T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

LÜTFULLÂH DEDE'NİN MEŞHÛDÂT MA'DENİ ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)

HAZIRLAYAN
ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
(ERSAN HAŞİM MAHMUT AL-SAKİ)

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. SEMRA TUNÇ

KONYA – ŞUBAT 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **ii**
BİLİMSEL ETİK SAYFASI ..... **xv**
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU ..... **xvi**
ÖN SÖZ ..... **xvii**
ÖZET ..... **xx**
ABSTRACT ..... **xxii**
KISALTMALAR ..... **xxiv**

GİRİŞ **1**
1. Destan **1**
1.1. Destan Kavramı ve Tanımı **1**
1.2. Nazım Biçimi/ Türü Olarak Destan **3**
1.3. Destanın Konuları **6**
2. Şathiyye **7**
2.1. Şath ve Şathiyye Istılahı **7**
2.2. Edebî Bir Tür Olarak Şathiyye **9**
2.3. Türk Edebiyatında Şathiyye **10**

I. BÖLÜM
LÜTFULLÂH DEDE'NİN HAYATI VE ESERİ

1. HAYATI **16**
1.1. Adı ve Mahlası **16**
1.2. Yaşadığı Dönem ve Döneme Dair Tespitleri **17**
1.3. Doğum Yeri ve Tarihi **21**
1.4. Ölüm Yeri ve Tarihi **21**
1.5. Tarikatı **22**
1.6. Mesleği ve Eğitimi **23**

2. ESERİ - MEŞHÛDÂT MA'DENİ 23
2.1. Nüsha Tavsifi 23
2.2. Eserin Adı 24
2.3. Konusu/ Türü 24
2.4. Dil ve Üslubu 30
2.5. Arkaik, Halk Ağzı, Mahallî Kelime ve İbareler 36
2.6. İmla Özellikleri 38
2.7. Arapça Tabirler 39

II. BÖLÜM
MEŞHÛDÂT MA'DENİ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ

1. ESERİN ŞEKİL İNCELEMESİ 43
1.1. Nazım Şekilleri 45
1.1.1. Aruzlu Şiirler 45
1.1.1.1. Gazel 45
1.1.1.2. Müselles 45
1.1.1.3. Nazmlar 45
1.1.1.4. Beyitler 46
1.1.1.5. Tuyuğlar 46
1.1.1.6. Murabbalar 46
1.1.2. Heceli Şiirler 46
1.2. Şekil/ Tür ve Konular 47
1.3. Kafiye ve Redif 71
1.4. Vezin 80

2. MUHTEVA İNCELENMESİ 91
2.1. Dinî Unsurlar 91
2.1.1. Allâh 91
2.1.2. Kitâplar 92
2.1.3. Ayetler 93
2.1.4. Hadisler 94

2.1.5. Melekler 96
2.1.6. Peygamberler 96
2.1.6.1. Hz. Âdem 96
2.1.6.2. Hz. Şît 97
2.1.6.3. Hz. İdrîs 97
2.1.6.4. Hz. Nûh 97
2.1.6.5. Hz. Hûd 98
2.1.6.6. Hz. Yûsuf 98
2.1.6.7. Hz. Mûsâ 99
2.1.6.8. Hz. Lokmân 99
2.1.6.9. Hz. Hızır 100
2.1.6.10. Hz. Muhammed (Ahmed/ Mahmud) 100
2.1.7. Halifeler, Sahâbeler ve Dinî Şahsiyetler 100
2.1.7.1. Hz. Ali 100
2.1.7.2. Veyis (Veysel Karânî) 101
2.1.7.3. Bâzü'l-eşheb/ Bâzallâh (Şeyh Abdülkadir Geylânî) 101
2.1.7.4. Abdurrahman Halis 101
2.1.8. Ahiret ile İlgili Mefhumlar 102
2.1.8.1. Ahiret 102
2.1.8.2. Kıyamet/ Mahşer/ Mahşer-i Kübra/ Mahşer-i Sugra 102
2.1.8.3. Cennet 103
2.1.9. İtikadi Mefhumlar 103
2.1.9.1. Miraç 103
2.1.9.2. Ölüm/ Ecel 104
2.1.9.3. Ruh 104
2.1.9.4. Şeytan 105
2.1.9.5. Mehdi/ Deccal 105
2.1.10. İbadet ile İlgili Mefhumlar 106
2.1.10.1. Namaz ile İlgili Mefhumlar 106
2.1.10.1.1. Namaz/ Salat 106
2.1.10.1.2. Cami 106
2.1.10.1.3. Mescit 106

2.1.10.1.4. Abdest 107
2.1.10.1.5. Gusül 107
2.1.10.1.6. Taharet 107
2.1.10.2. Oruç/ Savm 108
2.1.10.3. Zekât 108
2.1.10.4. Hac 108
2.1.10.5. Kâbe ile İlgili Mefhumlar 109
2.1.10.5.1. Beytullah/ Kâbe 109
2.1.10.5.2. Hacerü'l-Esved/ Esad 109
2.1.10.5.3. Zemzem 110
2.1.10.6. Haram/ Helal 110
2.1.10.7. İbadet ile İlgili Diğer Mefhumlar 110
2.1.10.7. 1. İbadet 110
2.1.10.7. 2. İtaat/ Taat 111
2.1.10.7. 3. Zikr 111

2.2. Toplum ve Kültür 112
2.2.1. Şahıslar 112
2.2.1.1. Hükümdarlar, Devlet Adamları, Şairler ve Sanatkârlar 112
2.2.1.1.1. Abdülaziz 112
2.2.1.1.2. Ebu'z-ziya Tevfîk 112
2.2.1.1.3. Mervan 112
2.2.1.1.4. Mir Abraham 113
2.2.1.1.5. Monla Câmî (Molla Câmî) 113
2.2.1.1.6. Timur 113
2.2.1.1.7. Vartan 114
2.2.1.1.8. Volter 114
2.2.1.1.9. Ziya Beg/ Agah Beg / Ahmed Mithat/ Nuri Beg 115
2.2.1.1.10. Şinasi 115
2.2.1.2. Tarihî, Efsanevi ve Diğer Şahsiyetler 115
2.2.1.2.1. Ebu Leheb 115
2.2.1.2.2. Calut 116

2.2.1.2.3. Firavun 116
2.2.1.2.4. Habil/ Kabil 117
2.2.1.2.5. Haman 117
2.2.1.2.6. Karun 117
2.2.1.2.7. Nemrut 118
2.2.1.2.8. Şeddad 118
2.2.1.2.9. Züleyha 118
2.2.2. Kavim, Millet ve Kabile Adları 119
2.2.2.1. Türk 119
2.2.2.2. Osmanlı 119
2.2.2.3. Arap 120
2.2.2.4. Acem 120
2.2.2.5. Arnabut (Arnavut)/ Kürt/ Çerkes 120
2.2.2.6. Bulgar 121
2.2.2.7. Rum 121
2.2.2.8. İtalyan 121
2.2.2.9. Rus/ Ruslu 121
2.2.2.10. İngiliz 122
2.2.2.11. Ermen/ Ermeni 122
2.2.2.12. Efrenc 122
2.2.2.13. Fransız 122
2.2.2.14. İsviçreli 122
2.2.2.15. Almanyalı 123
2.2.2.16. Lehli 123
2.2.2.17. Sırplı 123
2.2.2.18. Arranî 123
2.2.2.19. Japonyalı 123
2.2.2.20. Çehli 124
2.2.2.21. Parisli 124
2.2.2.22. Avrupalı 124
2.2.2.23. Hindi 124
2.2.3. Ülkeler, Şehirler ve Diğer Yerler 125

2.2.3.1. Türkiye..... 125
2.2.3.2. Kıbrıs..... 125
2.2.3.3. Yemen 125
2.2.3.4. Mısır 125
2.2.3.5. Rusya..... 126
2.2.3.6. İtalya 126
2.2.3.7. Almanya..... 126
2.2.3.8. Nemse, Nemçe (Avusturya)..... 126
2.2.3.9. İspanya..... 127
2.2.3.10. Bulgarya (Bulgaristan)..... 127
2.2.3.11. Japon (Japonya)..... 127
2.2.3.12. Hindistan/ Hind..... 127
2.2.3.13. Frengistan..... 128
2.2.3.14. Çin ve Maçin..... 128
2.2.3.15. Fransa 128
2.2.3.16. Fars..... 128
2.2.3.17. İstanbul 128
2.2.3.18. Engüri (Ankara)/ Ünye/ Atina 129
2.2.3.19. Sivastopol..... 129
2.2.3.20. Konya 129
2.2.3.21. Amasya/ Tosya/ Hadide..... 129
2.2.3.22. Mekke/ Bekke..... 129
2.2.3.23. Medine..... 130
2.2.3.24. Cidde 130
2.2.3.25. Bağdat 130
2.2.3.26. Babil 130
2.2.3.27. Musul..... 130
2.2.3.28. Basra 131
2.2.3.29. Londra..... 131
2.2.3.30. Paris..... 131
2.2.3.31. Bükreş 132
2.2.3.32. Masû'/ Hazra/ Kubbe/ Yenba'..... 132

2.2.3.33. Halep 132
2.2.3.34. Deyr Sancak 133
2.2.3.35. Selânik 133
2.2.3.36. Cave 133
2.2.3.37. Şire 133
2.2.3.38. Beyoğlu 133
2.2.3.39. Karaköy 134
2.2.3.40. Şişli 134
2.2.3.41. Balkan dağı/ Kebani 134
2.2.3.42. Kaf dağı 134
2.2.3.43. Serendip 134
2.2.3.44. Asya 135
2.2.3.45. Avrupa 135
2.2.3.46. Afrika 135
2.2.4. Diller 135
2.2.4.1. Türkçe 135
2.2.4.2. Arnavutça/ Kürtçe 136
2.2.4.3. Fransızca 136
2.2.5. Nehirler 136
2.2.5.1. Nil 136
2.2.6. Sosyal Hayat 136
2.2.6.1. Giyim-kuşam 136
2.2.6.1.1. Börk 137
2.2.6.1.2. Haftan 137
2.2.6.1.3. Kadın carı 137
2.2.6.1.4. Kavug 137
2.2.6.1.5. Takye 137
2.2.6.1.6. Post 138
2.2.6.1.7. Kürk 138
2.2.6.1.8. Kisbet 138
2.2.6.1.9. Şapka 138
2.2.6.1.10. Fes 138

2.2.6.1.11. Aba 139
2.2.6.1.12. Sarık 139
2.2.6.1.13. Kisve 139
2.2.6.1.14. Cübbe 139
2.2.6.1.15. Libas/ Lebis 139
2.2.6.2. Yiyecek ve İçecek 140
2.2.6.2.1. Yiyecek 140
2.2.6.2.1.1. Bal 140
2.2.6.2.1.2. Koz 140
2.2.6.2.1.3. Zeytin 140
2.2.6.2.1.4. Pirinç 141
2.2.6.2.1.5. Zülbiya 141
2.2.6.2.1.6. Balık 141
2.2.6.2.1.7. Ciğer 141
2.2.6.2.1.8. Peynir 141
2.2.6.2.1.9. Börek 142
2.2.6.2.1.10. Nan 142
2.2.6.2.1.11. Nemek/ Tuz 142
2.2.6.2.1.12. Çögen 142
2.2.6.2.1.13. Fındık 142
2.2.6.2.1.14. Buğday 143
2.2.6.2.1.15. Mercimek 143
2.2.6.2.1.16. Un 143
2.2.6.2.1.17. Pancar 143
2.2.6.2.1.18. Yoğurt 143
2.2.6.2.2. İçecekler 143
2.2.6.2.2.1. Su 144
2.2.6.2.2.2. Süt 144
2.2.6.2.2.3. Konyak/ Şampanya 144
2.2.6.2.2.4. Zülal 144
2.2.6.2.2.5. Şarap 144

2.2.7. Tıp-Hastalık 145
2.2.7.1. Hasta/ Mariz/ Hatalık 145
2.2.7.2. İlaç 145
2.2.7.3. Tabib/ Doktor 146
2.2.7.4. Tuzlu balgam 146
2.2.7.5. Verem 146
2.2.8. Eğitim-Okul 146
2.2.9. Bayram/ Düğün 147
2.2.10. Alışveriş-Ticaret 147
2.2.10.1. Pazar 147
2.2.10.2. Alış-veriş 148
2.2.11. Meslekler 148
2.2.11.1. Tacir 148
2.2.11.2. Tabib/ Doktor 149
2.2.11.3. Vezir 149
2.2.11.4. Çoban 149
2.2.11.5. Edip 149
2.2.11.6. Kâtip 150
2.2.11.7. Aşçı 150
2.2.11.8. İşçi 150
2.2.11.9. Topçu 150
2.2.11.10. Hıdmetçi 150
2.2.11.11. Asker/ Leşker 150

2.3. Tabiat 151
2.3.1. Kozmik Âlem 151
2.3.1.1. Felek 151
2.3.1.2. Ay/ Kamer 151
2.3.1.3. Güneş/ Şems/ Afitab 152
2.3.1.4. Yıldızlar, Burçlar 152
2.3.1.4.1. Ahter 152
2.3.2. Zaman 152

2.3.2.1. Mevsimler 152
2.3.2.1.1. Yaz/ Sayf 153
2.3.2.1.2. Bahar 153
2.3.2.1.3. Şita/ Kış 153
2.3.2.1.4. Güz 153
2.3.2.1.5. Hazan 154
2.3.2.1.6. Mevsim /Mevasim/ Fusul 154
2.3.3. Anasır-ı Erba'a (Dört Unsur) 154
2.3.3.1. Su/ Miyah/ Ab 154
2.3.3.2. Hâk/ Toprak / Toz 155
2.3.3.3. Hava, Bad 155
2.3.3.4. Ateş/ Nâr/ Germ- Germiyyet 156
2.3.4. Hayvanlar 157
2.3.4.1. Kuşlar 157
2.3.4.1.1. Karga 157
2.3.4.1.2. Bülbül/ Andelib 157
2.3.4.1.3. Serçe 157
2.3.4.1.4. Baykuş 158
2.3.4.1.5. Keklik 158
2.3.4.1.6. Şahin 158
2.3.4.1.7. Kartal 158
2.3.4.1.8. Karakuş 158
2.3.4.1.9. Kuzgun 159
2.3.4.1.10. Bâz 159
2.3.4.1.11. Saksağan 159
2.3.4.1.12. Huffaş 159
2.3.4.1.13. Kel kertlez 159
2.3.4.1.14. Çakırpençe 159
2.3.4.1.15. Çulluk 160
2.3.4.1.16. Kumru 160
2.3.4.1.17. Artmaca 160
2.3.4.1.18. Tavuk 160

2.3.4.1.19. Hurûs (Horoz) 160
2.3.4.1.20. Tavus 160
2.3.4.1.21. Kaz 161
2.3.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar 161
2.3.4.2.1. Aslan 161
2.3.4.2.2. Kurt 161
2.3.4.2.3. Sırtan (Zırtlan) 161
2.3.4.2.4. Tilki 161
2.3.4.2.5. Kaplan 162
2.3.4.2.6. Oğlak 162
2.3.4.2.7. Koç 162
2.3.4.2.8. Koyun 162
2.3.4.2.9. Kuzu 162
2.3.4.2.10. Çakal 163
2.3.4.2.11. Dana 163
2.3.4.2.12. At 163
2.3.4.2.13. Katır 163
2.3.4.2.14. Eşek/ Hâr 163
2.3.4.2.15. Öküz 164
2.3.4.2.16. Manda 164
2.3.4.2.17. Gergedan 164
2.3.4.2.18. Köpek 164
2.3.4.2.19. İnek 164
2.3.4.2.20. Aygır 165
2.3.4.2.21. Fil 165
2.3.4.3. Sürüngen, Balık, Böcek ve Diğer Hayvanlar 165
2.3.4.3.1. Balık 165
2.3.4.3.2. Yılan/ Mâr 165
2.3.4.3.3. Mûr/ Karınca 166
2.3.4.3.4. Jayan 166
2.3.4.3.5. Fare 166
2.3.4.3.6. Akrep 166

2.3.4.3.7. Maymun 166
2.3.4.3.8. Sansar 167
2.3.4.3.9. Gelincik 167
2.3.5. Bitkiler 167
2.3.5.1. Ağaç çeşitleri 167
2.3.5.1.1. Tîn ağaçı/ İncir ağacı 167
2.3.5.1.2. Zakkum ağacı 167
2.3.5.1.3. Çınar ağacı 168
2.3.5.1.4. Zeyt ağacı 168
2.3.5.1.5. Servi 168
2.3.5.2. Çiçek ve çeşitleri 168
2.3.5.2.1. Gül 168
2.3.5.2.2. Çiçek 168
2.3.5.2.3. Reyhan 169
2.3.5.2.4. Şeb-bûy (Şebboy) 169
2.3.5.2.5. Benefşe 169
2.3.5.2.6. Gonca 169
2.3.5.2.7. Anber 169
2.3.5.2.8. Nergis 170
2.3.5.2.9. Sünbül 170
2.3.5.2.10. Ezhar 170
2.3.5.2. Meyveler 170
2.3.5.2.1. Ayva 170
2.3.5.2.2. Armut/ Elma 170
2.3.5.2.3. Hurma/ Nar 171
2.3.5.2.4. Karpuz 171
2.3.5.2.5. Kavun 171
2.3.5.2.6. Tîn (İncir) 171
2.3.6. Eşya 171
2.3.6.1. Mirat 171
2.3.6.2. Balta/ İp 172
2.3.6.3. Mum 172

2.3.6.4. Elek 172
2.3.6.5. Kovan 172
2.3.6.6. Kalem 172
2.3.6.7. Sap 173
2.3.6.8. Zincir 173
2.3.6.9. Eşyâ 173
2.3.7. Renkler 173
2.3.7.1. Ela 173
2.3.7.2. Ak/ Beyaz/ Ebyaz 173
2.3.7.3. Siyah (siyeh)/ Kara 174
2.3.7.4. Ahmer/ Kırmızı / Kızıl 174

III. BÖLÜM
TRANSKRİPSİYONLU METİN

1. Transkripsiyonlu Metnin Kuruluşunda Tutulan Yol 177
2. Transkripsiyon İşaretleri 182
3. Transkripsiyonlu Metin 183

SONUÇ 597
KAYNAKLAR 599
SÖZLÜK 607
ÖZGEÇMİŞ 620
YAZMA METNİ 621

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
	Numarası	124101002001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tezin Adı	**LÜTFULLÂH DEDE'NİN MEŞHÛDÂT MA'DENİ ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)**

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE

KONYA – ŞUBAT 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	**Adı Soyadı**	ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
	Numarası	124101002001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	PROF.DR. SEMRA TUNÇ
	Tezin Adı	**LÜTFULLÂH DEDE'NİN MEŞHÛDÂT MA'DENİ ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)**
Tezin İngilizce Adı		**THE WORK CALLED MEŞHÛDÂT MA'DENİ BELONGS TO LÜTFULLÂH DEDE (ANALYSIS- TEXT)**

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **Lütfullâh Dede'nin Meşhûdât Ma'deni Adlı Eseri (İnceleme-Metin)** başlıklı bu çalışma **06/12/2019** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği**/ oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

ÜNVANI	ADI SOYADI	DANIŞMAN VE ÜYELER	İMZA
Prof. Dr.	**Semra TUNÇ**	Danışman	
Prof. Dr.	**Mehmet KIRBIYIK**	Üye	
Doç. Dr.	**Murat AK**	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi	**Nurgül SUCU KÖROĞLU**	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi	**Erol ÇÖM**	Üye	

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı bin yıla aşkın bir süredir varlığını sürdürmektedir. Bu süre içerisinde şüphesiz birçok edebî eser verilmiştir. Bunlar içinde özellikle dinî-tasavvufi, içtimai tenkit, siyasi, didaktik ve ahlaki türde eserler geniş yer tutmaktadır. Bu eserlerin başında Yusuf Has Hacip'in *Kutadgu Bilig*'i, Edip Ahmed Yüknekî'nin *Atabetül'l-Hakâyık*'ı, Hoca Ahmed Yesevî'nin *Divân-ı Hikmet*'i, Yunus Emre'nin *Risâletü'n-Nüshiyye*'si ve Mevlana'nın *Mesnevî'*si gelmektedir.

Çalışmamızın konusu olan Lütfullâh Dede'nin *Meşhûdât Ma'deni* adlı eseri müellifin daha ziyade yaşadığı dönemin dinî, ictimaî ve siyasi hayatına ve toplumdaki bozulmaya dair gözlem ve tenkidlerini içerse de benzer eserlerde işlenen insanın manevî gelişimine toplumun değişimine de dikkat çeken bir eserdir.

Hayatıyla ilgili kaynaklarda bilgi tespit edemediğimiz şairle ilgili tek kayıt Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz. A 3347 arşiv numaralı eseridir. Bu sebeple Lütfullâh Dede'nin hayatı tek nüshası bulunan eserinden elde ettiğimiz ipuçları değerlendirilerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız, "Giriş" bölümünü takiben üç ana bölüm ve sözlükten oluşmaktadır. Eserde bulunan şiirlerin çoğunluğun *destan* ve bir kısmının *şathiyye* olması girişte bu konularda bilgi verilmesini zorunlu kılmıştır.

Birinci bölümde, şairin hayatı ve eseri ile ilgili bilgiler iki ana başlık altında verilmiştir. Şair hakkında dönemin kaynaklarında bilgiye ulaşılamamış, ancak *Meşhûdât Ma'deni'*nden elde edilen bazı ipuçları değerlendirilmiştir. Eserden hareketle "Hayatı" kısmında adı, mahlası, yaşadığı dönem ve döneme dair tespitleri, doğum yeri ve tarihi, ölüm yeri ve tarihi, tarikatı, eğitimi ve mesleğiyle ilgi bilgi verilmiştir. "Eseri" kısmında, *Meşhûdât Ma'deni* nüsha tavsifi; adı; konusu/türü; dil ve üslubu; arkaik kelime ve tabirler, mahallî/ halk söyleyişi; imla özellikleri ve Arapça tabirlerle ilgili bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, eserin şekil ve muhteva yönünden incelemesi yapılmıştır. Şekil yönünden incelemesinde nazım şekilleri/türleri ve konuları; kafiye-redif ve vezin olmak üzere üç kısımda incelenmiştir. Nazım şekilleri/ türleri ve konuları kısmında aruzlu ve heceli şiirler hakkında bilgiler verilerek tablolar hâlinde gösterilmiştir. Kafiye-redif kısmında tespit edilen kafiyeler, redifler ve dikkat edilen hususlar hakkında bilgi verilmiştir. Vezin kısmında ise tespit edilen vezinleri belirterek veznin uygulanmasına dair örneklerle bilgi verilmiştir.

Meşhûdât Ma'deni'nin muhtevası, dinî unsurlar, kültür-toplum ve tabiat olmak üzere üç kısımda incelenmiştir. Dinî unsurlar; Allâh, kitaplar, ayetler, hadisler, melekler, peygamberler, halifeler, sahabeler, dinî şahsiyetler, âhiret ile ilgili mefhumlar, itikâdi mefhumlar ve ibâdet ile ilgili mefhumlar tespit ve tasnif edilerek ele alınmıştır. Toplum-Kültür kısmında da şahıslar, kavim, millet ve kabile adları, ülkeler, şehirler, yerler, diller, nehirler ve sosyal hayat ile ilgili bilgi verilmiştir. Tabiata dair hususlar ise kozmik âlem, zaman, anâsır-ı erba'a, hayvanlar, bitkiler, eşyâ ve renkler gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir.

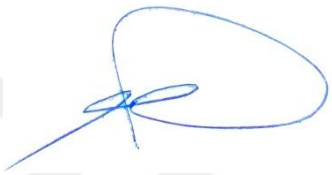
Üçüncü bölümde "Transkripsiyonlu Metin" yer almaktadır. Transkripsiyonlu metnin kuruluşunda tutulan yol, transkripsiyon işaretleri de metinden önce bu bölümde verilmiştir.

Tez metni hazırlanırken 20. yüzyılın imla özellikleri ve ses yapısı dikkate alınarak ilmî esaslara uygun bir çalışma ortaya konmaya gayret edilmiştir. Elde ettiğimiz neticeler ''Sonuç'' başlığı altında sıralanmıştır. Ayrıca müracaat ettiğimiz eserler ''Kaynaklar'' da sunulmuş ve son olarak da çalışmamız ''Sözlük'' bölümünü takiben yazma metin ile tamamlanmıştır.

Çalışmanın her aşamasında kıymetli mesailerini, destek ve hoşgörülerini hiçbir zaman benden esirgemeyen engin bilgi birikiminden ve tecrübelerinden yararlandığım tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Semra TUNÇ'a sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca emekliye ayrılan Prof. Dr. Ahmet SEVGİ hocam olmak üzere, Prof. Dr. Mehmet KIRBIYIK'a, bölümdeki sevgili hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇÖM'e ve Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU'ya sonsuz teşekkür

ederim. Çalışma esnasında bana yardımı dokunan meslektaşlarım Öğr. Gör. Dr. Selman KARADAĞ'a ve Arş. Gör. Dr. Ahmet KAVAKLIYAZI'ya da çok teşekkür ederim.

Son olarak tezin her aşamasında bana yardımlarını ve dualarını esirgemeyen kıymetli eşim Hanaa Dlawar'a, yakınlarıma ve dostlarıma teşekkürü bir borç olarak bilirim.

ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
(ERSAN HAŞİM MAHMUT AL-SAKİ)
KONYA – ŞUBAT 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
	Numarası	124101002001
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	PROF. DR. SEMRA TUNÇ
	Tezin Adı	**LÜTFULLÂH DEDE'NİN MEŞHÛDÂT MA'DENİ ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)**

ÖZET

Türk Dili ve Edebiyatı alanında asırlar boyunca birçok eser verilmiştir. Bu eserler içerisinde dinî-tasavvufi, içtimai tenkit, siyasi, didaktik ve ahlaki konular içeren birçok eser mevcuttur. Lütfullâh Dede'nin Meşhûdât Ma'deni adlı eserinde de benzer konular işlediğini görmekteyiz.

Lütfullâh Dede'nin bilinen tek eseri Meşhûdât Ma'deni'dir. Eserde hem aruzlu hem de heceli şiirler mevcuttur. Eser H.1325/M.1909 yılında yazılmış ve Ankara Milli Kütüphanesi'nde 06 Mil Yz. A 3347 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Bugüne kadar şairin hayatı ve eseriyle ilgili herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Yapılan çalışmayla onun bilim ve edebiyat dünyasına tanıtılması hedeflenmektedir.

Çalışmamız, "Giriş" ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Şiirlerin çoğunluğu "destan", bazı şiirlerin "şathiyye" olması sebebiyle girişte bu konularda bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde şairin hayatı ve eseri ile ilgili bilgi verilmiştir. “Hayatı” kısmında adı, mahlası, yaşadığı dönem ve döneme dair tespitleri, doğum yeri ve tarihi, ölüm yeri ve tarihi, tarikatı, eğitimi ve mesleğiyle ilgili tespitler mevcuttur. “Eserleri” kısmında Meşhûdât Ma‘deni’nin nüsha tavsifi; konusu/ türü; dil ve üslubu; arkaik kelime ve tabirler, mahallî/ halk söyleyişi; imla özellikleri ve Arapça tabirlerle ilgili hususlara değinilmiştir.

İkinci bölümde Meşhûdât Ma‘deni’nin şekil ve muhteva yönünden incelemesi yapılmıştır. Şekil yönünden nazım şekilleri/türleri ve konuları, kafiye-redif ve vezin olmak üzere üç başlıkta incelenirken; muhteva yönünden ise dinî unsurlar, toplum-kültür ve tabiat olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir.

Üçüncü bölümde transkripsiyonlu metnin kuruluşunda tutulan yol, transkripsiyon işaretleri ve transkripsiyonlu metin yer almaktadır. Çalışmada elde edilen bilgiler ‘‘Sonuç’’ başlığı altında sıralanmıştır. Ayrıca müracaat ettiğimiz eserler ‘‘Kaynaklar’’da sunulmuş ve çalışmamıza ‘‘Sözlük’’ bölümünü takiben yazma metin de eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meşhûdât Ma‘deni, Lütfullâh Dede, Türk Edebiyatı, Destan, Şathiyye

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE
	Numarası	124101002001
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI/ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	PROF. DR. SEMRA TUNÇ
	Tezin Adı	**LÜTFULLÂH DEDE'NİN MEŞHÛDÂT MA'DENİ ADLI ESERİ (İNCELEME-METİN)**
	Tezin İngilize Adı	**THE WORK CALLED MEŞHÛDÂT MA'DENİ BELONGS TO LÜTFULLÂH DEDE (ANALYSIS- TEXT)**

ABSTRACT

Numerous works have been produced in the field of Turkish Language and Literature for centuries. These works generally deal with religious-mystique matters, social critiques, and political, didactic and moral themes. We see that similar topics are covered in Lütfullâh Dede's work entitled Meşhûdât Ma'deni.

Meşhûdât Ma'deni is the only work known to have been written by Lütfullâh Dede. The book contains poems written in both aruz prosody and syllabic meter. The work was written in 1909 C.E./Hegira1325/ and is registered at Ankara National Library with the archive code 06 Mil Yz. A 3347. No studies have been conducted so far on the life and works of the poet. The current study aims to present him to scientific and literary circles.

Our study consists of an "Introduction" and three major sections. Since most of the poems are "epics" and some are "şathiyye", information has been provided about them in the introduction.

In the first section, information is given about the poet's life and work. The part entitled "His life" presents facts about his name/penname, the period he lived in and his opinions about it, his birthplace and birth date, the place and date of his death, his denomination, his education and his profession. The part entitled "His work" dwells on topics such as a description of Meşhûdât Ma'deni, its theme/type, language and style, archaic words and phrases, local/folk dialect, spelling characteristics and Arabic terms.

The second section includes an analysis of Meşhûdât Ma'deni in terms of its form and content. In terms of form, the book is examined under three headings, namely forms/types of verse and themes, rhyme and repeated word and finally prosody. In terms of content, on the other hand, the book is analyzed again under three headings, namely religious elements, society-culture and nature.

The third section involves the path taken in transcribing the text, transcription symbols and the transcribed text. The data obtained from the study are listed under the title of "Conclusion". Moreover, the works that we consulted during our study are presented in the "References" section, which is followed by the "Glossary" and the manuscript.

Key Words: Meşhûdât Ma'deni, Lütfullâh Dede, Turkish Literature, Epic, Şathiyye

KISALTMALAR

C	: Cilt
ed.	: Edebiyat
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
M.	: Miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
öl.	: Ölüm tarihi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
vs.	: Ve saire
yk.	: Yaprak
Yay.	: Yayınları, yayınevi

GİRİŞ

Türk edebiyatında birçok şairin hem aruzla hem de hece vezniyle şiirler yazdığı bilinmektedir. "Lütfullâh Dede'nin *Meşhûdât Ma'deni* Adlı Eseri (İnceleme-Metin)" adlı çalışmamızda da şair hem hece hem de aruzla şiirler yazdığını görmekteyiz. Eserin geneline bakıldığında heceli şiirler çok büyük oran teşkil etmektedir. Bu şiirlerin çoğunun konu ve şekil, işleniş biçimi bakımından âşık edebiyatındaki mani şeklinde destan olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu şiirlerin bir kısmı mani şeklinde destan olmakla birlikte konunun işleniş tarzına bakıldığında şathiyye olarak adlandırabiliriz. Mani şeklinde destanlar denilmesinin sebebi birçok şiirin işleniş konu bakımından, kafiye tipinin aaxa olması, 5 ve üzeri dörtlüklerden oluşması ve 7 heceli olmasından kaynaklanır. Ayrıca tarz olarak şathiyye denilmesinin sebebi ise bazı şiirlerin işleyiş konun biçimiyle ilgili aykırı ve eleştirel yaklaşım sergilemesi, farklı semboller içermesi, 7 heceli ve aaxa kafiye düzeniyle yazılmasından kaynaklanır.

Bu çalışmamız boyunca "*destan*"[1] kelimesi ile kastedilecek olan Âşık edebiyatı mani şeklinde destanlar olacaktır. Aşağıda destan ve şathiyye ile ilgili bilgi verilmiştir.

1. Destan

1.1. Destan Kavramı ve Tanımı

Destan sözcüğünün kökeni Farsça *dâstân*'dır. Dörtlüklerle kurulur ve halk şiirinin en uzun nazım biçimidir (Batur, 1998: 176). Türkçede ilk defa kim tarafından ne zaman kullanıldığı bilinmemekle beraber 9-11. yüzyıllar arasında İran tesiriyle divan edebiyatına ve bu edebiyattan da umumî halk diline intikal ettiği tahmin edilmektedir (Elçin, 1988: 34).

[1]Bu destan mani şeklindedir. Halk edebiyatında koşmadan sonra en çok görünen destan şekli olan mani şeklinde destanlar grubuna girmektedir. Buradaki destanlar mani şeklinde kafiyelenmiş, 7 veya 8 heceli olup, en az 5 ve en çok sınırsız dörtlüklerden oluşmaktadır. (Çobanoğlu, 2000: 12-15).

Destan ile ilgili birçok tanım ve açıklama yapılmıştır.

George Jacob destanı "Malzemesini genellikle dini, siyasi ilgilerin ve kimi zaman da erotizmin oluşturduğu, 20-30 ya da daha fazla dörtlükten oluşan bir nazım türüdür" (1901: 10) diye tanımını yapmıştır.

Mehmet Fuad Köprülü ise destanların konu bakımından sınırsız olduğunu söyler ve "Herhangi bir mevzuya dair destanları tanzim, köy köy ve kasaba kasaba dolaşarak onları terennüm ve tamim edenler minelkadim saz şairleridir" (İkdam Gazetesi, 1914) şeklinde görüş belirtir.

Ahmet Talat Onay'a göre destan; bir halk şiiri şeklidir. Koşma şeklinde, on bir heceli ve bend sayıları değişebilen olduğunu söyler (1928: 48).

Edmond Saussey[2]'e göre destan " Epik şiiri daha doğrusu vaka anlatan şiiri temsil eder" (1952: 21) şeklinde tarif etmiştir.

Pertev Naili Boratav ise destanı; daha ziyade konusu toplumun genelini ilgilendiren bir vaka olduğundan hareketle tanımlar. Buna göre, "destan ekseriya 11 heceli fakat uzunca ve bir vakayı hikâye eden nazım şeklidir" (1942: 88). Diğer bir tanımı " destanlar bir vaka üzerine söylenmiş uzun manzumelerdir" (1943: 18). Başka bir tanımına göre "dörder dizelik bendlerden meydana gelir. Bend sayısı 100'ü bulan destanlar olduğu gibi, 8-10'u geçmeyenler de var" ayrıca uyak düzenleri koşma ile aynı biçimdedir diye ifade eder (1969: 28).

İlhan Başgöz " Destan, koşma şeklinde yazılmış fakat koşmalara göre daha uzun olan şiirlerdir" diyerek destanı koşmadan hareketle tanımlar (1956: 18).

Ali Balım da Boratav gibi destan–vaka ilgisini vurgulamakla birlikte destan koşmanın uzunu olarak değerlendirerek Başgöz'le aynı görüştedir (1957: I).

[2] Edmond Saussey'in 1936 yılında "La litterature Populaire Turque" adlı eseri, 1952 yılında İlhan Başgöz tarafından "Türk Halk Edebiyatı" adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

Hikmet Dizdaroğlu destanları biçim yönünden koşma, semai ve varsağı gibi koşma tipinde kabul etmektedir. Ayrıca "dörtlük sayısı, konu, anlatım, ezgi" gibi dört yönden ayırım yapılabileceğini ifade etmiştir (1968: 250).

Fuat Özdemir'e göre ise destan, âşıkların sevgilerini, kahramanlık olaylarını, günlük olaylarla ilgili kimi durumları ve bazı acıklı olayları anlattıkları konu, anlatım ve ezgi yönüyle farklı olan ve dörtlük sayısı çok olan eserlerdir (1991: 4-5).

Suat Batur'a göre destan, toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren olayları konu edinirler. Savaşlar, salgın hastalıklar, deprem gibi toplumu sarsan afetler; başkaldırımlar, isyanlar gibi siyasi olaylar; yiğitlik olayları, eşkıya serüvenleri, güldürücü konular, toplumsal yergi ve eleştiriler destanlara konu olabilir (1998: 117).

Destanları hikaye gibi değerlendiren araştırmacılar da vardır. Abdurrahman Güzel ve Ali Torun'a göre destan; çeşitli hadiselerin anlatıldığı hikâye hüviyeti taşıyan manzumelerdir (2014: 321).

Cem Dilçin ise destanın; 4 dizeli bentlerden müteşekkil olup 100'ü geçen bend sayısıyla halk şiirinin en uzun nazım biçimi olduğunu ifade eder (2016: 315).

Erman Artun'a göre destan; âşıkların sevgilerini, kahramanlık olaylarını, günlük olaylarla ilgili kimi durumları ve bazı acıklı olayları anlattıkları konu, anlatım ve ezgi yönüyle farklı olan ve dörtlük sayısı çok olan bir anlatım biçimidir (2017: 141-142).

1.2. Nazım Biçimi/ Türü Olarak Destan

Destanla ilgili tanımlara bakıldığında; kimine göre şekil, kimine göre tür, kimine göre de şekil ve türe bağlamında değerlendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Ahmet Talat Onay destanı, musiki bağlamında değerlendirmiş, "eskiden destanları saz şairlerinin özel bir makamla, İstanbul semâî kahvelerinden başka bir ahenkle okudukları'' ifade etmiştir (1996: 135-136).

Cem Dilçin ise destanı bir "şekil" olarak kabul ederek tanımlamaktadır (1995: 315-334).

Fuat Özdemir'e göre destanlar, biçim bakımından koşmaya benzerler. Birkaç örnek dışında destanlar, genellikle dörder dizelik bentlerden oluşurlar. Dörtlük sayısı bakımından destanlarda her zaman bir kararlılık yoktur. Toplumu çok derinden etkileyen bir olayı anlatıyorsa, destanların dörtlük sayılarında çoğunlukla bir artış söz konusudur (1991: 4-5).

Hikmet Dizdaroğlu ise destanı bir "tür" olarak kabul etmekle birlikte dörtlük sayısı, konu, anlatım tarzı ve ezgi yönleriyle tasnif edilebileceğini belirtir (1969: 191).

Öcal Oğuz (2001: 18-19) ve Özkul Çobanoğlu (2000: 14-17) destanı hem "şekil", hem de "tür" olarak ifade etmektedir.

Mehmet Akça, Haluk Gökalp ve İsa Kocakaplan'a göre destanlar özel bir ezgi ile söylenen ve koşma biçiminde meydana getirilen, bir koşma ya da koçaklamaya göre çok daha uzun şiirlerdir (2001: 580).

Nazım birimi, nazım şekillerini belirleme de ölçü olarak kullanılan ve şiirin yapısal açıdan inşasında kullanılan kendi içinde organik bütünlüğe sahip bölümlerden her biridir. Âşık tarzı şiirin nazım birimi dörtlüktür. (Çobanoğlu, 2000: 12). *Meşhûdât Ma'deni*'nde de heceli şiirlerin hepsinin nazım birimi dörtlüktür.

Sonuç olarak bütün araştırmacıların birleştiği nokta halk edebiyatında destanın ister şekil isterse tür olarak kabul edilsin âşık tarzı şiirin nazım birimi olan dörtlüklerden oluştuğudur.

Biçim veya hacim, nazım birimi (dörtlük) sayısına bağlı olarak uzunluk ve kısalık veyahut hacim açısından uzun olan destan biçimiyle kısa olan biçimlerinin (koşma ve mani) ayırt edilişini sağlayan ölçüttür. Uzun biçim (destan) en az 5 veya 7 dörtlükten oluşan konuya ve konuyu işleyen aşığın gücüne göre 100 dörtlüğü aşabilen başka bir ifadeyle sınırsız olan biçimdir. Kısa biçimler, koşma en az 3 ve en

fazla 5 dörtlükten ibaret olan biçimdir. Mani biçimi ise en az bir dörtlükten oluşur. Dörtlük sayısı birden fazla olduğunda ise koşma ve destan biçimlerinin tahditlerine uygun olarak yer aldığı türe göre adlandırılır. (Çobanoğlu, 2000: 12-13).

Çobanoğlu'nun (2000: 15) tablo hâlinde gösterdiği heceli şiirlerin biçim (hacim) şemasına değinmek araştırmamız için fayda sağlanacaktır.

Heceli Şiirlerin Biçim (Hacim) Şeması

Kısa Biçim: Mani	En az: 1 dörtlük, En çok: türüne göre değişebilir
Kısa Biçim: Koşma	En az: 3 dörtlük En çok: 5 dörtlük
Uzun Biçim: Destan	En az: 5 veya 7 dörtlük En çok: sınırsız

Bu bilgilerden yola çıkarak tez çalışmamda özellikle heceli şiirlerde 4 ve üzeri olan dörtlüklere uzun biçim *destan* olarak isim verilmiştir.

Ayrıca hazırlamış olduğumuz bu tabloda da heceli şiirlerin şekil şeması verilmiştir:

Heceli Şiirlerin Şekil Şeması

Nazım Şekli/Türü	Dörtlük Sayısı	Nazım Birimi	Kullanılan Hece Ölçüsü	Kafiye düzeni
Mani	En az: 1 dörtlük, En çok: türüne göre değişebilir	Dörtlük	7	Aaba
Koşma	En az: 3 dörtlük En çok: 5 dörtlük	Dörtlük	5, 6, 7, 8, 10, 11	aaab-cccb- dddb abcb-dddb-eeeb abab-cccb-dddb
Destan	En az: 5 veya 7 dörtlük En çok: sınırsız	Dörtlük	7 ve 8	aaba-ccdc-eefe

Çobanoğlu (2000: 16) özellikle destan şekli/türünde kullanılan hece ölçüsüyle ilgili 7 ve 8 heceli ölçülerini vermiştir. Oysaki araştırmamızda Lüfullâh Dede, 7 ve 8 heceli ölçülere ilaveten karma 9, 10, 11, 12, 13 heceli ölçüleri de kullanmıştır.

1.3. Destanın Konuları

Yukarıda *destanın* tanımı yaparken birkaç araştırmacı tarafından destanın konusuyla ilgili de bilgi verilmiştir. Ancak burada destanı daha ziyade konu yönüyle ele alınacaklar.

Halk arasında adet ve gelenekleri aksettiren, züğürt, cimri, dalkavuk, gibi tipleri ve gülünç karakterleri ortaya koyarlar. Zelzele ve kolera gibi tabiat afetlerini ve hastalıkları hikâye ederler. Toplum içindeki çeşitli meslek ve zümrelerin, esnafların dikkat çekici taraflarını işleyen destanlar da bulunmaktadır. Destanlar, tarih ve sosyoloji incelemeleri için son derece önemli eserlerdir.

Koşma, semai, varsağı da duygusal temalar işlendiği halde, destanlarda temel öğe, belirli bir olay, bir vakadır (Güzel; Torun, 2014: 322). Âşık şiirinde konu sınırsızdır. Âşık tarafından herhangi bir nedenle şiirleştirilmeye değer bulunan bir konu ele alınabilir. (Çobanoğlu, 2000: 13).

Suat Batur destanları konular yönünden; savaş destanları; deprem, yangın, salgın, kuraklık gibi yıkım olaylarıyla ilgili destanlar; eşkıya ve çevrede ün salmış kişilerin serüvenlerinin anlatan destanlar; güldürücü destanlar; toplumsal yergi ya da eleştirme niteliğinde destanlar; bekçi destanları; yaş destanları; hayvan destanları; değişik konulu destanlar şeklinde tasnif etmiştir. (1998:176-200)

Son olarak Özkul Çobanoğlu her yönüyle destanı değerlendirdiği çalışmasında destanları konu/temalarına göre 10 gruba ayırmıştır (2000: 56-89).

1. Sosyal Hayatla İlgili Destanlar
2. Kültürel Hayatla İlgili Destanlar
3. İktisadi (Ekonomik) Hayatla İlgili Destanlar
4. Eğitim Hayatıyla İlgili Destanlar
5. Siyasi Hayatla İlgili Destanlar
6. Dinî ve Ahlaki Hayatla İlgili Destanlar
7. Askeri Hayatla İlgili Destanlar
8. Sosyo-kültürel Çevreyle İlgili Destanlar

9. Doğal Çevreyle İlgili Destanlar
10. İnsanla İlgili Destanlar

Buna göre Lütfullâh Dede'nin *Meşhûdât Ma'deni* adlı eserinde heceli şiirlerin çoğunu konu itibariyle "Sosyo-kültürel, siyasi, dinî ve ahlaki hayatla ilgili destanlar" başlığına dâhil edebiliriz.

2. Şathiyye

2.1. Şath ve Şathiyye Istılahı

Şath, Arapça bir kelime olup, kelimenin aslı *şataha*dır. Lügatte, Arapça **"ش – ط - ح"** kökünden "iştikakla, sarsılma, köpürme, kımıldama, hareket etme, yürüme, titreme, saçmalama veya gevezelik etme; sözde, konuşmada ölçüyü kaçırma, dikkatsiz davranma" anlamında ve hareketin bir defaya özgü olduğunu anlatan bir "ism-i merre"dir. *Şath* kelimesine cümlede şu anlamlar da yüklenmektedir: Mesela; pazarlıkta şath etti (fiyatı en alt veya en üst seviyeye çıkardı), deve şath etti (göğsünde bir hastalık belirdi), yarışta şath etti (yarışta birbirini geçti) (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 1). Kelime, zaman içinde, "hezeliyyât" ve buna bağlı olarak "latife, şaka, eğlence, maskaralık etme" gibi anlamlarda da kullanılmıştır (Sami, 1979: 778).

Şath kelimesi IX. ve X. yüzyıllardan itibaren tasavvufî bir terim olarak anlam kazanmıştır. (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 4). Şath, tasavvufî aşk hâlinin sarhoşluğu ile söylenen, halkın anlamayacağı veya hoşuna gitmeyeceği sözlerdir. (Üzgör, 183: 213) İnançlardan teklifsizce, alaycı bir dille söz eder gibi yazılsalar da, görünüşte saçma sanılan bu sözlerin yorumlandığında tasavvufla ilgili türlü kavramlara değindiği anlaşılır (Dilçin, 1995: 351).

Şath, sufi psikolojisi dikkate alındığında, ''vecd ve istigrak'' hâlinde, tecelliyata gark olan kalbin hareketini ve sarsılmasını ifade eder. Vecde dayalı bir hareket ve sarsılmaya maruz kalan sufi, dinleyenin çok garip karşılayacağı, mesela Hallâc-ı Mansur'un ''Ene'l Hak-Ben Allah'ım'' dediği gibi veya başkalarının ''Ben Hakk'ın bekâsı ile bâkî, onun varlığı ile varım'' gibi sözler söyleyebilir (Hoca, 1971: 71/ Yazıcı, 1979: 315).

Şathiyyeler, konularını esas itibariyle tasavvuftan alırlar. Şeriata ait katı kurallara bağlı kalmadan, ancak Hak dininin vahdet-i vücud inancına uygun olarak bazı ciddi, daha ziyade felsefi düşüncelerin mizahi bir üslupla ifade edildiği şathiyyeler, konularını tasavvuftan alması sebebiyle de şathiyye-i sufiyane adıyla da anılırlar (Ağça, 2006: 376).

Cüneyd-i Bağdadî, *şathı*, ruh dili ile konuşması, hâlin söze galebesi olarak tanımlar (Hoca, 1974: 124).

Abu Nasr Al-Sarrac sufilerin bu şekildeki sözlerini, çok dar iki kıyı arasında akan nehrin, kıyılara taşan dalgalarına benzetir. Ona göre, bu sözler ilahi tecellilerle daimi bir hareket içinde olan sufinin kalbinden dudaklarına taşan sırlardır (Hoca, 1971: 71).

İbn Haldun, *Şifâü's-Sâil* ve *Mukkadime* isimli eserlerinde *şath* konusuna değinir. *Mukaddime*'de daha gerçekçi, daha müsamahalı ve daha ölçülü davranmaktadır. *Şifâü's-Sâil*'de ise, daha tenkitçi bir tavır takınmaktadır. Yazar, şath konusunda *Mukkadime*'de şatah söyleyen mutasavvıfları mazur, hatta haklı görmektedir. İlham, keşf ve gaybı bilme konusunda da mutasavvıfları hoş karşılaşmaktadır. Delil ve ifade yetersizliği sebebiyle şatah sözleri bir nev'i Kur'an'daki müteşabih ayetlere benzemekte, durumu sufiler lehine izah etmek için daha başka sebeplerden de bahsetmektedir (Uludağ, 1977: 63-64).

İsmail Hakkı Bursevî, *Şerh-i Hacı Bayram-ı Veli* adlı risalesinde şathı, ''gönül ehlinin dimağına lezzet veren hakikatin özünden süzülmüş irfan kelimeleri'' olarak tanımlar ve bu sözlerin söylenmekteki amacı, ''Hakk'ın kemalini beyan, celal ve cemal hakikatlerini ayân etmek'' olduğunu belirterek daha ılımlı bir değerlendirmede bulunur (Kurnaz ve Tatçı, 2001:7/ Ceylan, 2000: 72).

Şathiyye, 'aşırı' sözler içeren manzum ve mensur metinleri adlandırmak üzere kullanılan edebî bir terimdir (Pala ve Kara, 1998: 108). Ahmet Talat Onay şathiyeyi, dudaklarda bir tebessüm uyandırmak amacıyla söylenen manzumeler olarak tanımlar. Ona göre en güzel şathiyye örnekleri *Turabî Zampara destanı*, Bezmî ve Şemsî'nin

Evlenme destanları, Kâmilî'nin *Sanat destanı*, Rasim ve Sevdaî'nin *Miras destanları*, Seyranî ve Erbabî'nin *Nasihat destanları* gibi mizahî destanlardır (1996: 357-359). Ayrıca Onay, Anadolu'da yüzük oyunu sırasında ya da Çankırı yöresinde "Arap verme âdeti"nde[3] söylenen tekerlemeleri de şathiyye örneği olarak kabul eder. Görüldüğü gibi Onay, şathiyyeyi genel anlamda değerlendirmektedir. Onay, sufilerce söylenen manzumeler için ise "Şathiyye-i Sufiyane" terimini kullanır ve meczupların sözlerini takliden yazılmış; görünüşte saçma, fakat şerhi hâlinde anlamlı olduğu anlaşılan eserler tanımını yapar (1996: 363-366).

Abdurrahman Güzel, şathiyyeyi "Allah'la tekellüfsüz, şakalı bir eda ile konuşur gibi yazılan manzumelere verilen ad" biçiminde tanımlar (1989:324). Şathiyyelerle ancak erbabının anlayabileceği remizler izah edilir, bunlar kalbî ve hissî sözlerdir. Alay ve hezliyatın öne çıktığı şiirleri şathiyye olarak değerlendirmek doğru değildir. Böyle şiirler özellikle Bektaşî şairlerde görülmektedir. Gerçek şathiyyelerde bir sekr (ilâhî sarhoşluk) hâlinin yanında vahdet-i vücut sırrının düğümlendiği görülür (1989: 326).

Şathiyyeyi; cem makamındaki sufinin sekr hâlinde söylediği sufiyane söz, bu makamın hakikatlerini anlatan remiz ve şiirler olarak tanımlayan Cemal Kurnaz ile Mustafa Tatçı, sembolik anlatım özelliğinden dolayı şathiyyeye "işaret dili, kuşdili, agrebül-garaib" de denildiğini belirtir (2001: 35).

2.2. Edebî Bir Tür Olarak Şathiyye

Bir edebiyat terimi ve edebî tür olarak şathiyye; klasik Türk edebiyatının özellikle tasavvuf edebiyatı ve âşık edebiyatı sahalarında ciddi bir düşünce veya duyguyu, iğneleyici ve alaylı bir şekilde anlatan şiirlere denilmiştir. Daha çok manzum olarak kaleme alınan ve bazen gazel tarzında aa xa .. kafiyelendirilen şathiyyelerin, tekke edebiyatı şairleri tarafından dörtlükler hâlinde söylendiği de görülür. Bunların bilhassa koşma ve semai tarzında olması, daha çok hecenin 7'li ve 11'li hece ölçüsünü kullanmaları dikkat çeken özelliklerindendir. (Canım, 2014: 287)

[3] Arap verme âdeti şudur: Her hafta bir hanede toplanılır, hane sahibi yaranı ağırlamakla yükümlüdür. Gecenin sonunda ziyafet nöbeti (ocak nöbeti denir) kime gelmişse zilli masa ile def ona verilir. Zilli masa ile defin adı "arap"tır. Yaran toplanır, saz eşliğinde tekerleme söyler ve Arabı sırası gelen kişiye verir (Onay, 1996**:** 360).

Şathiyyelerin, manzum örnekleri yaygın olmakla birlikte, mensur örnekleri de bulunmaktadır. Mensur şathiyyeler özellikle kalenderîlerin ürünleridir. Türk edebiyatında, Enverî'nin ''*Sırrü'l-Esrar"* ve "*Matla'ül-Envar*''ı ile Gâmizî Ali Baba'nın '*Acayibü'l-Gavâmız"* ve ''*Tercüman-nâme*'' adlı risaleleri mensur şathiyye örneklerinin en güzellerindendir. Fakat bu edebî tür, Türk edebiyatı tarihinde daha ziyade manzum olarak kaleme alındığı için, bir şiir türü olarak tanımlanmıştır.

> Şathiyyelerin edebî bir tür olarak oluşumunu değerlendirebilmek için, önce sufilere has bilgilenme yollarını ve ledün bilgisine ulaşan sûfîlerin psikolojisini iyi anlamak gerekir. Şu bir gerçektir ki, mistik bilgi akli değil, tecrübidir ve yaşanmadan bilinmez. Bu bakımdan en gerçek bilgi olan tecrübi bilginin nakledilmesi mümkün değildir. Ancak, mistik haller yaşayan bazı sufiler, yaşadıklarını hazmedemeyip gizli sırlarını açığa vurabilirler. Bu noktada dile getirilen sözler, doğal olarak, insanüstü melekûtî âlemlerden habersiz olan kişiler tarafından yadırganacaktır. Zira her insanın gerçeküstü bilinci aynı seviyede değildir. Bu yüzden, aktarılan bilgilerin farklı anlam düzeylerinde olması kaçınılmazdır. Burada, aynı tecrübelerden geçtiği halde, bir nebinin sözleri şath kabul edilmiyor da, mesela Hallâc gibi bir velinin sözleri neden şath kabul ediliyor, şeklinde bir soru sorulabilir. Peygamberler, sükûnet hazım ve halka inme makamındadır. Veliler ise, nebiler gibi, cem'de sakin olmak durumunda değildir. Böyle olunca, bu iki makamdan çıkan sözler arasında belirgin bir fark olacaktır. Nebiler hangi makamdan konuşurlarsa konuşsunlar, bu sözler insanların seviyelerine göredir ve mantıki önermeler hâlindedir. Cem' tecrübesinde çizgi dışına çıkan bazı velilerin ağızlarından çıkan bir takım sözler, fizik kurallarına ters, insanın doğasına aykırı olabilir. Şeriat harimini yıkan bu Tanrı meczuplarının üst perdeden konuşmaları artık mantıki birer önerme değildir. (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 19-20)

2.3. Türk Edebiyatında Şathiyye

Tasavvufun etkisi altında gelişen ve Arap, Fars edebiyatlarında da önemli bir yeri olan şathiyyenin Türk edebiyatında ilk defa hangi şair tarafından yazıldığı belli değildir. Ancak Fuat Köprülü, Mevlâna'nın *Divân-ı Kebir'*inde yer alan çok az sayıdaki Türkçe şiirin şathiyye unsurlarını barındırdığını söyler (1991: 235).

Şathiyyenin önemli bir temsilcisi Yunus Emre'dir. Fuad Köprülü, ''Yunus Emre'nin ahlaki ve felsefi manzumeleri yanında pek az şathiyyat-i sufiyane şeklinde şeylere de rastlanır der (1976: 297). Anadolu sahasında yazılan şathiyyelerin en meşhuru Yunus'un ''Çıktım erik dalına yedim anda üzümü'' matla'lı şathiyyesidir. Yine bu dönemde Yunus Emre'ye ait güzel örneklerle karşılaşmak mümkündür. Onun;

Ya ilahi ger su'âl itsen bana
Bu durur anda cevâbum uş sana

beytiyle başlayan şathiyyesinde; Hz. Âdem'in Cennet'ten kovulması, kader, insanın yaratılışı, sırat köprüsü, günah ve sevabın tartısı (mizan), ölüm ve tekrar dirilmek gibi konular Tanrı'yla hasbihal edercesine ve serzenişte bulunurcasına işlenir.

Gelmedin didün hakkuma kem diyü
Togmadın didün âsî Âdem diyü
…
Ben mi düzdüm beni sen düzdün beni
Pür ayıb niçün yaratdun ya Ganî
…
Kıl gibi köpri yaparsın geç diyü
Geçüben Kevser şarâbın iç diyü
…
Terâzû kurdun günâhum tartmaga
Kasd idersin beni oda atmaga
…
Geçmedi mi intikâmun öldürüp
Çüridüp gözüme toprak toldurup (Tatçı, 1990: 271-273)

Ayrıca Türk tasavvuf edebiyatı metinlerinde birçok şathiyye örneğine rastlanır. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin:

Çalabım bir şar yaratmış
İki cihan arasında
Bakıcak dîdâr görünür
Ol şârın kenâresinde

Aşıkî'nin (Aşık Paşa-zade):

Çıkdum badem dalına anda yidüm üzümi
Ol dem ki üzüm ma'ni buldum sözümi (Uludağ, 1977: 371)

mısraları bunların en meşhurlarındandır.

Niyâzî-i Mısrî'nin şerhettiği, ''Denize bir ip gerseler'' mısraı ile başlayan, Aşık Yunus mahlaslı şiir de erken dönem şathiyyeleri arasında önemli bir örnektir. (Tatçı, 1985: 6-7).

XV. asırda yetişen Kaygusuz Abdal'ın ''Yücelerden yüce gördüm'' diye başlayan meşhur şathiyyesi vardır. Fuad Köprülü, Kaygusuz Abdal'ın bu şiiri Yunus Emre'yi taklit ederek yazdığını söyler (1976: 340) Bu şiirinde Kaygusuz Abdal'ın Tanrı-kul ilişkisine dair sorular sorarak, dinî birçok akideyi sözde hafife alıyor görülür.

Yücelerden yüce gördüm
Erbapsın sen koca Tanrı
Âlem okur kelam eyler
Sen okursun hece Tanrı

Asi kullar yaratmışın
Varsın şöyle dursun deyü
Anları koymuş orada
Sen çıkmışsın uca Tanrı

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyü
Hele biz şöyle duralım
Yigit isen geç a Tanrı

Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içegör şu cur'adan
Kaldur perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı (Özmen, 1998: 219)

Yine Kaygusuz Abdal on beş kadar eserinin çoğunda şath sayılabilecek sözler vardır. Fakat onun asıl şathiyyeleri divanında yer almaktadır. Divanda, şairin vahdet-i vücud neşvesiyle, bazen de pervasız bir üslupla yazdığı manzumelerinin yanında, halk söyleyişlerinden, tekerleme ve bilmece söyleme geleneğinden de etkilendiği anlaşılan şathiyyeler de bulunmaktadır. Şairin divanı, şathiyyeler bakımından en zengin eserlerdendir. (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 61-62)

Bu şairlerden başka, Lamiî Çelebi, Elmalılı Ümmî Sinan Halveti, Bolulu Himmet Efendi, İdris-i Muhtefî, Şeyh Sahfi Efendi, Azmi, Seyyid Nesimi, Gaybi Sun'ullah, Dükagin-zade Ahmed, Azbî Mustafa, Nazikî, Gâmizî Ali Baba, Verdî Kasım Efendi, Sahfî, Şeyh Hayretî, Süreyya Ahmed Emin Efendi, Edib Harâbî, Haşim Baba, ve Seyrânî şathiyye türünün Türk edebiyatındaki temsilcileri olarak tanınmıştır (Canım, 2014: 288-289/ Kurnaz ve Tatçı, 2001: 61-62).

Alevi-Bektaşî edebiyatında son derece yaygın bir yansıması olan şathiyye türünü işleyen diğer şairler içinde Nesîmî'yi, Hacı Bayram'ı, Azmî Dede'yi, Pir Sultan Abdal'ı, Abdal Musa'yı sayabiliriz. (Çelik, 2005: 53)

Nesilden nesile tasavvufi neşve ile aktarılan şathiyye geleneğinin Cumhuriyet dönemi Türk şairlerinde de sürdüğü görülmektedir. Ömer Ferit Kam, Noksanî, Neyzen Tevfik Kolaylı, Ahmet Rindi Güneren, B. Rahim Eyuboğlu ve Âşık Veysel önemli temsilcilerindendir.

Aşık Veysel'in:

Kâinatı sen yarattın
Her şeyi yoktan var ettin
Beni çıplak dışar'attın
Cömertliğin nerde senin

Evli misin ergen misin
Eşin yoktur bir sen misin
Çark-ı sema nur sen misin
Bu balkıyan nur da senin (Kurnaz ve Tatçı, 2001:159)

mısralı şathiyyesi dönemin ünlü şathiyelerden birisidir.

Sonuç olarak Lütfullâh Dede'nin *Meşhûdât Ma'deni*'ndeki bazı şiirleri de (3., 6., 22., 23., 24., 25., 26. ve 27. numaralı şiirler) şathiyye türünün 19. yüzyılda söylenmiş örnekleri arasında sayılabilir.

I. BÖLÜM

LÜTFULLÂH DEDE'NİN HAYATI VE ESERİ

1. HAYATI

1.1. Adı ve Mahlası

Lütfullâh Dede'nin hayatına dair bilgiler çok kısıtlıdır. Gerek şair biyografileri hakkında temel başvuru kaynakları arasında sayılan şuara tezkirelerinde, gerekse diğer kaynaklarda Lütfullâh Dede ile ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamıştır.

Şairin adı, künyesi, yaşadığı dönem gibi bazı bilgileri şiirlerinde tespit edebiliyoruz. Bu sebeple, şairin eldeki tek eseri olan *Meşhûdât Ma'deni'*nden bu bilgiler değerlendirilerek hayatı aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Aşağıdaki kayıtlara göre şairin bilinen adı *Lütfullâh* olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu ifadeler onun ikinci adı/ diğer adı veya babası, dedesi adının *Nurullâh* olabileceğini düşündürmektedir.

İki gözüm **Lütfu'llāh**
Nām-ı dīger **Nūru'llāh**
Rehber ola ẕikru'llāh
Ṣalāt zekāt fikr'llāh (365)[4]

Nūr-ı 'aynım **Lütfu'llāh**
Aṣlıñ seniñ **Nūru'llāh**
Şükr eyle kim Ḫudā'ya
Nesliñ daḫi ehlu'llāh (216)

Gözüm nūrı **Lütfu'llāh**
Mu'īn olsun Bāza'llāh
Dime n'oldı Beytu'llāh
Lā İllāhe İllallāh (498)

Ḫitām buldı risāle
Şükür **Lüṭfu'llāh Dede** (1184)

Lütfullâh Dede gerek aruzlu gerekse heceli şiirlerde mahlas kullanmamıştır.

[4] Eserin, Kıta/bend/beyit vs. sayısı bir bütün olarak görülebilmesi için manzume içindeki kıta numarası dışında da her iki bölümde de dörtlük(kıta)/bend/kıta/beyit numaralandırılmıştır.

1.2. Yaşadığı Dönem ve Döneme Dair Tespitleri

Kaynaklarda Lütfullâh Dede'nin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak eserin 1. ve 2. bölümlerinin sonunda H.1325/M.1909 tarihi kayıtlıdır. Buna göre şairin 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreği aralığında yaşadığını varsayabiliriz.

İlk bölümün sonunda kayıtlı olan tarih:

Sene 1325 /1909

İkinci bölümün sonunda kayıtlı olan tarih ise:

Sene H.1325/1909
Şehr-i Rebi'ül-evvel

Eserin ikinci bölümündeki şiirlerin çoğunda Jön Türkler[5], İttihât ve Terâkki Cemiyyeti[6] ve Sultan II.Abdülhamid[7] döneminden bahsedilmektedir. Yine bu dönemlere ait verilen bilgilerden ve şiirlerde geçen ''milyoner, moda, mıknatıs, fayton'' gibi kelimelere şairin yukarıda belirten tarihler arasında yaşadığına delil teşkil etmektedir.

Ḫasīs irmez ni'mete
Paḫīl ṣervet devlete
Diler olsun **milyoner**
Yanar nār-ı ḥasrete (209)

---

[5] Jön Türkler daha çok II. Abdülhamid dönemindeki siyasî muhalefet hareketleri ve bu hareketlere katılan kişi ve gruplar için kullanılan bir tabir. (Hanioğlu, 2001: 276)

[6] İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908 ihtilalini düzenleyen ve bu tarihten itibaren 1918'e kadar devletin yönetiminde birinci derecede rol oynayan siyasi bir cemiyettir. (Hanioğlu, 2001: 584)

[7] Sultan II. Abdüllhamid (1842-1918) Osmanlı sultanıdır (1876-1909). Babası Abdülmecid, annesi Tîrimüjgân Kadınefendi'dir. 21 Eylül 1842 tarihinde dünyaya geldi. On bir yaşında annesini kaybettiği için, babasının emriyle, hiç çocuğu olmayan Piristû Kadınefendi kendisine analık etti. Özel hocalar tayin edilerek eğitildi.

Anayasaya dayalı meşrutî bir idare kurmak isteyen ve bu yüzden Abdülaziz ile V. Murad'ı tahttan indiren Midhat Paşa ve arkadaşlarıyla anlaşan II. Abdülhamid, 31 Ağustos 1876 Perşembe günü tahta çıktı. Bu sırada devlet en buhranlı günlerini yaşıyordu.

Abdülhamid'in en başarılı yönü dış politikasıdır. Dünyadaki politik gelişmeleri yakından takip etmek üzere sarayda bir çeşit bilgi merkezi kurdu. Türkiye ile ilgili bütün dünyada çıkan yazılar ve dış temsilciliklerden padişaha gelen raporlar burada toplanır ve değerlendirilirdi. 1909 yılında tahtan indirildi ve 10 Şubat 1918 Pazar günü hayata gözlerini yumdu. (Küçük, 1988: 216-218).

Girer ṣoñra odaya
Seyr eyle sen **modaya**
Faḳaṭ virüp dört ġurūş
İşçiyi ṣav ṣoraya (406)

Ayrıca şair o döneme ait birçok şahsiyetin adını da zikreder. Ahmet Mithat, Nurî Beg, Vartan, Mir Abraham ve Ebuz-ziyâ Tevfik bu şahsiyetlerden bazılarıdır.

Āgāh olsun Āgāh Beg
Hem raḥmetlik Żiyā Beg
Aḥmed Miṯhat a‘rāfda
Dönme olmuş Nūrī Beg (1449)

Ebu’ż-żiyā Tevfīḳ’iñ
Bī-ḥad refīḳ şefīḳiñ
Hep ḳurıdı kökleri
İlk ṣafdaki ṣadīḳiñ (1450)

Lütfullâh Dede dörtlüklerinde Sultan II.Abdülhamid’in politikasına yakın bir tutum sergiler ve Sultan II.Abdülhamid döneminde baş kaldıran Jön Türkleri her seferinde sert bir dile eleştirir. Onları; İslam dininden uzak, Avrupa kültürüne yakın oldukları ve halkı kötü yollara sürükledikleri vs. yönleriyle eleştirir. Bu ve benzer ifadelerle şair, siyasi görüşünü de şiirlerine fazlasıyla yansıtmıştır.

Bunlar belā İslām’a
Belki z̲ī-rūḥ enāma
Ḥayıf oldı pek yazıḳ
Ḳudsī olan bir nāma (1257)

Da‘vāları ‘adālet
Her işleri ḫıyānet
Maṭlūbları ṭahāret
Kendileri ḫabāṣet (1620)

Diğer yandan Lütfullâh Dede şiirlerinde anlaşılacağı üzere İslam dinine bağlı biridir. İslam'ın tertemiz bir din olduğunu vurgular, her fırsatta insanları sırât-ı müştakîme davet eder ve bunun için birçok yerde nasihatlerde ve tembihlerde bulunur.

Erkānları şerī'at
Ādābları ṭarīḳat
Ḥilm ü ḥayā 'adālet
Sāmānları ma'rifet (130)

Īmānları Ḳur'āna
Şer'-i pāke fermāna
Tābi'lerdir bi'l-iḫlāṣ
Nā'ib-i Ḥaḳḳ insāna (135)

Eḥādīṯi ṭanırlar
Vaḥiy niẓām bilirler
Peyāmber-i ẕī-şānıñ
Tām iṯrince yürürler (136)

Özleri pāk ṣu gibi
Yüzleri meh-rū gibi
Ṣoḥbetleri sözleri
Tamām maġz-ı Hū gibi (156)

Lütfullâh Dede'nin Osmanlı, Türk ve Türklükle ilgili olumsuz söylemleri dikkat çeker. Bu onların Jön Türklere dinî zaafı olanları muhatap alan söylemler olduğu anlaşılmaktadır. Zira şair bu tipleri ne Osmanlı ne Türk ne de Türklükle ilgisi olduklarını düşünür. Bunlardan yola çıkarak şair aslında ümmetçi ve Osmanlı hayranı biri olduğu kanaati doğmaktadır.

Aşağıdaki ifadelerde Jön Türkleri ağır bir dille Osmanlı'ya bağlı Müslüman Türkleri "eski Türk, Muhammedî Türk" olarak vasıflandırır:

Biz çıḳmışız Türklükden
Bıḳmışız ürkeklerden
Ḥaẕẕ almışız Paris'den
İnsānlıḳ erkeklikden (1278)

Merdāneyiz merdāne
Bir gelmişiz cihāna
Bizim içün Türk diyen
Cür'et ider bühtāna (1279)

Mensūblarız yemīne
Ḥācet yoḳdur yemīne
Türkler ṣolda bir ṣıfır
Hep kemter ü kemine (1283)

Biri bize Türk dise
Kürkümüze börk dise
'Ale'l-ḫuṣūṣ İslāmca
Mezhebleri berk dise (1443)

O 'Oṣmanlı eski Türk
Ya'ni Muḥammedī Türk
Yā maḥv idiñiz onı
Yāḫūd ḳılıñ beni terk (1304)

Zīrā biz 'Oṣmanlıyız
Tekmīl deliḳanlıyız
Dīn bilmeyiz mezheb hīç
Böylelikle şanlıyız (1280)

1.3. Doğum Yeri ve Tarihi

Şairin nerede doğduğu ve ne zaman doğduğu ile ilgili kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak şiirlerinde arkaik, halk ağzı ve mahallî kelimeleri kullanması onun Anadolu bölgelerinde veya Irak'ta bulunan Kerkük veya Erbil şehirlerinde yaşadığı veya doğduğu ihtimalini düşündürmektedir. Şairin Kerkük veya Erbil bölgelerinde *börk, yanmak, yoḫsa, od ve aparmaḳ* gibi halen kullanılan kelimeleri kullanması; şiirlerinde birkaç yerde dolaylı ve dolaysız olarak Şeyh Abdülkadir Geylanî'den bahsetmesi; Kâdirîye tarikatı Halisiyye şubesi kurucusu olan Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî[8]'den bahsetmesi, onun Kerkük ve Erbil civarı ile bağlantısı olduğuna işaret kabul edilebilir.

Tevḫīde gel tevḫīde
Ey gül-i nev-resīde
'Abdurraḥmān Ḫāliṣ-veş
Ḳoç gibi ol süride (457)

Doğum tarihi ile ilgili ise; *Meşhûdât Ma'deni'nin* H.1325/M.1909 yılında yazıldığı ve bu eseri yazarken şairin olgun biri olduğu otuz veya kırk yaşlarında olduğunu varsayarak onun 19. yüzyılın ikinci yarısı veya üçüncü çeyreğinde doğduğu söylenebilir.

1.4. Ölüm Yeri ve Tarihi

Şairin nerede öldüğü ve ne zaman öldüğü ile ilgili herhangi bir bilgiye de rastlanmamıştır. Ancak eserin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yazıldığı düşündüğünde onun 20. yüzyılın birinci çeyreği veya ikinci yarısında ölmüş olabileceği muhtemeldir.

---

[8] Abdurrahman Halis Kerkükî (1797-1858) yılları arasında yaşamıştır. Kadirî tarîkatı Halissiye Şubesinin kurucusudur. Hz. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin ilk on sekiz beytinin manzum olarak şerhini yapmıştır. Bu eser tasavvufî şiirleri ile birlikte basılmıştır. Eserinin ismi: *Kitabü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerif*'tir. Bir diğer eseri ise, *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi'*dir: Şeyh Abdülkadir Geylânî'nin menkıbelerini anlatan bu kitap Şeyh Nur Ali Bahş tarafından Arapça olarak yazılmış, Şeyh Abdurrahman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Asıl adı Abdurrahman, lakabı Talebânî, mahlası ise Hâlis'tir. 1212/1797 yılında Kerkük'te dünyaya geldi. Hâlis Talebânî'nin dedesi Molla Mahmud, esasen "Zengene" aşireti reislerinden Yusuf Ağa'nın oğludur. 1130/1718 yılında "Karadağ" kasabasında doğmuş, bir müddet Zengene bölgesinde "Tekke" köyünde yaşamıştır. (Çelik, 2008: 159).

1.5. Tarikatı

Şairin adı Lütfullâh Dede olduğuna bakılırsa özellikle Dede adını kullanması onun bir tarikata mensubiyetini göstermektedir. Fakat şiirlerinde bu hususa dair kesin bir ifade tespit edilmemiştir.

Tevḥīde gel tevḥīde
Ḳulluḳ ile ma'būda
Ḫitām buldı risāle
Şükür **Lüṭfu'llāh Dede** (1184)

Şairin iki ayrı dörtlükte Şeyh Abülkadir Geylanî'nin unvanları olan **Bāzallâh**[9] ve **Bâzü'l-eşheb'den**[10] bahsetmesi;

Gözüm nūrı Lütfu'llāh
Mu'īn olsun **Bāza'llāh**
Dime n'oldı Beytu'llāh
Lā İllāhe İllallāh (498)

Elā ḥikmet zübdesi
Ḥaḳīḳat güzīdesi
Hādī rāhdan ayrılma
Bāzü'l-eşheb bendesi (254)

ve son olarak bir dörtlükte Şeyh Abdurrahman Hâlis Kerkükî'den bahsetmesi,

Tevḥīde gel tevḥīde
Ey gül-i nev-resīde
'Abdurraḥmān Ḫāliş-veş
Ḳoç gibi ol süride (457)

onun *Kârdirî* tarikatına mensup biri olduğunu göstermektedir.

---

[9] *Bāzallāh* Şeyh Abdulkadir Geylani'ye verilen unvandır. Avını kaçırmayan şahin anlamındadır. (Uludağ, 1988: 235)
[10] *Bâzü'l-eşheb* Şeyh Abdulkadir Geylanî'ye verilen unvandır. Allah'ın şahini anlamındadır. (Uludağ, 1988: 236)

1.6. Mesleği ve Eğitimi

Lütfullâh Dede'nin mesleği veya eğitimiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmasa da şiirlerinde kullandığı dil ve seçtiği kelimeler bakımından çeşitlilik göstermesi onun çok iyi bir tahsil aldığını varsayabiliriz.

2. ESERİ - MEŞHÛDÂT MA'DENİ

Lütfullâh Dede'nin araştırmalarımıza göre elimizdeki tek eseri *Meşhûdât Ma'deni'dir*. Kütüphane kataloglarında, tezkirelerde, son dönem edebiyat tarihleri ve benzer kaynaklarda Lütfullâh Dede adına kayıtlı başka bir esere rastlanmamıştır.

2.1. Nüsha Tavsifi

Çalışmamızın da konusu olan eserin tek nüshası Ankara Milli Kütüphane'de kayıtlıdır. Eser H.1325/M.1909 yılında telif edilmiştir. 06 Mil Yz. A 3347 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eser, Rik'a hatla yazılan, her sayfada 16 satır bulunan 138 yapraklı, 200x130-170x88 mm ölçülü, suyolu filigranlı kâğıt, siyah bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Ayrıca yazma, varak şeklinde değil, sayfa hâlinde numaralanmıştır.

Eserde bazı sözbaşlıkları ve ayetler kırmızı renkli mürekkeple yazılmıştır. Söz konusu yazmada destanlar, mani kafiyeli dörtlükler, üçlük, nazmlar, tuyuğlar, müselles, murabbalar ve beyitler yer almaktadır. Ayrıca Bağdatlı Rûhî, Şeyhü'l-ekber Muhyiddin İbn-i Arabî ve Mahmut Şebüsterî'nin birer beyti de bulunmaktadır.

Baş: Ḫalk yolların şaşırdı
Ḳorḳunç çöle düşürdi
Bed-ḫūy fısḳ u fücūrle
Tām başlardan aşırdı

Son: Aḥmaḳ bizi ṭa'n iden
Dīnsiz diye la'n iden
Uyup eski 'aḳlına
Müslümānca yol güden

Meşhûdât Ma'deni'nin künyesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir: (Tablo: 1)

(Tablo: 1)

Yazar	Lütfullâh Dede
Eser	*Meşhûdât Ma'deni*
Yer	Milli Kütüphane/ Ankara
Yer Numarası	Yz. A 3347
Yayın Bilgisi	H.1325/ M.1909
Fiziksel Niteleme	138 yk. ; 200x130 mm
Yazı Alanı	170x88 mm
Satır Sayısı	16
Yazı	Rik'a
Kâğıt Çeşidi	Suyolu Filigranlı
Cilt Özelliği	Siyah bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir.
Dil Notu	Metin Türkçe, Arap Alfabesi
Genel Notlar	Sözbaşları ve cetveller kırmızıdır
Genel Notlar	Yazma eserdir

2.2. Eserin Adı

Ankara Milli Kütüphane katalog kaydına göre eserin adı *Meşhûrât-ı Ma'denî* olarak geçmektedir. Ancak yazmadaki yazıya ve anlamına göre kanaatimizce eserin adı *Meşhûdât Ma'deni* olmalıdır.

2.3. Konusu/ Türü

Meşhûdât Ma'deni genel olarak üç bölüme ayrılır. Birinci ve ikinci bölüm manzum olarak ayrı ayrı şiirlerden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm ise mensurdur. Eserin konu itibariyle içtimaî tenkit olduğunu söyleyebiliriz. Birinci bölümde daha çok dinî-tasavvufî, didaktik ve eleştirel konular işlenirken, ikinci bölümde ahlaki çöküntü, içtimai tenkit, Jön Türkler çoğu zaman didaktik bir üslupla işlenmektedir. Üçüncü bölümde ise mensur olarak eserde üç bölümde işlenen konuyla ile ilgili bilgi verilmektedir.

Mensur üçüncü bölüm hariç birinci ve ikinci bölümü birkaç istisna dışında konu yönüyle iki ayrı bir bütün şeklinde de düşünülebilir. Yani birinci bölümde dinî-içtimaî, zaman zaman tasavvufî konular daha ziyade didaktik bir tarzda işlenirken; ikinci bölümde ise Jön Türkler başta olmak üzere dönemin siyasî olaylarına, dinî-ahlaki çöküntüye dikkat çekilmekte ve konu eleştirel bir şekilde gözleme dayalı dile getirmektedir.

Beytu'llāhi'l-mu'aẕẓam
'Arşu'llāhi'l-mükerrem
Ya'ni münevver ḳalbiñ
Ey veled-i muḥterem (391)

Mi'rāc vuḳu' bulmuşdur
Şükür sünnet olmuşdur
Bu ümmet-i Aḥmed'e
Özge müjde ḳılmışdır (392)

Şair, halk yolundan çıkıp gaflete düştüğü ve Avrupa hayranlığı ile azdığını ifade eder; olumsuzluklara karşı çözüm önerileri verir ve nasihatlerde bulunur.

Ḫalk yolların şaşırdı
Ḳorḳunç çöle düşürdi
Bed-ḫūy fısḳ u fücūrle
Tām başlardan aşırdı (1)

Vel-ḥāṣıl şu azġınlıḳ
Dīnen ḫulḳan bozġunluḳ
Ġaflet ḳılup Allah'dan
Avrupa'ya uyġunluḳ (26)

Buna göre insan, hak ile bâtılı ayırmak, tembellik etmemeleri âsî ve şakîden, kötü karakterli Hak bilmez gafilden uzak olmalıdır.

Farḳ iderler bāṭılı
Ḥaḳ'dan ġāfil 'āṭılı
Nāmın añup sevmezler
Bāġī ṭāġī ḳātili (154)

Ṣavm u zekāt namāza
Ẕikr ü fikre niyāza
Raġbet ḥürmet ḳalmadı
İstiġfāra āġāza (17)

Meger Ḫāliḳ Te'ālā
'Aẓīm celle ve a'lā
İṣlāḥ ide bizleri
Yoḳsa *illā fe-illā* (22)

Gel Allāh'a Allāh'a
Ḳurb-ı Resūlu'llāh'a
Uy Kitāb u sünnete
Uyma 'aduvvu'llāha (223)

Yücedir rütbesi insān olanıñ
Rehberi Ḳur'ān cevheri īmān olanıñ
'Āṣıḳlar içün 'irfān-ı Ḫuda maṭlūb
Ġayre meyli olamaz vāṣıl-ı cānān olanın (290)

İkinci bölümün şiirlerinde daha çok Jön Tükler, ahlaki çöküntü ve içtimaî tenkit konularından bahsedilmektedir. Aşağıdaki mısralarda Jön Türkleri ve İttihat ve Terakki mensuplarını; sözde hürriyet ve Avrupa sevdalısı oldukları; İslam kültüründen uzaklaşıp, gaflete düştükleri ve masonlarla işbirliği yaptıkları yönünde eleştirir. lütfullâh Dede'ye göre toplumdaki ahlaki bozukluk had safhaya varmıştır.

Bunun en başta gelen sorumlukları da çoğunluğu “zâdegân”dan olan Jön Türkler ve masonlardır:

Ḥāṣıl conluḳ yol aldı
Her ṣınıfdan çoġaldı
Zādegāndan bi’l-ḫuṣūṣ
Con olmayan az ḳaldı (1221)

Bunlar belā İslām’a
Belki ẕī-rūḥ enāma
Ḥayıf oldı pek yazıḳ
Ḳudsī olan bir nāma (1257)

Īmān ‘işmet bilmezler
Dīnsizlikden yılmazlar
‘Irıż nāmūs ḥayṣiyet
Baḥṣin dile almazlar (1291)

Ḫalḳıñ bed-menişleri
İşbu çapḳın puşları
Ḥaḳīḳat pek mantıḳsız
Her güftārı işleri (1292)

Maṭlūbumuz teraḳḳī
Ta‘aṣṣubdan teveffī
Ḫalḳı īḳāẓ eyleyüp
Ḥürriyetden teşeffī (1268)

Ṭanımazlar İlāhı
Ḫuṣūṣ Resūlu’llāhı
Volter ‘ayār ṣanırlar
Eşekler ehlu’llāhı (1307)

Da‘vāları ḥürriyet
Her kārları esāret
‘İṣmet ‘iffet ṭoġrılıḳ
‘İndlerince ġabāvet (1308)

Ābdest ġusül ṭahāret
İnsānlarca neẕāfet
Yüz çevirmiş bunlardan
Sa‘ādetle leṭāfet (1576)

Da‘vāları ‘adālet
Her işleri ḫıyānet
Maṭlūbları ṭahāret
Kendileri ḫabāṣet (1620)

Bunlar hem piç hem gençdir
Çapḳınlıḳda pek dinçdir
Ḫā’inlikde İslām’a
Yürekleri ṣan ṭunçdur (1670)

Yedikleri ni‘metiñ
Sürdükleri devletiñ
Nām-ı İslām altında
İtdikleri rāḥatıñ (1671)

Ḥaḳ ṣaḳlaya onlardan
Meṣel dinsiz conlardan
Bunlar ile berāber
Maṣonlardan zenlerden (182)

Şair aşağıdaki mısralarda da toplumun ahlaki çöküntüsünden bahsetmektedir. Ayrıca sosyal eleştiride de bulunmaktadır:

Ḳızlar çıḳar meydāna
Raḳs ideler yan yana
Görmelidir begleri
‘Aḳla düşer bīgâne (1411)

Yan kesici başları
Para çalmaḳ işleri
Genç dinç emred şāb yigit
İşbu Müslim puşları (1567)

‘İffet ‘işmet bilmezler
Ḥelāl ekmek dilmezler
Biñ bir lira çarpsalar
Bir kerecik gülmezler (1568)

Mensur olan üçüncü bölümde üç ayrı başlık altında Jön Türkler hakkında tanımlayıcı bilgi verilmekte, kısa bir hikâye anlatılmakta ve *Fânûs-i Semâ* adlı bir kitaptan bahsedilmektedir.

Eserin türüyle ilgili mutlak bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Yakın dönem olduğu ve çoğunluğu hece vezniyle yazılan şiirlerin bir araya getirilişinde de, bir metoda veya düzene uyulmadığını görülmektedir. Ayrıca *Meşhûdât Ma‘deni*'nde her hangi bir şekli bir tertip olmadığı için içindeki manzumeler de gündelik veya anlık konulara göre bir araya getirilmiş görünmektedir. Eseri klasik anlamda şekil veya türe bağlı bir isimlendirme mümkün olmasa da birinci ve ikinci bölümdeki şiirlerin çoğu şekil/tür itibarıyla destan olarak kabul edilebilir.[11]

[11] Bu destan mani şeklindedir. Halk edebiyatında koşmadan sonra en çok görünen destan şekli olan mani şeklinde destanlar grubuna girmektedir. Buradaki destanlar mani şeklinde kafiyelenmiş (aaba ccdc eefe), 7 veya 8 heceli olup, en az 5 ve en çok sınırsız dörtlüklerden oluşmaktadır. (Çobanoğlu, s.15, s. 12-15). Bu sebeple girişte destan hakkında bilgi verilmiştir.

Kısaca konusuna burada işaret ettiğimiz eserin/ şiirlerin muhtevası ve şekil özellikleri şekil ve muhteva incelemesi bölümde ayrıntılı olarak verilmiş ve tablo hâlinde sunulmuştur.

2.4. Dil ve Üslubu

Lütfullâh Dede birinci bölümde daha çok hayatın fanililiği, halkın gafleti, insanların cehaleti ve Allah'a yakın olma yolları gibi dini ve ahlaki konuları nasihatlerle vermektedir. Bu nasihatleri bazen eleştirel, bazen de öğretici bir şekilde ancak açık, net bir dille veren şair, insanları sahte dindarlardan sakındırıp gerçek Müslümanlığa, kurtuluşa devam eder.

İkinci bölümde daha çok siyasi olaylar, ahlaki çöküntü ve sosyal eleştiri gibi konular ihtiva etmektedir. Burada Jön Türkler, İttihâd ve Terâkki Cemiyyeti ve Sultan II. Abdülhamid devrinden bahsedilmektedir. Şairin, bu bölümde kullandığı dil birinci bölüme göre daha çok eleştirilidir. Özellikle Jön Türklerle ilgili sert bir dil kullanır, hatta bazen küfür sayılabilecek çok ağır bir dille tenkit eder.

Lütfullâh Dede şiirlerinde net, arı, açık bir Türkçe kullanmıştır. Kafiye ve vezin zarureti bazen ifadeyi olumsuz etkilere de genel itibarıyla şiirleri anlaşılırdır. Türkçe'nin bütün ifade imkânlarını zorlamıştır denebilir. Zira mahallî kelimeler halk ağzına ait ifadeler, hatta küfür sözleri müstehcen kelimeler vs. kullanır. Öyle görünüyor ki Dede'nin tek amacı nasıl olursa olsun meramını açıkça anlatmak. Bunun için özellikle Arapça ve zaman zaman Farsça kelime ve ibareleri de kullanmaktan çekinmez. Kullandığı bu ifadelerden özellikle Arapça'yı iyi bildiği anlaşılmaktadır. Üç dilin imkânlarından yararlanan Lütfullâh Dede Türkçe kelimelerle Farsça terkipler içinde kullanmakta sakınca görmemiştir.[12] (evlād-ı çulluk II, 460/25)

*Meşhûdât Ma'deni'*nin birçok manzumesi dinî-tasavvufî ve ahlaki konular içerdiği için yeri geldikçe ayet-i kerimeler, hadis-i şerifler iktibas edilmiş; dinî-tasavvufî unsurlara, peygamber kıssalarına ve dinî-tarihî şahsiyetlere telmihte bulunulmuştur.

[12] Lütfullâh Dede'nin şiirleri içinde Arapça ibareler çokça, Farsça nispeten olsa da Arapça veya Farsça müstakil bir şiir söylememiştir. Onun şiirlerindeki Arapça ibrelerin yoğunluğu bir başlık açmamayı gerekli kıldı. Bu konu "Arapça Zakir"ler başlığı ile detaylı olarak ele alındı.

Şair, ayet-i kerimeleri bazen tam ayeti bazen nakıs şeklinde kullanmıştır:

Ḳālū emrin ṭuydılar
Belā diyüp ḳandılar (A'raf, 7/172) (627)

Ḥāl ehli olan 'āşıḳlara ma'lūm
Feseyekfīkehümü'llāhu şāfī (Bakara 2/ 137) (609)

Yine Lütfullâh Dede ayetler gibi olduğunu teyit etmek için kullandığı hadislerde tam veya nakıs iktibas şeklinde almıştır.

Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu el-'aḳlü (475)
Lā ilāhe illāllāh vaḥdehu lāşerīke leh lehu'l-mülkü ve lehu'l-ḥamdü
Yuḥyī ve yümīt ve hüve 'alā külli şey'in ḳadīr (455)

Şiirlerin genelinde gözleme ve bilgiye dayalı bir anlatım söz konusudur. Daha ziyade uyarmayı öğreticiliği hedef alan Lütfullâh Dede'nin üslubunda da bu hedef doğrultusunda direk hitap, senl-i benli söyleyiş tarzı öne çıkar. Lafı dolandırmadan en çarpıcı, anlaşılır ve sağlam söylemeye çalışan şair bir amaca ulaşmak için atasözleri, deyimler ve çeşitli söz sanatlarından da yararlanır.

Şiirlerinde kullanılan atasözleri, deyimler ve söz sanatlarını muhtevaya ait olmakla birlikte üslubunu belirleyen unsurlar olduğundan burada vermek yerinde olacaktır. Eserden geçen atasözleri ve deyimler:

Akıl yaşta değil, baştadır: Akıllı olmanın yaşla ilgisi yoktur, bazı küçükler büyüklerden daha akıllı olabilir.

'Aḳl u fikir başdadır
Kim söylemiş ḳaşdadır
Varsun olsun dürdümüz
Tamām yetmiş yaşdadır (1488)

Birlik olmak: Bir işi yapmak için anlaşmak

Ḥāṣıl biraz açılıñ
Şu Türklükden seçiliñ
Birlik olup şu gibi
Her bir ḳaba dökiliñ (1555)

Habbeyi kubbe yapmak: Önemsiz bir şeyi abartmak.

Çıḳarmalı taḳyeyi
Giyinmeli şapḳayı
Fesle bunuñ farḳı yok
Ḥabbe yapmañ ḳubbeyi (1549)

Kıyamet kopmak: Kıyamet günü gelmek. Bir yerde çok gürültü ve patırtı kavga, telâş olması.

Vāḳi‘ ḳopdı ḳıyāmet
Tafṣīlāta ne ḥācet
Conlar irdi murāda
İşde buldı nihayet (1240)

Yok satmak: Bir mal, çok satıldığı için çabucak tükenmek.

Pāk i‘tiḳād ṭutarlar
Çürük ḳozı atarlar
Ger ḳaẓārā alsalar
Yoḳ bahāya **şat**arlar (176)

Lütfullâh Dede eserinde en çok iktibas, telmih, istifham, tezat ve nida gibi edebi sanatlarını kullanmıştır.

İkibas:

Ḳālū emrin ṭuydılar
Belā diyüp ḳandılar
Subḥanallahi'ẕ-ẓāhir
Senedlerin ṣundılar (627)

Mü'min mir'āt mü'mine
Her şey teslīm ehline
Bilā-ḫafā rāci'dir
Yaḫşı yaman aşlına (1130)

Tenasüp:

Baḥṣ itmeli *ḳalemden*
Kāf nūn ile *'ilimden*
Vazgeçüben *emelden*
Ḳurtulmalı *elemden* (1011)

Telmih:

Yunus Emren'nin "ilim" şiirine telmihte bulunulmuştur.

İtme ṣaḳın istib'ād
Sen ḳalbine ḳıl güşād
'İlim bilmek kendüyi
Dimiş ḫāṣṣu'l-ḫāṣ 'ibād (1992)

Hz. Musa'nın "Kelim" vasfına telmihte bulunulmuştur.

Ḥaẕẕ almayan 'ilimden
Çoḳ ḫoşlanır ẓulümden
Kim söyledi Fir'avun
Ḫoşlanmışdı *Kelīm*'den (1694)

Ünlü Kerem ve Aslı aşk hikâyesine telmihte bulunulmuştur.

Aşlı'ñı mı ararsıñ
Kerem gibi yanarsıñ
Her dem gülüñ başına
Pervāne-veş dönersin (304)

İrsal-ı Mesel:

'*Aḳl u fikir başdadır*
Kim söylemiş ḳaşdadır (1488)

Tezat:

Şecer miyim ḥacer mi
Yoḳ kemālden eşer mi
Siyeh bir seng yā *beyāż*
Yāḫūd rengīn cevher mi (629)

Elbet görir añlarsıñ
Ya *güler* ya *aġlarsıñ*
Me'mūl işbu sözlerim
Sem'-i cānla diñlersiñ (630)

Nida:

Ṣanma *ey* ṣūfī saña tesbīḥ-i tevḥīd munḥaṣır
Ḳıldı ḫallāḳ-ı cihān o ḥāle ḫalḳı muḳtedir (1063)

Ey ne güzel bir ḥüccet
Tamām maġz-ı ma'rifet
Böyle olur fi'l-ḥaḳīḳ
Ekmel sözi ḥaḳīḳat (942)

İstifham:

Ẕāt ṣıfātdan ayrı mı
Birbiriniñ ġayrı mı
Ṭapşır ‘aḳıl vicdāne
Bu söz egri bügri mi (1029)

Zeyt aġacı öyle *mi*
Tīn ü elma öyle *mi*
Fehm it remzi īmāyı
Armūd ḫurmā öyle *mi* (551)

Lütfullâh Dede'nin şiirinde birçok hayvan ismine rastlamak mümkündür. Şair, hayvanlar hakkında bazen basit bilgiler verir, bazen sembolik ve alegorik bir unsur olarak ifadelerinde hayvanları karakteristik özelliklerine binaen kullanır. Hayvan isimlerinin yoğun olduğu şiirlerde genellikle şathiyye tarzı söyleyiş hakimdir. (3., 6., 22., 23., 24., 25., 26. ve 27. numaralı şiirler)

Lütfullâh Dede etrafında gördüğü, tabiata ait diğer unsurları da çoğu zaman bir benzetmelik veya sembol gibi kullanarak muhatabını hem bilgilendirir, hem de uyarır. Nefsin kölesi olmamayı öğütlediği muhatabına inciri örnek gösterir. Dalı budağı, meyvenin tadı, ihtişamlı yaprağı-gövdesiyle ve Kur'an'da geçtiği için övgüye layık olan incir gibi insanın da övgüye layık olabilmesi vurgusu yapar. (14. numaralı şiir)

Lütfullâh Dede'nin şiirlerinde hayvan isimleri yanında pek çok yer ismi, coğrafi unsurlar geçmektedir. Muhtevada söz konusu edibe de bu durum üslubu ile de alakalıdır. Zira şiirlerde anılan şehir, ülke vs. coğrafi unsurlar çoğu zaman o yerin karakteristik özellikleri yanında sözün desteklenmesine yarımcı olup sanatlarla birlikte kullanılmaktadır.

Lütfullâh Dede şiirlerinde genelde ikinci şahsı muhatap alır ve amacı muhatabına dinî ve ahlaki nasihatler vererek, onun ikazlarla gafletten, dünyanın fâniliğine fark edip gerçek kulluk şuuruna varmasını, ebedî huzur ve saadete kavuşmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak Arapça, Farsça ve bazen batı dillerinden gelen kelimeler de kullanarak Türkçe basit ve anlaşılabilir bir üslupla şiir yazan Lütfullâh Dede'nin muhteva yönüyle klasik, şekil yönüyle Türk halk şiiri geleneğine daha yakın bir şair olduğunu söyleyebiliriz.

2.5. Arkaik, Halk Ağzı, Mahallî Kelime ve İbareler

*Meşhûdât Ma'deni'*nde birçok arkaik, halk ağzı, mahallî kelime ve ibareler kullanılmıştır. Bu kelimeler asırlar boyunca Türk coğrafyasında kullanılmış veya halen kullanılmaktadır. Şiirleri arkaik kelimeler açısından değerlendirildiğimizde bunların bir kısmının yazı diline göre ve bazı bölgelere göre arkaik, ancak genele göre kullanmış olduğunu söylemek gerekir. Ayrıca bazı kullanımların sadece fonetik farklılıklara bağlı olduğu da vakidir. Meselâ Irak'ın Kerkük ve Erbil bölgelerinde hala canlı olan *yoḫsa, börk, yanmak, od, aparmaḳ* gibi kelimeler bunlardandır. Kelimelerin anlamı ve yerleri alfabetik sıraya göre aşağıda gösterilmiştir. Ayrıca kelimelerin birçoğu *Tarama Sözlüğü'*nde (Dilçin, 1983) çıkarılmıştır.

Alıḳ: Sersem olan, budala, ebleh. (1762)

Aparmaḳ: Götürmek, alıp götürmek; çalmak, gizlice almak. (I72)

Arḳaç: Dokumalarda çözgü üzerine enliliğine atılan ip. (13)

Badaşmak: Bir iş veya oyun için anlaşmak, uzlaşmak, eş tutmak, ortaklaşmak, arkadaş olmak; bağdaşmak. (665)

Balḳımak: Parlamak, ışık saçmak. (411)

Bel: Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer/yamaç. (1614)

Bezmek: Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkıp usanmak. (127)

Boran: Sis, duman; sebze fideleri, üzüm kabuğu ekmek için hazırlanan yel. (23)

Bön: Saf, ahmak, budala. (655)

Börk: Başlık, külah; bir çeşit şapka. (1443)

Çatal: İki tepe arasındaki geçit; arabalarda dingile bağlanan tahta/ Çift, ikiye ayrılmış. (112)

Ḍombay: Yaban öküzü; manda. (414)

Ḥotoz: Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık; kabarık saç. (1333)

Iralmak: Uzaklaşmak, uzamak, ara açılmak. (640)

İpranmak: Yıpranmak; yırtınmak, bağırmak. (669)

Ḳaġşamak: Parça parça olmak, dağılmak, yıkılmak; zayıflamak, arıklamak, kuvvetten düşmek. (1218)

Ḳanda: Nerede, nereye. 210)

Ḳanḳı: Hangi. (30)

Ḳaşanmak: At, eşek işemek. (191)

Ḳat: Nezd, yan, huzur; nişanlıya gönderilen armağan; iki tepenin ya da iki duvarın arası, uçurum; seyrek altın dizisi; kat; kağıt; daire. (267)

Key: Çok, pek çok, olgun kişi, uygun. (915)

Küpeşte: Toprak taşımaya ve hayvan gübrelerini atmaya yarayan tahta araç, teskere; parapet. (1920)

Od: Ateş. (316)

Oḫşamak: Okşamak. (415)

Oñmak: İyileştirmek, şifa, salah bulmak, uygun olmak, uygun gelmek, iflah olmak, feyiz ve bereket bulmak, düzelmek. (78)

Öñ: Önce, mukaddem, evvel; İleri, üstün, makbul. (267)

Özge : Gayri, başka. (392)

Şat: Yalın, yalnız, tek; tüm, bütün/ Bile üstelik hatta. (69)

Şınmak: Kırılmak. (964)

Sizmek-sezmek: Sezmek, hissetmek, farkına varmak; zannetmek, tahmin etmek. (171)

Söve: Mimaride kapının iki yanına kapıyı sabitlemek için ağaç Direkleridir. (1255)

Süksün: Boyun kökü, ense; surat, yüz. (1357)

Şelfin: Bir yaşından küçük horoz. (75)

Ṭapşır: Teslim etmek, tevdi etmek, emanet etmek; yetiştirmek, ulaştırmak, isal etmek. (1029)

Ṭayaḳ: Deynekle dövme; dövme, vurma. (1429)

Urmak: Vurmak. (43)

Üs: Yatak; giysi. (41)

Üve: Erkek keçinin, kırkılırken arka ayaklarında bırakılan kıllar. (23)

Uz: İyi, güzel; ustaca, münasip, uygun, muvafık, doğru. (108)

Yaḫşı: Güzel, iyi. (1130)

Yanmak: Sevdalanmak; candan, içten üzülmek, derdine ortak olmak. Oyunda yanlış yapmak, oyun dışı olmak; yanmak, mahvolmak. (566)

Yapa: Kırkılmış koyun yünü. (49)

Yitmek: Kaybolmak, yok olmak, zayi olmak. (268)

Yoḫsa: Yoksa. (960)

Yonmak: Birinden çıkar sağlamak; düzeltmek; silmek. (334)

Yürmek : Gebe bırakmak. (136)

Zırtlan: Sırtlan; terbiyesiz. (83)

2.6. İmla Özellikleri

Meşhûdât Ma'deni'nde imla ile ilgili tespit ettiğimiz birçok husus vardır. Bu hususlar aşağıda verilmiştir:

- Bazı tek heceli Arapça kelimeler vezin gereği iki hece olarak okunmuştur:
  'ayb-'ayıb, şems-şemis , ḫayf-ḫayıf,
  'aḳl-'akıl, ṣabr-ṣabır, fikr-fikir

- Aynı kelime birden fazla imla ile tespit edilmiştir:
  faḳaṭ (فقط) / faḳad (فقد)
  And (اند) / 'and (عند)
  yoḳsa (يوقسه) /yoḫsa (يوخسه)
  İṭalya (ايطاليا) / İtalya (ايتاليا)

- Benzer harflerin veya nokta farkı bulunan harflerin birbiri yerine yazıldığı görülmektedir. Bu durumda manen uygun olanı düzeltmeye işaret edilerek metne alındı.

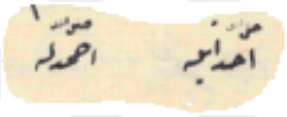
  (maḫzen - مخزن) yerine (maḥzen - محزن)
  (z̲erre - ذره) yerine (zerre - زره)
  (iz̲'ān - اذعان) yerine (iz'ān - ازعان)

(paḫīl - پخیل) yerine (baḫīl - بخیل)
(öñi - اوکی) yerine (öni - اونی)

- Vezin gereği "ne" edatı ve soru ekinin ünlüleri düşürülerek kelimeye bağlı okunmuştur/yazılmıştır.

N'itsün buña **n'eylesün** (56)
N'olduḳları fehm ola (120)
Sizden hīç doḳtor **m'olur** (1534)

- Eserde Ahad (Allah) ve Ahmed (Hz. Muhammed) isimleri üstüne tazim için "sallalahu" notları düşürülmüştür.

Aḥad ile **Aḥmed**le (643)

2.7. Arapça Tabirler

Lutfüllâh Dede eserinde Arapça tabirlere sıkça yer vermektedir. Bu tabirler bazen iki, bazen üç bazen de dört kelimeden oluşmaktadır. Şairin yoğun olarak Arapça kelimeleri tercih etmesi onun iyi Arapça bildiğini göstermektedir. Eserde kullanılan tabirler aşağıda tablo hâlinde verilmiştir: (Tablo: 2)

(Tablo: 2)

Nu.	Arapça Tabirler	Geçtiği Yer	Anlamı
1	*Nesyen mensiyyen*	(12)	Unutulup gitseydim.
2	*'Aẓīm celle ve a'lā*	(22)	Azîm (Allah) ''Onun şanı, yüksekliği, büyüklüğü artsın'' anlamına gelen Tanrı için kullanılan saygı sözleri.
3	*İllā fe-illā*	(22)	Yalnız ve yalnız.
4	*Allahümme iḥfeẓnā*	(88)	Allah'ım bizleri koru.
5	*Bilā-reybi ve'r-riyā*	(617) (129) (374) (1173)	Şüphesiz ve riyasız.

6	*Selāmetün li'n-nefsi*	(139)	Nefsin selameti.
7	*Ma'a'l-'ışḳı ve'l-iḫlāṣı*	(151)	Aşk (o işi severek, isteyerek ve karşılıksız yapmak) ve ihlasla.
8	*Bilā-ḫafā ve'r-riyā*	(171) (222) (1285)	Gizli olmayan ve riyasız.
9	*ḥāşā ve kellā/ Kellā ḥāşā*	(174) (183) (1880)	Allah korusun, katiyen.
10	*Min külli'l-ḥāl*	(178) (465)	Herhalde.
11	*Subḥānā'llhıl-mennān*	(237)	Çok ihsan eden, veren Yüce Allah.
12	*Bi-emri'llahi'd-deyyān*	(240)	Herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren Yüce Allah emriyle.
13	*Āh mine'l-'acāibi*	(247)	Ah (yazık) tuhaf şeylerden.
14	*Bi-'avni'llāhi'l-kerīm*	(368)	Kerim olan Allah'ın yardımıyla, lüfuyla
15	*Allahu a'lem bi'ṣ-ṣavāb*	(530)	Yüce Allah doğruyu bilir.
16	*Beyne'l-maḥv u ve'ṣ-ṣaḥv*	(574)	Yok olma ve yaşama arasında
17	*Taḥte's-su'āl ve'l-'afv*	(574)	Allah nezdinde soruşturma ve affetmek.
18	*Ehlü'n-naḳā ve't-taḳā*	(661)	Günahtan andırılmış takva ehli.
19	*Bi-iẕni'llahi'l-'alīm*	(761)	Alim olan Allah'ın izniyle.
20	*İlā yevmi'n-nihāye*	(789)	Kıyamet gününe kadar .
21	*Mażā mażā mā mażā*	(797)	Geçen geçti, olan oldu.
22	*Elā yā eyyühe'l-insān*	(883)	Bilmiş ol ki ey insan.
23	*Hüve'l-Ḫallāḳu'l-Bāḳī*	(952)	O (Allah) Yaratan, ölümsüzdür
24	*'İnde ehli'l-ḥaḳīḳa*	(1030)	Hakikat ehli nezdinde
25	*Ma'a'l-iḫlāṣ vel-īmān*	(1043)	İhlas ve imanla birlikte.
26	*Vā fürḳatā ḥasretā*	(1075)	Vah ayrılık vah hasret.
27	*Āh mine'l-ġarā'ibi*	(1147)	Ah tuhaf şeylerden
28	*Leyse'l-Hādī illā Hū*	(1174)	Hidayet yolu gösteren bir tek O'dur (Allah'tır).

29	*Münevverün bi'l-vicdān*	(1273)	Vicdanla aydınlatılmış.
30	*Ulü'l-'ilm i ve'l-'irfān*	(327)	İlim ve irfan sahipleri olanlar kimseler.
31	*Ḥasbe't-ṭiynet ve'l-cevher*	(522)	Öze (cevher) ve tıynete göre.
32	*Ma'al'-iḫlāṣı vel-'irfān*	(537)	İrfan ve ihlasla (Samimiyet ve şükranla).
33	*Ma'a'l-iḫlāṣ ve'ṣ-ṣıdḳı*	(756)	İhlas ve sıdkla (Samimiyet ve dürüstlükle).
34	*Taḫte's-sülūk ve'ş-şuhūd*	(908)	Davranış ve tanıklar nezinde.
35	*Mübeccelün bi'l-vicdān*	(1701)	Yüce vicdanlı.

II. BÖLÜM

MEŞHÛDÂT MA‘DENİ’NİN ŞEKİL VE MUHTEVA İNCELEMESİ

1. ESERİN ŞEKİL İNCELEMESİ

Elimizde tek yazma nüshası bulunan *Meşhûdât Ma'deni* isimli eserin telif tarihi 20. yüzyılın başları olduğu için numaralandırılması varak şeklinde değildir. Her sayfaya sırasıyla numara verilmiştir. Buna göre eser üç bölüm ve toplam 138 yapraktan/267 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa numaralandırılması her bölümde yeniden başlamaktadır. Birinci bölüm 153, ikinci bölüm 109, üçüncü bölüm ise 5 sayfadır. Eserin ilk iki bölümü manzum, üçüncü bölümü mensurdur. Manzum bölümlerin başında eserin ismi olan *Meşhûdât Ma'deni* yazmakta ve manzume besmele ile başlamaktadır. Birinci bölümde 18 destan, 2 mani kafiyeli dörtlük, 1 üçlük, 1 müselles, 2 murabba[13] ve 1 nazm ve mevcuttur. Ayrıca heceli şiirler arasında 1 gazel, 2 nazm ve 1 beyit bulunmaktadır. Yine şaire ait olmayan 3 beyit de mevcuttur. İkinci bölümde 3 destan mevcuttur. Ayrıca bu bölümde heceli şiir arasında 2 tuyuğ[14] da bulunmaktadır. Üçüncü bölüm ise ''İzahat'' başlığıyla başlamaktadır. Bu bölümde toplam 3 başlık vardır. Başlıklar ''İzahat, Hikâye, Latife'' olarak sıralanır. Eserde de adı geçen bu başlıklar hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Eserin bölüm başlıkları ve sayfa aralığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir: (Tablo: 3)

(Tablo: 3)

Bölüm	Manzum/ Mensur	Başlık	Sayfa aralığı
I. Bölüm	Manzum	Meşhūdāt Ma'deni/ Besmele	1-153
II. Bölüm	Manzum	Meşhūdāt Ma'deni/ Besmele	1-109
III. Bölüm	Mensur	İẕāḥāt	1-5

Bölüm başlıkları yanında özellikle manzum iki bölümde zaman zaman şiirlerde de başlıklar bulunmaktadır. Eserdeki sıralamaya göre manzum bölüm ve şiirlerdeki başlıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir: (Tablo: 4)

[13] Eserde murabbaya benzeyen 2 manzume vardır. Klasik murabbadan farklı olarak "aaaa aaxa bbxb ccxc" ve "aaxa bbxb ccxc" kafiye şekilleriyle yazılmıştır

[14] Eserde yedi ve 11 tuyuğdan oluşan, konu itibarıyla birbirine bağlı iki manzume vardır. Birinci manzume 7, ikinci manzume ise 11 tuyuğdan oluşmaktadır.

(Tablo: 4)

No.	Şiir Nu.	Nazım Şekli/ Türü	Başlık	Yazmadaki Sayfası
1	1	Destan	Meşhūdāt Ma‘deni/ Besmele	I, 1
2	2	Destan	Laṭīfe	I, 29
3	3	Destan	Ḫātime	I, 34
4	4	Müselles	Nükte	I, 46
5	5	Destan	Laṭīfe	I, 47
6	6	Destan	Ma‘rūżāt	I, 48
7	7	Destan	Latifetü’l-laṭīfe	I, 60
8	11	Üçlük	Laṭīfe	I, 63
9	12	Destan	Laṭīfe	I, 66
10	13	Destan	Ḫātime	I, 69
11	14	Destan	Laṭīfe	I, 72
12	15	Destan	Laṭīfe	I, 73
13	16	Destan	Laṭīfe	I, 80
14	17	Destan	Ma‘rūżāt	I, 86
15	18	Destan	Ma‘rūżāt	I, 108
16	19	Murabba	Laṭīfe	I, 111
17	20	Destan	Laṭīfe	I, 115
18	21	Destan	Temennī	I, 124
19	22	Destan	Laṭīfe	I, 133
20	23	Destan	Laṭīfe	I, 149
21	24	Destan	Laṭīfe	I, 152
22	25	Destan	Meşhūdāt Ma‘deni/ Besmele	II, 1
23	26	Destan	Laṭīfe	II, 68
24	27	Destan	Ḫātime	II, 92

Eserdeki sıralamaya göre mensur bölüm başlıkları da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir: (tablo: 5)

(Tablo: 5)

No	Başlık	Yazmadaki Sayfası
1	İżāḥāt	III, 1
2	Ḥikāye	III, 4
3	Laṭīfe	III, 4

Tablo 4 ve tablo 5’te görüldüğü gibi eserde ana başlık olarak 27 yerde başlık kullanılmıştır. Bunların 24’ü manzumede, 3’ü ise mensur bölümdedir.

1.1. Nazım Şekilleri

Eser, daha çok hece vezniyle dörtlükler hâlinde yazılan şiirlerden oluşmaktadır. Bunun yanında az da olsa aruzlu şiirler de vardır. Eseri bu yönüyle aruzlu ve heceli olmak üzere iki başlık altında değerlendirdik. Şiirlerin nazım şekli, bend/beyit sayısı, vezni vs. bilgileri yazmadaki sırasıyla değerlendirildikten sonra bir bütün olarak tablo hâlinde de verilmiştir.

1.1.1. Aruzlu Şiirler

Meşhûdât Ma'deni'de arzulu şiirlerde 1 nazm, 1 müselles ve 1 murabba mevcuttur. Ayrıca heceli şiirler arasında 1 gazel, 2 nazm, 1 beyit ve 2 tuyuğ ve 1 murabba mevcuttur. Kullanılan nazım şekillerin bilgisi aşağıda kısaca verilmiştir.

1.1.1.1. Gazel[15]

Meşhûdât Ma'deni'nde bir gazel mevcuttur. Bu gazel, ilk bölümünde ve heceli şiirler arasında yer almaktadır. ''Li-namıkıhi'' başlıklı olan bu gazel, 5 beyitlik dinî-tasavvufî, pendiyyedir.

1.1.1.2. Müselles

Eserde 1 müselles bulunmaktadır. Yazmanın ilk bölümünde yer alır ve aaa bbb ccc ddd kafiye düzeniyle yazılmıştır. ''Nükte'' başlıklı ve 8 bendden oluşmaktadır. İctimaî tenkit konuludur.

1.1.1.3. Nazmlar

Eserde 3 nazm mevcuttur. Yazmanın ilk bölümünde yer alan bu nazmların ikisi heceli şiirler arasında yer almaktadır. İlk nazm naat, ikinci nazm penddiye-dünya zemmi ve üçüncü nazm''Li-namıkıhi'' başlıklı dinî-tasavvufî bir şiirdir.

[15] Bütün nazım şekilleri/türleri ve konuları sayfa numarası ve bilgisi ''nazım şekilleri/türleri ve konular" kısmında bir bütün olarak tablo halinde verilmiştir.

1.1.1.4. Beyitler

*Meşhûdât Ma'deni'*de şaire ait olan bir beyit heceli şiirler içinde yer alır. Bu beyit, ''İstitrad'' başlıklı ve naat konuldur. Ayrıca eserde şaire ait olmayan üç beyit de mevcuttur. Bu beyitlerin birincisi Bağdatlı Rûhî'ye, ikincisi Arapça olup Muhyiddin İbn-i Arabî'ye, üçüncüsü ise Farsça olup Mahmut Şebüsterî'ye aittir. Bu beyitler, şairin manzumeleriyle karışmaması için dipnota alınmıştır.

1.1.1.5. Tuyuğlar

Eserde heceli şiirler arasında yer alan tuyuğ, yedi ve 11 tuyuğdan oluşan konu itibarıyla birbirine bağlı tuyuğlardan oluşan şiirdir. Her biri müstakil düşünülebilecek olan bu tuyuğlar, konu itibarıyla devamlılık arzettiği için birincisi 7, ikincisi ise 11 tuyuğdan oluşan iki manzume şeklinde değerlendirildi. Birinci tuyuğ ahlaki çöküntü-siyasi, İkinci tuyuğ ise zamandan şikâyet- pendiyyedir. Eserin ikinci bölümünde yer alır bu tuyuğlar ''Li-namıkıhi'' başlığı altında yazılmıştır.

1.1.1.6. Murabbalar

Eserde murabbaya benzeyen 2 maznume bulunmaktadır. Birinci murabba klasik murabbadan farklı olarak aaaa aaxa bbxb ccxc kafiye şekliyle yazılmıştır. Heceli şiirler arasında yer alan bu murabba *mefâ'îlün mefâ'îlün* kalıbıyla yazılmıştır. Manzume 22 bendden oluşur, ''Laṭîfe'' başlıklı ve dinî-tasavvufî bir şiirdir. İkinci murabba ise klasik murabbadan farklı olarak aaxa bbxb ccxc kafiye şekliyle yazılmıştır. ''Laṭîfe'' başlıklı olan bu murabba, *mefâ'îlün mefâ'îlün* kalıbıyla yazılmış, 32 bendden oluşur ve dinî-tasavvufî bir şiirdir.

1.1.2. Heceli Şiirler

Meşhûdât Ma'deni'nde heceli şiirler çoğunluktadır. Eserde hece vezniyle yazılmış 21 destan, 2 mani kafiyeli dörtlük ve 1 üçlük bulunmaktadır.

Yazmadaki sırasıyla şiirler kullanılan nazım şekilleri/türleri ve konular bir bütün olarak ayrıca değerlendirilmiş ve tablosu aşağıda bölüm bölüm verilmiştir.

1.2. Şekil/ Tür ve Konular

Meşhûdât Ma'deni'ndeki manzumelerin şekil ve tür ayrımını yapmak mümkün olmadığından, yani manzumelerin çoğu hem tür hem şekil olarak kabul edilebileceğinden burada bütünüyle ele alınıp şiirler tek tek değerlendirildi.

[Birinci Bölüm][16]

Lütfullâh Dede eserinin birinci bölümünde din, tasavvuf, ahlak vs. konular zaman zaman somut gözlemlerini katarak toplumu uyarmaktadır. Bu bölümde 18 destan, 2 mani kafiyeli dörtlük, 1 müselles, 1 murabba, 1 nazm ve 1 üçlük yer alır. Ayrıca heceli şiirler arasında 1 gazel, 2 nazm, 1 murabba ve 1 beyit de mevcuttur.

1. Destan[17]

Birinci destan *Meşhûdât Ma'deni* ve *Besmele* başlıklarıyla başlamaktadır. Manzume 215 kıtadan oluşmaktadır. 1-150. kıtalar ve 154-215. kıtalar 7 heceli, 151-153. kıtalar ise 8 hecelidir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. Ayrıca 11. kıtası 2 dizedir.

Şair, halkın şaşırdığını, din ve iman bilmediğini, türlü heves peşinde koşarak fesat çıkardıklarını, hak yoldan uzaklaştıklarını, dinen yasak ve çirkin işlerle uğraştıklarını, yaptıkları bu işlerin farkında bile olmayıp, güya hürriyet ve özgürlük istediklerini ifade eder. Ayrıca isyankârlık, edepsizlik, sapıklık, ırz ve namusa tecavüz, taklit, dinin esaslarını inkâr ve alaya alma hâsılı boş işlerle iştigâl etme zamanenin yaşam tarzı hâline gelmeye başladığı yönündeki ifadelerle dönemin olumsuzlukları eleştirilir (1-20). Hz. Nuh zamanında olan tufanda Allah'a inanların kurtuluşa nail oldukları gibi ancak yüce Allah'ın yolunu tutanların ıslah olup bu durumdan kurtulabileceği ve Avrupalı/Batılı yaşam tarzının azgınlık ve bozgunluk getireceğini belirten Lütfullâh Dede, Allah'ın lütfuna, rahmetine inanarak O'ndan hiçbir zaman ümit kesmemek ve doğru işleri yapmak gerekliliğini öğütler. Aslında toplumun en cahil insanı olan ve sadece dalkavuklukla, yalanla insanları etkileyen, menfaate göre tavır takınan sofuların/sahte dindarların halkı, Hak'tan/dinden uzaklaştırmadaki rolü açıkça ortaya koyulur (21-40).

---

[16] Eserdeki bütünlük bozulmasın ve manzume sayısının devamlığı için birinci bölümden ikinci bölüme geçerken şiir sıra numarasının devamını uygun bulduk.

[17] Buradaki numaralama başlıklarındırma dışında muhteva/şiir sayı/sırasını gösterdiği için 1., 2. şeklinde yapılmıştır.

Sofiler besmeleyi okumamalarına rağmen rüya tabir edebileceklerini söyler, halktan para koparmak ve insanları ikna etmek için iyi görünmeye çalışırlar. İlim ile ilgili bir şey bilmezler, öğrenmeye çalışmazlar ve bilmedikleri şeyleri kimseden sormazlar. Lütfullâh Dede sofiler için kartal, karga, keklik ve bülbül gibi benzetmeleri kullanır. Kartal gibi havada uçtukları, gözleri semada oldukları, karga ve keklik gibi yalnız gezdikleri, bülbül gibi öttükleri, sözde marifetlerini sergiledikleri ve istedikleri zaman halkın ve hünkârların kanlarını sömürdükleri ifade edilir. Ayrıca insanlardan bilgi edinmeye çalışırlar ve biri onlara sorduğu zaman onu sıkıştırırlar (41-60). İnsanlara hep hilafetten bahsederler, dervişliğe riayet ederler ama tekkeleri hep kapalıdır. Haftada bir defa açarlar ve saat on olunca kapatıp kaçarlar. Yaz mevsiminde kırda ve çayırda safa sürerler. Ayrıca zengin oldukları için sapıklık da yaparlar. Sufi reislerinin ikiyüzlü olduğunu belirten Lütfullâh Dede, hayvanların adlarını yine kullanarak benzetmelerde bulunur. Çulluk gibi kabardıkları ve serçe gibi eğlendiklerini söyler (61-80). Allah'ın zikrinden gafil olanlara vah olsun, der. Birisi hacca gitse, hayır bir iş yaptın demezler. Bir ayıpları görünse hemen telaşa kapılırlar. Reisleri saraya gider, hünkâr yanında gözyaşı döker. Hünkârın rızasını kazanmak için uğraşır. Dizlerinden kan çıkartıp ve oradaki herkesi samimiyetine inandırmaya çalışır. Oradakiler şeyhimize söyle de derdini bulalım, eğer bulmuyorsak ölelim derler (81-100). "Birileri mevlit okumuş, içlerinde hoca, asker, kâtip, beg ve paşa varmış ama derviş ve şeyhlerden kimse yokmuş. Bunda bir iş olmalı, hemen çare bulunmalı yoksa sonra başımıza işin açılır" tarzı safsatalarla halkı gaflete düşürürler.

Sahte şeyhlerin kötülüklerinden, yalan ve yanlış fikirlerden uzaklaşmak, Allah'a zikir, gerçek Müslümanlara/şeyhlere yaklaşmak lazım. Velhasıl şeyhlerin ne olduklarını anlamak için uyanık olmak gerekmektedir (100-124). Müminler sadık, saygılı ve her an insanlara yardımcı olabilenlerdir. Yaptıkları her hizmet Allah içindir. Güvenilir ve kalpleri imanla doludur. Eleştirileri ölçülü ve ibadetleri en iyi şekilde yaparlar. Halka nazikçe yaklaşıp güzel öğütler verirler. Allah'a isyan etmezler ve nefis peşine koşmazlar. İkiyüzlülük yapmazlar (125-150). İşleri her zaman hamd ve senadır. Allah'a dua edip şükrederler. Yoksulları sevindirirler, öksüzlere yol gösterirler ve esirleri azad ederler. Âlimler ilim tahsil ederler. Kuran-ı Kerim'i ezber edip yüzlerinde nurlandırırlar. Sabırlıdırlar sözleri kalemden daha keskindir. Hz. Muhammed'in yolunu takip ederler. Müminler gül ve reyhan gibi her tarafa güzel

koku yayar, içleri temiz olup pislikten uzaktırlar. Her zaman Kuran'a bel bağlayıp yaşarlar. Bilmedikleri şeyleri okuyup sorarlar (151-175).

Manzumenin devamında İslam'a dair genel ifadeler vardır. İslamiyet hak din ve dinlerin en temelidir. Namazını kılmayan Yüce Allah'a borçlu kalır. Bu yüzden namazlarınızı eda etmek, Allah'ın emri olan zekâtı vermek gerekir (176-200), yoksul, yaşlı ve hastaları sevindirmek insan olanların işidir, insanlara yardım kişiyi Allah'a yakınlaştırır şeklinde tembihlerde bulunur (200-215).

2. Destan

Manzume 7 heceli olup 39 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Latife başlığıyla kendine hitap ederek başlayan Lütfullâh Dede, 39 kıta ile gerçekte insanda olması gerekenleri; din, iman, hikmet, ilim, insaf, Kur'an, şeriat, ahlak vs. hususlara işaretle hem kendine hem de muhataba hatırlatmalar yapar. Bu kısım bir hasbihal, öz eleştiri niteliği taşımaktadır.

3. Destan

Bu Manzume 98 kıtadan oluşmaktadır. Kıtalar 7 heceli olup her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Ḫātime (1-37) *ve Nükte* (38-91) başlıklıyla şathiyye tarzı birçok şiirle; şahin, kartal, kuzgun ve karakuş, tavus, saksağan, koyun, kurt, karga tilki, yılan sansar, gelincik, gergedan, kuzgun, tavuk, horoz, eşek, at, öküz, manda ve fil gibi hayvanların tipik özelliklerine imayla sembolik bir anlatım söz konusudur. Ayrıca Lütfullâh Dede, zaman zaman bu hayvanlarla ilgili şahinin tatlı bir kuş olduğu ancak aklı başında olmadığı, kartalın dağ başında yaşayan bir yaratık olduğu ve kuzgunun sedasının hoş olmadığı şeklinde bilgiler verir.

Şair dörtlükler arasına konuyla ilgili bir nazm koyarak muhatabı aydınlatmaya çalışır. *Li-nāmıḳıhi* başlığıyla verilen bu nazm, aaxa kafiye düzeniyle yazılmıştır. Manzumenin ilk mısrası *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* vezniyle, dördüncü mısra ise *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* vezniyle yazılmıştır. (I, 36/3)

4. Müselles

Bu manzume 8 bendden oluşup *müselles* şekliyle yazılmıştır. Bütün dizeler aaa bbb ccc ddd şeklinde kendi içinde kafiyelidir. 1-6. bendleri ve 8. bendi *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle, 7.bendi ise *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır.

Nükte başlıklı olan bu manzumede ikinci şahsı muhatap alarak toplumsal eleştiride bulunulmaktadır.

5. Destan

Laṭīfe başlığıyla verilen manzume, 7 heceli ve 4 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Şair, yalanın iyi bir şey olmadığını, şeytanın işi olduğunu ifade eder. Ayrıca insanın hayatta yüzü ak olabilmesi için yalan söylememesi gerektiğini vurgular.

6. Destan

Bu manzume 7 heceli olup 91 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Ma'rūżāt başlıklı kendine hitapla başlayan bir şiirdir. İslam'ın esaslarından söz ederken zaman zaman tembih ve nasihatler verilen (1-29) *Latife* başlıklı şathiyye tarzı iki şiirle; tilki, horoz, kartal, kuzgun, tavuk, sansar, karga, şahin, aslan, kaplan gibi hayvanların tipik özelliklerine imayla tilkinin kurnazlığı aldatıcılığı sembolik üslupla ifade edilir. Manen birbirine bağlı olan bu şiir son dörtlüklerinde insanı aklını kullanmaya davet eden şair, haramı helali bilmeye dair ve doğruyu idrake yönelik tembihlerde bulunur (30-91).

7.Destan

Bu manzume 7 heceli olup 18 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. İnsana doğru düşünmeyi, varlığı var edeni bilmeyi, akletmeyi, Allah'ın birliğine iman etmeyi öğütledikten sonra, *Latîfetü'l-laṭîfe* başlıklı şiire "oğlum" hitabıyla başlayan şair, muhatabını aklını kullanarak; tevhid, iman, Kur'an ve Hakk'a kulluğu anlamaya çağırır.

Dünya geçicidir. Bu yüzden "zübde-i ekvān" olan insan, adalet ve doğruluk, hak-hukuka riayet, namus, gerçek kulluk vs. hususları unutmamalıdır.

8. Nazm

Bu manzume aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı ve aaxa kafiye düzeniyle yazılmıştır. Peygamberlerden bir tek Hz. Muhammed (sav)'in *kabe kavseyn* makamına vardığı ifadesiyle miraca ve onun Hak nezdindeki değerine işaret edilir. Bu manzumenin türü naattır.

9. Mani Kafiyeli Dörtlük

Bu manzume 7 heceli olup iki kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. İlk kıtanın altına yazılan "Allah önce benim nurumu yarattı" hadisinde Hz. Muhammed'in dünyaya gelişiyle nurun da ortaya çıktığı ifade edilir. İkinci kıtanın altında yazılan "Allah önce aklı yarattı" hadisinde ise yüce Allah'ın önce aklı yarattığı ve Hz. Muhammed'in arş-i berine akıl ile vardığı konu edilir. Bu manzume de naattır.

10. Mani Kafiyeli Dörtlük

Bu manzume 7 heceli olup 1 dörtlükten oluşmaktadır. Dörtlük aaxa şeklinde kafiyelidir. "Allah önce kalemi yarattı" hadisine işaretle kalemin kutsiyetini hikmetini anlamaya dair bir dörtlüktür.

11. Üçlük

Şiir 20 kıtadan (19 üçlük ve 1 dörtlükten) oluşmaktadır. 1-13. kıtalar 9, 10, 11, 12'li heceli; 15-20. kıtalar ise 8 hecelidir. Ayrıca her bir kıta aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. *Laṭîfe* başlıklı olan bu manzume dinî-tasavvufi unsurlar ihtiva etmektedir.

Cehaletin küfr ve isyana sebep olacağı, Kur'an'a uyulması, imana sadık kalınması, Hz. Âdem'in peygamber olma kutsiyeti ve oğulları Habil ve Kabil'in olayını, Allah'ın Resulü olan Hz. Muhammed'e itaat edilmesi, aklın insan için önemi ve ancak ilimle doğruya ulaşılacağı konu edilir. Ayrıca şair üçlükler arasına yerleştirdiği 12 heceli bir dörtlükte; gülken diken olmaya gayret göstermek büyük bir şekavettir şeklindeki ifadesiyle insanı yaratılışa uygun davranışa çağırır.

12. Destan

Manzume 27 kıtadan oluşmaktadır. Birinci ve 23-27. kıtalar 7 heceli, diğer kıtalar ise murabbaya benzeyen *mefâ'îlün mefâ'îlün* kalıbıyla yazılmıştır. Birinci kıta aaaa diğer kıtalar ise aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. *Laṭîfe* başlıklı kendine hitapla başlayan bir şiirdir.

Kâbe-i şerif konu edilir. Kâbe'nin Yüce Allah tarafından inşa edildiği, içi nurla dolu, kutsal ve peygamberlerin mekânı olduğu ifade edilir. Kâbe'nin duvarı cevher deposu, zemini lü'lü, kapısı irfan pınarıdır ve içinde Allah tarafından indirilen Hacerü'l-esved vardır (1-22).

Ayrıca *Zeyl* başlıklı dörtlükte ise müminin sıfatlarından bahsedilmektedir. Şair, müminlerin her zaman vefalı, ahde sadık oldukları ve yüzlerinde Allah'ın nurunun eksik olmadığını, cana yakın ve yardımsever olduklarını söyler (23-27).

13. Destan

Manzume 19 kıtadan oluşmaktadır. 1-8. ve 17-19. dörtlükler 7 heceli; 9-16. dörtlükler ise 8 hecelidir. Her bir dörtlük aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. *Ḫātime* başlığıyla başlayan bu manzume, Hacerü'l-esved konu edilir.

Hz. Âdem Allah tarafından seçilmiş hak peygamberdir. Kutsal ve değerli bir taş olan Hacerü'l-Esved'in bir adı da Es'ad'dır.

Kâbe'yi bir kez bile ziyaret etmenin kalbinin nurlanacağı şifa bulacağını ifade eden Lütfullâh Dede, Hacerü'l-esved hakkında akrostiş/muvaşşah bir şiir yazar. Mısra başı akrostiş şeklinde kaleme alınan şiirde Lütfullâh Dede'ye göre H (ح) harfi vahdete ve Allah'ın birliğine; C (ج) Allah'ın cemaline; R (ر) Allah'ın kudretine; Elif (ا) Allah'ın ilk harfine; S (س) semanın resmine; Vav (و) hüviyet cismine; D (د) ise son peygamber olan Muhammed (s.a.v)'in ismine işaret eder. *Ẕeyl ve Ḫātime* başlıklarıyla da Hacerü'l-Esved hakkında bilgi verilir.

14. Destan

Latife başlığıyla verilen manzume, 7 heceli olup 9 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. Ağaç ve türleri hakkında eğitici bilgiler verir ve ağaçlar arasında olan farklıkları gösterir. Başta çınar ağacını anlatır. Bu ağacın meyve vermediğini, başına baykuş konduğu, içi kovuk bir gövde ve kökü ise çürük olduğunu söyleyen şair, zeyt, tin, elma, armut ve hurma ağaçlarının meyveli ve diğer özellikleriyle çınardan ütsün olduğunu belirtir.

15. Destan

Manzume 57 kıtalık bir şiirdir. 1-53. kıtalar 7 heceli, 54-57. kıtalar 8, 9, 10, 11 hecelidir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Latife başlıklı manzumenin ağırlıklı konusu Kâbe ve Hacerü'l-Esved'dir. Ancak başta Kâbe ve Hacerü'l-Esved'le ilgili bilgi ve övgülerden (1-19) sonra *Ḥikāye* başlığıyla da, şair Hacerü'l-Esvedle ilgili gördüğü kısa bir rüyayı anlatır (20-23). Ardından yine Kâbe ve Hacerü'l-esved'den söz edilir (24-53).

Nükte başlığıyla da muhataba; ihsanı anlamaya, ilim ve marifete, kemale dair öğütler içerir (54-57).

Ayrıca Lütfullâh Dede, şiirler arasına konuyla ilgili bir nazm koymuştur. Bu nazm aruzun *mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün* vezniyle yazılmıştır. (I, 14/15)

16. Destan

Bu şiir 42 kıtadan oluşmaktadır. İlk kıta 13 heceli, 2-23. ve 27-40. kıtalar 7 heceli, 24-26. ve 41-42. kıtalar ise 8 hecelidir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Lütfullâh Dede, *Laṭîfe* başlıklı şiirde Kur'an'ın Efendimiz Hz. Muhammed'e indirildiğini sadece Kur'an'a bel bağlanarak güçlü bir iman ve güzel ahlak sahibi olunabileceğine dikkat çeker (1-23).

Ayrıca şair, iki defa *Nükte* başlıklarıyla Kur'an, iman, şehadet, gayb, tecelli, Kitabullâh, Kâbe, Mekke, tevhid gibi dinî-tasavvufî unsurlar etrafında öğütler verir (24-42).

17. Destan

Bu manzume 179 kıtadan oluşmaktadır. 1-168. ve 170-179 kıtalar 7 heceli, 169. kıtası ise 13 hecelidir. Kıtaların her biri aaxa bbxb şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Ma'rūżāt başlıklı, insanın dini, namusunu muhafaza için gayret etmesi uyarısıyla başlayan bir şiirdir. *Ma'rūżāt (1-17)* dâhil sonradan kullandığı *Ṣūret (18-127)* ve *Laṭîfe (128-168)* başlıklarıyla da genel olarak ticaret ve tacirden bahsedilmektedir.

Sermayesi olmayan tacirin iflas edeceği gibi iki cihanda saadet için dünyevi ve dini sermaye gerekliliği konusunda muhatap uyarılır. Şair zamane tacirlerinin buna dikkat etmediklerinde bahisle; Müslüman oldukları halde onların hayırlı işler yapmadıklarını, Kuran'a uymadıklarını, alışverişlerine fesat, sahtekârlık ve hile

kattıklarını, türlü heves peşinde koşarak fesat çıkardıklarını, hak yoldan uzaklaştıklarını, dinen yasak ve çirkin işlerle uğraştıklarını ve Allah'tan hiç korkmadıklarını ifade eder. Ayrıca Hindistan, İran, Çin, Maçin, Yemen, Mekke, Medine, Cidde, Yenba, Kubbe, Mısır, Halep, Bağdat, Musul ve Babil gibi ticaret yapılan yerler anılır.

Ḫātime başlıklı manzumenin başlangıcında tacirin hak yoldan uzaklaştığı, şeytana uyduğu ve helal mal peşinde koşmadığı konularına yer verilmiştir (I, 169/17).

Ẕeyl başlığı altında ise türlü heves peşinde koştuğu, kör gibi hiçbir şeye dikkat etmediği, halka çürük ve eski eşyalar sattığı yönünde eleştirilen tacirin, dünya kadar parası olsa bile yine Allah katında yoksul sayıldığı söylenir (170-179).

18. Destan

Manzume, hecenin 8, 9, 10, 11, 12, 13'lü vezinlerinin kullandığı 21 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Ma'rūżāt başlıklı insanın akıl ile ilim ve imanla insan olduğuna dikkat çeken kıtayla başlar. Şair manzumede ilmin önemine vurgu yapar. İnsanın akıl ve ilimle doğruyu bulacağını, bu yüzden ilme yönlenmesini tavsiye eder. Şeytanın her an insanı fesada ve kötülüğe teşvik etmesi, onu kendine uydurmak için her şekle girdiğini ancak efendimiz Muhammed (s.a.v) şekline kesinlikle giremeyeceğini söyleyen şair, muhatabına Kuran'a uyma ve şerden uzak durma konusunda tembihle öğütler verir.

19. Murabba

Manzume *mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılan, 32 bendden ve Rûhî'den iktibas edilen bir beyitten oluşmaktadır. Klasik murabbadan farklı olarak aaxa bbxb ccxc kafiye şekliyle yazılmıştır.

Laṭīfe başlıklı olan bu manzume, şeriatin ay gibi aydın, tarikatın ise güneş ışığı gibi olduğunu ifade eden kıtayla başlar. Şiirin ağırlıklı konusu şeriat, tarikat, marifet ve hakikat terimlerinin manasıdır. Şair manzumede efendimizin "Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, marifet ana sermayemdir ve hakikat hâlimdir" hadis-i şerifine dayanarak şeriat, tarikat, marifet ve hakikat hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca Bağdatlı Rûhî'nıin marifetle ilgili aşağıdaki beyti de iktibas edilerek konu açıklanmaya çalışılmıştır.

Gör cāhili kim ṣāḥib-i irşād olayım dir
Dün mektebe girdi bu gün üstād olayım dir (Rûhî, Terkib 4/1)

20. Destan

Latîfe başlıklı 7 heceli ve 70 kıtalık didaktik ve pendiyye tarzı bir şiirdir. Ayrıca naat konulu şairin bir beyti ve Mahmut Şebüsterî'nin Farsça bir beyti yer alır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Vahdet ve kesret terimleri etrafında şair Allah'ın birliğine/tekliğine ve kulluk şuuruna vurgu yapar.

Deniz anlamına gelen *El-Bahr* başlığıyla da Allah'ın hikmetine yaratma kudretine ve kulun acizliğine ve "tevḥīde gel tevḥīde" sözüyle de Allah'ın birliğine vurgu yapılır (1-70).

21. Destan

Temennī başlıklı 7 heceli ve 72 kıtalık didaktik bir şiirdir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. Dünyanın yaratılışının Cenab-ı Hakk'ın varlığını ortaya koyduğuna yer verilir. İnsanlara "Kendi kendine boş yere kılavuz arayıp durma, etrafına dikkatlice bakarsan her şeyin farkına varırsın. Cümle mahlûk fani bir tek Yüce Allah bakidir. Hayatın bir gün biteceğini tefekkür et" tembihinde bulunulur. Şair, zenginlerin yoksul insanın hâlinden anlamadığı, ona hava attığı ve hor gördüğünü söyleyerek zamaneden de şikâyetçi olur (1-52).

Ayrıca şair, *istiṭrād* başlığıyla araya girerek balın insana olan faydası ve önemine değinir. Balın halk için gerçek şifa olduğunu, her derde deva olduğunu anlatırken, (53-65) *Ẕeyl* başlığıyla da yağın faydası ve önemine değinir. Yağın lezzetli bir tadı olduğunu, yemek için muazzam bir gıda ve sadeyağın kaymağın ise az oluğunu ifade eder. Bunlara ilaveten konuyla ilgili ayet-i kerime ve Muhiyiddin İbn-i Arabî'nin Arapça bir beyti de bulunmaktadır (66-72).

22. Destan

Laṭīfe başlıklı olan şiir, 7 heceli olup 129 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Bu manzumede şair birkaç konuyu iç içe vermiştir. Ama esas konu itibariyle ilme vurgu yapılır. Şair, ilmin insana kattığı değeri, ilimle insanın doğru yolu ve hakikati bulacağını, Allah ile irtibat sağlayacağını, insanlara faydalı olunacağını ifade eder. Ayrıca insanın cahil kalmasının ona hiç fayda sağlayamayacağı gibi zararı da çok olur; ilimle uğraşmak yeni şeyler kazanmak zor olabilir insanı yorabilir, ama bunlar geçicidir, bilgi mutluluk kaynağıdır gibi ifadelerle bilginin değeri vurgulanır. Buna ilaveten şair bazen ilim ile dini bir arada şathiyye tarzında ifadeler içinde konu etmektedir. Kuran-ı Kerim'de de geçen tin hakkında öğretici bilgiler vermektedir. Şathiye tarzında olan bu şiirde tinin aslı, faydası vs. hakkında da bilgi verilmektedir (1-55).

Ayrıca şair *Ḥikāye (56-87) ve Ẕeyl (88-128)* başlıklarıyla da tin hakkında bilgi vermeye devam etmektedir. Tinin hoş bir ağaç ve cevheri gayet latif olduğu, vasfında dil aciz kaldığı, aslı mukaddes ve zeminde sabit olduğu, bir bölümü gökte ve ulvi neşveli olduğu vs. yönlerini sıralar.

Manzumede araya giren bir gazel de yer almaktadır. Konuyla ilgili olan bu gazel, *Li-namıkıhi* başlıklı ve 5 beyitlik bir şiirdir. (I, 22/38)

23. Destan

7 heceli ve 23 kıtalık didaktik bir şiirdir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Laṭīfe başlıklı şiirde şathiyye tarzı birçok kıtayla zenbur/arı tipik özelliklerine vurgu yapılır. Manzumenin ilk kıtasında safi baldaki gizli sır ve hikmetten, arının çalışkanlığından balın her şeyden saf olup türlü hastalıklara şifa oluşundan, kalbe ve ruha gıda olduğundan bahsedilir (1-20). Şair *Ẕeyl* başlığıyla da yine balın şifa oluşu ve faydalarından söz eder (21-23).

24. Destan

Birinci bölümün son şiiridir. 7 heceli ve 9 kıtalık didaktik bir şiirdir. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. *Laṭīfe* başlıklı olan şiir, hayvanlardan sinek ve öküzü şathiyye tarzında kullanarak, birisinin köylere gittiğini, diğerinin eve gittiğini, birisi "ciğer düşkünü", diğeri "yemek şaşkını" gibi ifade kullanarak anlatmaya çalışır.

Şair "Ḫitām buldu risāle şükür Lüṭfullāh Dede" diyerek Allah'a şükrederek bu bölümün sonuna geldiğin ifade eder. Lütfullâh Dede, sonuna şiirlerinin küçük bir yadigârı olduğunu söyleyerek sevdiklerine selam gönderir. Bölümün bitiş tarihini H.1325 kaydıyla verir.

[İkinci Bölüm][18]

Şair, eserin ikinci bölümünde dönemin siyasi olaylarına da değinerek içtimai değişime bağlı toplumda da meydana gelen değişime dikkat çekmektedir. Özellikle bu değişimin olumsuzluklarını vurgulayan, toplumda dinî, ahlaki, içtimaî çözülmeyi gözlemleyen şair, bu bölümde uyarılarını daha keskin ve somut örneklerle destekleyerek dile getirir. Bu bölümde 3 destan bulunmaktadır.

[18] Buradaki numaralama başlıklarındırma dışında muhteva/şiir sayı/sırasını gösterdiği için 25., 26. ve 27. şeklinde yapılmıştır.

25. Destan

İkinci bölümün ilk şiiridir. *Meşhûdât Ma'deni* ve *Besmele* başlıklarıyla başlamaktadır. Manzumenin çoğu 7 heceli olup 550 kıtadan oluşmaktadır. Ayrıca kıtalar arasında konu bakımından birbirine bağlı tuyuğlardan oluşan 2 şiir vardır. Kıtaların her biri aaxa bbxb şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir.

Söz konusu dönemde sözde Batılaşma/medenileşme temayülüyle ortaya yeni fikirler atılması, özgürlük adı altında, ahlaken ve dinen oluşan zaafın had safhaya ulaştığı ifade edilir. Bu zaafta özellikle Jön Türkler ve masonların etkisi olduğunu düşünen Lütfullâh Dede bu gruba mensup insanları tenkit ve tahkir eder.

Avrupa sevdalısı Jön Türkler insanları kötülüğe, ahlaksızlığa, fesada teşvik edip, dinden imandan uzaklaştırmaktadırlar. Yılan gibi zehir saçarlar. Başlarını hemen ezmek gerekir. Musa'ya düşman Firavun gibi zalimdirler. İslam'ın başına beladırlar (1-100).

Lütfullâh Dede tespit ve eleştirilerinden sonra *Laṭîfe* başlıklı kısımda Jön Türklerin zararını anlatmaya devam ederken nasihat verir. Onların iman ehli olmadıkları, Avrupa'yı taklit etmelerine, saçma sapan sözlerle insanları kandırmalarına, içleri koz gibi çürük olduğuna, namus, ırz ve haysiyetten hiç bahsetmemelerine vurgu yapar. Ayrıca onlara göre güzel giyinmek iffet; arzu ettikleri yerlere gitmek ve eğlenmek ve ağzına gelenleri söylemek özgürlükmüş diyen şair onlar Avrupa'dan ders aldıkları, medeni insan oldukları, esaretten kurtulmak için hürriyet istediklerini belirtiler. Ayrıca Lütfullâh Dede Jönlerin kadına bakışı ve tavrını çok ağır bir dille eleştirir. Onlara göre kadın özgür olmalı, açık-saçık giyinmeli, insani zevklerden geri kalmamalıdırlar. Jönlere sorsan Müslümanız derler oysa ki çoktan Avrupalı olmuşlar da haberleri yoktur (101-146).

Ḳavl-i Mezkūr ve *Ḥikāye-i Raḳīḳe* başlıklarıyla şair, Türk ile Hindistan'ın, Kürt ile Frengistan'ın, şapka ile hotozun, çarşaf ile fistanın, mesleğin, mezhebin ve cinsiyetin hiçbir farkı olmadığını belirtir. Çünkü aklı erenler, ilim ve hikmet sahibi olanlar bu işin böyle olduğunu iyi bilirler (147-191).

İfāde-i Maḫṣūṣa başlığıyla jönlere dikkat edilmesi gerektiği, güzel ahlaktan uzak, soyguncu, şahsiyetsiz ve edepsiz oldukları ifade edilir (192-195).

Şair, *Ṣūret* başlığıyla da jönleri yerden yere vurmaktadır. Hakikat ehlinin "İnsan için akıl, nefis ve ruh ne kadar yüceyse edep ve hayâ da o kadar yücedir" konularına değinir. Jönlerin bu hasletlere sahip olmadıkları edep ve hayâdan çok uzak, sadece görüntüde Avrupa sevdalısı oldukları ifade edilir. Yine şair jönler için kendilerini akıllı sanan insanlardır, oysa ne istediklerini bilmezler'' demektedir (196-227).

Ẕeyl başlığıyla Jönler hakkında hepsi menfi tespit ve gözlemlerine devam eder şair. Güya ticaret ehli olan bu güruh kesmek, biçmek ve içmekte mahirdir. Oysa ticaretle halkı istedikleri gibi soyarlar, der (228-240).

Laṭīfe der Muḥarrir-i Faḳīr başlığıyla müstehcen ifadelerle eşeğe benzettilen Frenglerin de jönler gibi anlayışsız olduklarını söyleyen şair, katıra ve ineğe merkep demek yanlıştır, asıl merkep Frenkler ve jönlerdir diyerek onları ağır bir dille yerer (241-247).

Ẕeyl başlığıyla da şair, Jönlerin yaptıkları şeytanlığın hiç bir millette olmadığını ifade eder. Jönlerin reisleri Paris'te, birçok yapıları İran'da, asker ve adamları ise Rusya'da ve Kıbrıs'ta olduğu şeklinde bir tespitte bulunur (247-254).

Ḫātime başlığıyla Jönlerin Frenklerle aynı renk ve meşrepte olduklarını anlatır. Dinsizliğe dayandıkları ve hayâsızlıkta sınır tanımadıkları ifade edilir. Ayrıca birisi onlara Müslüman veya Türk dese bunu kabul etmezler. Jönler, biz mezhep falan tutmayız, böyle tartışmalara ve meclislere de girmeyiz derler (255-264).

Taḥḳīḳāt-ı Maḫṣūṣa başlığıyla jönlerin daha çok genç nesilden oluştukları, kuvvetli ve sağlıklı oldukları belirtilir. Türklerden, Kürtlerden ve Yörüklerden külliyen ayrı oldukları ve Türklük diye içlerinde bir şey kalmadığı ifade edilir. Onların pek çoğunun Paris'e, Londra'ya ve Kıbrıs'a sefer kılıp geldiği, bir iş tutmayan genellikle bekâr gençler olduğu ifade edilir (265-285).

Lütfullâh Dede *Ṣūret-i Cevāb* başlığıyla da jönlerin ağzından fikirlerini ne olduklarını anlatmaya çalışır. Jönler, fikrimiz açık, aklımız yüksek ve paramız çok; insan özgürce eğelenmeli gezinmeli, Avrupa efkârını benimsemeli, taassuptan uzaklaşmalı; iktisatta, hukukta ve çeşitli alanlarda bilgi sahibi olup tecrübeliyiz vs. şeklinde kendilerini tanımlarlar(286-320).

Şair, *Laṭīfe/ Li-nāmıḳıhi* başlığıyla ahlaki çöküntü ve fesadın yaygınlaşmasından bahseder. O dönemde Jönlerin yaptıklarından dolayı dinen zaaf oluşmasıyla edep ve ahlakın alt düzeye düştüğü ifade edilir (321-328).

Meşhūdāt başlıklı şiirde Firavun ile Karun'a telmihle, Jönler ile masonlar eleştirilmeye devam edilir. Şair, istifham sanatını da kullanarak, kim bir jönle görüşür, kim bir masonla birleşir diye sorar. Ayrıca jönlere Mekke'den ve Beytullah'tan bahsedince, camilerden ve tekkelerden hoşlanmayız derler (329-352).

Laṭīfe başlıklı şiirde ise şair Jönleri ilacı olmayan bir hastaya benzeterek Avrupa hayranı olan Jönler, halkı kıyafetiyle güya modernleşmeye, medenileşmeye, Avrupalı gibi davranmaya davet ederler (353-374).

Yine *Laṭīfe* başlığıyla şathiyye tarzı birçok şiirle; katır, eşek, fare, gelincik, tilki sansar gibi hayvanların tipik özelliklerine imayla sembolik üslupla jönler "Gözden sürme çekerler, tülden haftan biçerler, yan kesici başları, para çalmak işleri iffet ismet bilmezler ve helal ekmek yemezler" gibi ifadeler de kullanılarak olumsuz zaralı bir güruh olarak vasfedilir (375-384).

Şair, *İstidṭrād* başlığıyla araya girerek jönleri; insanlıktan çıkmış, çapkınlıkta sınır tanımayan, giydikleri kıyafetlerin zahirde temiz ama içleri pisliklerle dolu olan, abdest, gusül ve taharet bilmez kimseler olarak tanımlar ve onların tehistten farkları olmadığını söyler (385-405).

Li-nāmıḳıhi başlığıyla manzumede bulunan 18 tuyuğun yedisinde de Jönlerin Ermenilerden hiçbir farkı olmadığı ve Rumlara hizmetçi olduklarını ifade edilir. Dört eşkıya sınıftan oluştukları, hayâsız, şer' ve dini sevmedikleri ve sadece kıyafetleriyle

kadınlardan ayırt edilebileceği ifade edilir. Bütün emirleri Fransa'dan, Avrupa'dan alırlar. Lütfüllah Dede'ye göre tek dertleri şan şöhrettir. Dine karşıdırlar. Güya adalet isterler ancak ihanet içindedirler (406-451).

Yine *Li-nāmıḳıhi* başlığıyla verilen 11 tuyuğluk kısımda şair, Müslümanlara uyarıda bulunur. Dünyada olup bitenlerden dolayı çok dikkatli olunması gerektiğini söyler. Müfsitler her an bir şey yapabilecekler ve bu Müslümanlara büyük zarar verebilir diye öğüt verir ve tembihlerde bulunur (452-462).

İfāde-i Maḫṣūṣa başlığıyla da şair, Jönlerin arsız, alçak ve şeytanın uşağı olduklarını söyler. Jönler, gerçekte şeklen insan olmalarına rağmen fiilen şeytanlar gibi davranır ve İslam düşmanlığı yaparlar. İşleri haydutluk ve eşkıyalıktır. Kâfirlik onlar için en büyük nimetlerden biri olarak düşünürler. Genlerinde merhamet ve acıma duygusu yerine kibir ve gurur mevcuttur (463-489).

Laṭīfe başlıklı şiirde çobanlık hakkında bilgi verilip çoban ile jönler arasında karşılaştırma yapılır. İlk kıta "Dinsiz olan insanlar, jönler gibi hayvanlardır ve elbet koyun güden bir çoban mertebesi bunlardan daha yüksektir" kıtasıyla başlar. Şair; çoban demek, emek vermek ve halkına hizmet etmek demektir, der. Onlar emin Müslümanlar olup jönler gibi şeytanlık ve hilebazlık bilmezler. Çoban belindeki aba ve elindeki değneği ile koyun güder, onlarda ne fayton ne de at var, onların bineği ayaklardır. Ahde vefalı, hayâlı, namuslu, ırza ihanet etmeyen emin insanlardır ve helal para kazanmaya çalışırlar. Alışverişte güvenli ve sahtekârlık yapmazlar. Jönler ise tam bunların tersi olduğu ne kadar kötü iş varsa yapmaya çalışırlar. Onlar fare gibiler, sütleri sem gibi ve yüzleri ise kapkaradır. Hep tabancaya, zevke ve safaya düşkünler. Hırsızlıkta ve nifak tohumu ekmekte de maharetli insanlardır (490-503).

Lütfullâh Dede, *İfāde-i Maḫṣūṣa* başlığıyla saadet ehlini ticarette helal lokma peşinde koştukları ve her kazançlarında Allah'a hamd ve sena ettikleri, öğrenmeyi kar ve evde oturmayı 'ar bildikleri şeklindeki ifadelerde över. Zira ilmi sevmeyen kişi zulümden hoşlanır. Ayrıca çobanların ilim sahibi insanlar olduğunu belirtir (504-509).

Ẕeyl başlıklı ise “her kavimin kendine ait çeşitli hayvanları beslendiği bir çiftliği vardır” sözleriyle başlayan şair, her kavimde cahil olduğu kadar âlim vardır. Ama jönlerde olan cehalet hiçbir kavimde ve millette yoktur der. Koyun güden çoban kalbi temiz bir Müslüman olup, çoğunluğu okuma-yazma bilmezse bile gönlü imanla doludur. Sadıktırlar, istikamet ve adaletten ayrılmazlar, cevherleri riyadan uzak, namus ve ırza düşkün kişilerdir. Şair, çobanlığın ve ümmiliğin ayıp olmadığını, asıl ayıbın hayasızlık ve dinsizliktir olduğunu söyler (510-540).

İfāde-i Maḫṣūṣa başlığıyla da jönlerin İslam’a düşman olduğu ve masonlarla işbirliği yaptıkları ifade edilir. Şair siirin sonunda dua ederek “Allah’ım ümmetimizi koru” diye haykırır (541-550).

26. Destan

Laṭīfe başlıklı olan bu manzume 7 heceli olup 172 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. Manzume, “bir jönden vefa ummak, vebadan şifa bulmak gibidir” önermesiyle başlar. Şair, jönleri dinsiz, edepsiz, meşrepsiz, mezhepsiz ve örneksiz insanlar olarak niteler. Halk içine fesat yaydıkları, Ebu Leheb ve Nemrut gibilerin askerleri oldukları ve kuduz gibi halka saldırdıklarını ifade eder. Dede’de göre Kur’an-ı Kerim’den ve hadis-i şerif’ten harf bile bilmezler, kendi arzuların peşine düşerler ve Allah’tan utanmazlar. Ne Kuran’-ı Kerim’e ne de Peygamber’e inanırlar. Ayrıca ibadete, taharete, abdeste ve İslam’a hakaret ederler. İslam’ın beş temel unsuru olan zekât, namaz, oruç, hac ve şehadete dalga geçerler. Şair, eğlenmek ve gezmek daha çok dikkatlerini çeker diye ifade eder (1-60).

İstidlāl başlığıyla da jönleri soysuz, huysuz, cahil, dinsiz vs. sıfatlarla tahkîr eder (60-87).

Laṭīfe başlıklı şiir dünyevî şeylere düşkünlük söz konusu edilerek jönlerin kendilerini bey addettikleri, şekilden şekle girdiklerini söyler (88-97).

İfāde-i Maḫṣūṣa başlıklı manzume " Jönlerin sözleri para pul etmez" sözleriyle başlar. Şair burada da jönlerin yaptıkları şeyler hakkında bilgi verir. Lütfullâh Dede yine Jönleri, yüzlerinde duygu yok, sözlerinden cevher yok, gözlerinde gevher yok, yaptıkları her işte illaki bir kusur bulunur ve her işlerine fesat karıştırlar ifadeleriyle ağır bir dille eleştirir (98-106).

İstiṭrād başlığıyla da İslam'ın beş temel binası olan namaz (salat), oruç (savm), zekât, hac ve şehadetten bahsedilir. Efendimizin "Büniye'l-İslam- 'alā ḫamse" "İslam beşten oluşmaktadır" hadis-i şerifi kullanılarak konu aydınlatılmaya çalışır (107-114).

Laṭīfe ve *Ḫikāye* başlıklı şathiyye tarzı birçok şiirle; arslan, kurt, tilki, kuş, baykuş, kartal, karakuş, karga, serçe, kaz, yılan, fare, karınca, akrep, jayan ve tosbağa gibi hayvanların tipik özellikleri sembolik üslupla verilir (115-156).

Ma'rūżāt-ı Maḫṣūṣa başlıklı şiirde ise zor durumda olanlara yardımın gerekliliği ifade edilir. Şair, ayrıca cahilin hem günahkâr çok hem de vicdansız olduğunu söyler (157-162).

Ṣūret başlıklı manzumede de cehaletin aksine ilim ve irfanın gerekliliği üzerinde duran şair, en güzel ilmin faydalı ve insanları beladan uzaklaştıran ilim olduğunu ifade eder (163-166).

Laṭīfe başlığıyla ise ilim ve aklın irfanla, hilm ve fazlın ise imanla ilgisine dikkat çekilerek bunların da iffet ve ismetin temeli olduğu ifade edilir (167-172).

27. Destan

Ḫātime başlıklı olan bu manzume 7 heceli olup 125 kıtadan oluşmaktadır. Kıtaların her biri aaxa bbxb ccxc şeklinde birbirinden bağımsız kafiyelidir. Şair burada öğüt ve tembihlerde bulunur, irfan ve akıl sahibi insanların kesinlikle ilim tahsil etmeleri salık berir. İnsan hiçbir şekilde cahil kalmamalıdır. Çünkü şeytan onu yoldan çıkarmak için her türlü fitneye başvurur. Hz. Yusuf'a atılan iftira, zindana düşmesi ve ancak vezir/hazinedar oluşuna telmihte bulunulur (1-22).

Laṭīfe başlıklı şiirde toplumda olan kötü alışkanlıktan bahsedilmektedir. Yalancılık, ikiyüzlülük ve hırsızlık gibi konulara değinilir. (23-32).

Ṣūret başlığıyla başlayan manzume, vezir şahsında idarecilerin vasıfları söz konusu edilir. Devlet adamının/vezirin akıllı, güzel huylu, hak ile batılı ayırt eden ve irfan sahibi biri olması gerekliliği belirtilir (33-49).

Şair, *İfāde-i maḫṣūṣa* başlığıyla da yine vezirlik makamını anlatır. Vezirlik makamı yüceliğinden bahisle şaire göre vezir; sultanın mührü elinde duran, emir ve fermanı dilinde ilim ve irfan sahibi, tevhide bağlı, sultanın emrini anında yerine getiren, devlet işlerini yürüten, insaflı, merhametli, namuslu ve sadık birisi olmalılar (50-59).

İlmin önemini vurgulayan *Laṭīfe* başlıklı şiirde cehaleti ilim, zulmü de ancak akıl yıldırır diyen ilim sahibinin en önemli vasfının salar olduğunu söyler. Âlimlerin mertebesi yücedir, onlar daima Allah'a ve peygambere itaat ederler ve kalplerindeki Allah korkusundan dolayı hiçbir günahtan kaçınırlar (60-72).

Ṣūret başlığıyla da dinini iyi bilen kişinin gaflete düşmeyeceğini, günah işleyen ise şeytana esir olacağını ifade edilir. Bu yüzden insan istikamet yolunu tutmalı ve marifeti öğrenmeli diye öğürlerde ve tembihte bulunur (73-85).

Ḫatīme başlığıyla"*mūtū ḳable en temūt"* "ölmeden önce ölün" hadisiyle başlanır. Şair, toprak olmayan temiz olmaz; temiz olmayan da güzel kokulu olmaz der (86-87).

Laṭīfe başlıklı şathiyye tarzı birçok şiirle; hayvanların tipik özelliklerine imayla örneklerle insana dair bazı hususlar sembolik üslupla ifade edilir. (89-106)

Ẕeyl başlığıyla münkir ve mümin mukayesesi yapılır (107-110).

Şair, son olarak *Fıḳra-ı maḫṣūṣa* başlığıyla yine Tâgût, Firavun ve Kârûn benzettiği Jönleri ve yandaşlarını eleştirir. *Meşhûdât Ma'deni*'nin manzum bölümü bu manzumenin sonundaki "Şehr-i Rebi'ü'l-evvel sene H.1325" kaydıyla bitmektedir. (111-125).

[Mensur Bölüm]

Bu bölüm üç İzâhât, Hikâye, Latîfe başlıklı üç mensur parçadan oluşmaktadır. Bu başlıkların altında con/jön kelimesinin kökeni, anlamı üzerinde mütalaadan sonra Jönler eleştirilir. Ayrıca yine Jönler bağlamında mümin-münafık, emin-mühin, fatin-mecnun, metin-batıl kelimelerinin anlamlarını akıllıca düşünmeye çağırır.

1. Īżāḥāt

Metin için de geçen "con" kelimesiyle ilgili bilgi verilmektedir. Con yerine Arapların Firavun, Türklerin mel'un dediği ve Ali Al-Ravi diye birinden naklen; con lafzının jönden alındığı söylenir. Fransızlar da bu lafzı "jön" olarak kullandığı belirtilir. Başka lisana aşina olmayan Müslümanlar ise con kelimesini mikrob olarak yad ederler. Bazıları tarafından da con kelimesi mason ve Firavun olarak zikredilir. Ayrıca conların, fesat ehli oldukları, nasıl çılgınca hareket ettikleri, gizli saklı yaptıkları işler ve masonlarla olan ilişkileri anlatılır.

2. Ḥikāye

Bu başlık metinde de geçmektedir. Şair burada başından geçen kısa bir hikâyeyi anlatmaktadır. Söz konusu hikâye şu şekildedir:

Geçenlerde kapıda sevdiğim bir arkadaş geliyordu, bıyıklı ve yakışıklı birisiyle görüştü, ona sordum kiminle görüşüyordun diye, o da cehennemlik birisiyle Ebu Leheb'in oğlu dedi. Ebu Leheb derken kastı conlardır (…) şeklinde devam eden kısa hikâyeyle şair, Jönleri Ebu Leheb'e benzettiğini ima etmektedir.

3. Laṭīfe

Şair, *Fānūs-ı Semā* adlı kitapta nasıl anlatılıyorsa öyle vasıf etim diyerek şunları kaydeder:

Sadık, şahid, salih, mümin, muhsin gibi kelimeler hakikate muvafık Allah'ın emrine tamamen mutabıktır. Lakin münafika mümin demek, mühine emin, mecnuna fatin, zalime metin, batıla hak demek şuna benzer ki karga büken bilinen Firavun karpuzu adıyla tanınan, buna bazı gafiller Kur'an-ı Kerim'de de geçen tin demişler. Hatta şeytana la'in demek yerine margub-i mu'in diyorlar. Bunu işiten arifler ve akıllı kişiler hemen hayret içine düştüler ve bu sözü zemmettiler.

Genel olarak konu yönüyle birbirine bağlı manzumelerden oluşan *Meşhûdât Ma'deni*'nin muhtevası/konusu üç bölümde verildikten sonra içeriği; nazım şekli/ türü, vezni ve başlıkları gösterir tabloyla aşağıda sunulmuştur. (Tablo: 6)

(Tablo: 6)

Şiir Nu.	Nazım Şekli/ Türü	Dörtlük (Kıta)/ Bend/ Beyit Sayısı	Vezin	Başlık	Yazma-daki Sayfası
1	**Destan**	215 kıta	1-150. ve 154-215. kıtalar: 7 heceli 151-153. kıtalar: 8 heceli	Meşhūdāt Ma'deni/ Besmele	I, 1
2	**Destan**	39 kıta	7 heceli	Laṭīfe	I, 29
3	**Destan**	98 kıta	7 heceli	Ḫātime	I, 34
	Nazım (36. kıta)		fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Li-nāmıḳıhi	I, 38
4	**Müselles**	8 bend	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün/ fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Nükte	I, 46
5	**Destan**	4 kıta	7 heceli	Laṭīfe	I, 47
6	**Destan**	91 kıta	7 heceli	Ma'rūżāt	I, 48
7	**Destan**	18 kıta	7 heceli	Latifetü'l-laṭīfe	I, 60
8	**Nazım**	1 bend	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	-----	I, 62

9	**Mani kafiyeli dörtlükler**	2 kıta	7 heceli	-----	I, 62
10	**Mani kafiyeli dörtlük**	1 kıta	7 heceli	-----	I, 63
11	**Üçlük**	20 kıta (19 üçlük 1 dörtlük)	1-13. kıtalar: 9,10,11,12 heceli 14-20. kıtalar: 8 heceli 14. dörtlük: 12 heceli	Laṭīfe	I, 63
12	**Destan** Murabba (1-22. kıtalar)	27 kıta	23-27. kıtalar: 7 heceli mefâ'îlün mefâ'îlün	Laṭīfe	I, 66
13	**Destan**	19 kıta	1-8. ve 17-19. kıtalar: 7 heceli 9-16. kıtalar: 8 heceli	Ḫātime	I, 69
14	**Destan**	9 kıta	7 heceli	Laṭīfe	I, 72
15	**Destan** Nazım (14.kıta)	57 kıta	1-13. ve 15-53. kıtalar: 7 heceli 54-57. kıtalar: 8,9,10,11 heceli mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	Laṭīfe -----	I, 73 I, 74
16	**Destan**	42 kıta	1. kıta: 13 heceli 2-23. ve 27-40. kıtalar: 7 heceli 24-26. ve 41-42. kıtalar: heceli	Laṭīfe	I, 80
17	**Destan**	179 kıta	7 heceli 169. kıta: 13 heceli	Ma'rūẓāt	I, 86
18	**Destan**	21 kıta	8,9,10,11,12,13 heceli	Ma'rūżāt	I, 108
19	**Murabba**	32 bend	mefâ'îlün mefâ'îlün	Laṭīfe	I, 111
20	**Destan** Beyit (58.kıta)	70 kıta 1 beyit	1-57.- ve 59-71. kıtalar 7 heceli mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün	Laṭīfe İstiṭrād	I, 115 I, 120
21	**Destan**	72 kıta	7 heceli	Temennī	I, 124
22	**Destan** Gazel (38. kıta)	129 kıta 5 beyit	7 heceli (1-37. ve 39- 128. kıtalar) fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Laṭīfe Li-nāmıhıḳi	I, 133 I, 137

23	**Destan**	23 kıta	7 heceli	Laṭīfe	I, 149
24	**Destan**	9 kıta	7 heceli	Latife	I, 152
25	**Destan**	550 kıta	7 heceli	Meşhūdāt Ma'deni/ Besmele	II, 1
	Tuyuğ: (406-412. ve 452-462. kıtalar)		fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Li-nāmıḳıhi	II, 49, II, 55
26	**Destan**	172 kıta	7 heceli	İstiṭrād	II, 68
27	**Destan**	125 kıta	7 heceli	Ḫātime	II, 92

Meşhûdât Ma'deni'nde bulunan şiirlerde hece ve aruz tercihini gösterir iki tabloyla nazım şekli ve konusu da verilerek detaylandırılmıştır. (Tablo: 7, 8)

Aruz vezniyle yazılmış şiirler:

(Tablo: 7)

No	Yazma-daki Sayfası	Nazım Şekli	Sayısı	Beyit/ Bend Sayısı	Başlık	Konu	Kıta/bend/ Beyit Nu.
1	I, 38	Nazm	3	1 bend	Li-nāmıḳıhi	Dinî-Tasavvufî	(290)
	I, 62			1 bend	-	Naat	(474)
	I, 74			1 bend	-	Penddiye-Dünya zemmi	(566)
2	I, 46	Müselles	1	8 bend	Nükte	İctimai-pendddiye	(353)
3	I, 66	Murabba	2	22 bend	Laṭīfe	Dinî-Tasavvufî	(498)
	I, 111			32 bend	Laṭīfe	Dinî-Tasavvufî	(852)
4	I, 122	Beyit		1 beyit	İstiṭrād	Naat	(941)
5	I, 137	Gazel	1	5 beyit	Li-nāmıḳıhi	Pendiyye-Dinî	(1063)
6	II, 49	Tuyuğ	2	7 bend	Li-nāmıḳıhi	Ahlaki çöküntü-siyasi	(1592)
	II, 55			11 bend	Li-nāmıḳıhi	Zamandan şikâyet- penddiye	(1633)

Heceyle yazılmış şiirler:

(Tablo: 8)

No	Yazmadaki Sayfası	Nazım Şekli/ Türü	Bend/ Beyit/ Dörtlük Sayısı	Başlık	Şiir Nu.
1	I, 1	Destan	215 kıta/dörtlük	Meşhūdāt Ma‘deni/ Besmele	1
	I, 29		39 kıta/dörtlük	Laṭīfe	2
	I, 34		97 kıta/dörtlük	Ḫātime	3
	I, 47		4 kıta/dörtlük	Laṭīfe	5
	I, 48		91 kıta/dörtlük	Ma‘rūżāt	6
	I, 60		18 kıta/dörtlük	Latifetü’l-laṭīfe	7
	I, 68		4 kıta/dörtlük	Laṭīfe	12
	I, 69		19 kıta/dörtlük	Ḫātime	13
	I, 72		9 kıta/dörtlük	Laṭīfe	14
	I, 73		57 kıta/dörtlük	Laṭīfe	15
	I, 80		42 kıta/dörtlük	Laṭīfe	16
	I, 86		179 kıta/dörtlük	Ma‘rūẓāt	17
	I, 108		21 kıta/dörtlük	Ma‘rūżāt	18
	I, 115		70 kıta/dörtlük	Laṭīfe	20
	I, 124		72 kıta/dörtlük	Temennī	21
	I, 133		129 kıta/dörtlük	Laṭīfe	22
	I, 149		23 kıta/dörtlük	Laṭīfe	23
	I, 152		9 kıta/dörtlük	Latife	24
	II, 1		534 kıta/dörtlük	Meşhūdāt Ma‘deni/ Besmele	25
	II, 68		172 kıta/dörtlük	İstiṭrād	26
	II, 92		125 kıta/dörtlük	Ḫātime	27
2	I, 62	Mani kafiyeli dörtlük	2 kıta/dörtlük	-----	9
	I, 63		1 kıta/dörtlük	-----	10
3	I, 63	Üçlük	20 kıta	Laṭīfe	11

1.3. Kafiye ve Redif

Lütfullâh Dede'nin şiirlerini bir bütün olarak değerlendirildiğinde zengin ve tam kafiyeler hâkim diyebiliriz. Yarım kafiye ise çok az kullanılmıştır. Eserde Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle yapılan kafiyelerin oranı dikkate alındığında Türkçe ve Arapça kelimelerle yapılan kafiyelerin çokluğu görülmekle beraber; Farsça kelimelerle yapılan kafiyelerin de az denilmeyecek oranda olduğu fark edilmektedir. Bazı şiirlerinde de üçlü Türkçe-Arapça- Farsça kelimeleri kafiye olarak tercih etmiştir.

*Meşhûdât Ma'deni'n*de Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerle kafiye tercihine bırakan örnek verilmiştir.

Türkçe kelimelerle yapılan kafiye:

Ben 'afīfe bir ḳızım
Yüzüm özüm bir gözüm
Ḳılmalısıñ ḳanā'at
İki olmaz hīç sözüm (697)

Ḫalḳı iġfāl eylediñ ne işlediñ
Kendi dendānıñla cismiñ dişlediñ
Cān-ı şīrīniñ āteşde ḥaşladıñ (353)

İşte böyle çapḳınlar
Dīnden yoldan ṣapḳınlar
Piçden ġayrı oḳunmaz
Bāġdan belden ḳopḳunlar (1614)

Tek başına gezerler
Ḳanadların süzerler
Ala ḳarġa keklikden
A'yān erkān düzerler (51)

Türkçe-Türkçe-Arapça:

Emelleri işleri
Alış ve verişleri
Ḥaḳīḳaten pek çirkin
‘Īş ü nūş ü ‘āşları (68)

Yazı gelür elimden
Her şey döner dilimden
Ne var ne yoḳ yazarım
Vaṭanımdan ‘ilimden (1816)

Türkçe-Türkçe-Farsça:

Çoḳ geçmedi aradan
Aḳ seçildi ḳaradan
‘Aciz oldı ṭabībler
Marīż içün çāreden (1241)

Türkçe-Farsça-Arapça:

Somururlar ḳanların
İlikle dermānların
Ġayr-ı meşrū‘ tedbīrle
Maḥv iderler şanların (54)

Türkçe- Farsça-Farsça:

Temiz başla üst-ile
Genç dinç eşle dost-ile
Tekmīl tertīb bir şıḳlıḳ
Eldivenli dest-ile (1474)

Arapça-Türkçe-Arapça :

Düşer sāḫte telāşa
Ḳuvvet virir ṣavaşa
İder dürlü yayġara
Seyr it çıplaḳ ḫuffāşa (84)

Arapça-Arapça-Türkçe :

Tām Avrupa uṣūli
Re'yi fikri ḳabūli
Üzre icrā itmeli
Ta'ḳīb ḳılup bu yolı (1505)

Arapça-Farsça-Arapça:

Celb itmekde ṭūfānı
Ġarḳ itmekçün cihānı
İşte budur ḥaḳīḳat
Düşündiren insānı (27)

Arapça- Arapça- Farsça:

Vāḳi' şeklen insānlar
Lākin fi'len şeyṭānlar
Ḳavī ḫaşmı İslām'ıñ
İşbu alçaḳ nā-dānlar (1650)

Arapça kelimelerle:

Īmā vü işāret 'ārife kāfī
Taḳdīre ri'āyet 'ādet-i ṣūfī
Ḥāl ehli olan 'āşıḳlara ma'lūm
Feseyekfīkehümü'llāhu şāfī (609)

Döner peymāneler bezm-i meveddetde
Yanar pervāneler şem'-i maḥabbetde
Biter bu ism ü resm ile cisim āḫir
Ḳalur ḫoş bir ṣadā ṣaḥrā-yı keşretde (566)

Şu 'illet ü denā'et
Ma'a'l-ġafle sefāhet
Ża'f-ı dīnden vel-ḥāṣıl
Dürlü dürlü veḫāmet (1522)

Farsça-Arapça-Arapça:

Ḳat‘-ı ümīd itmeyiz
Raḥmı taḥdīd itmeyiz
İnşāallāh ba‘de-ẕā
Tekrār tecdīd itmeyiz (32)

Farsça:

Ṣavm u zekāt namāza
Ẕikr ü fikre niyāza
Raġbet ḥürmet ḳalmadı
İstiġfāra āġāza (17)

Farsça- Türkçe-Türkçe:

İçlerinde ḫˇāce var
Daha nice nice var
‘Asker kātib beg paşa
Bir de tügsüz cüce var (102)

*Meşhûdât Ma‘deni’*de aruzlu şiirlerde kafiye ve redif, gerek şekil gerekse sayı yönüyle mümkünken, heceli şiirlerde dörtlüklerin sayısı, çokluğu ve bu dörtlüklerin her birinin farklı kafiyelerini bu şiirlerle kafiye ve redif konusunda örneklemeye gitmeyi zorunlu kıldı.

Eserde kafiye ilgili şu hususlara dikkat edilir:

- Bazı şiirlerde Farsça-Arapça-Türkçe kelimeler birlikte kafiye/redif olarak tercih edilmiştir. Bunların bir kısmında ahenk kafiye ve redif iç içe geçerek sağlanmıştır:

Bunlardan ḫāric **ḳalan**
Yağlarıyla **ḳavrılan**
Ḫayrān nālān perīşān
Mü’min muḥsin **ṣadīḳān** (125)

Şer‘an memnū‘ **işlerle**
Dīnen meẕmūm **şeylerle**
Pek yüz buldı iştiġāl
Çirkin ‘īş ü **nūşlarla** (5)

- Benzer ekler bir arada kullanılmaktadır:

Ḳanḳı biri **yazılsun**
Taḳdīr tesvīd **idilsün**
Bed düşündüm söyledim
Ṣabr ü sükūn **kılınsun** (30)

- Sadece bir ünsüzle kafiye yapılmıştır:

Urġanlara **iplere**
Kendiler de **küplere**
Bitüp der-ān iderler
Ma‘rūż meşhūd **bāblara** (60)

- Benzer seslerin veya seslerle biten eklerin redifle sağlanmıştır:

Yarı yolda ṣ**apıḳlıḳ**
Ḥased ḥıḳd [u] **ḫod-bīnlik**
Hem cinslerin bi’l-iżrār
Hemān çoḳca **zenginlik** (67)

- Kafiyenin olmadığı durumda ahengi sadece redifler sağlamıştır:

‘Aceb **lāübālīlik**
Ḥayret-baḫş bir **dirilik**
Ḥüküm-fermā olmaḳda
Ża‘f-ı dīnle **ḫod-bīnlik** (6)

Filān mevlid **oḳumış**
Ẕikr eylemiş ḫatm **itmiş**
Añsız olmuş bu iş kim
Bizden kimse **yoġ-imiş** (100)

Aşağıda tabloda aruzlu şiirlerin kafiyesi verilmiştir. (Tablo: 9)

(Tablo: 9)

No	Nazım Şekli	Yazmadaki Sayfası	Kafiye	Kıta/Bend/ Beyit Nu.
1	Nazm	I, 38	ān	(290)
		I, 62	eyn	(474)
		I, 74	et	(566)
2	Müselles	I, 46	ş, ā, ar-er, -, ā, yle, ā, l	(353)
3	Murabba	I, 66	a, -, ā, -, ān, ā, āl, ev, ān, at,-, er, yā, ş, eng, īr, ār, ş, er, et, ül, at	(498)
		I, 111	ın, ın, ā, , il, maz, ānā, ar, ḳ, ut, et, ıñ, l, m, ār, s, ūd, ā, i, er, et, ā'im, ād, şıl, āt, -, ān, et, at, am, -,ān	(852)
4	Beyit	I, 122	ān	(941)
5	Gazel	I, 137	ir	(1063)
6	Tuyuğ	II, 49	n, iyā, āf, a, ıḳ, -, işi	(1592)
		II, 55	-, b, ān, āl, -, at, s, a, a, de, et	(1638)

*Meşhûdât Ma'deni'n*de sıklıkla redif kullanılmıştır. Şair, sadece Türkçe redif tercih etmiş ve şiirlerinde kelime rediften ziyade ek redifler kullanmıştır.

Meşhûdât Ma'deni'nde görülen redifler yapılarına göre aşağıda örneklenmiştir:

Eklerle yapılan redif:

Seyl-i ṭūfān belā**yı**
Gün-ā-gün ibtilā**yı**
Görmez oldı gözleri
Ḥayfā rāh-ı hüdā**yı** (2)

Farḳ mı vardır gelişde
Hep ṭopraḳdan oluşda
Maḥal yoḳdur ma‘nā hīç
Ayrı ġayrı oluşda (1325)

Bir kelimeyle yapılan redif:

Hem birine on **gelür**
Boş çuvala un **gelür**
Öyle aḥsen ‘aṭā kim
Sīm gider altun **gelür** (200)

Birbir taḳrīr **eylesün**
Güzel tefsīr **eylesün**
Ḳırḳ beş yıllıḳ vaḳ‘ayı
Diler tevḳīr **eylesün** (1244)

Birden fazla kelimelerle yapılan redif:

Bularsız ten **ne olur**
Cism ü beden **ne olur**
Velī beyt-i Ḫudā’ya
Gelen giden **ne olur** (193)

İstanbul’da con **yoḳ mı**
Ġayrın var da ṣoñ **yoḳ mı**
Ḥürriyet dīnsizlikçün
Şeref şöhret ün **yoḳ mı** (1305)

Ek ve bir kelimeyle yapılan redif:

Sözden evvel yüz**e baḳ**
Ondan ṣoñra öz**e baḳ**
Ḳaldır at cām gözligi
Cāndan gelen söz**e baḳ** (1041)

Ek ve kelimelerle yapılan redifler:

Gör cezā-yı fi‘l**iñi gör Fir‘avun**
Bul sezā-yı ḥāl**iñi gör Fir‘avun**
Bil ez̲ā-yı ḳavl**üñi gör Fir‘avun** (360)

Türkçe kelimelerle yapılan redif:

Tekelerde söz **olmaz**
Cāmi‘lere yüz **olmaz**
Tecessüs ta‘ḳīb içün
Mescitlere iz **olmaz** (105)

Birbir erir ṣu **gibi**
Ṣular gider rū **gibi**
Bunuñ bir miṣli daḫi
Semādaki cū **gibi** (993)

Türkçe eklerle yapılan redif:

Çoḳ oldı ben ayrıl**dım**
İçlerinden ṣıyrıl**dım**
Ṣoñra yenge eltiye
Ḫˇācelige ḳayrıl**dım** (1560)

Redifler ilgili şu hususlara dikkat edilir:

- Kafiyenin olmadığı durumlarda eklerle ahenk sağlanmıştır.

  Açar reīs **femlerin**
  Döker semli **demlerin**
  Elin baṣar kitāba
  İder ṣaḥīḥ s**öylerin** (95)

- Bazı şiirlerde Türkçe-Arapça ek kelimeler redif olarak tercih edilmiştir.

Bunlardan ḫāric **ḳal**an
Yağlarıyla **ḳavrıl**an
Ḫayrān nālān perīşān
Mü'min muḥsin **ṣadīḳ**ān (125)

- -Kaf (ق) ve kef (ك)- gibi benzer sesli aynı fonksiyondaki ekleri redif olarak kullanmış.

Ṣanma baḥṣi uzatdı**ḳ**
Balı biraz gözetdi**k**
'İlme nihān olmasun
Çiçeklerle bezetdi**k** (1175)

Yarı yolda ṣa**pıḳ**lıḳ
Ḥased ḥıḳd [u] **ḫod-bīn**lik
Hem cinslerin bi'l-iżrār
Hemān çoḳca **zengin**lik (67)

- -Se (س) ve peltek s (ث)- gibi benzer seslerle aynı fonksiyondaki ekleri kafiye olarak kullanmış.

Tüccārsa da müflisdir
Fi'li fi'l-i iblīsdir
Meşġūl fesād ilḥādla
İşi güci telvīṣdir (670)

Aşağıda tabloda aruzlu şiirlerin redifleri verilmiştir. (Tablo: 10)

(Tablo: 10)

No	Nazım Şekli	Yazmadaki Sayfası	Kafiye	Kıta/Bend/ Beyit Nu.
1	Nazm	I, 38	olanın	(290)
		I, 62	e	(474)
		I, 74	de	(566)
2	Müselles	I, 46	lediñ, ları, leriñ, larıñ, leriñ, dīn, imediñ, iñi gör Fir‘avun	(353)
3	Murabba	I, 66	-, -, dır o, den, -, -, ile, -, -, - , -, -, ı, -, -, -, dır, -, dir, -, den	(498)
		I, 111	-, ıñ, -, den, -, maz, -, yok mı, -, duñ mı, den, diñ bil, duñ, dir, -, de, -, -, e ya hū, -, -, -, -, -, a, iñ, -, dir, -, mek, -	(852)
4	Beyit	I, 122	dır	(941)
5	Gazel	I, 137	-	(1063)
6	Tuyuğ	II, 49	larıñ, -, ıdır, ye, ı, lerin, iden	(1592)
		II, 55	-, leriñ, -, ları, ini, an, lıdır, da, yı, ler, e	(1638)

1.4. Vezin

Şiirde ahengi sağlayan ögeler deyince akla ilk vezin ve kafiye gelmektedir. Vezin, hece ve aruz olmak üzere iki temel kategoriye ayrılır. Divan şiirinde aruz vezni, halk şiirinde ise hece vezni hâkimdir.

Lütfullâh Dede, *Meşhûdât Ma‘deni* adlı eserinde hem aruz hem de hece veznini kullanmıştır. Genelde hece vezni hâkimdir. Eserde 1 gazel, 3 nazm, 2 tuyuğ, 1 müselles, 2 murabba ve 1 beyit olmak üzere 10 şiir aruz vezniyle yazılmıştır. Aruzlu şiirlerde üçü remel ve üçü hecez olmak üzere altı çeşit kalıp tercih edilmiştir.

Ayrıca *Meşhûdât Ma‘deni’n*de heceyle yazılan 21 destan, 2 mani kafiyeli dörtlük ve 1 üçlük olmak üzere 24 manzume mevcuttur. Bu manzumelerde daha çok yedi heceli olmak üzere toplam 15 farklı hece ölçüsü kullanılmıştır.

Heceli şiirlerde kullanılan 15 ölçü ile ilgili aşağıdaki bilgileri verebiliriz:

1. *Meşhûdât Ma'deni'n*de en çok 7 hece ölçüsü kullanılmıştır. Eserin 27 manzumesinden 23'ünde 7'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bu ölçü 4, 8, 11 ve 19 numaralı şiirlerde hariç diğer bütün manzumelerde kullanılmıştır. 1816 dörtlükte destanlarda ve iki mani kafiyeli dörtlükte olmak üzere eserin bütününde en çok kullanılan vezin 7'li hecedir.

2. Eserde 8'li hece ölçüsü 1, 11, 12, 13, 16 ve 18 numaralı şiirlerde kullanılmıştır. Bu hece ölçüsü bazen manzumenin bütününde, bazen de birkaç dörtlükte/üçlükte kullanılmıştır. Eserde 8'li hece ölçüsü 19 dörtlük ve 6 üçlükte kullanılmıştır.

3. 9'lu hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 2 dörtlükte kullanılmıştır.

4. 10'lu hece ölçüsü 9 ve 11 numaralı şiirlerde kullanılmıştır. 9 numaralı şiirde 1 dörtlükte, 11 numaralı şiirde ise 4 dörtlükte kullanılmıştır.

5. Lütfullâh Dede 11'li hece ölçüsünü 11, 15 ve 18 numaralı şiirlerde kullanmıştır. Bu hece ölçüsü 11 numaralı şiirde üçlükte, 15 ve 18 numaralı şiirlerde ise 2 dörtlükte kullanılmıştır.

6. 12'li hece ölçüsü 11numaralı şiirde 1 dörtlükte kullanılmıştır.

7. 13'lü hece ölçüsü 16 ve 17 numaralı şiirlerde birer defa 2 dörtlükte kullanılmıştır.

8. Eserde 8'li, 9'lu hece ölçüsü 11, 15 ve 18 numaralı şiirlerde kullanılmıştır. 15 numaralı şiirde 2 dörtlükte, 18 numaralı şiirde 3 dörtlükte ve 11 numaralı şiirde 1 üçlükte kullanılmıştır.

9. 9'lu, 10'lu hece ölçüsü 11, 15 ve 18 numaralı şiirlerde kullanılmıştır. 15 numaralı şiirde 1 dörtlükte, 18 numaralı şiirde 6 dörtlükte ve 11 numaralı şiirde 4 üçlükte kullanılmıştır.

10. 10'lu, 11'li hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 2 dörtlükte kullanılmıştır.

11. 10'lu, 12'li hece ölçüsü 11 ve 18 numaralı şiirlerde kullanılmıştır. 18 numaralı şiirde 1 dörtlükte ve 11 numaralı şiirde ise 1 üçlükte kullanılmıştır.

12. 11'li, 12'li hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 1 üçlükte kullanılmıştır.

13. 9'lu, 10'lu, 11'li hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 1 dörtlükte kullanılmıştır.

14. 10'lu, 11'li, 13'lü hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 1 dörtlükte kullanılmıştır.

15. 9'lu, 10'lu, 12'li hece ölçüsü 18 numaralı şiirde 2 dörtlükte kullanılmıştır.

Yukarıda verilen bilgilere göre tespit etmiş olduğumuz 7'li hece ölçüsünde kullanılan şiirler genelde destan türüne aittir. Diğer vezinlerde ise değişik nazım/şekil kullanılmıştır. Ayrıca (1081-1088) numaralı şiirler duraklıdır. Bunlar 7 (4+3) heceli olup 8 dörtlükten oluşmaktadır.

Eserde heceye göre az kullanılan aruz vezni ile ilgili bazı tasarruflar ve uygulamada aksaklıklar tespit edilmiştir. *Meşhûdât Ma'deni'n*de her şairde karşılaşabileceğimiz zihaflar, imâleler, medler ve ulamalar gibi uygulamaya dair tasarruflara da rastlanmaktadır.

İmale (Uzatma)

Vezin gereği kısa ünlülü heceyi uzun ünlülü okuma olarak kısaca tanımlayabileceğimiz imaleye, eserde çokça rastlanmaktadır. Türkçe kelime ve eklerde açıkça tespit edilen bu duruma dair örnekler aşağıda –ilgili hece vurgulanarak- verilmiştir.

Eserde imaleye sıkça rastlanmaktadır. Bunların bir kısmı koyu renkle aşağıda verilmiştir:

Ṣanma ey ṣūfī sa**ñ**a tesbīḥ-i tevḥīd munḥaṣır
Ḳıldı ḫallāḳ-ı cihān **o** ḥāle ḫal**ḳ**ı muḳtedir

Sem‘-i cānı ṭut ki ra‘d u berḳ-ile mülk ü melek
Ṭuy naṣıl tesbīḥ ü tehlīl ile me’lūf muntaẓır

Gör maḳām-ı şaḫṣı [nı] bir ‘ārifiñ ‘āḳıl iseñ
Nice biñ pervāne var teslīm-i rūḥla müfteḫir

Ṭaġ gibi bir cism-ile ‘aşḳ baḥrine girmek muḥāl
Çünki her mūyında dürlü ḳibr ü naḫvet müstetir (1063)

Biter bu ism ü resm ile cisim āḫir
Ḳalur ḥoş bir ṣadā ṣaḥrā-yı keşretde (566)

Ḥālbuki aḳvāl u fi‘l ü ḥālleri
Ecnebīden gelme re’sü’l-mālları
Dīn ü devlet milleti bī-intibāh (1641)

(e) ünlülü açık hecelerde de imale görülmüştür.

Ḫalḳı iġfāl eylediñ ne işledin (353)
Hep köle ẓan ḳıldıġıñ ‘askerleriñ (355)
Ṭaġ gibi bir cism-ile ‘aşḳ baḥrine girmek muḥāl (1063)

Şairin sadece Türkçe kelimelerde değil Arapça, Farsça ve Batı dillerinden gelen kelimelerde de imale yaptığı görülmektedir.

Evleri yoḳ yerleri çoḳ begleriñ
Her biri dört madmazele erlerin (1597)

Varsa şekki eylesin taḥḳīḳ aṣlıñ añlasın
Emīn olsun sözlerimi işiden (1598)

Zihaf (= kısaltma)

Aruz terimi olarak **zihaf (= kısaltma)**, uzun ünlülü gereken hecenin kısa okunmasıdır. Zihaf, imalenin tersidir ve bir aruz kusuru olarak kabul edilir.

Eserde bir yerde zihafa rastlanmıştır:

Kendi dendānıñla cismiñ dişlediñ
Cān-ı şīrīniñ **ā**teşde ḥaşladıñ (353)

Medd

Asıl anlamı uzatma, çekme olan **med**, aruzda sonu ünsüzle biten uzun ünlülü ve sonu iki ünsüzle biten heceleri bir buçuk (bir uzun + bir kısa) değerde okumadır:

Eserde iki defa medde rastlanmıştır.

Ġāliben bundan içün kim ḥükm olur
Çar Rus yā İngiliz ecnādıdır (1594)

Rūḥ var dimek sözünde pek günāh
Yüzleri düzgünli bu erkeklerin (1597)

Varsa şekki eylesin taḥḳīḳ aṣlıñ añlasın
Em**ī**n olsun sözlerimi işiden (1598)

Vasl (= ulama)

Aruz terimi olarak **vasl (= ulama)**, iki kelimenin birleştirilmesi, birlikte okunmasına denir.

Eserde ünsüzle biten bir kelimeyi ünlüyle başlayan kelimeye bağlayarak vezin gereği açık hece oluşturma şeklindeki ulama imaleden sonra en çok rastlanan bir uygulamadır:

Muḥammeddeñ diger yoḳ vā**ṣıl_ol**muş *ḳābe ḳavseyn*
Gürūh-ı enbiyādan girmemiş bir ferd o mā-beyne (474)

Yetmiş _iki bir de yarım artığı
Her meziyyet müflisi maġbūnlarıñ (1592)

Muṭlaḳan bu şıḳlar_içün nev-ẓuhūr
‘Irṣ u ‘işmet ‘ilm ü ḥikmet ḳıtlıḳı (1596)

Varsa şekki eylesin taḥḳīḳ aṣlıñ añlasın
Emīn_olsun sözlerimi işiden (1598)

Dīn ü İslām nāmın_imḥā muṭlaḳā
Sa‘y u ġayret ḫıdmeti bu kelbleriñ (1639)

Siḥr ile ġālib kör_oldı dīdeler
Yā ki ḫ̆āba ṭaldı hep şeb-zindeler (1647)

Ḥaḳ ‘ināyet eylesün bu devlete
Nūr-ı ẕātı ḥürmet_için ümmete (1648)

Vezin gereği görülen bir başka husus da özellikle Türkçe kelimelerde hece düşmeli ulamalardır. Eserde bu çeşit ulama, genellikle, ne oldu- n’oldu, ne eylesiñ- n’eylesiñ, ne eylerim- n’eylerim, ne olur- n’olur, ne itsün- n’itsün, mı olur-m’olur gibi yapılar şeklinde görülmektedir. Çoğu şairin eserinde görülen bu husus, kusur sayılmadığı gibi bir ustalık olarak kabul edilmiştir. Aşağıda bu hususla ilgili birkaç örnek verilmiştir.

N’olur olur erenler
Zer üstüne Hū olur (89)

N’itsün buña n’eylesün
Aṣfiyālar ṣāfīler (56)

Kör körine yol bitmez
Ṣoñra n’ider n’eylerim (300)

Lākin **n'itsün** yenilsün
Söz lāzımdı gidişe (1353)

Sizden hīç doḳtor **m'olur**
İslām'ıñ meftunları (1534)

Eserde dikkat çeken başka bir husus, vezin ve kafiye gereği yapılan ünlü türemesidir. Arapça ve Farsça kelimelerde yapılan bu türeme, daha çok şükr-şükür, aḳl-'aḳıl, 'ayb-'ayıb, ṣabr-ṣabır, 'ilm-'ilim, fehm-fehim, şems-şemis, keyf-keyif, hayf-hayıf, feyz-feyiz, lebs-lebis ve fikr-fikir gibi kelimelerde yapılmıştır. Bu durum şiirlerin yazıldığı dönemle de alakalıdır. Zira bu kelimeler bu gün de kendisinden sonra ünlüyle başlayan bir ek gelmiyorsa ünlü türemesiyle iki heceli kullanılmaktadır. Aşağıda bu hususla ilgili birkaç örnek verilmiştir:

Ḥamd u **şükür** iderler
Ni'am saḳam cezaya (158)

Ṣabır 'ilmiñ lefīfi
'Aḳıl ġaybıñ elīfi (1971)

'Ayıb olur uġraşmaḳ
Ḳapu baca ṭolaşmaḳ (1376)

Lāhūt nāsūt bi'l-ḫuṣūṣ
Hep **'ilimle** ḳuruldı (1038)

Dil-rübā-yı ma'lūma
Ḥayıf dil-ḫūn itmişler (806)

Bu duruma Arapça ve Farsça kelimeler yanında Batı dillerinden gelen kelimelerde de rastlanır:

Bunları ta‘līm iden Parislidir
Besliyen Almanyalı yā Ruslıdır
Nemse’den **Londıra’dan** İtalya’dan
Şüphesiz ol erẕel-i nās derslidir (1644)

Pek çoḳları Paris’e
Londıra’ya Ḳıbrıs’a
Sefer ḳılup geldiler
Eger mevsim yaz ise (1454)

Re’īsleri Paris’de
Bir ḳolu da var Fars’da
Pek çoḳ cünd ü efrādı
Rusya’da **Ḳıbrıs**’da (1437)

Fıransızca lisānı
Edeb erkān iẕ‘ānı
Taḳdīs taḳdīr eyledik
Germ ü serd-i cihanı (1264)

Edeb bilmez yol bilmez
Fıransızca dil bilmez
Dinse n’olur şabḳa giy
Ölür başına almaz (1299)

Lütfullâh Dede’nin, şiirlerinde örneklenen kafiye ve vezin tasarruflarına rağmen divan şiiri ve halk şiiri nazım tekniğini iyi bildiği anlaşılmaktadır. Bu yüzden tespit edilen bu kusurlara şairin amacına bağlamak gerekir. Zira hemen bütün şiirlerinde didaktik yönü ön çıkan Lütfullâh Dede’nin sözdeki şekli kusursuzluktan ziyade sözün manasına ve hakikatine önem verdiği görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda eserde kullanılan aruz ölçüsüyle yazılmış şiirlerin dağılımları gösterilmiştir: (Tablo: 11)

(Tablo: 11)

No	Vezin	Bahir	Şekil	Kıta/Bend/ Beyit Nu.	Notlar
1	Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün	Remel	Gazel	(1063)	Müselles’in bir bendi de bu vezinle yazılmıştır
2	Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün	Remel	Müselles	(353)	
			Tuyuğ	(1592) (1633)	
3	Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün/ Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün	Remel	Nazım	(290)	İlk bendi (Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün), 4.bendi ise (Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün) ile yazılmıştır.
4	Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün	Hecez	Nazm	(474)	
			Beyit	(941)	
5	Mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün	Hecez	Nazm	(566)	
6	Mefā‘īlün mefā‘īlün	Hecez	Murabba	(498) (852)	

Aşağıdaki tabloda ise eserde kullanılan hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerin dağılımları gösterilmiştir: (Tablo: 12)

(Tablo: 12)

No	Vezin	Şekil/Tür	Şiir Nu.	Kıta/üçlük aralığı
1	7 heceli	Destan	1	1-150, 154-215
			2	1-39
			3	1-98
			5	1-4
			6	1-91
			7	1-18
			12	1, 23-27
			13	1-8, 17-19
			14	1-9
			15	1-53
			16	2-23, 27-40
			17	1-168, 170-179
			20	1-70
			21	1-72
			22	1-37, 39-129
			23	1-23
			24	1-9
			25	1-405, 407-445, 447-534
			26	1-172
			27	1-125
		Mani kafiyeli dörtlük(ler)	9	1
			10	1
2	8 heceli	Destan	1	151-153
			13	9-16
			16	24-26, 41-42
			18	1
		Üçlük	11	15-20

3	9 heceli	Destan	18	2, 15
4	10 heceli	Mani kafiyeli dörtlük	9	2
		Üçlük	11	3-4, 6, 11
5	11 heceli	Dörtlük/Kıta	15	57
			18	20
		Üçlük	11	8
6	12 heceli	Destan	11	14
7	13 heceli	Destan	16	1
			17	169
8	8, 9 heceli	Destan	15	54-55
			18	3, 5, 17
		Üçlük	11	9
9	9, 10 heceli	Destan	15	56
			18	4, 12-13, 16, 18, 21
		Üçlük	11	1-2, 5, 7
10	10, 11 heceli	Destan	18	8, 12
11	10, 12 heceli	Destan	18	10
		Üçlük	11	12
12	11, 12 heceli	Üçlük	11	10
13	9, 10, 11 heceli	Destan	18	11
14	10, 11, 13 heceli	Destan	18	6
15	9, 10, 12 heceli	Destan	18	7, 9

2. MUHTEVA İNCELENMESİ

2.1. Dinî Unsurlar

2.1.1. Allâh

Meşhûdât Ma'deni'nde Yüce Allah, isim ve sıfatlarıyla birçok yerde farklı şekillderde geçmektedir. Bu isim ve sıfatlar şunlardır:

Aḥad, Allāh, Çalāb, Erḥamü'r-Rāḥimīn, Ġanī, Ḥaḳ, Ḫālıḳ, Ḥayy, Hū, Ḫudā, İlāh, Mevlā, Lem-yezel, Rabbü'l-'ālemīn, Rabbü'l-'ibāde, Rabbü'l-'İzzet, Raḥīmü'r-Raḥmān, Ṣamed, Subḥān, Vāḥid, Vedūd, Ẕāt-ı Ḥaḳḳ, Ẕāt-ı Kirdigār, Ẕāt-ı pāk-ı Sübḥān Yezdān, Ẕāt-ı pāk-ı Yezdān, Ẕü'l-celāl,

Aşağıda Allah'ın isim ve sıfatlarını gösteren birkaç örnek verilmiştir.

'İlm ü 'irfānı sever **Allāh**
Dīn ü īmānı sever **Allāh**
Ṣālih 'ameli 'adl u dādı
Şer'le īḳānı sever **Allāh** (845)

Çaġırırım yā **Ġanī**
Raḫm it yārlıġa beni
Yoḳdur başḳa maṭlūbum
Seni isterim seni (1076)

Ḥaḳ 'ināyet eylesün bu devlete
Nūr-ı ẕātı ḥürmetiçün ümmete
Ḳaldı zīrā her umūr u kār bugün
Maḥż-ı luṭf u raḥm-ı **Rabbü'l-'izzete** (1648)

Her ṣıfatla ṭonandıḳ
Ẕāt-ı Ḥaḳḳ'a inandıḳ
Melek kütüb mürsele
Īmān idüp hem ḳandıḳ (228)

2.1.2. Kitâplar

Eserde dört kutsal kitaptan sadece Kur'an-ı kerim "Kur'ân, Kitâb, Furkân" adı geçmektedir. Özellikle Kur'ân'ın birçok yerde adı geçerek bütün bilgilerin Kur'ân'da olduğu, ona inanılması ve uyulması gerektiği ifade edilir. Aşağıda kutsal kitapla ilgili örnekler verilmiştir:

Raṭb ü yābis **Ḳur'ān**'da
Lebs ü lābis **Ḳur'ā**n'da
Birbir mesṭūr muḥarrer
Kār 'irfāndır īḳānda (605)

Gel Allāh'a Allāh'a
Ḳurb-ı Resūlu'llāh'a
Uy **Kitāb** u sünnete
Uyma 'aduvvu'llāh (223)

Aḥadle Aḥmed'iñ farḳı hemān bir mīm-i imkāndır
Anı farḳ eyleyen farḳ-ı farīḳ-i sırr-ı **Furḳān**'dır (941)

Kur'an dışında diğerleri semavî/ Hak kitap oluşlarına işaretle "Dört kitap" şeklinde zikredilmiştir:

Ḳanda ḳaldı dil-rübā dilberleriñ
Hepsini Allāh bilir reh-revleriñ
Dört kitāba uymayan o sözlerin (357)

2.1.3. Ayetler

*Meşhûdât Madeni'*de 10 ayet-i kerime yer almaktadır. Şair, ayetleri manzume içinde, aralarında ve ara sıra da sonunda kullanmıştır. Şair, ayet-i kerimelerin bazen tamamını bazen de ayetin bir parçasını iktibas etmiştir. Aşağıdaki tabloda eserde geçen ayetler ve meali verilmiştir.[19] (Tablo: 13)

(Tablo: 13)

No	Ayetler	Dörtlük (Kıta)/ Bend/ Beyit Sayısı	Anlamı
1	*Ḳābe ḳavseyn*	(474)	Onunla arasındaki mesafe, **iki yay arası kadar**, yahut daha az kaldı. (Necm, 53/9)
2	*Feseyekfīkehümü'llāhu*	(609)	**Onlara karşı sana Allah yeter**, O, işitendir, bilendir. (Bakara 2/ 137).
3	*Leyse ke-miṣlihī şey'ün vehuva semī'ü'l-'alīm*	(610)	**Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi işitir ve görür**. (Şûrâ, 24/11)
4	*Kün*	(616)	Bir şeyi istediğinde, O'nun buyruğu **"Ol"** demekten ibarettir; hemen oluverir. (Yasin, 36/82)
5	*Ḳālū emrin ṭuydılar* *Belā diyüp ḳandılar*	(627)	Hem Rabbin: Beni Âdemden, bellerinden zürriyyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahid tutarak "Rabbiniz değil miyim" diye işhad ettiği vakit, **"Evet dediler** "Şahidiz", kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu demeyesiniz. (A'raf, 7/172)

[19] İktibas edilen ayetler, eserde geçtiği kadarı tabloya alınmış ancak ayetin tamamının meali verilmiş, nakıs iktibaslarsa ise mealde ilgili kısım vurgulanarak gösterilmiştir.

6	*aḥseni taḳvīm*	(245) (854) (858)	Biz insanı **en güzel biçimde** yarattık. (Tîn, 95/4)
7	*Eilf Lām Mīmle*	(934)	**"Elif Lām Mim.** Bu kitap, hiç şüphe yok sakınanlar için bir rehberdir. (Bakara 2/1)
8	*İnnā Lillahi ve İnnā İleyhi Rāci'ūne*	(994)	''**Şüphesiz, biz Allah'tan geldik ve şüphesiz dönüşümüz O'nadır.''** (Bakara 2/156)
9	*… ve meṣelü kelimeten ṭayyibeten ke şeceratin ṭayyibetin aṣluhā ṣābitun ve fer'uhā fi's-semā. Tu'tī uklehā külle ḥīnin bi-iẕni rabbihā ve yaḍrıbullāhul emṣāle lin-nāsi le'allehum …*	(1088)	Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? **Güzel sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaça benzetti. o ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirimektedir.** (İbrahim 14/24-25).
10	*Lem yelid ve lem yüled*	(1300)	**Doğurmadı ve doğurulmadı.** (İhlas, 112/3)

2.1.4. Hadisler

Eserde dokuz hadis-i şerif yer almaktadır. Hadisler, manzume içinde, aralarında ve bazen de sonunda kullanılmıştır. Şair, ayetlerde olduğu gibi hadisleri de bazen nakıs bazen de iktibas şeklinde almıştır. Ayrıca eserde "hadis" ve "ehadis" kelimeleri de birkaç defa geçmiştir. Eserde geçen hadisler ve anlamları aşağıda tablo hâlinde verilmiştir: (Tablo: 14)

(Tablo: 14)

No	Hadisler	Dörtlük (Kıta)/ Bend/ Beyit Sayısı	Anlamı
1	*Lā ilāhe illāllāh vaḥdehu lāşerīke leh lehu'l-mülkü ve lehu'l-ḥamdü yuḥyī ve yümīt ve hüve 'alā külli şey'in ḳadīr*	(455)	Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir, O'nun ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na aittir. O, hayat verir ve ölüm verir. O, her şeye kadirdir.
2	*Sübḥāne Rebbinā Rebbi'l-'izzeti 'Ammā Yeşifūn ve selāmün 'ale'l-mürselīn velḥamdülillahi rebbi'l-'ālemin*	(455)	Mutlak izzet sahibi olan rabbin, onların yakıştırdığı nitelemelerden münezzehtir. Bütün peygamberlere selâm olsun. Ve âlemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun.
3	*Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu nūrī*	(475)	Allah, önce benim nurumu yarattı.
4	*Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu rūḥī*	(475)	Allah, önce benim ruhumu yarattı.
5	*Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu el-'aḳlü*	(476)	Allah önce aklı yarattı.
6	*Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu el-ḳalemü*	(477)	Allah, önce kalemi yarattı.
7	*Eş-şerī'atü aḳvāli veṭ-ṭarīḳatü ef'āli vel-ma'rifetü re'sü'l-mālı vel-ḥaḳīḳatü na'd ḥāli*	(853)	Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, marifet ana sermayemdir ve hakikat hâlimdir.
8	*Büniye'l-İslāmü 'alā ḫams'' ṣadaḳa Resullullah*	(1843)	İslam beşten oluşmaktadır.
9	*Mūtū ḳable en temūt*	(1994)	Ölmeden önce ölünüz.

2.1.5. Melekler

Kur'ân-ı Kerim'de adları geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir (Demirci, 1997: 262). Eserde melek olarak sadece kıssaya işaretle "Hārūt" ve "Mārūt" geçmektedir. Ayrıca "melek" kelimesi de birkaç defa gerçek anlamda kullanılmaktadır.

Hārūt Mārūt melekdi
Me'vāları felekdi
Kerrūblarda heymānda
Emṣālleri seyrekdi (758)

İşte bunlar o iki
Melekleriñ pek yeki
A'nī **Hārūt Mārūt** kim
Rūy-ı arżıñ tām begi (762)

2.1.6. Peygamberler

Eserde bir çok peygamberin adı geçmektedir. Bu peygamberlerden: Hz. Âdem, Hz. Şît, Hz. İdrîs, Hz. Nûh, Hz. Yûsuf, Hz. Mûsâ, Hz. Hûd, Hz. Lokman, Hz. Hızır ve Hz. Muhammed (s.a.v)'tir.

2.1.6.1. Hz. Âdem

Hz. Âdem'in Allah'ın Resulü olduğu ve ona tabi olunması gerektiği, insanların atası ve ilk insan olması bakımından konu edilmiştir.

Allāh u Resūl'üñ emrini ṭut
Ādem'iñ eṣerini ṭut yolını ṭut
Yoḳsa olursuñ tābi'-i ṭāġūt (494)

Yād it atañ **Ādem**'i
Unutma gel Ḫātem'i
Āferīninden beri
Bunca dügün matemi (970)

Ādem ne içün ādem
Oġlı iseñ añlayıvir ādem
Deme beyhūde atam ādem (482)

Ḫuṣūṣ **benī ādemi**
Tekrīm olan ümemi
Ḳınar ḳaṣḳanırdılar
Nāsūt dinen ‘ālemi (761)

2.1.6.2. Hz. Şît

Meşhûdât Ma‘deni ’nde Şît-i nebî adı bir defa geçmektedir.

İsmim dinür Cidde’de
Medīne’de Mekke’de
Şīt-i nebī irişen
Her iḳlīm ü beldede (645)

2.1.6.3. Hz. İdrîs

Eserde Hz. İdris’in terziliğine telmihle zikredilmektedir:
Onlar dindi geçildi
Şehādetle seçildi
Belki yed-i **İdrīs’**le
Saña ḫaftān biçildi (366)

2.1.6.4. Hz. Nûh

Neciyyullah sıfatıyla anılan Hz. Nûh, tufana telmih yoluyla zikredilir:

Seyl-i **ṭūfān** belāyı
Gün-ā-gün ibtilāyı
Görmez oldı gözleri
Ḫayfā rāh-ı hüdāyı (2)

Ṭūfān neden ḳopmuşdur
Bu ‘ālemi ṭutmuşdur
Bād-ı ṣarṣar ne yüzden
Esüp alt üst itmişdir (24)

2.1.6.5. Hz. Hûd

Hz. Hûd kavmini (‘Âd kavmi) birçok kez Allah’a kul olmaya ve putlara tapmaktan vazgeçmeye davet eder. Ne var ki kavminin ileri gelenleri nefislerini ilahlaştırarak bu güzel davete karşı çıkarlar. İsyan ve inkârlarının cezası olarak Allah, önce yağmurlarını keserek kuraklık sebebiyle ünlü İrem bağlarını kurutmuş, daha sonra kasıp kavuran bir rüzgârla onları cezalandırmıştır. Sekiz gün süren bu rüzgâr, ‘Âd kavmini hurma kütükleri gibi bulundukları yerden söküp atmıştır (Tunç, 2017: 165). Eserde Hûd kavminin başında geçen olay konu edilir:

Evvel ṭūfān niye ḳopdı
Başlara ṭaşlar neye aḳdı
Ḳavm-ı Hūd üstüne meşhūr
Ṣarṣar-ı bād neye esdi (845)

2.1.6.6. Hz. Yûsuf

Hz. Yûsuf’un Züleyha’nın ona iftira ettiği bahsile geçmektedir:

Uyduñ nefs ü şeyṭāna
Ḳıydıñ **Yūsuf-Ken‘ān**’a
Utanmadıñ Allāh’dan
Atdıñ derin zindana (346)

Fi’l-ḥāl **Zelḫā** yol bulur
Gizīr ile bir olur
Yūsuf gibi sulṭāna
Bilseñ naşıl ġadr olur (1915)

2.1.6.7. Hz. Mûsâ

Eserde Allah ile konuşması kelim, dolaysıyla *Kelimullâh* olarak anılan Hz. Mûsâ'nın Firavun'la kıssasına telmihte bulunulmuştur:

Kelīm işte o sulṭān
'Uryān idi pek 'ayān
Emr-i dīnen 'ālemde
Subḥāna'llāhi'l-mennān (237)

Ḥaẕẕ almayan 'ilimden
Çoḳ ḫoşlanır ẓulümden
Kim söyledi Fir'avun
Ḫoşlanmışdı **Kelīm**'den (1694)

Olmaz buña çirā çün
Ya'nī dinmez ya niçün
Faḳaṭ **Kelīmu'llāh**'ıñ
Żıddı olmuş Fir'avūn (2007)

2.1.6.8. Hz. Lokmân

Peygamberliğinde ihtilaf bulunan bu isimden, Lütfullâh Dede iki yerde söz eder. Her yerde deva oluşu, hikmeti ile anılır:

Aḳı boyar ḳaraya
Kīmyā semmü'l-fāreye
Ḥasret ḳılar marīżi
Loḳmānlara çāreye (413)

Celb itseler **Loḳmān**'ı
Eṭibā-yı cihānı
Ṣorsalar ki nedir bu
İnfāẕ idüp fermānı (1524)

2.1.6.9. Hz. Hızır

Eserde Hz. Hızır'ın bir kez adı geçmektedir. Görünmezlik özelliğine değinilmiştir.

Ṣoñra nehriñ ṣaḥibi
Bilen **Ḫıżr**-ı ġā'ibi
Alur taḥt-ı 'uḳbāya
Seyr itmeli te'dībi (1016)

2.1.6.10. Hz. Muhammed (Ahmed/ Mahmud)

Meşhûdât Ma'deni'nde Hz. Muhammed (s.a.v) isim ve sıfatlarıyla birçok yerde farklı şekillerde geçmektedir.

Muhammed, Ahmed, Mahmud, Resûlullâh Nebî, Hâtem, kalb-i pâk-i Ahmedî, Enbîyâ-yı zî-şan, Resul-i Kibriyâ, Habîb-i Yezdân isim ve sıfatıyla yüce Allah'ın onu çok sevdiği, dünyaya gelişi, nuru, son peygamber oluşu vs. yönleriyle söz konusu edilir.

Aḥad **Aḥmed**'e 'āşıḳ oldı
'Ālem-i emre nūrla geldi
Aḥmed [ü]Maḥmud [u] Muḥammed
'Ālem ḫalḳı emr ile bildi (475)

Yād it atañ Ādem'i
Unutma gel **Ḫātem**'i
Āferīninden beri
Bunca dügün matemi (970)

2.1.7. Halifeler, Sahâbeler ve Dinî Şahsiyetler

2.1.7.1. Hz. Ali

Eserde halifelerden sadece Hz. Ali'nin adı zikredilir. Hz. Ali'nin imamlığı ve kılıcı konu edilmiştir.

İmāmları **'Alī**'dir
Şāhen-şeh-i velīdir
Ḳażā belā rıżāca
Īmānları celīdir (162)

İşbu maḳrūb sürüsi
Mużırr eşek arısı
Geçsün seyf-i **‘Alī**’den
Hīç ḳalmasın birisi (1528)

2.1.7.2. Veyis (Veysel Karânî)

Ebû Amr Üveys el-Karanî (ö. 37/657). Tâbiîn neslinden Yemenli zâhid (Tosun, 2013: 74). Eserde sahâbelerden Veyis’in adı bir defa zikredilir.

Şevḳ alurlar şemisden
Meh-liḳāya enīsden
Feyiżlenür bu güller
Ḳudsī rūḥ-ı **Veyis**’den (164)

2.1.7.3. Bâzü’l-eşheb/ Bâzallâh (Şeyh Abdülkadir Geylânî)

Abdülkâdir b. Ebî Sâlih Mûsâ Zengîdost el-Geylânî (ö.561/1165-66) Kadiriyye tarikatının kurucusudur (Uludağ, 1988: 234). Eserde Şeyh Abdülkadir Geylânî, Bāzü’l-eşheb ve Bāzallāh unvanlarıyla zikredilmektedir.

Gözüm nūrı Lütfu’llāh
Mu‘īn olsun **Bāza’llāh**
Dime n’oldı Beytu’llāh
Lā İllāhe İllallāh (498)

Elā ḥikmet zübdesi
Ḥaḳīḳat güzīdesi
Hādī rāhdan ayrılma
Bāzü’l-eşheb bendesi (254)

2.1.7.4. Abdurrahman Halis

Irak’ta Halisiye tarikatın kurucusu olan Abdurrahman Halis Kerkükî (1797-1858) muvahhitliğine, veliliğine işaret edilerek anılır.

Tevḥīde gel tevḥīde
Ey gül-i nev-resīde
‘Abdurraḥmān Ḫāliṣ-veş
Ḳoç gibi ol süride (457)

2.1.8. Ahiret ile İlgili Mefhumlar

2.1.8.1. Ahiret

Ahiret, muhatabı uyara, kıyameti hatırlatma maksadıyla kullanılmıştır.

Zīrā zaḫr-ı **āḫiret**
Ma‘būd içün ‘ibādet
Gelmez bile yādına
Hevl-i maḥşer ḳıyāmet (720)

2.1.8.2. Kıyamet/ Mahşer/ Mahşer-i Kübra/ Mahşer-i Sugra

Meşhûdât Ma‘denî’nde kıyamet birçok yerde, mahşer iki defa, mahşer-i kûbra ve mahşer-i sugrâ ise birer kere kullanılmıştır. Söz konusu manzumelerde Mahşer gününü hayırlık, kıyâmetin kopması ve telaşı konu edilir.

Aḫir oldı olacaḳ
Dindi daha n’olacaḳ
Faḳaṭ itdi taḥaḳḳuḳ
Bir **ḳıyāmet** ḳopacaḳ (1239)

Ol ‘ālem-i uḫrādan
Ḫod **maḥşer-i ḳübrādan**
Varsa ‘aḳl u inṣāfıñ
Vazgeç ḥubb-ı hevādan (82)

Olar eyler şehādet
Başḳa şey’e ne ḥācet
Bu **maḥşer-i ṣuġrāda**
İtse gerek kifayet (342)

Zīrā zaḫr-ı āḫiret
Ma‘būd içün ‘ibādet
Gelmez bile yādına
Hevl-i **maḥşer ḳıyāmet** (720)

2.1.8.3. Cennet

Cennet kavramı dolaylı olarak Hz. Âdem’in cennetten çıkarılışına bu dünyada çekilen eziyetlere işaretle zikredilmektedir:

Birlik geldik **cennetden**
Uşanmışız ḫıdmetden
Ḥaḳīḳaten bıḳmışız
Er oġlunla minnetden (419)

2.1.9. İtikadi Mefhumlar

2.1.9.1. Miraç

Peygamberlerden sadece Hz. Muhammed (s.a.v)’in *Kâbe Kavseyn* makamına vardığı ifadesiyle miraca ve onun Hak nezdindeki değerine işaret edilir:

Mi‘rāc vuḳu‘ bulmuşdur
Şükür sünnet olmuşdur
Bu ümmet-i Aḥmed’e
Özge müjde ḳılmışdır (392)

Muḥammeddeñ diger yoḳ vāṣıl olmuş ***ḳābe ḳavseyn***e
Gürūh-ı enbiyādan girmemiş bir ferd o mā-beyne
Ḥaremgāh-ı viṣāle Aḥmed’i tenhā alup Mevlā
O ḫalvet oldı maḫṣūṣ ḥażret-i sulṭān-ı kevneyne (474)

2.1.9.2. Ölüm/ Ecel

Eserde ölüm ve ecel birçok yerde geçmektedir.

Ölür isem **ölürüm**
Ṣoñra yine gelürüm
Gerek tilki ger bayḳuş
Ne olursam olurum (1537)

Ḫāk olmayan pāk olmaz
Nā-pāk ‘ıṭırnāk olmaz
Mūtū ḳable en temūt
‘Ārifi ġamnāk olmaz (1994)

Bunlar tekmīl ezelde
Dīvān-ı Lem-yezelde
Muḥal yoḳdur iḫfāya
Bezm-i elest **ecelde** (229)

2.1.9.3. Ruh

Ruh, çoğu zaman cisim/can münasebetiyle söz konusu edilmektedir.

Gör maḳām-ı şaḫṣı [nı] bir ‘ārifiñ ‘āḳıl iseñ
Nice biñ pervāne var teslīm-i **rūḥ**la müfteḫir (1063)

Rūḥlandılar emirle
Süslendiler cisimle
Sübḥāna’llāhi’l-fāṭır
Her biri bir isimle (625)

Hem cinsiyle de küsüşmek
Her **ẕī-rūḥla** çekişmek
Ne cins olursa olsun
Dişisiyle çiftleşmek (2025)

2.1.9.4. Şeytan

Şeytanın dostluğu zarar getireceğinden bahisle nefse eş gösterilerek uyak durulması öğütlenir:

Sīm isterler şemisden
Semm umarlar ḫabiṣden
Ṣaḳınurlar rūz [u] şeb
Şeyṭān ile celīsden (141)

Uyduñ nefs ü **şeyṭāna**
Ḳıydıñ *Yūsuf*-Ken'ān'a
Utanmadıñ Allāh'dan
Atdıñ derin zindana (346)

2.1.9.5. Mehdi/ Deccal

Mehdi, dünyanın son zamanlarında ortaya çıkıp doğru inancı ve adaleti yeryüzüne hâkim kılacağına inanılan kurtarıcıdır (Sarıkçıoğlu, 2003: 371). Deccal ise ilâhî dinlerde kıyamet alâmetlerinden sayılan ve insanları doğru yoldan saptırmaya çalışacağı kabul edilen olağan üstü güçlere sahip kişidir (Demirci, 1994: 67). Meşhûdât Ma'deni'nde Mehdî yol göstericiliği, Deccâl ise şerri ve fitnesi ile konu edilir.

Deccāl ile **Mehdī**'niñ
Mużıll ile hādīniñ
Baḥṣi ḳalkdı ortadan
Lākin dediḳodınıñ (9)

2.1.10. İbadet ile İlgili Mefhumlar

2.1.10.1. Namaz ile İlgili Mefhumlar

2.1.10.1.1. Namaz/ Salat

Eserde namaz birçok kez, salat ise üç defa geçmektedir. Namazın, İslam'ın direği ve beş temel unsurundan biri olduğu, beş kez kılındığı ve kılınmak için abdest ve niyaz olması gerektiğini ifade edilir.

Namāz dīne direkdir
Cism içre cān yürekdir
İşte budur ẕülbiya
Birlik ballı börekdir (192)

Beş şey İslām bināsı
İslāmlıġıñ esāsı
Ṣavm u **ṣalāt** ẕikirle
Ḥac u zekāt edāsı (1840)

2.1.10.1.2. Cami

Eserde üç defa geçmektedir. Daha çok Jönlerin camiye karşı tavırları ile ele alınır.

Gezer ḳırda şehirde
Bāġ u bāġçe deyirde
Ayaḳ başmaz **cāmi**'e
Hīç bulunmaz ḫayırda (671)

2.1.10.1.3. Mescit

Şair, mescide gidilmediği için sitemde bulunur.

Tekelere söz olmaz
Cāmi'lere yüz olmaz
Tecessüs ta'ḳīb içün
Mescidlere iz olmaz (105)

2.1.10.1.4. Abdest

Her gün namazdan önce beş kez abdest alınarak temizlenme söz konusu edilir:

Ābdest ġüsül ṭahāret
İnsānlarca neẓāfet
Yüz çevirmiş bunlardan
Sa‘ādetle leṭāfet (1576)

2.1.10.1.5. Gusül

Eserde gusül daha çok abdestle kullanılır. İnsanın dinen temizliği/arınmaya işaretle konu edilir.

Ḥattā her gün namāzdan
Ābdest **ġüsül** niyāzdan
Riyāżetle oruçla
Allāh diye āvāzdan (1754)

2.1.10.1.6. Taharet

İslam’a şeriatına göre, insanın namaza hazırlanması için kirlerden ve pisliklerden arınması ve temizlenmesi gerekmektedir. Şair Jönleri eleştirirken taharet, nezafet yoksunu oldukları bu yüzden de sözlü olsalar da gözlerinde nurun eksik olduğunu söyler:

Ṭahāretden eṣer yoḳ
Neẓāfetden güher yoḳ
El yüz düzgün içinde
Gözlerinde cevher yoḳ (1290)

2.1.10.2. Oruç/ Savm

Oruç ve savmın İslam'ın beş temel unsurlarından olduğunu vurgulayan şair, İslam düşmanlarının oruç tutanlara "ahmak alık" diyerek hakaret ettiklerini söyler:

Beş şey İslām bināsı
İslāmlıġıñ esāsı
Şavm u şalāt ẕikirle
Ḥac u zekāt edāsı (1843)

Açlıḳda da ma'nā yoḳ
Yüzler şolar çar çabuḳ
Oruç ṭutan aç ṭuran
Ya aḥmaḳdır ya alıḳ (1762)

2.1.10.3. Zekât

İslam'ın şartlarından biri olduğu ve zekât vermenin fazileti anlatılır.

Zekāt virmek şerefdir
Ẓann olmaya serefdir
Bu şerefden maḥrūmlar
Velev disün telefdir (207)

Beş şey İslām bināsı
İslāmlıġıñ esāsı
Ṣavm u şalāt ẕikirle
Ḥac u **zekāt** edāsı (1843)

2.1.10.4. Hac

Hac da İslam'ın şartlarından biri olarak zikredilir:

Ne muṭlı **ḥacc** ider bir ḳul
Şeḳāyıḳla açar her gül
Anıñ göñlünde evlādım
Dem-ā-dem baḥs ider bülbül (518)

Dime **ḥaccı** unutduñ
Nīl ṣuyını ḳurutduñ
Ḫod bünye-i İslām'dan
Oruç baḫşın ne itdiñ (367)

2.1.10.5. Kâbe ile İlgili Mefhumlar

2.1.10.5.1. Beytullah/ Kâbe

Eserde Beytullâh ve Kâbe birçok yerde zikredilmektedir. Allâh'ın evi ve ibadet yeri olduğu konu edilir.

Bu vech üzre menāmda
Cismim daḫi aḫṣāmda
'Ayān gördüm ḥażreti
Beytul'lāh-ı 'aḳḳāmda (573)

Gören bilür **Ka'be**'yi
Giren bilür **Ka'be**'yi
Sa'y u ṭavāf eyleyen
Görür bilür **Ka'be**'yi (648)

2.1.10.5.2. Hacerü'l-Esved/ Esad

Eserde Hacerü'l-Esved ve diğer adı "Esad" birçok yerde zikredilmektedir. Yüce Allâh tarafından gökten indirildiği, kutsallığı ve önceden beyaz bir taş olup, insanların yaptığı günâhlardan dolayı karadığı inanışına değinir:

Ḫāṣıl **ḥacer esvedi**
Nām-ı dīger **Es'ad**'ı
Ḥaḳīḳat-i ka'beyi
Ḫurūfāt-ı ebcedi (567)

Añla rāzıñ esvediñ
Nām-ı diger **Es'ad**'ıñ
Zīrde mestūr muraḳḳam
Rumūzātın es'adıñ (528)

2.1.10.5.3. Zemzem

Kâbe yanında bulunan ve Müslümanlar tarafında kutsal sayılan zemzem, şifâlı su olduğundan bahisle zikredilir:

Verem olsaḳ içmeyiz
Re’yimizden geçmeyiz
Türkler gibi Mekke’ye
Gidüp **Zemzem** içmeyiz (1771)

2.1.10.6. Haram/ Helal

Eserde haram ve helal iki defa birlikte geçmektedir.

Ḥelāl ḥarām ne dimek
Degil midir bir yemek
Bir kez fikir itmeli
Ne içündir nān nemek (436)

Dīn diregin ḳal‘ itmek
Ṣaḥiplerin ḫal‘ itmek
Re’īs ḳılup Mervān’ı
Ḥelāl ḥarām bel‘ itmek (1744)

2.1.10.7. İbadet ile İlgili Diğer Mefhumlar

2.1.10.7. 1. İbadet

İslam’a muhalefet, dinî zaaf söz konusu edilirken bir Müslüman’da olması gerekliğine işaretle zikredilen ibadet, unutulduğu ifade edilerek zamane eleştirilir:

Edeb ḥayā iṭā‘at
İsiḳāmet **‘ibādet**
Oldı *nesyen mensiyyen*
Ḫilāfete ri‘āyet (12)

Ḥattā ṭa‘āt ṭahāret
Ābdest ġüsül **‘ibādet**
Ehli olan İslām’a
Bi’l-iltizām ḥaḳāret (1751)

2.1.10.7. 2. İtaat/ Taat

Allah’ın emrine uymak ve sadık kul olmayı öğütleyen Lütfullâh Dede’nin en çok vurguladığı hususların başında itaat/taat gelmektedir:

Ḳudsiyyet-i diyānet
Ḥaḳḳa ḳulluḳ **iṭā‘at**
Yerine ḳā’im oldı
Taḳlīd içün ri‘āyet (19)

Ḥüsn-i ḫulḳı ‘işmeti
Ṣıdḳ-ı iḫlāṣ **ṭa‘ātı**
Pek ziyāde severler
Ḫalḳ üstüne şefḳatı (1977)

2.1.10.7. 3. Zikr

*Meşhûdât Ma‘deni’n*de zikr/zikir de itaat/taat gibi en çok kullanılan unsurlardan biridir. Eserde Allah’ı zikretmek müminliğin şartlarındandır diye ifade edilir:

Mü’min ṭoġrı iz güder
Mevlāsını **ẕikr** ider
‘Adūl itmez ‘adilden
Dā’im Ḥaḳḳı fikr ider (175)

Ancak gerçek Müslüman/mümin olmayan Hakk’ı zikrinden rahatsız olur:

Ḥaḳ **ẕikr** olsa bir yerde
Düşer oñmaz her derde
Görse güneş şu‘ā‘i tar
Çekmek diler biñ perde (78)

2.2. Toplum ve Kültür

2.2.1. Şahıslar

2.2.1.1. Hükümdarlar, Devlet Adamları, Şairler ve Sanatkârlar

2.2.1.1.1. Abdülaziz

Şiirlerin bitiriliş tarihine göre Lütfullâh Dede, yaklaşık 15 yıl (1861-1876) Osmanlı Devleti padişahlığı yapan Abduaziz dönemini görmüştür (Küçük, 1988: 179). Aşağıdaki dörtlükteki ifadeden de anlaşıldığına göre padişahı etkileyen kötü niyetli kimselerin varlığına inanan şair, bu kimselerin cihanı berbat ettiklerini belirtir.

İġfāl itdi sulṭānı
‘Abdül-‘azīz ḫaḳanı
Faḳaṭ yek-dil yek-cihet
Ber-bād itdi cihanı (1230)

2.2.1.1.2. Ebu’z-ziya Tevfik

Ebuziyya Mehmed Tevfik (1849-1913) gazeteci, matbaacı, mütercim ve yeni edebiyatın yayılıp tutunmasında hizmetleri geçen bir isimdir (Ebüzziya, 1994: 374). Lütfullâh Dede’nin bu şiirleri yazdığı tarihte hayattadır. Aşağıdaki ifadelerinden Dede’nin E. Tevfik’in fikirlerine karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Ebu’ż-żiyā Tevfīḳ’iñ
Bī-ḥad refīḳ şefīḳiñ
Hep ḳurıdı kökleri
İlk ṣafdaki ṣadīḳiñ (1450)

2.2.1.1.3. Mervan

Ebû Abdilmelik Mervân b. el-Hakem (ö. 65/685) Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusudur (Aycan, 2004/225). Eserde Mervân’ın reisliği ve hükümdarlığı konu edilir.

Dīn diregin ḳal‘ itmek
Ṣaḥiplerin ḫal‘ itmek
Re’īs ḳılup **Mervān**’ı
Ḥelāl ḥarām bel‘ itmek (1744)

2.2.1.1.4. Mir Abraham

Abraham Eremyan Paşa (1883-1918), Ermeni kökenli Osmanlı diplomatıdır (Rekabet Kurumu, 2019). Lütfullâh Dede'nin şiirlerinde andığı 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış şair, yazar, gazeteci, siyaseti gibi şahsiyetlerin birçoğunu kuvvetle tanıması muhtemeldir. Ebuzziya Tevfik yanında aşağıdaki dörtlükte geçen Mir Abraham da bunlardan biri olmalı:

Varṭan oldı müsteşār
Mir Abraham mühürdār
Neden neye ḳalmışdı
Añlamalı ol ḫünkār (1237)

2.2.1.1.5. Monla Câmî (Molla Câmî)

Nurüddin Abdurrahman el-Cami (öl.1492), Nakşibendi tarikatına mensup, İranlı bir âlim ve şairdir (Okumuş, 1993: 94). Eserde âlimliği konu edilir.

Tīniñ ḳadri ‘ālīdir
Fevḳe't-ta‘rīf sāmīdir
Şu āyetin ‘ālimi
Elbet **Monla Cāmī'dir** (1056)

2.2.1.1.6. Timur

Timur (H.736- H.807) dünyanın en büyük savaşçı hükümdarlarından. Fetihleri ve ele geçirdiği yerlerde yaptığı yağma ve yıkım ve katlİamlarla bilinir. Kendi adıyla bilinen Timur imparatorluğunun kurucusudur (Zavotçu, 2013: 739-740). Lüttfullâh Dede, hükümdarlardan Timur'un adını da zikreder.

Altun uyar cinsine
Tunç da kendi cinsine
Tīmur ise yaraşmaz
Taḥḳīḳ gümüş cinsine (1135)

2.2.1.1.7. Vartan

Vartan Paşa (1816-1879) Türk edebiyatında yazılan ilk romanın yazarıdır. Osmanlı Devleti'nde en üst düzey devlet görevlisi olarak hizmet vererek "paşa" unvanını almış, Osmanlı Ermenisi yazar, gazeteci ve devlet adamıdır (Erğinci, 2007: iii). Eserde Vartan'ın müsteşarlığından bahsedilir.

Varṭan oldı müsteşār
Mir Abraham mühürdār
Neden neye ḳalmışdı
Añlamalı ol ḫünkār (1237)

2.2.1.1.8. Volter

Volter (Voltaire) (1694-1778) ünlü bir Fransız yazar ve filozoftur. Fransız Devrimine ve Aydınlanma Hareketine büyük katkıları olmuştur. Hayatı boyunca ifade özgürlüğünü savunmuş bir insandır (Rekabet Kurumu, 2019). Eserde Volter'in bir Avrupa ve hürriyet sevdalısı olduğunu zikredilir. Şair, Jönler de Volter gibi aynı düşüncesiyle sahip olduklarından söz eder.

Ders almışız birinden
Ḥürriyet rehberinden
Ḥattā aḫẕ-ı feyż itdik
Volter gibi bir pīrden (1274)

Avrupa'nıñ efkārı
Hem **Volter'iñ** güftārı
Tekmīl her merkezdedir
Ḥekīmleriñ aṭvārı (1331)

Sözde ḥakīm meşrebler
Nev'an **Volter** meẕhebler
Faḳaṭ işiñ ṭoġrısı
Efrenc içün merkebler (1421)

2.2.1.1.9. Ziya Beg/ Agah Beg / Ahmed Mithat/ Nuri Beg

Ziya Paşa (1829-1880) şair, gazeteci ve devlet adamıdır (Uçman, 2013: 475); Agah Beg (Efendi) (1832-1885) Tercümân-ı Ahvâl gazetesini yayımlayan gazetecidir (Yüce, 1988: 477); Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) yazar, gazeteci, romancı ve nasir biridir (Okay, 1989:101); Nuri Bey, Bolahenk (1834-1910) son dönem neyzen, hanende ve bestekarlarından (Aksoy, 2007: 264). Ölüm tarihlerine göre bu dört şahsiyet de Lütfullâh Dede'nin tanıdığını söylemek mümkündür.

Āgāh olsun **Āgāh Beg**
Hem raḥmetlik **Żiyā Beg**
Aḥmed Miṯhat a'rāfda
Dönme olmuş **Nūrī Beg** (1449)

2.2.1.1.10. Şinasi

Şinasi 1871'de ölmüş. Buna göre Lütfullâh Dede bu tarihlerde en az 20'li yaşlarda olabileceği düşünülebilir.

Ẓuhūr itdi Şināsī
Ya'ni ḫalḳıñ ḫannāsı
Bed' eyledi iżlāle
Ahālīden çoḳ nāsı (1187)

2.2.1.2. Tarihî, Efsanevi ve Diğer Şahsiyetler

2.2.1.2.1. Ebu Leheb

Ebû Utbe (Ebû Leheb) Abdül'uzzâ b. Abdilmuttalib b. Hâşim (ö. 2/624) Hz. Peygamber'in amcası ve en azılı düşmanlarından biridir (Kapar, 1994: 178). Ebû Leheb fesatlığı konu edilir. Ayrıca eserde Jönler, Ebû Leheb'e benzetilir.

Pek ḫarīmdir fikri bī-meẕhebleriñ
Hep fesād tohmı **Ebī Leheb**leriñ
Dīn ü İslām nāmın imḥā (**içündür**) muṭlaḳā
Sa'y u ġayret ḫıdmeti bu kelbleriñ (1639)

Mel‘ūnlarıñ maḳṣūdı
Fikr-i fesād ālūdı
Ḥükmen tamām añdırır
Bū Leheb’i Nemrūd’ı (1740)

2.2.1.2.2. Calut

Câltûn, Hz. İbrahim Tâlût’un (Saul) krallığı döneminde İsrâiloğulları’nın savaştıkları düşman kavimlerden birinin reisidir. Yapılan bir savaş sonucunda Hz.Dâvûd tarafından öldürmüştür (Küçük, 1993: 38). Eserde Câltûn’un acizliği konu edilir.

Ne gözlersiñ Hārūt’dan
Ne istersiñ Mārūt’dan
Ne beklersiñ bilemem
Meşhūr ‘āciz **Cālūt**’dan (755)

2.2.1.2.3. Firavun

Firavun, eski Mısır krallarının unvanıdır. Eserde sıkça adı geçmektedir. Zalimliği ve kötülüğü konu edilir. Firavun çoğu zaman Jön Türkler ve masonlarla anılır.

Ḥākim oldı **Fir‘avun**
Şeyṭān ile on be-on
Göstermedi Mūsā’ya
Bunca yılda tek bir gün (348)

Bināberīn maṣonluḳ
Fir‘avunluḳla conluḳ
Sür’atle yüz gösterdi
Şehir oldı ṭā‘ūnluḳ (1204)

Ayrıca Hz. Musa’nın “Kelim” vasfına telmihte bulunulmuştur.

Ḥaẓẓ almayan ‘ilimden
Çoḳ ḫoşlanır ẓulümden
Kim söyledi Fir‘avun
Ḫoşlanmışdı *Kelīm*’den (1694)

2.2.1.2.4. Habil/ Kabil

Kuran-ı Kerim'de Habil ve kabil kıssası şu şekilde anlatılıyor: Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş (Habil), diğerininki kabul edilmemişti (Kabil). Kurbanı kabul edilmeyen, diğerine, "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. O da dedi ki: "Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder. Andolsun ki sen öldürmek için bana el uzatsan bile, ben öldürmek için sana elimi kaldıracak değilim. Zira ben âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben diliyorum ki sen hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenesin, cehennemliklerden olasın. Zalimlerin cezası işte budur." Sonunda içindeki duygular onu kardeşini öldürmeye itti; onu öldürdü ve böylece hüsrana uğrayanlardan oldu (Maide, 5/27-30). Manzumede Hz. Âdem'in oğulları Hâbil ve Kâbil'in kıssasına telmihte bulunulur.

Hābil ile **Ḳābil**'i ẕikr eyle
Ḳanḳınıñ oġlı iseñ fikr eyle
Diyemem ben kimseye küfr eyle (488)

2.2.1.2.5. Haman

Firavun'un en yakın adamı, veziri olduğu sanılan Haman, Kur'an'da Firavun ve Hz. Musa ile anılır (Zavotçu, 2013: 314). Hâmân'ın zalimliğinden bahsedilir.

Re'īsleri münāfıḳ
Mervān gibi mürāfıḳ
Fi'l ü ḥāli bilā-reyb
Hep **Hāmān**'a muṭābıḳ (71)

2.2.1.2.6. Karun

Kur'an'da adı Firavun ve Haman'la birlikte anılan Kârûn, Hz. Musa zamanında yaşamış israiloğullarından biridir (Zavotçu, 2013: 415). Kârûn, zenginliği ve hükümdarlığı konu edilir.

Hāni ya **Ḳārūn** gibi yaverleriñ
Ḥadde gelmez māllarıñ simsārlarıñ
Hep köle ẕan ḳıldıġıñ 'askerleriñ (355)

Onca maṭlūb bunlardır
Ş̱ervet sāmān şānlardır
Ḫalef olup **Ḳārūn**'a
Ḫoş geçecek günlerdir (719)

2.2.1.2.7. Nemrut

Nemrut, İbrahim peygamberin dinine karşı koyan, ounla mücadele eden, onu ateşe attıran ve sonunda Allah'ın kendisine musallat ettiği bir sinekle baş edemeyip ölen büyük inkarcılardan biridir (Zavotçu, 2013: 548). Nemrut'un inkarcılığı anlatılır.

Nāmerd inkār eyleyen
Nemrūd Ḥaḳḳı bilmeyen
Hem ḥayvān hem a'mādır
Mü'min ḥaḳ-bīn olmayan (209)

2.2.1.2.8. Şeddad

Hûd Peygamber zamanında yaşamış olup, Yemen'deki Âd kavminin hükümdarıydı. Birçok görkemli yapılar -Bağ-ı İrem veya Cennet-i İrem'i- yaptırmış, sonra bunlardan gururlanarak tanrılık iddiasına kalkışmıştır. Bunun neticesinde kendi ve kavmi de helak olmuştur (Rekabet Kurumu, 2019) Eserde yaptırdığı yapıtlar söz konusu edilir.

Bā-ḫuṣūṣ **Şeddād** gibi mi'mārlarıñ
Düzeldigiñ ṭaġ u bel ṣaḥrālarıñ
Ḳurdıġıñ köşkler ile binālarıñ (356)

2.2.1.2.9. Züleyha

Kur'an'da Yûsuf suresinde Hz. Yusuf'a atılan iftira, Mısır azizinin eşi ve Hz.Yûsuf'a âşık olan kadın olarak zikredilir (Yusuf, 12/ 23-28, 50-52). Eserde Hz.Yûsuf'a atılan iftira konu edilir.

Fi'l-ḥāl **Zelḫā** yol bulur
Gizīr ile bir olur
Yūsuf gibi sulṭāna
Bilseñ naşıl ġadr olur (1915)

2.2.2. Kavim, Millet ve Kabile Adları

Meşhûdât Ma'deni'nde kavim, millet ve kabile adı veya mensubunu karşılamak üzere; Türk, Osmanlı, Arab, Acem, Kürt, Arnavut, Çerkes, Rum, İtalyan, Bulgar, Rus/ Ruslu, İngiliz, Ermen/ Ermeni, Efrenc, Fransız, Almanyalı, İsviçreli, Lehli, Arranî, Japonyalı, Çehli, Sırplı, Parisli, Avrupalı, Kenân ve Hindi kelimesi çeşitli ilgiler içinde söz konusu edilmektedir.

2.2.2.1. Türk

Şair, özellikle Jönlerin kendilerini Türk saymadıkları ve Türk'e hakaret ettiklerini her fırsatta belirtir.

Biri bize **Türk** dise
Kürkümüze börk dise
'Ale'l-ḫuṣūṣ İslāmca
Mezhebleri berk dise (1443)

Manṭıḳsız söz bilmeyiz
Hīç söylemez ṭuymayız
Çün gördüñ Avrupa'yı
Artıḳ **Türklük** itmeyiz (1271)

2.2.2.2. Osmanlı

Eserde Osmanlı'nın müspet ifadeler içinde kullandığı tespit edilmiştir. Bu ifadeler Lütfullâh Dede; Jönlerin ağzından "eski Türkçe, Muhammedî Türk" diye nitelediği Osmanlı'ya bağlı birlikte ümmetçiliği savunduğu sezilmektedir.

O **'Oṣmanlı** eski Türk
Ya'ni Muḥammedī Türk
Yā maḥv idiñiz onı
Yāḫūd ḳılıñ beni terk (1304)

Zīrā biz **'Oṣmanlıyız**
Tekmīl deliḳanlıyız
Dīn bilmeyiz mezheb hīç
Böylelikle şanlıyız (1280)

2.2.2.3. Arap

Ayrılmışız Türklerden
‘Arablardan Kürdlerden
Taḥṣīl itdik ma‘ārif
Sizler gibi merdlerden (1400)

Şifā diyen Türklerdir
‘Arab ‘Acem Kürdlerdir
Bunlar ise müslim ki
Hem aḥmaḳ hem mürdlerdir (1542)

2.2.2.4. Acem

Ben öyle şey söylemem
Söylenirse diñlemem
‘Acem oña naḳil der
Hīç intiḳām eylemem (1055)

Baḳmañ eski Türklüge
‘Arab **‘Acem** Kürdlüge
Dilerseñiz vedā‘ı
Şimdiki züğürtlüğe (1550)

2.2.2.5. Arnabut (Arnavut)/ Kürt/ Çerkes

O bir aḥmaḳ merd dimek
Yā ‘Arab yā Kürd dimek
Degil ise **Arnabut**
Çerkes yāḫūd Türk dimek (1297)

Şifā diyen Türklerdir
‘Arab ‘Acem **Kürdlerdir**
Bunlar ise müslim ki
Hem aḥmaḳ hem mürdlerdir (1542)

2.2.2.6. Bulgar

Ṭapınırlar her Fransız kimseye
Ẓāhiren muġber olurlar Lemse'ye
Çoḳ severler Ṣırplıyı **Bulġarları**
Müslim ismin hīç ḳomazlar Rusya'ya (1595)

2.2.2.7. Rum

Maḫṣūṣ ancaḳ Türklere
Ef'āli çürüklere
Faḳaṭ bir kez baḳmazlar
Rūm Ermen Efrenclere (1321)

Ermeni'den farḳı yoḳdur conlarıñ
Rūmlara ḫıdmetçi bu mecnūnlarıñ
Yetmiş iki bir de yarım artıġı
Her meziyyet müflisi maġbūnlarıñ (1592)

2.2.2.8. İtalyan

Hep **İtalyan** ḳızlarınıñ 'āşıḳı
Dostlarıdır Rūmla Ermen şıllıḳı
Muṭlaḳan bu şıḳlar içün nev-ẓuhūr
'Irż u 'işmet 'ilm ü ḥikmet ḳıtlıḳı (1596)

2.2.2.9. Rus/ Ruslu

Çünki bunlar bī-ḥayā esnāfıdır
Şer' ü dīn sevmezleriñ aḫlāfıdır
Ġāliben bundan içün kim ḥükm olur
Çar **Rus** yā İngiliz ecnādıdır (1594)

Geldikde bir Parisli
Almanyalı ya **Ruslı**
Dimek gerek āferīn
Bu beg ġāyet nāmūslı (1481)

2.2.2.10. İngiliz

Çünki bunlar bī-ḥayā esnāfıdır
Şer‘ ü dīn sevmezleriñ aḫlāfıdır
Ġāliben bundan içün kim ḥükm olur
Çar Rūs yā **İngiliz** ecnādıdır (1594)

2.2.2.11. Ermen/ Ermeni

Ya‘nī her Avupalı
Rūm **Ermen** Japonyalı
Ne söyliyor ṭuysunlar
Hep elleri ṣopalı (1385)

Ermeni’den farḳı yoḳdur conlarıñ
Rūmlara ḫıdmetçi bu mecnūnlarıñ
Yetmiş iki bir de yarım artıġı
Her meziyyet müflisi maġbūnlarıñ (1592)

2.2.2.12. Efrenc

Çün put-perest zārıdır
‘Acem **Efrenc** kārıdır
Bunuñ ile iştiġāl
Mü’minleriñ ‘ārıdır (188)

2.2.2.13. Fransız

Ṭapınırlar her **Fransız** kimseye
Ẓāhiren muġber olurlar Lemse’ye
Çoḳ severler Ṣırplıyı Bulġarları
Müslim ismin hīç ḳomazlar Rusya’ya (1595)

2.2.2.14. İsviçreli

Bunlar kitāb ehli mi
Bükreş yoḳsa Lehli mi
Yāḫūd meẕkūr Arranī
İsviçreli Çehli mi (1288)

2.2.2.15. Almanyalı

Geldikde bir Parisli
Almanyalı ya Ruslı
Dimek gerek āferīn
Bu beg ġāyet nāmūslı (1481)

2.2.2.16. Lehli

Bunlar kitāb ehli mi
Bükreş yoḳsa **Lehli** mi
Yāḫūd meẕkūr Arranī
İsviçreli Çehli mi (1288)

2.2.2.17. Sırplı

Ṭapınırlar her Fransız kimseye
Ẓāhiren muġber olurlar Lemse'ye
Çoḳ severler **Ṣırplı**yı Bulġarları
Müslim ismin hīç ḳomazlar Rusya'ya (1595)

2.2.2.18. Arranî

Bunlar kitāb ehli mi
Bükreş yoḳsa Lehli mi
Yāḫūd meẕkūr **Arranī**
İsviçreli Çehli mi (1288)

2.2.2.19. Japonyalı

Ya'nī her Avupalı
Rūm Ermen **Japonyalı**
Ne söyliyor ṭuysunlar
Hep elleri ṣopalı (1385)

2.2.2.20. Çehli

Bunlar kitāb ehli mi
Bükreş yoḳsa Lehli mi
Yāḫūd meẕkūr Arranī
İsviçreli **Çehli** mi (1288)

2.2.2.21. Parisli

Geldikde bir **Parisli**
Almanyalı ya Ruslı
Dimek gerek āferīn
Bu beg ġāyet nāmūslı (1481)

2.2.2.22. Avrupalı

Ya‘nī her **Avrupalı**
Rūm Ermen Japonyalı
Ne söyliyor ṭuysunlar
Hep elleri ṣopalı (1385)

2.2.2.23. Hindi

Ḳālıb hey’et yolunda
Divīt ḳalem belinde
Beñzer kāẕib **Hindi**’ye
Neler yoḳdur elinde (408)

2.2.2.24. Ken’an

Uyduñ nefs ü şeyṭāna
Ḳıydıñ **Yūsuf-Ken‘ān**’a
Utanmadıñ Allāh’dan
Atdıñ derin zindana (346)

2.2.3. Ülkeler, Şehirler ve Diğer Yerler

Meşhûdât Ma'deni'nde ülkelerden Türkiye, Kıbrıs, Yemen, Mısır, Rusya, İtalya Almanya, Nemse/Nemçe, İspanya, Bulgaristan, Fransa, Hindistan/ Hind, Frengistan, Çin ü Maçin, Fars, Japonya; şehirlerden, İstanbul, Engüri (Ankara), Konya, Sivastopol, Amasya, Tosya, Mekke/Bekke, Medine, Cidde, Bağdat, Babil, Musul, Basra, Londra, Paris, Bükreş, Mas'u, Haleb, Hazra, Kubbe, Deyr Sancak, Yenba', Selânik, Câve, Şîre; diğer yerlerden Balkan dağı, Kaf dağı, Kebanı, Serendip, Beyoğlu, Karaköy ve Şişli; kıtalardan ise Asya, Afrika ve Avrupa'nın adı geçmektedir.

2.2.3.1. Türkiye

Avrupa'nıñ efkārın
Eṭvār mişvār güftārın
Te'yid ḳılup terk gerek
Türkiye'niñ her kārın (1832)

2.2.3.2. Kıbrıs

Re'īsleri Paris'de
Bir ḳolu da var Fars'da
Pek çoḳ cünd ü efrādı
Rusya'da **Ḳıbrıṣ**'da (1437)

2.2.3.3. Yemen

Kimdir ḳalan dünyāda
Ḳudsı Ḥaleb Ḳonya'da
Hind ü Çin [ü] **Yemen**'de
Medīne'de Mekke'de (469)

2.2.3.4. Mısır

Merkezleri İstanbul
Mıṣır'la Sivastopol
Londıra'da Nemçe'de
Eksik degil elle ḳol (1438)

Mışr'ı virüp Zelḫā'ya
Degersiz bir bahāya
Sözüñ ġāyet Türkçesi
Pul eylemez hevāya (347)

2.2.3.5. Rusya

Ṭapınırlar her Fransız kimseye
Ẓāhiren muġber olurlar Lemse'ye
Çoḳ severler Ṣırplıyı Bulġarları
Müslim ismin hīç ḳomazlar **Rusya**'ya (1595)

Siḥr ile ġālib kör oldı dīdeler
Yā ki ḫˇāba ṭaldı hep şeb-zindeler
Avrupa vü Asiya vü **Rusya**'da
Keyfe baḳsun raḳṣ ile şurīdeler (1647)

2.2.3.6. İtalya

Böyle şeyler Paris'de
Almanya'da Nemse'de
Meşhūr maṭlūb degildir
İṭalya'da hem Rus'da (1320)

2.2.3.7. Almanya

Da'vet olur ḳumpanya
Döner ḳonyaḳ şampanya
Tütsülenür ḳafalar
Dirler Paris **Almanya** (1462)

2.2.3.8. Nemse, Nemçe (Avusturya)

Bunları ta'līm iden Parislidir
Besliyen Almanyalı yā Ruslıdır
Nemse'den Londıra'dan İtalya'dan
Şüphesiz ol erẕel-i nās derslidir (1644)

İtalya Almanya'da
Nemçe'de Rusıya'da
Bunca eşim dostum var
Bükreş'de Bulġarya'da (1815)

2.2.3.9. İspanya

Ma'lūm ki Avrupa'da
İspāniya Asya'da
Böyle ḫuṣūṣ üstüne
Afriḳa'da Rusya'da (1342)

2.2.3.10. Bulgarya (Bulgaristan)

İtalya Almanya'da
Nemçe'de Rusıya'da
Bunca eşim dostum var
Bükreş'de **Bulġarya**'da (1815)

2.2.3.11. Japon (Japonya)

Vefā ummaḳ bir condan
Şifā ummaḳ ṭā'ūndan
Yā ki dīne ri'āyet
Ummaḳ Çin'den Japon'dan (1737)

2.2.3.12. Hindistan/ Hind

Kürdle Frengistā'nıñ
Türk ile **Hindistān**'ıñ
Ḥükmen farḳı mefḳūddur
Çār-şeb ile fistānıñ (1333)

Kimdir ḳalan dünyāda
Ḳudsı Ḥaleb Ḳonya'da
Hind ü Çīn [ü] Yemen'de
Medīne'de Mekke'de (469)

2.2.3.13. Frengistan

Kürdle Frengistā'nıñ
Türk ile Hindistān'ıñ
Ḥükmen farḳı mefḳūddur
Çār-şeb ile fistānıñ (1333)

2.2.3.14. Çin ve Maçin

Lākin degil söz onda
Baḥiṣ conda maṣonda
Yoḳdur böyle 'āribler
Hind ü **Çīn**'de **Māçīn**'de (1395)

Vefā ummaḳ bir condan
Şifā ummaḳ ṭā'ūndan
Yā ki dīne ri'āyet
Ummaḳ **Çīn**'den Japon'dan (1737)

2.2.3.15. Fransa

Māyeleri pīreden
Fransa'dan Şīre'den
Tamām şarāb ṭurışı
Degil bekmez şīreden (1615)

2.2.3.16. Fars

Re'īsleri Paris'de
Bir ḳolu da var **Fars**'da
Pek çoḳ cünd ü efrādı
Rusya'da Ḳıbırış'da (1437)

2.2.3.17. İstanbul

İstanbul'da türedi
Birden bire üredi
Selānik dönmeleri
Alsun condan ḳredi (1435)

İstanbul’da con yoḳ mı
Ġayrın var da şoñ yoḳ mı
Ḥürriyet dīnsizlikçün
Şeref şöhret ün yoḳ mı (1305)

2.2.3.18. Engüri (Ankara)/ Ünye/ Atina

Hem de çıḳar Ḳonya’da
Engüri’de Ünye’de
Mādām degil Atina
Aġza almam dünyāda (1541)

2.2.3.19. Sivastopol

Merkezleri İstanbul
Mışır’la Sivastopol
Londıra’da Nemçe’de
Eksik degil elle ḳol (1438)

2.2.3.20. Konya

Çün görmedi dünyāyı
Añlamadı Ḳonya’yı
Ya‘nī idrāk itmedi
Aḥvāl-ı Avrupa’yı (1296)

2.2.3.21. Amasya/ Tosya/ Hadide

Şanır Başra **Amasya**
Ḥadide’yi tām **Ṭosya**
Şorsañ naşıl ḥesāb bu
Söyler işte bu dosya (1847)

2.2.3.22. Mekke/ Bekke

Baḥş açarız **Mekke**’den
Beytullah’dan **Bekke**’den
Söyler ḫabīş ḥaẓẓ itmem
Cāmi‘lerden tekyeden (1533)

2.2.3.23. Medine

İsmim dinür Cidde'de
Medīne'de Mekke'de
Ṣīt-i nebī irişen
Her iḳlīm ü beldede (645)

Biz añarız **Medīne**
Ṣorar mel'ūn adı ne
Hem de ḥiddet şiddetle
Söyler bunuñ ṭadı ne (1532)

2.2.3.24. Cidde

Bilen bilür mādeyi
Ḥubbe ḳubbe ḥāddeyi
Yutmuş fili ḳarınca
Geçmiş Mışrı **Cidde**'yi (1426)

2.2.3.25. Bağdat

Ṭutmaz ṭoġrı puṣula
Baḳmaz aṣl u uṣūla
Ṭutar **Baġdād** yolını
Çıḳar gider Mūṣul'a (1846)

2.2.3.26. Babil

Bulur **Babil** belini
Görür yaban gülüni
Esrār-keşler aġzından
Ṭuyar ṭāvūs dilini (712)

2.2.3.27. Musul

Ṭutmaz ṭoġrı puṣula
Baḳmaz aṣl u uṣūla
Ṭutar Baġdād yolını
Çıḳar gider **Mūṣul**'a (1846)

İner Baġdād çölüne
Deyr Sancaġı iline
Işsız çölden ṣaḥrādan
Girer **Mūṣul** yoluna (711)

2.2.3.28. Basra

Ṣanır **Başra** Amasya
Ḥadide'yi tām Ṭosya
Ṣorsañ naṣıl ḥesāb bu
Söyler işte bu dosya (1847)

2.2.3.29. Londra

Pek çoḳları Paris'e
Londıra'ya Ḳıbrıs'a
Sefer ḳılup geldiler
Eger mevsim yaz ise (1454)

Ẓann itmeyiñ gelürüm
Dā'im orda ḳalurum
Geh Paris geh **Londıra**
Geh Mısır'da olurum (1814)

2.2.3.30. Paris

Eserde şehirler içinde en çok adı geçen yerdir. Özellikle Jönlerle anılır. Orada yaşamlarını sürdükleri, rehberleri ve nesillerinin Paris'te olduğu ve eğitim aldıkları yer olduğu söz konusu edilir.

Re'īsleri **Paris**'de
Bir ḳolu da var Fars'da
Pek çoḳ cünd ü efrādı
Rusya'da Ḳıbırıṣ'da (1437)

Conlar birbir ṭavlandı
Kisbet giyüp yaġlandı
Paris zeytūn yaġıyla
Ḳazıḳlara bağlandı (1232)

2.2.3.31. Bükreş

Ḫuṣūsān Londıra'dan
Nemse'de Almanya'da
Ḥattā merġūb mü'eyyed
Bükreş'de İṭalya'da (1344)

İtalya Almanya'da
Nemçe'de Rusıya'da
Bunca eşim dostum var
Bükreş'de Bulġarya'da (1815)

2.2.3.32. Masû'/ Hazra/ Kubbe/ Yenba'

Gelür geçer Mekke'den
Medīne'den Cidde'den
Maṣū''dan Yenba'dan
Çıḳar Ḥażrā Ḳubbe'den (707)

2.2.3.33. Halep

Kimdir ḳalan dünyāda
Ḳudsı **Ḥaleb** Ḳonya'da
Hind ü Çin [ü] Yemen'de
Medīne'de Mekke'de (469)

Geçer ḳudsī Mıṣır'dan
Şerīf Şamdan **Ḥaleb'**den
Ḫaber alınmaz olur
Sevā yükli celebden (710)

2.2.3.34. Deyr Sancak

Deyr-i Zor Vilayeti asıl adı Deyr-i-Zor sancağıdır. Osmanlı Devletinin bir vilayetiydi.

İner Baġdād çölüne
Deyr Sancaġı iline
Işsız çölden ṣaḥrādan
Girer Mūṣul yoluna (711)

2.2.3.35. Selânik

İstanbul'da türedi
Birden bire üredi
Selānik dönmeleri
Alsun condan ḳredi (1435)

2.2.3.36. Cave

Biz geçelim deveden
Ḳapulardan söveden
Baḥiş daḫi gerekmez
Hind ü Yemen **Cāve**'den (1255)

2.2.3.37. Şire

Māyeleri pīreden
Fransa'dan **Şīre**'den
Tamām şarāb ṭurışı
Degil bekmez şīreden (1615)

2.2.3.38. Beyoğlu

Geçen ḳış **Begoġlı**'nda
Alḳazar ṣalonunda
Ser-müfettiş lā-edrī
Bir con gördi yanında (1348)

2.2.3.39. Karaköy

Bayıldıḳça bayılur
Yayıldıḳça yayılur
Eller diller ṣadāsı
Ḳaraköy'den ṭuyulur (1412)

2.2.3.40. Şişli

Begler böyle boş ḳabaḳ
Yalın ayaḳ baş ḳabaḳ
İnanmazsañ **Şişli**'ye
Begoġlı'na çıḳ da baḳ (1562)

2.2.3.41. Balkan dağı/ Kebani

Ġāyet ḳına'-güsterler
Sāde ma'den isterler
Virseñ **Balḳan ṭaġını**
Kebanī'de isterler (1808)

2.2.3.42. Kaf dağı

Benim yerim **Ḳāf ṭaġı**
'Ārifleriñ oṭaġı
Kāşānemiz muḥaḳaḳ
Kīmyā sīmyā ocağı (741)

2.2.3.43. Serendip

Āḫir neler oldı neler
Serendib'de çoḳ seneler
Kitābu'llāh ile ṣābit
Bunı bilen naṣıl güler (634)

2.2.3.44. Asya

Ma‘lūm ki Avrupa’da
İspāniya **Asya**’da
Böyle ḫuṣūṣ üstüne
Afriḳa’da Rusya’da (1342)

2.2.3.45. Avrupa

Eserde Avrupa birçok yerde geçmektedir. Özellikle Jön Türklerin Avrupa ahlakını ve kültürünü benimsedikleri konu edilir.

Vel-ḥāṣıl şu azġınlıḳ
Dīnen ḫulḳan bozġunluḳ
Ġaflet ḳılup Allah’dan
Avrupa’ya uyġunluḳ (26)

Ḳorḳmadılar Ḫudā’dan
Ḥabīb-i Kibriyā’dan
Çünki muvaẓẓafdılar
Pek çoġı **Avrupa**’dan (1203)

2.2.3.46. Afrika

Ma‘lūm ki Avrupa’da
İspāniya Asya’da
Böyle ḫuṣūṣ üstüne
Afriḳa’da Rusya’da (1342)

2.2.4. Diller

Meşhûdât Ma‘deni’nde dillere de yer verilmiştir. Eserde Türkçe, Fransızca, Arnavutça ve Kürtçe olmak üzere dört dilin adı geçmektedir.

2.2.4.1. Türkçe

Mışrı virüp Zelḫā’ya
Degersiz bir bahāya
Sözüñ ġāyet **Türkçesi**
Pul eylemez hevāya (347)

Kim olmasun ḳanġıran
Ṣoñra daḫi tām ḳıran
Bu söz açıḳ **Türkçedir**
Semsiz olmaz şāh-merān (1863)

2.2.4.2. Arnavutça/ Kürtçe

İsimleri Tükçede
‘Arab **Arnavutça** da
Ḫāliṣ piçdir şüphesiz
Urum Ermen **Kürdce**de (1583)

2.2.4.3. Fransızca

Fransızca lisānı
Edeb erkān iẕ‘ānı
Taḳdīs taḳdīr eyledik
Germ ü serd-i cihanı (1264)

2.2.5. Nehirler

Meşhûdât Ma‘deni’nde nehirlerden bir tek Nil’in adı geçmektedir.

2.2.5.1. Nil

Dime ḥaccı unutduñ
Nīl ṣuyını ḳurutduñ
Ḫod bünye-i İslām’dan
Oruç baḫşın ne itdiñ (367)

2.2.6. Sosyal Hayat

2.2.6.1. Giyim-kuşam

Meşhûdât Ma‘deni’nde birçok giyim-kuşam adı geçmektedir. Bunlar: börk, haftan, kadın carı, kavug, takye, cübbe, aba, post, şapka, kisbet, sarık, kürk, libas/lebis ve kisvedir.

2.2.6.1.1. **Börk**

Ṭā‘atları çobana
Börk içinde sulṭāna
Gördükçe başlarında
Hep ṭurırlar dīvāna (286)

2.2.6.1.2. **Haftan**

Eserde ismi en çok adı geçen giyim-kuşamıdır.

Gözden sürme çekerler
Hīç görünmez geçerler
Göz açımı ‘Acem’e
Tülden **ḫaftān** biçeler (1566)

2.2.6.1.3. **Kadın carı**

Ṣoġan zārı yenilmez
Ḳadın carı giyilmez
Öyle lebis libāsla
Rāh-ı Ḥaḳ’da gidilmez (363)

2.2.6.1.4. **Kavug**

Başa giyer **ḳavuġı**
Alur köyde ṣoluġı
Pek uz girer kümese
Boġar öñce çulluġı (404)

2.2.6.1.5. **Takye**

Herkes dikdi **takye**sin
Begendigi cübbesin
Kendüsünüñ eliyle
Başa çekdi ḳubbesin (623)

2.2.6.1.6. Post

Postları hep yayadan
Cübbeleri ḳabādan
Gerçi dirler ṣūfīyiz
Ḫoşlanmazlar ‘abādan (49)

2.2.6.1.7. Kürk

Biri bize Türk dise
Kürkümüze börk dise
‘Ale’l-ḫuṣūṣ İslāmca
Mezhebleri berk dise (1443)

2.2.6.1.8. Kisbet

Conlar birbir ṭavlandı
Kisbet giyüp yaġlandı
Paris zeytūn yaġıyla
Ḳazıḳlara bağlandı (1232)

2.2.6.1.9. Şapka

Çıḳarmalı taḳyeyi
Giyinmeli **şapḳa**yı
Fesle bunuñ farḳı yok
Ḫabbe yapmañ ḳubbeyi (1549)

2.2.6.1.10. Fes

Başı serin ṭutmalı
Fes giyinüp n’itmeli
Ne farḳı var şapḳadan
Emr-i nehī bitmeli (1630)

2.2.6.1.11. Aba

Postları hep yapadan
Cübbeleri ḳabādan
Gerçi dirler ṣūfīyiz
Ḫoşlanmazlar **‘abā**dan (49)

2.2.6.1.12. Sarık

Eñ ‘aḳıllı uşlısın
Ṣarıḳlısı feslisin
Görür iseñ tīz ṣavaş
Ṣorma kimiñ neslisin (1606)

2.2.6.1.13. Kisve

Kendi öyle bir ḳālıb
Ölük cānlı bir ḳālıb
Giydirilmiş bir **kisve**
Model gibi bir ḳālıb (543)

2.2.6.1.14. Cübbe

Herkes dikdi takyesin
Begendigi **cübbe**sin
Kendüsünüñ eliyle
Başa çekdi ḳubbesin (623)

2.2.6.1.15. Libas/ Lebis

Lebis libās ḳıyāfet
İslāmlıḳdan ḥikāyet
Lākin a‘māl tamāmen
Ḫūn-ḫˇārlıḳdan ‘ibāret (1840)

2.2.6.2. Yiyecek ve İçecek

Meşhûdât Ma'deni'nde birçok yiyecek ve içecek ismi de geçmektedir. Yiyeceklerden: bal, koz, zeytin, pirinç, zülbiya, balık, ciğer, peynir, börek, nan, nemek/tuz, çöğen, fındık, buğday, mercimek, un, pancar, yoğurt; içeceklerden ise süt, zülal, şampanya, konyak, su ve şarabı çeşitli vesilelerle zikredilmektedir.

2.2.6.2.1. Yiyecek

2.2.6.2.1.1. Bal

Bal daha çok şifa olduğuna işaretle zikredilir.

Bal şifādır nās içün
Ẕevḳ-i ḥāli ḥiss içün
Ḫuṣūṣ 'ilim ṣāḥibi
Ḫāṣṣ u ḫavāṣ nās içün (1006)

Zenbūr dinen arıdır
Ṣanma ḳoca ḳarıdır
Nāsa şāfī **bal** viren
Her işiniñ eridir (1155)

2.2.6.2.1.2. Koz

Ne söylerler ṭuymalı
Añlayuban bilmeli
Ṣatdıḳları **ḳoz**ları
Cān gözüyle görmeli (1799)

2.2.6.2.1.3. Zeytin

Zeytin incirle birlikte kutsiyetine işaretle geçer.

Zeytūn ile beraber
Tefekkür ḳıl birāder
İşbu tīn ü **zeytūn**uñ
Ḳudsiyyetin ser-ā-er (1066)

2.2.6.2.1.4. Pirinç

Yoḳ ẓann iden aḥmaḳdır
Ḥaḳ'dan ġāfil alçaḳdır
Beñzedilmez **pirince**
Dirler ḥüḳmen burçaḳdır (180)

2.2.6.2.1.5. Zülbiya

Namāz dīne direkdir
Cism içre cān yürekdir
İşte budur **zülbiya**
Birlik ballı börekdir (192)

2.2.6.2.1.6. Balık

Gün sıvanmaz balçıḳla
Balıḳ yenmez ḳılçıḳla
Elbet 'ālī farḳ olur
Żıddı olan alçaḳla (2015)

2.2.6.2.1.7. Ciğer

Biri **ciger** düşküni
Biri yemek şaşḳını
Yoḳdur bunda iştibāh
Biri deñiz ḳaçḳını (1179)

2.2.6.2.1.8. Peynir

Ḳopdı aḫlāḳ zincīri
Ḳırdı meşrū' tedbīri
Ḳurd ḳoyuna ḳarışdı
Bozdı südi **peyniri** (1225)

2.2.6.2.1.9. **Börek**

Namāz dīne direkdir
Cism içre cān yürekdir
İşte budur z̲ülbiya
Birlik ballı **börek**dir (192)

2.2.6.2.1.10. **Nan**

Ḥelāl ḥarām ne dimek
Degil midir bir yemek
Bir kez fikir itmeli
Ne içündir **nān** nemek (436)

2.2.6.2.1.11. **Nemek/ Tuz**

Her şeyleri ṭuyarım
Nān u **nemek** ṣayarım
Fehm it işbu īmāyı
Ṭoḳsan ṭoḳuz ‘ayārım (746)

Gördirirler ḫıdmetin
Bildirirler ḳıymetin
Her ān dirler bilmeli
Şu ile **ṭuz** ni‘metin (285)

2.2.6.2.1.12. **Çögen**

Yerde gül ḫoş bir şey mi
Ḳavun gibi ḫoş-būy mı
Sevenlere şaşarım
Çögen gibi şeb-būy mı (293)

2.2.6.2.1.13. **Fındık**

Seyyi’ātı örtülmez
Süfliyyetden ḳurtulmaz
Miṣlen çürük bir **fındıḳ**
Tek buġdayla ṭartılmaz (823)

2.2.6.2.1.14. Buğday

O da aḥmaḳ ya alçaḳ
Buġday degil tām burçaḳ
Ya ki piçdir şüphesiz
Edebsiz bir yumurcaḳ (1802)

2.2.6.2.1.15. Mercimek

Gāhī burun buruna
Gehde ḳarın ḳarına
Gelür tamām virilür
Mercimekler fırına (1405)

2.2.6.2.1.16. Un

Hem birine on gelür
Boş çuvala **un** gelür
Öyle aḥsen ‘aṭā kim
Sīm gider altun gelür (200)

2.2.6.2.1.17. Pancar

Ḳabardıḳça ḳabarır
Ẓann olmaya uṭanır
Ḥükmen olur konistan
Pancar gibi ḳızarır (1812)

2.2.6.2.1.18. Yoğurt

Ṭabīb buña n’eylesün
Naṣıl ‘ilāç söylesün
Yoġurt virse ḳara der
Gülsün yoḳsa aġlasun (1539)

2.2.6.2.2. İçecekler

*Meşhûdât Ma‘deni’n*de içeceklerin su, süt, zülâl, konyak, şampanya ve şarap zikredilmektedir.

2.2.6.2.2.1. Su

Eserde sıkça adı geçmektedir. Anasır-ı erba'adan bahisle zikredilmiştir.

2.2.6.2.2.2. Süt

Ger olursa ḳaymaḳdan
Südi bıraḳ ırmaḳdan
Bahā yetmez ol yaġa
İnsān ʻāciz ḳanmaḳdan (1020)

Diler dinsün **süd** gibi
Şāḫ-ı zehr-i bād gibi
Biz añladıḳ lezzetin
Terḳosdaki ṭad gibi (1772)

2.2.6.2.2.3. Konyak/ Şampanya

Daʻvet olur ḳumpanya
Döner **ḳonyaḳ şampanya**
Tütsülenür ḳafalar
Dirler Paris Almanya (1462)

2.2.6.2.2.4. Zülal

Zülāl olur ġıdāsı
Artar ʻaşḳ u ṣafāsı
İrer der-i Mevlā'ya
Ḥamd u ṣenā duʻāsı (215)

2.2.6.2.2.5. Şarap

Ḳaṭrān alur zift ṣatar
Şarāb alur neft yutar
Ḥasret nān-ı ʻazīze
Ẕülbiyeye ḳan ḳatar (676)

Şarāb-ı lā-yezāl ile
Ḥayāt-baḫşā zülāl ile
Laṭīf ḥavżı leb-ā-lebdir
Belā kevṣer şarāb ile (508)

2.2.7. Tıp-Hastalık

Eserde tıp ve hastalıkla ilgili olarak hastalık/ hasta/ merîz, ilâç, doktor/tabib, tuzlu bağlam, verem gibi kelimeler geçmektedir.

2.2.7.1. Hasta/ Mariz/ Hatalık

Neyi görüp bilecek
Ne añlayup diyecek
Bi'l-farż **ḫasta** celb itdi
Naşıl 'ilāç virecek (1143)

Çoḳ geçmedi aradan
Aḳ seçildi ḳaradan
'Aciz oldı ṭabībler
Marīż içün çāreden (1241)

Ṣağıñ ṣoñı **ḫastalıḳ**
Añlayanda ustalıḳ
Ġāyet şikeste beste
Şarḳı yapdım bestelik (981)

2.2.7.2. İlaç

Neyi görüp bilecek
Ne añlayup diyecek
Bi'l-farż ḫasta celb itdi
Naşıl **'ilāç** virecek (1143)

2.2.7.3. Tabib/ Doktor

Ṭabīb buña n'eylesün
Naşıl 'ilāç söylesün
Yoġurt virse ḳara der
Gülsün yoḳsa aġlasun (1539)

Aman añman şunları
Zemzemi ma'cūnları
Sizden hīç **doḳtor** m'olur
İslām'ıñ meftunları (1534)

2.2.7.4. Tuzlu balgam

Verem urur birinden
Ḳanmamaḳlıḳ birinden
Ḳanā'at ḳıl 'azīzim
Ṭuzlu balġam birinden (1181)

2.2.7.5. Verem

Verem olsaḳ içmeyiz
Re'yimizden geçmeyiz
Türkler gibi Mekke'ye
Gidüp Zemzem içmeyiz (1771)

2.2.8. Eğitim-Okul

İlmin öneminden, okumadan, kimya ve simya ilminden bahsedilmektedir.

'İlim elzem insāna
Ṣāḥib derk ü 'irfāna
İşte budur **kīmyā** kim
Geçmez yed-i ḥayvāna (1899)

'İlim 'ilm-i nāfi'dir
Her belāyı dāfi'dir
'İrfān anıñ refīḳi
Ḥāl böylece vāḳi'dir (1900)

Oḳumazlar besmele
Ġāyet tuḥaf mes’ele
Faḳaṭ ‘ilm-i **kīmyād**an
Īrād birle es’ile (42)

Kīmyā aḳar aġzından
Sīmyā ṣaçar yüzünden
Cidden diḳḳat idilse
Āteş balḳar gözünden (411)

2.2.9. Bayram/ Düğün

Bāyrām ider kāẕibler
Münāfıḳlar ḫā’ibler
Geçerler baş sedīre
Re’yi ġayr-ı ṣā’ibler (1927)

Oġlan gider oyuna
Ḳız evlenüp evine
Anaları **dügün**e
Çoban daḫi ḳoyuna (975)

2.2.10. Alışveriş-Ticaret

Meşhûdât Ma‘deni’nde alışveriş ve ticaretle ilgili zaman zaman pazar ve alışveriş kelimelerin adı geçmektedir.

2.2.10.1. Pazar

Hep ḳalurlar geride
Adem olmaz biri de
Ḥayvān gibi gezerler
Pāzārlarda ḳaryede (1636)

2.2.10.2. Alış-veriş

Emelleri işleri
Alış ve verişleri
Ḥaḳīḳaten pek çirkin
‘Īş ü nūş ü ‘āşları (68)

Bunda bir iş olmalı
Alış-veriş olmalı
Ḥācet yoḳdur taḥḳīḳe
Tīz öñüni almalı (103)

2.2.11. Meslekler

Meşhûdât Ma‘deni’nde tacir, tabib/ doktor, vezir, çoban, edip, kâtip, aşçı, işçi, topçu ve hizmetçi gibi meslekler zikredilir.

2.2.11.1. Tacir

Eserde çoğu zaman benzetmek unsuru olarak en çok anılan mesleklerdendir.

Tācir irer ḥayrete
Baḥr-i yem-i fırḳate
Çün gelincik ġayb olur
Seyr eyle sen ṣan‘ate (705)

Merḳūm **tācir** çelebi
Aḥmaḳ dünyā celebi
Artıḳ tamām unudur
‘Aẓīm kerīm Çalabı (708)

Tācir ider şükr ola
Bu ni’meti kim bula
Naṣīb olmaz muḥaḳaḳ
Beş yüz biñ de bir ḳula (791)

Tācir ider bīmārım
Ma‘lūm saña ḫünkarım
Keşfen daḫi meczūmuñ
Bī-ḥad derdim her kārım (801)

2.2.11.2. Tabib/ Doktor

Tıp-hastalık konusunda ele alınmıştır.

2.2.11.3. Vezir

Vezīrdir ‘aliyyede
Gizīr köyde ḳaryede
İşbu remz ü īmāyı
‘İrfān gerek bu yerde (1909)

Vezīr ma‘lūm ‘ālīdir
Ḳudsiyyetle mālīdir
Bi’l-farż mülk-i devletde
Miṣl-i ṣadr-ı sāmīdir (1958)

2.2.11.4. Çoban

Çoban dinür insāna
Taḳrīb ile ḥayvāna
Bu da conluḳ şānı kim
Her sözleri efsane (1674)

2.2.11.5. Edip

On beş yaşlı **edīb**ler
‘Ālim ‘ārif erībler
Ya‘nī sözüñ Türkçesi
Çoşḳun ebleh-firībler (16)

2.2.11.6. Kâtip

İçlerinde ḫˇāce var
Daha nice nice var
‘Asker **kātib** beg paşa
Bir de tügsüz cüce var (102)

2.2.11.7. Aşçı

Maṭbaḫ kiler tām tertīb
Aşcı işçi dil-firīb
Hem de madam madmazel
Sofracılar pek edīb (1479)

2.2.11.8. İşçi

Girer ṣoñra odaya
Seyr eyle sen modaya
Faḳaṭ virüp dört ġurūş
İşçiyi ṣav ṣoraya (406)

2.2.11.9. Topçu

Gemi batar deñizde
Ḳıran olur öküzde
Sevinmesün ṭopcılar
Bārūt ḳalmaz ḳobuzda (979)

2.2.11.10. Hıdmetçi

Çoban dimek ḫıdmetci
Emek çeküp yiyici
Mü’min emīn Müslim ki
Bilmez şeyṭānlıḳ neci (1677)

2.2.11.11. Asker/ Leşker

İçlerinde ḫˇāce var
Daha nice nice var
‘Asker kātib beg paşa
Bir de tügsüz cüce var (102)

Genç dinç ṣınf-ı sefīhden
Ḫarīfden münḥarifden
Tertīb itdi **leşker**in
Pek çoḳ ebleh-firībden (1188)

2.3. Tabiat

2.3.1. Kozmik Âlem

2.3.1.1. Felek

Melek gibi mestūre
Felek gibi meşhūre
Şekke ḳaṭ‘an maḥal yoḳ
Her şey aña mesḥūra (422)

Ḫarāb olur Mıṣır mülk
Dönmez olur **çarḫ felek**
Aḳar zīrā seyl gibi
Ḫānelerde çirk ü şir (1926)

2.3.1.2. Ay/ Kamer

Ay gizlenmez semāda
Gün ṣaḳlanmaz havāda
Rūḥ var dinmek günāhdır
Vāhī sözde da‘vāda (660)

Şems ü **ḳamer** fenninde
Tamām dengi denginde
Vardır yed-i ṭūlāmız
Cevher zevher renginde (747)

2.3.1.3. Güneş/ Şems/ Afitab

Ḥaḳ ẕikr olsa bir yerde
Düşer oñmaz her derde
Görse **güneş** şu‘ā‘i
Çekmek diler biñ perde (78)

Ṣabre dirler cān-perver
Cism ü tende ser-efser
Ḳana‘ ile tev’emdir
Şems ü ḳamer-veş cevher (161)

Ṭoġdı oldum şems-i tāb
Sırrı ṭuydı nüh ḳıbāb
Boyandı hep envāre
Eşyā ezhār **āfitāb** (1112)

2.3.1.4. Yıldızlar, Burçlar

Eserde yıldızlar ve burçlarla sadece ahter bir defa geçmektedir.

2.3.1.4.1. Ahter

Añla nuṭḳ-ı aḫteri
Diñle nuṣḥ-ı kişveri
Ḳudsī dille ne söyler
Saña şecer dilberi (1064)

2.3.2. Zaman

2.3.2.1. Mevsimler

Meşhûdât Ma‘deni’nde mevsimlerden yaz/sayf, bahâr, şitâ/kış, güz ve hazan geçmektedir. Ayrıca birkaç yerde mevsim, mevâsim ve fusûl da genel ifadeler içinde zikredilmektedir.

2.3.2.1.1. Yaz/ Sayf

Yazın ḳırda bayırda
Ṣaḥrālarda çayırda
Gezinüp keyf iderler
Bāġçelerde seyirde (66)

Ḫuṣūṣ **ṣayfī** ṣitā'ī
Ḳonaḳla köşk sarāyı
'Add ideriz pek mühim
Debdebe ve dārāyı (1478)

2.3.2.1.2. Bahar

O da görür bizleri
Bahārları yazları
Cān gözüyle seyr ider
Her münevver yüzleri (1115)

2.3.2.1.3. Şita/ Kış

Nihān olur gözlerden
Pinhān bahār güzlerden
Ḫayır olmaz ḥaḳīḳat
Şitālardan yazlardan (1166)

Ḳışın uzun gicede
'Ömür sürmek locada
Yazın daḫi ṣubḥa dek
Tiyatroda bāġçede (1779)

2.3.2.1.4. Güz

Baḳmaz oġlan ḳızlara
Ela göze dilbere
Derdi güni gül ile
Ḫasret bahār **güz**lere (297)

2.3.2.1.5. Hazan

Baḥiṣ açdım bahārdan
Gülistāndan ezhārdan
Ṣayf u şitā ḫazānla
Leyl ü nehār ebḥārdan (1082)

2.3.2.1.6. Mevsim /Mevasim/ Fusul

Pek çoḳları Paris'e
Londıra'ya Ḳıbrıs'a
Sefer ḳılup geldiler
Eger **mevsim** yaz ise (1454)

Tekmīl ḥāṣıl maḥṣūldan
Mevāsim [ü] fuṣūldan
Eşcār eṣmār ezhārla
Aṣl u ġuṣūn uṣūldan (1083)

2.3.3. Anasır-ı Erba'a (Dört Unsur)

2.3.3.1. Su/ Miyah/ Ab

Birbir erir **ṣu** gibi
Ṣular gider rū gibi
Bunuñ bir miṣli daḫi
Semādaki cū gibi (993)

Ḳoḳmuş otı yiyerler
Deñizlere sürerler
Baṭaḳlıḳda ṭurmazlar
Miyāh ṭaġa yürürler (282)

Ḳaṭre ḳopar deryādan
Geçer 'arş u semādan
Leṭāfetle seyr ider
Nār **āb** ṭopraḳ havadan (884)

Şular semle bozuldı
Azaldıḳça azaldı
Çirk-āb girdi ḳanlara
Fesād ehli yüz buldı (1201)

2.3.3.2. Hâk/ Toprak / Toz

Ḫāk olmayan pāk olmaz
Nā-pāk ‘ıṭırnāk olmaz
Mūtū ḳable en temūt
‘Ārifi ġamnāk olmaz (1994)

Āteş düşer ḳav[r]ılur
Şuya düşer ḳıvrılur
Parçalanır ‘āḳibet
Ṭopraḳ olur yoġrılur (985)

Faḳaṭ şu ḳatmamalı
Ṭoz ṭopraḳ atmamalı
Süzüp mumın almalı
Ṣāfīsin bıraḳmalı (1007)

2.3.3.3. Hava, Bad

Ṭūfān neden ḳopmuşdur
Bu ‘ālemi ṭutmuşdur
Bād-ı şarşar ne yüzden
Esüp alt üst itmişdir (24)

Ḳuzġun uçar **havā**da
Göñli **bād** u hevāda
Ṣavma‘ası insāndan
Ḫālī ṭaġda ḳayada (1996)

2.3.3.4. Ateş/ Nâr/ Germ- Germiyyet

Ateş

Tarla keser dāneyi
Ḳoyun inek ṭanayı
Meşhūr ḍarb-ı meṣeldir
Āteş yaḳar ḫāneyi (978)

Nâr

Ḳaṭre ḳopar deryādan
Geçer ‘arş u semādan
Leṭāfetle seyr ider
Nār āb ṭopraḳ havadan (884)

Ḫasīs irmez ni‘mete
Paḫīl ṣervet devlete
Diler olsun milyoner
Yanar **nār**-ı ḥasrete (209)

Yandır cism ü vücūdum
Tekmīl cūd ü sücūdum
Nār-ı ‘aşḳıñla luṭf it
Raḥīm Kerīm ma‘būdum (1080)

Germ- Germiyyet

Fıransızca lisānı
Edeb erkān iẕ‘ānı
Taḳdīs taḳdīr eyledik
Germ ü serd-i cihanı (1264)

Dirler n’oldı ciddiyet
Medeniyyet ḥürriyet
Bunlar dönmüş fikrinden
Türklük bulmuş **germiyet** (1447)

2.3.4. Hayvanlar

Meşhûdât Ma'deni'nde hayvan isimlerine sıkça rastlanır. Eserde geçen hayvanlar "kuşlar; dört ayaklı hayvanlar; sürüngen, balık, böcek ve diğer hayvanlar" olarak üç başlık altında verilmiştir.

2.3.4.1. Kuşlar

Eserde birçok kuşun adı geçmektedir. Daha çok şathiyye tarzında didaktik ifadeler içinde kullanılmıştır.

2.3.4.1.1. Karga

Tek başına gezerler
Ḳanadların süzerler
Ala **ḳarġa** keklikden
A'yān erkān düzerler (51)

2.3.4.1.2. Bülbül/ Andelib

Bülbül pervāz itmeden
Gül ṣararup bitmeden
Ġafl u ẕehil cehl ile
'Ömür geçüp gitmeden (467)

Ġanīleri şākirdir
Peyker gibi bākirdir
Bu zümre-i **'andelīb**
Gice gündüz ẕākirdir (150)

2.3.4.1.3. Serçe

Serçelerle eglenür
Ḫurūs görse diklenür
Şelfinleri çoḳ sever
Çirkininden igrenür (75)

2.3.4.1.4. **Baykuş**

Bayḳuş ḳonar başına
Ḳartal girer düşüne
Ṣaḳsaġanla ḳaraḳuş
Ḳarġa baḳar işine (546)

2.3.4.1.5. **Keklik**

Tek başına gezerler
Ḳanadların süzerler
Ala ḳarġa **keklik**den
A‘yān erkān düzerler (51)

2.3.4.1.6. **Şahin**

Şāhin şīrīn bir ḳuşdur
Leṭāfetle menḳūşdur
Cism ü hey’et cüs̱sesi
Keş̱īf ṣanan serḫoşdur (255)

2.3.4.1.7. **Kartal**

Ne istersiñ bizlerden
Vazgeç vāhī sözlerden
Alırsañ git payıñ al
Ḳartal ḳarġa ḳazlardan (325)

2.3.4.1.8. **Karakuş**

Kel kertlez de kölemdir
Ḳaraḳuşda ḳulumdur
Artımca ṣaḳṣaġanlar
Teḳmīl ḳanad ḳolumdur (262)

2.3.4.1.9. Kuzgun

Ḳuzġun daḫı bir ḳuşdur
Ṣadāsı pek mūḥişdir
Kibr ü ġurūr ehliniñ
Her kisvesi ber-dūşdür (257)

2.3.4.1.10. Bâz

İnṣāf dīniñ yarısı
Bāz [ı] bala yavrısı
Tebdīl taḥvīl olunmaz
Mu‘ciz fermān yazısı (221)

2.3.4.1.11. Saksağan

Kel kertlez de kölemdir
Ḳaraḳuşda ḳulumdur
Artımca **ṣaḳṣaġan**lar
Teḳmīl ḳanad ḳolumdur (262)

2.3.4.1.12. Huffaş

Düşer sāḫte telāşa
Ḳuvvet virir ṣavaşa
İder dürlü yayġara
Seyr it çıplaḳ **ḫuffāş**a (84)

2.3.4.1.13. Kel kertlez

Kel kertlez de kölemdir
Ḳaraḳuşda ḳulumdur
Artımca ṣaḳṣaġanlar
Teḳmīl ḳanad ḳolumdur (262)

2.3.4.1.14. Çakırpençe

Ṭanımazlar serçeyi
Her bir **çaḳırpençe**yi
Nev‘-i benī insānda
‘Azāzīl-veş ḫˇāceyi (280)

2.3.4.1.15. Çulluk

Çulluḳ gibi ḳabarır
Rāst geldigin aparır
Tükrük ile bulansa
Şanma yüzi ḳızarır (72)

2.3.4.1.16. Kumru

Egri bügri görmesün
Yamrı yumrı bilmesün
Diḳḳat gerek fevḳa'l-ḥad
Ḳazı **ḳumrı** şanmasun (1132)

2.3.4.1.17. Artmaca

Fāreler ḳarıncalar
'Aḳrebler **artmaca**lar
Tīz uçuşup ṭoplaşır
Ḥattā ḳazlar serçeler (1855)

2.3.4.1.18. Tavuk

Ṭavuḳ gelse yanına
Yoldaş ider cānına
Söyler yanındakiye
Nālānım 'irfānına (74)

2.3.4.1.19. Hurûs (Horoz)

Serçelerle eglenür
Ḫurūs görse diklenür
Şelfinleri çoḳ sever
Çirkininden igrenür (75)

2.3.4.1.20. Tavus

Ḳaz tilkiniñ uşağı
Ṭāvūs ḳalmaz aşağı
Yılan daḫi ḫav döker
Yapar süsli ḳuşağı (442)

2.3.4.1.21. Kaz

Egri bügri görmesün
Yamrı yumrı bilmesün
Diḳḳat gerek fevḳa'l-ḥad
Ḳazı ḳumrı şanmasun (1132)

2.3.4.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

Meşhûdât Ma'deni'nde dört ayaklı hayvanlar sıkça kullanılmıştır. Bazen şathiyye tarzı bazen de eğitici bilgiler verilir. Aşağıda hayvanların adı birer örnekle gösterilmiştir.

2.3.4.2.1. Aslan

Arslan ḳalur ḥayretde
Baḥr-i yem-i dehşetde
Bunlar dāḫil erenler
'İlm ü ḥikmet sünnetde (1856)

2.3.4.2.2. Kurt

Ṣāḥiblerin ṭanırlar
Nān ü nemek bilürler
Ḳurda ḳarşu ḳoymaḳçun
Kelbi yoldaş şanurlar (284)

2.3.4.2.3. Sırtan (Zırtlan)

Alt iderler arslanı
Zırtlanları ḳaplanı
Diş geçirmez birine
Eñ meşhūr oḳ yılanı (272)

2.3.4.2.4. Tilki

Söz ṣav düşer ayaġa
Tilki çıḳar ḳavaġa
Maymūn zer-baft giyinür
Girer her bir ḳonaġa (1915)

2.3.4.2.5. Kaplan

İzler gezer arslanı
Gözler yürür **ḳaplanı**
Taḥḳīḳ ser-tāc[ı] bilür
Yılanları jāyānı (401)

2.3.4.2.6. Oğlak

Ḳuzıları beklerler
Ḳoyunları yoḳlarlar
Muhācimden mühīnden
Oġlaḳları ṣaḳlarlar (270)

2.3.4.2.7. Koç

Onlar cānlı tenlidir
Sürilerde bellidir
‘Ale’l-ḫuṣūṣ **ḳoç** olan
Ġāyet şanlı ünlüdür (266)

2.3.4.2.8. Koyun

Eserde dört ayaklı hayvanlar arasında en çok adı geçen hayvandır.

Tarla keser dāneyi
Ḳoyun inek ṭanayı
Meşhūr ḍarb-ı meṣeldir
Āteş yaḳar ḫāneyi (978)

2.3.4.2.9. Kuzu

Ḳuzıları beklerler
Ḳoyunları yoḳlarlar
Muhācimden mühīnden
Oġlaḳları ṣaḳlarlar (270)

2.3.4.2.10. Çakal

Gergedānı süserler
Fīliñ başı keserler
Çaḳal girse süriye
Derḥāl ṭutup aṣarlar (274)

2.3.4.2.11. Dana

Tarla keser dāneyi
Ḳoyun inek **ṭana**yı
Meşhūr ḍarb-ı meṡeldir
Āteş yaḳar ḫāneyi (978)

2.3.4.2.12. At

Eşeklere binmezler
Atdan yere inmezler
Hīç sevmezler ḳaṭırı
Öküze güvenmezler (275)

2.3.4.2.13. Katır

Ev barḳ gelmez ḫāṭıra
Bir dürlü muḫāṭara
Kimse dimez şu nedir
Eşek binse **ḳaṭır**a (1792)

2.3.4.2.14. Eşek/ Hâr

Tīz ḳandırır ḫurūsı
Ayġır **eşek** murusı
Ders virir inandırır
Ḳartal ḳuzġun ṭāvūsı (398)

Ḫārı başa ṭaḳmazlar
Mārı eve ṣoḳmazlar
Mūrdan balı gizlerler
Zārla göñül ṣıḳmazlar (186)

2.3.4.2.15. Öküz

Yiyen manda **öküz**dür
Aġza söyler boynuzdur
İşbu ‘āṭıl ẕāhiller
Ḫuffāş gibi uyuzdur (181)

2.3.4.2.16. Manda

Manda gelse ṣoḳulsa
Mandıraya ṣıḳılsa
Ḳovarlar ṣopa ile
Cānı çıḳsa ṭıḳılsa (276)

2.3.4.2.17. Gergedan

Gergedānı süserler
Fīliñ başı keserler
Çaḳal girse süriye
Derḥāl ṭutup aṣarlar (274)

2.3.4.2.18. Köpek

Bi’l-farż muṭlaḳ verzīri
Ṣanmaḳ **köpek** gizīri
Unutmaḳla berāber
Mübeşşir ü naẕīri (1957)

2.3.4.2.19. İnek

İşte ben de onları
A‘nī ol çobanları
İnek ḳoyun ḳuzıyı
Bunlar-veş cüvānları (291)

2.3.4.2.20. Aygır

Tīz ḳandırır ḫurūsı
Ayġır eşek murusı
Ders virir inandırır
Ḳartal ḳuzġun ṭāvūsı (398)

2.3.4.2.21. Fil

Meydān bulur serçeler
Ṣolar güller ġonceler
Fīller şehri yaġmalar
Ḫarāb olur bāġçeler (1923)

2.3.4.3. Sürüngen, Balık, Böcek ve Diğer Hayvanlar

2.3.4.3.1. Balık

Ġam ü ġuṣṣa ḳayġuda
Her biri bir ṣayġuda
Balıḳ gibi dāimā
Çilelerde ḳuyuda (126)

2.3.4.3.2. Yılan/ Mâr

Yılan sürüngenler arasında en çok adı geçendir.

İzler gezer arslanı
Gözler yürür ḳaplanı
Taḥḳīḳ ser-tāc[ı] bilür
Yılanları jayānı (401)

Ḫārı başa ṭaḳmazlar
Mārı eve ṣoḳmazlar
Mūrdan balı gizlerler
Zārla gönül ṣıḳmazlar (186)

2.3.4.3.3. **Mûr/ Karınca**

Bilen bilür mādeyi
Ḫubbe ḳubbe ḥāddeyi
Yutmuş fili **ḳarınca**
Geçmiş Mıṣrı Cidde'yi (1426)

Ḫārı başa ṭaḳmazlar
Mārı eve ṣoḳmazlar
Mūrdan balı gizlerler
Zārla göñül ṣıḳmazlar (186)

2.3.4.3.4. **Jayan**

İzler gezer arslanı
Gözler yürür ḳaplanı
Taḥḳīḳ ser-tāc[ı] bilür
Yılanları **jāyān**ı (401)

2.3.4.3.5. **Fare**

Muḫbirleri ṣañṣardan
Cinsi bitmez enṣārdan
Süsli **fāre** gelincik
Tilki gibi aḫyārdan (1565)

2.3.4.3.6. **Akrep**

Gördüm geçen bir **'aḳreb**
Ṭurmaz arar bir merkeb
Geçmek içün baḥirden
Diler olsun müretteb (1868)

2.3.4.3.7. **Maymun**

Ḳurd ile tām yoldaşdır
Ayulara ḳardaşdır
Ḫāṣ dostıdır ṣañṣarlar
Maymūn ile dadaşdır (402)

2.3.4.3.8. Sansar

Gelincigi sevmezler
Şanşara yüz virmezler
Ṣaḳṣaġanı fāreyi
Ḳaṭ‘iyyen dost bilmezler (273)

2.3.4.3.9. Gelincik

Ṣoñra gelür **gelincik**
Yüzde süsli büründcik
Aḥmaḳ görir bayılır
Fi’l-ḥāl olur sevincik (685)

2.3.5. Bitkiler

2.3.5.1. Ağaç çeşitleri

Meşhûdât Ma‘deni’de ağaç çeşitlerine de yer verilmektedir. Bunlar: tin ağacı/ incir ağacı, zakkum ağacı, çınar ağacı, zeyt ağaçı ve servidir.

2.3.5.1.1. Tîn ağaçı/ İncir ağacı

Seyr it gel **tīn eşcār**ın
Kemāl-i Ḥaḳ āṣārın
Ḥikmet-āmīz ṭīb cevher
Ol dür-dāne fidānuñ (1000)

At boynuñdan zincīri
Olma nefis ecīri
Ġubārı sil gözüñden
Ol **şecer-i incīrī** (1090)

2.3.5.1.2. Zakkum ağacı

El-ḥaḳ **zaḳḳūm aġacı**
Ḳoḳuları pek acı
Yaḳmaḳ yalın āteşde
Çapḳınlarıñ ‘ilācı (1579)

2.3.5.1.3. Çınar ağacı

Ma‘lūm **çınar aġacı**
Ne ṭatlıdır ne acı
‘Aḳīm ḳalmış her şeyden
Meyve virmez bir bācī (544)

2.3.5.1.4. Zeyt ağacı

Zeyt aġacı öyle mi
Tīn ü elma öyle mi
Fehm it remzi īmāyı
Armūd ḫurmā öyle mi (551)

2.3.5.1.5. Servi

Yā egrilür bügrilür
Yāḫūd pek tīz ayrılur
Yā uṣanır dünyādan
Servi gibi devrilür (973)

2.3.5.2. Çiçek ve çeşitleri

Lütfullâh Dede eserde birçok çiçek ve çeşitlere yer vermiştir. Bunlardan: gül, çiçek, seyhan, şeb-bûy, benefşe, gonca, anber, nergis ve sünbül. Ayrıca çiçek alamına gelen “ezhâr”ın da adı geçmektedir. Aşağıdaki çiçeklerin adı verilerek birer örnekle gösterilmiştir.

2.3.5.2.1. Gül

Vefā bunlar ile tev’em
Yaḳışur **gül** içün şebnem
Gülüñ vaṣfında dil ebkem (497)

2.3.5.2.2. Çiçek

Çiçek ṭopla bāġlardan
Güllükden bāġçelerden
Ma‘mūr ṣaḥrā ovadan
Ġāyet miyāh ṭaġlardan (1170)

2.3.5.2.3. **Reyhan**

Olanlardan gelenden
Ağlayandan gülenden
Reyḥān u gül benefşe
Açılandan ṣolandan (470)

2.3.5.2.4. **Şeb-bûy (Şebboy)**

Yerde gül ḫoş bir şey mi
Kavun gibi ḫoş-būy mı
Sevenlere şaşarım
Çögen gibi **şeb-būy** mı (293)

2.3.5.2.5. **Benefşe**

Mü'min 'aḳīḳ gül gibi
Benefşe sünbül gibi
Gülistān-ı tevḥīdde
Dem-güz̲ār bülbül gibi (184)

2.3.5.2.6. **Gonca**

Şebnem ṣaçar dillere
Bülbüllere dilbere
Zī-rūḥ bī-rūḥ z̲errāta
Ġoncalara güllere (996)

2.3.5.2.7. **Anber**

Gül aşlansa ṭutmazlar
'Anber olup tütmezler
Hep işleri ihānet
Ḫayr u ṣavāb itmezler (1580)

2.3.5.2.8. Nergis

‘Aceb rūḥsuz heykeller
Hem de foḍul hem keller
Günāh işler söyleyen
Bunlar **nergis** yā güller (1578)

2.3.5.2.9. Sünbül

Reyḥān ṭurır dīvāna
Gül ile tām yan yana
Daḫi **sünbül** benefşe
Birlik gelür eyvāna (1125)

2.3.5.2.10. Ezhar

Baḥiş açdım bahārdan
Gülistāndan **ezhār**dan
Ṣayf u şitā ḫazānla
Leyl ü nehār ebḥārdan (1082)

2.3.5.2. Meyveler

Meşhûdât Ma‘deni’de birçok meyvenin adına ryer verilmiştir. Bunlar: ayva, armut, elma, hurma, karpuz, ve kavundur.

2.3.5.2.1. Ayva

Ḫurmā daḫi şaḳīḳdir
Elma ve nār refīḳdir
Ayva armūd üzümle
Birbirine şefīḳdir (1067)

2.3.5.2.2. Armut/ Elma

Zeyt aġacı öyle mi
Tīn ü **elma** öyle mi
Fehm it remzi īmāyı
Armūd ḫurmā öyle mi (551)

2.3.5.2.3. Hurma/ Nar

Ḫurmā daḫi şaḳīḳdir
Elma ve **nar** refīḳdir
Ayva armūd üzümle
Birbirine şefīḳdir (1067)

2.3.5.2.4. Karpuz

Kim ḳaçırır avını
Demiriniñ ṭavını
Lezzetinden dil yanan
Ḳarpuzları ḳavunı (1415)

2.3.5.2.5. Kavun

Yerde gül ḫoş bir şey mi
Ḳavun gibi ḫoş-būy mı
Sevenlere şaşarım
Çögen gibi şeb-būy mı (293)

2.3.5.2.6. Tîn (İncir)

Tîniñ ḳadri ‘ālīdir
Fevḳe’t-ta‘rīf sāmīdir
Şu āyetin ‘ālimi
Elbet Monla Cāmī’dir (1056)

2.3.6. Eşya

Meşhûdât Ma‘deni’de biçok eşyanın adına rastlamak mümkündür. Bunlar: Mirat, balta, ip, mum, kovan, elek, kalem, sap ve zincirdir. Ayrıca “eşya” kelimesi de birçok yerde kullanılmıştır.

2.3.6.1. Mirat

Mü’min **mir’āt** mü’mine
Muḥsin daḫi emīne
Elbet olur çirk ehli
Ḫaşım dīn-i mübīne (1968)

2.3.6.2. Balta/ İp

Aġaç ḳopar kökünden
Gemi ḳaçar **ip**inden
Emniyet ḳıl erenler
Balṭa çıḳar şapından (974)

2.3.6.3. Mum

Bir ḳovana bürünmüş
Bal **mūm**unı sürünmüş
Ẕikr olunan ḳudsī beg
Gelmiş saña görünmüş (1138)

2.3.6.4. Elek

Elek şanur ḳālburı
Felek bilür ḳanbūrı
İki gözi tām a‘mā
Ḳanda bilsün zenbūrı (1145)

2.3.6.5. Kovan

Bir **ḳovan**a bürünmüş
Bal mūmunı sürünmüş
Ẕikr olunan ḳudsī beg
Gelmiş saña görünmüş (1138)

2.3.6.6. Kalem

Ḳalem aña şaḳīḳdir
Refīḳ-ı pür şefīḳdir
Nūrla rūḥla dört ḥażret
Hep envār-ı tevfīḳdir (450)

2.3.6.7. Sap

Aġaç ḳopar kökünden
Gemi ḳaçar ipinden
Emniyet ḳıl erenler
Balṭa çıḳar **şap**ından (974)

2.3.6.8. Zincir

Ṣoñra n'ider n'eylersiñ
Ḳanda ḳarār eylersiñ
Zincīr boyna geçdikde
Naṣıl ḳarār eylersin (335)

2.3.6.9. Eşyâ

Aḳar altun ile kīmyā
Düşer sīm üstüne simyā
Dem-ā-dem zer oluḳdan kim
Olur iḥyā bütün **eşyā** (510)

2.3.7. Renkler

Meşhûdât Ma'deni'de birçok rengin adına da yer verilmiştir. Bunlar: Ela, ak/ beyaz/ ebyaz, siyah/ kara, ahmer/ kırmızı ve kızıldır. Aşağıda birer örnekle renklerin adı verilmiştir.

2.3.7.1. Ela

Baḳmaz oġlan ḳızlara
Ela göze dilbere
Derdi güni gül ile
Ḥasret bahār güzlere (297)

2.3.7.2. Ak/ Beyaz/ Ebyaz

Çoḳ geçmeden aradan
Aḳ seçilür ḳaradan
Mażā mażā mā mażā
Buġdāy unı yöreden (797)

Şecer miyim ḥacer mi
Yoḳ kemālden eṣer mi
Siyeh bir seng yā **beyāż**
Yāḫūd rengīn cevher mi (629)

Ḳardan **beyāż** ol ḥażret
Südden **ebyāż** ol ḥażret
Pek mübārek muḳaddes
İlā el-ān ol ḥażret (570)

2.3.7.3. Siyah (siyeh)/ Kara

Şecer miyim ḥacer mi
Yoḳ kemālden eṣer mi
Siyeh bir seng yā beyāż
Yāḫūd rengīn cevher mi (629)

Bu pend yeter ‘āḳıla
Geç **ḳara**dan aḳ-ıla
Yolcı gerek yolunda
Oyalanma ḫalḳ-ıla (971)

2.3.7.4. Ahmer/ Kırmızı / Kızıl

Sefīd siyāh hep isim
Aṭlas **aḥmer** o kesim
Renge mensūb cümlesi
İnṣıbāġdadır ḳısım (892)

Dirler cānım ne oldı
yüzüñ neye ṣoyuldı
Ḳıp**ḳırmızı** olmışdır
Yoḳsa bir şey ṭuyuldı (90)

Ḥayret gelür insāna
Düşer ‘aḳla bīgāne
Zīrā me̱zkūr ḥayāsız
Olur **ḳızıl** divane (1810)

III. BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN

1. Transkripsiyonlu Metnin Kuruluşunda Tutulan Yol

1. Metin oluştururken transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır.

2. Şiirler yazmadaki sırasına göre alınmış; tarafımızdan verilen sıra numarası köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir. Ayrıca köşeli parantez üstüne dipnotlar verilerek o şiirle ilgili bilgiler verilmiştir.

Örneğin:

[104]

Laṭīfe

1

Ṭabīb buña n'eylesün
Naṣıl 'ilāç söylesün

3. Dörtlük(kıta)/bend/beyit sayısı birden fazla olan şiirlerde dörtlük(kıta)/bend/ beyit sayısı numara verilerek belirtilmiştir.

Örneğin:

1

Diñler bunı masḫara
Yüzi sefīd iç ḳara
Mez̲kūr süsli gelincik
İder dürlü yaygara

2

Söyler seni seslemem
Ḥāşā alup beslemem
Teslīm idüp kendimi
Pāk adımı pislesem

4. Metindeki imal özellikleri genel itibarıyla korunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bulunan yazmada bulunan imlası klişeleşmiş ek ve kelimelerde gösterilen ünlüler aynen aktarılmış ünlü uyumu dışında uyuma tabi

tutulmuştur. Ancak harf, ek ve kelimelerde harfle gösterilmeyen ünlülerin aktarımında günümüz fonetiği esas alınmıştır.

Örneğin:

بولدی: buldı

كلدم : geldim

طوتمشز : tutmuşuz

كلوب : gelüp

Yine et- gibi klişe imlasıyla yazılan kelimelerde veya diğer eklerle de bu hususa dikkat edilmiştir.

Örneğin:

ايتدی : itdi

ياپدی : yaptı

5. Eserin, Kıta/bend/beyit vs. sayısı bir bütün olarak görülebilmesi için manzume içindeki kıta numarası dışında da her iki bölümde bend/kıta/dörtlükler numaralandırılmıştır. Ayrıca devam eden numara 5'er 5'er şeklinde sıralanmıştır. Bu numara bend sonlarında sağda parantez içinde ( ) gösterilmiştir.

Örneğin:

Şer'an memnū' işlerle
Dīnen meẕmūm şeylerle
Pek yüz buldı iştiġāl
Çirkin 'īş ü nūşlarla (5)

6. Sayfa numaraları metnin sol tarafına verilmiştir.

Örneğin:

79 Kevn-i şu'ūn ḫayāldir
Māl u benūn ḍalāldir
Birleye gör Allāh'ı
Maṭlūb maḳṣūd bu ḫāldir

7. Metin tespit edebileceğimiz eksiklikle harf, ek ve kelimeler metin tamiri yoluyla yapılabileceği düzeltmelerle tarafımızdan yapılarak köşeli parantez [ ] içinde verilmiştir.

Örneğin:

İtdi Ḥaḳ beytini bedle kilīse
Ne din**[il]**ür māyesi yoḳ müflise
A‘nī **[ki]** tācir-i fācir-i a‘mā
Beñzetdi tamām kendisin iblise

İġfāle de iḍ**[l]**āle de mecbūr şeyṭān
Sū-ı ḫulḳ **[u]** aḫlāḳıñ

Yine vezin, mana ve benzer yönlerden sıkıntı olduğunu düşündüğümüz yerlerde dipnotlarla açıklama yapılıp varsa önerimiz verilmiştir.

8. Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılarak devamında gelen ekler kelimeden kesme işaret (’) ayrılmıştır.

Örneğin:

İmāmları ‘Alī’dir
Avrupa’nıñ oḳulun

9. Vāv-ı ma‘duleler (ˇ) işaretiyle gösterilmiştir.

Örneğin:

Veyāḫūd ḫˇāb-ı ġafletle
Ḥarām-ḫˇārlıḳ murdārlıḳ

10. Metinde bulunan ayet ve hadisler *italik* yazılarak, dipnotta mealleriyle gösterilmiştir.

Örneğin:

Feseyekfīkehümü’llāhu şāfī
Lem yelid ve lem yüled

11. Aslı tek heceli olan ‘akl, hayf ve ilm gibi kelimeler vezin gereği iki heceli okunması gerektiği yerlerde vezne uygun şekliyle aktarılmıştır.

Örneğin:

Ḫayıf dil-ḫūn itmişler (Ḫayf = Ḫayıf)

‘Aḳıl ‘aşḳdan şem‘adır (‘aḳl=‘aḳıl)

12. ‘‘ile‘‘ ve “için” edatları kelimeye birleşik yazıldığında tire (-) ile gösterilmiştir.

Örneğin: Ḫulḳ-ile, ‘aḳl-ile

Dönmekçün, boyanmaḳçün, yanmaḳçün

13. Metinde ünlü düşmeleri olan yerler araya kesme işareti (’) konmuştur.

Örneğin:

N’itsün buña **n’eylesün**

14. Metinde günümüzde bilmeye veya az bilinen Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerin anlamları ‘‘Arkaik, Halk Ağzı, Mahallî Kelime ve İbareler’’ ve ‘‘Sözlük’’ bölümlerinde gösterilmiştir. Arkaik kelimelerin anlamı *Tarama Sözlüğü*’nden çıkartarak alfabetik sıraya göre gösterilmiştir. Sözlük bölümünde ise özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin anlamı verilerek yerleri gösterilmiştir.

Örneğin:

Börk: Başörtüsü, takke, külah.

Binäberīn: Bundan dolayı, bu sebepten dolayı.

15. Türkçe olmayan cümle/ifade/mısra/beyit gibi gramer birlikleri *italik* yazılarak, dipnotta anlamı verildi.

Örneğin:

Min külli’l-ḫāl mü’minler

Bilā-ḫafā ve’r-riyā

16. Metinde heceli şiirlerin vezni dipnotta verilirken aruzlu şiirlerin ise baş kısımda *italik* olarak verilmiştir.

17. Metinde bazı Arapça kelimelerin (maḫzen-maḥen, ‘ābıḳ-ābıḳ) yanlış yazıldığı tespit edildi. Bunlar manen doğru olduğunu düşündüğümüz şekliyle metne alınmış ve dipnotta durum açıklanmıştır.

18. Eserde vezne ve manaya uygun olmayan sehven yazıldığını düşündüğümüz kelime, ek veya edatlar mevcuttur. Bunlar vezin ve manaya uygun olduğunu düşündüğümüz şekliyle düzenlenmiş ve dipnotla belirtilmiştir.

19. Metinde okunmayan kelimelerin ekran görüntüsü metne alınmıştır.

2. Transkripsiyon İşaretleri

ا (آ)	a, ā
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̱
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ, ḍ
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ş
ص	ṣ
ض	ż, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, (ñ)
ڭ	ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, u, ū, ü, o, ö
ه	h, a, e
لا	la, lā
ى	y, ı, i, ī
ء	’
vâv-ı ma‘dûle	˘

3. Transkripsiyonlu Metin

Meşhūdāt Ma‘deni

Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

[1][20]

1

1[21] Ḫalk yolların şaşırdı
Ḳorḳunç çöle düşürdi
Bed-ḫūy fısḳ u fücūrle
Tām başlardan aşırdı (1)[22]

2

Seyl-i ṭūfān belāyı
Gūn-ā-gūn ibtilāyı
Görmez oldı gözleri
Ḫayfā rāh-ı hüdāyı

3

Ḫāli gören acıyor
Dünyādan vazgeçiyor
Çün hümā-yı sa‘ādet
Bāġdan ṭaġa uçuyor

4

Ḳatı uyduḳ havāya
İlḥād ifsād sevāya
Ḫüsn-i ḫulḳdan ṣıyrıldıḳ
Ḫalel geldi ḳuvāya

[20] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.
[21] Yazma, varak şeklinde değil, sayfa hâlinde numaralanmıştır.
[22] Eserin, dörtlük(kıta)/bend/beyit vs. sayısı bir bütün olarak görülebilmesi için manzume içindeki kıta numarası dışında da her iki bölüm kendi içinde bu şekilde numaralandırılmıştır. Ayrıca şekil ve muhteva incelemesinde kullanılan örneklerde de bu numaralar verilmiştir.

5

2 Şer‘an memnū‘ işlerle
Dīnen meẕmūm şeylerle
Pek yüz buldı iştiġāl
Çirkin ‘īş ü nūşlarla (5)

6

‘Aceb lāübālīlik
Ḥayret-baḫş bir dirilik
Ḥüküm-fermā olmaḳda
Ża‘f-ı dīnle ḫod-bīnlik

7

Belli degil büyükler
Ortancalar küçükler
Her dilegin yapmaḳda
Echel ecic bücükler

8

Bir ḥürriyet nidāsı
Serbestiyyet ṣadāsı
Mülki ṭutdı ṭoldurdı
Tiyatrolar ṣafāsı

9

Deccāl ile Mehdī’niñ
Muẕıll ile hādīniñ
Baḫṣi ḳalkdı ortadan
Lākin dediḳodınıñ

10

Yoḳdur ḥadd ü pāyānı
Fehm iden yoḳ ziyānı
Subḥāna'llāh ġarīb ḥāl
Şer'i dīni Ḳur'ānı (10)

11[23]

Tamām nisyān itdiler
Ḥaḳḳa ṭuġyān itdiler

12

Edeb ḥayā iṭā'at
İsiḳāmet 'ibādet
Oldı *nesyen mensiyyen*[24]
Ḫilāfete ri'āyet

13

Ayaġa düşdi sözler
Ḳızarmaz oldı yüzler
Ḳaṭ'an farḳ olmaz oldı
Arḳaç astārla bezler

14

3 Ḳuṭnı ḳumāş kemḥāyı
Altun gümüş kīmyāyı
Farḳ itmez oldı maḫlūḳ
Emr-i dünyā 'uḳbāyı

[23] Bu manzume 2 mısralıdır.
[24] *Unutulup gitseydim*.

15

Bir taḳlīddir gidiyor
Ḫalḳ birbirin yidiyor
‘Irż u nāmūs ḥayṣiyyet
Erbābını didiyor (15)

16

On beş yaşlı edībler
‘Ālim ‘ārif erībler
Ya‘nī sözüñ Türkçesi
Çoşḳun ebleh-firībler

17

Ṣavm u zekāt namāza
Ẕikr ü fikre niyāza
Raġbet ḥürmet ḳalmadı
İstiġfāra āġāza

18

Başdan ḳıça ḫaber yoḳ
Ḫükūmetden eṣer yoḳ
Mefḳūd emn ü āsāyiş
Bundan büyük keder yoḳ

19

Ḳudsiyyet-i diyānet
Ḥaḳḳa ḳulluḳ iṭā‘at
Yerine ḳā’im oldı
Taḳlīd içün ri‘āyet

20

Ehl-i ṣalīb ṣınfına
Avrupa eṣnāfına
Ṭaşdan yürek ṭuncdan dil
Olsa irmez vaṣfına (20)

21

Şu ḥāl-i iżmiḥlāliñ
Bu āṯār-ı celāliñ
Zīrā yoḳdur nişānı
Tecellī-i cemaliñ

22

4 Meger Ḫāliḳ Te‘ālā
‘Aẓīm celle ve a‘lā[25]
İṣlāḥ ide bizleri
Yoḳsa *illā fe-illā*[26]

23

Necāt yoḳdur tūfāndan
Belā ġalā borandan
Bī-şek dün gün çıḳmaḳda
Ḫalḳ dīn inṣāf īmāndan

24

Ṭūfān neden ḳopmuşdur
Bu ‘ālemi ṭutmuşdur
Bād-ı ṣarṣar ne yüzden
Esüp alt üst itmişdir

[25] *Azîm (Allah) ‘‘Onun şahı, yüksekliği, büyüklüğü artsın’’ anlamına gelen Tanrı için kullanılan saygı sözleri.*
[26] *Yalnız ve yalnız.*

25

Ḥācet var mı tafṣīle
Ta‘līl taṣḥīḥ ta‘dīle
Bunları ḫalḳ ceẕb itdi
Ḳavl u fi‘l ü ḫulḳ-ile (25)

26

Vel-ḥāṣıl şu azġınlıḳ
Dīnen ḫulḳan bozġunluḳ
Ġaflet ḳılup Allāh’dan
Avrupa’ya uyġunluḳ

27

Celb itmekde ṭūfānı
Ġarḳ itmekçün cihanı
İşte budur ḥaḳīḳat
Düşündiren insānı

28

Ḥaḳ ḫayr ide encāmı
İṣlāḥ ḳıla enāmı
Tā ḳıyāmet ḥıfẓ ide
Raḥmān dīn-i İslām’ı

29

Derd bir degil biñ degil
İẓhārı āsān degil
Biñ müdevven kitābla
Izmārı mümkün degil

30

Ḳanḳı biri yazılsun
Taḳdīr tesvīd idilsün
Bed düşündüm söyledim
Ṣabr ü sükūn ḳılınsun (30)

31

Elbet ẕāt-ı Ẕü'l-celāl
Ṣāḥib-i luṭf ve'l-cemāl
Taḥvīl ḳılar bu ḥāli
Ḥüsne ider ittiṣāl

32

Ḳat'-ı ümīd itmeyiz
Raḥmı taḥdīd itmeyiz
İnşāallāh ba'de-ẕā
Tekrār tecdīd itmeyiz

33

Fısḳ u fücūr ilḥādı
Bed-aḫlāḳı mu'tādı
Ḥaḳ'dan ẕehl ü ġafleti
Rafż u bid'at ifsādı

34

Dānā açdı söz sözi
Ma'ẕūr ṭutuñ siz bizi
Ṭoldı ġaflet isiyle
Taḥḳīḳ arżıñ her yüzi

35

Ḥattā ‘aṣrıñ ṣūfīsi
Ya‘nī ṣınf-ı sālūsī
Söz de dirler bizleriz
Her zümreniñ sāmīsi (35)

36

Ṣad ḥayıf kim ‘avāmdan
Echel ednā bed-nāmdan
Pek de farḳlı degiller
Esāfil-i enāmdan

37

Her havāya uyarlar
Ḳar üstünde ḳayarlar
Maṭlūbların kim virir
Ḫātırını ṣayarlar

38

6 Medḥ ü ṣenā iderler
Bī-ḥad du‘ā iderler
Ger olursa ‘aksi ḥāl
Çoḳ bed-du‘ā iderler

39

Tābi‘lerdir hevāya
Mā-sivāya dünyāya
Vaḳi‘ şeklen bilā-şek
Beñzerler evliyāya

40

Ammā ki bu ekl içün
Nevāl ü māl naḳl içün
Kīlār u anbārlara
Dirler ḥesāb ‘aḳl içün (40)

41

Taḳlīd başı üsleri
Şedd ü kemer süsleri
Yüzde ṭoḳsan ṭoḳuzuñ
Elf ü ebced dersleri

42

Oḳumazlar besmele
Ġāyet tuḥaf mes’ele
Faḳaṭ ‘ilm-i kīmyādan
Īrād birle es’ile

43

Kerāmetden dem urmaḳ
Rü’yā görmek hem yormaḳ
Aḫaṣṣ-ı maṭlūbları
Beş on-pāre ḳoparmaḳ

44

Gūnā vesīle ile
Cemīl eṣīle ile
N’olur cem‘ olsun ṣervet
Ger ḥill ger ḥīle ile

45

Ṣınıfları ṣūfīyye
Kendüleri ḫafiyye
Ḥattā meclis re’īsi
Evliyā ser-ḫafiyye (45)

46

7 Bayḳuş gibi öterler
Keşf ü kerem ṣatarlar
Serçeleri bi’l-iġfāl
Boġar etin yutarlar

İstiṭrād[27]

47

Ṣūfīleriñ cāhili
Sefīhleriñ zāhili
Meydān bulup yapıldı
Miṣlen dānā kāmili

48

8 ‘İlme ṭālib olmazlar
Oḳumazlar yazmazlar
Bilmedigi şeyleri
Bilenlerden ṣormazlar

49

Postları hep yapadan
Cübbeleri ḳabādan
Gerçi dirler ṣūfīyiz
Ḫoşlanmazlar ‘abādan

[27] Bu başlıktan sonra şöyle bir not var: “Meşhūr-ı digerān ya‘nī Türkçe bayḳuş dedigimiz kerlü ü ferlü bir ḫayvan ki nev‘-i ṭuyūrdur. Lākin ḥīle ü ḫud‘a ḫuṣūṣunda beġāyet ġayūrdır ez-ān cümle”.

50

Her biri bir sevdāda
Ḳartal gibi havāda
İnmezler düz ovaya
Gözleri hep semada (50)

51

Tek başına gezerler
Ḳanadların süzerler
Ala ḳarġa keklikden
A‘yān erkān düzerler

52

Gāh inerler ovaya
Ḳuvvet verip yāveye
Ḫalḳı ḫayrān ideler
Dürlü dürlü şīveye

53

Bülbül gibi öterler
Dürlü hüner ṣatarlar
Ḫattā füsūn efsūnla
Ḫünkāra dek çatarlar

54

Somururlar ḳanların
İlikle dermanların
Ġayr-ı meşrū‘ tedbīrle
Maḥv iderler şānların

55

Fehm it remz ü īmāyı
Mu‘ammāyı ma‘nāyı
Pek incidir oldular
Ervāḥ-ı evliyāyı (55)

56

Bu sāde-dil ṣūfīler
Ma‘ārifden ṣāfīler
N’itsün buña n’eylesün
Aṣfiyālar ṣāfīler

57

Mesdūd bütün tekyeler
Mevcūd kirli tāḳyeler
İtdi üç yüz ġrama
Dört yüz dirhem oḳkalar

58

Geh olurlar ‘avāfda
Gehī daḫi ṭavāfda
Bāġ ü baḫçe köşkleri
Gehī daḫi eṭrāfda

59

Ne var ne yoḳ ṣorarlar
Ḥattā bi’z̲-z̲āt ararlar
Bir kes dise ‘ayıbdır
Anı ṣımṣıḳ ṣararlar

60

Urġanlara iplere
Kendiler de küplere
Binüp der-ān iderler
Ma‘rūż meşhūd bāblara (60)

61

‘Ayıb diyen bī-çāre
Der-ān yed-i cebbāra
Tevdī‘ teslīm olunur
Ḥasret düşer diyāra

62

Böyledir hep kārları
Bu ṣūfī dīndārları
Ma‘ārifden āvāre
Dehriñ yādigārları

63

Ses virirler her telden
Dere tepe çöllerden
Üç çifte ṣandāl ile
Ṣoñra daḫi göllerden

64

Baḥiṣleri ḫilāfet
Dervīşlere riyāset
Tekyeleri hep mesdūd
Her işleri cehālet

65

Ḥaftada bir açarlar
Sā‘at onda ḳaçarlar
Fayṭon ile sür‘atle
Çamlıca’ya uçarlar (65)

66

Yazın ḳırda bayırda
Ṣaḥrālarda çayırda
Gezinüp keyf iderler
Bāġçelerde seyirde

67

Yarı yolda ṣapıḳlıḳ
Ḥased ḥıḳd [u] ḫod-bīnlik
Hem cinslerin bi’l-iżrār
Hemān çoḳça zenginlik

68

Emelleri işleri
Alış ve verişleri
Ḥaḳīḳaten pek çirkin
‘Īş ü nūş ü ‘āşları

69

Kitāb almazlar ele
Ḥesāb ḳoymazlar dile
Uḫrādan baḥs itmezler
Ṣat iderler velvele

70

Ḥizb oḳurlar cez̲b içün
Z̲ikr iderler celb içün
Şunı bunı ‘ayānen
Ḳullanırlar kiz̲b içün (70)

71

Re’īsleri münāfıḳ
Mervān gibi mürāfıḳ
Fi‘l ü ḥāli bilā-reyb
Hep Hāmān’a muṭābıḳ

72

Çulluḳ gibi ḳabarır
Rāst geldigin aparır
Tükrük ile bulansa
Şanma yüzi ḳızarır

73

Bülbül görse öldürür
Gül görürse şoldurur
Nefy idilse bir faḳīr
Sevincinden çıldırır

74

Ṭavuḳ gelse yanına
Yoldaş ider cānına
Söyler yanındakiye
Nālānım ‘irfānına

75

Serçelerle eglenür
Ḫurūs görse diklenür
Şelfinleri çoḳ sever
Çirkininden igrenür (75)

76

Keklik ile ḳardeşdir
Ḳarġalara yoldaşdır
Nedīmidir ṣaḳṣaġan
Bayḳuş ile sırdaşdır

77

Casūsluḳdır ṣan‘atı
Menḥūslıġa himmeti
Rūz ü mesā mel‘ūnuñ
Uyıḳmaġa ġayreti

78

Ḫaḳ ẕikr olsa bir yerde
Düşer oñmaz her derde
Görse güneş şu‘ā‘ı
Çekmek diler biñ perde

79

Sālūsların ṣaldırır
Cāsūslara bildirir
Ḳopar ḳızıl ḳıyāmet
Der-ān ẕikri diñdirir

80

Vay ḥāline ẕākiriñ
Orda olan zā’iriñ
Dervīşān ü bācıyān
İri ufaḳ sā’iriñ (80)

81

Her birine ḳulp ṭaḳar
Cān yaḳıcı ṭop şıḳar
Ẓālim bir gün içinde
O ḫāneyi tīz yıḳar

82

Mevlūd olsa tekyede
Du‘ā olsa Mekke’de
Bir āyīn-i cem olsa
Ḥattā dāḫil Bekke’de

83

Dimez ḫayır bu işler
Bunı mü’minler işler
Olur ḳorḳunç bir zırtlan
Söyler ḳopdı teşvīşler

84

Düşer sāḫte telāşa
Ḳuvvet virir ṣavaşa
İder dürlü yayġara
Seyr it çıplaḳ ḫuffāşa

85

Dir ki gice gündüzdür
Dere tepe dümdüzdür
Şem‘ daḫi ḳunduzdur
Ninem bākir bir ḳızdır (85)

86

Erkānını celb ider
A‘vānını cem‘ ider
Uzaḳ yaḳın yerlerden
A‘yānını ceẕb ider

87

Söyler ḳopmış ḳıyāmet
Padişāha ihānet
Şimdi ṭuydum işitdim
Lāzım geldi ‘adālet

88

13 Biz bu işe me’mūruz
Görmek ile mesrūruz
Allahümme iḥfeẓnā[28]
Görmez iseñ memkūruz

89

Ḥāṣıl-kelām şu olur
Kīmyā erir ṣu olur
N’olur olur erenler
Zer üstüne Hū olur

[28] *Allah’ım bizleri koru.*

90

Re’īs gider sarāya
Gider bura şuraya
Ġarīb ‘acīb tedbīrle
Varır maḥrem araya (90)

91

Yaşlar döker gözünden
İñler ‘azīz özünden
Ṭap ṭap urur ellerin
Ḳan çıḳarır dizinden

92

Herkes ḳalır ḥayretde
İş var dinir elbetde
Ẓāhir fitne ḳopmışdır
Şehirlerde mülketde

93

Dirler cānım ne oldı
Yüzüñ neye ṣoyuldı
Ḳıpḳırmızı olmışdır
Yoḳsa bir şey ṭuyuldı

94

Söyle çabuḳ bilelim
Hemān çāre bulalım
Söyle söyle şeyḫinā
Bulamazsaḳ ölelim

95

Açar re’īs femlerin
Döker semli demlerin
Elin başar kitāba
İder ṣaḥīḥ söylerin (95)

96

Ġā’ib olmuş cem‘iyyet
İslāmiyet mürüvvet
‘And[29] içerim ṣaḥīḥdir
Mefḳūd ḥükm ü ḥükūmet

97

Ḥattā ḫaber virmeden
Müfettişi görmeden
Yapacaġı n’olduġın
Gelüp benden ṣormadan

98

Geçen cum‘a gününde
Yıḳılası evinde
Eyvāh eyvāh ṣad eyvāh
Hem giceniñ birinde

99

İki def‘a ẓannımca
Biri gündüz bir gice
Hem de ġāyet serbestce
Dün işitdim böylece

[29] Metinde “and” yerine “ ‘and ” şeklinde kayıtlıdır.

100

Filān mevlid oḳumış
Ẕikr eylemiş ḫatm itmiş
Añsız olmuş bu iş kim
Bizden kimse yoġ-imiş (100)

101

Olmuş ‘aẕīm cem‘iyyet
Ẕikr ü fikr ü ‘ibādet
Yandı buña yüregim
Muḳteżā-yı riyāset

102

İçlerinde ḫˇāce var
Daha nice nice var
‘Asker kātib beg paşa
Bir de tügsüz cüce var

103

Bunda bir iş olmalı
Alış-veriş olmalı
Ḥācet yoḳdur taḥḳīḳe
Tīz öñüni almalı

104

Ṣoñra başa çıḳılmaz
Herkes yapar ṣıḳılmaz
Dervīş ‘asker ḫˇāceler
Ele avca ṭıḳılmaz

105

Tekelere söz olmaz
Cāmi‘lere yüz olmaz
Tecessüs ta‘ḳīb içün
Mescidlere iz olmaz (105)

106

Ma‘lūm herkes ayaḳda
Gözi ṣaġda ṣolaḳda
Silāḥ bārūt ṭoludur
Pek çoḳ evde ḳonaḳda

107

Ben bu ḳadar bilirim
Söylemesem ölürüm
Ḥattā işiñ içinde
Mühim çoḳ şey görirüm

108

Daha neler ġamz ider
Görseñ naṣıl uz ider
(ر) Re (ث) ṣe adların ḥattā
Ġāyet raḳīḳ remz ider

109

Ammā sāde kendinden
Düzüp ḳoşma bendinden
Ol ṣımṣıḳ [ı] bağlanmış
Dürlü metā‘ denginden

110

Açar ṭoplar çarçabuḳ
Hīç biriniñ aṣlı yoḳ
Ṣanki re’īs efendi
Ebu’l-hevādan muḥiḳ (110)

111

Dürlü dürlü and ile
Bayḳuş gibi pend ile
Ġāfilleri ṣayd ider
Ḥayret-efzā künd ile

112

Baġlar çatal urġana
Yollar ḳaṭ‘-ı fermāna
Paşaları begleri
Kendi yatar tām yana

113

Begler ḳanar öylece
Gidüp dirler böylece
Olmuş ṣaḥīḥ şevketlü
Tamām yerli yerince

114

Telāş gelür sulṭāna
Hīç dimez ki efsāne
Tertīb olan durūġı
Çıḳar fermān meydāna

115

Celb idilür o filān
Ẓāhir olur ḥarf yalan
Derk olunmaz ḥikmeti
Fīli yutar kör yılan (115)

116

Artıḳ filān görülmez
Aranılmaz ṣorulmaz
Mevlūd oḳutdıranıñ
Nām ü şānı ṭuyulmaz

117

İşte re’īs bu re’īs
Cinnīlerle hem celīs
Söyle ḳorḳma erenler
Şeyṭān aña tām enīs

118

İçi ṭışı anıñla
İşi şunuñ bunuñla
Uġraşuban maḥv itmek
Ötesini var añla

119

Ḥaḳ ṣaḳlaya mekrinden
Yalan yañlış fikrinden
Mā-beyinde filānda
Ehl-i ḥaḳḳı ẕikrinden

120

17 Ḥāṣıl ṣınf-ı sālūsıñ
Dervīşleriñ re’īsiñ
N’olduḳları fehm ola
Şāha ḳarīn iblīsiñ (120)

121

Üzilürler yürürler
Birbirlerin görürler
Uçuşurlar havāda
Yorılurlar ṭururlar

122

Ṣıġınmalı Ḫudā’ya
Resūl-i Kibriyā’ya
Bu gürūhuñ şerinden
Pīrāna evliyāya

123

Āmirler de böyledir
Me’mūrlarda öyledir
Ṣaḳın şaşup yañılup
Dime öyle şöyledir

124

Şāẕdır ‘ādil ‘āḳılı
Azdır mü’min kāmili
Emniyet ḳıl ‘azīzim
Nādir ‘ālim ‘āmili

125

Bunlardan ḫāric ḳalan
Yaġlarıyla ḳavrılan
Ḫayrān nālān perīşān
Mü’min muḥsin ṣadīḳān (125)

126

Ġam ü ġuṣṣa ḳayġuda
Her biri bir ṣayġuda
Balıḳ gibi dāimā
Çilelerde ḳuyuda

127

Gizli gizli gezerler
Her şeyleri sizerler
Āh ü enīn eyvāhla
Cānlarından bezerler

128

18 Bu zümre-i pākānıñ
Pāk ḫāk eyle yeksānıñ
‘Ālim ‘ārif aṣdiḳā
Mü’min emīn insānıñ

129

Ḫıdmetleri Ḫaḳḳ içün
Minnetleri ḫalḳ içün
Bilā-reybi ve’r-riyā[30]
Hep mekārim ḫulḳ içün

[30]*Şüphesiz ve riyasız.*

130

Erkānları şerī‘at
Ādābları ṭarīḳat
Ḥilm ü ḥayā ‘adālet
Sāmānları ma‘rifet (130)

131

Naḳıdları ḥaḳīḳat
Cevherleri ṣadāḳat
Re’fet şefḳat ‘ibādet
Ḥaḳ emrine iṭā‘at

132

Ulü’l-emri ṭanımaḳ
Uluları ḳorımaḳ
Ṣırāṭ-ı müstaḳīmden
Ser-i mū ayrılmamaḳ

133

Muḥsinleri severler
Mü’minleri ṣayarlar
Emīn aṣdaḳ aḥbābı
Baş üstüne ḳoyarlar

134

Ḥaḳ yolını güderler
Emri ṭutar giderler
Kiẕbi küfür bilirler
Ṭoġrı ṣoḥbet iderler

135

Īmānları Ḳur’āna
Şer‘-i pāke fermāna
Tābi‘lerdir bi’l-iḫlāṣ
Nā’ib-i Ḥaḳḳ insāna (135)

136

19 Eḥādīṣi ṭanırlar
Vaḥiy niẓām bilirler
Peyāmber-i ẕī-şānıñ
Tām iṣrince yürürler

137

Farż u sünnet müsteḥab
‘Andlarında[31] pek aḥab
Zevher-i īmānları
Ḳalblerinde leb-ā-leb

138

Revāfiża uymazlar
Sözin ṣavın ṭuymazlar
Ḫavārici mülḥidi
Eve barḳa ḳoymazlar

139

Bāġīlerden ḳaçarlar
Tenhālara göçerler
Selāmetün li’n-nefsi[32]
Ṭaġdan ṭaġa uçarlar

[31] Metinde “andlarında” yerine “ ‘andlarında” kayıtlıdır.
[32] *Nefsin selameti.*

140

Çoḳ ḳorḳarlar ‘āṣīden
Erbāb-ı ma‘āṣīden
Ḳaṭ‘iyyen baḥṣ açmazlar
İstiḳbālden māẕīden (140)

141

Sīm isterler şemisden
Semm umarlar ḫabiṣden
Ṣaḳınurlar rūz [u] şeb
Şeyṭān ile celīsden

142

Ḥaẕerleri müfsidden
Munāfıḳla mülḥidden
Ehl-i fısḳ u fücūrdan
Müşrik gibi zındıḳdan

143

Mu‘ayyendir sözleri
Münevverdir yüzleri
Nūr-ı īmān ‘irfānla
Müzeyyendir özleri

144

20 Bāṭıl ḳıyās itmezler
İdenleri görmezler
Rafż ü ḫurūc ehliniñ
İzlerini güdmezler

145

Ḫaḳdan ḳıyās iderler
Feyẓ iḳtibās iderler
Bāṭıl ḳıyās bilmezler
Ṭoġrı yolı güderler (145)

146

‘İlm alurlar ‘ālimden
‘İlmi ile ‘āmilden
Ledün dersi görürler
‘Ārif billāh kāmilden

147

Kiẕbe külāh egmezler
Riyā süm‘a bilmezler
Bu gürūh-ı ‘āliye
Nifāḳ nedir sizmezler

148

Dirler ‘ayıb paḫīllik
Pek merġūbdur seḫīlik
İnsānlıġa yaraşmaz
Sefīhlikle ikilik

149

Birden başḳa dimezler
Semli yemek yemezler
Çirk ḳokulı zebībī
Dile ele ḳomazlar

150

Ġanīleri şākirdir
Peyker gibi bākirdir
Bu zümre-i ‘andelīb
Gice gündüz z̲ākirdir (150)

Ḳaf (ق)

151[33]

Bilişleri şükr ü du‘ā
Her işleri ḥamd u ṣenā
Ma‘a’l-‘ışḳı ve’l-iḫlāṣı[34]
Dirler dā’im Ḫudā Ḫudā

152

Miskīnleri dil-şād itmek
Yetimleri irşād itmek
Maḥbūbların öz ‘ādeti
Esīrleri āzād itmek

153

Ḫıdmetleri ‘adāletdir
İstiḳāmet mekānetdir
Her himmeti taḳīleriñ
Dīn uġruna şecā‘atdir

154

Farḳ iderler bāṭılı
Ḥaḳ’dan ġāfil ‘āṭılı
Nāmın añup sevmezler
Bāġī ṭāġī ḳātili

[33] 151- 153. kıtalar/dörtlükler 8 hecelidir.
[34] *Aşk ve ihlasla ile bilikte.*

155

Uyuḳmazlar yaḳmazlar
Ḥaḳ’dan ġayre baḳmazlar
Gidişleri pek dürüst
Seyl-āb gibi aḳmazlar (155)

156

Özleri pāk ṣu gibi
Yüzleri meh-rū gibi
Ṣoḥbetleri sözleri
Tamām maġz-ı Hū gibi

157

Ḥıfẓ iderler Ḳur’ānı
‘İlm ü ḥayā īmānı
Ḳaṭ‘an nisyān itmezler
Aḥd u vefā peymānı

158

Rāżīlerdir ḳaẓāya
Boyn egerler rıżāya
Ḥamd u şükür iderler
Ni‘am saḳam cezāya

159

Ḥaḳḳa teslīm kārları
Nāmūsları ‘ārları
Taḥḳīḳ liḳā içündür
Her āhları zārları

160

22 Feyż ararlar tefvīżde
Müfeyyiżü'l-füyūżda
Yoḳdur ḳaṭ'an gözleri
Aġrāż 'ivāż ġarażda (160)

161

Ṣabre dirler cān-perver
Cism ü tende ser-efser
Ḳana' ile tev'emdir
Şems ü ḳamer-veş cevher

162

İmāmları 'Alī'dir
Şāhen-şeh-i velīdir
Ḳażā belā rıżāca
Īmānları celīdir

163

Ṣıdḳ u seḫā şānları
'Adl u dād [u] ünleri
Ḥilm ü ḥayā ḥaḳīḳat
Tām cevher-i cānları

164

Şevḳ alurlar şemisden
Meh-liḳāya enīsden
Feyiżlenür bu güller
Ḳudsī rūḥ-ı Veyis'den

165

Ḳavilleri ḳalemden
Fi‘illeri ‘ilimden
Re’sü’l-mālı dostlarıñ
İḥsān olur ‘alīmden (165)

166

Ḥaḳīḳetdir ḥālleri
Kīmyā naḳd-ı mālları
Bu zümre-i merdān kim
Muḥammed’iñ gülleri

167

Ṣafālanur ṣabādan
‘Anber-būy-ı ‘amādan
Ezelde ḥaẓẓ almışlar
Zīrā laṭīf ġıdādan

168

23 Baḫçeleri ‘adnāndır
Bekçileri rıḍvāndır
Sāḳīleri sulṭānım
Bī-şek şīr-i Yezdān’dır

169

Her faṣılda açarlar
Rūḥa ṣafā ṣaçarlar
‘Aşḳ ü şevḳ ü ḥubb-ile
Ḫudā diyüp uçarlar

170

Tā-‘arşa dek bu güller
Ḥayret ider bülbüller
Zirā bunlar ḳayd ile
Hīç muḳayyed değiller (170)

171

Şecerleri şāhāne
Varāḳları yegāne
Bilā-ḫafā ve’r-riyā[35]
Yapraḳları merdāne

172

Fıṭratleri laṭīfdir
Ḫılḳatleri şerīfdir
El-ḥaḳ işbu güllere
‘Ūd u ‘anber redīfdir

173

Kimler görse ḫoşlanur
Dallarına aşlanur
Bilā-külfet ve’t-teklīf[36]
‘Aḳıllanur uşlanur

174

İşte mü’min bunlardır
Hem gül hem reyḥānlardır
Degil *ḫāşā ve kellā*[37]
Aḫlāḳsız nā-dānlardır

[35] *Gizli olmayan ve riyasız.*
[36] *Külfetsiz ve teklifsiz.* Ayıca bu dizenin altında (ḥattā olsa yābānī) ifadesi vardır.
[37] *Allah korusun, katiyen.*

175

Mü’min ṭoġrı iz güder
Mevlāsını ẕikr ider
‘Adūl itmez ‘adilden
Dā’im Ḥaḳḳı fikr ider (175)

176

Pāk i‘tiḳād ṭutarlar
Çürük ḳozı atarlar
Ger ḳaẕārā alsalar
Yoḳ bahāya ṣatarlar

177

Ḥüccetleri Ḳur’āndır
Sāṭı‘ ḳātı‘ fermāndır
Dirler buña ḳanmayan
Dört ayaḳlı ḥayvāndır

178

Ondan firār iderler
Görmekden ‘ār iderler
Min külli’l-ḫāl[38] mü’minler
Ḥaḳ buyrıġın iderler

179

Bilmedigin ṣorarlar
Şerī‘atde ararlar
Uṣanmazlar bıḳmazlar
Bulup görüp ḳanarlar

[38] *Herhalde*

180

Yoḳ ẓann iden aḥmaḳdır
Ḥaḳ'dan ġāfil alçaḳdır
Beñzedilmez pirince
Dirler ḥüḳmen burçaḳdır (180)

181

Yiyen manda öküzdür
Aġza söyler boynuzdur
İşbu 'āṭıl ẕāhiller
Ḫuffāş gibi uyuzdur

182

Ḥaḳ ṣaḳlaya onlardan
Meṣel dīnsiz conlardan
Bunlar ile berāber
Maṣonlardan zenlerden

183

Ammā baḫṣ-i īmānda
Müslim mü'min insānda
Kellā ḥāşā[39] degildir
Ḥayvānlarda şeyṭānda

184

Mü'min 'aḳīḳ gül gibi
Benefşe sünbül gibi
Gülistān-ı tevḥīdde
Dem-güẕār bülbül gibi

[39] *Allah korusun*.

185

Gül dalına ḳonarlar
Dā’im güli añarlar
Ḫārdan güli ṣormazlar
Gülden güli ṣorarlar (185)

186

Ḫārı başa ṭaḳmazlar
Mārı eve ṣoḳmazlar
Mūrdan balı gizlerler
Zārla göñül ṣıḳmazlar

187

Gāh çift ḳonar tek ḳonar
Dirler buña kim ḳanar
Madam sefīh merġūbı
Ḫāne söner cān yanar

188

Çün put-perest zārıdır
‘Acem Efrenc kārıdır
Bunuñ ile iştiġāl
Mü’minleriñ ‘ārıdır

189

İnsān oyun oynamaz
Olmaz hele bī-namāz
Ḳonsa ḳızġın ḳazana
Şeyṭān ile ḳaynamaz

190

Dīn ki İslām dīnīdir
Namāz ḳuluñ deynidir
Borcun edā eyleyen
Nāsıñ eñ Ḥaḳ-bīnidir (190)

191

Borçla naṣıl yaşanır
Ṣoñı şuña ṭayanır
Ya‘nī sözüñ ṭoġrusı
Şeyṭān yüze ḳaşanır

192

26 Namāz dīne direkdir
Cism içre cān yürekdir
İşte budur ẕülbiya
Birlik ballı börekdir

193

Bularsız ten ne olur
Cism ü beden ne olur
Velī beyt-i Ḫudā’ya
Gelen giden ne olur

194

Muḥavveldir ‘irfāna
Selīm ‘aḳla vicdāna
Şu mıṣra‘ıñ tedḳīḳī
Ṣāḥib-dīn ü īmāna

195

Borç virmek mi ġabāvet
Virmemek mi cināyet
‘Ayn-ı farżdır tefekkür
Ḳanḳıdadır sa‘ādet (195)

196

‘Aḳl u inṣāf bildirir
Her vicdānı ḳandırır
Ḥaḳḳ u ‘adl-ı şer‘-i pāk
Çoşḳun seli diñdirir

197

Zekāt daḫi birāder
Düşün de baḳ ser-ā-ser
Nezd-i ulü’l-ebṣārda
Ṣalāt ile berāber

198

Zīrā onuñ nev‘idir
Miṣlen güzel ‘aynıdır
Bundan içün degil mi
Mü’minleriñ deynidir

199

Kem virilür niṣābdan
Şey eksilmez ḥesābdan
Ammā mu‘ṭā ḳurtılur
Hem borç hem de ‘iḳābdan

200

27 Hem birine on gelür
Boş çuvala un gelür
Öyle aḥsen ‘aṭā kim
Sīm gider altun gelür (200)

201

Sevindirmek faḳīri
Ehl-i muḥal ḥaḳīri
Müsin marīẓ muḥtācīn
Bī-kes yetīm ṣaġīri

202

Tām insānlıḳ kārıdır
Ḳānūn böyle cārīdir
Şey ki şer‘an emr olur
Her ġarażdan ‘ārīdir

203

Ne eksilür virmekden
Ḫayır bir iş görmekden
Bir yerine belki biñ
Kesb-i ḥelāl dermekden

204

İşbu fi‘l-i sa‘ādet
Yümn ü ṣıḥḥat selāmet
Mıḳnāṭısı şüphesiz
Ḳılmalıdır ḳanā‘at

205

Degil midir ṣadaḳa
Ehli içün nafaḳa
Şekke yoḳdır hīç maḥal
İrir Rabbü’l-felaḳa (205)

206

Elbet bire biñ virir
Maḫzenleri ṭoldırır
Ol ġaniyyü’l-‘ālemīn
Her dü yüzi [n] güldirir

207

Zekāt virmek şerefdir
Ẓann olmaya serefdir
Bu şerefden maḥrūmlar
Velev disün telefdir

208

28 O söz cehil nişānı
Ḫasīs paḫīller şānı
Çünki onlar derk itmez
Ḳudsiyyet-i Ḳur’ānı

209

Ḫasīs irmez ni‘mete
Paḫīl ṣervet devlete
Diler olsun milyoner
Yanar nār-ı ḥasrete

210

Ḥiss itmezler rāḥatı
Seḫādaki rif‘ati
Ḳanda ‘irfān iderler
Emr-i Rabbü’l-‘izzeti (210)

211

Berr ü iḥsān ṣāḥibi
Ḳudsīler muṣāḥibi
Taḳdīs tevḥīdle me’lūf
Dā’im ḥāżır ġā’ibi

212

A‘nī ‘aẕīm Subḥān’ı
Ol Raḥīmü’r-Raḥmān’ı
Vāḥid aḥad hem ṣamed
Ẕāt-ı pāk-i Yezdān’ı

213

Ḥāṣıl saḫī vafīniñ
Mü’min billāh taḳīniñ
Göñli olur pek ġanī
Emīn muḥsin naḳīniñ

214

‘Ömür sürer ẕevḳ ile
Ḳaṭ‘an sönmez şevḳ ile
Herdem eyler taġaddī
Hīç tükenmez rızḳ ile

215

Zülāl olur ġıdāsı
Artar ‘aşḳ u ṣafāsı
İrer der-i Mevlā’ya
Ḥamd u ṣenā du‘āsı (215)

[2][40]

Laṭīfe

1

29 Nūr-ı ‘aynım Lütfu’llāh
Aşlıñ seniñ Nūru’llāh
Şükr eyle kim Ḫudā’ya
Nesliñ daḫi ehlu’llāh

2

Ḫālıḳıña ḳıl sücūd
Virdiginden eyle cūd
Vaḳf it diliñ du‘āya
Söyle dā’im yā Vedūd

3

Cūd sücūduñ ‘aynıdır
Gözde nūruñ ‘aynıdır
Allāhını bilmeklik
Her Müslim’iñ deynidir

4

Ḫiṭāb maḫṣūṣ insāna
Ulü’l-ilm ü ‘irfāna
Ma‘lūm nāzil dört kitāb
Peyāmber-i z̲ī-şāna

[40] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

5

Mükellefler mükerrem
Mü’minlerdir muḥterem
‘Ale’l-ḳader ehl-i Ḥaḳ
‘İrfān ile muḥteşem (220)

6

İnṣāf dīniñ yarısı
Bāz [ı] bala yavrısı
Tebdīl taḥvīl olunmaz
Mu‘ciz fermān yazısı

7

Taż‘īf ile īmānı
Taḳdīs ‘aḳl ü ‘irfānı
Bilā-ḫafā ve’r-rıyā[41]
Budur şān-ı insānī

8

30 Gel Allāh’a Allāh’a
Ḳurb-ı Resūlu’llāh’a
Uy Kitāb u sünnete
Uyma ‘aduvvu’llāha

9

Ḳopduḳ geldik ecelden
Āşiyān-ı ezelden
‘İlme nihān olmaya
Riyāż-ı Lem-yezelden

[41] *Gizli olmayan ve riyasız.*

10

İşte odur bidāyet
Nihāyet o bidāyet
Tevḥīd içün Ḫudā'yı
Naṣīb oldı seyāḥat (225)

11

Biz seyyārız zā'iriz
Dā'im uçar ṭā'iriz
'Avālim ü eşyāyı
Züvvārları sāyiriz

12

Ma'lūm ḳadīm aṣlımız
Ḥādiṯ daḫi cismimiz
Ẕātdan olduḳ hüveydā
Şükür Müslim ismimiz

13

Her ṣıfatla ṭonandıḳ
Ẕāt-ı Ḥaḳḳ'a inandıḳ
Melek kütüb mürsele
Īmān idüp hem ḳandıḳ

14

Bunlar tekmīl ezelde
Dīvān-ı Lem-yezelde
Muḥal yoḳdur iḫfāya
Bezm-i elest ecelde

15

Ḥaḳḳı iḳrār eyledik
Belā belā[42] söyledik
Birlemekçün Ḫudā'yı
'Ahd ü peymān eyledik (230)

16

Bū gizlenmez gizlenmez
Gün buluṭda gizlenmez
Fehm it rāz-ı derūnum
Ay el ile izlenmez

17

Ammā ki söz bil şunda
Ne femde ne dendānda
'Ācizāne mūrāne
Ḥaḳīḳat-i insānda

18

Keṣāfetden baḥṣ itmem
Kināyetden beṣṣ itmem
Oġlum *kellā ve ḥāşā*[43]
Ḥaḳīḳati ketm itmem

19

Vaḳtā ki ol ḥaḳīḳat
Ẕātdan olan ḥaḳīḳat
Ṣanma ġayrı ḥaḳīḳat
Ma'rifet ḳıl ma'rifet

[42] *Evet, evet.*
[43] *Allah korusun.*

20

Emr-i Ḥaḳ'dan 'ibāret
Her şey aña vedī'at
Ḫiṭāb 'iḳāb şerī'at
Böylece ḳıl ḳanā'at (235)

21

İstiḳāmet ṭarīkat
'Adālet ve ma'rifet
Mensūb ol ḥaḳīḳate
'İlm ü ḥikmet salṭanat

22

Kelīm işte o sulṭān
'Uryān idi pek 'ayān
Emr-i dīnen 'ālemde
Subḥāna'llāhi'l-mennān[44]

23

Çoşdı vaḥdet deryāsı
Ṭutdı ḥikmet nidāsı
Ḫalḳ isimli 'ālemi
Ẓāhir oldı edāsı

24

32 Sırr-ı vaḫdet ḥikmetiñ
Ḥayret-efzā ḳudretiñ
İşte ol-dem 'azīzim
Seniñ de ḥaḳīḳatiñ

[44] *Çok ihsan eden, veren Yüce Allah.*

25

Aldı Ḥaḳ'dan bir fermān
Ḳıldı 'azm-i şitābān
Seyr-i tecellī içün
Bi-emrillahi'd-deyyān[45] (240)

26

'Ālim 'ālem ṭolaşdı
Rengden renge girişdi
Tekmīl itdi erkānı
Cism evine irişdi

27

Tām on sekiz 'ālemden
Eşyādan 'avālimden
Alacaġın ṭopladı
Ḥattā aṣlāb açmadan

28

Ḥāṣıl-kelām ma'āda
İşbu ḫarāb-ābāda
Ḳadem başdı göründi
Ya'nī fānī dünyāda

29

Sen ṣanki o sulṭānı
Ḥaḳīḳat-i insānı
Dört ṭuġlı bir şāh idi
Tekmīl derdi a'yānı

[45] *Herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren Yüce Allah emriyle.*

30

Aḥsen-taḳvīm ṣuverle[46]
Tamām ‘asker leşkerle
Ḳondı taḫt-ı insāna
Her bir ḳuvā hünerle (245)

31

İşbu ġurbet ilinde
Vāsi‘ keşret çölünde
Nefsin bilüp dönmekçün
Baḥr-ı teḥvīd gölünde

32

33 Herkes bir söz söylüyor
Derdin kimse bilmiyor
Āh mine’l-‘acāibı[47]
Sırrın dile almıyor

33

Kimi söyler ṭabī‘at
‘Aḳla ṣıġmaz ḥaṭī’at
İdüp gider bu yöne
Ḳılar Ḥaḳ’dan ḳaṭī‘at

34

Allāh Allāh ne ḥālet
Olur mu hīç ḥaḳīḳat
Nām-ı diger emr-i Ḥaḳ
Ṭabī‘atden ‘ibāret

[46] Biz insanı ***en güzel biçimde*** yarattık. (Tin, 95/4). İbarenin aslı “ahseni takvîm”dir.
[47] *Ah (yazık) tuhaf şeylerden.*

35

Evvelü’l-bāb ṭabī‘at
Dinse olur īṣābet
Ẓāhir olur gün gibi
Künh ü keyf-i ḥaḳīḳat (250)

36

Ḥākim maḥkūm olamaz
Ḫādim ḥākim olamaz
Her şey yerlü yerinde
Mevcūd ma‘dūm olamaz

37

Rākib dimek merkūba
Rāġıb dimek merġūba
‘Aḳl u şer‘a muġāyir
Ṭālib dimek maṭlūba

38

Bu miṣali derk eyle
Gönlüñ Ḥaḳḳa berk eyle
Ḥaḳīḳatiñ ‘irfān ḳıl
Ḳīl ü ḳāli terk eyle

39

Elā ḥikmet zübdesi
Ḥaḳīḳat güzīdesi
Hādī rāhdan ayrılma
Bāzü’l-eşheb bendesi

[3][48]

Ḫātime

1

34 Şāhin şīrīn bir ḳuşdur
Leṭāfetle menḳūşdur
Cism ü hey’et cüṣṣesi
Keṣīf ṣanan serḫoşdur (255)

2

‘Aḳlı yoḳdur başında
İstiḳāmet ‘īşinde
Ḳartal gibi bir maḫlūḳ
Gezer ṭaġlar başında

3

Ḳuzġun daḫı bir ḳuşdur
Ṣadāsı pek mūḥişdir
Kibr ü ġurūr ehliniñ
Her kisvesi ber-dūşdür

4

Söyler ḳudsī ṭāvūsum
Dimez ḫūn-ḫˇar menḥūsum
Tezḳār ider her yerde
Ḳudsīlerle me’nūsum

5

Hem dir menem ġayrı nīst
Melekde nīst mülkde nīst
Benden ġayrı ḫüküm-rān
Ferş felek eflākda nīst

[48] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

6

Ḳanadlarım ḳoşḳoca
Ḳulum kölem ardımca
Şāhīn ṭurır el pençe
Sarāyımda her gice (260)

7

Tek başıma gezerim
Kendim yazar bozarım
Ḥattā çıḳsa ḳarşuma
Ḳartala pek ḳızarım

8

Kel kertlez de kölemdir
Ḳaraḳuşda ḳulumdur
Artımca ṣaḳṣaġanlar
Teḳmīl ḳanad ḳolumdur

9

Her ḳuvvete mālikim
Ẓann olmaya memlūkum
Ḥāṣıl kendi kendime
Bir muḳtedir melīkim

10

Kendim keser biçerim
Güzel yerim içerim
Keyif benim köy benim
Ṭaġdan ṭaşa geçerim

11

İnmem ṭaġdan düzlere
Ḳulaḳ ṭutmam sözlere
İnsem daḫı aḥyānen
Baḳmam ḳoca yüzlere (265)

12

Onlar cānlı tenlidir
Sürilerde bellidir
‘Ale’l-ḫuṣūṣ ḳoç olan
Ġāyet şanlı ünlüdür

13

Biñ ḳoyunı güderler
Artda öñde giderler
Eñ ḳuvvetli ceng-āver
Ḳurdı ḳat öñ iderler

14

Paylaşırlar ḳozların
Alḳan kesüp yüzlerin
Azġın ḳurduñ ḳuşlarıñ
Yiter dirler izlerin

15

Yayġaradan ürkmezler
Paṭırdıdan ḳorḳmazlar
Ḳopardılsa toz duman
Gözlerini ḳırpmazlar

16

Ḳuzıları beklerler
Ḳoyunları yoḳlarlar
Muhācimden mühīnden
Oġlaḳları ṣaḳlarlar (270)

17

Ḳarġaları ḳararlar
Tilkileri yererler
Yılan jāyān görseler
Ezüp yere sererler

18

Alt iderler arslanı
Zırtlanları ḳaplanı
Diş geçirmez birine
Eñ meşhūr oḳ yılanı

19

Gelincigi sevmezler
Ṣanṣara yüz virmezler
Ṣaḳṣaġanı fāreyi
Ḳaṭ‘iyyen dost bilmezler

20

Gergedānı süserler
Fīliñ başın keserler
Çaḳal girse süriye
Derḥāl ṭutup aṣarlar

21

Eşeklere binmezler
Atdan yere inmezler
Hīç sevmezler ḳaṭırı
Öküze güvenmezler (275)

22

Manda gelse ṣoḳulsa
Mandıraya ṭıḳılsa
Ḳovarlar ṣopa ile
Cānı çıḳsa ṣıḳılsa

23

Redd itmezler deveyi
Ketm itmezler üveyi
İ‘tibāra almazlar
Efsāneyi yāveyi

24

Ḫoşlanurlar ṭurnadan
Ḳaçınurlar sūrnādan
Ġāyet nefret iderler
Pīş-rev ṭutmaz havādan

25

37 Ḥaẓẓ iderler ḳavāldan
Ḫuṣūṣ nāydan cuvāldan
Bunlar ile oḳunup
Añlaşılan me’ālden

26

Ṭanımazlar serçeyi
Her bir çaḳırpençeyi
Nev‘-i benī insānda
‘Azāzīl-veş ḫˇāceyi (280)

27

Ṭavuḳ ḫurūs yemezler
Temiz ṭāhir dimezler
Bunlar ile çulluġı
Aġıllara ḳomazlar

28

Ḳoḳmuş otı yiyerler
Deñizlere sürerler
Baṭaḳlıḳda ṭurmazlar
Miyāh ṭaġa yürürler

29

Bulanıḳ şu içmezler
Bozuġundan geçmezler
Ṭoġrı yoldan çıḳmazlar
Şaġdan şola göçmezler

30

Ṣāḥiblerin ṭanırlar
Nān ü nemek bilürler
Ḳurda ḳarşu ḳoymaḳçun
Kelbi yoldaş ṣanurlar

31

Gördirirler ḫıdmetin
Bildirirler ḳıymetin
Her ān dirler bilmeli
Ṣu ile ṭuz ni‘metin (285)

32

Ṭā‘atları çobana
Börk içinde sulṭāna
Gördükçe başlarında
Hep ṭurırlar dīvāna

33

Ne söylerseñ diñlerler
Bir bir ṭuyup añlarlar
Taḥassus-ı tām ile
Demler çeküp iñlerler

34

Her ḫıdmetin görirler
Buyrıġınca yürürler
Severler ol rütbe kim
Uġrına cān virirler

35

Dirler buña şehādet
Ḳoçlar içün sa‘ādet
Rāh-ı ḥaḳda ḳaṭ‘ olan
Yüce devlet selāmet

36

Li-nāmıḳıhi

Yücedir rütbesi insān olanıñ
Rehberi Ḳur’ān cevheri īmān olanıñ
‘Āşıḳlar içün ‘irfān-ı Ḫuda maṭlūb
Ġayre meyli olamaz vāṣıl-ı cānān olanın[49] (290)

Nükte

37

İşte ben de onları
A‘nī ol çobanları
İnek ḳoyun ḳuzıyı
Bunlar-veş cüvānları

38

Ṭab‘an sevip ḫoşlanmam
Gül olsalar aşlanmam
Neden yalan söyliyem
Ḳavmim içre ṭaşlanmam

39

Yerde gül ḫoş bir şey mi
Ḳavun gibi ḫoş-būy mı
Sevenlere şaşarım
Çögen gibi şeb-būy mı

40

39 Pek şaşarım bülbüle
İder dürlü velvele
Cismi büyük mandadan
Yabānī bir ḫergele

[49] Şekil olarak ‘‘Nazm’’a benzemektedir. 1.dizesi ‘‘fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün’’, 4.dizesi ise ‘‘fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘lün’’ ölçüsüyle yazılıdır.

41

Sesinde yoḳ leṭāfet
Cismi s̱ıḳlet keṣāfet
Ṭaġdan uçar bāġlara
Hīç de bilmez mekānet (295)

42

Geçer ḳarlı ṭaġlardan
Aşar yüce bellerden
Diñmez āh ü enīnle
Deñizlerden göllerden

43

Baḳmaz oġlan ḳızlara
Ela göze dilbere
Derdi güni gül ile
Ḥasret bahār güzlere

44

Ḫazne bulsa eglenmez
Kīmyā görse diñlenmez
Mez̲kūr s̱aḳīl gül ile
Derdi nedir añlanmaz

45

Mücevhere ṭaş söyler
Söyler ṭaşı baş n'eyler
Elmās adlı mez̲kūr ṭaş
Göze girse zehirler

46

O dem görmez gözlerim
Ġā'ib olur izlerim
Kör körine yol bitmez
Ṣoñra n'ider n'eylerim (300)

47

Ger bilmezsem yolumı
Görmez isem gülümi
Yaman olur her işim
Gören aġlar ḥālimi

48

İşte böyle āh ider
'Ömrini kūtāh ider
Bülbül dinen ḳaba ḳuş
Rūz u şeb eyvāh ider

49

Hāy dīvāne ḳuşcaġız
İçi[50] ṭışı boşcaġız
Ābdāl mısıñ deli mi
A boş ḳafā boş-boġaz

50

Aşlı'ñı mı ararsıñ
Kerem gibi yanarsıñ
Her dem gülüñ başına
Pervāne-veş dönersiñ

[50] Metinde "işi" olarak kayıtlıdır.

51

O da aḥmāḳ-veş gibi
Mecnūnlarda ben gibi
‘Aḳla düşman bigāne
Her dü çeşmi ḫūn gibi (305)

52

Ṣan ṣuṣamış ḳanına
Ḳıymaḳ içün cānına
Sencileyin öñüñde
Yuḥ direm ben rūḥuna

53

Rūz ü mesā ṭolaşır
Yanmaḳlıġa ṣavaşur
Atar nāra cismini
Hem yanar hem yanaşur

54

Ki egrilür ṭoġrılur
Āḫir yanar ḳavurılur
İsm ü cismin maḥv ider
Küli göge ṣavurılur

55

Döne döne semāde
Āḫir fevḳ-ı ‘alāda
Pinhān olur ḳülliyen
Ḳurb-ı ḫalā ḥalāda

56

41 Ben derdli bir ḳuzgunum
Pervāneye ṭarġınım
Şundan içün gün-be-gün
Ḥayretlere ṭalġınım (310)

57

Geçen gördüm ben anı
Didim ṭanı gel beni
İtdi hey bed ṭıynet ḳuş
Ṭanı da bil sen beni

58

Zīrā ki biz ‘āşıḳız
‘Ahdımızda ṣādıḳız
Ẓann itme ey müstekbir
‘Abd-ı ‘āḳḳ-ı ābıḳız[51]

59

Muṭī‘leriz fermāne
Münḳād mu‘ciz Ḳur’āna
Ḥamdulillah ḳılmadıḳ
‘İṣyān emr-i Yezdān’a

60

Mühīn degil mü’miniz
Ẕikr ile muṭma’iniz
Raḥmetinden Ḫudā’nıñ
Me’yūs degil emīniz

[51] Metinde “ ‘ābıḳ” şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana açısından “ābıḳ” olması uygundur.

61

Çün mensūb-ı insānız
Müşerref bi'l-īmānız
Tā ezelde şükr ola
Ṣāḥib-'ahd u peymānız (315)

62

Raḥmetle boyanmaḳçün
'Aşḳ oduyla yanmaḳçün
Ẕāt-ı pāk-i Yezdān'a
Yonup yanup ḳanmaḳçün

63

Baḥr-ı vuṣlat ābına
Şevḳ-i ḥub şarābına
Bu vech üzre ṣarıldıḳ
Şükür Allāh bābına

64

42 Seyrān içün yegāne
Sened virüp dīvāne
Çıḳdıḳ vaḥdet ilinden
Geldik āḫir cihāne

65

Yanmaḳ bizim şānımız
Ḳanad da nişānımız
Muṭma'in ol a ḳuzġun
Ber-kemāl īmānımız

66

Ḫudā’nıñ birligine
Küllü’l-ḥāl varlıġına
Ḥamd olsun yoḳ meylimiz
Ḳuzġunlar dirliğine (320)

67

Derdiñe yan dīvāne
Kim düşmüşsüñ bigāne
Uyup nefs ü hevāya
Dönmüşsüñ ṭam şeyṭāna

68

Tamām onuñ neşvesin
Reviş reftār şīvesin
Ḫaftān yapup giymişsiñ
Boydan boya kisvesin

69

Pek maġrūrsuñ ‘ömrüñe
İnṣāf çıḳmaz uġruña
Ḳatı ‘işyān ḳılmışsıñ
‘Aẓīm kerīm tañrıña

70

Çoḳ yaşarsıñ ṭoymazsıñ
Emr-i Ḥaḳḳ’ı ṭuymazsıñ
Gelüp ‘irfān īmāna
Hādī-rāha uymazsıñ

71

Ne istersiñ bizlerden
Vazgeç vāhī sözlerden
Alırsañ git payıñ al
Ḳartal ḳarġa ḳazlardan (325)

72

43 Biz ḥayātı n'eyleriz
Neyle gönli egleriz
Aşlımıza irmekçün
Yatmaz bilmem n'işleriz

73

Nedir kārı 'āşıḳıñ
Peymānında ṣādıḳıñ
Ulü'l-'ilm i ve'l-'irfān[52]
Bir z̲erre-i[53] Ḫālıḳ'ın

74

Yanmaḳ bize ḥayātdır
Yanmamaḳlıḳ memātdır
Maṭlūb derk-i ḥaḳīḳat
İçün ṣabr ü s̲ebātdır

75

Böyle bilür 'āşıḳān
Yanmaḳ ḥayāt-cāvidān
Sözüñ budur zübdesi
Şāhid olsun ins ü cān

[52] *İlim ve irfan sahipleri olanlar kimseler.*
[53] Metinde "zerre" şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana açısından "z̲erre" olarak düzeltildi.

76

Şu arż ġurbet ilidir
Faḳaṭ ḳurbet yolıdır
Taḥḳīḳ seyr [ü] sülūkuñ
Mezilinden biridir (330)

77

Uġramışdır yolumuz
Böyle dimiş ulumuz
Mü’ebbed min ‘indi’llāh
İmāmımız velīmiz

78

Ṣadaḳ ṣadaḳ ḥaḳ böyle
Dinmez buña şu şöyle
Varsa ẕerre īmānıñ
Ḥaḳḳı söyle ḥaḳ diñle

79

Vazgeç şu ḳuzġunluḳdan
‘İşyāndan azġınlıḳdan
İn gülşen-i insāna
Ḥaẓẓ al gel merdānlıḳdan

80

44 Bunda yonup yanmazsañ
Eküp biçüp oñmazsañ
N’olur aḫir aḥvāliñ
Naḳdı ḳoyna ḳoymazsañ

81

Ṣoñra n’ider n’eylersiñ
Ḳanda ḳarār eylersiñ
Zincīr boyna geçdikde
Naṣıl ḳarār eylersin (335)

82

Ol ‘ālem-i uḫrādan
Ḫod maḥşer-i ḳübrādan
Varsa ‘aḳl u inṣāfıñ
Vazgeç ḥubb-ı hevādan

83

Gidiş birdir geliş yoḳ
İniş yoḳdur yoḳuş çoḳ
Varsa ‘aḳl u inṣāfıñ
Çevir yüzüñ çarçabuḳ

84

Bulundıġıñ cāhı bil
Ḥaḳḳa çıḳar rāhı bul
Ṣoyun naḫvet kisvesin
Gel güzel Allāh’ı bil

85

Āḫir ḫakdır menziliñ
Düşün eñ ṣoñ mevḳi‘iñ
Ḥāṣıl olduñ ṭopraḳdan
Odur yine mevżi‘iñ

86

Ḳanad ḳalmaz uçasıñ
Ḳapu yoḳdur ḳaçasıñ
Girdikde yer altına
Baca yoḳdur açasın (340)

87

Baḳ ḳuzġun şu ḥāliñe
Ṭanış bir kez bāliñe
Baḳın ‘ayn-ı baṣarla
Ef‘āliñe ḳāliñe

88

45 Olar eyler şehādet
Başḳa şey’e ne ḥācet
Bu maḥşer-i şuġrāda
İtse gerek kifāyet

89

Ḥesāb çıḳar meydāna
Hep urılur mīzāna
Ḥüsniyyāt ü seyyi’āt
Uydu[ru]lur[54] Ḳur’āna

90

Yalan dinmez sulṭāna
Yāve ṣoḥbet Subḥān’a
Fetvā alsañ ḳalbiñden
Söyler saña dīvāne

[54] Metinde “uyadılur” şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana açısından “Uydu[ru]lur”olarak düzeltildi.

91

N’itdiñ ‘aḳl ü ‘irfānı
‘Ahd u peymān āmānı
Ḳanda ḳıldıñ iżmiḥlāl
Bunca şervet sāmānı (345)

92

Uyduñ nefs ü şeyṭāna
Ḳıydıñ Yūsuf-Ken‘ān’a
Utanmadıñ Allāh’dan
Atdıñ derin zindāna

93

Mışrı virüp Zelḫā’ya
Degersiz bir bahāya
Sözüñ ġāyet Türkçesi
Pul eylemez hevāya

94

Ḥākim oldı Fir‘avun
Şeyṭān ile on be-on
Göstermedi Mūsā’ya
Bunca yılda tek bir gün

95

Ḳalḳan itdiñ Hāmān’ı
Al ḳan itdiñ cihānı
Düşdüñ ġarīb da‘vāya
Nisyān itdiñ Yezdān’ı

96

46 Cismiñ şāhid kendiñe
Fi‘l ü ḳavlüñ ‘azmiñe
Ḥükmen olduñ Fir‘avun
Düşün de baḳ cürmüne (350)

97

Ḳavlüñ saña la‘n ider
Fi‘liñ saña ṭa‘n ider
Ḳanā‘at ḳıl ḳanā‘at
Ḳalbiñ saña levm ider

98

Ḥattā söyler lisānıñ
Ḥāli üzre zebānıñ
Ẕikr olunan Fir‘avun
Ṣanma geçdi zamānıñ

[4] [55]

Nükte

1

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
Ḫalḳı iġfāl eylediñ ne işlediñ
Kendi dendāniñla cismiñ dişlediñ
Cān-ı şīrīniñ āteşde ḥaşladıñ

2

N’eylediñ ol bāġceler me’vāları
Bāġ u ṭaġ ṣaḥrāları ḥārāları
Hep ḳulum ẓan itdigiñ hem-pāları

[55] *Müselles* şekliyle yazılmıştır. Ancak klasik müsellesten farklı olarak 1.bend dışındaki bendler de bütün mısralar kendi içinde kafiyelidir.

3

Hāni ya Ḳārūn gibi yaverleriñ
Ḥadde gelmez māllarıñ simsārlarıñ
Hep köle ẓan ḳıldıġıñ ‘askerleriñ (355)

4

Bā-ḫuṣūṣ Şeddād gibi mi‘mārlarıñ
Düzeldigiñ ṭaġ u bel ṣaḥrālarıñ
Ḳurdıġıñ köşkler ile binālarıñ

5

47 Ḳanda ḳaldı dil-rübā dilberleriñ
Hepsini Allāh bilir reh-revleriñ
Dört kitāba uymayan o sözleriñ

6

Uymadıñ Mūsā’ya āḫir n’eylediñ
Liḥyeñi telvīs̱le olmam söylediñ
Tīz ḳanup nefse İlāh’ım söylediñ

7[56]

Kiz̲biñe ḳavlüñ yeter denildi ışfā itmediñ
Ṣıdḳıña fi‘liñ yeter söylendi īmān itmediñ
‘İlmiñe cehliñ yeter dindi de ‘irfān itmediñ

8

Gör cezā-yı fi‘liñi gör Fir‘avun
Bul sezā-yı ḥāliñi gör Fir‘avun
Bil ez̲ā-yı ḳavlüñi gör Fir‘avun (360)

[56] Şiirin bu bendi “*Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün*” kalbıyla yazılmıştır.

[5][57]

Laṭīfe

1

Aḳ yüz çıḳar dīvāna
Pāk öz gerek insāna
Yalan dolan ne lāzım
Ṣaġ söz gerek Yezdān'a

2

Yalan şeyṭān kārıdır
Ṣanki rūṣbī çārıdır
Kiẕb ü dürūġ istikbār
İnsānlarıñ 'ārıdır

3

Ṣoġan zārı yenilmez
Ḳadın carı giyilmez
Öyle lebis libāsla
Rāh-ı Ḥaḳ'da gidilmez

4

48 Çünki meẕkūr elbise
Hīç yaraşmaz merd kese
Para ṭutmaz tīz döker
Dibi delik ṭor kīse

[57] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

[6][58]

Ma‘rūżāt

1

İki gözüm Lütfu’llāh
Nām-ı dīger Nūru’llah
Rehber ola ẕikru’llāh
Ṣalāt zekāt fikru’llāh (365)

2

Onlar dindi geçildi
Şehādetle seçildi
Belki yed-i İdrīs’le
Saña ḫaftān biçildi

3

Dime ḥaccı unutduñ
Nīl ṣuyını ḳurutduñ
Ḫod bünye-i İslām’dan
Oruç baḥşin ne itdiñ

4

Onları da söylerim
Ta‘cīl itme dilberim
Bi-‘avni’llāhi’l-kerīm[59]
Beşin tekmīl eylerim

5

Binā ṣaġlam binādır
Ḫaḳ’dan bize ‘aṭādır
Farż olunan beş şey’ kim
Rūḥa ṣafā ġıdādır

[58] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.
[59] *Kerim olan Allah’ın yardımıyla, lütfuyla.*

6

Rūḥuñ da var ġıdāsı
Dürlü dürlü ṣafāsı
Vardır oġlum şüphesiz
Bāġ ü bahār ṣabāsı (370)

7

O da ister eglensün
Raḥāt görüp diñlensün
Ḥāṣıl olsun ārzūsı
Sevdigiyle söylensün

8

O da söyler ḥāl ile
Leṭāfet-i bāl ile
Söyler söyler şekk itme
Fehim eyle ḳāl ile

9

Faḳaṭ ṣanma keṣīfdir
İsmi gibi laṭīfdir
Baḥṣ olunan emr-i Ḥaḳ
Niteliksiz şerīfdir

10

Öbür emir bī-‘adīl
Mülkde yoḳdur hem meṣīl
Bilā-reybi ve’r-riyā[60]
Ferş ü ‘arşda hīç ‘adīl

[60] *Şüphesiz ve riyasız.*

11

Ḥaḳḳıñ güzel fermānı
Laṭīf şerīf iḥsānı
Taḳdīs olan emr-i Ḥaḳ
Ten şehriniñ sulṭānı (375)

12

Ġarīb gelür cihāne
Sefer olur bahāne
Tekmīl ider seyrānı
Yine irer cināna

13

Ḳalmaḳ içün gelmedi
Öyle fermān almadı
Andan içün ol şerīf
Seyrāndan hīç ḳalmadı

14

Nūrdan gelen nūr-durur
‘Aḳıl bunı bildirir
Ḥaḳ-bīn olan ‘uşşāḳa
Leṭāfetle sezdirir

15

50 Ṣor nefsiñe ne söyler
Ḳalbe ṭanış ne eyler
Nūr-ı çeşmim ‘aḳl-ile
Sırrıñ saña ne söyler

16

Renkden renge reş olur
Dört ile bir baş olur
Muḳteżā-yı tecellī
Emir birbir beş olur (380)

17

Muḫill degil vaḥdete
Muvāfıḳ temşiyete
İşbu ẓuhūr evlādım
Muṭābıḳdır ḥikmete

18

Ṣu aṣlında bī-renkdir
Ḳapdaki renk o renkdir
Ḥaḳ böylece ‘ayānken
Ḥumuḳ bunı ṣormaḳdır

19

A‘yān olur sulṭāna
Sulṭān yine bir dāne
Sır yayılan cihāne
Süḫan degil efsāne

20

‘Ālem ‘ālem gezmeklik
Renkden renge girmeklik
Müsteniddir fermāna
A‘yān erkān dermeklik

21

‘Abeş olmaz sulṭāna
Ḥüküm-rāna şāhāna
Budur düşün fi’l-ḥaḳīḳ
Salṭanat-ı Subḥāna (385)

22

Seyr it mülk ü emlākı
Ferş ü ‘arş ü eflākı
Geçür ince elekden
Çıḳar ḫaş u ḫāşākı[61]

23

51 Neler gelüp geçiyor
Kimler ḳonup göçüyor
Gör ki ‘ayn-ı başarla
Ḳuşlar naṣıl uçuyor

24

Aya baḳın ayı gör
Gündüze baḳ güni gör
Yum gözüñi sevādan
Ḥaḳāyıḳ-ı kevn-i gör

25

Ḳur’āna baḳ insān gör
Emvāca baḳ ‘ummān gör
Himmet eyle i‘rāca
Mi‘rāca baḳ Subḥān gör

[61] Metinde “ḫaşv u ḫāşāk” şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana açısından “ḫaş u ḫāşāk” olarak düzeltildi.

26

Nuṣḥum itme istib‘ād
Oġlum ma‘ārif mu‘tād
Dürüst seyr-i sülūk it
Nā-şād ḳalmaz olur şād (390)

27

Beytu’llāhi’l-mu’aẕẓam
‘Arşu’llāhi’l-mükerrem
Ya‘ni münevver ḳalbiñ
Ey veled-i muḥterem

28

Mi‘rāc vuḳu‘ bulmuşdur
Şükür sünnet olmuşdur
Bu ümmet-i Aḥmed’e
Özge müjde ḳılmışdır

29

‘Ālemīniñ mefḫarı
Enbiyālar rehberi
Ṣalli vesellem bārik
Kā’inātıñ cevheri

Laṭīfe

30

Tilki uyur inlerde
Gözi şānda ünlerde
Bundan içün degil mi
Ḳalur ḳara günlerde

31

52 Zīrā işi ḥīledir
Her bir kārı ḫud‘adır
Ḳalbi ise fi’l-meṣel
Bir çañlı çelīpadır (395)

32

Sāde sesi ṭuyulmaz
Zī-rūḥsa da uyulmaz
‘İnd-i ehli’t-taḥḳīḳa
Eve barḳa ḳoyulmaz

33

Gezer yürür ṭavanda
Ḳalay ḳoymaz ṣaḥanda
Ṣan şeyṭānıñ ṣānīsi
Gözi dīnde īmānda

34

Tīz ḳandırır ḫurūsı
Ayġır eşek murusı
Ders virir inandırır
Ḳartal ḳuzġun ṭāvūsı

35

Ṣañṣar anıñ vezīri
Ala ḳarġa gizīri
Ölük cānlı maḫlūḳuñ
Maḥṣūlları her biri

36

Ḳarda gezer iz virmez
Ṭurnalara yüz virmez
Bākir ḳalsa biñ sene
Şāhīnlere ḳız virmez (400)

37

İzler gezer arslanı
Gözler yürür ḳaplanı
Taḥḳīḳ ser-tāc[ı] bilür
Yılanları jāyānı

38

Ḳurd ile tām yoldaşdır
Ayulara ḳardaşdır
Ḫāṣ dostıdır ṣañṣarlar
Maymūn ile dadaşdır

39

53 Bayḳuşlara ders virir
Ṭāvūşlara cūş virir
Yemlemeyi ḫoş bilür
Ṭavuḳlara ṭaş virir

40

Başa giyer ḳavuġı
Alur köyde ṣoluġı
Pek uz girer kümese
Boġar öñce çulluġı

41

Yoḳlar her bir kümesi
Telli pullı ḳafesi
Faḳaṭ ṭıḳar çapıtla
Menfeẕleri nefesi (405)

42

Girer ṣoñra odaya
Seyr eyle sen modaya
Faḳaṭ virüp dört ġurūş
İşçiyi ṣav ṣoraya

43

Zīrā dürlü rengi var
Her çeşitden rengi var
Āsiyābıñ yanında
Dāne ezer dengi var

44

Ḳālıb hey’et yolunda
Divīt ḳalem belinde
Beñzer kāẕib Hindi’ye
Neler yoḳdur elinde

45

Şifri cifri hep bilür
Raḳam döker bildirir
Māhirāne va‘d-ile
Ġamġīnleri güldirir

46

Baḥiş açar ḥikmetden
Ma‘ārifden vaḥdetden
Kesilür ṭam şıḫ ṣafā
Çoḳ dem urur ṣervetden (410)

47

Kīmyā aḳar aġzından
Sīmyā ṣaçar yüzünden
Cidden diḳḳat idilse
Āteş balḳar gözünden

48

Her yüzüge ṭaş olur
Göze göre ḳaş olur
Ġāyet fettān her fende
Aġza göre diş olur

49

Aḳı boyar ḳaraya
Kīmyā semmü’l-fāreye
Ḥasret ḳılar marīżi
Loḳmānlara çāreye

50

Gelincegi giydirir
Ḍombaylara bindirir
Söyler bākir bir peyker
Öküzleri ḳandırır

51

Yılan ile birleşür
Oḫşar sever dilleşür
Ġāyet güzel ḳandırır
Çataḳlardır çiftleşür (415)

52

Ṭāvūs gelür meydāne
Seyr eylesen ‘irfāna
Ḳalḳar külfet żıddiyet
Şaṭranc oynar yan yana

53

Dürlü hüner görilür
Gülmekden ḥalḳ bayılur
Ṣoruldıḳda keyfiyyet
Laṭīfedir buyrılur

54

Söyler bunlar ḫadīmler
Ġā’ib bilür nedīmler
Ez-dil ü cān inanıñ
Kāf ‘ilminde ḳadīmler

55

55 Birlik geldik cennetden
Uşanmışız ḫıdmetden
Ḥaḳīḳaten bıḳmışız
Er oġlunla minnetden

56

Ḳızımız var ṣatarız
Alanlara ḳatarız
S̲eyyib dense ḳażārā
Sille ṭoḳat atarız (420)

57

Çünki bākir bir dilber
Güzellikde ṣan peyker
Ma’al-iḫlāṣ ḳanmalı
Mānendi yoḳ mücevher

58

Melek gibi mestūre
Felek gibi meşhūre
Şekke ḳaṭ‘an maḥal yoḳ
Her şey aña mesḥūra

59

Herdem yüzi peçeli
Hem gündüz hem giceli
İki eli ucunda
Şāhīnli artmacalı

60

Herkes gezer peşīnde
Bulunurlar işinde
Zīrā ḳalur gözleri
Ḳızıñ ‘īş ü nūşunda

61

Ḫuṣūṣ ṭatlı söz söyler
İç perdeden göz eyler
Terzilikde pek māhir
Āstār keser yüz eyler (425)

62

Elem virmez derdāne
Düşündürmez uḫrā ne
İşbu daḳīḳ īmāyı
Atmayıñız yābāna

63

56 Cihānında her şey var
Ḫafi degil āşikār
Ḫadsız genc [ü] kenzine
Taṣdīḳ ider yār aġyār

64

Ḫuṣūṣ aḳça boġçaya
Sarāy ḳonaḳ baḫçeye
Ḫadd etegi çekilmez
Oġlan uşaḳ pākçeye

65

Ḫesābsız sāmānı var
‘Ömr-i firāvānı var
Salṭanatı bī-şümār
Şöhreti var şānı var

66

Nişānı rütbesi çoḳ
İḥsānınıñ ḥaddi yoḳ
Ḥaddi yoḳdur vaʻdiniñ
İnfāẕınıñ seddi çoḳ (430)

67

Pazarlıġı götüri
Ẕevḳ ü ḥaẓdan ötüri
Ṭuymaz ālām ekdārı
Pek çoḳ atar ḳaytarı

68

Ḫoş geçirir vaḳtini
Her ān u sāʻātini
Yükseltdikçe yükseldir
Eglenmek ʻādātını

69

Söyler geliş bir geliş
Bilür gidiş bir gidiş
Kişi ṣafā itmeli
Olmalıdır devr-endīş

70

Hemān cünbiş itmeli
Çaḳışdırup çaḳmalı
Niçün ālām ekdārla
ʻÖmri ifnā itmeli

71

57 Dünyā anı deger mi
Ehl-i ṣafā sever mi
‘Aḳlı başında kişi
Öyle ‘ömür sürer mi (435)

72

Ḥelāl ḥarām ne dimek
Degil midir bir yemek
Bir kez fikir itmeli
Ne içündir nān nemek

73

Ḳadın niçün olmuşdur
Bu dünyāya gelmişdir
Baba ana ḳız oġlan
Birbirini görmüşdür

74

Nedir ayrı ġayrılıḳ
Bu mı ‘āḳıl uṣlılıḳ
Batsun yere özlerim
Tekmīl ma‘hūd ṭoġrılıḳ

75

İnsān yiyüp içmeli
Ḫoşça ḳonup göçmeli
N’eyleyüben itmeli
Ta‘aṣṣubdan geçmeli

76

Böyle gerek ḥürlere
Ḳadınlara erlere
Ġadr u ẓulüm gerekmez
Dil-āvere dilbere (440)

77

Budur ḥāṣıl sözümüz
Tercümāndır ḳızımız
Ḫalḳ içinde biñde bir
Bilen vardır özümüz

Laṭīfe

78

58 Ḳaz tilkiniñ uşaġı
Ṭāvūs ḳalmaz aşaġı
Yılan daḫi ḫav döker
Yapar süsli ḳuşaġı

79

Tilki çatar insāna
Yılan ḳalmaz bīgāne
Arża düşer velvele
Ṭāvūs çıḳar meydāna

80

Biri dille ḳandırır
Biri dişle yandırır
Muḥaḳḳaḳ bu böyledir
Biri ṭışla güldirir

81

Bilmeyence mevhūmlar
Görenlerce ma‘lūmlar
Ger a‘mālar ma‘z̲ūrdur
İnkār iden mağmumlar (445)

82

‘Ālem oḳur Ḳur’ānı
Taż‘īf ider īmānı
Uyar kāmil insāna
Tevḥīd ider Yezdān’ı

83

‘Aḳıl rehber insāna
‘İrfān ile yan yana
Ayrı degil ġayrı hīç
Īmānla tev’emāne

84

Yol gösterir şāhāna
Tīz irdirir sulṭāna
‘Aḳıl öyle bir nūr kim
Vāṣıl ḳılar Subḥān’a

85

Her ān ‘adli çaġırır
Ṣāḥibini ḳayırır
Tefrīḳ ider bāṭılı
Ḥaḳḳ’ı ondan ayırır

86

59 Ḳalem aña şaḳīḳdir
Refīḳ-ı pür şefīḳdir
Nūrla rūḥla dört ḥażret
Hep envār-ı tevfīḳdir (450)

87

Bunlar ġāyet laṭīfdir
Biribirine redīfdir
Laṭīf şerīf redīf kim
Ḥaḳīḳat de hep birdir

88

Ayrı ayrı ‘ibāret
Temşiyet-i ḥükūmet
Yönünde rū-nümādır
Bu kim ‘ayn-ı ḥaḳīḳat

89

Cārī olan tecellī
Sārī olan tecellī
Vāḥid aḥad kibriyā
Cānibinden müncelī

90

Olur z̲ātdan ṣıfāta
Ef‘āl yeter i̲sbāta
Birleye gör Allāh’ı
Vaḳtiñ itme ifāte

91

Bu eṭvār-ı tevḥīddir
Tām teşlīşi teb‘īddir
Īmānımız şöyle kim
Allāh aḥad şameddir[62] (455)

[7][63]

Laṭīfetü’l-Laṭīfe

1

Oġlum mādām insānsıñ
Ṣāḥib-‘aḳl u īmānsıñ
Şükür şükür Allāh’a
Ulü’l-‘ilm-i ‘irfānsıñ

2

Tevḥīde gel tevḥīde
Ey gül-i nev-resīde
‘Abdurraḥmān Ḫāliṣ-veş
Ḳoç gibi ol süride

3

İnsān uyan Ḳur’āna
Gerden egen fermāna
Ma‘lūm maḥhūd şeyṭāndır
Cür’et iden ‘işyāna

[62] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıdaki hadis yazılmıştır. Manzume bütünlüğü bozulmaması için dipnota alındı.
“Lā ilāhe illāllāh vaḥdehu lāşerīke leh lehu’l-mülkü ve lehu’l-ḥamdü yuḥyī ve yümīt ve hüve ‘alā külli şey’in ḳadīr. Subḥāne Rebbinā Rebbi’l-‘izzeti ‘Ammā Yeṣifūn ve selāmün ‘ale’l-mürselīn velḥamdülillahi rebbi’l-‘ālemin.”
“Allah’tan başka ilah yoktur. O tektir, O’nun ortağı yoktur, mülk O’nundur, hamd O’na aittir. O, hayat verir ve ölüm verir. O, herşeye kadirdir.” [(Muvatta, Ku’ran 32, (1,214,215); Tirmizi, Da’avat 133, (3579)] “Mutlak izzet sahibi olan rabbin, onların yakıştırdığı nitelemelerden münezzehtir. Bütün peygamberlere selâm olsun. Ve âlemlerin rabbi olan Allah’a hamdolsun.” (Saffet, 37/180-181-182)
[63] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

4

Degil midir ḥaḳ böyle
Naşıl dinür şu söyle
Maḥal yoḳdur iḫfāya
Ḥaḳ ṣoḥbet ṭuy ḥaḳ söyle

5

İki ayaḳlı insān
Elli başlı her insān
Birdir zey ü kisvede
Faḳaṭ belli tām insān (460)

6

Nūr-ı ‘aḳl u ‘irfānla
Rūḥ u ‘ilm ü īmānla
Müşerrefdir ḥaḳīḳat
‘Adl ü ṣıdḳ u iḥsānla

7

Ṭurma ‘ilm-i taḥṣīl it
Ḥaḳīḳatiñ taḥḳīḳ it
Birle ġanī Subḥānı
İnsān ol da öyle git

8

Bu esfelden a‘lāya
Ḳurb-ı pāk-i Mevlā’ya
‘Aşḳ ü sevḳ u ḥubb ile
İrişilür bālāya

9

61 Her şey fānī ḥaḳ bāḳī
Hūve'l-Ḫallāḳu'l-bāḳī
Vuṣlat içün Allāh'a
Tehẕīb gerek aḫlāḳı

10

Bürün ḥüsn-i aḫlāḳa
Ḳulluḳ ile Ḫallāḳ'a
Min külli'l-ḥāl[64] diḳḳat ḳıl
Ḥaḳḳ u ḥuḳūḳ iḥḳāḳa (465)

11

'Adāletden ayrılma
Ṭoġrılıḳdan ayrılma
'İffet 'işmet ḥilm-ile
'Abdiyetden ayrılma

12

Bülbül pervāz itmeden
Gül ṣararup bitmeden
Ġafl u ẕehil cehl ile
'Ömür geçüp gitmeden

13

Cismi pinhān ide gör
Resmi nihān ide gör
Atıl baḥr-ı teḥvīde
Nefsi 'irfān ide gör

[64] *Herhalde.*

14

Kimdir ḳalan dünyāda
Ḳudsı Ḥaleb Ḳonya'da
Hind ü Çin [ü] Yemen'de
Medīne'de Mekke'de

15

Olanlardan gelenden
Aġlayandan gülenden
Reyḥān u gül benefşe
Açılandan ṣolandan (470)

16

Añlayana budur söz
Digerine ṭabıl az
Sözden ṣavdan rumūzdan
Şey añlamaz ḳuzġun ḳaz

17

62 Maḳām ehl-i perdeye
Ẕevḳan ḥālen zindeye
Maḥṣūṣ maḥsūb mevhūbdur
Degil ḫurde mürdeye

18

İnsān büyük insāndır
Ḫod nāṭıḳ-ı Ḳur'āndır
Buyrulmuşdur hem daḫi
Ḫoş zübde-i ekvāndır

[8][65]

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

Muḥammeddeñ diger yoḳ vāṣıl olmuş *ḳābe ḳavseyn*e[66]

Gürūh-ı enbiyādan girmemiş bir ferd o mā-beyne

Ḥaremgāh-ı viṣāle Aḥmed’i tenhā alup Mevlā

O ḫalvet oldı maḫṣūṣ ḥażret-i sulṭān-ı kevneyne

[9]

1[67]

Aḥad Aḥmed’e ‘āşıḳ oldı

‘Ālem-i emre nūrla geldi

Aḥmed [ü] Maḥmud [u] Muḥammed

‘Ālem ḫalḳı emr ile bildi[68] (475)

2[69]

‘Arş-ı berīne ‘aḳl-ile mersūl

Dīn-i mübīne şer‘ ile mersūl

Ol server-i ‘ālem ki Muḥammed

Ḳur’ānla meb‘ūṯ dīn-ile mersūl[70]

---

[65] *Nazm* şekliyle yazılmıştır.

[66] Onunla arasındaki mesafe, ***iki yay arası kadar***, yahut daha az kaldı. (Necm, 53/9)

[67] Bu kıta/dörtlük 9 hecelidir.

[68] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıdaki hadis yazılmıştır. Manzume bütünlüğü bozulmaması için dipnota alındı.

‘‘Evvelü mā ḫalaḳa’l-lāhu nūrī’’.(1) ‘‘Evvelü mā ḫalaḳa’l-lāhu rūḥī’’(2)

Ṣalli vesellim ve bārik ‘ala rūh-i seyyidine Muḥemmed ve ‘ala alihi ve ṣaḥbihi ecma‘īn

(1) Allah, önce benim nurumu yarattı.

Alcunî, bu söz, hadis bilgini Abdurrezak’ın Hz. Cabir b. Abdullah’tan rivayet ettiğini söylüyor. Bu zat, Hz. Peygamber’e: ‘‘Ey Allah’ın elçisi, bana ilk yaratılan şeyi bildir.’’diye sormuş ve ondan bu cevabı almıştır. (Alcunî, *Keşfu’l-hafa*, 1/265, 266).

Yusuf Kardavî, bu hadisin asılsız olduğunu iddia ediyor. (Kardavî, 1998, 140). Taberanî ve Tirmizî, bu hadisin zayıf olduğunu belirtiyorlar. (Albanî, Silsile, 3/56; Mevlana Şiblî, *Asr-ı Saadet*, 3/166)

(2) Allah, önce benim ruhumu yarattı.

“Allah’ım Hz.Muhammed’in ve sahabelerin ruhuna salatu selam ve bereketler ihsan eyle.”

[69] Bu kıta/dörtlük 10 hecelidir.

[70] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıdaki hadis yazılmıştır. Manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık.

‘‘Evvelü mā ḫalaḳa’l-lāhu el-‘aḳlü’’ (3)

(3) *Allah önce aklı yarattı.*

Hadis bilgini Saganî, ‘‘Bu söz, ittifakla uydurma hadistir.’’ Diyor (Aclunî, *Keşfü’l-hafa*, 1/263). İbn Hacer, Fethu’l-barî’de, 1684 numarada kaydedilen İmran b. Hüseyin hadisini şerh edip bu konuya değinirken, bu sözü aktarmış, ancak sabit, sahih bir senedi olmadığını belirmiştir. (İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, 5/334)

[10] [71]

63 Ḳalemiñ kudsiyyetin añla
Şīve-i ḥikmetin añla
Fehm ide gör rāz-ı derūnun
Şiyem-i ḳudretin añla[72]

[11][73]

Laṭīfe

1[74]

Ḳur'ānla īmān 'āḳıla şāyān
Küfr ile 'işyān cāhile cespān
Oluruz biz ḥikmete ḥayrān

2

Biri mükellef hem de muḳayyed
'İlim ve 'īrfān ile müşeyyed
Żıddını iẓhāra mü'eyyed

3[75]

O biri kibrle naḫvetle meḥkūr
A'lemül-'ālime ḳarşu maġrūr
Bel ṭıynetin iẓhār ile mesrur (480)

---

[71] Bu dörtlüğün 1. ve 3. mısraları 9; 2. ve 4. mısraları ise 8 hecelidir.

[72] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıdaki hadis yazılmıştır. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık.
''Evvelü mā ḫalaḳa'l-lāhu el-ḳalemü''(1) Ṣalli vesellem ve bārik 'ala seyyidinā Muḥemmed ve 'alā āl-i seyyidinā Muḥammed ve ṣaḥbihi ve sellim teslimen keṣīrān (2)
(1) *Allah, önce kalemi yarattı.*
Bu ibare, ''Allah'ın ilk yarattığı şey kalemdir. Onu yaratınca yaz diye emretti. O da kıymete kadar olup bitecekleri yazdı.'' Mealindeki hadisin baş kısmıdır. Kalem önce yaratılmış, Kur'an öncesi ilahi kitaaplar ve Kur'an onunla yazıya geçirlimiştir. O halde kalme vahyin kayıt aracıdır. Kalem önce yaratılmamış olsaydı vahyin kayda geçirilmesi, ilahi mesajin insanlara ulaşması mümkün olmazdı. (Ebu Davud, Sünnet, 16; Tirmizi, Kader, 17; Ahmed b. Hanbel, 5/317; Aclunî, *Keşfü'l-hafa*, 1/263)
(2) Allah'ım Hz.Muhammed'e, ehline ve sahabelerine çok selam ve bereketler ihsan eyle.

[73] Şiir 7'den 12'ye kadar farklı hecelerde yazılan dizeler vardır. İlgilii yerlerde farklılıklara dşpnotlarla dikkat çekildi.

[74] 1-2. üçlüklerin ilk 2 mısrası 10, son mırası ise 9 hecelidir.

[75] Bu üçlük 10 hecelidir.

4[76]

Birisi maẓhar-ı nām-cemāldir
O biri aẓher-i nām celāldir
Fehm eylemek esrārı kemāldir

5[77]

Ādem ne içün ādem
Oġlı iseñ añlayıvir ādem
Deme beyhūde atam ādem

6[78]

Ādem ecmel esmā-ı ilāhī
Mücmel-i eşyā'-ı lā-tenāhī
Müstecmi' kemālāt-ı ilāhī

7[79]

Ḳudsiyyet-i ādem żıddıyla nümāyān
Oldı Azāzīl bu içün şeyṭān
Şu ḫuṣūṣı ḳılmalı 'irfān

8[80]

Her ikiniñ ef'ālı daḫi ẓāhir
Söylenür naṣṣ-ile Ḳur'ānla bāhir
İḫfāya ne ḥācet 'āḳıl u mahir (485)

9[81]

Herkesiñ menşūri elinde
Oḳunur hep 'arş-ı berīnde[82]
Deyrde mescidde yerinde

[76] Bu üçlük 10 hecelidir.
[77] Bu üçlüğün 1. mısrası 7, 2. mısrası 10 , 3. mısrası ise 9 hecelidir.
[78] Bu üçlük 10 hecelidir.
[79] Bu üçlüğün 1. mısrası 12, 2. mısrası 10, 3. mısrası ise 9 hecelidir.
[80] Bu üçlük 11 hecelidir.
[81] Bu üçlüğün 1. ve 2. mısraları 9, 3. mısrası 8 hecelidir.
[82] 'arş-ı: Metinde " 'arş u" şeklinde kayıtlıdır.

10[83]

Her yeriñ ṭālibi girmiş yerine
Biri girmez digeriniñ derine
Öldükde daḫi cān atamız görine

11[84]

Hābil ile Ḳābil'i ẕikr eyle
Ḳanḳınıñ oġlı iseñ fikr eyle
Diyemem ben kimseye küfr eyle

12[85]

Allāh u Resūl'üñ emrini ṭut
Ādem'iñ eṣerini ṭut yolını ṭut
Yoḳsa olursuñ tābi'-i ṭāġūt

13[86]

Yezdān'ı begim inkār idemezsiñ
Ḳur'ānı daḫi iḫfā idemezsiñ
İtseñ bile kār idemezsiñ (490)

Ḳaf (ق)

14[87]

65 Debistānıñ güli olmaḳ 'ināyetdir
Şeb-istān bülbüli olmaḳ sa'ādetdir
Düzelt ṣıdḳ u iḫlāṣıñ velī herdem
Gülken ḫār olmaġa ġayret şaḳāvetdir

[83] Bu üçlüğün 1. ve 2. mısraları 11, 3. mısrası ise 12 hecelidir.
[84] Bu üçlük 10 hecelidir.
[85] Bu üçlüğün 1. ve 3. mısraları 10, 2. mısrası ise 12 hecelidir.
[86] Bu üçlüğün 1. ve 2. mısraları 11, 3. mısrası ise 9 hecelidir.
[87] Bütün kıtalar üçlük iken bu kıta dörtlük şeklinde olup 12 hecelidir.

15[88]

‘İlel emrāż olur sārī
Cezā fi‘l üstüne cārī
Nedir bil nāmūs [u] ‘ārı

16

O ‘işmetdir begim ‘işmet
Ḥaḳīḳat pek girān-ḳıymet
Budur insān içün devlet

17

O kīmyā-yı sa‘ādetdir
Tūtīyā-yı selāmetdir
Ḳula Ḥaḳ’dan ‘ināyetdir

18

‘Aḳıl erkānıdır anıñ
‘Adil īmānı a‘yānıñ
Güzel ṭut ṣıdḳıñ īmānıñ (495)

19

Ḥayā insān içün pāye
Tükenmez māye sermāye
Ki beñzer gökdeki aya

20

Vefā bunlar ile tev’em
Yaḳışur gül içün şebnem
Gülüñ vaṣfında dil ebkem

[88] 15-20. üçlükler 8 hecelidir.

[12][89]

Laṭīfe

1

Mefā‘īlün Mefā‘īlün

66 Gözüm nūrı Lütfu’llāh
Mu‘īn olsun Bāza’llāh
Dime n’oldı Beytu’llāh
Lā İllāhe İllallāh[90]

2

Anı ma‘mūr iden Allāh
Derūnun nūr iden Allāh
Leṭāfet ile mu‘īndir
Bunuñ çün dindi beytu’llāh

3

Naẓargāh-ı Ḫudā’dır o
Muḳaddes bir binādır o
Gerek ḥaḳḳı ile taḳdīs
Maḳām-ı enbiyādır o (500)

4

Temel ṭaşı zümürrüdden
Bütün ḫāki zeberedden
Velī ol ḥażretiñ taḥḳīḳ
Bināsı cevher-i cevden

5

Döner ḥūrī ile ġılmān
Girer hep ḥavżına rıḍvān
Derūnunda bi’lā-pervā
Müheyyimler ile heymān

[89] Şiir 1. ve 23-27. bendler/kıtalar 7’li heceyle yazılmıştır. Murabba benzeri bir menzumedir.
[90] *Allah’tan başka ilah yoktur.*

6

Vücūdı nüsẖa-ı kübrā
Derūnı muṣḥaf-ı ‘ulyā
Ḳapusunda leṭāfetle
Müzeyyen ṭuġra-ı ġarrā

7

Celāl ismi cemāl ile
Bütün āṯār kemāl ile
O muṣḥafda olur meşhūr
‘Uyūn-ı ‘ayn-ı bāl ile

8

67 Cidārı maẖzen-i[91] cevher
‘Amūdı medfen-i gevher
İrer saḳfı‘arş-ı a‘lāya
Zemīni lü’lü’-i zevher (505)

9

Ṭapusı menba‘-ı ‘irfān
Ḳapusı mecma‘-ı insān
Ḫulāṣa ol laṭīf ḥażret
Muḥaḳaḳ ma’den-i īmān

10

Civārı merkez-i ḥikmet
‘Umūm ẕerrāt[92] içün şefḳat
Semāvī ol şerīf ḥażret
Ḫudā’dan ḳullara raḥmet

[91] maẖzen: Metinde “maḥzen” şeklinde kayıtlıdır.
[92] Metinde “ẕerarāt” şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana açısından “ẕerrrāt” olarak düzeltildi.

11

Şarāb-ı lā-yezāl ile
Ḥayāt-baḫşā zülāl ile
Laṭīf ḥavżı leb-ā-lebdir
Belā kevṣer şarāb ile

12

Siyeh pūşīdesi envār
Sefīde ṣanki ol gevher
Ṣafālar baḫş ider rūḥa
O envār-ı güher aẓher

13

Aḳar altun ile kīmyā
Düşer sīm üstüne simyā
Dem-ā-dem zer oluḳdan kim
Olur iḥyā bütün eşya (510)

14

Zemīninden seyr-i ‘arşı
Sehil eşyā ile ferşi
Görür ḥaḳḳu’l-yaḳīn ehli
Siyeh-pūş üstüne reşi

15

O beyt içre olan sengiñ
Muḳeddes cevher [i] dengiñ
Bilür ḳudsiyyet ü künhün
Beyit-veş o siyeh-rengiñ

16

68 Ḳılar iḫlāṣ ile taḳrīr
Zebān-ı ḥāl ile taḳdīr
Hezār telṣīm ü teḳrīmle
Ḫulūṣ eyleyüp tekrīr

17

İder o seyyid-i aḥcār
Muḥaḳaḳ ḥāṣıl-ı esrār
Derūnunda olan ḥüccet
Elest bezmin ḳılar ıżmār

18

Ṣaḳın ṣanma siyeh ṭaşdır
Derūnı ṭaş gibi boşdur
Dinür bezm-i müveddetde
O söz insān içün ṣuçdur (515)

19

Emānet ḥāṣılı dilber
Semāvī ol güher-güster
Ki ḳonmuş Ka‘be’ye öyle
O seng-i zübde-i cevher

20

Ziyāret cāna minnetdir
Nebīden ḳalma sünnetdir
Anı telṣīm ile tevḳīr
İden ehl-i sa‘ādetdir

21

Ne muṭlı ḥacc ider bir ḳul
Şeḳāyıḳla açar her gül
Anıñ göñlünde evlādım
Dem-ā-dem baḥṣ ider bülbül

22

Ma‘ārifden-i ḥaḳīḳatden
Hemān gül-rūya vuṣlatdan
Uçar hū hū diye aḫir
Veli ṣaḥrā-yı keṣretden[93]

Ẕeyl

23

‘Ahde vefā mü’mine
Ṣıdḳ ü ṣafā mü’mine
Ḥaẓẓ olmuşdur tā ezel
Nūr-ı hüdā mü‘mine (520)

24

69 Mü’min sever sīreti
Müşrik ṣayar ṣūreti
Keşf it şey’i żıddıyla
Fehm it sırr-ı ḥikmeti

25

Mü’min olur rūḥ-perver
O birisi ten-perver
Yek-dīgere muḫālif
Ḥasbe’ṭ-ṭiynet ve’l-cevher[94]

[93]Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.
[94] *Öze (cevher) ve tıynete göre*.

26

‘Aḳıl bunı ayırır
‘İlim şekki ṣıyırır
Binäberīn ‘ayānen
Ḥaḳḳ açıḳda çaġırır

27

Ḳulaḳ gerek ṭuymaġa
Göz elzemdir görmege
‘İrfān rūh-ı ḥaḳīḳat
İdrāk ehem bilmege

[13][95]

Ḫatime

1

Ādemiyyet dād-ı ḥaḳ
Budur ṣaḥīḥ nuṭḳ-ı ḥaḳ
Ḥadīṯ-i ḥaḳ bu süẖan
Diyen ancaḳ dil dudaḳ (525)

2

İdrāk tende baş gibi
Göz üstünde ḳaş gibi
‘İffet ‘işmet ṣadāḳat
İçre ḳudsī iş gibi

3

Sen de daẖi var ise
Aṣlıñ şeh-süvār ise
Baḥṯ olunan şeylerle
Dīn ü īmān yār ise

[95] 1-8. ve 17-19. kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

4

Añla rāzıñ esvediñ
Nām-ı diger Es‘ad’ıñ
Zīrde mestūr muraḳḳam
Rumūzātın es‘adıñ

5

70 (ح) Ḥe işāret vaḥdete
(ج) Ce cemāl-ı ‘izzete
Bilā reybi ve’r-riyā[96]
(ر) Re kemāl-i ḳudrete

6

(ا) Elf Allah’ıñ ismidir
(س) Se semānıñ resmidir
Allahu a‘lem bi’ṣ-ṣavāb[97]
(و) Vav hüviyyet cismidir (530)

7

(د) De işāret Ahmed’e
(ع) ‘Ayn ‘alāmet sermede
Ḳalb gözüyle ‘azīzim
Seyr eyle sen esvede

8

Beyt içre āsūdedir
Ḥikmetle ālūdedir
Ol-dem idrāk ḳılarsıñ
Ṭaş mıdır bilmem nedir[98]

[96] *Şüphesiz ve riyasız.*
[97] *Yüce Allah doğruyu bilir.*
[98] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

9[99]

Ziyāret ḳıl hele bir kez
Seni zī-rūḥ gibi irkmez
Sözüm gūş eyle evlādım
Çatup a‘mā gibi ürkmez

10

Faḳaṭ ḳalbiñ ola ṣāfī
Ḫuṣūṣan ṣıdḳ-ile ṣāfī
Elā ey kişver-i ṣūfī
Saña rehber budur kāfī

11

Hemān ṣor vaḥdet esrārın
Ḫuṣūṣ bezm-i elest rāzın
O ḳudsī seng-i cevher deng
Bi-ḥaḳ bu sırr içün ḫāzin (535)

12

O dem parlar nūr-veş dilber
Ṣaçar dil-ḫāneye gevher
Açılur ḳalb gözüñ fi’l-ḥāl
Görürseñ seng degil cevher

13

71 Evet ‘ayn-ı başīretle
Kelīm-i nūr ḥaḳīḳatle
Ma‘al’-iḫlāṣı vel-‘irfān[100]
Neẓāfetle leṭāfetle

[99] 9-16. kıtalar/dörtlükler 8 hecelidir.
[100] *İrfan ve ihlasla (Samimiyet ve şükranla).*

Ẕeyl

14

Ṣafā aṣlındadır sūruñ
Cilā aṣlındadır nūruñ
Muḥaḳaḳ ḳılmalı īḳān
Vefā aṣlındadır ḥūruñ

15

Mücevherden ayır ḫāki
Siyāh seng ile ḫāṣāki
Ġubārı sil velī gözden
O dem gör cevher-i pāki

16

Seḥāb içre görünmez māh
Emīn ol ey dil-i āgāh
Ḳıbāb taḫtında maḥfūẓdur
Ser-i tācı ile çün şāh (540)

Ḫātīme

17

Ḳandīl yanar zeyitden
Şevḳ uyanır beyitden
Ḫaber ṣorma ḫayır hīç
Sönük ḳalbli meyyitden

18

Ölük yürek ṣāḥibi
Görmez ḥāżır ġā'ibi
Allāh 'alīm ferzendim
Rūḥsuz ṣanur ḳālıbı

19

Kendi öyle bir ḳālıb
Ölük cānlı bir ḳālıb
Giydirilmiş bir kisve
Model gibi bir ḳālıb
Temmet

[14][101]

Laṭīfe

1

72 Ma‘lūm çınar ağacı
Ne ṭatlıdır ne acı
‘Aḳīm ḳalmış her şeyden
Meyve virmez bir bacı

2

Bitmez bāġda çayırda
Olur ṭaġda bayırda
Ḥaẓẓ eylemez bāġçeden
Gözi ḳırda ḳorıda (545)

3

Bayḳuş ḳonar başına
Ḳartal girer düşüne
Ṣaḳsaġanla ḳaraḳuş
Ḳarġa baḳar işine

4

İçi ḳovuḳ bir gövde
Köki çürük öz mürde
Dā’im ma‘rūż rūzgāra
Yapraḳla dal bir yerde

[101] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

5

Bir gün nā-geh devrilür
Yüz üstine çevrilür
Dal budaḳ hey’etiyle
Küli göge ṣavrılur

6

Çün nacaḳla ḳırılur
Yegān yegān ayrılur
Aṣlı uṣūl ‘uẓvunı
Ocaḳlarda ḳavrılur

7

Güli düşmez bāġlara
Oṭaġa uçmaġlara
Ḥasret gider bī-çāre
Deryāya ırmaḳlara (550)

8

73 Zeyt aġacı öyle mi
Tīn ü elma öyle mi
Fehm it remzi īmāyı
Armūd ḫurmā öyle mi

9

Pek ḫoş emṡāl żarb itdim
Reş ü reng aşkār itdim
Göñle ġubār ḳondırup
Ẓann eyleme ḥarb itdim

[15][102]

Laṭīfe

1

Ka‘be’de ṭaş yürekdir
Degirmende çürükdir
Güzel diñle uz añla
Dinen ballı börekdir

2

Evlek evlek emṣele
Binādadır mes’ele
‘İlm-i ṣarfda naḥivde
Maḳṣad dinür miṣl-ile

3

‘Ālim ṭoġrı söyleyen
‘Ārif bilen diñleyen
Kāmil ka‘be bekleyen
Ekmel görüp birleyen (555)

4

Ṭaşa başı yanaşdır
Ḳaşla gözi barışdır
N’eylerseñ it himmet it
Yüzle özi yaraşdır

5

Ṭapşır biri birine
Uz ḳoy ṭaşı yerine
Ḥacerü’l-Esved gibi
Baḳın seyr ü devrine

[102] 14. kıtası hariç bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

6

Maṭāfı ṭā’ifleriñ
‘Āşıḳ u ‘ārifleriñ
Naḳī taḳī etḳıyā
Velīler āṣaflarıñ

7

74 Talṭīf ider ḥaḳ seni
Ta‘ẓīm ider ḫalḳ seni
Şübhe itme evlādım
Telṣīm ider ḫalḳ seni

8

Beyt-i Ḥaḳ’da ḳā‘id ol
Ma‘a’l-iḫlāṣ sācid ol
Sen de ol es‘ad gibi
Yüz üzre düş ‘ābid ol (560)

9

Begim cevher özdedir
Aydınlığı yüzdedir
Özden yüze berḳ urur
Mıḳnātīsi gözdedir

10

Maẓrūf özdür ẓarf isim
İsim resim bir cisim
Fehm it lafẓı ma‘nāyı
Rūha dinmez şu kesim

11

O bildirir kendini
Cevheriñ reng rengini
Ḥaḳīḳati vech-ile
Cüz'-i ferdiñ rengini

12

'Aḳıl anıñ vezīri
Nefes ḳudsī naẓīri
'Arşdan kürsden çoḳ vāsi'
Ḳalbdir şehr-i şehīri

13

Bunlar sırdır ḥaḳīḳat
Aşlen birdir ḥaḳīḳat
Merd-i Ḫudā odur ki
Nefes ḳıldı ma'rifet (565)

14[103]

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün
Döner peymāneler bezm-i meveddetde
Yanar pervāneler şem'-i maḥabbetde
Biter bu ism ü resm ile cisim āḫir
Ḳalur ḫoş bir ṣadā ṣaḥrā-yı keşretde

15

75 Ḥāṣıl ḥacer esvedi
Nām-ı dīger Es'ad'ı
Ḥaḳīḳat-i ka'beyi
Ḥurūfāt-ı ebcedi

[103] Bu dörtlük heceli şiirler arasına girerek *nazm* şekliyle yazılmıştır.

16

Ḥaḳīḳat dūrbīniyle
‘Ayn-ı ḳalble seyr eyle
Görmek bilmek elzemdir
‘İlm ü ‘irfān ‘aḳl-ile

17

Taḥḳīḳ ḥacer beyāżdı
Aṣlen envār ebyāżdı
Ṣınf-ı ülü’l-ebṣāra
Ma‘rūż luṭf-i feyyāżdı

18

Ḳardan beyāż ol ḥażret
Südden ebyāż ol ḥażret
Pek mübārek muḳaddes
İlā el-ān ol ḥażret (570)

19

Siyāhlandı yüzlerden
A‘mā olan gözlerden
Ba‘de’t-tenzīl Ka‘be’de
Nā-pāk elden özlerden

Ḥikāye

20

Bir şeb ḫˇāba ṭalmışdım
Mevtā gibi ḳalmışdım
‘Aḳl u şu‘ūr idrākden
Tekmīl uzaġ olmuşdum

21

Bu vech üzre menāmda
Cismim daḫi aḫṣāmda
‘Ayān gördüm ḥażreti
Beytu’llāh-ı ‘aḳḳāmda

22

Beyne’l-maḥv u ve’ṣ-ṣaḥv[104]
Taḥte’s-su‘āl ve’l-‘afv[105]
Meşhūd oldı ‘aynıma
Ḳadri beġāyet ‘ulüv

23

Mezkūr ḥacer semāvī
Aḳdes es‘ad nūrānī
Pek sāmī bir maḳāmda
İmrār ider her ānı (575)

24

Bi’l-iḫlāṣ secde ile
Uġraşmaz ḳa‘de ile
Ṣan düşmüş yüz üstine
Ḳānūn ḳā‘ide ile

25

Der-ān telsīm eyledim
Tekrīm ta‘ẓīm eyledim
Tekmīl de’b u ādābla
Ricā idüp söyledim

[104] *Yok olma ve yaşama arasında.*
[105] *Allah nezinde soruştuma ve affetmek.*

26

Āyā dilber cān-perver
Ḥacer misiñ ya cevher
Yāḫūd keh-rübā zevher
N’olur virseñ bir ḫaber

27

Bu zā’ir-i ‘ācize
Ḫalḳ içre bir nāçize
Budur düşen mübārek
Şān-ı şerīfinize

28

Bi’t-tecellī ol dilber
Dile gelüp rūḥ-perver
İtdi baña güş eyle
Ḥacer saña ne söyler (580)

29

Baḳma siyeh rūyuma
Baḳın ḫilḳat ḫūyuma
Mevḳi‘ maḳām miknete
Ḳıyās itme ṣuyuma

30

Seyir itme naẕar it
Ḥikmet ögren güẕer it
Āşinā ol ḳudrete
Şirk ü çirkden ḫaẕer it

31

77 Yād it ezel zamānı
‘Aḥd u mīṣāḳ peymānı
Hem de maḥfūẓ ḳalbimde
Taḥḳīḳ *Ḳālū*[106] fermānı

32

Ben ṣoñradan ṣarardım
Refte refte ḳızardım
Dürlü ekdār elemle
Bu vech üzre ḳarardım

33

Aṣlım ḳatı seng degil
Ḫārā senge denk degil
Şu foyamış ‘ārıża
Siyāhlıḳ hīç reng değil (585)

34

Diḳḳatle baḳ özime
Ḳanā‘at ḳıl sözime
Meşgūl olma naẓarla
Velī siyeh yüzime

35

Semā’ī bir dilberim
Ġāyet kudsī cevherim
Ben de ḫulḳum ḫālimce
Görir bilür söylerim

[106] Ben Rabbiniz değil miyim, ***“Evet”*** (Rabbimizsin) dediler . (A‘raf, 7 /172)

36

Çünki ehl-i şuhūdum
Ḥikmet ile ālūdum
Ḥaḳ-bīn ṣınfı ‘uṣṣāḳa
Mevhūb maḫṣūṣ vücūdum

37

Görmedigim söylemem
Ṭuymadıġım diñlemem
İḳtiżā-yı ḫilḳatim
Rūḥsuz kelām añlamam

38

Ḥaḳ dil viren ẕerreye[107]
Ḥattā cānsız ıraya
Diñle de baḳ ne söyler
Ḳovandaki araya[108] (590)

39

78 Her şeyiñ var lisānı
Ẕikri virdi zebānı
Ḫilḳatınca ḳadrince
Ḥiss u ‘irfān iẕ‘ānı[109]

40

Biñ ayna aṣ ḫāneñe
Dört köşe kāşāneñe
Her birinde gör kendiñ
Arta ṣoḥbet bana ne[110]

[107] ẕerreye: Metinde “zerre” olarak kayıtlıdır.
[108] arıya: Metinde “araya” olarak kayıtlıdır.
[109] iẕ‘ānı: Metinde “iz‘ān” olarak kayıtlıdır.
[110] bana ne: Metinde “bana ñe” olarak kayıtlıdır.

41

‘Aḳıl iseñ tevḫīd it
Ḥaḳḳa gider rāhı güt
N’eylerseñ it ‘azīzim
Beytu’llāha naẓar it

42

Bed-aḫlāḳdan bedlerden
Ḥaḳ’dan ġāfil mürdlerden
Havā sevā ġıll u ġış
Börtü böcek can ḳurdlardan

43

Velī bī-ḥadd ḥurūfāt
‘Āliyāt u sāfilāt
Ḫālī degil tesbīḥden
Zī-rūḥ bī-rūḥ mevcūdat (595)

44

Sen işiñi ṣaġ eyle
Oṭaġıñ uçmaġ eyle
Birleye gör Allāh’ı
Yüzüñ özüñ aġ eyle

45

Tābi‘ ol ki kitāba
İşiñ uysun ḥesāba
Ṣarıl ḥabl-i metīne
Düşme ‘aẕāb ‘iḳāba

46

Teceddüd ḳıl sevādan
Ḥubb-ı cāhdan hevādan
Ḥaḳīḳatiñ ‘irfān it
Vazgeç ḳurı da‘vādan

47

79 Kevn-i şu’ūn ḫayāldir
Māl u benūn ḍalāldir
Birleye gör Allāh’ı
Maṭlūb maḳṣūd bu ḥāldir

48

Cehāletden ḥaẕer ḳıl
İkilikden güẕer ḳıl
Her şey fānī Ḥaḳ bāḳī
Ḥaydarāne sefer ḳıl (600)

49

Bu esfelden a‘lāya
Ḳurb-ı pāk-i Mevlā’ya
Derk it mebde’ ma‘ādı
‘Abd ol ecell a‘lāya

50

‘İlim bilmek kendiyi
‘İrfān kendi kendiyi
İnsān ḳabūl eylemez
Hevādan efendiyi

51

Ḥaḳ'dan 'ayān nesne yoḳ
Nesne birdir neş'e çoḳ
'Ārif billāh odur kim
Dā'im ṭanır ḥaḳ ḥuḳūḳ

52

Ma'lūm nev'-i insāna
Ṣāḥib 'ilm ü 'irfāna
Keşret vaḥdet ḫādimi
Sözüm degil efsāne

53

Raṭb ü yābis Ḳur'ānda
Lebs ü lābis Ḳur'ānda
Birbir mesṭūr muḥarrer
Kār 'irfāndır īḳānda (605)

Nükte

54[111]

İnsān 'irfān ile insān
'İlm ü īmān aña cesbān
Dīn īḳān rūḥ gibi cisme
Ṭuy bu sözi zübde-i ekvān

55[112]

80 İnsān gibi insān başḳa
Çün sāye-i insān başḳa
'İlm ü 'irfān zādesi el-ḥaḳ
Şekl-i insānda[113] ḥayvān başḳa

[111] 1-3. mısraları 8, 4.mısrası ise 9 hecelidir.
[112] 1. ve 2. mısraları 8, 3. ve 4. mısraları ise 9 hecelidir.
[113] şekl-i insānda: Metinde "şekl insāndaki" olarak kayıtlıdır.

56[114]

Kāmile kāmil ne içün dindi
Cāhile cāhil neye dindi
Ādemi iblīsi getür yāde
Var ḥāliñe şükr eyle efendi

57[115]

Īmā vü işāret ‘ārife kāfī
Taḳdīre ri‘āyet ‘ādet-i ṣūfī
Ḥāl ehli olan ‘āşıḳlara[116] ma‘lūm
Feseyekfīkehümü’llāhu[117] şāfī[118]

[16][119]

1

Laṭīfe

Münkirlere ṣor kimi inkār idiyorlar
Müşriklere ṣor kimi iḳrār idiyorlar
Mülḥidlere di neden ilḥād idiyorlar
Müfsidlere ṣor kimi ifsād idiyorlar[120] (610)

2

Kitāb münzel nebīye
Īmān mensūb ṣabīye
Ya‘nī muvaḥḥid billāh
Saḫī vefī ṣafīye

---

[114] 1., 3.ve 4. mısraları 10, 2.mısrası ise 9 hecelidir.
[115] Bu kıta/dörtlük 11 hecelidir.
[116] ‘āşıḳlara: Metinde “ ‘aşıḳa”olarak kayıtlıdır.
[117] ***Onlara karşı sana Allah yeter***, o, işitendir, bilendir. (Bakara 2/ 137)
[118] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde ayet-i kerim yazılmıştır. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık.
Bismillahi’r-rahmani’r-raḥīm Leyse ke-miṣlihī şey’ün vehuva semī‘ü’l-‘alīm: ***Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O, her şeyi işitir ve görür***. (Şûrâ, 24/11)
[119] 1. kıta/dörtlük 13 heceli, 2-23. ve 27-40. dörtlükler 7 heceli, 24-26. ve 41-42. dörtlükler ise 8 hecelidir.
[120] Bu mısranın altında Arapça bu söz vardır:
سبحان من تحير في صنع العقول
سبحان من بقدرته يعجز الفحول
“Muzazzam sanatı karşısında akılların hayrete düştüğü Allah’ı bütün noksan sıfatlarından tenzih ve tesbih ederim.”

3

81 Ṣıddīḳlara manṣūṣdur
Şehīdlere maḫṣūṣdur
Ḥaḳḳıñ mu‘ciz Ḳur’ānı
Muḥsinlere merṣūṣdur

4

Şu üç ṣınıf şaḳīḳler
Birbirine şefīḳler
Evlādı insanlarıñ
Güzel ḫūylı refīḳler

5

Şaḳī sa‘īd żıddıdır
Bu söz kelem ciddīdir
Fi‘len s̱ābit bir şey’i
Tekẕīb kimiñ ḥaddidir

6

Sa‘īd sa‘īd ezelde
Şaḳī şaḳī ezelde
Herkes almış ḥaẓẓını
Ẓulüm yoḳ lem-yezelde (615)

7

Elifden *Kün*[121] ṭuyuldı
(ن) Nūn kāseye ḳonuldı
Bunda yoḳdur iştibāh
Kāfıñ ḳalbi oyuldı

[121] Bir şeyi istediğinde, On’nun buyruğu ***“Ol”*** demekten ibarettir; hemen oluverir (Yasin, 36/82)

8

Çoşdı ġayıb deryāsı
Ḫalḳa geldi ṣadāsı
Bilā-reybi ve'r-riyā[122]
Şehādetiñ nidāsı

9

Her şey taḥrīr olundı
Birbir taḳrīr ḳılındı
Yemīn yesār efrādı
Tekmīl taḫyīr edildi

10

Ẓāhir oldı isti'dād
Neş'e ile 'umūm şād
Her ferd aldı maṭlūbun
Degil midir bu vedād

11

82 Ṭīn ile mā' beyninde
Ne kim vardır denginde
Maḥal yoḳdur nizā'a
Her şey kendi renginde (620)

12

Bī-rengdiler aşılda
Yoġ idiler faşılda
Sübḥāna'llāhi'l-ḳādir
İsm ü resm ü nesilde

[122] *Şüphesiz ve riyasız.*

13

Emirle var oldılar
Ṣaġa ṣola ṭurdılar
Ṯābit a‘yān īcābı
Olacaġın oldılar

14

Herkes dikdi takyesin
Begendigi cübbesin
Kendüsünüñ eliyle
Başa çekdi ḳubbesin

15

Her ferd aldı bir isim
O ism içün bir cisim
Şimdi velī dillerde
Dinen dönen o resim

16

Rūḥlandılar emirle
Süslendiler cisimle
Sübḥāna’llāhi’l-fāṭır
Her biri bir isimle (625)

17

Ḥāżırlanup eyvāna
Dizildiler dīvāna
Seyr-i tecellī içün
Nāẓır olup fermāna

18

Ḳālū emrin ṭuydılar
Belā diyüp ḳandılar[123]
Sübḥāna'llahi'ẕ-ẓāhir
Senedlerin ṣundılar

19

83 Ḥıfẓ eyledim ben onı
Sözüñ öñi[124] hem ṣoñı
Ġubārı sil ey zā'ir
Cān gözüñle gör beni

20

Şecer miyim ḥacer mi
Yoḳ kemālden eṣer mi
Siyeh bir seng yā beyāż
Yāḳūd rengīn cevher mi

21

Elbet görir añlarsıñ
Ya güler ya aġlarsıñ
Me'mūl işbu sözlerim
Sem'-i cānla diñlersiñ (630)

22

'Aḥd u mende 'ālemi
Ḥayrān itdi ādemi
Yandı fırḳat āteşi
Giryān itdi gül-femi

[123] Hem Rabbin: Beni Ademden, bellerinden zürriyyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahid tutarak "Rabbiniz değil miyim" diye işhad ettiği vakit, ***"Evet dediler*** "Şahidiz", kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu demeyesiniz" (A'raf, 7/172)
[124] Öñi: Metinde "öni" olarak kayıtlıdır.

23

Çün yañıldı nāgehān
İḳbāl itdi yan be yan
Her ikisi buġdaya
Oldı ġarīb sır ‘ayān

Nükte

24

Ṣor Ādem’iñ me‘vāsını
Ṣafāsını ḥevāsını
Ṣoñra daḫi taḥīḳ it[125]
Yer yüzünde nidāsını

25

Āḫir neler oldı neler
Serendib’de çoḳ seneler
Kitābu’llāh ile ṣābit
Bunı bilen naṣıl güler

26

Açsañ gözüñ neler görür
Ḳalbiñ neler ḫaber virir
Yā şād idüp çoḳ güldirir
Yāḫūd ‘aẕīm keder virir (635)

27

84 Añla naṣıl ibtilā
Başa gelen bir belā
Ba‘de’l-‘irfān fikr eyle
Nedir ḥāl-i mübtelā

[125] Bu mısra 7 hecelidir.

28

Yeter saña bu ‘ibret
Al da eyle ‘azīmet
Rāh-ı ‘aşḳ-ı Ḫudā’da
Emre nehye ri‘āyet

29

Sened sende söz sende
Kebed sende öz bende
Şekk ü gümān eyleme
Yürek benim bedende

30

Kātim benim mektūm sen
Kātib benim mektūb sen
Ne ḥācet var bürhāna
Ḫādim benim maḫdūm sen

31

Her emānet bendedir
Ḫürmet daḫi sendedir
‘Aḥdin nisyān itmeyen
Merd-i Ḫudā zindedir (640)

32

Ḫāk-i tendir ṭaş beden
Iraldım ḳudsī ilden
Her ta‘rīżden müstaġnī
Cevherimdir söyleden

33

Ben Ka‘be’de bir ṭaşım
Ḳalbe sırra yoldaşım
Maḥal yoḳdur iḫfāya
Cihānda yoḳ hīç eşim

34

Ḳandīl ile gezerim
Her şey görir sezerim
Aḥad ile Aḥmedle[126]
Götüridir pazārım

35

Aşlım cevher ṭaş ‘araż
Resm üstine ḫoş ‘iváż
‘Āriflerce ma‘lūmdur
Ḥaḳīḳatde yoḳ ġaraż

36

İsmim dinür Cidde’de
Medīne’de Mekke’de
Şīt-i nebī irişen
Her iḳlīm ü beldede (645)

37

Ḥaḳīḳatım Ḥaḳ bilür
Ḥaḳla olan ḫalḳ bilür
Sırr-ı Ḫudā ‘ārifi
Hem bilür hem bildirir

[126] Metinde “Aḥad” ve “Ahmed”in üstünde “ṣallalahu” notu yazılıdır.

38

Aḥmaḳ ‘aḳlı olmayan
A‘mā gözi görmeyen
Aṣam ṣadā ṭuymayan
Ebkem dili olmayan

39

Gören bilür Ka‘be’yi
Giren bilür Ka‘be’yi
Sa‘y u ṭavāf eyleyen
Görür bilür Ka‘be’yi

Nükte

40

Nūr Ka‘be’niñ özinde
Ṣabā ṣafā yüzinde
‘İlme nihān olmaya
Żiyā ḫalḳıñ gözinde

41[127]

Yüzi özi birleşdiren
Nūrı ḳalbe yerleşdiren
Erenlere eyvallah var
Odur zīrā içi gören (650)

42

İsmi ṭuyan ta‘ẓīm ider
Resmi gören tefḫīm ider
Gören bilen olan ‘ārif
Eṭvār üzre tevḥīd ider

[127] 41-42. dörtlükler 8 hecelidir.

[17][128]

Ma‘rūżāt

1

86 Ġayret eyle farż içün
Dīn ü nāmūs ‘ırż içün
Nevāfile himmet it
İktisāb-ı feyż içün

2

Ḳāl u fi‘li zevher it
Re’sü’l-mālı cevher it
‘İrfān eyle aṣlıñı
Naḳd-i ḥāli al da git

3

Yüz aġıyla buradan
Vazgeç aḳdan ḳaradan
Böyle ister emīn ol
Sā’ir seni yaradan

4

Sīmiñ rūḥı altundur
Herkes oña meftūndur
Kīmyā cevher bönlere
Bilmeyenler mecnundur (655)

5

Sīm perde mi vaḥdete
Ḥaḳīḳate ḥikmete
Öyle bāṭıl ẓann ehli
Nā’il olmaz vuṣlata

[128] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

6

Şer‘ ‘ālī ḳānūndur[129]
Ḳudsiyyetle meşḥūndur
Her fıḳrası ḥaḳīḳat
Ma‘rifetle meknūndur

7

Gümüşsüz bir iş olmaz
Alış veriş hīç olmaz
Ḥükm ü ḥükkām āsāyiş
Geliş gidiş ‘īş olmaz

8

Olsa biz de görürdük
Ṭuyar bulur bilürdük
Ḳalbe ḳana‘ geldikde
Īḳān ider yürürdük

9

87 Ay gizlenmez semāda
Gün şaḳlanmaz havāda
Rūḥ var dinmek günāhdır
Vāhī sözde da‘vāda (660)

10

Altun ḫāliş ‘ayārdır
Ṣāḥibleri kibārdır
Ehlü’n-naḳā ve’t-taḳā[130]
Aḫyār ebrār aḥrārdır

[129] Bu mısra 6 hecelidir.
[130] *Günahtan andırılmış takva ehli.*

11

Muḳarrebde berāber
Müferredde berāber
‘Āşıḳ ṣādıḳ muḥsinle
Cem‘ iderler ser-ā-ser

12

Ma‘rūżātım daḳīḳdir
Pek şāyān-ı ta‘mīḳdir
Vāṣıl olan künhüne
‘Abdullāh-ı ‘Atīḳ’dir

13

Bu ḥāli derk itmeyen
Remzi idrāk itmeyen
Nā-dān yāḫūd ḥayvān kim
Ḥaḳ yolunı gütmeyen

14

Ṭaġda belde ṭolaşır
Pay ḳapmaġa ṣavaşır
Ḥiyel ḫud‘a bid‘atde
Rūbāh ile badaşır (665)

15

Arslanları yañsılar
Paylarına diş bilir
Sāde iken ḥikmetden
‘İlm-i ṭıbdan dem urar

16

Yine ḳalur ḳarnı aç
Söyler gökde ṭurna ḳaç
Ṣorar dellāk nāṭırdan
Ḥamāmdaki ḳurna ḳaç

17

88 Bunlar hep dil ebesi
Boş evleriñ ṣobası
Acı acı ses viren
Bekçileriñ ṣopası

Ṣūret

18

Re’sü’l-mālı olmayan
Dü-cihānda oñmayan
Kimselerdir bilā-şek
Ḥaḳḳı ‘irfān ḳılmayan

19

Tüccārsa da müflisdir
Fi‘li fi‘l-i iblīsdir
Meşġūl fesād ilḥādla
İşi güci telvīṣdir (670)

20

Gezer ḳırda şehirde
Bāġ u bāġçe deyirde
Ayaḳ başmaz cāmi‘e
Hīç bulunmaz ḫayırda

21

Degirmeni yurd ider
Ṭaş ḳum yudar dürd ider
Çarḫdan mesmū‘ ṣadāyı
Ẓann olmaya vird ider

22

Ṣat çoḳ dişer ṭaşları
Ezer yürür başları
Göz çıḳarmaḳ ‘ādeti
Yapam dirken ḳaşları

23

Yatır ḳalur gūşede
Ocaḳ yanar mīşede
Demirse de ipranır
Uç muç ḳalmaz maşada

24

Ne ṭutdıġın bilemez
Ḳoyun ḳuzı göremez
Ḥāl bu iken ol ġāfil
Ḳaṭrāna dir göremez[131] (675)

25

89 Ḳaṭrān alur zift ṣatar
Ṣarāb alur neft yutar
Ḥasret nān-ı ‘azīze
Ẕülbiyeye ḳan ḳatar

[131] “Göremez” südle yoġurtdan mürekkeb ġāyet leẕīẕ muḳavvī muġaddī bir ṭe‘āmdır (yazarın notu).

26

Seyr it alış verişi
Reftārları revişi
Şu icmālden fehm eyle
‘Āşı aşı her işi

27

Ṭuncı alur kīmyā der
Puncı içer sīmyā der
Düşer ḳaṣr-ı çirk-āba
Ḫūlyā ider rü’yā der

28

Çünki özi serḫoşdur
Ṣanki ḳoca bayḳuşdur
Yirmez acı ṭatlıyı
Bala söyler māy-ḫoşdur

29

Bülbül öpse elini
Keser atar dilini
İder şu çirkin ḳuşuñ
Ḳırmaḳ farżdır belini (680)

30

Sesi aṣla diñlenmez
Sözi ṣavı añlanmaz
Aman ḳubad yoḳuşla
Hīç bir göñül eglenmez

31

Ama girse yanına
Ḥarīm-i eyvānına
Ḳoş ḳocaman bir ḳuzġun
Minnet olur cānına

32

Söyler ḳudsī ṭāvūsdur
Ġā'ib bilür sālūsdur
Bunı ḳartal ẓann iden
Her devletden mey'ūsdur

33

Telşīm ider ṭuraġın
Öper elin ayaġın
Hezār tekrīm ta'ẓīmle
Taḳbīl ider dudaġın

34

Ṣoñra gelür gelincik
Yüzde süsli bürüncik
Aḥmaḳ görir bayılır
Fi'l-ḥāl olur sevincik (685)

35

Gör bu aḥmaḳ ṭāciri
Hevā-perest fāciri
Naşıl taḳdīr eyliyor
Ġayr-i bākir sāḥiri

36

İder yandım ḥūrīye
Bu peyker ü perīye
Ḫayli demdir dilerdim
Ḳata idim deriye

37

Şükür irdim maṭlūba
Teşrīf itdi merġūbe
Ḥāşā kellā degişmem
Anı biñ bir maḥbūba

38

Böyle vefā ma‘deni
Ẕevḳ ü ṣafā maḫzeni
Naṣīb olmaz herkese
Ḳalbi kīmyā medfeni

39

‘İrfānı şīvesi var
İḥsānı ‘işvesi var
Yoḳdur cevr ü cefāsı
İẕ‘ānı neşvesi var (690)

40

Güzellikde dengi yoḳ
Ḥūrīlerde rengi yoḳ
Ġāyet mūnis bir dilber
Ehli ile cengi yoḳ

41

91 Cāna minnet nāzı var
Maḥż-ı ḥikmet rāzı var
Sesi süsi ġāyet ḫoş
Rūḥa ġıdā sāzı var

42

Gördüm içim açıldı
Göñle şebnem ṣaçıldı
Oldı miṣlen gülistān
Keder ḳasvet seçildi

43

İrdim ẕevḳ u sürūra
Ḥadsiz şevḳ u ṣabūra
Şükür yüzün çevirdi
Peyker işbu mecbūre

44

Diñler bunı masḫara
Yüzi sefīd iç ḳara
Meẕkūr süsli gelincik
İder dürlü yaygara (695)

45

Söyler seni seslemem
Ḥāşā alup beslemem
Teslīm idüp kendimi
Pāk adımı pislesem

46

Ben ‘afīfe bir ḳızım
Yüzüm özüm bir gözüm
Ḳılmalısıñ ḳanā‘at
İki olmaz hīç sözüm

47

Burayı ben bilmedim
Seni ẕāten görmedim
Teṣādüfdür mülāḳāt
Arar iken bulmadım

48

Naşıl olup gelmişim
Nerden gelüp girmişim
İşbu dār-ı ḳasvete
Yañlışlıḳla düşmüşüm

49

92 Ben nā-maḫrem görmezdim
Görsem bile bilmezdim
‘And[132] içerim yaşıma
Aşlın neslin şormazdım (700)

50

Böyle iken ne oldı
Bilmem baña ne oldı
Naşıl düşdüm şuraya
Ḳorḳarım ki ṭuyuldı

[132] Metinde “and” yerine “ ‘and” kayıtlıdır.

51

Vay başıma başıma
Çoḳ şey yazlı ṭaşıma
Baḳın baḳın a dostlar
Gözden aḳan yaşıma

52

Hemen şimdi sel olur
Çoşar ṭaşar Nīl olur
Ḳaplar tamām yer yüzin
Deryā gibi göl olur

53

Bu derd beni öldirir
Gül yanaġım ṣoldırır
Eyvāh eyvāh ṣad eyvāh
Düşmenleri güldirir

54

Tācir irer ḥayrete
Baḥr-i yem-i fırḳate
Çün gelincik ġayb olur
Seyr eyle sen ṣan‘ate (705)

55

Ṭoġruldamız dümeni
Gezer Hind’i ‘Acem’i
Gelinciğiñ peşīnde
Çīn [ü] Māçīn Yemen’i

56

Gelür geçer Mekke'den
Medīne'den Cidde'den
Maṣū‘'dan Yenba‘dan
Çıḳar Ḥażrā Ḳubbe'den

57

93 Merḳūm tācir çelebi
Aḥmaḳ dünyā celebi
Artıḳ tamām unudur
‘Aẓīm kerīm Çalabı

58

Uyar bāda hevāya
Ṭalar ḥubb-ı sevāya
Düşer dünyā peşīne
Ṭapmaz olur Ḫudā'ya

59

Geçer ḳudsī Mışır'dan
Şerīf Şam'dan Ḥaleb'den
Ḫaber alınmaz olur
Sevā yükli celebden (710)

60

İner Baġdād çölüne
Deyr Sancaġı iline
Işsız çölden ṣaḥrādan
Girer Mūṣul yoluna

61

Bulur Babil belini
Görür yaban gülüni
Esrār-keşler aġzından
Ṭuyar ṭāvūs dilini

62

Baḥṣ açılur derinden
Hārūt Mārūt gürundan
Artıḳ pek mesrūr ḳalur
Seyr ü cevlān devrinden

63

Ḳalur orda çoḳ zamān
Yemez içmez loḳma nān
Başdan işe ṣoyunur
Merḳūm tācir ez-dil cān

64

Dürlü dürlü ‘ibādet
Ḥadde gelmez riyāżet
Maḥżā zengin olmakçün
Esmā’ ażrāb ḳırā’at (715)

65

94 Zühd ü ṭa‘āt yolunda
Vera‘ taḳvā yerinde
Velākin şu muḥaḳaḳ
Tekmīl hevā yönünde

66

Çoḳ çalışur çabalar
Ḳır yerleri çapalar
Ḳatar rūzı mesāya
Köksüz ota el ṣalar

67

Ḳaṣdı kīmyā bulmaḳdı
Ḳızı ele almaḳdı
İrüp ulu devlete
İşitdigin yapmaḳdı

68

Onca maṭlūb bunlardır
Ṣervet sāmān şānlardır
Ḫalef olup Ḳārūn'a
Ḫoş geçecek günlerdir

69

Zīrā zaḫr-ı āḫiret
Ma'būd içün 'ibādet
Gelmez bile yādına
Hevl-i maḥşer ḳıyāmet (720)

70

Çün dünyāya baġlanur
Havā ile eglenür
Ṭaḳup sevā cenāḥın
Uçar düşer diñlenür

71

Riyāżetle perhīzle
Vefiḳ mefiḳ hürmüzle
Kesmez ardı arayı
Gice daḫi gündüzle

72

Düşer dürlü ḳayġuya
Ḳuvvet virir ḥāy hūya
Olur tācir mübtelā
Mevhūm mec‘ūl ṣayġuya

73

Çün ṭabī‘at degişür
Māl-i ḫūlyā gelişür
Riyāżet ü perhīzle
Ol-dem gelüp gülişür

74

Şeyṭān meẕkūr tacirle
Öz nefsine esīrle
Birlik olur zavāllı
Sāḫte şeyḫ-i kebirle (725)

75

Tecrübesiz şūrīde
Baḳar zeyy-i ṣūfīde
Bilmez iken sīretin
İder irdim reşīde

76

Mürşid ṣanur merīdi
İçi bozuḳ pelīdi
Ez-dil ḳılar i‘tiḳād
Ṣanır ‘aṣrıñ ferīdi

77

Hemān ider ḥamd ola
İrdim kāme şükr ola
Ṣoñ olurum milyoner
Muḥtāç iken bir pūla

78

Buldum artıḳ ‘Anḳāyı
Sīmiyāyı kīmyāyı
Tīz olurum ben ‘Anḳā
Ẓabt iderim dünyāyı

79

Çün maṭlūbı riyāset
Devlet ṣervet şerāfet
Ma‘a’l-ḥükm ü ḥüḳūmet
Şehvet şöhret keramet (730)

80

Hemān öper elini
Pekca baġlar belini
Ẕikr olunan şeyṭāna
Diñler ṭatlı dilini

81

İblīs söyler efendim
Seni gördüm begendim
Rūḥum ġāyet ḥaẕẕ itdi
Anıñ içün eglendim

82

Yoḳsa işim çoġ-idi
Aṣla vaḳtim yoġ-idi
Kīmyā ile meşġūldum
Eyvāh ṭava ṣoġ-idi

83

Tācir ṭuyar bu sözi
Añlar remz ü rumūzı
Fevḳa'l-ġāye sürūrla
İder buldum künūzı

84

Yüzün sürer yerlere
Secde ider dilbere
Görmelidir aḥmaḳı
Neler yapar rehbere (735)

85

Hezār şerm ü ḥicābla
Çeki düzen ḥesābla
Ma'a'l-iḫlāṣ ve'ṣ-ṣıdḳı[133]
Tekrīm ider cevābla

[133] *İhlas ve sıdıkla (Samimiyet ve ddürüstlükle).*

86

Söyler pīrim sulṭānım
Her derdime dermānım
Lüṭfen buyur ḳanā‘at
Fedā olsun bu cānım

87

Ḳandan gelür gidersiñ
Naṣıl bir iz güdersiñ
Ḳapuñuzda efendim
Ben ḳul olsam n’idersiñ

88

O gözleri sürmeli
Yaḳışıḳlı formalı
Başma ḳālıp ṭop ṣaḳal
Üsti başı ṣırmalı

89

Söyler baḳma ṣūrete
Üstümdeki kisbete
‘Ārif billāh emīn ol
O siperdir sīrete (740)

90

Benim yerim Ḳāf ṭaġı
‘Ārifleriñ oṭaġı
Kāşānemiz muḥaḳaḳ
Kīmyā sīmyā ocaġı

91

Ben iz görüp n’iderem
Her dilegi iderim
Yedim ṭūlā her fende
Hep yolumca giderim

92

Ṭutmam başḳa ṭarīḳı
Bilmem ḥārıḳ ṭārıḳı
Tekṣīr itme sü’āli
Celb eyleme ḥarīḳı

93

Ṣoñra yanġın idersiñ
Yanar tüter gidersiñ
Eger ‘aḳlıñ var ise
Ṣat buyrıġım idersiñ

94

Yekfī işbu işāret
Maṭlūbuña sa‘ādet
Ḳılmalısıñ bi’l-iḫlāṣ
Emrimize iṭā‘at (745)

95

Her şeyleri ṭuyarım
Nān u nemek ṣayarım
Fehm it işbu īmāyı
Ṭoḳsan ṭoḳuz ‘ayārım

96

Şems ü ḳamer fenninde
Tamām dengi denginde
Vardır yed-i ṭūlāmız
Cevher zevher renginde

97

Ehli alur elimden
‘Ārif añlar dilimden
Sīm ü zerli cevherli
Bilezigi ḳolumdan

98

Siḥr dinen ne menend
Şundan bundan bir kemend
Onuñ bī-aṣl oldıġın
Bilmez ġayr-i mu‘temed

99

Ṣadrım ṭolu ‘ilimle
Ṣarf olunur dilimle
Göñlüm ele alana
Teslīm olur elimle (750)

100

Anaḫtarı kīmyānıñ
Her miftāḥı sīmyānıñ
Bī-şekk olur māliki
Kenzīne-i ḫafānıñ

101

Ondan alur ṣarf ider
Lisānını kef ider
İksīr olur naẓarı
Ṭaşa baḳsa berf ider

102

Bundan öte söz olmaz
‘Ārif içün sāz olmaz
Meşhūr ḍarb-ı meṡeldir
Kūh-ı Ḳāf’da ḳaz olmaz

103

Ne gezersiñ burada
Ḫarābede ṣaḥrāda
Hücrā mevḳi‘ maḥalda
Deñizlerde ḳarada

104

Ne gözlersiñ Hārūt’dan
Ne istersiñ Mārūt’dan
Ne beklersiñ bilemem
Meşhūr ‘āciz Cālūt’dan (755)

105

99 Onlar benim yamaġım
Her üçi de çıraġım
Emniyet it sözime
Yaman çıraḳ çomaġım

106

Faḳaṭ dimem aṣlını
Hārūt Mārūt faṣlını
Birden bire ṣarīḥen
Merḳūmūnuñ neslini

107

Hārūt Mārūt melekdi
Me’vāları felekdi
Kerrūblarda heymānda
Emṣālleri seyrekdi

108

Bunlar ile melā’ik
Sözleşdiler yek-ā-yek
Ḥattā ḥayret itmişdi
Buña ‘arşda ḳudsī dīk

109

Yer yüzünde olanı
İşidilen dineni
Ḥāṣıl tekevvün iden
Gerçekleri yalanı (760)

110

Ḫuṣūṣ benī ādemi
Tekrīm olan ümemi
Ḳınar ḳaṣḳanırdılar
Nāsūt dinen ‘ālemi

111

Büyük bir söz itdiler
Çıḳmaz yolı ṭutdılar
Kendi zu‘umlarınca
Çıḳacaḳ ẓann itdiler

112

İmtiḥāna çıḳdı yol
Bilinsün çın ṣaġa ṣol
Añlaşılsun ‘arş içre
Tekrīm olan nev‘-i ḳul

113

Ḳayd-ı teklīf külfeti
Bu yoldaki ḥikmeti
Ḳılmadılar istifhām
Sır-ı ḥikmet vaḥdeti

114

İçlerinden ḥāṣılı
Eñ ziyāde fāżılı
Benden ṣoñra fi’l-ḥaḳīḳ
Her bir ‘ilmiñ kâmili (765)

115

Ḳanadların açdılar
Sevinerek uçdular
Bi-iẕnillahi’l-‘alīm[134]
Yer yüzine düşdiler

[134] *Alim olan Allah’ın izniyle.*

116

İşte bunlar o iki
Melekleriñ pek yeki
A‘nī Hārūt Mārūt kim
Rūy-ı arżıñ tām begi

117

O ṣūretle ḥaḳīḳat
Çoḳ gördiler ri‘āyet
Nev‘-i benī Ādem’den
Ḥürmet re’fet mürüvvet

118

Ḫalḳa re’īs oldılar
Enīs mūnis oldılar
Allāh içün söylerim
Ulu devlet buldılar

119

Herkes gelüp görüşdi
Ülfet idüp alışdı
Uzaḳ yaḳın ahālī
Gelüp görüp bilişdi (770)

120

Zīrā ‘ādil idiler
‘Ālim ‘ārif idiler
Ferşe nüzūl itdikde
Ġāyet ḳudsī idiler

121

101 Ṭoġrı sözdi kārları
Çıḳdı hep mużmerleri
Muvāżżaḥan meydāne
İşleri eş‘ārları

122

Böyle böyle bir zamān
Aldılar ḫoş nām nişān
Lākin āḫir kārların
Ṭuydı ḫalḳ-ı dü-cihān

123

Tafṣīlini diyemem
Diyüp ṭayaḳ yiyemem
Saña sözüñ ṭoġrısı
Dille ṣoġan ṣoyamam

124

Ṣoñra yılan ḳav döker
Ṭāvūs daḫi tüy atar
Bī-şek yüzime ḳarşı
Oġlum ḳızım hep söger (775)

125

Sırrı sırr eyleyene
Söyleneni ṭuyana
Eyvallah var dā’imā
Yolımıza girene

126

Her şey açıḳ söylenmez
Belki biri diñlenmez
‘Aḳlı olan er kişi
Ḍul ḳadınla evlenmez

127

Ḫıdmetimiz pek mühim
İşāretdir ḳıl fehim
İşbu mühim süḫandan
Her şey olur münfehim

Laṭīfe

128

Seyr it müflis tāciri
Müslim faḳaṭ fāciri
Düşüp dünyā peşine
Ṭoġrı yoldan hāciri

129

102 Hīç dimedi besmele
Ḫamdele ve ṣalvele
İsti‘āẕe[135] ḳılmadı
Şeyṭāndan ol ḫergele (780)

130

Tīz ḳapıldı ṣūrete
Baḳınmadı sīrete
‘Aḳla düşdi bīgāne
Ḳandı ḳurı ṣoḥbete

[135] İtsi‘aẕe: Metinde “isti‘aze” olarak kayıtlıdır.

131

Ẓann eyledi raḥmānī
Şeyḫ idindi şeyṭānı
Olup nefs ü hevāya
Terk eyledi īmānı

132

İtdi şeyḫim īmānım
Budur ‘aḥd u peymānım
Ḳapuñdan bu gedāyı
Redd eyleme sulṭānım

133

Her buyrıġın iderim
Peşiñ şıra giderim
Teslīm saña irādem
Hemen iziñ güderim

134

Vey ma‘ārif ma‘deni
Lüṭfen ḳabūl it beni
‘Aḥdım budur ba‘de-z̲ā
Hep ṭanırım ben seni (785)

135

İblīs oldı pür neş’e
Ṣafā vefā pür ‘işve
Ṣayd itdikde şikārı
Cūşa geldi her neşve

136

Ḳıldı ḳalbe teveccüh
İtdi şöyle tefevvüh
Ey mürīdī mürīdī
Diñle eyle tenebbüh

137

Her emrimi itmege
Peşim ṣıra gitmege
Vaḳt-i sefer ḥażarda
Ḳap didigim ṭutmaġa

138

‘Aḥd u mīṣāḳ idersiñ
Hīç dönmeyüp gidersiñ
İlā yevmi’n-nihāye[136]
Yolum izim güdersiñ

139

Seni maḥzūn eylemem
Başḳa mürīd peylemem
Çeküp posta yaḳında
Kimselere söylemem (790)

140

Tācir ider şükr ola
Bu ni’meti kim bula
Naṣīb olmaz muḥaḳaḳ
Beş yüz biñ de bir ḳula

[136] *Son güne (kıyamet gününe) kadar .*

141

Elem virdim eliñe
Boynum ḳoydum yolıña
‘And[137] içerim sulṭānım
Cānım teslīm diliñe

142

Her emriñe cān ḳurbān
Söz viririm ez-dil cān
Ḳanā‘at ḳıl vey hādī
Ben kemterim sen sulṭān

143

Böyle alur virilür
‘Aḥd u emān olunur
Eksik degil dört elle
Tācir şeyḫe ṣarılur

144

Maḥabbete başlarlar
Balı yaġa ḥaşlarlar
Mervān mürīd şeyḫ şeyṭān
Bilseñ neler işlerler (795)

145

104 Tafṣīline ḥācet yoḳ
Añlaşılur çarçabuḳ
Ātīdeki icmālden
Ḥaḳḳ u aḥḳāḳ hem ḥuḳūḳ

[137] Metinde “and” yerine “ ‘ānd” kayıtlıdır.

146

Çoḳ geçmeden aradan
Aḳ seçilür ḳaradan
Mażā mażā mā mażā[138]
Buġday unı yöreden

147

Tācir ḳızı ārzūlar
Artar eski ḳayġular
Bire biñ bir żamm-ile
Emel evhām ṣayġular

148

Āgāh olur şeyḫ buña
Keşfen ider baḳ bāña
Pek maḥzūnü'l-fü'ādsıñ
N'oldı eyvāh vah saña

149

Yoḳsa bir derdiñ mi var
Varsa eyle āşikār
Setr eyleme tīz söyle
Ben ideyim dürlü çār (800)

150

Tācir ider bīmārım
Ma'lūm saña ḫünkarım
Keşfen daḫi meczūmuñ
Bī-ḥad derdim her kārım

[138] *Geçen geçti, olan oldu.*

151

Ben bir ḳıza uruldum
Her şeylerden dūr oldum
Onuñ nār-ı hicri-ile
Yandım ḳızıl ḳor oldum

152

Ḥālim yamān ey ḥekīm
Derdim ‘aẕīm pek vaḫīm
Meslūb rāḥat ḥużūrum
Çāre senden vey kerīm

153

Şeyḫ düşünür ṭaşınur
Ḳalbe ṭoġrı baḳınur
Ca‘lī degil ciddī-veş
Telāşlanup ḳapınur

154

Söyler vah vah evlādım
Ḳalbi ġāyet nā-şādım
Pek acındım ḥāliñe
Yazıḳ kerem mu‘tādım (805)

155

Seni mecnūn itmişler
Tamām meftūn itmişler
Dil-rübā-yı ma‘lūma
Ḥayıf dil-ḫūn itmişler

156

Sen endīşe eyleme
Benden bir şey gizleme
Herdem keşf-i rāz eyle
Aḫir yerden gözleme

157

Ṣaḳın devā derdiñe
Sen devām it virdiñe
Ayrılma hīç peşimden
Baḳup ḳalma ardıña

158

Borç yigidiñ ḳal‘esi
Emel ālām ḳalfası
Yüñ egirüp ip idüp
Ḳumāş yapan culḫası

159

Sen baña it rābıṭa
Görse eger żābıṭa
Telāşlanup ṣaḳınup
Eyleme hīç maġlaṭa (810)

160

Eyvallah di geçiver
Ḳanadlanup uçıver
Bi’t-tevessül faḳīre
Uçmaġlara ḳaçıver

161

106 Ṣıḳca baḳın ḳalbiñe
Ondan daḫi sırrıña
Ṭarīḳımda ṣābit ol
Ḫalel virme seyriñe

162

Mevti ẕikr it fikr itme
Geçenleri ẕikr itme
Gün bu gündür erenler
Gelenleri ürkütme

163

N’olur olur olacaḳ
Her şey yerin bulacaḳ
Maḥal yoḳdur telāşa
Gül açılup ṣolacaḳ

164

Seyirci ol uzaḳdan
İnegi ṣor buzaḳdan
Geçme ḳorḳunç köpriden
İnme ḳarda ḳızaḳdan (815)

165

Cān göziñi açıḳ ṭut
Rābıṭaya diḳḳat it
Her şey olur ātīde
Geçenleri ṣorma git

166

Aranılan bulunur
Daha neler görinür[139]
Oġlum işbu dünyāda
Ṣabr it neler bilünür

167

Ṭurma varup rāḳıb ol
Ṭayrān içün rāġıb ol
Ṣavma‘añda erenler
Uçup geçüp ġā’ib ol[140]

Tācir

168

Bel baġladı kālūsa
Ṭāvūs-ṣūret sālūsa
Emrin infāẕ eyledi
Döndi menḥūs iblīse

Ḫātime

169[141]

107 İtdi Ḥaḳ beytini bedle kilīse
Ne din[il]ür māyesi yoḳ müflise
A‘nī [ki] tācir-i fācir-i a‘mā
Beñzetdi tamām kendisin iblīse (820)

[139] Metinde “görilür” şeklinde kayıtlı bulunan kelime kafiye açısından “görinür” şeklinde alındı.
[140] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.
[141] Bu kıta/dörtlük 11 hecelidir.

Ẕeyl

170

Ele ṭutan hevāyı
Penāh ḥubb-ı sevāyı
A‘mā gibi farḳ itmez
Taḥḳīḳ rāh-ı hüdāyı

171

Zenginse de ġamgīndir
Ṭab‘an ġayr-ı mekīndir
Mālik olsa dünyāya
Miskīn yine miskīndir

172

Seyyi’ātı örtülmez
Süfliyyetden ḳurtulmaz
Mişlen çürük bir fındıḳ
Tek buġdayla ṭartılmaz

173

Ya‘nī sāde ‘irfāndan
Ḥaḳḳı idrāk iẕ‘āndan
Uzaḳ ṭurır insāndan
Hīç ayrılmaz şeyṭāndan

174

Onuñ ile her işi
Alış veriş ṣatışı
Düşer ḳalḳar berāber
Ḥattā yatup ḳalışı[142] (825)

[142] Bu dörtlükten sonra şiir bittiğin anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

175

‘Aḳlıñ devşir başıña
Ḳarışdırma ‘ayşıña
Baḥiş olunan iblīs
Ṣoñra geçer ḳarşuña

176

108 Söyler bunı aṣmalı
Ya boynunı kesmeli
Budur benim maṭlūbum
Ṣoluġunı ḳışmalı

177

Ḥasret ile cān virsin
Firḳat ile gebersin
Ölsün ṣoñra dirilsin
Ṣoñ maḥşerde görülsün

178

Çeksiñ fi‘li cezāsın
İtdiginiñ ez̲āsın
Ṭuysun mü’min muḥsinler
‘Av‘avesi fezāsın

179

‘Āmil-Ḳur’ān degildi
Kāmil insān degildi
Hevā-perest bu ġāfil
Ṣāḥib-īmān değildi (830)

Temmet

[18]

Ma‘rūżāt

1[143]

İnsān ‘aḳıl-ile insān
‘İlm ü īmān ile insān
Ḫayr u şerri farḳla insān
Yoḳsa bular hemme nā-dān

2[144]

Sedd-i sebīl itmege mecbūr
Ḫalḳı ḫacīl itmege ma’mūr
Naṣṣ ile āṣār ile ṣābit
Mü’minleri tezlīlle mesrūr

3[145]

İblīs-i la‘īn ki ma‘lūm
Ṭard u teb‘īd ile maḥkūm
Nefs ü hevā ḥubb-ı sevā
Meczūm ki onuñ gör ne maḫdūm

4[146]

O girer çoḳ ṣūrete şeksiz
Gezemez ḥīle vü ḫud‘a dengsiz
Görinür ṣūret-i Ḥaḳ’da ḥaḳsız
Geçemez bir ānı bile cengsiz

[143] Bu kıta/dörtlük 8 hecelidir.
[144] Bu kıta/dörtlük 9 hecelidir.
[145] Bu dörtlüğün ilk üç mısrası 8, 4. mısrası ise 9 hecelidir
[146] Bu dörtlüğün 1. mısrası 9, diğer mısraları ise 10 hecelidir.

5[147]

109 Nev‘-i ādem-ile şeyṭānıñ
Ḥattā aḳṭāb-ı zamānıñ
Ḫalḳ ḫalḳ olalı bī-reyib
Ḥāli budur ḫalḳ-ı cihānıñ (835)

6[148]

Giremez ṣūret-i Aḥmed’e ancaḳ
Ḥāmil-i sırr-ı Nebī es’ade el-ḥaḳ
Atamaz adımını ḳat‘iyyen
Nūr-ı Muḥammedle ṭolı ma‘bede el-ḥaḳ

7[149]

İġfāle de iḍ[l]āle de mecbūr şeyṭān
‘Adle ‘udūla da meyyāl insān
İsti‘āẕe ne içün fehm it
Bildirir her ḥāleti Ḳur’ān

8[150]

Ḳur’ān üstüne bürhān olamaz
Fermān üstüne fermān olamaz
İşiñi ‘īşiñi uydur şer‘e
Şeyḫi şeyṭān olan insān olamaz

9[151]

Aḳvāliñi bil ef‘āliñi gör
Sermāyeñi bil naḳdıñı gör
Cehl ü ġaflet başa belādır
Bilmediğiñ ṣormaġa ‘ārifleri gör

[147] Bu dörtlüğün 1. ve 4. mısraları 9, 2. ve 3. mısraları ise 8 hecelidir.
[148] Bu dörtlüğün 1. mısrası 11, 2. mısrası 12, 3. mısrası 10 ve 4.mısrası 13 hecelidir.
[149] Bu dörtlüğün 1. mısrası 12, 2. mısrası 10, 3. ve 4. mısraları ise 9 hecelidir.
[150] Bu dörtlüğün ilk üç mısrası 10, 4.mısrası ise 11 hecelidir.
[151] Bu dörtlüğün 1. mısrası 10, 2. ve 3. mısrası 9 , 4. mısrası ise 12 hecelidir.

10[152]

Bilmedigi ile ‘āmil insān
Ṣan ṣaḥrā-yı aḍaldaki ḥayvān
Sem‘-i ḥaḳ ile ṭuy kim ḳılasıñ
Sözümüñ maġzını ma‘nāsını ‘irfān (840)

11[153]

Bilmedigin bilmege olmaz ṭālib
Eylemiş yolunı muṭlaḳ ġā’ib
Nefs ü şeyṭān u hevāya uymuş
O kim elbet ṣūfi-i ḫā’ib

12[154]

‘İlmi ile ‘ālim ki degil ‘āmil
Ḥüküm itmeli o ḳara cāhil
Sāde-dil ṣūfīce beñzer ḥükmen
Dehrī gibi ‘ālimse de ġāfil

13[155]

110 Ḥayfā bu ṣınf-ı ‘ulemānıñ
Ḫayra māni‘ ṣınf-ı dehānıñ
Sāde-dil ṣūfīle yoḳ farḳı
Bunlar ile ‘avām-ı zamānıñ

14[156]

Saṭvet-i İslām dīn ile ḳā’im
Dīn-i metīn şer‘ ile dā’im
Ḳur’ān-ı Kerīm rehber-i İslām
Aç göziñi ḳalma ki nā’im

[152] Bu dörtlüğün ilk üç mısrası 10 , 4.mısrası ise 12 hecelidir.
[153] Bu dörtlüğün 1. mısrası 11, 2. ve 3. Mısrası 10 , 4. mısrası ise 9 hecelidir.
[154] Bu dörtlüğün 1. mısrası 11, 2.,3. ve 4. mısrası ise 10 hecelidir.
[155] Bu dörtlüğün ilk üç mırası 9, 4.mısrası ise 10 hecelidir.
[156] Bu dörtlüğün 1. ve 3. mısraları 10, 2. ve 4. mısrları ise 9 hecelidir.

15[157]

‘İlm ü ‘irfānı sever Allāh
Dīn ü īmānı sever Allāh
Ṣālih ‘ameli ‘adl u dādı
Şer‘le īḳānı sever Allāh (845)

16[158]

Küfr ile ‘iṣyān cālib-i ṭūfān
Ġufl-ile nisyān cāẕib-i nīrān
Emr ü nehī ḳılmalı iẕ‘ān
Ulü’l-‘ilim olan insān

17[159]

Evvel ṭūfān niye ḳopdı
Başlara ṭaşlar neye aḳdı
Ḳavm-ı Hūd üstüne meşhūr
Ṣarṣar-ı bād neye esdi

18[160]

Yetişür bu ‘āḳıla ‘ibret
Tekrāra u tafṣīle ne ḥācet
Ḳur’ān u eḥādīṯ ü siyer
Cümlesin iş‘ār ider elbet

19[161]

Sen aşıñı işiñi dervīş
Ḥaşılı ‘īşiñi nūşıñı dervīş
Viriş alış ile ṣatışıñı dervīş
Reviş ü reftārla baḳışıñı dervīş

[157] Bu dörtlük 9 hecelidir.
[158] Bu dörtlüğün 1. ve 2. mısraları 10, 3. mısrası 9, 4. mısrası ise hecelidir.
[159] Bu dörtlüğün 1., 3. ve 4. mısraları 8 , 2. mırası ise 9 hecelidir.
[160] Bu dörtlüğün 1., 3. ve 4. mısrasıları 9, 2. mırası ise 10 hecelidir.
[161] Bu dörtlüğün 1.mısra 9, 2. mısrası 11, 3. ve 4. mısraları ise 12 hecelidir.

20[162]

Ṭapşır Kitāb'a ki yaḳılmayasıñ
'Aḳl u ḥesāba ki yañılmayasın
İde gör īmānını też'īf dānā
Ṣoñra bed nām ile añılmayasıñ (850)

21[163]

111 Ḳālini uydur ḳāl-i resūle
Ef'āliñi fi'l-i resūle
Maḥv eyleme kim re'sü'l-māli
Mālıñ uya māl-i resule

[19][164]

Laṭīfe

1

Mefā'īlün Mefā'īlün
Şerī'at ay gibi aydın
Ṭarīkat şemsi-veş rengīn
Bu bir meşhūr ḥaḳīḳatdir
Ḫilāfın söyleyen bī-dīn

2[165]

Ma'ārif rūḥıdır mūyuñ
Ki nūrı şems ile āyıñ
Velī gūş it sem'-i cānıñla
Budur emri yüzi māhıñ[166]

---

[162] Bu dörtlük 11 hecelidir.
[163] Bu dörtlüğün 1. mısrası 10; 2., 3. ve 4. mısraları ise 9 hecelidir.
[164] Bu manzume murabba benzeridir. Kalsik murabadan farklı olarak aaxa bbxb ccxa kalıbıyla yazılmıştır.
[165] Mısra vezne uymamaktadır.
[166] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıdaki hadis yazılmıştır. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık.
Ḳāle Resūlullah Ṣallallahü Ta'āle 'Aleyhi ve sellem
Eş-şerī'atü aḳvāli veṭ-ṭarīḳatü ef'āli vel-ma'rifetü re'sü'l-mālı vel-ḥaḳīḳatü na'd ḥāli
Ṣadaḳa resūlullah ve naṭaḳa ḥabibüllah ṣallallahü ta'āle 'aleyhi vesellem

3[167]

Ḥaḳīḳat cevher-i kīmyā
Bu sırra āşinā ‘Anḳā
Mekīndir Ḳāf-ı ḳudrete
Ṣadākatle tek ü tenhā

4

Ta‘ayyün o ḥaḳīḳatden
Tefeyyüż o ḥaḳīḳatden
Bu deñlü salṭanat ḳudret
Mu‘eyyen o ḥaḳīḳatden (855)

5

112 Anıñ rengīn ṣoran ġāfil
Keşīfden baḫş iden cāhil
Ḥaḳīḳat neydügün bilmez
Olupdur nefsine zāhil

6

Şerī‘at neydügün ṭuymaz
Ṭarīḳat n’oldıġın bilmez
Ma‘ārifden ḫaber almaz
Ḥaḳīḳat n’oldıġın añmaz[168]

Salat ve selam üzerine olan Allah’ın Resulu buyuyor ki: “Şeriat sözlerim, tarikat işlerim, marifet ana sermayemdir ve hakikat hâlimdir”. Allah’ın Resullah ve habibi doğru söyledi. (Aclunî, *Keşfü’l-hafa*, 2/4)

[167] 3-33. kıtalar/dörtlükler 8 hecelidir.

[168] Bu dörtlüğün altında *Bağdatlı Rûhî*’nin *Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün* vezniyle yazılan aşağıdaki beyti mevcuttur:

Gör cāhili kim ṣāḥib-i irşād olayım dir
Dün mektebe girdi bu gün üstād olayım dir (Ruhi, Terkib 4/1) (Çoşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Divanı*, s40)

7

Düşün mebde’ nedir dānā
Ma‘ādı n’eylediñ cānā
Ḥacer Esved saña söyler
Dili ile a Mevlānā

8

Bu esfelden güẕer yoḳ mı
O a‘lāya sefer yoḳ mı
Elā yā aḥseni taḳvīm[169]
Teġāfülden żarar yoḳ mı

9

Ḳanı gülşen-serāy-ı ‘aşḳ
Eyā ‘āşıḳ ḳanı ma‘şūḳ
Ḳanı ‘aḥd u men [ü] mīṣāḳ
Ḳanı ḥaḳḳ u ḥuḳūḳ aḥḳāḳ (860)

10

Velī aṣlıñ unutduñ mı
Veyā ‘aḳlıñ ḳurutduñ mı
Veyāḫūd ḫˇāb-ı ġafletle
‘Azīz ‘ömri çürütdüñ mi

11

113 Uyan o ḫˇāb-ı ġafletden
Çekil şu dār-ı ẓulmetden
Ṣoḳul tīz ḥırṣ-ı tevḥīde
Feyiżlen nūr-ı vaḥdetden

[169] Biz insanı ***en güzel biçimde*** yarattık. (Tîn, 95/4).

12

Naṣıl taṣvīr olunduñ bil
Naṣıl teşkīl ḳılındıñ bil
Elā ey *aḥseni taḳvīm*[170]
Niçün tekrīm edildiñ bil

13

Degil mi yoġ-iken olduñ
‘Ademden varlıġı bulduñ
Tecellī seyrine çıḳdıñ
Ḥaḳīḳat bu iken n’olduñ

14

Bilinmek dileyen kimdir
Seni var eyleyen kimdir
Elest bezmin getür yāda
Dinür mi o benim nemdir (865)

15

Revā olmuş iken iḳrār
Sezā mı aṣlıñı inkār
Düşün ey ecmel-i ekvān
Bilinmez bu naṣıl efkār

16

Bunuñ miṣli var m’iblīsde[171]
Bütün ḥayvān-ile insde
Degil nev‘i benī cinsde
Ṭolaşma dār-ı telvīṣde

[170] Biz insanı ***en güzel biçimde*** yarattık. (Tîn 95/4).
[171] Mısra vezne uymamaktadır.

17

Seni ‘abd eyledi ma‘būd
Bütün ḫüsni ile maḥmūd
Yoġ-iken ol idi mevcūd
Odur taḥḳīḳ yine mevcūd

18

Oña ḥamd u ṣenā lāyıḳ
Hemen şükr ü du‘ā lāyıḳ
Gerekdir ṣıdḳ-ile ḳulluḳ
Budur maḥbūblara lāyıḳ

19

114 Naẓar ḳıl cismiñe ya hū
Mübārek ḥüsnüñe ya hū
Cemī‘-i cüz’i ferdiñe
Hele ‘abd ismiñe ya hū (870)

20

Naşıl bir ṣūret ü kisbet
Naşıl hey’et naṣıl sīret
Ne deñlü devlet ü ni‘met
Bular hep cālib-i diḳḳat

21

Nedir o ṣan‘at u ḳudret
Elā ey kişver-i ḥikmet
Seniñ ḥādiṣ vücūduñla
Mu‘ayyen salṭanat rif‘at

22

Faḳaṭ ṣanma seni dā’im
Seni īcād iden dā’im
Baḥiṣ ḳıldıġımız şeyler
O dā’imle hemen ḳā’im

23

Niçün ḳıldı seni īcād
Bu deñlü luṭf-ile dil-şād
‘Adem ketminden ey ‘ārif
Şu ten mülkin güzel ābād

24

Tefekkür eyleseñ ḥāṣıl
Olursuñ maḳṣada vāṣıl
Ümīdim bu o dem dānā
Dimezsiñ ḥāṣılı taḥṣīl (875)

25

Naẓar ḳıl mir’āt-ı ẕāta
Teraḳḳub ḳıl ẓuhūrāta
Tamām iḫlāṣ u ṣıdḳ-ile
İresiñ sırr-ı mir’āta

26

O dem görseñ gerek kendiñ
Tamām reşş ü keyif rengiñ
Ursañ vezn-i ‘irfāna
Bilürseñ cevheri dengiñ

27

Faḳaṭ iṣlāḥ ola a‘yān
Vedād-ı ‘adl-ile erkān
Tebettül eyleyüp tekmīl
Ṣalāḥ-ile bütün a‘vān

28

Dile ṣaḥn-ı iṭā‘atde
Tamām iḳlīm-i vaḥdetde
Ḳılup ‘abdiyyeti iẓhār
Yek-ā-yek mülk-i ‘izzetde

29

‘İlim ehle emānetdir
Nihāyet çün bidāyetdir
Dürüst seyr [ü] sülūk ile
‘Aẓīm devlet aṣla vuṣlatdır[172] (880)

30

Velī ḥaḳdır kerīm ekrem
‘Alīm a‘lam raḥīm erḥam
Vāḥid Aḥad Ṣamed Allāh
Ḳanā‘at ḳıl dādeş ekrem

31

Kişi noḳṣānını görmek
O yolda nefsini bilmek
Tamām āṣār-ı nıṣfetdir
Ḥaḳīḳat baḥrine girmek

[172] Mısra vezne uymamaktadır.

32

Elā yā eyyühe'l-insān[173]
Faẕīlet nefsiñi ‘irfān
Ḳarış git baḥr-ı ‘ummāna
Yerin bulsun tamām āmān

[20][174]

Laṭīfe

1

Ḳaṭre ḳopar deryādan
Geçer ‘arş u semādan
Leṭāfetle seyr ider
Nār āb ṭopraḳ havādan

2

Gelüp ma‘den nebāta
Ḥayvān adlı ẕerrāta
Ondan daḫi öz geçer
Ṣulb-i benī benāta (885)

3

Bunlar mer‘ī eşyādır
Ten mülküne eczādır
Unutmaġıl aṣlıñı
Deryā yine deryādır

4

Yoḳ infiṣāl ittiṣāl
Meşhūd olan her kemāl
Temevvücden münteşir
Lāzım degil ḳīl ü ḳāl

[173] *Bilmiş ol ki ey insan.*
[174] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

5

Terk it işiñ gücüni
Seyr it baḥrin mevcini
Taṣfiye ḳıl ḳalbiñi
Gör insānlıḳ gencini

6

Derūnunda māye baḳ
Ol bī-reng deryāya baḳ
Deryā ḳadīm deryādır
‘Ārif ol ‘amāya baḳ

El-Baḥr

7

Baḳma ḳabıñ rengine
Uyma nefsiñ jengine
Ṣoḳma başıñ zūr-ile
Āsiyābıñ dengine (890)

8

Çeşm-i tevḥīd vaḥdetle
‘İlm ü īḳān ḥikmetle
Seyr it sırr-ı Ḫudā’yı
Her eşyāda ‘işmetle

9

117 Sefīd siyāh hep isim
Aṭlas aḥmer o kesim
Renge mensūb cümlesi
İnṣıbāġdadır ḳısım

10

Ḳabdan ḳaba intiḳāl
Rengden renge ittiṣāl
Maḥal degil vaḥdete
Ḳanā‘at ḳıl bü’l-kemāl

11

Bunlar ḳudret a‘lāmı
Vaḥdet ḥikmet efhāmı
Ḥācet yoḳdur iḫfāya
Hep tecellī aḥkāmı

12

Vücūd deryā ḳaṭresi
Ḥaḳīḳat bir z̲erresi
Şu insānlıḳ ‘ālemi
Ṣun‘-ı ḳudret kürresi (895)

13

İnsān ol da seyr eyle
Her gūşesin devr eyle
‘İrfāna gel ‘irfāna
Biraz nefse cevr eyle

14

Pākdir aṣlıñ ṣu gibi
Cevherdeki rū gibi
Ehl-i z̲evḳin ma‘lūmı
İsm içinde Hū gibi

15

Tekṣīr eyle sücūdı
Ezüp keṣīf vücūdı
Leṭāfetle tevḥīd it
Ol vācibü'l-vücūdı

16

Zīrā düşdük kürbete
Ḳarīb iken ġurbete
Giydik keṣret kisvesin
İrdik dār-ı firḳate

17

Ma'lūm esdi rūzigār
Ẓāhir oldı emr-i yār
Seyr-i kemāl uġrunda
Cilveler hep āşikār (900)

18

Çıḳdıñ yüze ben gibi
Sin içinde (ن) nūn gibi
Āh mine'l-'acāyibi[175]
Ẓāhir ḥaḍra şın gibi

19

Baḥṣ-i dili hep gülden
Gülistāndan gülbünden
Olur ma'lūm şeydānıñ
Tā bezm-i Lem-yezelden

[175] *Ah (yazık) tuhaf şeylerden.*

20

Sen de söyle diñlerim
Diñlemez yā n’eylerim
Lākin göñlüñ ḳalmasun
Peşīn şunı söylerim

21

Aṣlıñ z̲ātda yoḳ mıdır
Böyle olmaḳ çoḳ mıdır
Allāh içün sen söyle
Begüm bu söz ṭok mıdır

22

Olmayandan ne olur
Ne bulunur ġayb olur
Ne alınur virilür
Ne bilinür görinür (905)

23

Tevḥīde gel tevḥīde
Ma‘a’t-tenzīh tefrīde
Herze vekiller gibi
Düşme teşbīh taḳyīde

24

İfrāṭ muḫal vaḥdete
Tefrīṭ ‘ilm ü ḥikmete
Ṭuyma öyle şeyleri
Uyma ehl-i bid‘ate

25

Maṭlūb ḥaḳḳı birlemek
Nefs [i] ıṣlāḥ eylemek
Taḥte's-sülūk ve'ş-şuhūd[176]
Ḥaḳḳı bilmek ḥaḳ demek

26

Ḥarf u midād bu içün
'Adl u vedād bu içün
Muḥaḳaḳ bil 'azīzim
'Aḳl u reşād bu içün

27

Ne var eksik gediğiñ
Eksik şu bu didiğiñ
Ondan şundan ṭuydığıñ
Unutdığıñ bildiğiñ (910)

28

Meşġūl olma onlarla
Şān u şöhret ünlerle
'Azīz 'ömri maḥv itme
Velī şunlar bunlarla

29

Niçün geldiñ 'āleme
Şekl-i benī ādeme
Bilmezseñ bir 'ārifle
Git de ḳıl mükāleme

[176] *Davranış ve tanıklar nezinde.*

30

Bezme iner bāriḳa
Şu‘lelenür ḫāriḳa
Tenvīr ider meydānı
‘Alāyim-i fāriḳa

31

Belli olur ḫıdmetiñ
Teklīf külfet ṭā‘atiñ
El-ḥaḳ medyūn oldıġıñ
Şükr ü şenā minnetin

32

Ḳulluḳ fenā şey midir
Yüz üstünde key midir
Elzem farḳ u tefrīḳi
Lā-şey ‘aceb şey midir (915)

33

Ḳul degil de ya nesiñ
Ne söyliyem ḳanasıñ
Şāhid iken vücūduñ
Niçün nārla yanasıñ

34

Ḳuluñ adı o melek
Anıñ içün mülk felek
Ḫalḳ olundı bes belli
Sübḥāne’l-māliki’l-mülk

35

Levlāk levlāk ne dimek
Ḫalḳ-ı eflāk ne dimek
Düşün ṭaşın güzelce
Eşyā emlāk ne dimek

36

Ḫoşça ṭanış vicdāne
Ḥavāle ḳıl īrfāne
‘İlm ü ‘aḳıl mevhūbdur
Ṣāḥib-dīn ü īmāne

37

Ne buyrılur gel söyle
Ṭoġrı söyle ḥaḳ söyle
Güneş belli ay aydın
Degil ise di şöyle (920)

38

Hey ādemiñ yavrısı
İnṣāf dīniñ yarısı
Alınlarda muḥarrer
Yazı Allāh yazısı

39

Hīç bozulmaz çözülmez
Başḳa yazı yazılmaz
Muṭma’in ol emīn ol
Taḥvīl taġyīr olunmaz

40

Tebdīl olmaz bir ḥarfi
Ne maṣdarı ne ṣarfi
Hīç ḳıpranmaz ipranmaz
Taḥḳīḳ ẓarfı maẓrūfi

41

Vücūd ẓarfdır maẓrūfa
Ẓıldır iren maḥẕūfa
Muṣrif gibi maṣrūfa
Uyma fikr-i saḫīfe

42

Vāżıḥ miṣāl ḍarb itdim
Ẓann olmaya ḥarb itdim
Ṣoḥbet açdı ṣoḥbeti
Lāzım geldi ṣarf itdim (925)

43

Çünki geldi ḳāfiye
Ḳapdan çıḳdı ṣāfiye
Ḥāvī ‘umūm ‘ulūmı
Ḥarfiñ ṣoñı kāfiye

44

(ك) Kāf noḳṭasız kelime
Geliverdi dilime
Sübḥāna’llāhi’l-fāṭır
Ṣoñra (ن) nūnla ḳaleme

45

121 Yazdı ḳalem ḥarfleri
Ẓarfları maẓrūfları
İcrā īcād iḥdāṯı
Maḥivleri ḥarfleri[177]

46

Eksik bir şey yazmadı
Artıḳ daḫi düzmedi
Bir kez tasṭīr eyledi
Yazdığını bozmadı

47

Yazdı īcād iḥdāṯı
Emri ḫalḳı ib‘āṯı
Ḥāṣıl raṭbı yābisi
Ḥattā aḥlām aż̇ġāṯı (930)

48

(ك) Kāf ḫatm oldı burada
Elif ḳaldı arada
Ama şaşup yañılup
Ṣaḳın dime nerede

49

O her yerde bulınur
Her bir ḥarfde görinür
Şüphe itme şekk itme
Cüz’ anıñla bilinür

[177] Bu mısranın bir hecesi eksiktir.

50

Çünki aḥad elfidir
Ṭoḳsan ṭoḳuz leffidir
Külliyāt-ı umūrda
Mīzānlarıñ keffidir

51

Dü (ل) lām yek (هـ) he arḳadaş
Biñ bir oḳa dolambaş
Cümlesine odur baş
Buña sen de biz de şaş

52

Girer cīmiñ içine
Bir şey gelmez gücine
Sübḥāna'llāh laṭīf şey
Biner lāmıñ ucuna (935)

53

122 O dem görseñ celāli
Her āṯār-ı kemāli
Gerekdir ẓann eylerim
Kemāl cemāl zevāli

54

Ḳonar mīmiñ ḳalbine
Girer lāmiñ göñline
'Aḳl u idrāk irişmez
İşbu cimiñ keyfine

55

Seyr it sırr-ı kemāli
Celāl içre cemāli
‘Ālī sāfil her ḥarfde
Cilve-i Ẕü’l-celāli

56

İki cīmi birleşdir
(الم) *Elf Lām Mīmle*[178] söyleşdir
‘Ārif ol da erenler
Mīmi ḳalbe yerleşdir

57

Deryā onuñ gözünde
Kīmyā onuñ özünde
Bilā ḫafā ve’r-riyā[179]
Cilā celāl yüzünde (940)

İstiṭrād

58

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mef‘âilün Mefâīlün
Aḥadle Aḥmed’iñ farḳı hemān bir mīm-i imkāndır
Anı farḳ eyleyen farḳ-ı farīḳ-i sırr-ı Furḳāndır

59

Ey ne güzel bir ḥüccet
Tamām maġz-ı ma‘rifet
Böyle olur fi’l-ḥaḳīḳ
Ekmel sözi ḥaḳīḳat[180]

---

[178] **“*Elif Lām Mim*.** Bu kitap, hiç şüphe yok, sakınanlar için bir rehbedir”**.** (Bakara 2/1). Bunlar (elif lam mim), sûre başlarında bulunan harflerdendir. Kur’an’ın yirmi dokuz suresinin başında, bazan bir, bazan birkaç harfin birleşmesinde oluşan rumuzlar (Allah ile Elçisi arasında şifreler) bulunur. Bunlara ‘‘Hurûf-ı Mukatta’a’’ denir. Bunların gerçek anlamlarını ancak Allah ve Elçisi bilir. Bunlar, okunacak olan söze, dinleyicilerin dikkatlerini çekmek için getirilmişlerdir.

[179] *Saklı olmayan ve riyasız.*

60

123 Bu da öyle bir kelām
Ḥaḳḳı ḳılmış iltizām
Söyleyen ‘ārif billāh
Ve’s-selām u bi’t-tamām

61

Vazgeç ism ü resimden
Taḳayyüdden rüsūmdan
Deryā-dil ol erenler
Göz yum biçim kesimden

62

Tecerrüd ḳıl sivādan
Ḥubb-ı dünyā hevādan
İktisāb-ı feyż-ile
Baḥşi geçen deryadan (945)

63

Dili dile ḳalb eyle
İẖtiyārı selb eyle
Ḳarış baḥr-ı ‘ummāna
Ḳalbi ḳalbe ḳalb eyle

64

Velī emvāc görinen
‘Ālem eşyā denilen
Mīmi gör ‘amāyı gör
Odur deryā denilen

---

[180] Bu dörtlüğün altında Mahmut Şebüsterî’nin Gülşen-i Râz eserinde bir beyti mevcuttur.
Zi Aḥmed tā eḥad yek mīm farḳest
Heme ‘ālem der-īn yek mīm ġarkest (Gölpınarlı, 1993: 4)
“Ahmed ile ahadın arasında bir mim farkı vardır, bütün bir cihan mimin içinde müstağraktır’’.

65

Tamām oldı ṣavt u ḥarf
Ögrendigim naḥv u ṣarf
Resīd oldı ḫitāme
Belledigim bunca lāf

66

Bitdi sözüm üzegüm
Elden gitdi süzegüm
Tüyüm ṭozaḳım uçdı
Hīç ḳalmadı yaḫşı kem

67

Varsa kārım uçuşdı
Ḳaṭre baḥre ḳavuşdı
‘İlm ü ‘aḳıl dīn īmān
Bilmem naṣıl ṣavuşdı (950)

68

124 Eṣer yoḳdur birinden
Dehriñ cem‘-i deyrinden
Tekmīl gitdi yaġmāya
Ben ḳurtuldum cevrinden

69

İkrāh itmiş her olan
Gelen giden dinilen
Hüve’l-Ḫallāḳu’l-Bāḳī[181]
Ḳalan muṭlaḳ bilinen

[181] *O (Allah) yarandır, ölümsüzdür.* Bu söz, daha çok mezar taşı kitabelerinin en üst tarafına yazılır. Allah’ın yaratıcı ve sonsuzluğu, insanın sonluluğu, ibret almak için sergilenir.

70

Memdūḥlarıñ mez̲mūmuñ
Mechūlleriñ ma‘lūmuñ
Vezn ü mevzūn ‘alāmet
Cisim isim mevsūmuñ
Temmet

[21][182]

Temennī

1

Hā denmişdi kāfiye
Bir (ك) kāf ile bir (ف) “fe”ye
Elif ḳalbinde idi
Ma‘lūm ‘ārif ṣūfīye

2

Kāfiyeniñ fāsına
Cihānıñ vefāsına
‘Ömr ü āvān sāmāna
Z̲evḳine cefasına (955)

3

Baḳ da gülüm ḥaz̲er it
Hemān ṭurma sefer it
Atıl baḥr-i ‘ummāna
Ḳayd u bendden güz̲er it

4

Varlıġıña baġlanma
Yaşlanuban eglenme
Ṭaş kerpiç dīvārına
Ḳaṭ‘an ṭurup diñlenme

[182] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

5

Güli gör rengini ṣor
Bir kez de ‘ömrini ṣor
Gör oḳdaki demreni
Gögüsle cengini ṣor

6

(ف) “Fe”den añla fenāyı
Eşyādaki beḳāyı
Māl u benūn ‘īş ü nūş
Ẕevḳ [u] ṭarab ṣafāyı

7

Ḫalḳı ne ḫoş oyalar
Yüzde gözde boyalar
Bāġ u bāġçe ṭaş ḳaya
Ḳaşda ṭaşda foyalar (960)

8

Bir nefesle bozılur
İnce elden süzilür
Ḫayret-baḫış sür‘atle
Birbir yola düzilür

9

Çün geldiler gitmege
Ḫıdmetlerin itmege
Dānā tekmīl ḥādiṣāt
Helāk olup yitmege

10

Bu söz gelmez ta‘līle
Hīç bir ḥarfi ta‘dīle
Olsa olsa ‘azīzim
Muḥtāc olur tafṣīle

11

Bi’l-farż āteş sönmekçün
Havā esüp dinmekçün
Ṣular çoşup ṣınmaḳçun
Ṭopraḳ ṭoyup ḳanmaḳçun

12

Bāḳī ḳalan ma‘den mi
Nebāt yoḫsa ḥayvān mı
Tefekkür it aḥvāli
Yāḫūd eşref insān mı (965)

13

Ḳılaġuzı n’eylersiñ
Ḳat üñ idüp nişlersiñ
Uzun su’āl cevābla
Kendiñ meşġūl eylersiñ

14

Ḳarşuñdaki kūya baḳ
Aḳup giden ṣuya baḳ
Seyr it ‘arżı semāyı
Ḳurulmuş köpriye baḳ

15[183]

126 Ḳarşuñdaki kūye baḳ
Aḳup giden ṣuya baḳ
Seyr it ‘arżı semāyı
Ḳurulmuş köpriye baḳ

16

Yükler naṣıl geçiyor
Ḳuşlar naṣıl uçuyor
İşbu vāsi‘ ‘arṣaya
Neler ḳonup göçiyor

17

Yād it atañ Ādem’i
Unutma gel Ḫātem’i
Āferīninden beri
Bunca dügün matemi (970)

18

Bu pend yeter ‘āḳıla
Geç ḳaradan aḳ-ıla
Yolcı gerek yolunda
Oyalanma ḫalḳ-ıla

19

Dīvār ṭutma yıḳılur
Temel kökden sökilür
Zülf-i yāre ṭoḳunma
Eñ sevdigiñ ṣıḳılur

[183] Bu dörtlük üst üste iki defa tekrarlanmış ve şair “Mükerrer” notunu düşürmüş.

20

Yā egrilür bügrilür
Yāḫūd pek tīz ayrılur
Yā uṣanır dünyādan
Servi gibi devrilür

21

Aġaç ḳopar kökünden
Gemi ḳaçar ipinden
Emniyet ḳıl erenler
Balṭa çıḳar ṣapından

22

Oġlan gider oyuna
Ḳız evlenüp evine
Anaları dügüne
Çoban daḫi ḳoyuna (975)

23

127 Aḥbāb sever iḳbāli
Hep sevdigi ef‘āli
Ḫoşa gider aḳvāli
Artıḳ düşün aḥvāli

24

Zengin baḳmaz yoḫsula
Ṣatun almaz bir pula
Ḳonuḳ olsa evine
Maḥal görmez ḳıl çula

25

Tarla keser dāneyi
Ḳoyun inek ṭanayı
Meşhūr ḍarb-ı meṣeldir
Āteş yaḳar ḫāneyi

26

Gemi batar deñizde
Ḳıran olur öküzde
Sevinmesün ṭopcılar
Bārūt ḳalmaz ḳobuzda

27

Ṭoplar paṭlar ṭaġılur
‘Asker leşker bayılur
Ṣaġ ḳalanlar olursa
İsimleri ṣayılur (980)

28

Ṣaġıñ ṣoñı ḫastalıḳ
Añlayanda ustalıḳ
Ġāyet şikeste beste
Şarḳı yapdım bestelik

29

Yap bestesin nevādan
Ḫaber virsün havādan
Sivādan māsīvādan
Ḥaẓẓ al ẕevḳ ü ṣafādan

30

Ḫoş diñlenür geçilür
Aġır bahā biçilür
Böyle ẕevḳ ü cünbişle
Eglenilür göçilür

31

Nedir ḳalan ḳubbede
Ḳuvvet mi var ḥabbede
Eliñ ile yoḳla baḳ
Arḳadaki cübbede

32

Āteş düşer ḳav[r]ılur
Ṣuya düşer ḳıvrılur
Parçalanır ‘āḳibet
Ṭopraḳ olur yoġrılur (985)

33

Çünki aṣlı ṭopraḳdır
Boya viren yapraḳdır
El yapısı degil mi
Naṣıl olsa ıpraḳdır

34

Atar bir gün rengini
Havā alur dengini
Seyr it ḳoca zengīni
Budur sözüñ rengini

35

Yoḫsul iken pul buldı
Dünyā ṭolı māl buldı
Ḫātem adlı bir vezīr
Eñ ṣoñ ucı ne oldı

36

Aḫir ḳaldı cıs çıplaḳ
Yalın ayaḳ baş ḳabaḳ
Ḥaşırlara ṣarıldı
İnanmazsañ ṣor da baḳ

37

Ḫaber viren pederiñ
‘Ammī dayı māderiñ
Bunlar iẓhār itmese
Söyler aḥbāb dāderiñ (990)

38

Dünyā bile çıplaḳdır
İçindeki oymaḳdır
Bunlarıñ da hüneri
Ṣu yüzünde ḳaymaḳdır

39

129 Oymaḳ ḳalmaz ḳaymaḳdan
Ḥesāb kitāb ṣaymaḳdan
Baḳın da baḳ nāsūte
Gelen geçen ırmaḳdan

40

Birbir erir ṣu gibi
Ṣular gider rū gibi
Bunuñ bir miṣli daḫi
Semādaki cū gibi

41

Kāfī yekfī işāret
Ayā ṣāḥib-feṭānet
Bidāyetdir nihāyet
Aşlın bulmaḳ sa‘ādet[184]

42

(ى)Ye müsemmā yāsıdır
İsm-i Ḥayy ma‘nāsıdır
Her şey’iñ iḥyāsıdır
Yāḫūd deryā yāsıdır (995)

43

Şebnem ṣaçar dillere
Bülbüllere dilbere
Zī-rūḥ bī-rūḥ ẕerrāta
Ġoncalara güllere

[184] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde bir söz ve bir ayet-i kerim mevcuttur. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık.
‘‘Minhü bidā’ ve ileyhi ye‘ūd’’ (1)
Ḳālellâhü Te‘āla ‘‘İnnā Lillahi ve İnnā İleyhi Rāci‘ūne’’ (2)
(1) *Başlangıç onda ve dönüş onadır.*
(2) ***Şüphesiz, biz Allah’tan geldik ve şüphesiz dönüşümüz O’nadır.*** (Bakara 2/156).

Ayrıca bu ayetin altında Şeyhü’l-Ekber’in aşağıdaki beyti mevcuttur:
انما الكون خيال فهو حق في الحقيقه
كل من يفهم هذا حاز اسرار الطريقة
“Kevn bir hayaldir, gerçi o hakikatte bir gerçektir. Kim bunu anlarsa hayatın sırını almış olur.”

44

Neş’elenür öterler
Misk ü ‘anber tutarlar
Şu ‘arṣa-ı fānīye
Ḳonar göçer biterler

45

Çünki maṭlūb bitmekdir
Bitüp yitüp gitmekdir
Yiyüp içüp geçinüp
Ḥaḳḳı tevḥīd itmekdir

46

‘Ābid ma‘būd içündür
Ḥayāt bunuñ içündür
Şu bir basīṭ mes’ele
Dinür mi hīç niçündür

47

Seyr it gel tīn eşcārın
Kemāl-i Ḥaḳ āṣārın
Ḥikmet-āmīz ṭīb cevher
Ol dür-dāne fidānuñ (1000)

48

Naṣıl gelür meydāna
Bu ‘ālem-i imkāna
Bu icmāliñ teşrīḥi
Ma‘rūż ehl-i ‘irfāna

49

Toḫmı içün dānesi
Pāk olan ḫāk dāyesi
Sübḥāna'llāhi'l-kerīm
Her ḳudsiyyet māyesi

50

Naṣıl ṣābit olmada
Olup meyve virmede
Bāreke'llāh laṭīf tīn
Rengden renge girmede

51

Köki taḥte'ṣ-ṣerāda
Göñli 'arş u semāda
Bunuñ içün çalışur
Rūz ü mesā dünyāda

52

Şu icmāli tafṣīl it
Billāh yaġı ta'dīl it
Rūḥa güzel ġıdādır
Tīnle zeyti tafżīl it (1005)

İstiṭrād

53

131 Bal şifādır nās içün
Ẕevḳ-i ḥāli ḥiss içün
Ḫuṣūṣ 'ilim ṣāḥibi
Ḫāṣṣ u ḫavāṣ nās içün

54

Faḳaṭ ṣu ḳatmamalı
Ṭoz ṭopraḳ atmamalı
Süzüp mumın almalı
Ṣāfīsin bıraḳmalı

55

Billūr ḳaba ḳoymalı
Ḳadrin taḳdīr ḳılmalı
Bu ḫuṣūṣda bāl ṣatan
Vāḳıflara uymalı

56

Çün her şey’iñ ehli var
Erbābı var āşikār
İçi boş bir tüfekle
Ṣayd idilmez bir şikâr

57

Ḥāṣıl bāl ṣāf olmalı
Ṭadan vaṣṣāf olmalı
Ḥaḳīḳat-i lezzeti
Ḫˇace-i ḳāf olmalı (1010)

58

Baḥs itmeli ḳalemden
Kāf nūn ile ‘ilimden
Vazgeçüben emelden
Ḳurtulmalı elemden

59

Ehl-i ḳubūr olmalı
Ṭālib ẓuhūr olmalı
Ne kim gelür Ḫudā'dan
Öyle alup virmeli

60

Taḳdīr gerek bahāsın
Ẕevḳ ü lezzet ṣafāsın
Borçdur bu bāl ehline
Farż bilmeli edāsın

61

Hem de isrāf itmemek
Meziyyetin gözetmemek
Yoḳ behāya nā ehle
Tevdī‘ teslīm itmemek

62

‘Ayn-ı farżdır emīne
‘Ārif ‘ālim mü'mine
Öyle laṭīf emānet
Ṣāḥibi her muḥsine (1015)

63

Ṣoñra nehriñ ṣaḥibi
Bilen Ḫıżr-ı ġā'ibi
Alur taḫt-ı ‘uḳbāya
Seyr itmeli te'dībi

64

Maḥrūm ḳılar lezzetden
Ḳudsī ni‘met devletden
Çün her ni‘met emānet
Mevdū‘ Rabbü’l-‘İzzet’den

65

Ḥaḳ ṣaḳlaya şerrinden
Şurūrundan köründen
Nefs ü hevā şeyṭānıñ
Müz‘ic mühlik cevrinden

Zeyl

66

Yaġ da şāyān tedḳīḳe
Suḫanda var daḳīḳa
Ma‘lūm ḥürmet pek elzem
Ḥac yolunda refīḳe

67

Yaġda bālıñ refīḳī
Birbiriniñ şefīḳī
Her ikisi laṭīfdir
Cāzi̱blerdir tevfīḳī (1020)

68

Ger olursa ḳaymaḳdan
Südi bıraḳ ırmaḳdan
Bahā yetmez ol yaġa
İnsān ‘āciz ḳanmaḳdan

69

133 Ṭu‘mı ġāyet eleẕdir
Ġıdāsı mu‘azzezdir
Bundan içün sāde yaġ
Ḳaymaġı hem pek azdır

70

Meger vāriṯ ‘ilm ola
Biḥaḳ ṭālib ‘ilm ola
Bi’l-iḫtiyār rıżāyı
Arayuban tīz bula

71

Leb ü ḳışra āşinā
‘Āḳıl ‘ālim bir dānā
Andan taḥṣīl tekemmül
Ḳılup ġıdā ictinā

72

Vāḳıf olsa leẕẕete
Nā’il feyż ü rıf‘ate
Ḫıdmet himmet eyleye
İşbu necīb ümmete (1025)

[22][185]

Laṭīfe

1

‘İlmiñ iki nev‘i var
Birbiriyle tām ‘ayār
Mevhūb bi’l-ḥaḳ ḳullara
Olsun içün āşikār

[185] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

2

Sırr-ı ḳudret ḥükūmet
Ḥikmet ‘iṣmet ‘adālet
Rāh-ı hüdā ma‘rifet
İstiḳāmet salṭanat

3

Aṣlen ‘ilim bir ‘ilim
Me’ḫaz̲ a‘lemü’l-‘alīm
Ayrı dirsem gül yapraḳ
Ḳırılsun diyen dilim

4

Z̲āt ṣıfātdan ayrı mı
Birbiriniñ ġayrı mı
Ṭapşır ‘aḳıl vicdāne
Bu söz egri bügri mi

5

Ḥāṣıl ‘ilim laṭīfdir
Her ikisi şerīfdir
‘İnde ehli’l-ḥaḳīḳa[186]
Zer kīmyāya redīfdir (1030)

6

134 Biri nāsūt keyfini
Biri lāhūt z̲evḳini
Her ikisi bilā-şek
İnsānlıġıñ künhüni

[186] *Hakikat ehli nezdinde.*

7

Bildirmekçün mevhūbdur
Ulü’l-ilme mensūbdur
Ma‘rūżāt-ı mūrānem
Ẕevḳ ü ḥāle maḥsūbdur

8

Zīrā ḥikmet gömlegin
‘Adl u ri’fat ilmegin
İ‘lām iden insāna
Ḥaḳīḳati bilmegin

9

Ẕikr olunan ‘ilimden
Allāh a‘lem ‘Alīm’den
İkrām olur ḳullara
Ol Raḥīm ü Kerīm’den

10

Medīnesi bu ‘ilmiñ
Kenzīnesi hep ‘ilmiñ
Ḳalb-i pāk-i Aḥmedī
Tekmīl ‘ilm ü ‘ulūmuñ (1035)

11

Nūrdan nūra ẓuhūrı
Dilden dile mürūrı
Gelmez vaṣf u beyāne
Anıñ ẕevḳ ü sürūrı

12

O bildiren esmāyı
Ḥaḳāiḳ-ı eşyāyı
‘Arş u kürsī a‘lāyı
Müsemmāyı hümāyı

13

Düşün kimden virildi
Naşıl dilden ṭuyuldı
Lāhūt nāsūt bi’l-ḫuşūş
Hep ‘ilimle ḳuruldı

14

Nebīlerle berāber
‘Ayān oldı ser-ā-ser
Böyle açıḳ bürhāna
Ne söylesün dilāver

15

135 Ḳur’ān nāzil insāna
‘İlm ü ‘irfān yan yana
Dilden dile naḳl olur
İrer ehl-i īmāna (1040)

16

Sözden evvel yüze baḳ
Ondan ṣoñra öze baḳ
Ḳaldır at cām gözligi
Cāndan gelen söze baḳ

17

Ger uyarsa kitāba
Odur gelen ḥesāba
Ḳabūl eyle ‘ayniyle
Aḳṭarma ḳabdan ḳaba

18

Ta’līl itme ta‘cīl it
Ḥāṣıl kelām taḥṣīl it
Ma‘a’l-iḫlāṣ vel-īmān[187]
‘İlmi tecbīl teclīl it

19

Cehil mühlik ‘illetdir
Mıḳnāṭīs-i z̲illetdir
‘İlm ü ‘işmet ma‘rifet
İnsānlıḳçun devletdir

20

Maṭlūb cehli izāle
Ḳalbe ‘ilim isāle
Ḫod cehl-ile irilmez
Kemāl cemāl viṣāle (1045)

21

Taḥṣīlden hīç vazgeçme
S̲ebāt eyle gecikme
Fevt eyleme fırṣatı
Gelür geçerden ürkme

[187] *İhlas ve imanla birlikte.*

22

‘Ömür şekvā itmesün
Bād-ı havā gitmesün
Cehl ü ġaflet bid‘atle
Żāyi‘ olup bitmesün

23

İki dimek bir güle
Añlatmaḳçün bülbüle
Rāzı i‘lām yönünde
Gelmek içün dil dile

24

136 Gel gülşen-i tevḥīde
Vey gül-i nev-resīde
Birle ẓāhir bāṭını
Tevḥīde gel tevḥīde

25

Yapraḳ güle uyġundır
Bülbül güle bayġındır
Rūz ü mesā āh ider
N’itsün göñli ṭutḳundur (1050)

26

Dā’im güli yād ider
Göñlini dil-şād ider
Güliñ ẕikr ü fikriyle
Mülkini ābād ider

27

Nūr-ı ‘ilm ü ṣıdḳ-ile
‘Aşḳ u şevḳ ü ẕevḳ-ile
İfnā ḳılar vücūdun
Āḫir ḥubb-ı ḥaḳḳ-ile

28

Baḥṣ-ı şecer bitmedi
Hīç ḫāṭırdan gitmedi
Dime ṣaḳın tīn baḥṣın
Faḳīr itmām itmedi

29

O mü’mine miṣāldir
Muḥsinlere emṣāldir
‘Ārifāne fikr eyle
Ṣanma sözüm maṣaldır

30

Ben öyle şey söylemem
Söylenirse diñlemem
‘Acem oña naḳil der
Hīç intiḳām eylemem (1055)

31

Tīniñ ḳadri ‘ālīdir
Fevḳe’t-ta‘rīf sāmīdir
Şu āyetin ‘ālimi
Elbet Monla Cāmī’dir

32

137 ‘Ārif dimek her sırrı
Taḥḳīḳ sırrü’l-esrārı
Girmez onuñ sem‘[in]e
Müşrikleriñ inkârı

33

Gör ol tīniñ cismini
Ḥayret-āmīz resmini
Bir de düşün kim ṭaḳdı
Aña ol tīn ismini

34

Şīn görme bu şeceri
Ṣun-ı ‘ ḥikmet eṣeri
Sīretine ḫoşca baḳ
Seyr it laṭīf cevheri

35

Naşıl ṣābit olmuşdur
Ṣābit olup ḳalmışdır
Naşıl irmiş kemāle
Ḫalḳa ġıdā virmişdir (1060)

36

Ṣor lisān-ı ḥāl-ile
Tām ṣafvet-i bāl-ile
Ketm eylemez hep söyler
Ser-güẕeştin ḳāl-ile

37

Ṣanma yoḳdur lisānı
‘İlm ü ḥikmet beyānı
Öyle saḫīf bir ẓannıñ
Bī-şümārdır ziyānı

38[188] .

Li-nāmıḳıhi

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ṣanma ey ṣūfī saña tesbīḥ-i tevḥīd munḥaṣır
Ḳıldı ḫallāḳ-ı cihān o ḥāle ḫalḳı muḳtedir

2 Sem‘-i cānı ṭut ki ra‘d u berḳ-ile mülk ü melek
Ṭuy naṣıl tesbīḥ ü tehlīl ile me’lūf muntaẓır

3 Gör maḳām-ı şaḫṣı [nı] bir ‘ārifiñ ‘āḳıl iseñ
Nice biñ pervāne var teslīm-i rūḥla müfteḫir

4 Ṭaġ gibi bir cism-ile ‘aşḳ baḥrine girmek muḥāl
Çünki her mūyında dürlü ḳibr ü naḥvet müstetir

138 5 Rāh-ı ‘aşḳda ḳat‘-ı menzil eyle gel ‘āşıḳ isen
Git ḳarış deryāya olsun mevc-i vaḥdet münteşir

39

Añla nuṭḳ-ı aḫteri
Diñle nuṣḥ-ı kişveri
Ḳudsī dille ne söyler
Saña şecer dilberi

[188] Bu manzume konunun devamı olduğu ve sonrasında da aynı konuya devam edildiği için bütün içinde bend/kıta gibi numaralandı.

40

Bunda ḫayır ḫaber var
Her sözünde cevher var
Degil mi kim medḥ itdi
Anı Ẕāt-ı Kirdigār (1065)

41

Zeytūn ile berāber
Tefekkür ḳıl birāder
İşbu tīn ü zeytūnuñ
Ḳudsiyyetin ser-ā-er

42

Ḫurmā daḫi şaḳīḳdir
Elma ve nār refīḳdir
Ayva armūd üzümle
Birbirine şefīḳdir

43[189]

Bi'l-farż billāh bāġ gibi
Uçmaġ ile çaġ gibi

44

Vücūdları me'vādan
Ḥayātları deryādan
Eylemişdir ta'ayyün
Vārestedir riyādan

45

139 Ma'rūż taḳdīr tevḳīrāt
Takrīm tecbīl ta'ẓīmāt
Laṭīf eşcār ḫaḳḳında
Dilden gelen taḳdīsāt (1070)

[189] Bu manzume iki mısralıdır.

46

Ma‘lūm-ı baḫṣ tīndedir
Belki cism ü tendedir
Ne ararsañ ḳalbiñde
Ne Hind’de ne Çīn’dedir

47

Diñle daha ne söyler
Tīn denilen ol şecer
Lisān-ı ḥāli üzre
Ḫoş gūş ile ey püser

48

Benim aşlım deryādan
Ḳopdum geldim me’vādan
‘Ālem ‘ālem ṭolaşup
Ḥaẕẕ almaḳçün dünyādan

49

Açma benim derdimi
Sāde diñle virdimi
Ma‘ā’t-tesbīḥ vet-tehlīl[190]
Hep özlerim yurdumı

50

Çün mehcūrum ilimden
Ḳudsī gülşen gülümden
Vā fürḳatā ḥasretā[191]
Bir şey gelmez elimden (1075)

[190] *Tesbih ve tehlille.*
[191] *Vah ayrılık vah hasret.*

51

Çağırırım yā Ġanī
Raḫm it yārlıġa beni
Yoḳdur başḳa maṭlūbum
Seni isterim seni

52

İrdir beni deryāya
Ezeldeki me’vāya
Vey Erḥamü’r-Rāḥimīn
Bī-vāyeyim bī-vāye

53

Düşdüm ḫāke ġarīben
Baḥr-i ġama ġarīḳan
Luṭf it ‘aşḳ u āzād ḳıl
Şu ġurbetden ḳarīben

54

Ḳoyma firḳat ilinde
Ḳorḳunç ḥasret belinde
Diler ḳalsun tek nāmım
Varsun ḫalḳıñ dilinde

55

Yandır cism ü vücūdum
Tekmīl cūd ü sücūdum
Nār-ı ‘aşḳıñla luṭf it
Raḥīm Kerīm ma‘būdum (1080)

Ḥikāye

56 [192]

Bugün gördüm bir insān
Didim ismiñ ḳıl beyān
Bi't-tebessüm buyurdı
Ādem rıḍvān ben insān

57

Baḥiş açdım bahārdan
Gülistāndan ezhārdan
Ṣayf u şitā ḫazānla
Leyl ü nehār ebḥārdan

58

Tekmīl ḥāṣıl maḥṣūldan
Mevāsim [ü] fuṣūldan
Eşcār eşmār ezhārla
Aṣl u ġuṣūn uṣūldan

59

Cevāb virdi ol merdān
Ulü'l-'ilmi ve'l-'irfān[193]
Ḥaḳāyıḳ-i eşyānıñ
Tām vāḳıfı bu insān

60

Ṭīn baḥsine gelindi
Ḫayli ṣoḥbet ḳılındı
Aḫir kelām luṭf-ile
Şöyle beyān buyruldı (1085)

[192] 56-63. kıtalar duraklı 4+3=7 heceli vezniyle yazılmıştır.
[193] *İlim ve irfan sahipleri olan kimseler.*

61

141 Bāġ içinde görinen
Laṭīf kisve giyinen
Ḳāle'llāhu Te'āla[194]
Tīnle tevsīm buyrılan

62

İşbu ṭayyib şeceriñ
Ġāyet laṭīf cevheriñ
Vaṣfında dil 'ācizdir
Ḳudsī ḫilḳat dilberiñ

63[195]

Ṣanki miṣl-i insāndır
Delīl işbu fermāndır
'Ārif 'ālim ḳalbinde
Bu sır ġayr-ı nihāndır[196]

64

Düşün her bir çaġıñı
Oṭaġ ve oymaġını
'Ayn-ı baṣīretle gör
Şehr içinde baġıñı

---

[194] *Allah te'alā buyurdu.*

[195] Bu dörtlüğün 3. ve 4. mısraları ayetin altında yer almıştır. Anlama ve kafiye bakımından 1. ve 2. mısalarıyla birleştirilmiştir.

[196] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde aşağıda ayet-i kerime yazılmıştır. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık:
Bismillahi'r-Raḥmai'r-Raḥīm
... ve meṣelü kelimeten ṭayyibeten ke şeceratin ṭayyibetin aṣluhā ṣābitun ve fer'uhā fi's-semā. Tu'tī uklehā külle ḥīnin bi-iẕni rabbihā ve yaḍrıbullāhul emṣāle lin-nāsi le'allehum …
Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? ***Güzel sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaça benzetti. o ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirimektedir.*** (İbrahim 14/24-25).

65

At boynuñdan zincīri
Olma nefis ecīri
Ġubārı sil gözüñden
Ol şecer-i incīrī (1090)

66

Gör de añla kelāmı
Lafẓı ma‘nā merāmı
Seyr it cism-i şecerde
Ṣun‘ u ḳudret efhāmı

67

Her bir dalı budaġı
Aṣl u uṣūl yapraġı
Naṣıl tezyīn itmekde
Bāġdaki pāk ṭopraġı

68

Naṣıl endām almışdır
Arża sāye ṣalmışdır
Nice irmiş kemāle
Naṣıl meyve virmişdir

69

Al baḳ birin eliñe
Ḳabın ṣoy ḳo diliñe
Naṣıl lezzet-baḫş ider
Göñlüñe damaġıña

70

Ol sükkeri lezzetiñ
Bāldan ṭatlı ḥażretiñ
Rūḥa ṣafā-baḫş iden
Cisme ġıdā ni‘metiñ (1095)

71

Ol dem laṭīf şimārın
Şifā ṣafā niṣārın
Żevķen taķdīr ķılarsıñ
Ġıdā-yı rūḥ-şi‘ārın

72

Bir de şuña diķķat it
İktisāb-ı rif‘at it
İncīriñ çekirdegin
Boş ẓann itme himmet it

73

‘Ārifāne taḥķīķa
İçden içe tedķīķa
Vardır işbu ķıt‘ada
Mu‘ammā-yı daķīķa

74

Ḥall itmege şāyāndır
Hem güç degil āsāndır
Bu yoldaki sa‘y ehli
Ṣāḥib-‘aķl u iz‘āndır

75

143 Cismin gör ḳalb gözüyle
Ḳonuş baḳ iç yüzüyle
Ṭuy ki neler söyler tīn
Kendi dili sözüyle (1100)

76

Tīn oldı bir dāneden
İndi ḳudsī lāneden
Aḫir irdi ṭoprağa
Geçdi nelerden neden

77

Gördüm ol ḥīn dāneyi
Buldum didi anayı
Naẓar ḳıldım anası
Ḳucaḳlamış danayı

78

Birbirin ḫoş buldılar
Ṣarmaş dolaş oldılar
Öyle ṣandım ḥaḳīḳat
Bayıldılar ḳaldılar

79

Ḥikmet-amīz temāşā
‘İbret-engīz temāşā
Şuhūd-ı müdde‘ā bu
Yoḳdur ḫilāfı ḥāşā

80

Ḥāṣıl-kelām dür-dāne
Annesiyle cān cāna
Uyudılar bir zamān
Ḥisse düşüp bigâne (1105)

81

Deryā derk itdi işi
Ben seyr itdim ḫurūşı
Vaṣfa gelmez ṭavr-ile
Der-kār olan cünbişi

82

Fi'l-ḥāl irdi anaya
Ḫaber virdi danaya
Āb-ı ḥayāt ḳaṭresi
Īṣāl itdi ḫāneye

83

144 Ana dana uyandı
Neş'e ile boyandı
Subḥānallahi'l-'aẕīm
Ẕevḳ ü neşāṭ ṭayandı

84

Ẓāhir 'arş-ı a'lāya
İrmişdir ki bālāya
Ol dem ġālib ṭoḳunmuş
Yāriñ zülfi ṣabāya

85

Esüp geldi sür‘atle
Vaṣfa gelmez ḳudretle
‘Aḳl u idrāk yetişmiz
Leṭāfetle ḥikmetle (1110)

86

Ṣarṣdı evvel anayı
Oḫşadı dür-dāneyi
Ġarḳ eyledi ṣafāya
Şāneyi dil-ḫāneyi

87

Ṭoġdı oldum şems-i tāb
Sırrı ṭuydı nüh ḳıbāb
Boyandı hep envāre
Eşyā ezhār āfitāb[197]

Ẕeyl

88

Tīn zeytūnla tev’emdir
Dil vaṣfında ebkemdir
İşbu miṯl-i insānıñ
Tekrīmi pek elzemdir

89

Nūr berḳ urur yüzünden
Sükker aḳar özünden
Ḫoş naẓar ḳıl ḥażrete
A‘mā degil gözünden

[197] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

90

O da görür bizleri
Bahārları yazları
Cān gözüyle seyr ider
Her münevver yüzleri (1115)

91

Zīrā aṣlı muḳaddes
Ṣuyı muyı muḳaddes
Ḥaḳīḳati pek laṭīf
Cinsi nesli muḳaddes

92

Derūnunda cevher var
Bīrūnunda ürker var
Ḫūb yaradup medḥ itmiş
Ẕāt-ı pāk-i Kirdigār

93

Fer‘i şāyi‘ semāya
Āsümāna esmāya
Aṣlı ṣābit zemīnde
Sāye ṣalur eşyāya

94

Ġāyet ‘ulvī neşvesi
Pek güzeldir ‘işvesi
Rūḥa cisme ġıdādır
Bāldan ṭatlı meyvesi

95

Her gün giyer bir libās
Ḥayrān olur gören nās
Ḳadrin bilmez a‘mālar
Bilür ulü’l-ebṣār nās (1120)

96

Ṭoḳunmazlar gül ile
Oḫşarlar pāk el ile
Taḥsīn ta‘ẓīm iderler
Ma‘a’l-iḫlāṣ dil ile

97

Sühanda var daḳāyıḳ
Bilür ehl-i ḥāḳayıḳ
Ol şeceriñ ḥaḳīḳat
Ḫuddāmıdır şaḳāyıḳ

98

Ṭoḳsan ṭoḳuz gül ile
Reyḥān nergis sünbülle
Mütteḥidler ḥaḳīḳat
Bāġdaki bülbül ile

99

Ḫıdmet ider ṭururlar
‘Anber ṣaçar yürirler
‘Ūd ‘anberiñ şaḳīḳī
Bilen böyle görirler

100

146 Reyḥān ṭurır dīvāna
Gül ile tām yan yana
Daḫi sünbül benefşe
Birlik gelür eyvāna (1125)

101

Tevḥīde gel tevḥīde
Miṣāḳıñı te‘yide
Ṣūrete baḳ sīret gör
Mü’min-i nev-resīde

102

Keṣret ḫādim vaḥdete
Muvāfıḳdır ḥikmete
Ṣıdḳ u iḫlāṣ zühd ü ‘aşḳ
Delīlerdir vuṣlata

103

Ṣaġa ṣola baḳınma
Şuña buña aḳınma
Tecellī[198] ḳıl ḳalbiñi
Ṭoġrılıḳdan ṣaḳınma

104

Yaman görme yaḫşı gör
Her yüzdeki naḳşı gör
Baḳma iliñ mālına
Saña olan baḫşı gör

[198] Metinde “Tecellīye” olarak kayıtlıdır.

105

Mü’min mir’āt mü’mine
Her şey teslīm ehline
Bilā-ḫafā rāci‘dir
Yaḫşı yaman aşlına (1130)

106

Fetvā itse özüñden
Alnındaki yazıñdan
Muḳni‘ ḥüccet virilür
Faḳaṭ ṣaḳın gözüñden

107

Egri bügri görmesün
Yamrı yumrı bilmesün
Diḳḳat gerek fevḳa’l-ḥad
Ḳazı ḳumrı ṣanmasun

108

Baş gözle gör nāsūtı
Cān göz ile lāhūtı
Farḳ it faḳaṭ ‘aḳılla
Velī ṣanma ṭāġūtı

109

147 Veliyyü’llāh velīsi
Odur ḳullar ulusı
Ḥaḳḳı ṭālib zümreniñ
Enīsi hem mūnisi

110

Altun uyar cinsine
Tunç da kendi cinsine
Timur ise yaraşmaz
Taḥḳīḳ gümüş cinsine (1135)

111

Her şey mevcūd kürrede
‘Abeş yoḳdur ẕerrede
Ṣarı arı ne lāzım
Süz bal viren errede

112

Naẓar eyle ḳovana
İçindeki dīvāne
Beg denilen sulṭāna
Sözüm degil efsāne

113

Bir ḳovana bürünmüş
Bal mūmunı sürünmüş
Ẕikr olunan ḳudsī beg
Gelmiş saña görünmüş

114

Sen de görüp ülfet it
Dilden dile ṣoḥbet it
Esrārına vāḳıf ol
İstiḥṣāl-i rif‘at it

115

Çoḳ merd görür ḳovanı
Havādaki ṭoġānı
Beg ẓann ider ḳoş ḳoca
Görüñ giy[in]miş ṣoġanı (1140)

116

Sen diḳḳat it erreye
Ḳovan petek kürreye
İlā el-ān pek ‘ayān
Giren çıḳan z̲erreye

117

Bu sır ḳolay bilinmez
Ṭunç ile bal yenilmez
Meşhūr ḍarb-ı meş̲eldir
Köre keḥḥāl denilmez

118

148 Neyi görüp bilecek
Ne añlayup diyecek
Bi’l-farż ḫasta celb itdi
Naşıl ‘ilāc virecek

119

Görmez ẓarfı ẓurūfı
Bilmez ḥarfi ḥurūfı
Görir gözi bu remzi
Naşıl yapsun ṣuḥūfı

120

Elek ṣanur ḳālburı
Felek bilür ḳanbūrı
İki gözi tām a‘mā
Ḳanda bilsün zenbūrı (1145)

121

Benim sözüm güzelce
Ürkeri var yüzelce
‘İlm-i ḥāl ü ‘aḳl-ile
Görüp söyler sözelce

122

O baḥṣ eyler cevherden
A‘mā söyler ezberden
Āh mine’l-ġarā’ibi[199]
Güzellikden dilberden

123

Ḥıfẓı ḥisse müntehī
Ẕevḳi rü’yetden tehī
Añlayıver erenler
Aşamm ebkem eblehi

124

Ġāfil bilür kendini
Bilmez nefsiñ kendini
Fehm eylemez bī-çāre
Boynundaki bendini

[199] *Ah tuhaf şeylerden.*

125

Ṭanbūr ṣanır zenbūrı
Na‘l-bend ṣanır nālbūrı
Şunda aṣıl ġarābet
Gözsüz bilür ḳālbūrı (1150)

126

Añla gözi fersizi
Sāde ḳulaḳ ḫırsızı
İşid neler hep söyler
Ṭutḳal gibi her sözi

127

149 Ṣuya ḳonsa içilmez
Ne oldığı seçilmez
‘Arż olunur her sūḳa
Tek pul bahā biçilmez

128

Ḥaḳ ṣaḳlaya ḳulaġı
Gözi ḳaşı yanaġı
A‘mālar ṣoḥbetinden
Diş ü dili dudaġı

129

Uz yapışır güç ḳopar
Tīz bulaşur geç çıḳar
Fehm it işbu īmāyı
Añla daha ne yapar

[23][200]

Laṭīfe

1

Zenbūr dinen arıdır
Ṣanma ḳoca ḳarıdır
Nāsa şāfī bal viren
Her işiniñ eridir (1155)

2

‘Aḳıl irmez sırrına
Devrānına devrine
Bu çalışḳan eṣnāfıñ
Seyrānına seyrine

3

Git onlarıñ köyine
Yurdlarına yerine
Seyr it say‘ u ḥāllerin
Faḳaṭ ṭalma derine

4

Gözlük ṭaḳın göziñe
Perde çekin yüziñe
Her şeylerden ziyāde
Ṣıḳça baḳın öziñe

5

Ġubārsızca göz ile
Degil kelem söz ile
Ma‘lūm olur her perde
İnce telli sāz ile

[200] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

6

Diger adı nemildir
Ṣaḥīḥen bī-meṣeldir
Say‘ u ṣan‘at hünerce
Ḫuṣūṣ ṣāḥib-uṣūldur (1160)

7

Her bir işi muntaẓam
Ordusı pek muḥteşem
‘Ale’l-ḫuṣūṣ begleri
Pek mübārek muḥterem

8

Dā’im olur taḫtında
Muḳīm ‘ālī baḫtında
İşbu lafẓıñ żamīrī
Müstetirdir taḫtında

9

Āh bir görseñ dilberi
Aḥsen ṣuver kişveri
Ṣoñra dirdim ben saña
Ḫayderīsiñ ḫayderī

10

Girmez bāġa aġlara
Çıḳmaz ṭaşlıḳ ṭaġlara
Teslīm itmez vücūdun
Çaġlaġana çaylara

11

Pervāz ider bāz gibi
Şāhane hem-rāz gibi
Faḳaṭ ġāyet laṭīfen
Keşfi müşkil rāz gibi (1165)

12

Nihān olur gözlerden
Pinhān bahār güzlerden
Ḫayır olmaz ḥaḳīḳat
Şitālardan yazlardan

13

Ġā'ib olur öyle kim
Derk olunmaz keyf ü kem
Ḫalḳ ḳatında görülmez
Ḳanda ḳaldı baḫşı kim

14

Faḳaṭ ṭuydum birinden
Ḫaber almış pīrinden
O da yerli yerinden
Derinlerden derinden

15

İtdi zenbūr pek laṭīf
Ḫaḳīḳaten çoḳ şerīf
Balı her bir şeyden ṣāf
Cüz'-i ferdi hep 'afīf

16

Çiçek ṭopla bāġlardan
Güllükden bāġçelerden
Ma‘mūr ṣaḥrā ovadan
Ġāyet miyāh ṭaġlardan (1170)

17

Gelür laṭīf māl-ile
Ẕevḳ ü şevḳ ü bal-ile
Teslīm ider yerine
Ḥüsn-i ḫulḳ u ḥāl-ile

18

İsmi ḥikmet medlūlı
Cismi ḳudret maḥṣūlı
Kendüsünüñ maḥṣūlı
Her maḫlūḳuñ maḳbūlı

19

Çünki maḥż-ı şifādır
Dürlü derde devādır
Bilā-reybi ve'r-rıyā[201]
Rūḥa ḳalbe ġıdādır

20

Ẕikirleri ism-i Hū
Yā Hū yā Hū yā men Hū
Lā ilahe illā Hū
Leyse'l-Hādī illā Hū[202]

[201] *Şüphesiz ve riyasız.*
[202] *Hidayet yolu gösteren bir tek O'dur (Allah'tır).*

Ẕeyl

Leṭāyıf

21

Ṣanma baḥṣi uzatdıḳ
Balı biraz gözetdik
‘İlme nihān olmasun
Çiçeklerle bezetdik (1175)

22

152 Muḳaffādır ḳālimiz
Mu‘ammādır ḥālimiz
Şekk ü gümān eyleme
Muṣaffādır balımız

23

Aḳçe ile alınmaz
Ṣormaḳ ile bulunmaz
Ehil gerek almaġa
Bu sırr ḳolay bilinmez

[24][203]

Lāṭīfe

1

Sinek gider köylere
Öküz girer evlere
Ma‘lūm-ı ulü’l-elbāb
Ḫamsi daḫi ḳoylara

2

Biri ciger düşküni
Biri yemek şaşḳını
Yoḳdur bunda iştibāh
Biri deñiz ḳaçḳını

[203] Bütün kıtalar/dörtlükleri 7 hecelidir.

3

Biri ḳonar ḳurd ider
Biri girer mürd ider
Ḥāṣıl iken deryāda
Biri ḳaçar dürd ider (1180)

4

Verem urur birinden
Ḳanmamaḳlıḳ birinden
Ḳanā‘at ḳıl ‘azīzim
Ṭuzlu balġam birinden

5

Şu üç derdiñ deycūrı
Olur aḫir mehcūrı
Her ni‘met ü ṣıḥḥatiñ
Ṭoymaz ẕevḳ ü sürūrı

6

153 ‘Ömri geçer emelle
Dā’im ekdār elemle
İkmāl ider enfāsı
Ālām ekdār hem ġamla

7

Tevḫīde gel tevḫīde[204]
Ḳulluḳ ile ma‘būda
Ḫitām buldı risāle
Şükür Lüṭfu’llāh Dede

[204] Metinde “Gel tevḫīde tevḫīde” olarak geçiyor.

8

Vāḳi‘ şikeste beste
Taḳdīme nā şāyeste
Ammā luṭf u re’fetle
Birbir alsunlar deste (1185)

9

Şi‘r nā-çīz yādigārım
Teblīġ it yār-ı ġārım
Ma‘as-selām iḫvāna
Ṣıdḳ-ı iḫlāṣ niṣārım

Sene 1325

Meşhūdāt Ma‘deni

Bismillāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

[25] [205]

1

1[206] Ẓuhūr itdi Şināsī
Ya‘ni ḫalḳıñ ḫannāsı
Bed’ eyledi iżlāle
Ahālīden çoḳ nāsı

2

Genç dinç ṣınf-ı sefīhden
Ḥarīfden münḥarifden
Tertīb itdi leşkerin
Pek çoḳ ebleh-firībden

3

Ḫuṣūṣ idbār şaşḳını
İclāl iḳbāl düşküni
Ne oldıġı bellüsüz
Dīn ü īmān ḳaçḳını

4

Bir çoḳ kişi nesnāse
Ya‘nī mezkūr vesvāse
Eylediler ittibā‘
Ḥaḳ nā-şināş ḫannāsa (1190)

5

2 Uydılar ol rezile
Ṣānī-i ‘azāzīle
Teşkīl oldı cem‘iyyet
Ḳopdı ‘acīb zelzele

[205] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.
[206] Yazma metnin 2. bölümüdür. “Birinci Bölüm”dan müstakil olarak sayfa numarası verilmiştir.

6

Ṣarṣdı şehr-i şīrīni
Yaḳdı de’b-i dīrīni
Bilmez oldı ahālī
Birden biri birini

7

Zīrā fısḳ u ifsādıñ
Fücr ü bid‘at ilḥādıñ
Ẓuhūr itdi āṣārı
Sū’-i ḫulḳuñ fesādıñ

8

Ṣadā virdi ṣalṣala
Ḳopdı dürlü velvele
İstanbul’uñ içinde
Artıḳ virdi el ele

9

Esāfil ü erāẕil
‘Ayyāşīn u abādil
Ḳol ḳol teşkīl olundı
Mecālis ü meḥāfil (1195)

10

Güşelerde bucaḳda
Yalılarda ḳonaḳda
Dediḳodı çoġaldı
Başda belde ayaḳda

11

Bir ḥürriyet da‘vāsı
Serbestiyyet ġavġāsı
Ẓuhūr itdi şiddetle
Fikr-i cedīd nidāsı

12

Her ḳoltuġı belliler
Ṭaşralılar yerliler
Ya‘nī fesād erbābı
Yanaḳları gülliler

13

Oldı ‘aẓīm bir hey’et
Ḳopdı ḳızıl ḳıyāmet
Çünki bed’ eylemişdi
Mülkde fetret veḫāmet

14

3 Ṣoḥbet düşdi ayaġa
Tilki çıḳdı ḳavaġa
Çirk ü çirk-āb ḳarışdı
Temīz ṭāhir ṣavaġa (1200)

15

Ṣular semle bozuldı
Azaldıḳça azaldı
Çirk-āb girdi ḳanlara
Fesād ehli yüz buldı

16

Git git itdi tekeṣṣür
İlḥād ifsād tekerrür
Ḥayāsızlıḳ dīnsizlik
Refte refte taḳarrür

17

Ḳorḳmadılar Ḫudā'dan
Ḥabīb-i Kibriyā'dan
Çünki muvaẓẓafdılar
Pek çoġı Avrupa'dan

18

Bināberīn maṣonluḳ
Fir'avunluḳla conluḳ
Sür'atle yüz gösterdi
Şehir oldı ṭā'ūnluḳ

19

Ammā ḳısmen mektūmdı
Çün zari'ler ketūmdı
Ger biri rāz keşf itse
Helāk içün maḥkūmdı (1205)

20

Ṣoñra ḳalḳdı bu külfet
İḥtiyāta ri'āyet
Artıḳ itdi bī-pervā
Conluḳ kesb-i ḳaṭ'iyyet

21

Faḳaṭ nāmı ḥürriyet
Ref‘-i külfet esāret
Lākin işiñ ṭoġrısı
Şer‘a dīne ihānet

22

Zehir yükli fāreler
İçi ṭışı ḳaralar
Mülki itdi istīlā
‘Āciz oldı çāreler

23

Vücūdları semü’l-fār
Volter cündi yādigār
Cerād gibi oldılar
Her beldede āşikār

24

Ḫannās ol dem geberdi
Faḳaṭ işin becerdi
Ḫayfā ḳulaḳ zehīrin
Damarlara giderdi (1210)

25

Bunda şüphe ḳalmadı
İnanmayan olmadı
Seksen birden beri kim
Añlayanlar gülmedi

26

Tertīb olan ḳālıblar
Teşkīl olan ḳulūblar
Şimdi degil ol zamān
Ẓuhūr itdi ṭālibler

27

Vāki‘ bunlar içinde
Faḳaṭ millet işinde
Yoḳ degildi kāmiller
Tām insānlıḳ peşinde

28

Lākin öbür dīnsizler
Ḥayāsız nāmūssuzlar
Uġrına maḥv oldılar
Vicdānı lekesizler

29

Ger yolsuzluḳ var idi
Dīnsizlik de var idi
Evliyā-i umūrda
İstibdād der-kār idi (1215)

30

Lākin conlar uġursuz
Onlar daḫi öz ḫırsız
Ya‘nī sözüñ Türkçesi
Ḫım ḫım ile burunsuz

31

Yek-digere ṭurmuşdı
Mülke fesād girmişdi
Bu hengāmda Avrupa
Ḫalḳı fırṣat bulmuşdı

32

Aḳın aḳın geldiler
Ḥāli güzel gördiler
Talṭīf idüp conları
Müferriḥen döndiler

33

Paris ile İstanbul
Beyni oldı yaḳın yol
İşte ol dem olmuşdı
Ḥür bir ḳavim tamām ḳul

34

Ne lāzımdır tafṣīli
Taġyīr tebdīl te'vīli
Budur sözüñ ṭoġrısı
Gerekmez hīç ta'līli (1220)

35

Ḥāṣıl conluḳ yol aldı
Her ṣınıfdan çoġaldı
Zādegāndan bi'l-ḫuṣūṣ
Con olmayan az ḳaldı

36

Gitdikçe çoġaldılar
Yüz buldılar ṭoldılar
Ḳulüblere evlere
İslāmlıḳdan ḳaldılar

37

Dīn diyānet gevşedi
İ‘tiḳādlar ḳaġşadı
Cem‘iyyetiñ ḳartları
Genç begleri oḫşadı

38

Gördi üzüm üzümi
Didi diñle sözümi
O diñledi ḳarardı
Yalan ṣanma sözümi

39

Ḳopdı aḫlāḳ zincīri
Ḳırdı meşrū‘ tedbīri
Ḳurd ḳoyuna ḳarışdı
Bozdı südi peyniri (1225)

40

O süd girdi ḳanlara
İrdi cism ü cānlara
Yarım ‘aṣır içinde
Ḳuvvet geldi conlara

41

Her köşede bucaḳda
Ḳoyunlarda ḳucaḳda
Çoġaldıḳça çoġaldı
Küçük büyük ocaḳda

42

Muḫtel oldı şīrāze
Herkes şaşdı bu rāza
Derk olundı vaḫāmet
‘Arşa çıḳdı āvāze

43

Ḥayıf ṭuyan olmadı
Pāk [ü][207] eṣfā olmadı
Yāḫūd dehriñ dehānı
İdāreden ḳalmadı

44

İġfāl itdi sulṭānı
‘Abdül-‘azīz ḫaḳanı
Faḳaṭ yek-dil yek-cihet
Ber-bād itdi cihanı (1230)

45

İḳbāl döndi idbāra
Fırṣat irdi aġyāra
Revāc düşdi ‘āḳıbet
Avrupa’da her kāre

[207] Metinde “pāke” şeklinde kayıtlıdır.

46

Conlar birbir ṭavlandı
Kisbet giyüp yaġlandı
Paris zeytūn yaġıyla
Ḳazıḳlara baġlandı

47

Beslendiler ḳoz ile
Eglendiler ḳız ile
Lākin ḥayıf ṣad ḥayıf
Baġlandılar söz ile

48

Şu ḥāl tamām sezildi
Belki birbir yazıldı
Şehīd merḥūm ḫünkāra
Faḳaṭ tekdīr idildi

49

Bu zümre-i evliyā
Mü'min muḥsin eṣfiyā
Ṣoñra geçdi iḳbāle
Bir ḳızılbaş bī-vefā (1235)

50

7 Başladı öç almaġa
Kör ḳurd gibi ṣalmaġa
Bir günde bir nāẓırı
Üç mevḳi'e ḳoymaġa

51

Varṭan oldı müsteşār
Mir Abraham mühürdār
Neden neye ḳalmışdı
Añlamalı ol ḫünkār

52

Ḳuvvet buldı istibdād
Taḫrībāta isti‘dād
O da buldı nihāyet
Herkes ḳıldı i‘timād

53

Aḫir oldı olacaḳ
Dindi daha n’olacaḳ
Faḳaṭ itdi taḥaḳḳuḳ
Bir ḳıyāmet ḳopacaḳ

54

Vāḳi‘ ḳopdı ḳıyāmet
Tafṣīlāta ne ḥācet
Conlar irdi murāda
İşde buldı nihayet (1240)

55

Çoḳ geçmedi aradan
Aḳ seçildi ḳaradan
‘Aciz oldı ṭabībler
Marīż içün çāreden

56

O da geçdi öylece
İç bozulı gizlice
Ḳalsun artıḳ burada
Taḥrīr olan bilmece

57

Ne lāzımdır i‘lāma
Ma‘lūm şeyi’ ifhāme
Tarīḫlere yazmışdır
Vuḳū‘ātı ‘allāme

58

Birbir taḳrīr eylesün
Güzel tefsīr eylesün
Ḳırḳ beş yıllıḳ vaḳ‘ayı
Diler tevḳīr eylesün

59

Ḳullar şaşar yañılır
Düşer yatar bayılır
‘Ālem bu ya ‘azīzim
Neler olur görilür (1245)

60

Ṣaġ başmalı ayaġı
Eli ḳolı bacaġı
Pek elzemdir pāk ṭutmaḳ
Evi barḳı oymaġı

İstiṭrād

61

İşler başa gelmekçün
Ṭaş ayaġa degmekçün
Şey ki maḫlūḳ mükevven
Dinmez buña ya niçün

62

Ancaḳ lāzım iḥtiyāṭ
Ḥāle göre inżibāṭ
Emīn bilmek mühīni
Da‘vet ider inḥiṭāṭ

63

Ejder türer yılandan
Biz işitdik görenden
Ṭutar şehri köyleri
Ḫayır olmaz olandan

64

Ḥattā evde kör yılan
Ġāyet küçük görilen
Olmaz dinse ejderhā
O söz olur ṣırf yalan (1250)

65

Ezmek gerek başını
Ḳırmaḳ daḫi dişini
Tīz bitürmek elzemdir
Mużırr olan eşini

66

Ṣoñra olur nankörlük
Ḳaçar dirlik düzgünlük
Meydān bulur bī-pervā
Muz‘ic mühlik zebūnlük

67

Ḫalḳa ider bayḳınlıḳ
‘Aḳla fikre ṭurġunluḳ
Eñ müdebbir kimsede
Ẓāhir olur şaşḳınlıḳ

68

Köstek ṭaḳmaḳ deveye
Bıraḳmamaḳ ovaya
Vay ne güzel tedbīrdir
Ḳapu ṭaḳmaḳ söveye

Ṣūret

69

Biz geçelim deveden
Ḳapulardan söveden
Baḫiş daḫi gerekmez
Hind ü Yemen Cāve’den (1255)

70

Söz maḫṣūṣdur conlara
Şaḳīḳı maṣonlara
İslām içre türeyen
Ma‘hūd fir‘avunlara

71

Bunlar belā İslām'a
Belki ẕī-rūḥ enāma
Ḥayıf oldı pek yazıḳ
Ḳudsī olan bir nāma

72

Çün nāmları Müslümān
Sözde 'Oṣmān Süleymān
Faḳaṭ ma'nen muḥaḳḳaḳ
Dīn ü īmān bir miltan

73

Her birisi pür vaḳār
Dillerinden bal aḳar
Faḳaṭ öyle müfsid kim
Avrupa'da az çıḳar

74

Vücūdları mażarrat
Her işleri mel'anet
Bunlar meydān bulalı
Mülkden ḳalḳdı meymenet (1260)

75

Ṣorsañ dirler İslāmız
Filān ibn-i filānız
Mülk ü millet uġrına
Tekmīl ḳul u ḳurbānız

76

Hep ḥürriye-güsteriz
Tām teraḳḳī-perveriz
Mülk ü millet uġrına
Cānlar fedā eyleriz

77

Yeñi yiten insānız
Ṣāḥib ‘aḳl u ‘irfānız
Eski ‘aḳlı maḥv içün
Yek cihet yek zebānız

78

Fıransızca lisānı
Edeb erkān iz̲‘ānı
Taḳdīs taḳdīr eyledik
Germ ü serd-i cihānı

79

Böyle ḥaḳ yol ṭutmuşuz
İnanmışız ḳanmışız
Müslümānca külfetden
Külliyen vazgeçmişiz (1265)

80

Maṭlūbumuz iḳtiṣād
Ḥürriyeti i‘tiyād
Alaturḳa şeylerden
Ḫalḳı ḳılmaḳ tām āzād

81

Ṭab‘ımız çoḳ ‘ālīdir
Efḳārımız sāmīdir
Re‘y u sa‘y [ü] vüs‘ümüz
Her ‘illetden ‘ārīdir

82

Maṭlūbumuz teraḳḳī
Ta‘aṣṣubdan teveffī
Ḫalḳı īḳāẓ eyleyüp
Ḥürriyetden teşeffī

83

Ḥayfā bize yār degil
Hiç de vefādār degil
Hem cinsimiz İslāmlar
Hem-fikr ü hem-kār degil

84

Her işleri ta‘aṣṣub
Taḳdīrāta tereḳḳub
Faḳaṭ itdi ciddiyet
Üstümüze terettüb (1270)

85

Manṭıḳsız söz bilmeyiz
Hīç söylemez ṭuymayız
Çün gördüñ Avrupa’yı
Artıḳ Türklük itmeyiz

86

Bizler ṣaḥīḥ aḫyārız
Esīr degil aḥrārız
Uyanmışız Paris'den
Ser-fırāz u serdārız

87

Pek çoġumuz zādegān
Genç dinç ṣāḥib-şöhret şān
Kiyāsetce bī-hem-tā
Münevverün bi'l-vicdān[208]

88

Ders almışız birinden
Ḥürriyet rehberinden
Ḥattā aḫẕ-ı feyż itdik
Volter gibi bir pīrden

89

El-ḥāṣıl dīn ṭutmayız
Eski yolı görmeyiz
Feylesofdur cümlemiz
Başḳa söz ṣav itmeyiz (1275)

90

Ne lāzımdır tafṣīlāt
Remz ü īmā te'vilāt
Dīnsizleriz ve's-selām
Virir serbest ma'lūmāt

[208] *Vicdanla aydınlatılmış*.

91

Muḥarreri İḳdām'da
Tercümānı Aḳvām'da
Ḳalmamışdır şaḳlısı
Maṭlūb maḳṣūd merāmda

92

Biz çıḳmışız Türklükden
Bıḳmışız ürkeklerden
Ḥaẓẓ almışız Paris'den
İnsānlıḳ erkeklikden

93

Merdāneyiz merdāne
Bir gelmişiz cihāna
Bizim içün Türk diyen
Cür'et ider bühtāna

94

Zīrā biz 'Oṣmanlıyız
Tekmīl deliḳanlıyız
Dīn bilmeyiz mezheb hīç
Böylelikle şanlıyız (1280)

95

Dīn māni'-i ḥürriyet
Ḳāli'-i serbestiyyet
Bu böyle fehm oldı kim
Biz de itdik pek sür'at

96

Ma‘rifet iẓhārına
Ḥaḳīḳat iżmārına
Pek merdāne cesāret
Māhiyyet eş‘ārına

97

Mensūblarız yemīne
Ḥācet yoḳdur yemīne
Türkler ṣolda bir ṣıfır
Hep kemter ü kemīne

98

Vekīlleriz ümmete
‘Ale’l-‘umūm millete
Bundan ṣoñra sīr ola
Şeref şöhret şevkete

99

İşbu vāsi‘ Tükiye
Olur ‘ayn-ı aġniyā
Tamām Avrupa gibi
Bilā-ḫafā ve’r-riyā[209] (1285)

100

Ḥattā degil zaḥmetle
Uzun uzun külfetle
Ancaḳ her bir ḫuṣūṣda
Ṭabī‘ata ḥürmetle

[209] *Gizli olmayan ve riyasız.*

Laṭīfe

101

13 Añlamalı efkārı
Serā'iri esrārı
Ḥayret ider şuña kim
Ehl-i īmān aḥrārı

102

Bunlar kitāb ehli mi
Bükreş yoḳsa Lehli mi
Yāḫūd meẕkūr Arranī
İsviçreli Çehli mi

103

Ṣaçma ṣapan söz ile
Hīç uṭanmaz yüz ile
Atılmışlar meydāne
İçi çürük ḳoz ile

104

Ṭahāretden eṣer yoḳ
Neẕāfetden güher yoḳ
El yüz düzgün içinde
Gözlerinde cevher yoḳ (1290)

105

Īmān 'işmet bilmezler
Dīnsizlikden yılmazlar
'Irıż nāmūs ḥayṣiyet
Baḫṣin dile almazlar

106

Ḫalḳıñ bed-menişleri
İşbu çapḳın puşları
Ḥaḳīḳat pek manṭıḳsız
Her güftārı işleri

107

Tekmīl hevā-perestler
Cāhil ḳadeḥ be-destler
Diñleyiñiz ne dirler
Teres oġlı teresler

108

Kim ki Paris görmedi
On gün olsun ṭurmadı
O kimsecik dünyāda
Bir murāde irmedi

109

14 ‘Ömri geçdi Türklükle
Cehāletle Kürdlükle
Ol kimseyi añmalı
Hödüklük nāmerdlikle (1295)

110

Çün görmedi dünyāyı
Añlamadı Ḳonya’yı
Ya‘nī idrāk itmedi
Aḥvāl-i Avrupa’yı

111

O bir aḥmaḳ merd dimek
Yā ‘Arab yā Kürd dimek
Degil ise Arnabut
Çerkes yāḫūd Türk dimek

112

Bilmez nedir ma‘ārif
İder yürir maṣārif
Her varını dīn içün
Ḥayvān gibi bir herīf

113

Edeb bilmez yol bilmez
Fıransızca dil bilmez
Dinse n’olur şabḳa giy
Ölür başına almaz

114

Allāh Aḥad hem Ṣamed
Lem yelid ve lem yüled[210]
Ben degilim sen gibi
Pīç ḳurusı bir veled (1300)

115

Söyler ki ben Müslimim
Muvaḥḥidim mü’minim
‘İffet ‘işmet iḫlāṣla
Mezhebimden emīnim

[210] “***Doğurmadı ve doğurulmadı.***” (İhlas, 112/3)

116

Şükr olsun Müslümānım
Ehl-i dīn ü īmānım
Peyġamberim Muḥammed
Yoḳdur şekk ü gümānım

117

Şimdi bu iş oldı mı
Aḥrārlıġa uydı mı
Ṭuysa bunı Viḳtor Hug
Dir olmadı ḳaldı mı

118

O ‘Oṣmanlı eski Türk
Ya‘ni Muḥammedī Türk
Yā maḥv idiñiz onı
Yāḫūd ḳılıñ beni terk

119

İstanbul’da con yoḳ mı
Ġayrın var da ṣoñ yoḳ mı
Ḥürriyet dīnsizlikçün
Şeref şöhret ün yoḳ mı (1305)

120

Añlayıñız ḥürleri
Ḥür isimli ḫarları
İçi ḳadın ṭışı con
Düzgün yüzli erleri

121

Ṭanımazlar İlāhı
Ḫuṣūṣ Resūlu'llāhı
Volter 'ayār ṣanırlar
Eşekler ehlu'llāhı

122

Da'vāları ḥürriyet
Her kārları esāret
'İṣmet 'iffet ṭoġrılıḳ
'İndlerince ġabāvet

123

Fehm idiñiz bunlar kim
Behā'imdir ya ne kim
Añlayışı derk idiñ
Hep diyorlar öyle kim

124

'İffet güzel giyinmek
Aḥrārāne gezinmek
Ārzū olan yerlerde
Dile gelen söylenmek (1310)

125

'İffet maḥż-ı ḳayıddır
Esāretle ālūddur
Böyle şeyle uġraşmaḳ
Aḥmaḳlıḳdan nümūddur

126

İşte ciddī bir ṣoḥbet
Gerekmez hīç ez̲iyyet
Elzem olan ‘ālemde
Hep sevgili ḥürriyet

127

Esāretden uṣandıḳ
Ḥürriyete ṭayandıḳ
Biz medenī begleriz
Avrupa’dan ders aldıḳ

128

İnsān serbest olmalı
Her arzusın ḳılmalı
Dilediği yerlerde
Eglenmeli gülmeli

129

Maṭlūb rāḥat yaşamaḳ
Hīç rāhatsız olmamaḳ
Bi’t-tems̲īli efrence
Dīn ḳaydından ṣıyrılmaḳ (1315)

130

Ḥattā bizim ḳadınlar
Degil mi kim emīnler
Neden açıḳ gezmesün
Seyr itmesün oyunlar

131

Onlar da ḥür olmalı
Oynamalı gülmeli
Niçün geldi dünyāya
Añlamalı bilmeli

132

Hem de erkek dişiyle
Dostı ile eşiyle
Serbest ülfet itmesün
Eli dili başıyla

133

Ḳaçmaḳ göçmek külfeti
Dünyānıñ her miḥneti
İslāmlara maḫṣūṣdur
Ḳadınlarıñ zaḥmeti

134

Böyle şeyler Paris'de
Almanya'da Nemse'de
Meşhūr maṭlūb degildir
İṭalya'da hem Rus'da (1320)

135

17 Maḫṣūṣ ancaḳ Türklere
Ef'āli çürüklere
Faḳaṭ bir kez baḳmazlar
Rūm Ermen Efrenclere

136

Ne ḫoş ülfet iderler
Eglenürler giderler
Ḳaçmaḳ göçmek örtmegi
Ġāyet taḳbīḥ iderler

137

Dirler ki biz nev’-i ins
Etmeliyiz serbest üns
Lāzım degil ta‘aṣṣub
Seçmek ‘ayıb ḳavm u cins

138

Bir anneden ṭoġmışız
Üremişiz gelmişiz
Nedir ayrı ġayrılıḳ
Dimek siz siz biz de siz

139

Farḳ mı vardır gelişde
Hep ṭopraḳdan oluşda
Maḥal yoḳdur ma‘nā hīç
Ayrı ġayrı oluşda (1325)

140

Mādām mevcūd müsāvāt
Tābi‘ buña her ‘ādāt
Ekṣeriyet ḳandadır
Lāzım oña mürā‘āt

141

Hīç kimseyi taḳbīḥe
Maḥal yoḳdur tevbīḫe
Ḫuṣūṣ Efrenc meslekin
Taḳbīḥ taḳyīd taṣḥīḥe

142

Her ferd kendi fikrince
Vicdānınca re’yince
‘Ömür sürüp gitmeli
‘İlm ü ẕevḳ [u] ṭab‘ince

143

Çıḳmamalı edebden
Frengāne meşrebden
Vezgeçmeli ‘ināddan
Ta‘aṣṣubdan meẕhebden

144

Ḥāṣıl-kelām bi’t-tamām
Ḳılmalıdır istifhām
Tafṣīl olan efkārı
Ṭuysun bilsin hep İslām (1330)

145

Avrupa’nıñ efkārı
Hem Volter’iñ güftārı
Tekmīl her merkezdedir
Ḥekīmleriñ aṭvārı

146

Ṭuyun ṣā’ib efkārı
Rūşen reftār güftārı
Ẕikr olunan conlarıñ
Budur ḳavl-i muḫtārı

Ḳavl-i Meẕkūr

147

Ḳaşınaçaḳ uyuzuñ
Köpek ile ḳuduzuñ
Ḳaṭ‘an yoḳdur bir farḳı
Şabḳa ile ḥotozuñ

148

Kürdle Frengistān’ıñ
Türk ile Hindistān’ıñ
Ḥükmen farḳı mefḳūddur
Çār-şeb ile fistānıñ

149

Yüzden perde ḳalḳarsa
Sütre yanar tüterse
Elbetde pek ḫoş meẕkūr
Külfet tekmīl biterse (1335)

150

Pek meẕmūmdur esāret
Memnū‘ ṭā‘at ‘ibādet
‘Aḳl u iẕ‘ān ehlince
Maṭlūb rāḥat selāmet

151

Ḥükm itmeli ḥürriyet
Maḥv olmalı her külfet
Farḳ olmaya tefrīḳ hīç
Meslek meẕheb cinsiyet

152

Çünki ‘aḳlı erenler
‘İlim ḥikmet görenler
Böyle ḳılmış i‘tiḳād
Sırra vāḳıf olanlar

153

Protestan ḳatolik
Ḳarındaşlıḳ iyilik
Dimeklikden ‘ibāret
Dīnsizlik mecūsīlik

154

Daḫl u ta‘rīż bitmeli
Çıḳar yola gitmeli
Gezsün ḳoyun ḳurd ile
Ürküdüp de n’etmeli (1340)

155

Ṣalma seyib gezsünler
Envā‘-i mey süzsünler
Her pazarlıḳ istekle
Neden bozup çözsünler

156

Ma‘lūm ki Avrupa’da
İspāniya Asya’da
Böyle ḫuṣūṣ üstüne
Afriḳa’da Rusya’da

157

Daḫl yoḳdur ta‘ayyüb hīç
Dirler işiñ gör de geç
Olsa bī-ḥad babasız
Hīç birine dinmez pīç

158

Ḫuṣūsān Londıra’dan
Nemse’de Almanya’da
Ḥattā merġūb mü’eyyed
Bükreş’de İṭalya’da

159

Yoḳdur ḳat‘an ta‘aṣṣub
Türkler gibi te’eddüb
Dirler bu cins şeylerden
Vebāl itmez terettüb (1345)

160

Ḥāl bu iken ne ḥācet
Ḥadd u ḳayda mürā‘at
Türkler gibi eblehçe
‘Ādetlere ri‘āyet

161

Öyle şeyler bāṭıldır
Türkler tekmīl ‘āṭıldır
Ḳısım eyler cem‘iyyet
Ḥaḳīḳatden ġāfildir

Ḥikāye-i Raḳīḳe

162

Geçen ḳış Begoġlı’nda
Alḳazar ṣalonunda
Ser-müfettiş lā-edrī
Bir con gördi yanında

163

Ol eṣnāda nāgehān
Bir ẕāt gelmiş yan-be-yan
Söyleşiyor con ile
Āhlar çeküp ān-be-ān

164

Ḳulaḳ ṭutmuş şöylece
Diñleyüben bilmece
Con söyliyor ḥiddetle
Nerden geldiñ bu gice (1350)

165

Ġarīb ṭavr u ‘unf-ile
Diyor söyle tīz söyle
Nedir nedir maṭlūbuñ
Üzme beni tīz söyle

166

Ḫalel virme keyfime
Efkārıma şevḳime
Dünyāları degişmem
Bir sāniye ẕevḳime

167

Ol ẕāt şaşdı bu işe
Nādim oldı gelişe
Lākin n'itsün yenilsün
Söz lāzımdı gidişe

168

Didi yāhū māderiñ
Teyzem ki şefḳat periñ
Beni saña gönderdi
Vefāt itmiş pederiñ

169

Gelsün çabuḳ yanıma
Tīz irsün āmānıma
Var böylece selām it
Evlādıma cānıma (1355)

170

Con ḳızardı ḥiddetle
Āteşlendi şiddetle
Dik dik baḳdı muḫbire
Ḥarāretle şehvetle

171

Mürsil birden şaşırdı
Süksününi düşürdi
İtdi eyvāh ḳardeşim
‘Aḳlın başdan aşırdı

172

Kederlendi ẓann itdi
Pek yañıldı ḫalṭ itdi
Zīrā condan işitdim
Şu vech ile söz itdi

173

Cānım bizim vālide
Ḳaṭ‘an bilmez ḳā‘ide
İşi güci ta‘cīzlik
Ne fā’ide fā’ide

174

Babam vefāt itmekle
Bizden uzaḳ gitmekle
Lāzım mıdır yaẏgara
Evde ḫargūr [i]tmekle (1360)

175

Olmuş ‘ayn-ı işābet
Allāh virsün selāmet
Degil midir şimdicik
Böyle iz‘āc ġabāvet

176

Burda benim işim var
Bir çoḳ dostum eşim var
Onları terk eyleyüp
Gitmek içün ne kār var

177

Beni aḥmaḳ ṣanırlar
‘Ādī bir Türk ṭanırlar
Bundan ṣoñra aḥbābım
Görmege uṭanırlar

178

Şimdi ḳızlar süslenür
Tamām oyun başlanur
Hep aḥbābım aḳrānım
Ḳana ḳana eglenür

179

Ben zevḳimi terk itmem
Ḳopsa ḳıyāmet gitmem
N’olur peder ölmekle
And olsun gitmem gitmem (1365)

180

Var söyle ol bunaġa
Ṣāḥib olsun ḳonaġa
Bir şey żāyi‘ olursa
Ḳan dökerim yanaġa

181

Bilür benim ḥiddetim
Her şeyde ciddiyetim
Oyun bitdikden ṣoñra
Gitmekdir bir niyetim

182

Şāyed vaḳit bulmazsam
Ṣabaḥlayup ḳalmazsam
Begler ile ḳulüpde
İşle meşġūl olmazsam

183

Bir aralıḳ uġrarım
Ḫāṭırların ṣorarım
Olmaz ise ‘afv itsün
Ol sevgili māderim

184

Ẕāti evden çıḳmışdım
Ḳaryolamı yıḳmışdım
O raḥmetlik ādemiñ
Her ḫuyundan bıḳmışdım (1370)

185

Eksik oldı bir aḥmaḳ
Altmış yıllıḳ avanaḳ
Şüphe itme birāder
Başdan gitdi ṣan ṭoḳmaḳ

186

Baḳıñ ḳaldır maldırıñ
İşlerini gördiriñ
Parası var pulı var
Ne lāzımsa yapdırıñ

187

Uġraşmaġa vaḳtim yoḳ
Hem de şimdi işim çoḳ
Bekleyen var locada
Gitmeliyim çar çabuḳ

188

Hem söyle dāderime
Sevgili māderime
Bu yolumdan vazgeçmem
Vekīl ḳorum yerime

189

Oña teslīm itsünler
Ṣaḳın ketm itmesünler
Mīrāṣdan hep ḥaḳḳımı
Virsünler ḳurtulsunlar (1375)

190

‘Ayıb olur uġraşmaḳ
Ḳapu baca ṭolaşmaḳ
Döndürmege sözümden
Pek ‘abeṣdir ṣavaşmaḳ

191

Ciddī sözüm ṣoḥbetim
Kimseye yoḳ minnettim
Ṣat ṭanırım ḥaḳ ḥuḳūḳ
Yoḳdur başḳa ṣınıfım

İfāde-i Maḫṣūṣa

192

Diḳkat gerek conluġa
Her şeyden ṣoyġunluġa
Ḫüsn-i ḫulḳdan ṣıyrılup
Fir‘avna uyġunluġa

193

Raḥm u şefḳat ni‘meti
‘İffet ‘işmet devleti
Her ḥuḳūḳa ri‘āyet
İtmeklik ḳudsiyyeti

194

Ne oldıġın bilmezler
Āşinālıḳ ḳılmazlar
Yüzlerine tükrülse
Yıḳamazlar silmezler (1380)

195

24 Dirler yaġmur yaġıyor
Ya ki şebnem iniyor
Ay ne güzel serinlik
Ṭab‘a pek ḫoş geliyor

Ṣūret

196

İnsān içün ‘ulviyyet
Edeb ḥayā meziyyet
‘Aḳıl nefis rūḥ gibi
Dimiş ehl-i ḥaḳīḳat

197

Bu ni‘metden dur olan
İnkārla mehcūr olan
Ḥayvānlar ki conlardır
Çirk ile memkūr olan

198

İşbu rindān ḥarīfler
A‘nī ebleh-firībler
Ḳulaḳ ṭutsun diñlesün
Ṣapdıḳları ẓarīfler

199

Ya‘nī her Avupalı
Rūm Ermen Japonyalı
Ne söyliyor ṭuysunlar
Hep elleri ṣopalı (1385)

200

Ehl-i ṣalīb olanlar
Müslümānı bilenler
Gizli degil pek açıḳ
Ṣoḳmaḳ içün yılanlar

201

Conlar ‘āḳıl olsalar
N’olduḳların bilseler
Ḫıdmetçisiz ḳalırdıḳ
Fikrimizi sezseler

202

Şükr ola kim şaşḳınlar
Eglenceye düşkünler
Ḳolaylıḳla avlanır
Buġday içre fışḳınlar

203

Ḳandırmaḳçın zaḥmete
Uzunca bir külfete
Ḥācet bile mess itmez
Bir franḳlıḳ ḫıdmete

204

Görişdükde gülerek
Bonjur Mösyö diyerek
Ṭutmaḳ kāfī ellerin
Eglene dinlenerek (1390)

205

Ḳartvizite da‘vete
Başḳa dürlü külfete
Begler ḥācet gömezler
Çün ḥarīṣler ülfete

206

Pejmürde şıḳlıḳ-ile
Şapşal bir ḳılıḳ-ile
Tiyatroda baloda
‘Ādī yaltaḳlıḳ-ile

207

Işlanırlar ḳururlar
Gezinürler yürürler
Birimizi görseler
Tīzce selām ṭururlar

208

Eyler iseñ bir nigāh
Egerler biñ bir külāh
Ol dem görse bunları
Bilmem ne der pādişāh

209

Lākin degil söz onda
Baḥiṣ conda maṣonda
Yoḳdur böyle ‘āribler
Hind ü Çin’de Māçīn’de (1395)

210

Çoḳları beg-zādedir
Meziyyetden sādedir
Virseñ pancar ṣuyını
Dir ki güzel bādedir

211

Düzgünlük yüzlerinde
Vezin yoḳ sözlerinde
Meziyyetden ‘alāmet
Görülmez özlerinde

212

Bu ḥāl ile berāber
Begler ṣaḥīḥ ser-ā-ser
Dirler bize göñülden
Degil miyiz birāder

213

Biz de ḥürrüz insānız
Ẓann olmaya ḥayvānız
Fikr-i cedīd erbābı
‘Ālim fāżıl cüvānız

214

Ayrılmışız Türklerden
‘Arablardan Kürdlerden
Taḥṣīl itdik ma‘ārif
Sizler gibi merdlerden (1400)

215

Ṣoñra boyun egerler
Yolumuzı güderler
Böyle böyle taḳarrub
İder gelür giderler

216

Biz kemāl-ı nāz-ile
Nīm bir güler yüz-ile
Luṭfen diriz bonsu var
Dil ucundan söz-ile

217

Onlar ḳalbī söz-ile
Ġāyet ḫākī yüz-ile
‘Arż-ı iḫlāṣ iderler
Başla belle göz-ile

218

Böyle böyle mülāḳāt
Meveddet mübāya‘āt
Ḥāṣıl olur teklīfsiz
Ḳardaşca muṣāḥabāt

219

Gāhī burun buruna
Gehde ḳarın ḳarına
Gelür tamām virilür
Mercimekler fırına (1405)

220

Ḥāṣıl olur emniyyet
Ḳalḳar külfet meşaḳḳat
Ṣan biñ yıllıḳ aḥbābız
Ṭayy idilür her külfet

221

27 Yol açılur evlere
Ḥattā köşke bāġlara
Ṣoñra madam ḫanımlar
El virirler ellere

222

Beñzenilür birbire
Tamāmen yek-digere
Belki ṣaḳal ṣaç ile
Her bir ḫuṣūṣ sersere

223

Ḳalmaz farḳ u fārıḳa
Tām oluruz bir fırḳa
Çift oturur ‘āşıḳlar
Begler gelmez hīç farḳa

224

Faṣıl biter böylece
Artıḳ ḳalur bilmece
Başlanılur oyuna
Küşād olur her loca (1410)

225

Ḳızlar çıḳar meydāna
Raḳs ideler yan yana
Görmelidir begleri
‘Aḳla düşer bīgāne

226

Bayıldıḳça bayılur
Yayıldıḳça yayılur
Eller diller ṣadāsı
Ḳaraköy'den ṭuyulur

227

İşte böyle bir faṣıl
Ḳaz yolmaḳçun bir uṣūl
Avrupaca bir fendir
Bilā-ḫafā işbu yol

Żeyl

228

Kim ḳaçırır avını
Demiriniñ ṭavını
Lezzetinden dil yanan
Ḳarpuzları ḳavunı

229

Biz ticāret ehliyiz
Avrupalı Lehliyiz
Kesüp biçüp içmekde
Ġāyet mehāretliyiz (1415)

230

Begler eksik olmasun
Çoġaldıkça çoġalsun
İş görirler ücretsiz
Tek nāmları añılsun

231

Bonsvar dise bir sefīr
Ṣunsa yüz dirhem zehīr
Der-ān alur içerler
Dirler güzel pād-zehir

232

Ṣoyılurlar ṣoymazlar
Ṣarf iderler almazlar
Tek denilsün mösiyö
Başḳa devlet bilmezler

233

Büyüklerin ḫorlamaḳ
Firenglere ḳovlamaḳ
Eñ ziyāde ẕevḳleri
İslām görse ḫırlamaḳ

234

Şükür bunlar çoġaldı
Müslümānlıḳ ḳışaldı
Avrupa'da cizvitler
Cem'iyyeti azaldı (1420)

235

Sözde ḥakīm meşrebler
Nev'an Volter meẕhebler
Faḳaṭ işiñ ṭoġrısı
Efrenc içün merkebler

236

Binmeklige münāsib
Dimiş cümle muḥāsib
Velev olsun her biri
Ṣāḥib rüteb menāṣib

237

Mādām uzun dilleri
Kemersizdir belleri
Yılan yiyen bir ṭabīb
Bilmez nedir yolları

238

Diler şıḳça gezsünler
Oḳusunlar yazsunlar
Maṭlūbları degil mi
Rāḥat gezsün ṭozsunlar

239

Bu bir nev‘-i ḥayvānlıḳ
Ḥāṣā degil insānlıḳ
Çapḳınca bir yaşayış
Çün beglerce ‘irfānlıḳ (1425)

240

Bilen bilür mādeyi
Ḥabbe ḳubbe ḥāddeyi
Yutmuş fili ḳarınca
Geçmiş Mışr’ı Cidde’yi

Laṭīfe der Muḥarrir-i Faḳīr

241

Firenglerde çoḳ eşek
Añlayışda pek gevşek
Conlar cāmıs ḳaṭırken
Diyorlar ki hep eşek

242

Vāḳi‘ der-kār ḳarābet
Münāsebet terbiyet
Lākin cāmıs ḳaṭıra
Merkeb dimek ġabāvet

243

Bunlar teper ayaḳla
Pek içer bir dudaḳla
Ẓabṭ olunur degiller
Her gün yüzer ṭayaḳla

244

Dirler yoḳdur ḥayāmız
Lākin belli dāyemiz
Cedlerimiz ḫoş ma‘lūm
Atdır faḳad dayımız (1430)

245

Anıñçun ḳıymetliyiz
Güçli hem ḳuvvetliyiz
Nārin ḳulaḳ çöp ḳuyruḳ
Be-ġāyet zīnetliyiz

246

Nādüri'l-vücūdlarız
Ziyāde ẓarīfleriz
Ger ārzūmuz olmazsa
Görmeli kim n'eyleriz

247

Lāzım degil orası
Pek gizli mā-verāsı
Açıḳ açıḳ söylenmez
Ḥürriyet mācerāsı

Ẕeyl

248

Faḫr u kibr ü naḫvetde
Şeyṭānlıġa nisbetde
Yoḳdur meẕkūr conlarıñ
Miṯli hīç bir milletde

249

İstanbul'da türedi
Birden bire üredi
Selānik dönmeleri
Alsun condan ḳredi (1435)

250

Çünki iġfāl izlālda
Her bir ḳāl u ef'ālda
Ders virirler onlara
Aldanmaḳda her ḥālde

251

Re’īsleri Paris’de
Bir ḳolu da var Fars’da
Pek çoḳ cünd ü efrādı
Rusya’da Ḳıbırıs’da

252

Merkezleri İstanbul
Mışır’la Sivastopol
Londıra’da Nemçe’de
Eksik degil elle ḳol

253

Yetmiş yılda çoġaldı
Çoḳ yerlere ṭaġıldı
Ẓann olmaya ferd-be-ferd
Belli olup ṣayıldı

254

Lāzım degil tereddüd
Conlar itdi ta‘addüd
Çinganeden alçaḳlar
Ḥaḳḳa itmez ta‘abbüd (1440)

Ḫātime

255

Conlar dir ki firengler
Bizim ile hem rengler
Cins ü mezheb ṭanıyan
Hem ‘ādī hem zü-rengler

256

Böyle ṭuyduḳ inandıḳ
Dīnsizlige ṭayandıḳ
Ẓann olmaya i‘tiḳād
Dīn bendine ṭıḳandıḳ

257

Biri bize Türk dise
Kürkümüze börk dise
‘Ale’l-ḫuṣūṣ İslāmca
Meẕhebleri berk dise

258

Aṣla ḳabūl itmeyiz
Zīrā meẕheb ṭutmayız
Bunlardan baḥṣ eyleyen
Bir meclise gitmeyiz

259

Gitsek bize ‘ār gelür
Dünyā başa ṭar gelür
Elmās gibi adımız
Üstüne ġubār gelür (1445)

260

Ḳulüplerde ṭuyılur
Adımız Türk ḳoyılur
Ḥattā cezā olmaḳçun
Gözlerimiz oyılur

261

Dirler n’oldı ciddiyet
Medeniyyet ḥürriyet
Bunlar dönmüş fikrinden
Türklük bulmuş germiyet

262

Ḳalḳsun şināsāğlasun
Yürecegin dağlasun
Gitdi boşa emekler
Ḳaraları bağlasun

263

Āgāh olsun Āgāh Beg
Hem raḥmetlik Żiyā Beg
Aḥmed Miṭhat a‘rāfda
Dönme olmuş Nūrī Beg

264

Ebu’ż-żiyā Tevfīḳ’iñ
Bī-ḥad refīḳ şefīḳiñ
Hep ḳurıdı kökleri
İlk ṣafdaki ṣadīḳiñ (1450)

Taḥḳīḳāt-ı Maḫṣūṣa

265

Şimdi conlar meydānda
Eñ revāclı cihānda
Hep gençler hem şāblardır
Biri degil dermānde

266

Ayrılmışlar Türklerden
Kürdlerden yörüklerden
Ṣıyrılmışlar külliyen
Türkī örnek renklerden

267

Con ḳonulmış adları
Artmış aġız dadları
Esli ‘aḳllı Türkleri
Taḥḳīrdir mu‘tādları

268

Pek çoḳları Paris’e
Londıra’ya Ḳıbrıs’a
Sefer ḳılup geldiler
Eger mevsim yaz ise

269

Çoġı ḳalup ḳışladı
Ordan Türki ṭaşladı
Ekṣerişi açlıḳdan
Gebermege başladı (1455)

270

33 oldılar
Ṭayanmayup öldiler
Ḳalanları yalvardup
İstanbul’a geldiler

271

 burda birleşdi
Birer yere yerleşdi
Ẓāhir ḥālde ḫünkārla
Ṣanki bir az uzlaşdı

272

Çünki serde gençlik var
Elde yoḳdur başḳa kār
İçlerinde ulı az
Hem şāblardır hem bekār

273

Aldıḳları aylıḳlar
İḥsān ‘aṭā yıllıḳlar
Ḥesāb olsa şöylece
Kimse dimez alıḳlar

274

Ancaḳ öyle aylıḳlar
Fevḳa’l-‘āde bolluḳlar
Hīç yaḳışmaz Allāhca
İstiḥḳāḳsız yıllıḳlar (1460)

275

Dinse ‘ifrīt olurlar
Birbirini bulurlar
Dökilürler ḳarşıya
Görmeli kim n’olurlar

276

Da‘vet olur ḳumpanya
Döner ḳonyaḳ şampanya
Tütsülenür ḳafalar
Dirler Paris Almanya

277

Bize vaṭan olmalı
Yoḫsa düşüp ölmeli
Yāḫūd ḳadr u şānımız
Türklerce bilinmeli

278

Yoḳsa foya boyalar
Deve köşek mayalar
Birbir çıḳar meydāna
Deñizdeki ḳayalar

279

İner göze yaşlara
Ḥattā çaḳıḳ ḳaşlara
Āḫir kesād elverir
Nümāyişe işlere (1465)

280

Hele şimdi birimiz
Paris görmüş erimiz
Tanẓīm itsün bir jurnal
Ḫaber virsün yerimiz

281

Disün begler vehleten
Bi’l-ittifāḳ cümleten
Gidecekler Paris’e
And içdiler defʿaten

282

Hem de daḳīḳ söz ile
Rumūz ile remz ile
Ḫaṭırlıca çoḳ kişi
Ḥāżırlanmış biz ile

283

Fıḳrasını derc itsün
Ammā güzel ḫarc itsün
‘Ale’l-ḫuṣūṣ conluġı
Maṣonluġa mezc itsün

284

Ṣoñra bizi baṣarlar
Ẓann olmaya aṣarlar
Olsa olsa bir ḳaç gün
Keyfimizi ḳaṣarlar (1470)

285

Sū’al cevāb oluruz
Biz ḳurtılur ṭurırız
Āḫir-i kār şöylece
Cevāb verir yüririz

Ṣūret-i Cevāb

286

Biz bu ṣavı sözleri
Ṣadāyı āvāzları
Diñlemeyiz ṭuymayız
Alaturḳa sāzları

287

Zīrā yüksek ‘aḳlımız
Pek sāmīdir fikrimiz
Çoḳ olmalı aḳça kim
Ḫālī ola ẕihnimiz

288

Temiz başla üst-ile
Genç dinç eşle dost-ile
Tekmīl tertīb bir şıḳlıḳ
Eldivenli dest-ile

289

Lāzım gezmek eglenmek
Begoġlu’nda diñlenmek
Emṡāl aḳrān içinde
Beg dinilüp bellenmek (1475)

290

Ot at ile ‘araba
Hem sīyās hem mu‘ribe
Elzem degil ya nedir
Başılur mı türāba

291

Büyüklügi iẓhāra
Zeyrekligi iżmāra
Muṭlaḳ lāzım o şeyler
Dinmemek con bī-çāre

292

Ḫuṣūṣ ṣayfī şitā'ī
Ḳonaḳla köşk sarāyı
'Add ideriz pek mühim
Debdebe ve dārāyı

293

Maṭbaḫ kiler tām tertīb
Aşcı işçi dil-firīb
Hem de madam madmazel
Sofracılar pek edīb

294

Olmaḳ gerek nev uṣūl
Lāzım degil başḳa yol
Çünki ehem bizlere
Hem iḳtiṣād hem ḳabūl (1480)

295

Geldikde bir Parisli
Almanyalı ya Ruslı
Dimek gerek āferīn
Bu beg ġāyet nāmūslı

296

36 Her şey alafranḳa
Ḳopmuş ḳayd u pranḳa
Yanmış Türklük ta‘āṣṣub
Ḳalmamışdır tek yonḳa

297

Müjdeler senyorlara
Her teraḳḳī-pervere
Degil cizvit maṣonlar
Ḥattā monsenyorlara

298

Şu cihetle aḳçeye
Bolca aḳça pākçaya
‘Ale’l-ḫuṣūṣ pek vāsi‘
Baġlayalı baḳçaya

299

Lüzūm yoḳdur dinilmez
Olmaz ise hīç olmaz
Ma‘a-mā fīh o aylıḳ
Bize çoḳ da görülmez (1485)

300

Tecrübemiz ziyāde
Her ḳāre iḳtiṣāda
Minnetsizlik baḫṣinde
Vüs‘ümüz ḫāriḳ-‘āde

301

Avrupa efkārını
Mülküñ nef‘ ü żārını
Ra‘nā bilür añlarız
Yārini aġyārını

302

‘Aḳl u fikir başdadır
Kim söylemiş ḳaşdadır
Varsun olsun dürdümüz
Tamām yetmiş yaşdadır

303

Biz de taṣdīḳ eyleriz
Cismen te’yīd eyleriz
Faḳad rütbe manṣıb kim
Sinni māni‘ bilmeyiz

304

Gördük mekteb medrese
Devām itdik her derse
Taḥṣīl itdik tamāmen
Coġrafiyā hendese (1490)

305

Ḥattā ‘ilm-i ḥuḳūḳda
Fenn-i şi‘ir vufuḳda
Vardır yed-i ṭūlāmız
Beşş-i enfüs ufuḳda

306

‘Aṣrıñ germ ü serdini
Baḥriñ cez̲r ü meddini
Keşf itmişiz bi’t-tamām
Ḫalḳıñ sa‘y u cehdini

307

Deryā-diliz her fende
Ma‘ārifde fünūnda
Dirāyet ü kifāyet
Me’mūllarıñ fevḳında

308

Begoġlunca ma‘rūfuz
Firenglerce ma‘lūmuz
Zeyreklikde ‘aḳılda
Avrupaca meşhūruz

309

Gidüp gelen a‘żāmız
Erkānımız eczāmız
Londıra’da Paris’de
Muḳīm olan evrāmız (1495)

310

Ṣıyrılmışdır Türklükden
Ta‘aṣṣubdan perklikden
Zīrā bilüp añladıḳ
Ḫaẓẓ aldıḳ firenglikden

311

Şu Türklügüñ şöhretin
Fesle püskül ṣıḳletin
Atdıḳ başdan ḳurṭulduḳ
Müslümānlıḳ ḥüccetin

312

Bugünki gün her firenk
Diyor zīrā bilā-şek
Onlar māni‘ i‘māra
İtmelidir redd ü terk

313

Biz de taḳdīr eyleriz
Ġāyet muḥaḳ söyleriz
Avrupa’nıñ oḳulun
Cāndan tevḳīr eyleriz

314

Ne lāzımdır ta‘aṣṣub
Farḳ u tefrīḳ tezebzüb
Ḳurtılanlar ḥaḳḳında
Taḳbīḥ tevbīḫ ta‘accüb (1500)

315

Ḥācet mi var mezhebe
Lüzūm varken zehebe
Uydırmalı ḥāṣılı
Her bir işi meşrebe

316

Ne isterse ṭabī‘at
Ulu cehle ‘azīmet
İdüp ‘ömür sürmeli
Budur şān-ı dirāyet

317

Aḥmaḳlıḳdan geçmeli
Güzel yiyüp içmeli
Āḫir-kelām cihāndan
Türklük lafẓı uçmalı

318

Herkes işin ‘āşını
Yoldaşını işini
Ḫuṣūṣ ‘īş ü nūşını
Hem de üsti başını

319

Tām Avrupa uṣūli
Re’yi fikri ḳabūli
Üzre icrā itmeli
Ta‘ḳīb ḳılup bu yolı (1505)

320

Ḳurtulmalı ḫasārdan
Sefāletden żarardan
Vazgeçmeli külliyen
Eski ‘aḳl u efkārdan

Laṭīfe Li-nāmıḳıhi

321

39 Añlamalı ṣaçmayı
Dört na‘l ile uçmayı
On bir buçuk yaşında
Aḳla ḳara seçmeyi

322

Her biri bir olmaḳda
Yatdıḳları yataḳda
Neler ḳurup söylerler
Köşelerde bucaḳda

323

Ḳāle gelmez mecnūnluḳ
Masḫaralıḳ maġbūnluḳ
Belli olsa gerekdir
Bundan conluḳ maṣonluḳ

324

‘Acāyib bir cānbāzlıḳ
Ḥoḳḳa-bāzlıḳ ustalıḳ
Eger bunlar degilse
Muṭlaḳ sārī ḫastalıḳ (1510)

325

Zīrā şüphe ḳalmıyor
Başḳa ma‘nā çıkmıyor
İşbu fesād yüzünden
Olmadıḳ şe’n olmuyor

326

Ta‘mīm olup gitmekde
İslāmiyet bitmekde
Edeb aḫlāḳ perdesi
Tekmīl yanup tütmekde

327

Rūmla Ermen cuhūdlar
Cizvidlikle ālūdlar
Dügün bayram itmekde
Monsenyorlar ḥaydūdlar

328

Ḥāṣıl taḫta ḳurusı
Yevm-i ebter borusı
İslām içre türeyen
Meẕkūr conlar sürüsi[211]

Meşhūdāt

329

Fir‘avun Ḳārūn-ile
Conlar da maṣon-ile
Ana baba bir ḳardaş
Cümlesi ṭā‘ūn-ile (1515)

330

Bir conla kim görişür
Maṣonla da birleşür
Ṣanki çalı dikeni
Üst baş birden iyleşür

[211] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

331

Muḳadderdir yırtılmaḳ
Dīn ḳaydından ṣıyrılmaḳ
Olur ḥayā yayḳını
Mümkin olmaz ḳurtulmaḳ

332

İnsān ḳalur çır çıplaḳ
Yalın ayaḳ baş ḳabaḳ
Farż it ḳapmış yuṭmuşdur
Her varını bir çaylaḳ

333

Bilsün böyle sulṭānım
Hep yārānım iḫvānım
Ay aydındır gün belli
Yoḳdur z̲erre yalanım

334

Ġāyet mühlik bir ‘illet
Fevḳa’t-tavṣīf muṣībet
Demişlerdir conluġa
‘Umūm ehl-i ḥaḳīḳat (1520)

335

Şāhid buña vuḳū‘āt
Meşhūdāt u şu’ūnāt
Ḥikmet ḳıldı istilā
Arżı işbu beliyyāt

336

Şu ‘illet ü denā’et
Ma‘a’l-ġafle sefāhet
Ża‘f-ı dīnden vel-ḥāṣıl
Dürlü dürlü veḫāmet

337

İrdi ḥayfā enāma
Gelmez vaṣf u i‘lāma
Mu‘īn olsun hemān Ḥaḳ
Tekmīl ehl-i İslām’a

338

Celb itseler Loḳmān’ı
Eṭibā-yı cihānı
Ṣorsalar ki nedir bu
İnfāẕ idüp fermānı

339

Dirler ‘illet firengi
Olmaz belli hīç rengi
Geçmiş erkek dişiden
Ta‘yīn idilmez rengi (1525)

340

Başḳalaşmış ḳanları
Ölükleşmiş cānları
Mefḳūd olmuş ḥaḳīḳat
Dīnleri īmānları

341

Ne mevcūddur ne ma‘dūm
Ne meşhūrdur ne mevhūm
Mümkün degil tavṣīfi
Diller ebkem ḳalb maġmūm

342

İşbu maḳrūb sürüsi
Mużırr eşek arısı
Geçsün seyf-i ‘Alī’den
Hīç ḳalmasın birisi

343

Ḳonduḳları ḫāneden
Me’vādan kāşāneden
Ḫayır ḳalmaz ḥaḳīḳat
‘Āḳıldan dīvāneden

344

Ḥattā bugün bunlardan
A‘nī marīż conlardan
Görmüş idik birini
Nevi‘i ṭā‘ūnlardan (1530)

345

42 Bildik olmuş pek ḫasta
Gebermege şāyeste
Ġarīb eñ ṣoñ nefesle
Söyler Paris triste

346

Biz añarız Medīne
Ṣorar mel‘ūn adı ne
Hem de ḥiddet şiddetle
Söyler bunuñ ṭadı ne

347

Baḥṣ açarız Mekke’den
Beytullah’dan Bekke’den
Söyler ḫabīṣ ḥaẓẓ itmem
Cāmi‘lerden tekyeden

348

Aman añman şunları
Zemzemi ma‘cūnları
Sizden hīç doḳtor m’olur
İslām’ıñ[212] meftūnları

349

Ḳalḳıñ gidiñ yanımdan
Bıḳdırmayıñ cānımdan
Baḳsun baña bir ṭabīb
Olsun ḳanı ḳanımdan (1535)

350

Biz ṭabī‘ī meşrebiz
Re’yimizde serbestiz
Her şey yapan ṭabī‘at
Ġayrı nesne bilmeyiz

[212] Metinde “İslāmıḳ” olarak kayıtlıdır.

351

Ölür isem ölürüm
Ṣoñra yine gelürüm
Gerek tilki ger bayḳuş
Ne olursam olurum

352

Onı bilür ṭabī‘at
Budur ḥikmet ḥaḳīḳat
Ben dīn meẕheb ṭanımam
Hīç virmeyiñ eziyet[213]

Laṭīfe

353

43 Ṭabīb buña n’eylesün
Naṣıl ‘ilāç söylesün
Yoġurt virse ḳara der
Gülsün yoḳsa aġlasun

354

Tekmīl ḳanı ṣulanmış
Çirk-āb ile bulanmış
Şifā dinse bal içün
Söyler ṭuydum yalanmış (1540)

355

Hem de çıḳar Ḳonya’da
Engüri’de Ünye’de
Mādām degil Atina
Aġza almam dünyāda

[213] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

356

Şifā diyen Türklerdir
‘Arab ‘Acem Kürdlerdir
Bunlar ise müslim ki
Hem aḥmaḳ hem mürdlerdir

357

Balda şifā var dimek
Yāve-gūluḳ eylemek
Eger olsa ‘aḳlıñız
İtmezdiñiz diñlemek

358

Nedir öyle i‘tiḳād
İnanmaġı i‘tiyād
Her şey’ yapan ṭabī‘at
Ma‘lūm sened istinād

359

Siz de bāri ṭoplanıñ
‘Aḳlıñızı ḳullanıñ
Uyuñ geliñ bizlere
Budaḳlanup dallanın (1545)

360

Böyle ḳalup gidişle
Türkī reftār revişle
Avrupa efkārına
Bīgānelik idişle

361

44 Olmaz gitmek ileri
Ḳalursıñız pek geri
Ḥattā farḳ itmezsiñiz
Öküzleri peykleri

362

Sözüm ḳılıñ telaḳḳī
Olmaz Türk'de teraḳḳī
Meger cāndan itmeli
Ta'aṣṣubdan teveḳḳī

363

Çıḳarmalı taḳyeyi
Giyinmeli şapḳayı
Fesle bunuñ farḳı yok
Ḥabbe yapmañ ḳubbeyi

364

Baḳmañ eski Türklüge
'Arab 'Acem Kürdlüge
Dilerseñiz vedā'ı
Şimdiki züğürtlüğe (1550)

365

Gidiñ birbir Paris'e
Devām idiñ her derse
Geçiñ yañlış ẕehābdan
Maṭlūbuñuz kār ise

366

Atıñ yerli metā‘ı
Döküñ balı ḳaymaġı
Geçiñ ḳarşı yaḳaya
Görüñ çaġı uçmaġı

367

Ol güzelim balolar
Ḳafe şantan balozlar
Avrupa’dan seçilüp
Birbir gelen şuḫ ḳızlar

368

‘Ömre cilā-baḫş ider
Ḳalbe ṣafā-baḫş ider
Faḳaṭ Türkle ünsiyyet
Göñle cefa reşş ider

369

Ḥāṣıl biraz açılıñ
Şu Türklükden seçiliñ
Birlik olup ṣu gibi
Her bir ḳaba dökiliñ (1555)

370

Ḳulüblerde kibārla
Ṣāḥib ‘aḳl u efkārla
Ḳılup ülfet ünsiyyet
Ṣāḥib-vaz‘-i vaḳārla

371

İstifāża eyleyeñ
Ṭoġrı yolı añlayañ
Fikr-i cedīd ehliniñ
Nuṭuḳların diñleyeñ

372

Ma‘lūm şeyḫler ḫˇāceler
‘Aḳlıża‘īf ḥācīlar
Ülfetleri rūḥ ṣıḳar
Ana baba bacılar

373

Bütün eski Müslümān
Ne ‘aḳıl var ne ‘irfān
Hep ḳabalıḳ moralı
‘Emmi dayı dāderān

374

Çoḳ oldı ben ayrıldım
İçlerinden ṣıyrıldım
Ṣoñra yenge eltiye
Ḫˇācelige ḳayrıldım (1560)

Laṭīfe

375

Añlamalı ḫˇāceyi
İstanbullı maçayı
Pişmiş kelle ṭandırlan
Gör ṭırnaḳdan paçayı

376

Begler böyle boş ḳabaḳ
Yalın ayaḳ baş ḳabaḳ
İnanmazsañ Şişli'ye
Begoġlı'na çıḳ da baḳ

377

Hünerleri cānbāzlıḳ
Ustalıġı ġammāzlıḳ
'Acāyib bir ḳumpanya
Ẓann eyleme pek azlıḳ

378

Yekūn ṭutmaz miḳdārı
Çoḳdur a'żā muḫtārı
Re'īsleri ḳaṭırdır
Eşekdir mühürdārı

379

Muḫbirleri ṣañṣardan
Cinsi bitmez enṣārdan
Süsli fāre gelincik
Tilki gibi aḫyārdan (1565)

380

Gözden sürme çekerler
Hīç görünmez geçerler
Göz açımı 'Acem'e
Tülden ḫaftān biçeler

381

Yan kesici başları
Para çalmaḳ işleri
Genç dinç emred şāb yigit
İşbu Müslim puşları

382

‘İffet ‘işmet bilmezler
Ḥelāl ekmek dilmezler
Biñ bir lira çarpsalar
Bir kerecik gülmezler

383

Dirler azdır oyuna
Fażla ḳalmaz ḳoyuna
Ancaḳ yeter bir ḳıza
Artmaz şopu şoyuna

384

Ḳızsa vaṭan ġarībi
Avrupa’nıñ erībi
Farżdır iġnā eylemek
Bize ol dil-firībi[214] (1570)

İstiṭrād

385

47 Ṭut yol keliñ perçemin
Ḳabaḳ başda her telin
Varsa devā tertīb it
Sür başına merhemin

[214] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

386

Zīrā eşek herīfler
İnsānlıḳdan ḥarīfler
Con denilen añılan
Çapḳınlıḳda ẓarīfler

387

Bütün ebleh-fırībdir
Her ni‘metden ġarībdir
Rūḥı gitmiş ṣūrete
Beñzedilür erībdir

388

Tām ḳālıb u ḳıyāfet
Ẓāhirde pür neẓāfet
Birin ṣoysañ ḳażārā
Añlaşılur ḫabāṯet

389

Burun düşer ḳoḳudan
‘Aḳıl şaşar ḳayġudan
Dinür bunlar geçmişdir
Edeb ḥayā ṣayġudan (1575)

390

Ābdest ġusül ṭahāret
İnsānlarca neẓāfet
Yüz çevirmiş bunlardan
Sa‘ādetle leṭāfet

391

Şehr içinde neẓāfet
Ten içinde ṭahāret
Ni‘metinden maḥrūmdur
İşbu ehl-i şeḳāvet

392

‘Aceb rūḥsuz heykeller
Hem de foḍul hem keller
Günāh işler söyleyen
Bunlar nergis yā güller

393

48 El-ḥaḳ zaḳḳūm aġacı
Ḳoḳuları pek acı
Yaḳmaḳ yalın āteşde
Çapḳınlarıñ ‘ilācı

394

Gül aşlansa ṭutmazlar
‘Anber olup tütmezler
Hep işleri ihānet
Ḫayr u ṣavāb itmezler (1580)

395

Bunlar ile ünsiyyet
İden bulur muṣībet
Miḳrop dinen böcekler
Hep bunlardan ‘ibāret

396

Ḥāşıllardır zinādan
Kim bilür ḳaç babadan
Her ḥālleri şāhiddir
‘Ārī süm‘ ü riyādan

397

İsimleri Türkçede
‘Arab Arnavutça da
Ḫāliṣ piçdir şüphesiz
Urum Ermen Kürdcede

398

Firengcesi miḳrobdur
Def‘i ref’i maṭlūbdur
‘Umūm aḳvām ḳatında
Meşrū‘ mendūb merġūbdur

399

Tehist ile farḳları
Yoḳdur demiş çoḳları
Dehriñ ḥaḳ-bīnleriniñ
Ṣaddaḳ vardır ḥaḳları (1585)

400

Aranşitler efrādı
İştirākçı āḥādı
Ḥükmen mensūb conlara
Müstebidler cerādı

401

49 Ṣorsañ inkār itmezler
Ḳaṭ‘an işrār itmezler
Çün bes belli kārları
Bilür de ‘ār itmezler

402

Ṣat iderler velvele
Ḳartal gibi ġulġule
Tehist aranşitlerle
Ṭutışurlar el ele

403

Mūmyā tertīb iderler
Ḫalḳı tehdīd iderler
Eger mümkin olursa
Arżı taḫrīb iderler

404

İşbu ṣınf-ı esāfil
Ḥaḳ’dan ḳorḳmaz erāzil
Her ḳavimden müretteb
Tām ecnād-ı ‘azāzil (1590)

405

Lākin benim maṭlūbum
Tafṣīlātdan maḳṣūdum
Taḳrīr itmek fi’l-cümle
Ātīdeki meşhūdum

Li-nāmıḳıhi

406[215]

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ermeni’den farḳı yoḳdur conlarıñ
Rūmlara ḫıdmetçi bu mecnūnlarıñ
Yetmiş iki bir de yarım artığı
Her meziyyet müflisi maġbūnlarıñ

407

Fā‘ılātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Dört ṣınıfdan azmadır ol eşḳiyā
Birbirinden ayrı degil bī-riyā
Biri ‘avām biri ḫavāṣ o biri
Hem şerīr hem ḫayra māni‘ evliyā

408

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Çünki bunlar bī-ḥayā esnāfıdır
Şer‘ ü dīn sevmezleriñ aḫlāfıdır
Ġāliben bundan içün kim ḥükm olur
Çar Rus yā İngiliz ecnādıdır

409

50 *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

Ṭapınırlar her Fransız kimseye
Ẓāhiren muġber olurlar Lemse’ye
Çoḳ severler Ṣırplıyı Bulġarları
Müslim ismin hīç ḳomazlar Rusya’ya (1595)

[215] 406’dan itibaren konuyla alakalı 7 tuyuğ (406-412) vadır. Konu devam ettiği için dörtlük numaralaması verilmiştir.

410

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Hep İtalyan ḳızlarınıñ ‘āşıḳı
Dostlarıdır Rūmla Ermen şıllıḳı
Muṭlaḳan bu şıḳlar içün nev-ẕuhūr
‘Irż u ‘işmet ‘ilm ü ḥikmet ḳıtlıḳı

411

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Evleri yoḳ yerleri çoḳ begleriñ
Her biri dört madmazele erleriñ
Rūḥ var dimek sözünde[216] pek günāh
Yüzleri düzgünli bu erkekleriñ

412

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Elbisece farḳları var dişiden
Yoḳsa degil kendiler er kişiden
Varsa şekki eylesin taḥḳīḳ aşlıñ añlasın[217]
Emīn olsun sözlerimi işiden[218]

413

Umūr dīde sāl-ḫūrde
Taḳī naḳī şeb-zinde
‘Ālim ‘āmil hem ‘āḳıl
Ma‘ārifle ālūde

[216] Metinde “sözlerinde” şeklinde kayıtlı bulunan kelimenin mana ve vezin açısından “sözünde” olarak düzeltildi.
[217] Mısranın vezni; “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün”dür.*
[218] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

414

Emīn muḥsin hem faṭīn
Senedleri pek metīn
Vicdānları muḳaddes
Ehlü’ş-şühūd vel-yaḳīn (1600)

415

‘Ale’t-taḥḳīḳ şiḳātdan
Naḳī taḳī ẕevātdan
Her sözleri bilā-şek
Ḥaḳāyıḳ beyyinātdan

416

Taḥḳīḳ itdim ḥāllerin
Reviş refṭār ḳāllerin
Meẕheb meşreb ẕehābla
Āmāl u efkārların

417

51 Ma‘a’l-ḥüzün vel-keder
Didiler ey derbeder
Meşhūd iken meydānda
Aḥvāl fi‘il her eṣer

418

Tedḳīḳāta ne ḥācet
Veḫāmet çün ‘alāmet
Vücūdları conlarıñ
Tamām eyler şehādet

419

Ḥāṣıl sözüñ ṭoġrısı
Ḥāṣā degil egrisi
Ḳahr eylesün bunları
‘Ālemīniñ tanrısı (1605)

420

Eñ ‘aḳıllı uṣlısın
Ṣarıḳlısı feslisin
Görür iseñ tīz ṣavaş
Ṣorma kimiñ neslisin

421

Zīrā bilmez ceddini
Ḥudūdını ḥaddini
Eñ evvel taḳrīr eyler
İslāmlıġıñ żıddını

422

Ceffe’l-ḳalem Ḳur’ānı
Ḥadīṣ tefsīr fermānı
İnkār ider bī-pervā
Dīn ü ‘ırż u īmānı

423

Ṭuymamışlar besmele
Ḳanda ḥamd u ṣalvele
Her babadan bir günā
İşitmişler ṣalṣala

424

Ne Müslümān ne kāfir
Şeyṭānlıḳda pek māhir
İşbu nā-pāk zümresi
N’itsün buña şeyḫ ẓāfir (1610)

425

52 Yād idilse ṭarīḳat
Ya añılsa şerī‘at
Fi’l-ḥāl ‘ifrīt olurlar
Ḳopar ḳızıl ḳıyāmet

426

Dirler geçdi onlardan
Semāvī ḳānūnlardan
Aṣla yoḳdur ḳorḳumuz
Ṣarṣardan ṭūfānlardan

427

Ḥattā meslek mezhebe
Dīn ü īmān meşrebe
Eylemeyiz i‘tiḳād
Ḥaḳ’dan dinen mevhibe

428

İşte böyle çapḳınlar
Dīnden yoldan ṣapḳınlar
Piçden ġayrı oḳunmaz
Bāġdan belden ḳopḳunlar

429

Māyeleri pīreden
Fransa’dan Şīre’den
Tamām şarāb ṭurışı
Degil bekmez şīreden (1615)

430

Maḳṣadları riyāset
Şān u şöhret şeḳāvet
İsterler kim ḳalmasun
Rūy-ı arżda sa‘ādet

431

‘Adūları şerī‘at
‘İffet ‘işmet diyānet
Faḳaṭ cāndan dostları
Dīnsizlikle denā’et

432

İşbu Müslim piçleri
Ya‘nī posdal ḳonaları
‘Irż [u] nāmūs şoyġunı
Conla maşon dinçleri

433

Edebden baḥs açarlar
Te’eddübden ḳaçarlar
And içerler nāmūsa
Ḥayāsızlıḳ şaçarlar

434

Da‘vāları ‘adālet
Her işleri ḫıyānet
Maṭlūbları ṭahāret
Kendileri ḫabāṣet (1620)

435

Āzrūları serbestlik
Faḳaṭ hevā-perestlik
Yoḳsa mülk ü milletçe
Ḥāṣā degil dürüstlük

436

Meftūnlardır iḳbāle
İstiḥḳāḳsız iclāle
Elden gelmez ḥaḳīḳat
Şaşmamazlıḳ bu ḥāle

437

Hīç emeksiz ḫıdmetsiz
Tekellüfsüz külfetsiz
Dirler olsun mālımız
Nihāyetsiz ḥesābsız

438

Ārzūları eglenmek
Sürtüp gezüp süslenmek
Gice gündüz z̲evḳ idüp
Yoruldıḳça diñlenmek

439

Yād olmaya isā’et
Sū’-i aḥlāḳ rezālet
Faḳaṭ te’mīn ḳılına
Serbestçe her ticaret (1625)

440

Amā tekmīl ‘ayārca
Ṭaġarcıġa şıġarca
Şeḳāvetiñ envā‘ı
Māhirāne kibārca

441

54 Dirler serbest gezilsün
Niçün yürek üzülsün
Külfet ḳalḳsun ortadan
Frenglikle bozulsun

442

Ḳurd ḳoyuna karışsun
Maḥabbetler ḳızışsun
Külfet māni‘ ülfete
Neft ile nār görişsün

443

Hem de dirler şöylece
Olmalıdır böylece
Ehli añlar bir lüġaz
Varsun olsun gülmece

444

Başı serin ṭutmalı
Fes giyinüp n’itmeli
Ne farḳı var şapḳadan
Emr-i nehī bitmeli (1630)

445

Zīrā māni‘ ülfete
S̱ervet devlet rāḫata
Ḥattā Volter buyurmuş
Muġāyırdır ḥikmete

446

Hem redd eyler ṭabī‘at
‘İlm ü iẕ‘ān reviyyet
Elzem olan zī-rūḥa
Serbestiyyet ḥürriyet

447

Ḳayd u ḳuyūd ‘ibādet
Nehye emre iṭā‘at
Bütün ‘ömür törpüsi
Ḳılmalıdır ḳanā‘at

448

Ne kim özler ṭabī‘at
Yapmaḳ onı ‘adālet
‘Aksin itmek i‘tiḳād
Ṭoġrısı pek ġabāvet

449

55 Türkler ise terk itmez
Bildiginden vazgeçmez
İşte bundan içün kim
Beri ileri gitmez (1635)

450

Hep ḳalurlar geride
Adem olmaz biri de
Ḥayvān gibi gezerler
Pāzārlarda ḳaryede

451

Ammā dönen bunlardan
Olan maṣon conlardan
Mes‘ūdlardır dünyāda
Pek memnūnuz onlardan

Li-nāmıḳıhi

452[219]

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
Añlasun efkārı her bir müslümān
Bellesün aġyār u yārı müslümān
Fehm idüp aḥvāli yaslar baġlasun
Şarḳ u ġarb beyninde meskūn müslümān

453

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün
Pek ḥarīmdir fikri bī-mezhebleriñ
Hep fesād tohmı Ebī Lehebleriñ
Dīn ü İslām nāmın imḥā **içündür**[220] muṭlaḳā
Sa‘y u ġayret ḫıdmeti bu kelbleriñ

[219] 452’den itibaren konuyla alakalı 11 tuyuğ (452-462) vadır. Bu tuyuğlarladan sonra konu devam ettiği için dörtlük numaralaması verilmiştir.
[220] Vezne göre “içündür” ibaresi fazladır.

454

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ṣūretā baḳsañ ṣanursın müslümān

Çünki begler belli ibn-i bin filān

Adların ṣorsañ iderler i‘tirāf

Yā Süleymān yā ki Nu‘mān bī-gümān (1640)

455

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ḥālbuki aḳvāl u fi‘l ü ḥālleri

Ecnebīden gelme re’sü’l-mālları

Dīn ü devlet milleti bī-intibāh

Maḥva maḫṣūṣ niyyet ü āmālleri

456

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Siz bu icmāliñ geliñ tafṣīlini

Lafẓ-i ḥarfiñ maṣdar-ı medlūlüni

Sem‘-i cānla diñleyüp ‘irfān idiñ

Sū’-i aḫlāḳ lafẓınıñ mefhūmunı

457

56 *Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

Kimi ḫırsız kimi kāẕib şarlatan

Ṣūret-i insānda ḫalḳı aldatan

Türkçesi conlar maṣonlar alayı

Ḥışn-ı dīn üstine dā’im ṭop atan

458

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Bunları ta‘līm iden Parislidir

Besliyen Almanyalı yā Ruslıdır

Nemse’den Londıra’dan İtalya’dan

Şüphesiz ol erẕel-i nās derslidir

459

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ṣad ḥayıf kim bir mu‘ammā ortada
Añlaşılmaḳ fi‘li ḳalmış arḳada
Yazılıyken her metā‘ıñ ḫidmeti
Ḥaṭṭ-ı bālā ile tekmīl marḳada (1645)

460

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Yā ki görmez oldı gözler marḳayı
‘Ādetā ṣañṣarı mārı ḳarġayı
Bi’l-ḫuṣūṣ ḳuzġun ḳaraḳuş ṣaḳṣaġan
Tilkiyi bayḳuşları hem ḫarḳayı

461

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Siḥr ile ġālib kör oldı dīdeler
Yā ki ḫ̆āba ṭaldı hep şeb-zindeler
Avrupa vü Asiya vü Rusya’da
Keyfe baḳsun raḳṣ ile şurīdeler

462

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

Ḥaḳ ‘ināyet eylesün bu devlete
Nūr-ı z̲ātı ḫürmetiçün ümmete
Ḳaldı zīrā her umūr u kār bugün
Maḥż-ı luṭf u raḥm-ı Rabbü’l-‘izzete[221]

[221] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

İfāde-i Maḫṣūṣa

463

Ẕikr olunan erāzel
Alçaḳ ‘ārsız esāfil
Ḥükmen cünd-ı şeyāṭīn
A‘nī conlar el-ḥāṣıl

464

57 Vāḳi‘ şeklen insānlar
Lākin fi‘len şeyṭānlar
Ḳavī ḫaşmı İslām’ıñ
İşbu alçaḳ nā-dānlar (1650)

465

Ḫıdmetleri şeḳāvet
Dīn ehline ihānet
Kāfir-ni‘am olmaḳlıḳ
Onlar içün ‘ibādet

466

Kibr ü naḫvet kārları
Re’fet şefḳat ‘ārları
Tekmīl aḫlāṭ üstine
Āh u enīn zārları

467

Refīḳlerdir yılana
Şefīḳler çün yalana
Ḫaşmlardır ez-dil ü cān
Dīn ü İslām īmāna

468

Nisbetleri rūḥānı
Ḫıdmetleri şeyṭānı
Bıḳdırırlar cānından
Dīn erbābı insānı

469

Pek çoḳları şehrīdir
Ḳalbleri çirk nehridir
Vücūdları ‘ādetā
Aḳ sereṭān zehridir (1655)

470

Cīva gibi ṭopraḳdan
Her varaḳdan yapraḳdan
Aḳın ider geçerler
Ḳuş ẓann olur ıraḳdan

471

Yol bulurlar sarāya
Belki maḥrem-ārāya
Her ne yapup yaparlar
Ḳurılurlar şūrāya

472

58 Ḥayret gelür şeyḫlere
Baḳdıḳça bu şūḫlara
Dirler ḳılmış teḳarrub
‘İfrīt maḥfūẓ şāhlara

473

Ḥāṣıl İslām conları
İnsānlıḳ ṣoyġunları
Unutdurdı şüphesiz
Vebāyı ṭā‘ūnları

474

Yerden peydā olurlar
Ḫalḳı ‘aceb ururlar
Ẓann olmasun ṭutılan
Ṣoñra şifā bulurlar (1660)

475

Bilmeyenler dir nerīm
Ḫalḳan bunlar pek kerīm
Ba‘de’t-tesmīm söylerler
Amān yā Rabbe’r-raḥīm

476

Bunlar naṣıl maḫlūḳdur
Sözde çoluḳ çocuḳdur
Yāḫūd neslen yā fi‘len
Hep evlād-ı çulluḳdur

477

Baḥṣ açalar ḥaḳḳānī
Ḳandırmaḳçun insānı
Ta‘līl ider yürürler
Eḥādīṣi Ḳur’ānı

478

Ġabīleri avlarlar
Zekīleri ṭavlarlar
İlḥāḳ idüp eṣnāfa
Aġız dilin bağlarlar

479

Bu ṣan‘atda māhirler
Keyd ü şerçün ẓāḫirler
Ṭīnetleri pek bozuḳ
Dişi erkek sāḥirler (1665)

480

59 Da‘vāları insānlıḳ
İnsānlarçün āsānlıḳ
Lākin fi‘len hem ḥükmen
Düşmenlik bī-īmānlıḳ

481

Ẕāt-ı pāk-ı Sübḥān’a
Melā’ike Ḳur’āna
Ḳaṭ‘an mü’min degiller
Enbīyā-yı ẕī-şāna

482

Faḳaṭ dirler insānız
Ṣāḥib ‘ilm ü ‘irfānız
Türkler tekmīl çobandur
Bizler a‘ḳal cüvānız

483

Ḥalline ḫırsızlıġıñ
Her nev‘i ‘ārsızlıġıñ
Ḳā’illerdir bilā-şek
Nāmūssuz yolsuzuġuñ

484

Bunlar hem piç hem gençdir
Çapḳınlıḳda pek dinçdir
Ḫā’inlikde İslām’a
Yürekleri şan ṭunçdur (1670)

485

Yedikleri ni‘metiñ
Sürdükleri devletiñ
Nām-ı İslām altında
İtdikleri rāḥatıñ

486

Muḳābili nankörlük
İnṣāfsızlıḳ dīnsizlik
Hemen maḫṣūṣ bunlara
Böyle şenī‘ bir dirlik

487

Taḥḳīḳ budur ḥaḳīḳat
Ḥayret ḥayret ṣad ḥayret
‘Aḳıl irmez sır irmez
Yā Rab nedir bu ḥālet

488

60 Çoban dinür insāna
Taḳrīb ile ḥayvāna
Bu da conluḳ şānı kim
Her sözleri efsāne

489

Yoḳ birinde hīç īmān
İnṣāf ez̲‘ān hem ‘irfān
‘İndlerinde bilā-şek
Müslümānlar hep çoban (1675)

Laṭīfe

490

Dīnsiz olan insānlar
Conlar gibi ḥayvānlar
Elbet ‘ālī bunlardan
Ḳoyun güden çobanlar

491

Çoban dimek ḫıdmetçi
Emek çeküp yiyici
Mü’min emīn Müslim ki
Bilmez şeyṭānlıḳ neci

492

Ḥāmil ‘abā deynegi
Güder ḳoyun inegi
Fayṭonı yoḳ atı yoḳ
Ayaḳdandır binegi

493

Lākin bī-dīn degiller
‘Irża mühīn degiller
Nāmūs içün cānların
Terk eylemez degiller

494

‘Aḥde vefā iderler
Ḥaḳ’dan ḥayā iderler
Teslīm alup emānet
Mālı gibi güderler (1680)

495

61 Ġāyet emīn olurlar
Ḥelāl ücret alurlar
İş görürler ṣıdk-ıla
Feyż ü raḥāt bulurlar

496

Ḳoyunları bölmezler
Südden yaġın belmezler
Emāneti ṭanırlar
Mühīn olup çalmazlar

497

Çünki tekmīl ehl-i dīn
Dāderāne müslimīn
Kiẕb ü nifāḳ bilmezler
Nāmūsları pek metīn

498

Söz dimezler muḳaffā
Faḳaṭ tekmīl muṣaffā
Hem de açıḳdan açıḳ
Yoḳdur luġaz mu‘ammā

499

Dirler dīnsiz olanlar
Çapḳın puşlar oġlanlar
Öz avları con imiş
Ṭuysun hep ṭuymayanlar (1685)

500

Conlar ḥükmen fāredir
Hep yüzleri ḳaradır
Semmi yerler süd gibi
Dirler derde çāredir

501

Düşkünlerdir ḳubūra
Ẕevḳ ü ṣafā sürūra
Ta‘cīzlikdir kārları
Dā’im mürūr ‘ubūra

502

62 Ḫırsızlıḳda māhirler
Pek inṣāfsız sāḥirler
Dinse sezā revādır
Nifāḳ içün ẓāhirler

503

İnsān bir şey çalamaz
Ḫalḳı yaḳup dalamaz
Ḳara köpek ḳurd gibi
Gördigine ṣalamaz[222]

İfāde-i Maḫṣūṣa

504

Olan ehl-i sa‘ādet
Eyler ḥelāl ticāret
Artdıḳça her ni‘meti
Ḳılan şükr ü ‘ibādet (1690)

505

Kār bilürler taḥṣīli
‘Ār bilürler ta‘ṭīli
Dirler biz ḥaḳ ḳuluyız
Yoḳdur bunuñ te’vīli

506

‘Ālim olur ümmīler
Ḳarındaşlar ‘ammīler
‘İlme ṭālib cümlesi
Bilmez bunı zemmīler

507

Yañlış diñler söylerler
Herze-gūlük eylerler
Çoban cüvān ne dimek
Ṣanki bilür añlarlar

[222] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

508

Ḥaẕẕ almayan ‘ilimden
Çoḳ ḫoşlanır ẓulümden
Kim söyledi Fir‘avun
Ḫoşlanmışdı Kelīm’den

509

63 Şu icmāliñ tafṣīli
Te’vīl temṯīl tebcīli
Mevdū‘ ehl-i ‘irfāne
Biḥaḳ taḥlīl teşmili (1695)

Ẕeyl

510

Her ḳavmiñ var çiftligi
Bāġla bāġçe yurdluġı
Ḳoyun inek canavar
Balḳanlığı ḳurdluġı

511

Her ḳavmiñ var cāhili
‘Ālim ‘āḳıl ḳāmili
Lākin conlar miṯāli
Çoban bilen ‘āmili

512

Yoḳdur bir memleketde
Uzaḳ yaḳın mülketde
Taḥḳīr böyle cinsini
Hīç bir ḳavm u milletde

513

Ḳoyun güden çobanıñ
Ḳalbi pāk Müslümānıñ
Ḳısmen yazı bilmeyen
Faḳaṭ ehl-i īmānıñ

514

Māyeleri ṣadāḳat
İstiḳāmet ‘adālet
Cevherleri riyāsız
‘Irż [u] nāmus diyanet (1700)

515

Dīndār olan bir çoban
Ḥayvān mıdır ya insān
Bunuñ farḳ u temyīzi
Mübeccelün bi’l-vicdān[223]

516

64 Olanlara muḥavvel
Süḫan degil mü’evvel
Meşhūdatıñ her ḳısmı
Ḥaḳīḳatle müdellel

517

Egri ṭoġrı meydānda
Her ḥīn ü ān zamānda
Ay aydındır gün belli
İş rü’yetde ‘irfānda

[223] *Yüce vicdanlı.*

518

İşbu rü’yet conlarda
Hem-pāsı maṣonlarda
Var dinilse īmān var
Dimek olur şeyṭānda

519

Bu da muḫıl ḥikmete
Salṭanata ḳudrete
Ẕaten olmaz i‘tirāẓ
İḳtiżā-yı ḫilḳate (1705)

520

Aç olmaz ṭoġrılarda
Ṭoḳ olmaz egrilerde
Yoḳdur ḫayr u menfa‘at
Bed-ṭıynet bügrilerde

521

Bir dīnsiziñ yılandan
Ḳaṭ‘-ı ṭarīḳ jāyāndan
Farḳı vardır ẓann iden
Ża‘īf düşer ‘irfāndan

522

‘Ayıb degil çobanlıḳ
Şeḳāvetdir jāyānlıḳ
Dīn ü nāmūs ehline
Maḫṣūṣ elbet civānlıḳ

523

Öyle merdān ḫūb civān
Olsun velev bir çoban
Mādām ḥüsn-i ḫulḳı var
Herkes bilür tām insān

524

Maṭlūb insān olmaḳdır
Ḥaḳ'dan ḥayā ḳılmaḳdır
Yoḳsa conlar miṡāli
Degil nā-dān olmaḳdır (1710)

525

Onlar ehl-i İslām'ı
Melek gibi aġnāmı
Birlik taḥḳīr iderler
Mü'min muḥsin enāmı

526

Ḥāşā böyle 'ārsızlıḳ
Ḥāyāsızlıḳ yüzsüzlük
Bir insāna yaḳışmaz
'İşyān küfrān dīnsizlik

527

Faḳaṭ ma'hūd conlara
Fir'avnı maṣonlara
Tām biçilmiş ḫaftāndır
Ḥaḳ nā-bīn nā-dānlara

528

‘Abā içre er yatar
Dā’im mücevvher ṣatar
Zībālara ṣarılmış
Segler ṣāḥibin ḳapar

529

Meydānda her ‘alāmet
Ef‘āl ider şehādet
Güneş gibi pek ‘ayān
Şeḳāvet ü sa‘ādet (1715)

530

Nedir disün maṣonlar
Fir‘avunlar o conlar
Gün balçıḳla ṣıvanmaz
Var olsun Müslümānlar

531

Ḥakdan ġāfil ḥayvānlar
Bī-dīn ma‘hūd nā-dānlar
Hemen disün ṭurmasun
İslāmlar hep çobanlar

532

66 Öyle demek ṭıyneten
‘Av‘av itmek ḫilḳaten
Ḥāllerine cesbāndır
Ḥaḳīḳaten ḥikmeten

533

Farż it çoban ümmīdir
Küleh-pūş bir ‘ammīdir
Lākin conlar miṣāli
Ne dīnsiz ne ẕemmīdir

534

‘Ayıb degil ümmīlik
Şeḳāvetdir ẕemmīlik
Bilmez cāhil maṣonlar
Nedir ḳudsī ‘ammīlik (1720)

535

‘Ammī dimek atadır
Teyze dimek anadır
İnanmayan bu söze
Ṣaḥīḥ veled zinādır

536

Ümmīlerdir atamız
Anıñ ile anamız
Vücūd içün bādī kim
Luṭf eyledi Ḫudāmız

537

Hep büyükler babamız
Hem-sinler[224] ḳardaşımız
Küçükler de bilā-şek
Evlādımız cānımız

[224] Metinde “hem-senler” olarak kayıtlıdır.

538

Baḳmaḳ gerek şu ḥāle
Ef‘āle hem a‘māle
Varsa sözüñ ḫilāfı
Gelsün ḳāle maḳāle

539

Faḳad uysun kitāba
‘Aḳla şer’a ḥesāba
Para itmez safsaṭa
Ma‘lūm ulü’l-elbāba (1725)

540

67 Edeb lazım insāna
Ṣāḥib ‘ilm ü‘irfāna
Ḫā’in o kim düşmüşdür
Dīne ‘aḳla bīgāne

İfāde-i Maḫṣūṣa

541

Dīn ṭutmaz bir kişiden
Ger erkek ger dişiden
Dost ṭutmanıñ farḳı yoḳ
Firengiye aşıdan

542

Tesmīm ider ḳanları
Yaḳar ‘azīz cānları
Ḫarāb ider tīzcecik
Bütün ḫānumānları

543

Ḳırar ‘ırḳ u a‘ṣābı
Maḥv eyler her niṣābı
Felāḥ bulmaz ḥāṣılı
Bu ‘illetiñ muṣābı

544

Tenfīr ider aḥbābı
Telvīṯ ider ensābı
‘Aciz ḳalur hekīmler
Bilmez nabżı ḥesābı (1730)

545

Kim bozılur şīrāze
‘Aḳlı irmez bu rāza
‘İllet eyler pek şiddet
Ḳulaḳ aşmaz āvāza

546

Ḥükmi artar eksilmez
Artıḳ uġrı kesilmez
Şehri ḳılar istilā
Miḳrobsuz şu içilmez

547

68 Muḫtel olur ‘āfiyyet
Ḫaṭırlarda cem‘iyyet
‘īllet ḳuvvet sür‘atle
Artıḳ eyler sirāyet

548

Her ocaġa evlere
Şehirlere köylere
Artıḳ ḳaçsun ṭaġılsun
Ehl-i īmān ṭāġlara

549

Zīrā yazıḳ onlara
Meydān ḳalur conlara
And içilse be'is yoḳ
Fir'avna maṣonlara (1735)

550

Bunlar ise ḫaṣm-ı dīn
İslāmlıġa ṣırf mühīn
Ḥıfẓ eyleye ümmeti
Hemān Rabbü'l-'ālemīn

[26][225]

Laṭīfe

1

Vefā ummaḳ bir condan
Şifā ummaḳ ṭā'ūndan
Yā ki dīne ri'āyet
Ummaḳ Çin'den Japon'dan

2

Mez̲kūr dīnsiz edebsiz
Meslek mez̲heb meşrebsiz
Ebī Leheb ecnādı
Con denilen örneksiz

[225] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

3

Bir ṣınıf ki şüphesiz
Ma‘ārifden neş’esiz
Erāzil ü esāfil
İnsānlıḳda şīvesiz

4

Mel‘ūnlarıñ maḳṣūdı
Fikr-i fesād ālūdı
Ḥükmen tamām añdırır
Bū Leheb’i Nemrūd’ı (1740)

5

Ḳan bürimiş gözlerin
Ḳaṭrān daḫi özlerin
Cinn ü şeyṭān yıḳamış
Çirk-āb ile yüzlerin

6

Ḳuduz gibi ṣaldırmaḳ
Ḫalḳı yaḳup yıldırmaḳ
Böyle böyle bī-ḫafā
İslām nāmın ḳaldırmaḳ

7

Maṭlūbları conlarıñ
Lā-şek bu mel‘ūnlarıñ
Gizli degil pek açıḳ
Fikri Fir‘avunlarıñ

8

Dīn diregin ḳal‘ itmek
Ṣaḥiplerin ḫal‘ itmek
Re’īs ḳılup Mervān’ı
Ḥelāl ḥarām bel‘ itmek

9

Ḥaḳlarından Ḥaḳ gelsün
Hem gözleri kör olsun
Boyunları şerī‘at
Seyfi ile urulsun (1745)

10

Bunuñ çoġı zādegān
Gizli degil pek ‘ayān
Baḥṣ-i dīn-i şer‘da
Ḥaḳīḳaten hep yayan

11

Ḳramerdir cüz’leri
Cizvitlikdir özleri
‘İlm-i İslām echeli
İnsānlıḳ uyuzları

12

70 Ḥarf bilmezler Ḳur‘āndan
Eḥādīṣdan fermāndan
Ṭapınurlar hevāya
Uṭanmazlar Yezdān’dan

13

Echel iken alçaḳlar
La‘n u ṭa‘na elyaḳlar
İnsānlıḳdan ḥaḳīḳat
Bī-ḫaber bu aḥmaḳlar

14

İnanmazlar Ḳur’āna
Hem Ḥabīb-i Yezdān’a
Mevt [ü] ba‘iṣ var mıdır
Getirmezler im‘āne (1750)

15

Ḥattā ṭa‘āt ṭahāret
Ābdest ġusül ‘ibādet
Ehli olan İslām’a
Bi’l-iltizām ḥaḳāret

16

Aydınları severler
Ḫatırların ṣayarlar
Dise biri dīnsizim
Ḳalblerine ḳoyarlar

17

Tīz olur[lar] yek-vücūd
Gizli degil ḫod-be-ḫod
Uṭanmazlar söylerler
Türkler cāhil hem ‘anūd

18

Ḥattā her gün namāzdan
Ābdest ġusül niyāzdan
Riyāżetle oruçla
Allāh diye āvāzdan

19

Ne olur kim yıḳsunlar
Nā-maḥreme baḳsunlar
Ḥaremlerin ḳızların
Alup sūḳe çıḳsunlar (1755)

20

71 Ḳadınları maḥbesde
Evlādları ḳafesde
Cefā çeker ez̲ālar
Görürler her nefesde

21

Böyle külfet ez̲iyyet
Ḫāric-i ez-ḥürriyet
Ḳavl u fi‘l ü aḥvālde
Olur mı hīç meziyyet

22

Ḫoşca yiyüp içmeklik
Her teklīfden geçmeklik
Dā’im baḳup endāme
Uyar ḫaftān biçmeklik

23

Ḥürriyete rāḥata
‘İlm ü ‘aḳlı ḥikmete
Elbet elbet muvvāfiḳ
Ṭabī‘ate ṭıynete
Ve fīhi

24

Bi’l-farż ābdest almaḳda
Ṣoġuklayıp ḳalmaḳda
Ma‘nāmı var bilinmez
Beş kez namāz ḳılmaḳda (1760)

25

Bunlar rāḥat ḥużūrda
Ẕevḳ ü ṣafā sürūra
Degil midir muġāyır
Ḫoşça mesrūr ‘ubūra

26

Açlıḳda da ma‘nā yoḳ
Yüzler ṣolar çar çabuḳ
Oruç ṭutan aç ṭuran
Ya aḥmaḳdır ya alıḳ

27

Bir de zekāt vermeklik
Ḫalḳı tenbel itmeklik
Bunuñ ile berāber
Ṣervetin bi[t]irmeklik

28

72 Bizler böyle ḥükm itdik
Öyle şeyi’ terk itdik
Belki meşhūr Ḳārūn’uñ
Ṭarīḳın taḳdīr itdik

29

İḳtiṣāda uymayan
‘Aḳla leyyin gelmeyen
Böyle serf ü isrāf kim
Avrupa’da olmayan (1765)

30

Şeyleri biz itmeyiz
Bir pūl i‘ṭā itmeyiz
Ḥāṣıl-kelām Türkleriñ
Hīç yolunı gütmeyiz

31

Gem boyunda idelim
Çıḳmaz yola gidelim
Zekāt diyü mevcūdı
Öyle isrāf idelim

32

Ḥaccı daḫi güzelce
Tedḳīḳ itdik uzunca
Gidemedik Türkleriñ
İ‘tiḳād ü izince

33

O ne külfet ne külfet
Ḥadsiz zaḥmet meşaḳḳat
Ḥācı denilmek içün
Maḥv-ı vücūd hem ṣervet

34

Ḳabūl olur şey degil
Şifā virir ḳay degil
Velev dinsün nefi‘ çoḳ
Açılacaḳ key değil (1770)

35

Verem olsaḳ içmeyiz[226]
Re’yimizden geçmeyiz
Türkler gibi Mekke’ye
Gidüp Zemzem içmeyiz

36

73 Diler dinsün süd gibi
Şāḫ-ı zehr-i bād gibi
Biz añladıḳ leẕẕetin
Terḳosdaki ṭad gibi

37

Bir de ẕikir ne dimek
Gice gündüz iñlemek
Ḫˇāb u rāḥat bilmeyüp
Āh u enīn eylemek

[226] Metinde “açmayız” olarak kayıtlıdır.

38

Baldan ṭatlı uyḳuda
Taṣavvurda ṣayġuda
Vāḳi‘ leẕẕet var mıdır
Ẕikr ü fikr ü ḳayġuda

39

Ne lāzımdır öyle şey
Şifā mıdır semli mey
Ma‘nāmı var açmaḳda
Sīnelerde dağla key (1775)

40

Gice gündüz āh ile
Ġamla ġuṣṣa vāh ile
Ġaflet idüp dünyādan
Terk-i ḥubb-ı cāh ile

41

‘Ömr ü ānı ifnāya
‘Unfuvānı imḥāya
Niçün geldik bes belli
Biz bu dār-ı fenāya

42

İnsān feraḥ olmalı
Oynamalı gülmeli
Gidermeli ekdārı
Ḫoşça ‘ömür sürmeli

43

Ḳışın uzun gicede
‘Ömür sürmek locada
Yazın daḫi ṣubḥa dek
Tiyatroda bāġçede

44

Ṣafā sürüp eglenmek
Yiyüp içüp diñlenmek
Keyfe gelüp cā-be-cā
Bülbül gibi dillenmek (1780)

45

Revā degil fenā mı
Meşrū‘ degil zinā mı
Hem de var mı zamānda
Esīr ṣanmak enāmı

46

Herkes şimdi serbestdir
Ẓann olmaya ser-mestdir
Ḥükm etmegin ḥürriyet
‘Ālem para be-destdir

47

Diledigin içmekde
Serbest ḳonup göçmekde
Ḳumāşına işine
Göre ḫaftān biçmekde

48

Ta‘aṣṣubdan geçenler
Begoġlu’na göçenler
Her ḳavm ile yek-vücūd
Olup yiyüp içenler

49

Ṭoġrı yola gidiyor
Elbet rāḥat idiyor
Zīrā Paris ḫalḳınıñ
Tām izlerin güdiyor (1785)

50

Gicelerde gündüzde
Balolarda balozda
Ḥattā evde otelde
Ḳançınmaḳ yoḳ bir ḳızda

51

Nev‘ ü cinse baḳılmaz
Ḳayd u külfet añılmaz
Ḥāṣıl dişi erkekden
Türkler gibi ṣıḳılmaz

52

Ḫuṣūṣ tiyatrolardan
Oynayan gül-rūlardan
Ṣafā gelür insāna
Ḳurtılur ḳayġulardan

53

Sesler çıḳar āfāḳa
Ḥaml olunmaz nifāḳa
Piyesler hep ciddīdir
Ḫıdmet ider aḫlāḳa

54

‘Aẕīm ‘ibret alınur
Dürlü ḥikmet bilinür
Eglencesi faẕladır
Hem de ḳah ḳah gülinür (1790)

55

Ḳızlardaki zībāyiş
Ḥüsn u ān [u] ālāyiş
Ḥaḳīḳaten baḫş ider
Göñle zehī küşāyiş

56

Ev barḳ gelmez ḫāṭıra
Bir dürlü muḫāṭara
Kimse dimez şu nedir
Eşek binse ḳaṭıra

57

Ġazlardaki aydınlıḳ
Ḳızlardaki bayḳınlıḳ
Ḥayret verir insāna
Ẕevḳden gelen şaşḳınlıḳ

58

Tā be-ṣabāḥ böylece
Uṣanç gelmez ẕerrece
Mü’ebbed bu ẕevḳ ü şevḳ
Bütün ehl-i kürrece

59

Ḥaḳ bu iken erenler
Bizleri ḫor görenler
Ta‘aṣṣubdan geçmeli
Özgelerin yoranlar (1795)

60

76 Keder ḳasvet gitmeli
Ẕevḳ ü ṣafā itmeli
Cārī olan her külfet
Maḥv olmalı bitmeli[227]

İstidlāl

61

Düzgün sürli yüz ile
Efrenc-vārī söz ile
Altun gözlük tek ṭaşlı
Nūr u ferli göz ile

62

Con denilen ṣoysuzlar
Nihlisden de ḫuysuzlar
Ya‘nī sözüñ Türkçesi
Hem cāhil hem dīnsizler

[227] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

63

Ne söylerler ṭuymalı
Añlayuban bilmeli
Ṣatdıḳları ḳozları
Cān gözüyle görmeli

64

Ṭolu mıdır boş mıdır
Yaman mıdır ḫoş mıdır
Ṣatup alan çapḳınlar
İbne midir puş mıdır (1800)

65

Ġāyet sehīl bilinür
‘Aynen ‘aynı görilür
Ṭa‘n itmeyen bunları
Arżda ender bulunur

66

O da aḥmaḳ ya alçaḳ
Buġday degil tām burçaḳ
Ya ki piçdir şüphesiz
Edebsiz bir yumurcaḳ

67

77 Ḥaṣıl bunlar cenābet
Her işleri cināyet
Anıñ içün dūr olmuş
Kendilerden diyānet

68

Çünki işbu ḳozlılar
Taḥḳīḳ iki yüzliler
Kitāb sünnet ḥikmete
Uymaz ‘ifrīt sözliler

69

Beñzemezler insāna
Degil bu söz efsāne
Virse her gün biñ lira
Şükr itmezler Yezdān’a (1805)

70

Nankörlükdür kārları
Ni‘met bilmek ‘ārları
Müslümānlıḳ azmanı
Ṭatlı şu kibārları

71

Yorulmazlar iş ile
Saġ alış veriş ile
Hep kārları nümāyiş
Fayṭon-süvār gidişle

72

Ġāyet ḳına‘-güsterler
Sāde ma‘den isterler
Virseñ Balḳan ṭaġını
Kebanī’de isterler

73

Şāyed olmaz dinilse
Meşrū‘ ‘öz̲ür dilense
Birden ‘ifrīt olurlar
Ol dem biri görülse

74

Ḥayret gelür insāna
Düşer ‘aḳla bīgāne
Zīrā mez̲kūr ḥayāsız
Olur ḳızıl divane (1810)

75

78 Ḳalḳar edeb perdesi
Çıḳar sözüñ zübdesi
Tīzce olur mez̲kūr con
Bir elçiniñ bendesi

76

Ḳabardıḳça ḳabarır
Ẓann olmaya uṭanır
Ḥükmen olur ḳonistan
Pancar gibi ḳızarır

77

Söyler bu iş bitmeli
Teklīfimi itmeli
Yine olmaz dinürse
Biz Paris’e gitmeli

78

Ẓann itmeyiñ gelürüm
Dā'im orda ḳalurum
Geh Paris geh Londıra
Geh Mısır'da olurum

79

İtalya Almanya'da
Nemçe'de Rusıya'da
Bunca eşim dostum var
Bükreş'de Bulġarya'da (1815)

80

Yazı gelür elimden
Her şey döner dilimden
Ne var ne yoḳ yazarım
Vaṭanımdan ilimden

81

Avrupa'da ṣan'atım
Ma'lūm ḳadr u ḳıymetim
Şināsī-i ṣānīdir
Ḥattā şān u şöhretim

82

Şu sinde bilgiçligim
Oḳur yazar dinçligim
Degmez mi bir imtiyāz
Neden māni' gençligim

83

79 Ḥāṣıl bu iş olmalı
Benim yüzüm gülmeli
Ṣon cevābım muḥaḳḳaḳ
İmtiyāz virilmeli

84

Hep ciddīdir sözlerim
Ancaḳ bir gün gözlerim
Tīz ḫünkāra ‘arż idin
Ben de ṣorar izlerim (1820)

85

İhmāl iġmāż reḫāvet
İtmek ‘aẓīm ḳābaḥat
Muṭlaḳ ciddī biliñiz
Sözüm bundan ‘ibāret

86

Ṣanmañ ḳaṭ‘an dönerim
Yalanlara ḳanarım
Añlar isem ‘aksi ḥāl
Yaḳañızdan ṣararım

87

Ultimatom şifāhī
Boynuñuza günāhı
Hīç olmazsa esirgeñ
Sevgili pādişāhı

Laṭīfe

88

Añlayıñız begleri
Boyaları segleri
Rütbelerin ṣorarsañ
Begoġlı begler begi

89

Seglemizden boyarlar
Hep bir renge uyarlar
Aç ḳalsalar bir sā‘at
Un çuvalın oyarlar (1825)

90

Ġarīb ṭıynet ṭabī‘at
Ḥayret-baḫş-ı keyfiyyet
Muṭlaḳ maḫṣūṣ conlara
İşbu ḥālet ḥaḳīḳat

91

Hep teẓahür eyliyor
Herkes görüp añlıyor
Ḥattā conlar efrādı
Tām şunları özliyor

92

Hīç emeksiz çoḳ ṣervet
İstiḥḳāḳsız riyāset
Her mevḳi‘ ü maḳāmda
Kendülere ri‘āyet

93

Farżdır işbu devletçe
Taḥḳīḳ mülk ü milletçe
Faḳaṭ ṣoḥbet olmaya
Dīn ü inṣāf ‘iffetçe

94

Baḥṣ olmaya mezhebden
Müslümānca zehābdan
Ḥattā tek söz deyince
Ḥesāb ‘azāb ‘iḳābdan (1830)

95

Selām kelām ülfetde
Yemek içmek ḫıdmetde
Aḫz u ‘aṭā ünsiyyet
Temşiyyet-i devletde

96

Avrupa’nıñ efkārın
Eṭvār mişvār güftārın
Te’yid ḳılup terk gerek
Türkiye’niñ her kārın

97

81 Bundan başḳa çāre yoḳ
Maḥv olunur çar çabuḳ
Uyulmazsa Efrence
Belli olmaz ḥaḳ ḥuḳūḳ

İfāde-i Maḫṣūṣa

98

Tek pūl degmez sözlere
Baḳar görmez gözlere
Başīretle baḳmalı
Conlardaki yüzlere

99

Efkārların bir kerre
Fehm eylese her ẕerre
Dirler naṣıl şey bu kim
Ne ṭatlıdır ne merre (1835)

100

Miṯli mesbūḳ denilmez
Aġza dile alınmaz
Öyle saḫt u seḫīf kim
Şeker ile yenilmez

101

Yüzlerinde ürkerden
Sözlerinde cevherden
Ḳaṭ‘an eṯer görülmez
Gözlerinde gevherden

102

Bu rütbe dīvānelik
Īmāna bīgānelik
Nesl-i İslām içinde
Rū-nümā çingenelik

103

Ẓāhir maḫṣūṣ conlara
Şu aḥrār şıpconlara
Fi‘len ḳavlen a‘mālen
Mişlen Fir‘avunlara

104

82 Lebis libās ḳiyāfet
İslāmlıḳdan ḥikāyet
Lākin a‘māl tamāmen
Ḫūn-ḫˇārlıḳdan ‘ibāret (1840)

105

Bu vech üzre nifāḳıñ
Fesād ifsād şiḳāḳıñ
Miṣli mesbūḳ denilmez
Sū-ı ḫulḳ [u] aḫlāḳıñ

106

Bir mevḳi‘ u maḥalda
Mevcūd ḳavm u milelde
Zīrā öyle emel kim
Ṭaş ḳoymamaḳ temelde[228]

İstiṭrād

107

Beş şey İslām bināsı
İslāmlıġıñ esāsı
Ṣavm u ṣalāt ẕikirle
Ḥac u zekāt edāsı[229]

[228] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.
[229] Bu dörtlükten sonra dipnot mahiyetinde bu hadis yazılmıştır. Ancak biz manzume bütünlüğü bozulmaması için bunu dipnota aldık. Aşağıda hadis-i şerif ve açıklaması verilmiştir:

108

Temel yoḳdur bināda
Ṣu yoḳ dimek deryāda
Çarḫsız gemi ehliniñ
Gözi olur hevāda

109

Temevvüci az görir
Teheyyüci uz görür
Muḥarriki derk itmez
Hevāya uyar yürür (1845)

110

83 Ṭutmaz ṭoġrı puṣula
Baḳmaz aṣl u uṣūla
Ṭutar Baġdād yolunı
Çıḳar gider Mūṣul'a

111

Ṣanır Baṣra Amasya
Ḥadide'yi tām Ṭosya
Ṣorsañ naṣıl ḥesāb bu
Söyler işte bu dosya

112

Onda böyle muḳayyed
'İndimce pek mü'eyyed
İçde ṭoġrı her ḥarfi
Bunca meşhūd mü'ekked

Müsned-i ṣaḥīḥ: Ḳāle Resūllu'llāh Ṣallallaḫu Te'alā 'aleyhi vesellem ''Büniye'l-İslāmü 'alā ḫams'' ṣadaḳa Resūllu'llāh. ***"Resulullah Sallalahu Aleyhi Vesellem buyuyor: "İslam beşten oluşmaktadır" Efendimiz doğru söyledi."***

113

Ḳa‘ṭan dönmem ḳavlimden
Pek emīnim fi‘limden
Beni dāra çekseler
Hīç ayrılmam yolumdan

114

Pupa yelken giderim
Her çıḳar yol güderim
Rehber baña ṭabī‘at
Ne kim ister iderim[230] (1850)

Laṭīfe

115

İşte aḥvāl böyledir
Derd insānı söyledir
Çıban çıḳsa dizinde
Arslanları iñledir

116

Zebūn ider düşirir
Yolun izin şaşırır
Ṭutmaz olur pençesi
Ṣanma payın devşirir

117

84 Ḳurd ḳuş uçar başına
Tilki ḳonar ḳaşına
Gelür ḳartal ḳaraḳuş
Baḳar ‘īş ü ‘āşına

[230] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

118

Bayḳuş dinen bī-īmān
Ala ḳarġa şaḳşaġan
Ṭoplanırlar yek-ā-yek
Ḳara yılan boz yılan

119

Fāreler ḳarıncalar
‘Aḳrebler artmaçalar
Tīz uçuşup ṭoplaşır
Ḥattā ḳazlar serçeler (1855)

120

Arslan ḳalur ḥayretde
Baḥr-i yem-i dehşetde
Bunlar dāḫil erenler
‘İlm ü ḥikmet sünnetde

121

Yoḳlanılsa bulunur
Her kitābda oḳunur
Velev olsun taṣavvuf
Añlaşılur bilinür

122

Her şey miṯl ü nesliyle
Uṣūlıyla aṣlıyla
Merġūb meẕmūm ne kim var
Keşf olunur miṯliyle[231]

[231] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

123

Biz gelelim arslana
Dizde çıḳan çıbana
Çıban jāyān veznini
Atmayalım yabana

124

Her ikisi mużırdır
Herkes bunı muḳırdır
Her bir mużır nesneniñ
Ḳatli ḳaṭ‘ī emirdir (1860)

125

Yüzde çıḳan sivilce
Ezilmezse ilk önce
Ṣoñra olur ḳan çıban
Ma‘lūm bizce herkesçe

126

Ḥācetim var tafṣīle
Ṣaġlam şey’i ta‘līle
Ezmek gerek küçükken
Sivilceyi yolıyla

127

Kim olmasun ḳanġıran
Ṣoñra daḫi tām ḳıran
Bu söz açıḳ Türkçedir
Semsiz olmaz şāh-merān

128

Mādām yılan yılandır
Semsiz dimek yalandır
Dili eyler şehādet
Dinmez artıḳ filāndır

129

O şey sözüñ āhengi
Ma‘nāsızlıḳ persengi
Ma‘lūm Ḳıbrıs elmāsı
Akça itmez bir dengi (1865)

130

Mādām yılan ismidir
Zehir dimek cismidir
Diler disün ben ṣoḳmam
Bu söz ġāyet resmidir

131

İnanmaḳlıḳ ġabāvet
Belāhetden kināyet
Ehl-i ‘uḳūl nezdinde
Olmuş böyle ḳanā‘at

Ḫātime

132

86 Gördüm geçen bir ‘aḳreb
Ṭurmaz arar bir merkeb
Geçmek içün baḥirden
Diler olsun müretteb

133

O dem gördi ṭoṣbaġı
Arḳasında ḳabaġı
Didi tamām bulundı
‘Aḳrebleriñ uşaġı

134

Ṭutar benim pendimi
Yükledirim kendimi
Hem ṣoḳarım hem geçer
Añlatmadan kündemi (1870)

135

Vardı aḫir yanına
Söyledi ṭoṣbaġına
Kerem-kārım efendim
Cān atdım ocaġına

136

Ḳan aḳıtdı gözünden
Yaġ bāl dökdi sözünden
Tecrübesiz toṣbaġı
Ḳandı söze özünden

137

Didi cānım birāder
Söyle derdiñ ser-ā-ser
Hemen devā eylerim
Başım ile berāber

138

‘Aḳreb ġāyet keyflendi
Ṭopraḳlara bellendi
Ḳıldı ‘aẕīm iḥtirām
Dīvān ṭurup diñledi

139

87 Ṣoñra itdi ey kişver
Zī-rūḥ içre pek dilber
‘İrfān itdim ẕātıñdır
Ġāyet saḫī rūḥ-perver (1875)

140

Düşdüm ġurbet illere
Maḫūf mühlik çöllere
Ḥasret ḳaldım ḥaḳīḳat
Ehl ü ‘ayāl māllara

141

Luṭf it iriş dādıma
Bu dil-i nā-şādıma
Bilā-ḫafā añladım
Me’mūrsuñ imdādıma

142

Maṭlūb geçmek nehirden
Ḳorḳma şāhım zehirden
Ḥāşā itmem denā’et
Vazgeçerim bu serden

143

Dilersen kes boynımı
Ḳanla ṭoldur ḳoynımı
Ez-dil ü cān rāżıyım
Ṭaş ile ez beynimi

144

Hep bunlara mā’ilim
Ne buyrulsa ḳā’ilim
Dimem ḥāşā ve kellā
Sulṭānımçün ḳātilim (1880)

145

Baġla ḳolum gevşetme
Diler oldur yaşatma
Emr ü fermān seniñdir
Hīç bir ṣoḥbet işitme

146

88 And içerim emīn ol
Mutma’in ol metīn ol
Tek ḳalmayım şu yerde
Başıñ içün mu‘īn ol

147

Luṭf it geçir şu ṣudan
Ḳurtılayım ḳayġudan
Uyḳum yoḳdur raḥāt hīç
Gice gündüz ṣayġudan

148

Baş ḳoydum ḳucaġıña
Düşdüm ben ocaġıña
Diler redd it ya öldür
Cān teslīm oṭaġıña[232]

149

Ṭuydı bunı ṭoṣbaġı
Eridi yürek yaġı
Geldi raḥm u şefḳate
Tīz boyladı ırmağı (1885)

150

‘Aḳreb bindi üstüne
Zehri aldı destine
Yol irdikde kenāra
Selām verdi dostuna

151

İşte geldi birisi
Ḥażırlandı gerisi
Bundan ona selāmet
Yüzsün dostuñ ölüsi

152

Elden gelmez ṣoḳmamaḳ
Cānın nāra yaḳmamaḳ
Zīrā ḫilḳat īcābı
‘Aḥde anda baḳmamaḳ

[232] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

153

İtdi o dem ṭoṣbaġı
Geçdi öldürmek çaġı
Lākin ẕevḳen añladım
Ayaḳ buzdan ḳaymaġı

154

Ḳatl itmedim mużırrı
Benim bunuñ mużırrı
Tamām tesmīm itmesün
Bārī ‘aḳreb muzırrı (1890)

155

Diyüp döndi yan üzre
‘Aḳreb düşdü yüz üzre
İtdi bu da ḫilḳatdir
Varsun itsün nām ḳara

156

‘Aḳreb batdı ġarḳ oldı
Ḳaplumbaġı ḳortuldı
Ḳıldı vāfir nedāmet
İş böylece örtüldi[233]

Ma‘rūżāt-ı Maḫṣūṣa

157

Ḥiṣṣe ḳapan ḳıṣṣadan
Ḳurtulır çoḳ ġuṣṣadan
Demiş gerçek erenler
Kenzine-i ḫoḳḳadan

[233] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

158

Mu‘īn olmaḳ mehīne
Düşmez mü’min emīne
Ehil olsun bir muḥtāc
Eger bay ger kemīne

159

Elzem aña te‘āvün
Ḥattā olmaḳ mu‘āvin
Budur şānı insānıñ
‘Aksi daḫi mübāyin (1895)

160

Böyle īmān idenler
Ḥaḳḳı ‘irfān idenler
Ḍarb iderler ḫoş meṡel
Ḥaḳ yolunı güdenler

161

Söyliyenden diñleyen
Ṭuyup bilüp añlayan
Elbet edīb erībdir
Ḥaḳ buyrıġın eyleyen

162

Echel o kim ‘āṣīdir
Vicdānı pek ḳāsīdir
Ḳalbi ṭolu çirk-ile
İşleri ma‘āṣīdir

Ṣūret

163

‘İlim elzem insāna
Ṣāḥib derk ü ‘irfāna
İşte budur kīmyā kim
Geçmez yed-i ḥayvāna

164

‘İlim ‘ilm-i nāfi‘dir
Her belāyı dāfi‘dir
‘İrfān anıñ refīḳi
Ḥāl böylece vāḳi‘dir (1900)

165

Tevfīḳ daḫi beraber
İḫlāṣ ‘amel ser-ā-ser
Taḥḳīḳ mevhūb bi’l-ḥaḳdır
Īmān ile birāder

166

‘İlim nūrdan medīne
Bābı ḳudsī kenzīne
Süḫandaki leṭāfet
Maḫṣūṣ ehl-i yaḳīne[234]

Laṭīfe

167

91 ‘İlmiñ laṭīf refīḳi
Ġāyet şerīf şefīḳi
Nūr-ı ‘aḳıl şüphesiz
Ḥaḳḳıñ luṭf u tevfīḳi

[234] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

168

Mevhūb mensūb insāna
Ḳur’ānla te’vemāne
Faḳaṭ bundan ḥaẕ yoḳdur
Ma‘lūm nev‘-i ḥayvāna

169

‘Aḳıl ‘aşḳdan şem‘adır
Andan yanan lem‘adır
‘İrfān şem‘iñ şu‘besi
Nūr-ı īmān şu‘ledir (1905)

170

‘İlm ü ‘aḳıl ‘irfāndan
Ḥilm ü fażl-ı īmāndan
‘İffet ‘işmet bunlarla
Ẓuhūr ider insāndan[235]

Ẕeyl

171

Velī ‘aḳıl ikidir
Biri ġāyet yegidir
Ma‘ād ma‘āş adları
Ma‘ād mülküñ begidir

172

Ma‘ād bi’l-farż vezīre
Ma‘āş daḫi gizīre
Temṯīl teşbīh idilse
Aṣla olur naẓīre

[235] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

[27][236]

Ḫātime

1

92 Vezīrdir ‘aliyyede
Gizīr köyde ḳaryede
İşbu remz ü īmāyı
‘İrfān gerek bu yerde

2

Gizīr ister vezīri
İtsün dā’im esīri
Olsun iḳlīm içinde
Kendi ḫalḳıñ emiri (1910)

3

İḳtiżā-yı ḫilḳat bu
Olmaz buña lafıẓ şu
Elzem uzca ḳullanmaḳ
İnsān içün ‘irfān bu

4

Meydāndadır ḥaḳīḳat
Ḫilḳat ḫıdmet ḥükūmet
Bundan içün muḥaḳaḳ
‘İlim ḥikmet ma‘rifet

5

Taḥṣīl itmek insāna
Ṣāḥib-‘aḳl u īḳāna
Hem farż dindi hem vācib
Ma‘lūm ehl-i ‘irfāna

[236] Bütün kıtalar/dörtlükler 7 hecelidir.

6

Cāhil ḳalsa bir insān
Ḥulūl eyler kör şeyṭān
Ḳopar dürlü fitneler
İşler olur pek yaman

7

Fi'l-ḥāl Zelḫā yol bulur
Gizīr ile bir olur
Yūsuf gibi sulṭāna
Bilseñ naşıl ġadr olur (1915)

8

93 Çün sulṭānıñ vezīri
Olur ḫalḳıñ esīri
Gizīr eyler ḥükūmet
Olur mülküñ emīri

9

Bend-i 'işmet çözilür
Şirāzeler bozılur
Bütün iḳlīm içinde
Fısḳ u fesād sezilür

10

Söz ṣav düşer ayaġa
Tilki çıḳar ḳavaġa
Maymūn zer-baft giyinür
Girer her bir ḳonaġa

11

Çingāneler def çalar
Kürdler göbek çalḳalar
Ḳurdlar girer aġıla
Ḳoyunları aralar

12

Ẓāhir olur müştalı
Ya‘nī Bükreş Peşteli
Ḳoyun gibi ḳurılur
Ol burnı küpeşteli (1920)

13

Neş’elenür bayḳuşlar
Küleh-pūş ḥırḳa-dūşlar
Ẕevḳe gelür ḳuzġunla
Çaylaḳlar ḳaraḳuşlar

14

Ḳırlanġıçlar perdeye
Girye düşer mürdeye
Ġā’ib olur bülbüller
Alınırlar sütreye

15

94 Meydān bulur serçeler
Ṣolar güller ġoncalar
Filler şehri yaġmalar
Ḫarāb olur bāġçeler

16

Ṣusuz ḳalur fidanlar
Mübārek nev-civānlar
Bāġı ider istīlā
Ṭāġī bāġī ḥayvānlar

17

Başdıḳları yerlere
Şehirlere köylere
İtmez raḥmet maḥabbet
Ḥattā ḫālī ṭaġlara (1925)

18

Ḫarāb olur Mıṣır mülk
Dönmez olur çarḫ felek
Aḳar zīrā seyl gibi
Ḫānelerde çirk ü şirk

19

Bāyrām ider kāẕibler
Münāfıḳlar ḫā'ibler
Geçerler baş sedīre
Re'yi ġayr-ı ṣā'ibler

20

Ẓābıt olur ḥaydudlar
Sārıḳlerden ma'dūdlar
Niyābetle riyāset
Eyler fesād-ālūdlar

21

Ṭanımazlar ḥuḳūḳı
Dedikleri maḫlūḳı
Ḫuṣūṣ pek incidirler
‘Afīfleri ḫalūḳı[237]

Laṭīfe

22

95 Ġammāz ile münāfiḳ
Kāẕib ile muṭābiḳ
Şefīḳ olup sāriḳa
Yek-dīgere muvāfıḳ (1930)

23

Mulḥid müfsid ḥasūdlar
Münāfıḳdan ma‘dūdlar
Dīnsizlige şöhret-yāb
Maṭ‘ūn mal‘ūn merdūdler

24

Dürlü dürlü i‘tisāf
Zehr ü zaḳḳūm iḳtiṭāf
Ḳılup ḫalḳı şoyarlar
Hīç itmezler i‘tikāf

25

Dirler ẓulme ‘adālet
Meẕkūr ehl-i şeḳāvet
Getürmezler yāda hīç
Nedir ‘işmet ṣadāḳat

[237] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

26

Kāẕibleri viḳāye
Sārıḳları ḥimāye
Ḳanlı ḳātil münāfıḳ
Müşrikleri sermāye

27

Ḳılup iş güç görürler
Ma‘nen birlik olurlar
Mü’min muḥsin ṣādıḳlar
‘Aleyhinde yürürler (1935)

28

Ḥüsn-i sīret aṣḥābı
‘İṣmet ‘iffet erbābı
Ḳalur ṣaff-ı na‘alde
Muḥsinlerle aḥbābı

29

96 Başa geçer ‘ābıḳlar
Müfsidler münāfıḳlar
Dirler bunlar mürdedir
Ẓann olmaya ‘āyıḳlar

30

Şu söz şāyān idrāke
Düşmemekçün helāke
Taḥrīr olan rumūzāt
Ma‘rūżdur aṣlı pāke

31

Çünki lāzım onlara
Degil maṣon conlara
Küfr ü kibir erbābı
‘Adī fir‘avunlara

32

Velī böyle temṣīlden
Başḳa te’vīl taḳdīrden
Maṭlūb ḫalḳı tebrīddir
Telāṭumdan ta‘ṭīlden (1940)

Ṣūret

33

Biz gelelim vezīre
Ġāyet ‘ālī tedbīre
Nāmı ‘aḳl-ı ma‘āddır
Elyaḳ taḳdīs tevkīre

34

Zīrā ḥaḳḳı bāṭılı
Tefrīḳ iden ḥāṣılı
Odur ‘ālī maḳṣadıñ
Aṣl-ı uṣūl ḥuṣūlı

35

‘Aḳl-ı külden müfrezdir
Onuñ ile e‘azdır
Mü’min muḥsin ‘ārifler
Dimez bu söz lüġazdır

36

97 Çünki güneş meydānda
Ayda degil zindānda
İki iki dört ider
Dinür bezm-i ‘irfānda

37

Ma‘āş ehli ‘irfāndan
Uzaḳ ṭurur insāndan
Pek ziyāde ḥaẓẓ ider
Nefs-i hevā şeyṭāndan (1945)

38

Ṣāḥib ma‘ād ma‘āşı
Eşi işi hem ‘āşı
Uydurmaḳçun kitāba
Çoḳça ider şavaşı

39

Çünki maṭlab ‘adildir
‘Aks-i Ḥaḳ’dan ‘adūldur
Derk itmeyen şu remzi
Hem kel hem de foḍuldur

40

Ma‘āş olmaz ma‘ādsız
Ma‘ād yoḳdur ma‘āşsız
Uçar dinse revā mı
Ṭāvūs iki ḳanadsız

41

Maḥkūm ḳılmaḳ ḥākimi
Maḥrūm ḳılmaḳ ḫādimi
Muġāyırdır ḥikmete
‘Afv itmemek nādimi

42

Ḥāṣıl maḳṣūd ‘ādālet
Maṭlūb zīrā sa‘ādet
‘Adl üzre iş göreniñ
Öñi ṣoñı selamet (1950)

43

98 Kim redd ider ma‘āşı
Gözi üstünde ḳaşı
Faḳaṭ ḳudsī bir şey’i
Ṣanmaḳ ‘ādī mevāşī

44

Revā degil insāna
Ṣāḥib ‘aḳl u ‘irfāna
Hem de ḫitāb manṣūṣan
Maḫṣūṣ ṣāḥib-īmāna

45

Her şey ḥādiṯ żıddıyla
Ḥudūdıyla ḥaddiyle
Ḥattā nehir deryālar
Ṭaşırılmaz seddiyle

46

Terāzīden oḳḳayı
Mürekkebden ḥoḳkayı
Ḫālī ḳoymaḳ belāhet
Ṭuzla ḥelāl loḳmayı

47

Ḥāṣıl-kelām eşyāyı
Müsemmāyı esmāyı
‘İrfān gerek insāna
Velī dünyā uḫrāyı (1955)

48

Nūr-ı ‘ayn-ı ‘ilm-ile
‘Aḳl u ‘adl u ḥilm-ile
Her nesneyi yerinde
Ḥüsn-i isti‘māl eyle

49

Bi’l-farż muṭlaḳ verzīri
Ṣanmaḳ köpek gizīri
Unutmaḳla berāber
Mübeşşir ü naẕīri[238]

İfāde-i Maḫṣūṣa

50

99 Vezīr ma‘lūm ‘ālīdir
Ḳudsiyyetle mālīdir
Bi’l-farż mülk-i devletde
Miṯl-i ṣadr-ı sāmīdir

[238] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

51

Mühr-i sulṭān elinde
Emr ü fermān dilinde
Ṣāḥib-‘ilm ü ḳalemdir
Seyf-i tevḥīd belinde

52

Rūḥı gibi sulṭānıñ
Padişeh-i cihānıñ
Mevdū‘ emr ü umūrı
Ra‘iyye ve a‘yānıñ (1960)

53

Tedbīr ider her kārı
Tefrīḳ kār u ḫasārı
‘Adūl itmez ‘adilden
Odur şān-ı şi‘ārı

54

İnṣāf ‘işmet refīḳı
Ṣıdḳ u ‘iffet şaḳīḳı
İstiḳāmet seḫāvet
Şefḳat ḥayā şefīḳı

55

Ḥāl lisānı ma‘ārif
Andan ider maşārif
Māli ḳāli ef‘āli
Naḳdı bütün leṭā’if

56

Re’yi pākdir çirk-ābdan
‘Ārī bāṭıl ẕehābdan
Anıñ içün vezīre
Dinür ulü’l-elbābdan

57

Muṭī‘ emr ü fermāna
Emr ü nehy-i sulṭāna
Bu yüzden kim olmuşdur
Vezīr mülk-i cihana (1965)

58

Ṣalāḥ işlāḥ maṭlūbı
Fevz ü felāḥ maḥbūbı
Tekmīl iḳlīm içinde
Feyż ü necāḥ merġūbı

59

İnsānlıġıñ meftūnı
İslāmlıġıñ meknūnı
Ol mertebe maḥbūb kim
Herkes onuñ mecnūnı[239]

Laṭīfe

60

Mü’min mir’āt mü’mine
Muḥsin daḫi emīne
Elbet olur çirk ehli
Ḫaşım dīn-i mübīne

[239] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

61

Bu īcāb-ı ḫilḳatdır
İḳtiżā-yı ḥikmetdir
Bilüp görüp geçmeklik
Muḳteżā-yı fıṭnatdır

62

Cehli ‘ilim bildirir
Ẓulmı ‘aḳıl yıldırır
Nūrdan gömlek ḥüsn-i ḫulḳ
Ṣabır anı giydirir (1970)

63

Ṣabır ‘ilmiñ lefīfi
‘Aḳıl ġaybıñ elīfi
Ḥüsn-i aḫlāḳ şüphesiz
Cümlesiniñ şerīfi

64

‘İlim ‘ālī ‘amelçün
‘Aḳıl sāmī emelçün
Mevhūb bi’l-ḥaḳ insāna
Maḥremgāha temelçün

65

Yoġurılur ṣabırla
Taḥḳīḳ ḥüsn-i ḫulḳ-ıla
Seḫā ḫādim ikmāle
‘İffet ‘işmet ‘adl ile

66

Ḥāṣıl ‘ilim icmāli
‘Aḳl-ı selīm erbābı
Mü’min muḥsin olurlar
Ḥabīb maḥbūb aḥbābı

67

Uṭanırlar Ḫudā’dan
Resūl-i Kibriyā’dan
Dā’im baḥṣ ü ṣebleri
Olur ḫavf u recādan (1975)

68

Ḥürmetleri vidāda
Aḥd u miṣāḳ mi‘āde
Revā görmez bir ferdi
Bi-ġayr Rabbü’l-‘ibāde

69

Ḥüsn-i ḫulḳı ‘işmeti
Ṣıdḳ-ı iḫlāṣ ṭa‘ātı
Pek ziyāde severler
Ḫalḳ üstüne şefḳatı

70

Ni‘met-şinās olurlar
Feyż ü rif’at bulurlar
‘Ārlanurlar inkārdan
‘Ayn-ı küfür bilürler

71

102 Şākir-ni‘am olmaġı
Ḥamd u ṣenā ḳılmaġı
Farż ü sünnet Kitāb’a
Ez-dil ü cān uymaġı

72

Dirler cāna minnetdir
Pek mu‘azzez ḫaṣletdir
Zīrā ṭa‘āt ‘ibādet
İnsān içün devletdir[240] (1980)

Ṣūret

73

İdrāk iden dīnini
Edā eyler deynini
Ḥaḳsızlıḳdır egmemek
Ḳul Ḫālıḳ’a boynını

74

‘Āṣī olan Ḫudā’ya
Cüdā düşer ṣafāya
Esīr olur her zamān
Bī-vefāya gedāya

75

İnsān ḳorḳar ġafletden
İlḥād ifsād bid‘atden
‘Ale’l-ḫuṣūṣ ẓulümle
Kiẕb ü nifāḳ sirḳatden

[240] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

76

Ḥayvān yermiz çirk-ābı
Bāṭıl meẕheb zehābı
Anıñ içün insāna
Dinür ḫalḳıñ pāk ābı

77

İstiḳāmet ma‘rifet
Ḥüsn-i niyyet ‘azīmet
Şānlarıdır ḫilḳaten
İnsānlarıñ ‘adālet (1985)

78

Daḫi ṣafī olmaḳlıḳ
Naḳī taḳī olmaḳlıḳ
Buḫl u ḥased bilmeyüp
Ġāyet saḫī olmaḳlıḳ

79

İşbu ‘uẕmā ‘ināyet
Zülfi devlet iṭā‘at
Ḳanā‘atle ḥüsn-i ḫulḳ
Edeb ‘irfān sa‘ādet

80

Muṭlaḳ maḫṣūṣ insāna
Ṣāḥib-‘aḳl ü īmāna
Yoḳsa sıġmaz yaḳışmaz
Ehl-i ḳüfr ü ṭuġyāna

81

İnsān maẓhar ḥikmete
Her dü devlet ‘izzete
Çünki itmez perestiş
Ḥıḳd u ḥased şöhrete

82

İnsān vefā ma‘denī
Ṣıdḳ u ṣafā maḫzeni
Zīrā ḳalbi insānıñ
Kenz-i maḫfī medfeni (1990)

83

İdrāk iden şu remzi
Ma‘rūżātı rumūzı
Açar ḳalbe ḫoş revzen
Görür künh ü künūzı

84

İtme ṣaḳın istib‘ād
Sen ḳalbine ḳıl güşād
‘İlim bilmek kendüyi
Dimiş ḫāṣṣu’l-ḫāṣ ‘ibād

85

İnsānlıġıñ cevheri
‘İlim ḥikmet zevheri
Anıñ içün bulunur
Ḫākde kimyā gevheri

Ḫātime

86

Ḫāk olmayan pāk olmaz
Nā-pāk ‘ıṭırnāk olmaz
Mūtū ḳable en temūt[241]
‘Ārifi ġamnāk olmaz

87

Velī a‘le’l-merātib
Budur bālā menāṣib
Ḫāk olmalı insān kim
Bilsün nedir mevāhib (1995)

Laṭīfe

88

Ḳuzġun uçar havāda
Göñli bād u hevāda
Ṣavma‘ası insāndan
Ḫālī ṭaġda ḳayada

89

O da ṭā’ir sā’irdir
Lākin ġayr-ı ṭāhirdir
İns degil ḳudsī hīç
Süfliyyeti ẓāhirdir

90

‘Ulviyyetden bī-ḫaber
Ḳalbi dā’im pür keder
Murdār olmuş fil içün
Nāzlı cānı terk ider

[241] *Ölümden önce ölün.*

91

Bir parçacıḳ laḥm içün
İşkenbe vü şaḥm içün
Rūz ü mesā seyr ider
Maḫlūḳāta zaḥm içün

92

Ḳalbi meşġūl uçmaḳla
Ṭaġdan ṭaġa ḳaçmaḳla
Bī-tāb düşen maḫlūḳa
Oñmaz yara açmaḳla (2000)

93

İşte öyle seyr ider
Cevlān ile devr ider
İşbu ḫarābīn alçaḳ
Maḫlūḳāta cevr ider[242]

94

Ḳartalları ḳuşları
Vaḥşīyi vuḥūşları
Ḥāṣıl-kelām her ferdiñ
Gördücegi işleri

95

Görmek ‘ayn-ı baṣarla
Bī-keyf nūr-ı güherle
Ṣoñra taṭbīḳ eylemek
Āyet ḥādīṣ eṣerle

[242] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

96

Pek yaraşur insāna
Ṣāḥib-‘aḳl u ‘irfāna
Ma‘lūm yoḳdur bir ḫiṭāb
Bī-īmāna ḥayvāna

97

Zīrā aḳvāl ef‘āle
Emvāl aḥvāl a‘māle
Naẓar gerek her ḥālde
Aḥyār aḳrān emṡāle (2005)

98

Mādām herkes bir işle
Meşġūl alış verişle
Eger ni‘am ger saḳam
Memnūn geliş gidişle

99

Olmaz buña çirā çün
Ya‘nī dinmez ya niçün
Faḳaṭ Kelīmu’llāh’ıñ
Żıddı olmuş Fir‘avūn

100

106 Kim keşf ola ḥaḳīḳat
‘İlim ḥikmet ḥükūmet
Ḳaydı ile ‘ayānen
Eşyā esmā temşiyet

101

Her ẕerre bir ism ile
Ḥayret-baḫış cism ile
Meẕkūr me‘lūf meşġūldur
Fi‘len birer resm ile

102

Meẕkūr fi‘liñ maḥṣūlı
Fā‘iliniñ maḳbūlı
Olmuş emr-i ṭabī‘i
Lākin onuñ uṣūlı (2010)

103

Sūḳa daḫi ‘arż olmaḳ
Ḳıymetini buldurmaḳ
Ümmen degil ‘āriyyen
Ehl-i sūḳı ḳandırmaḳ

104

Zīrā metā‘ un mıdır
Gömlek veya ṭon mıdır
Biçen diken ustacıḳ
Mü’min yoḫsa con mıdır

105

Gören bilen ahālī
Ger süfli ger e‘ālī
İtmez çün ḥaḳ üstüne
Hīç bir nesne te‘ālī

106

Nāmerd inkār eyleyen
Nemrūd Ḥaḳḳı bilmeyen
Hem ḥayvān hem a‘mādır
Mü’min ḥaḳ-bīn olmayan[243]

Ẕeyl

107

107 Gün sıvanmaz balçıḳla
Balıḳ yenmez ḳılçıḳla
Elbet ‘ālī farḳ olur
Żıddı olan alçaḳla (2015)

108

Bir münkeriñ inkārı
Ḫilḳatınıñ iẓhārı
Her mü’miniñ iḳrārı
Īmānınıñ āṣārı

109

Bunı böyle iş‘āra
Şu mevḳi‘de tekrāra
Maḫṣūṣ olan ma‘rūżāt
Ma‘lūm ḥikmet mikdāra

110

Söz yoḳ Ḥaḳ-nā-şināsa
Mer’ī şeyṭān vesvese
‘Ale’l-ḫuṣūṣ con dinen
Ferd-i cüz’-i hannāsa

[243] Bu dörtlükten sonra şiir bittiği anlamındaki *Temmet* kaydı olmasına rağmen konu devam etmektedir.

Fıḳra-ı Maḫṣūṣa

111

Ḳuzġun dostı Fir‘avn’uñ
Ḳartal daḫi Ḳārūn’ūñ
Conlar daḫi bunlarla
Leşkeridir ṭāġūtuñ

112

Belli degil renkleri
Ḫalḳ içre ibikleri
Şu ḳadar kim dinilür
Ṭatlı ṣu Frenkleri (2020)

113

Meclūblardır ma‘āşa
Girüp dürlü ḳumāşa
Ḫurūs gibi dik ḳuyruḳ
Girişürler ṣavaşa

114

Her küllükde öterler
Dürlü na‘ra atarlar
Ḫāneleri kümes key
Ḫalḳa ‘unvān ṣatarlar

115

Hep murdārdır ‘īşleri
Çirk-i çirk-āb nūşları
Zī-rūḥ maḫlūḳ içinde
Bunlar ḫalḳıñ puşları

116

Her işleri ālāyiş
Ġāyet sāḫte nümāyiş
Dirler gübre didikleñ
Göñle verir küşāyiş

117

Hem cinsiyle de küsüşmek
Her z̲ī-rūḥla çekişmek
Ne cins olursa olsun
Dişisiyle çiftleşmek (2025)

118

Meziyyetdir onlarca
Ya‘nī ma‘hūd conlarca
Zīrā dirler tām ḥürrüz
‘Ayıb nedir bizlerce

119

Ẓann iderler tipsizlik
Ḥayāsızlıḳ ‘ırżsızlıḳ
İnsānlarca ḥürriyet
Nāmussuzluḳ ipsizlik

120

Bunlar mi̲sl-i ḥurūsdur
Ẓann olmaya ṭāvūsdur
Ḥarām-ḫˇārlıḳ murdārlıḳ
Kendilerce nāmūsdur

121

Hīç girmezler gülşene
Cān virirler külḫene
Ayaḳ atsa birisi
Ḳaḥıṭ irer ḫarmana

122

Ḳalḳar betle bereket
Yümn ü feyż ü meymenet
Cenābetdir cümlesi
Ḳılmalıdır ḳanā‘at (2030)

123

Her ṭavuḳla gezerler
Birlik bāde süzerler
Dinse ‘ayıb degil mi
Görseñ naṣıl ḳızarlar

124

Ḫayḳırırlar çılġınca
Çarpuşurlar çapḳınca
Dirler herkes diñlenür
İ‘tiḳād ü ‘aḳlınca

125

Aḥmaḳ bizi ṭa‘n iden
Dīnsiz diye la‘n iden
Uyup eski ‘aḳlına
Müslümānca yol güden (2033)

Temmet

Sene H.1325
Şehr-i Rebi‘ü’l-evvel

[1]
Îżāḥāt

1 [244] Merd-i faḳīriñ taḥḳīḳātına göre con ‘Arablarca Fir‘avun dimek imiş. Bu isim beyne’l-etrāk mel‘ūnlara ṭaḳılmış bir ad oldıġı daḫi mesmū‘āt-ı mevṣūḳa cümlesindendir.

‘‘ ‘Ali Ar-Rāvī’’ con lafẓı mu‘ādil-i jon imiş ṭā’ife-i efrenciñ erbāb-ı fesādı jon diye yād ide geldikleri daḫi muḥaḳḳaḳ imiş.

Bu ṣınf-ı erāẕiliñ bi’l-ḫāṣṣa ehl-i İslām ḥaḳlarında der-kār olan keyd ü mefsedet ü mażarratları derecātine naẓarla maḥāfil-i ‘urefāda ‘alā-ciheti’ż-żarar ṭā‘ūn dīnle geldigine ḳanā’at ḳılmalıdır. Bu ṣūret ġālibā isimle müsemmā beyninde münāsebet ü müṭābaḳat-ı ṭāmma der-kār oldıġı içün tensīb ḳılınmış olmalı. Başḳa lisāna āşinā olmayan Müslümānlar daḫi ‘alā-ṭarīḳi’l-istidlāl conları miḳrob diye
2 yad idiyor ki bu tamām Frsansızcadır bir de ehl-i fesād olduḳları cihetle ‘ibād-ı müslimīni onlarla ülfetden men‘ içün nev‘-i aṣfārdan kināyedir. Ma‘lūm a beyne’l-aḳvām miyān īmāda ḳısmen teşbīh ṣūretiyle ve ba‘żen keşfe müşābih olmaḳ ḥasebiyle daḫi bir ṭaḳım emṣāl īrād olunmaḳ bi‘dat degil eski ‘ādetdir.

Ve’l-ḥāṣıl işbu con lafẓınıñ mütenevvir ma‘nāsı oldıġı ġayr-ı münkerdir faḳat şurası muḥaḳḳaḳdır ki bunlarıñ kimisi ḳıyās ba‘żīları da iḳtibās ṭarīḳiyle beyne’n-nās yād olunuyor ḥattā meẕkūr conlarıñ ba‘żen fir‘avun nāmıyla añıldıḳları daḫi işidiliyor.

3 Mesmū‘ātımıza göre geçenlerde bu ḫuṣūṣ üstüne bir birim-i maḫṣūṣada söz açıldıḳda conlara ‘inde’l-ba‘ż fir‘avun denilmesiniñ esbāb-ı mūcibesi mevżū‘-ı baḥṣ idilmiş nihāyet şu vechle söze ḫitām verilmişdir. Ya‘ni ẕikr olunan efrād-ı ifsādāt ol vech ile yād idilmiş şundan ötüri imiş ki Ḳur’ān-ı ‘āẓīm ü’ş-şānda ismi mesṭūr olan fir‘avunuñ aḳvāl ü a‘māl ü eṭvārına bunlarıñ ki ‘ale’t-taḥḳīḳ fi‘len ḳavlen ü ḥükmen müşābih görülmüş işte şu sebeb tuṭulalı meẕkūr cönlere fir‘avunlar dinmege maḥal ve münāsebet bulunmuşdur.

[244] Bu bölüm de yazma, varak şeklinde değil, sayfa halinde yeniden başlanarak numaralanmıştır.

Bir de conları maṣon diye yād idenler var imiş ki bu da muḥaḳikiñ ifāde ve istiḫdāmlarına naẓar idenlerle maṣonlar beyninde esāsen bir mübāyenet olmayup her vech ile muvāfaḳat-ı tāmme meşhūd oluşundan ve fer‘an görinen mübāyenet ise ġāyet maḥdūd bulunuşundan ve ma‘nen yek-dīgere muṭābıḳ-ı tāmme meşhūd oluşundan neş’et idiyormuş.

Maḥdūd olan mübāyenet baḫṣine gelince o da ḥalli müşkil bir şey degilmiş ya‘ni maṣonlar her işlerini mektūm ṭutup el altından gizli ve açılmaz görmekde olduḳları ṣoñra conlar hem çılġınca ḥareket iderler hem de çapḳınça dört na‘l giderlermiş ‘‘in ṣaḥḥa lem kezib’’.

[2]
Ḥikāye

4 Geçenlerde eḥibbādan bir zāt der bıyıḳlı olduḳça yaḳışıḳlı bir deliḳanlıyı bizim ḳapunuñ önüñde ḳonuşurken görmüş ve aḥbābım neden ṣoñra avluya girmekle ḥīn-i muṣaḥābada sözleşdigi kim olduġını sū’al itmiş idim. Kendüsi ġāyet ẓarīf ü edīb ü şerīf oldıġından kemal-i nezāket ü işāretle ‘‘Ḥammālete’l-ḥaṭab’’ Leheb ibn Ebī Leheb kelimātını īrād itdiler işbu īhām ve īmādan istifhām oludıġına göre conlardan münferiden birisi mecālis-i ẓurafāda añıldıḳca Bū Leheb laḳabı isti‘māl olunurmuş. Laḳab-ı mezkūrdan ṭolayı vārid-i ḫaṭar olan daḫi şudur ya‘nī bu ifāde ile cüz’isi ifāde ḳılınaraḳ küllüñ tefhīmi murād idilür ve ḥaḳīḳat-i ḥāle naẓaran telḳīb-i bi-ma‘nā teşbīh-i felihazā tefehhüm temşīle taḳrīb gibi bir maḳṣad teẓāhur idiyor yoḳsa conlar ‘ayn-ı Bū Leheb dimek olmuyor belki müşebbehün bihiñ ġayrıları dimek olmadıġına işāret olunur.

[3]
Laṭīfe

Fānūs-i Semā adlı bir kitāba yazılmışdır ki bir zī-rūḥ naṣıl ṣıfatla ittiṣāf idiyorsa anıñla tavṣīf olunmaḳ emr-i żarūrīdir meselā:

5 Aḳvāl u adāll ü eṭvār-ı ḥaḳāyıḳ-niṣārıyla aḥvāl u mālı ḥaḳīḳaten degerlikle merġūb-ı ṣıġār u kibār olanlara ṣādıḳ ṣāhid ṣāliḥ mü'min muḥsin

dinilmek ḥaḳīḳaten muvāfıḳ ve Allah'ıñ fermānına tamāmen muṭābıḳ olmuş gibi lakin münāfiḳa mümin müşrike muṭma'in mühīne emīn mecnūne faṭīn ẓālime metīn bāṭıla dīn demek şuña beñzer ki ḳarġa büken adlı fir'avun ḳarpuzı şöhretli zehr-i ma'rūf u meşhūre cühelādan bir ġāfil Ḳur'ān-ı Kerīmü'ş-şān ile vaṣf olunan tīn dimek istiyor ḥattā şeyṭāna daḫi la'īn degil merġūb-ı mu'īn dimek ārzusunda bulunur işte bunı işiden 'urefā-yı fā'izīn ve merdān-ı fuḥūlīniñ hemen cümlesi muta'accib ü mutaḥayyır oldular bir de ketm-i şehādet naṣṣ ile ṣābit oldıġı üzre medmūm buyurdular "Fa'ref"

SONUÇ

"Lütfullâh Dede'nin *Meşhûdât Ma'deni* Adlı Eseri (İnceleme-Metin)" adlı tez çalışmasında elde edilen sonuçlar maddeler hâlinde şöyle sıralanabilir:

1. Lütfullâh Dede 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk çeyreği aralığında yaşamış dönemin zevkini ve özelliklerini nispeten, içtimaî ve siyasi durumunu ise büyük ölçüde şiirlerine yansıtabilmiş bir şairdir.

2. Şair hakkında kütüphane kataloglarında, tezkirelerde, son dönem edebiyat tarihleri ve benzer kaynaklarda herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Yapılan çalışma onu bilim ve edebiyat dünyasına tanıtmayı hedeflenmektedir.

3. Şairin bilinen tek eseri vardır. Bu eser çalışmamızın da konusu olan *Meşhûdât Ma'deni'*dir. Eser Ankara Milli Kütüphanesi'nde *Meşhûrât-ı Ma'denî* olarak kayıtlıdır.

4. Eserin telif tarihi H.1325/M.1909 olduğu için numaralandırılması varak değil sayfaya şeklinde yapılmıştır. Buna göre eser üç bölüm ve toplam 138 yapraktan/267 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa numaralandırılması her bölümde yeniden başlamaktadır. Birinci bölüm 153, ikinci bölüm 109, üçüncü bölüm ise 5 sayfadır. Eserin ilk iki bölümü manzum, üçüncü bölümü mensurdur.

5. *Meşhûdât Ma'deni'*nin ana konusu içtimai tenkittir. Birinci bölümde dini-tasavvufi ve didaktik konuları işlenirken, ikinci bölümde içtimaî tenkit, ahlaki çöküntü, siyasi olaylar ve didaktik konular işlenmektedir. Mensur bölüm ise üç başlıktan oluşup kısa bilgiler verilmektedir.

6. Şair eserin ikinci kısmında dönemin siyasi zihniyeti ile ilgili bilgi vermiştir. Özellikle Jön Türklerin konu edildiği her bu bölümde sert bir dil ve üslup kullanmıştır.

7. Dönemin siyasi olaylarına da zaman zaman değinen şairin, özellikle Jön Türklere karşı ağır eleştirilerde bulunması onun saltanat yanlısı olduğu ve II. Abdülhamid desteklediği kanaati doğurmaktadır.

8. *Meşhûdât Ma'deni*'de 27 manzume mevcuttur. Bu manzumelerin 24'ü heceli, 3'ü ise aruzlu şiirlerdir. Heceli manzumelerde 21 destan, 2 mani kafiyeli dörtlük ve 1 üçlük varken aruzlu manzumelerde 1 müselles, 1 nazm ve 1 murabba vardır. Ayrıca heceli şiirler arasında 1 gazel, 2 tuyuğ, 2 nazm, 1 beyit ve 1 murabba mevcuttur.

9. Eserde yoğun olarak tespit edilen Arapça kelime ve tabirlerden, ayet ve hadislerden Lütfullâh Dede'nin Türkçe yanında Arapça'yı da çok iyi bildiği anlaşılmaktadır.

10. *Meşhûdât Ma'deni* arkaik kelimeler, mahallî ifadeler açısından da zengindir.

11. Eserde vezin ve kafiye kusuru az görülmektedir. Heceli şiirlerde 15, aruzlu şiirlerde ise 6 vezin kullanılmıştır. Şair, en çok 7'li hece veznini kullanmış, kafiyede yarım ve zengin kafiye tercih etmiş, redifte ise Türkçe ek redifleri daha çok kullanılmıştır.

KAYNAKLAR

Açа, Mehmet; Gökalp, Haluk; Kocaplan İsa (2011). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi.* İstanbul: Kesit Yay.

Ağça, Hüseyin (2006). "Şathiyye". *Türk Dünyası Edebiyat kavramları ve Terimleri Ansiklopedik*, C.5. Ankara.

Alcunî, Muhammed Bin (H.1351). *Keşfül Hafa ve Müzilül İlbas, Arapça 2 Cilt.* Kahire: Al-Kudsi Yay.

Ak, Çoşkun (2001). *Bağdatlı Rûhî Dîvânı - Karşılaştırmalı Metin I-II*. Bursa.

Aksoy, Hasan (2007). "Nûri Bey, Bolâhenk". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 33.

Artun, Erman (2017). *Âşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı, Edebiyat Tarihi/Metinler(9. Baskı)*. Adana: Karahan Kitabevi.

Aycan, İrfan (2004). "Mervan". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.29.

Ayverdi, İlhan (2011). *Misali Büyük Türkçe Sözlük 3 Cilt (4.Baskı).* İstanbul: Kubbealtı Yay.

Balım, Ali (1957). *Destanlar ve Türküler*. Ankara: Emek Basım Yayınevi.

Başgöz, İlhan (1956). *Halk Edebiyatı Antolojisi*. Ankara.

Batur, Suat (1998). *Açıklamalı- Örnekli Türk Halk Edebiyatı (1.Baskı).* İstanbul: Altın Kitaplar Yay.

Boratav, Pertev N. (1942). *Halk Edebiyatı Dersleri*. Ankara: Uzluk Basımevi.

_____ (1943). *İzahlı Halk Şiirleri Antolojisi.* Ankara: Maarif Basımevi.

_____ (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Canım, Rıdvan (2014). *Divan Edebiyatında Türler (4. Baskı).* Ankara: Grafiker yayınları.

Cebecioğlu, Ethem (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü (6. Baskı).* Ankara: Otto Yay.

Ceylan, Ömür (2000), *Tasavvufi Şiir Şerhleri*, İstanbul.

Çakan, İsmail (1988). "Abdullah b. Atîk". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.1.

Çantay, Hasan Basri (2011). *Tefsirli Kur'ân Meâli 3 Cilt*. İstanbul: Risale Yay.

Çavuşoğlu, Mehmet (2017). *Necati Bey Divanı'nın Tahlili (3. Baskı)*. İstanbul: Kitabevi.

Çelik, Mehmet (2005). ''Türk Edebiyatında Şathiye Geleneği ve Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun Şathiyeleri'', *İlmi Araştırmalar,* S. 19.

Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yay.

Çoşkun, Menderes (2008). *Üniversiteler İçin Uygulamalı Osmanlı Türkçesi Ders Kitabı (1.Baskı)*. Ankara: Birleşik Yay.

Devellioğlu, Ferit (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yay.

Demirci, Kürşat (1994). "Deccâl". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.9.

_____ (1997). "Hârût ve Mârût". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.16

Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü (1. Baskı).* Ankara: TDK Yay.

_____ (1995). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (3. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

_____ (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (11. Baskı)*. Ankara: TDK Yay.

Dizdaroğlu, Hikmet (1968). "Halk Şiirinde Türler". *Türk Dili Dergisi*, C.XIX, S. 207.

Ebüzziya, Ziyad (1994). "Ebüziyya Mehmed Tevfik". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.10.

Elçin, Şükrü (1988). "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu". *Türk Halk Edebiyatı Araştırmaları I*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Erğinci, Erkan (2007). *Öteki Metinler, Öteki kadınlar: Ermeni harfli Türkçe Romanlar ve Kadın İmgesi*. Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi. Ankara.

Güneş, Kadir (2015). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Mektep Yay.

Güzel, Abdurrahman (1989). "Tekke Siiri". *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı-III (Halk Şiiri)*, Sayı 445-450/Ocak-Haziran.

_____; Torun, Ali (2014). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (10. Baskı)*. Ankara: Akçağ Yay.

Hanioğlu, M. Şükrü (2001). "Jön Türkleri". ". *TDV İslam Ansiklopedisi*,, C.XXIII.

_____ (2001). "İttihat ve Terakki Cemiyeti". ". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.23.

Hoca, Nazif (1974). *Meşaribü'l-Evrah*. İstanbul.

_____ (1971). *Rûzbihân Al-Baki ve Kitab Kaşf Al-Asrar'l ile Farsça Bazı Şiirleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

İpekten, Haluk (2008). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz (10.Baskı)*. İstanbul: Dergah Yay.

İsa, Çelik (2008). "Kadiriyye Tarikatı Halisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahman Halis Kerküki". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* S. 38. Erzurum.

Jacob, Georg (1901). *Türkische Volksliteratur*. Berlin

Kanar, Mehmed (2012). *Osmanlı Türkçesine Giriş (1. Baskı)*. İstanbul: Say Yay.

_____ (2015). *Kanar Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları

Kapar, Mehmet Ali (1994). "Ebû Leheb". ". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.10.

Komisyon (2017). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı (14. Baskı).* Ankara: Grafikler Yay.

Köprülü, Fuad (1914). "Destanlarımız". *İkdam Gazetesi 31.03.1914*.

_____ (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara.

_____ (1991). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara.

Kurnaz, Cemal; Tatçı, Mustafa (2001). *Türk Edebiyatında Şathiyye*. Ankara: Akçağ Yay.

Küçük, Abdurrahman (1993). "Câlût". *TDV İslam Ansiklopedisi,* C. 7.

_____ (1988). "Abdul-aziz". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. I.

_____ (1988). "Abdülhamid II". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. I.

Levend, Agâh Sırrı (1984). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar* (4. Baskı). İstanbul: Enderun Kitabevi.

_____ (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi C. I (2. Baskı)*. Ankara: Türk Tarihi Yay.

Mermer, Ahmet; ALICI, Lütfi (2005). *Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatında Giriş (5.Baskı*). Ankara: Akçağ Yay.

Muallim Naci (1995). *Lugat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yay.

Mutçalı, Serdar (2004). *Dağarcık Arapça-Türkçe Sözlük.* İstanbul: Step Matbaacılık

Oğuz, Öcal (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Okay, M. Orhan (1989). "Ahmed Mithat Efendi". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2.

Okumuş, Ömer (1993). "Ahmed Mithat Efendi". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7.

Onay, A. Talat (1928). *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. İstanbul: Devlet Matbaası.

_____ (1996). *Türk Şiirlerinin Vezni (1. Baskı)*. Haz.: Cemla Kurnaz. Ankara: Akçağ Yay.

_____ (2009). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Manzumlar ve İzahı*, Haz: Cemla Kurnaz. İstanbul: H Yay.

Özdemir, Fuat (1991). *Anadolu Destanlarının Biçimleri ve Çeşitli Temaları*. Ahmet Şükrü Esen ve Pertev N. Boratav (ed.) Anadolu Destanlar. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.

Özmen, İsmail (1998). *Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi.* C. I. Ankara.

Pala, İskender; İsmail Kara (1998). "Şathiyye". *TDEA*, C.8. İstanbul: Dergah Yay.

_____ (2003). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (10. Baskı). İstanbul L&M Yay.

Sami, Şemseddin (1978). *Kâmûs-ı Türki*. İstanbul.

_____ (2009). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.

Sarıkçıoğlu, Ekrem (2003). "Mehdî". ". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.28.

Saussey, Edmond (1952). *Türk Halk Edebiyatı*. Çev.: İlhan Başgöz. Ankara.

Şebüsterî, Mahmut (1993). *Şark-İslam Klasikleri Gülşen-i Raz*. Çev.: Abdülbaki Gölpınarlı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şentürk, Ahmet Atilla ve Kartal, Ahmet (2005). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Dergah Yay.

Şibli, Mevlana (1928). *Büyük İslam Tarihi Asr-ı Saadet*. Tercüme: Ömer Rıza Doğrul. İstanbul: Amdi Matbaası

Şükun, Ziya (1996). *Farsça-Türkçe Lûgat 3 Cilt (2. Baskı).* İstanbul: MEB Yay.

Tatçı, Mustafa (1991). *Yunus Emre Divanı*. Ankara.

Tekin, Arslan (1999). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler* (2. Baskı). İstanbul: ÖtükenYay.

Timurtaş, Faruk K. (2015). *Osmanlı Türkçesi Grameri* III (15. Baskı). İstanbul: Alfa Yay.

Tolasa, Harın (1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 286

Tosun, Necdet (2013). "Veysel Karanî". ". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.43.

Tökel, Dursun Ali (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar* (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yay.

Tunç, Semra (2012). *Çeşm-i Afet Divanı (Levha-i Dil).* Konya: Palet Yay.

_____ (2018). *Miski Divanı (İnceleme-Metin).* Konya: Palet Yay.

Tunç, şafak (2017). *Doğu Tarih Kur'an*. İstanbul: Motto Yay.

Uçman, Abdullah (2013). "Ziyâ Paşa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 44.

Uludağ, Süleyman (1977). *İbn Haldun, Şifâü's-Sâil-Tasavvufun Mahiyeti*. İstanbul.

_____ (1977). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Marifet Yay.

_____ (1988). "Abdülkâdir-i Geylânî". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.I.

Üzgör, Tahir (1983). *Edebiyat Bilgileri*. İstanbul.

Yazıcı, Tahsin (1979). "Şatah", *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul.

Yılmaz, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (1. Baskı).* İstanbul: Enderun Kitabevi.

_____ (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)* (1.Baskı). İstanbul: Kesit Yay.

Yüce, Nuri (1988). "Âgâh Efendi, Çapanzâde". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 1.

Zavotçu, Gencay (2006). *Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü (1. Baskı).* İstanbul: Kesit Yay.

İnternet kaynakları:

https://bilgihanem.com/voltaire-kimdir/ Erişim Tarihi 27.10.2019

https://www.biyografi.net/kisiyazdir.asp?kisiid=1747/ Erişim Tarihi 27.10.2019

https://eksisozluk.com/vartan-pasa--1412161./Erişim Tarihi:01.10.2019

https://www.msxlabs.org/forum/dinler-tarihi/370819-seddad.html/Erişim tarihi 15.12.2019

SÖZLÜK

A

ʻAbād: Mamur, şen, bayındır; çokluk bildirir. (49)

ʻAbeş: Boş, saçma şey. (385) (1136) (1376)

ʻĀcizāne: Beceriksizcesine, alçak gönüllülükle. (232)

Āġāz: Başlama. (17)

Aḫaṣṣ: Daha, en, çok hususi, başlıca, yakın. (43)

Aḥrārāne: Hür olanlara yakışacak surette. (1310)

Aḫter: Yıldız, necm. (1064)

ʻAḳīḳ: Çok kere kırmızı renkte olan bir cins değerli taş. (184)

Ālūd: Bulaşmış, bulaşık. (532) (1740)

Āsān: Kolay. (29) (1099)

Āsāyiş: Rahat, huzur; güvenlik. (18) (658)

Astār: Örtüler, perdeler. (13)

Aṣfiyā: Samimi, saf, içi temiz, tuttuğu yol doğru olan kimeler; samimi dostlar, azizler. (56)

Avanaḳ: Kolaylıkla kandırılabilen veya aldatılabilen, aptal, bön. (1371)

Aʻvān: Yardım edenler, yardakçılar. (86) (878)

Aʻyān: Bir memleketin ileri gelenleri; senato üyesi. (51) (86) (244) (383) (384) (495) (622) (878) (1960)

ʻAyān: Belli, açık, meydanda. (70) (237) (382) (573) (603) (632) (1039) (1141) (1715) (1746)

Āyīn: Merasim, tören. (82)

ʻAzāzīl: İblis'in melek bulunduğu sıradaki esas adı. (280) (1191)

B

Baʻde-z̲ā: Ondan sonra. Bundan sonra. (32) (785)

Bād: Yel, rüzgâr. (24) (845)

Baft: Kumaş . (1915)

Bāġī: Haksızlık eden serkeş. (139) (154) (1924)

Baloz: Gemici, işçi vb. kimselerin eğlenmek için gittikleri içkili, danslı yer. (1553) (1786)

Bāz: Doğan, şehbaz, şahin. (221) (1165)

Be'is: Engel, uymazlık. (1735)

Bed: Fenâ, yaramaz, çirkin; kötülük. (30) (33) (38)

Bed-hūy: Kötü huylu, huysuz. (1)

Bel': Yutma. (1744)

Berf: Kar. (752)

Bi'l: -ile manasına gelip, eklediği –kameriyye harfleriyle başlayan- kelimeleri zarf yapar. (966) (1221)

Bilā: -siz. (Arapça kelimelerin başına getirilir). (71) (129) (1130)

Bilā reyb: Şüphesiz. (529)

Bināberīn: Bundan dolayı, bu sebepten dolayı. (523) (1204)

Bīrūn: Dışarı; dışı, harici; fazla, dışarıda. (1117)

Bī-şümār: Hesapsız, sayısız. (425) (1062)

C

Cebbār: Kuvvet e kudret sahibi, Allah; Cebredici, zorlayıcı, zorba. (61)

Celb: Çekme, çekiş, kendine çekme. (27) (86) (1143) (1524)

Celīs: Birlikte oturan, arkadaş. (117) (141)

Celle: ''Yüce ve aziz olun'' mânâsına bir dua sözü. (22)

Ceẕb: Kendine çekme, çekilme. (25) (70) (86)

Cifri: Falcı. (405)

Cizvit: İsa Derneği denilen bir Hristiyan derneğinin üyesi. (1420) (1483) (1747)

Con: Jön Türkler. (Birçok yerde geçmektedir)

Cūş: Çoşma, kaynama. (403) (786)

Cünbiş: Kımıldama, hareket. (434) (983) (1106)

Çataḳ: İki dağ yamacının kesişmesi ile oluşmuş dere yatağı. (415)

D

Dānā: Bilen, bilici, bilgiç. (34) (47) (850) (858) (875) (962) (1024)

Dendān: Diş. (232) (353)

Der-ān: Derhal, hemen, o anda. (60) (61) (79) (577) (1417)

Derk: Anlama, kavrama. (115) (208) (253) (328) (601) (664) (1106) (1845) (1899) (1947)

Dermek: Toplamak, biriktirmek. (231) (384)

Deycūr: Çok karanlık. (1182)

Dürd: Çöküntü, tortu. (672)

Durūġ: Yalan. (114)

E

Ebleh-firīb: Aptal aldatan, avlayan. (16) (1188) (1384)

Echel: Daha (en, çok) câhil; nâdân, aksi (kimse). (7) (36) (1747) (1749) (1898)

Efsūn: Afsun, büyü, sihir. (53)

Efzā: Attıran, çoğaltan. (111) (238)

Eşīl: Şerefli ve otoriter (adam). (44)

Ekdār: Kederler, gamlar, tasalar, kaygılar. (431) (434) (584) (1182) (1773)

Ekl: Bir şey yeme(k), yenilme . (40)

Elyaḳ: Daha (en, pek) lâyık, liyakatli, çok yakışır. (1749) (1941)

Encām: Nihayet, son. (28)

Enīs: Dost, arkadaş; yar, sevgili. (117) (164) (769) (1136)

Erbāb: Sahipler, malikler. (15) (140) (1009) (1198) (1399) (1654) (1936) (1939) (1974)

Erre: Bıçkı, destere (minşar). (1136)

Es'ile: Sorulan şeyler. (42)

Evrā: Hisar. (1495)

Ezā: Üzme, sıkıntı verme. (360) (829) (1756)

F

Felaḳ: Sabah aydınlığı; tomurt. (205)

Fem: Ağız. (95) (232) (631)

Fısḳ: Halk yolunda veya hak yolundan çıkma, Allah'a karşı isyan etme. (1) (33) (142) (1193) (1917)

Filān: Herhangi bir şahış, biri, belirsiz bir şey, Fûlân. (100) (115) (116) (119) (1261) (1640) (1864)

Firāvān: Bolluk, çokluk. (428)

Foya: Parıltısını artırmak için elmas taşlarının altlarına konan ince metal yaprak. (585) (960) (1464)

Fücūr: İşret; sefihlik, günahkârlık, ahlâka aykırı durum. (1) (33) (142)

Füsūn: Sihir, büyü. (53)

Füyūż: Feyz, ilim, irfan; bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık. (160)

G

Ġabāvet: Anlayışsızlık, bönlük, kalın kafalılık. (195) (1308) (1361) (1428) (1634) (1867)

Gāh: Arasıra, kimi, bazı; zaman ve yer bildiren edat. (52) (187) (799)

Ġalā: Pahalılık. (23)

Ġamz: Kaşla, gözle işaret, göz kırpma; münafıklık etme, koğulama. (108)

Ġār: Mağara. (1185)

Gedā: Yoksul, dilenci. (783) (1982)

Geh: Bazı, ara sıra. (58) (1405) (1814)

Gem: Atı yönlendirmek için ağzına takılan demir ara. (1767)

Gizīr: Korucu. (399) (1908) (1909) (1915) (1916) (1957)

Gūnā: Türlü, gidiş, tarz, yol, sıfat. (44)

Gūn-ā-gūn: Renk renk, türlü türlü; alaca. (2)

Ġuṣṣa: Keder, kaygı, tasa. (126) (1776) (1893)

Gürūh: Cemaat, bölük, takım. (122) (147) (474)

H

Ḫafiyye: Osmanlı'da polis'in gizli memuru, gizli polis. (45)

Ḫaftān: Kaftan; savaşta zırh üzerine giyilen bir çeşit pamuklu elbise. (322) (366) (1566) (1713) (1758) (1783)

Ḫal': Soyma; boşanma; tahttan indirme. (1744)

Ḫalā: Boş, ayakyolu. (309)

Ḫalel: İki şey aralığı, boşluk; bozma, bozukluk. (4) (812)

Ḫarḳa: Kulağı delik olan koyun. (1646)

Ḫaş u ḫāşāk: Çerçöp. (386)

Ḫāvī: İhtiva eden, içine alan, kaplayan, toplayan. (926)

Ḫayret-baḫş: Hayret veren, hayret verici. (6) (1826)

Ḥaẕer: Sakınma, kaçınma, korunma. (142) (582) (600) (956)

Hem-rāz: Sıkı fıkı arkadaş, sır arkadaşı. (1165)

Hevā: Heves, istek, arzu; sevgi, hoşlanma. (38) (82) (321) (347) (598 (1845) (1945) (1996)

Ḥikāye-i Raḳīḳe: İnce hikâye. (162)

Ḥill: Helal, şeriatça yapılmasına izin verilmiş. (44)

Ḥilm: İsanın tabiatında olan yavaşlık, yumuşaklık. (130) (466) (1904) (1956)

Ḫod-bīn: Kendini beğenmiş, bencil. (6) (67)

Ḥoḳḳa: İçine mürekkep konan mâden, cam veya topraktan yapılmış küçük kap veya içine tükürülen kap. (1510) (1893)

Ḥotoz: Eskimiş Kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renk ve biçimde yapılmış küçük başlık veya eskimiş Tavus kuşu, tavuk vb.nin başında bulunan tüyler. (1333)

Ḫuffāş: Yarasa, gece kuşu. (84) (181)

Ḫurūş: Horoz. (1106)

Ḥüküm-fermā: Hükmü yürürlükte olan. (6)

Hümā: Devlet kuşu; saâdet, kutluluk. (3) (1037)

Ḥünkār: Padişah, sultan, hükümdar. (5) (1820)

I

Iżmār: Gönlünde gizleme, saklama. (29) (514) (1282) (1477)

İ

İbtilā: Mübtelâlık, bir şeye düşkün olma, düşünkünlük, tiryaklilik. (2) (636)

İcmāl: İhtisar etme, kısaltma, özetleme, kısaca. (677) (796) (1001) (1005) (1642) (1695) (1974)

İctinā: Meyve toplama, devşirme. (1024)

İfsād: Fesâdâ uğratma, uğratılma, bozma. (4) (33) (610) (1193) (1202) (1840) (1983)

İḥḳāḳ: Hakkı yerine getirme, hak yerine getirilme. (465)

İlḥād: Allah'ın varlığına, birliğine inanma, dinsizlik; gerçek inançtan dönme, cayma. (4) (33) (610) (670) (1193) (1202) (1983)

İm'ān: Bir işte çok ileri varma, çok dikkatli olma; inceden inceye araştırma. (1750)

İsāle: Akıtma. (1045)

İstiṭrād: Bir söz söylerken o fıkra içinde başka bir bahis nakletmek veya bir bahis anlatırken, söz gelimi, başka bir mes'eleyi de anlatıvermek suretiyle. (47) (941) (1006) (1247) (1571) (1843)

'Îş ü nūş: Yiyip içme. (5) (68) (424) (959) (1504)

İştiġāl: Meşgul olma, bir şeyle uğraşmalar. (5) (188)

İttiṣāl: Bitişme, kavuşma, ulaşma; birbirine dokunma; yakınlık. (31) (887) (893)

'İvāż: Bedel, karşılık, karşılıklı olan verilen şey. (160)

İẕ'ān: Anlayış, kavrayış, akıl; itaat, söz dinleme; terbiye, edep. (591) (690) (824) (846) (1099) (1264) (1336) (1632)

İżmiḥlāl: Yok olma, yok olup bitme. (21) (345)

K

Ḳāl: Söz, laf. (372) (653) (1434)

Ḳal': Koparma, koparılma, sökme, sökülme; yerinden çıkarma, çıkarılma; temelinden çekip atma. (809) (1744)

Ḳālbūr: Tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek. (1150)

Ḳalfa: Aşaması çırakla usta arasında bulunan zanaatçı; mimar yardımcısı; saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın; İptida ilerde hoca yardımcısı. (809)

Ḳarīn: Yakın; hısım, arkadaş gibi yakın olanlardan her biri; mabeyinci. (120)

Ḳat': Kesme, kesilme, biçme; halletme, karar verme, son erdirme, bitirme. (3) (1063)

Ḳavāl: Ney gibi nefesle çalınan bir saz. (279)

Ḳay: Yağmur, sağanak, bora. (1770)

Ḳaẓārā: Kaza olarak, kaza suretiyle, bilmeyerek, yanlışlıkla elden çıkarak. (176)

Kef: Köpük; süngür taşı. (752)

Keḥḥāl: Göz hekimi; göze çok sürme süren, sürme çeken kimse. (1142)

Kemḫā: İpek kumaş, kadife. (14)

Kevn: Var olma, varlık, vücut. (388) (599)

Ḳıbāb: Tepesi yarım küre şeklinde olan bina damları. (540) (1112)

Ḳışra: Kabuk. (1024)

Kişver: İklim, memleket, ülke. (534) (1064) (1163) (1875)

Kūtāh: Kısa, boysuz. (302)

Ḳuṭn: Pamuk. (14)

Ḳuvā: Kuvvetler, güçler, tâkatlar. (4) (245)

Künd: Kör, keskin olamayan; cesur, yiğit; kısa, biçimsiz, anlayışsız. (111) (1870)

Künh: Eski yıpranmış, modası geçmiş. (250) (512) (663) (1031) (1991)

Kürre: Yuvarlak, toparlak. (895) (1135) (1141) (1796)

L

Leb-ā-leb: Ağzına kadar dolu. (508) (137)

Ledün: Tanrı katı. (146)

M

Ma‘rūż: Arzolunmuş, arzolunan; serilmiş, yayılmış; bir şeyin karşısına, tesir altında bulunan; verilmiş, sunulmuş . (60) (547) (569) (1001)

Ma‘ẕūr: Özürlü, özrü olan. (34) (445)

Mā-beyn: İki kişi arası, aradaki şey, ara; padişah sarayı; haremle selamlık arasındaki oda. (474)

Madmazel: Evlenmemiş Hristiyan kızlar için `bayan` sözü yerine kullanılan bir unvan. (1479) (1597)

Maġmūm: Gamlı, kederli; bulutlu, kapalı, sıkıntılı (hava). (1527)

Maġz: Beyin, dimağ; iç, öz. (156) (840) (942)

Mār: Yılan. (186) (1646)

Mā-sivā: Dünya ile ilgili olan eyler. (39)

Maṭlūb: Talebedilen, istenilen. (290) (1076) (1268) (1620)

Me’āl: Hâsıl olan şey, sözün delalet ettiği husus, ma’ana, mefhum. (279)

Me’ḫaẕ: Bir şeyin alındığı, çıkarıldığı yer; kaynak. (1028)

Me’nūs: Ünsiyet olunmuş, alışılmış; alışık. (258)

Medḥ: Övme, birinin iyi şeyini söyleme. (38) (1065) (1117)

Mekārim: Keremler, cömertlikler; iyi ahlaklar. (129)

Meknūn: Dizilmiş, saklı, gizli, örtülü. (657) (1967)

Mekr: Hile, düzen; hile ile aldatma, maksadından vazgeçirme. (119)

Memkūr: Kızıla boyanmış; av kanıyla kirlenmiş. (88) (1383)

Menḥūs: Nuhusetli, uğursuz. (77) (258)

Menn: Kudret helvası; ihsan etme, iyilik etme, bağışlama; batman; edilen iyiliği başa kakma. (860) (1174)

Mes'ele: Sorulup karşılığı istenilen şey, çözülmesi istenilen şey, problem. (42) (554) (999)

Mesā: Akşam. (77) (307) (717) (1004) (1050) (1999)

Mesdūd: Kapalı. (57) (64)

Mestūr: Sertolunmuş, örtülü, kapalı, gizli/ Açık saçık gezmeyen namuslu kadın. (422) (528)

Meşhūd: Gözle görülmüş, görülen. (60) (574) (887) (1603) (1848)

Metā': Satılacak mal, eşya; sermaye, elde bulunan varlık. (109) (1552) (1645) (2012)

Mey'ūs: Ümidi kesilmiş, ümitsiz, yeise düşmüş. (683)

Meẕmūm: Zemmolunmuş, yerilmiş; beğenilmemiş; ayıp. (5) (953) (1335) (1858)

Miknet: Kuvvet, kudret, güç, zor. (581)

Miṣl: Benzer, kat. (47) (554) (993) (1958)

Mużıll: Dalâlete düşüren, doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran. (9)

Muḥavvel: Tahvil olunmuş, değiştirilmiş; Havale edilmiş; ısmarlanmış . (194) (1702)

Muḥiḳ: İhak eden, hakkı yerine getiren; haklı, doğru. (110)

Muḫill: İhlal eden, dokunan, sakatlayan, bozan. (381)

Muḫtel: İhlal edilmiş, bozulmuş; karışmış. (1228) (1733)

Muḳteżā: İktiza etmiş, lazım gelmiş; kanun icabına göre yazılan yazı, derkenar. (101) (1969)

Mūrāne: Karıncavari, karıncaya yakışacak surette. (232) (1032)

Mużmer: İzmar edilmiş, gizli, saklı, örtülü, içde saklı. (772)

Müdevven: Tedvin olunmuş, divan, kitap hâline konulmuş; bir araya getirip çeki düzen verilmiş. (29)

Mühīn: Aşağılayıcı. (270) (314) (1248) (1679) (1682) (1736)

Münḳād: İtaatkar. (313)

Mürāfiḳ: Refakat eden, yol arkadaşı olan, yoldaş; bir şeyle beraber bulunan. (71)

Mürüvvet: İnsaniyet, mertlik, iyilik; cömertlik, iyilik severlik. (96) (768)

N

Nālān: İnleyici, inleyen. (74) (125)

Nālbūr: At nalı yapan demirci; hırdavatçı. (1150)

Nāsūt: İnsanlık, mahlukıyet. (761) (992) (1031) (1038) (1133)

Nāṭır: Bağ, bahçe bekçisi; hamam natırı, hizmetçisi. (667)

Nebāt: Nöbet şekeri; bitki. (885) (965)

Nedīm: Meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı; güzel hikaye anlatan, tatlı konuşan. (76) (418)

Nefy: Sürme, sürgün etme. (73)

Nezd: Yan, kat; göre, nazarında, fikrince. (197) (1867)

Nihān: Gizli, saklı. (468) (1088) (1166) (1175)

Nīst: Yoktur, değildi. (259)

Nisyān: Unutma. (11) (157) (349) (640) (846)

Nişār: Saçan, dağıtmak. (1096) (1186)

Niyāz: Yalvarma, yakarma; dua; ihtiyaç, muhtaçlık. (17) (1754)

Nümūd: Gösteren, görünen, benziyen" mânâlariyle kelimeleri sıfatlandırır. (1311)

P

Pākān : Temizle, arıklar., mec. veliler, ermişler, evliya. (128)

Pāyān: Son, nihayet; uc, kenar; tas. sofinin ulaşacağı birlik alemi. (10)

Pend: Nasihat, öğüt. (111) (971) (1869)

Perestiş: Tapınma, delicesine sevme. (1989)

Peylemek: Bir şeyi önceden kendine ayırtmak; sağlamak; ısmarlamak. (790)

Pinhān: Gizli, saklı mahfi. (309) (468) (1166)

Pīrān: İhtiyarlar, yaşlılar, ermişler. (122)

Pīş-rev: Önden giden; müz.peyşrev, peşrev. (278)

Punç: Çay, şeker, tarçın, limon karışımına rom veya kanyak gibi damıtılmış alkollü bir içki katılarak yapılan ve buharlaşan alkolü yakıldıktan sonra içilen bir içki türüdür. (673)

Püser: Oğul, erkek, çocuk, ibn. (1072)

R

Rāh: Yol; Ttutulan yol, meslek, usul. (2) (254) (363) (821) (1027) (1063)

Raḳīḳ: İnce; köle veya cariye; yufka yürekli. (108)

Rāz: Sır, gizlenen şey. (231) (477) (528) (535) (692) (807) (1048) (1165) (1205) (1228) (1731)

Refte refte: Gitgide, gide gide, azar azar. (584) (1202)

Revāfiż: Şia mezhebin ifrata kaçan koluna mensup kimseler. (138)

Reviş: Gidiş, yürüyüş; usul, tutum, yol. (322) (677) (1546)

Revzen: Pencere. (1991)

Ri‘āyet: Gütme, gözetme; sayıma, saygı; ağırlama. (12) (19) (609) (637) (768) (1206) (1346) (1379) (1737) (1825)

Riyāset: Reislik, başlık, baş olma, başkanlık. (64) (101) (730) (1616) (1828) (1928)

Rūz: Gün; gündüz. (77) (141) (302) (717) (1004) (1050) (1999)

S

Sa‘ādet: Mutluluk. (3) (195) (204) (289) (491) (494) (517) (745) (994) (1576) (1616) (1690) (1715) (1950) (1987)

Ṣadīḳān: Doğru kimseler; sadakatli, içten bağlılığı olan kimseler. (125)

Ṣafī: Temiz, pak, saf, arı. (611) (1986)

Saḫīf: Zayıf, hafif; gevşek, boş. (924)

Ṣaḥīḥ: Gerçek, doğru; halis, kusursuz, ayıpsız. (95) (96) (113) (525) (1160) (1270) (1398) (1721)

Saḳam: Hastalık, illet. (158) (2006)

Sālūs: Riyakar, ikiyüzlü. (35) (79) (120) (683) (821)

Sāmī: Yüksek, yüce; şöhretli, ünlü. (35) (575) (1056) (1267 (1473) (1958) (1972)

Ṣarṣar: Şiddetli, gürültülü rüzgâr. (24) (1612)

Ṣavm: Oruç. (17) (1840) (1843)

Ṣavma‘a: İbâdet yeri, tekke, özel tapınak veya Nesârâ rahiplerinin halktan inkıta’ ve inzivası için te’sis edilmiş olan hücre. (818) (1996)

Sefīh: Zevk ve eğlenceye düşkün, parasını pulunu israf eden akılsız. (47) (148) (187) (1188)

Semm: Zehir, ağı. (49) (141) (413) (1686)

Ser-ā-ser: Baştan başa, büsbütün; altın veya gümüş telle dokunmuş bir çeşit kıymetli kumaş. (197) (662) (1039) (1398) (1873) (1901)

Şenā: Övme, övüş. (38) (151) (215) (869) (914) (1979)

Serbestiyyet: Serbestlik; devletin ticaret yapmasını ve ekonomik alana karışmasını uygun gören. (8) (11) (1281) (1632)

Seref: Lüzumsuz harcama, israf. (207)

Sevā: Beraber olma, beraberlik, denk. (4) (388) (594) (598) (709) (710) (821) (833)

Seyl: Sel; şiddetli gelen şey. (2) (155) (1926)

Şeyyib: Dul kadın. (420)

Sīm: Gümüş. (141) (200) (510) (655) (656) (748)

Sirāyet: Hastalık başkalarına geçme, bulaşma. (1733)

Şulb: Omurga kemiği, bel kemiği; zürriyet; sert. (885)

Sūrnā: Zurna. (275)

Süm'a: Görsünler, işitsinler diye yapılan göstermecilik, riya. (148)

Sütre: Perde, örtü. (1335) (1922)

Ş

Şāhen-şeh: En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı, şahlar şahı. (162)

Şāyeste: Uygun, yakışır. (1185) (1531)

Şāẕ: Kural dışı, kaideye uymayan. (124)

Şe'n: Olay, hadise. (1511)

Şıllıḳ: Aşırı ve bayağı biçimde süslenip boyanmış kadın. (1596)

Şikeste: Kırılış, yenilmiş, mağlup olmuş. (981) (1185)

Şiyem: Huylar, tabiatlar (477)

Şu'ā': Işın; vektör. (78)

Şümār: Hesap, sayı. (429) (1062)

T

Ta'dīl: Doğrultma, dğrulma; değişiklik. (25) (963) (1005)

Ta'līl: Sebep, bahane gösterme, gösterilme. (25) (963) (1220) (1663) (1862)

Ta'ẓīmāt: Hürtmetler, saygılar. (1070)

Tafṣīl: Etrafıyla, etraflı olarak bildirmeler, uzun uzadıyla anlatmalar, açıklamalar. (25) (774) (848) (963) (1005) (1220) (1”330) (1695) (1860)

Ṭāġī: Azgın, isyan eden. (154) (1924)

Taṣḥīḥ: Sağlığını iade etme; yiletme. (25) (141)

Tebrīd: Soğutma, soğutulma; mec. ara açılma. (1940)

Tecessüs: Yoklama, araştırma, araştırılma; bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma, gözeltme. (105)

Tedbīr: Bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare. (54) (90) (1254) (1941) (1961)

Tefvīż: İhale, şipariş etme, edilme; dağıtım; tas. her şeyi Allah'tan bekleme (160)

Tehī: Boş; hünersiz, bilgisiz. (1148)

Tehist (Deist): Deizm yanlısı. (1585) (1588)

Telāṭūm: [dalgalar] çarpışma; çok dalgalanma. (1940)

Temşiyet: Yürüyen; meydana gelmesini kolaylaştırma. (381) (452) (2008)

Triste: Üzgün. (1531)

Tertīb: Dizme, sıralama, düzene koymak; sıra, dizi. (114) (1188) (1474) (1479) (1478)

Tesvīd: Karartma, karatılma; müveddes yapma, karalama yapma. (30)

Teşvīş: Karıştırma, karmakarışık etme. (83)

Tevdī‘: Bırakma, emanet etme ; vedalaşma. (61) (1014)

Tevḳīrāt: Saygılar, ululamalar. (1070)

Ṭuġyān: Taşıma, taşkınlık, azgınlık, coşkunluk. (11) (1988)

V

Vāhī: Boş, manasız, faydasız. (325) (660)

Vaḳtā ki: Ne vakit ki, o vakit ki, olduğu vakit. (234)

Vāreste: Kurulmuş; serbest, rahat; ilişkisiz. (1069)

Vedī‘a: Emanet. (235)

Velvele: Şaşkınlık; gürültü, patırdı, yaygara, şamata. (69) (294) (443) (1194) (1588)

U

‘Uḳbā: Cezâ, ahiret, öbür dünya. (14) (1016)

‘Uryān: Çıplak. (237)

Y

Yār-ı ġār: Mağara dostu. (1185)

Yāve: Saçma, manasız, saçmasapan söz; sahipsiz köpek. (52) (277) (344)

Yāve-gū: Saçmalayan, saçma sapan konuşan. (1543)

Yeksān: Düz, müstevi; bir, beraber; toprakla bir, yıkık. (128)

Z

Zādegān: Soylular. (1221) (1273) (1746)

Zāhil: Sağlığı düzelen veya sıkıntıdan sonra gönlü ferahlayan. (47) (856)

Zebīb: Kuru üzüm; kuru incir; yılan, akrep gibi hayvanların zehiri. (149)

Ẕehl: Dalgınlıkla unutma veya geciktirme. (33)

Zer: Altın, akçe, para; sarı. (89) (510) (1030)

Zey: Kostüm. (460)

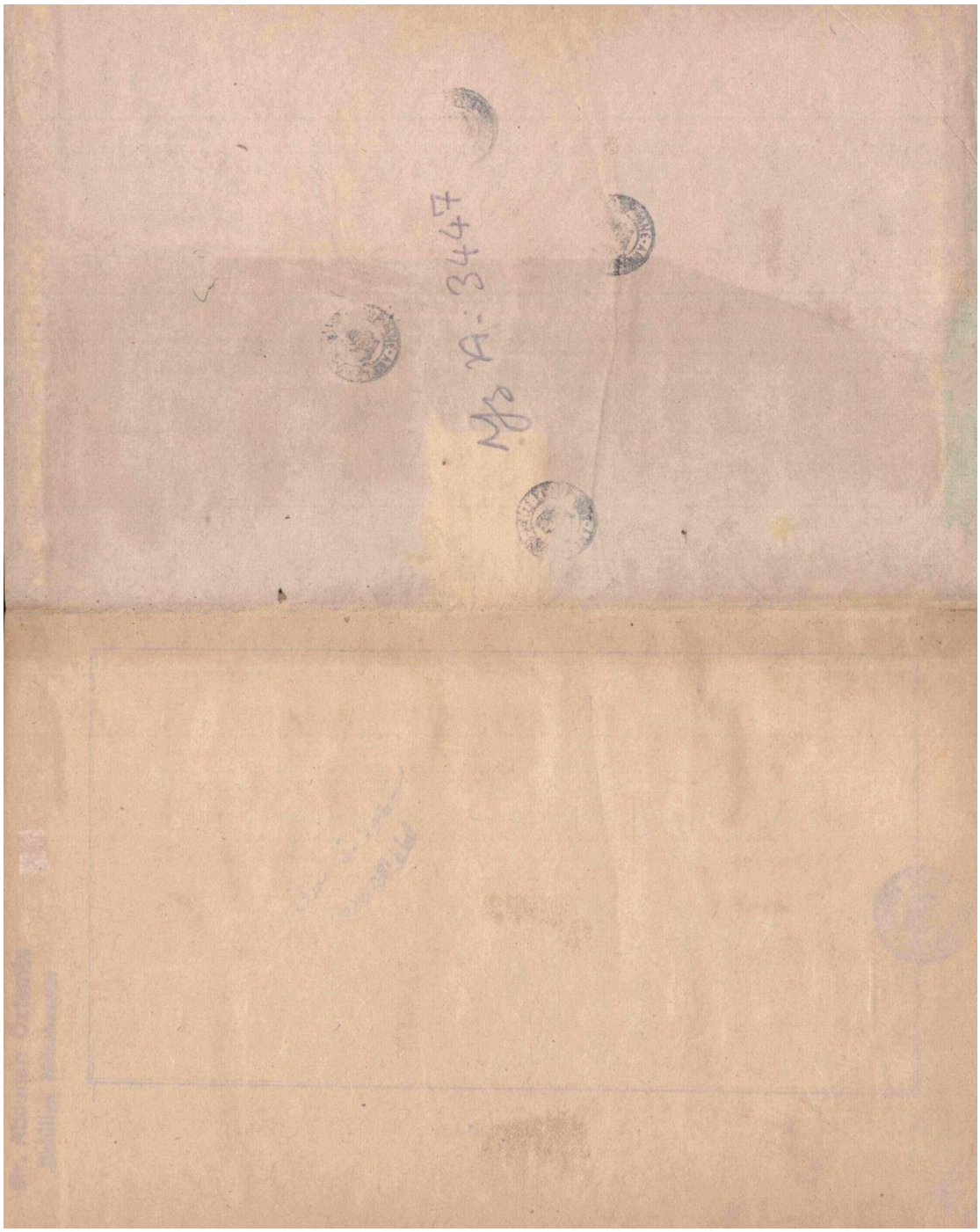
Zift: Kar sakız, katrandan çıkarılan, kolay kırılan, az sıcakta eriyen katı, siyah, parlak bir madde olup en çok gemi kalafatında kullanılır. (676)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	ARSAN HASHIM MAHMOOD AL-SAQEE (Ersan Haşim Mahmut AL-SAKİ)			
Doğum Yeri	Erbil/ Irak			
Doğum Tarihi	01.09.1980			
Öğrenim Durumu				
Derece	**Okulun Adı**	**Program**	**Yer**	**Yıl**
İlköğretim	Botan	İlkokul	Erbil	1992
Ortaöğretim-Lise	Goran- Oğuzhan	Ortaokul- Lise	Erbil	1998
Dil (Türkçe)	Gazi Üniversitesi	TÖMER	Ankara	1999
Ön lisans	Anadolu Üniversitesi	PMYO- Bilgisayar Programcılığı	Eskişehir	2003
Lisans	Koya Üniversitesi- Diller Fakültesi	Türk Dili ve Edebiyatı	Erbil	2008
Dil (İngilizce)	Bilkent Üniversitesi	Hazırlık	Ankara	2009
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi SBE	Türk Dili ve Edebiyatı/ Eski Türk Edebiyatı	Konya	2012
Doktora	Selçuk Üniversitesi SBE	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı	Konya	2020
Halen Yaptığı İş	Salahaddin Ünv.-Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Öğretim Üyesi			
İlgi Alanları	Türk Dili ve Edebiyatı, Spor, Bilgisayar.			
İş Deneyimi	2009 yılında Koya üniversitesine araştırma görevlisi olarak atandı. (Koysancak-Irak)			
	2010 yılında Salahaddin üniversitesine araştırma görevlisi olarak geçti. (Erbil-Iak)			
	2013 yılında Salahaddin üniversitesi- Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi olarak göreve başladı (Erbil-Iak).			
	2013 yılında Salahaddin Üniversitesi- Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde bölüm başkanı yardımcısı olarak göreve başladı.			
	Hali-kar Uluslararası Dil Enstitüsünde Türkçe bölümü müdürü/ Erbil			
	Oxford Uluslararası Dil Enstitüsünde Türkçe bölümü müdürü/ Erbil			
	Salahaddin Üniversitesi- Türkiye Temsilciği (2018)			
Başarıları	Bölüm Birinciliği/ Üniversitesi Üçüncülüğü (2008)			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar	Prof. Dr. Semra TUNÇ (Selçuk Üniversitesi) Dr. Öğr. Üyesi Erol ÇÖM (Selçuk Üniversitesi) Dr. Öğr. Üyesi Nurgül SUCU KÖROĞLU (Selçuk Üniversitesi)			
E-Posta	ersanerbilli@yahoo.com			

YAZMA METNİ

Dr. Abdullah Öztemiz
Dahiliye Mütehassısı

استحوارات معدن
لطف الله وره

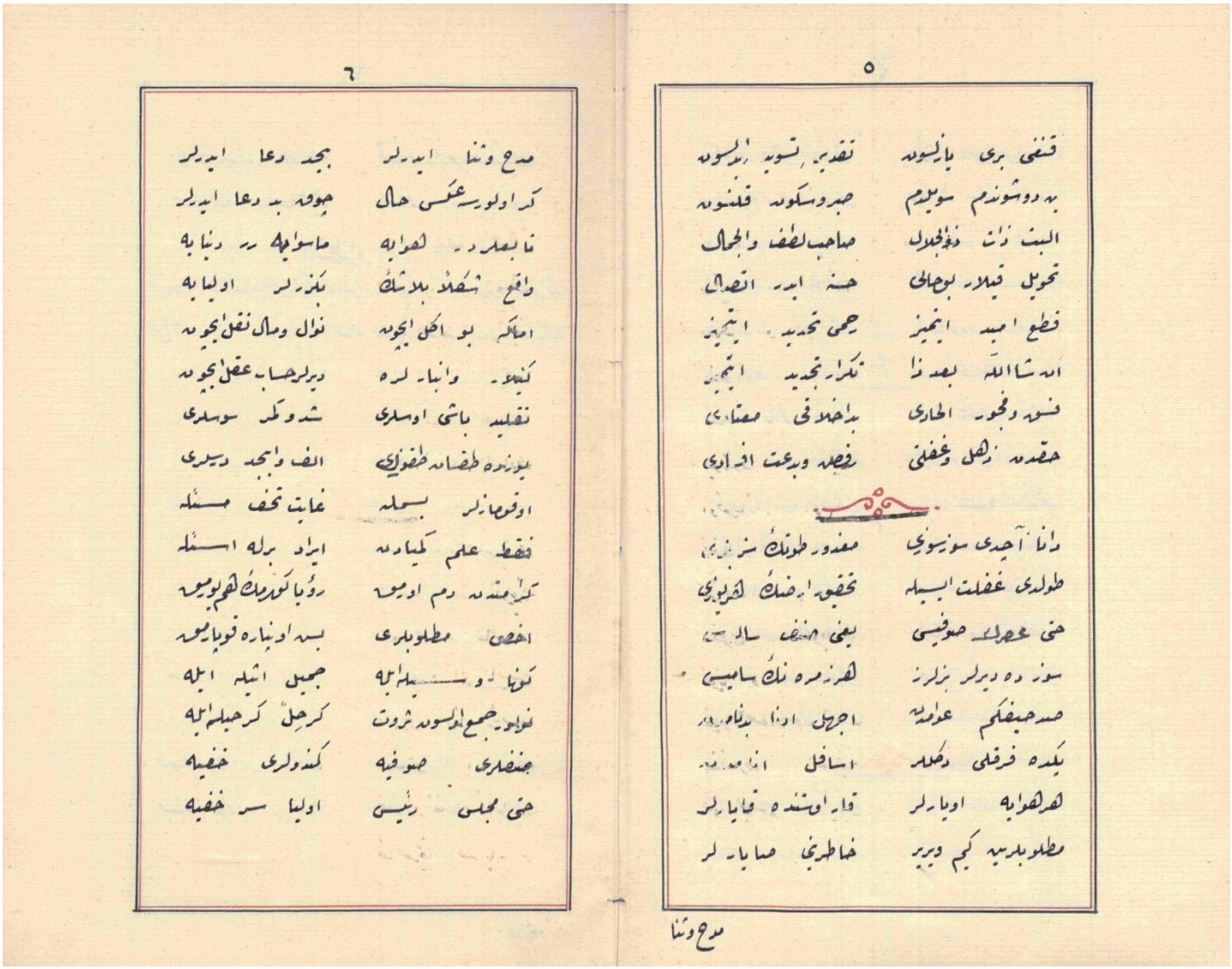
Yamza Metnin Birinci Bölümü (Manzum Bölüm)

Sayfa 1-2

وطنی قماسه کمحایی آلتونه کوسه کیمایی
فرقه ایمز اولدی مخلوقه امر دنیا عقبایی
برتقلیده کیدیور خلقه بربریه بدیور
عرصه و ناموسی حیثیت اربابی دیدیور
اودیسه یاشلی اویلر عالم تاره ایلر
یعنی سوزلی ترکجسی جوشقونده ایلرلیلر
صوم و زکاة نماز ذکر و فکره نیاز
رغبت حرمت قاطدی استغفاره آغاز
باشدنه قیچی خرقه خلوصدنه اثر یوقه
مفقود امه و آسایسه بوندنه بویله کدر یوقه
قدسیت ، دیانت حقه قولقه ، اطاعت
برنجه قائم اولدی تقلید ایجوده عبادت
اهل صلیب ضعفنه اوروپا ، اضافه
مناسدنه بویله طونجه دول اولسه ایرمز وصفنه
شوهاله اضمحلالک بوآثاره جدالک
زیاده یوقه نسانی تجلی ، جمالک

مکر خالقه تعالی عظیم جل و اعلا
اصلاح ایده بزلری یوقسه الا فالله
نجات یوقدر طوفاندنه بلا غلط بوراندنه
بی شک دوندکوده حقیقتده خلقه دیه انصاف ایمانده
طوفانه ردده قویمشدر بوعالمی طوتمشدر
باد صرصر نه یوزدنه اسوب آلت اوست ایتمشدر
حاجت وارمی تفصیله تقلیل تصحیح تعدیله
بوندی خلقه جذب ایتمی قول و فعل و خلقیله
وارمی حصل شو آزغنلقه دنیا خلقا بوغونلقه
غفلت قیلوب آللهدنه اوروپایه اولیغونلقه
جلب ایتمکده طوفانی غرقه ایتمکجوده جهانی
ایشته بودر حقیقت دوشوندیرده انسانی
همه خیر ایده انجمی اصلاح قیله امامی
تا قیامت حفظ ایده جمعاً دیه اسلامی

در دبر دکل بیک دکل اظهاری آسانه دکل
بیک مدوده کتابله اضماری محکمه دکل

٥

قصّی بری یازسونه تقدیر تسویه ایدرسونه
به دوشوندم سویدم صبر وسکونه قلمزونه
البت ذات ذوالجلال صاحب لطف والجمال
تحویل قیلار بوحالی حسنه ایدر اتصالی
قطع امید ایتمیز جمعی تحدید ایتمیز
انه شاالله بعد ذا تکرار تجدید ایتمیز
فسوه وفجوه الحاری بداهه فی مضاری
حقدده ذهل وغفلتی رفضله وبدعت افادری

دانا آحدی سوزیوی معذور طوتمق سزدری
طولدی غفلت ایسیله تحقیقه اعتنا ایتمیوی
حتی محرک صوقیسی یعنی منفذ سالمدر
سوزده دیرلر بزلرنه لهزمره نک سامیسی
صدحیفکم عوامده اجرین ادنا بدنامدر
یکده فرقلی رکله اساقل انامدده
لهوالهوایه اویانلر قاراوستنده قایانلر
مطلوبدیه کیم دیرر خاطرینی صایانلر

مدح وثنا

٦

مدح وثنا ایدرلر بحمد دعا ایدرلر
کراولورسه عکس حال هیوقه بد دعا ایدرلر
نابلمدرلر لهوایه ماسوایه سه دنایه
واقع شکله بلدشمک بکزرلر اولیایه
املاکه بو اکل ایجوده نوال ومال نقل ایجوده
کنجوه وانبار لره دیرلرحساب عقل ایجوده
تقلید باشی اوسدری شدوکلی سوسدری
یوزده طقسانه طقوزی الف وایجد دیدری
اوقومازلر بسمله غایت تحف مسئله
فقط علم کیمادده ایراد برله اسئله
کرامتده دم اورمه رؤیا کورمك لهم یورمه
اهلی مطلوبدری بسه اونباره قویامزسه
کونیا دوسیله ایله جمیل اثیله ایله
لهوایه جمع اولسونه ثروت کرحیل کرحیله ایله
جنضاری صوفیه کندولری خفیه
حتی مجلس رئیس اولیا سر خفیه

بالیقوسه کی اوترلر کشف وکرم عطاتارلر
سرچه لری بالدغفال بوغما - اتمه یونتارلر

" استطراد "

مشهور دکراده یعنی ترکچه بالیقوسه دیه یکجه کریلو وفرنی برحیوانکه نوع طیور دن - لکه حیله وخدعه مخصوصه بغایت غیوردن - اراده جمله

صوفیلرك " جاهلی مضیعلرك زاهلی
میدانه بولوب بایلدی مسئله راضا کاملی

علمه طالب اولمایلر اوقومایلر یازمایلر
بیلمیکی شیلری بیلمدرده صورمایلر
یوستدی لقب یاپادده جبه لری قبا دده
کرچه دیرلر صوفی بز خوشلدرمایلر عبادده
لقبری بر سوداده قاریناکی لقداده
انجیلر دوز اوزایه کوزلری لقب سماده
تلك باشنه کزرلر قفادلریه سوزرلر
آلله قاریغه کتکلکده اعیانه ارکاند دوزرلر
کاه اینلر اووه یه فوت وبروب یاده یه
خلقی جیانه ایدرلر درلو درلو شیوه یه
بیلی کی اوترلر درلو لقمه صاتارلر
منی فسونه افسونه خلکاره رك چاتارلر
صورلر قاندیریه ایلکله درماندیریه
غیرمشروع تدبیرله محوایدرلر شاندیریه
فرهم ایت رمز واجمالی معمای معنالی
یك اینجیه - اولدیلر ارواح " اولیالی

بو ساده دل صوفیلر — معارفده صافیلر
نشئه بوکا ییلسونه — اصفیالر صفیلر
مسدود بتونه تکیه لر — موجود کبی ناقیه لر
اینه ی اوجیون غوله — دیتونه دیکیم اوقیه لر
که اولورلر عوافده — کرهی دخی طوافده
باغ و بغچه کوشکلری — کرهی دخی اطرافده
نوادر نیلوفر صوارلر — هنی بالذات آرارلر
برکس دیسه عبث — الی صیم صیقه صیارلر
اورغامنده ایدره — کندیلرده کوریلره
بتون دیانه ایدرلر — معروضه مشهود بابلره
عیب دیسانه بیجاره — درآنه بد جیاره
تودیع تسلیم اولنور — حرف دوشر دیاره
بویله در لقب کاملری — بوصوفی دیندارلری
معارفده آواره — دلکرلر بادکاملری
سن ویرلرلقب تلده — دره تپه چوللرده
اوچ حصه جنال ایله — صکره دخی کوللرده

بحشدری — خلافت — درویشلره ریاست
تکیه لری لقب مسدود — لقرابشدری جهالت
لفظ ده بر آچیارلر — ساعت اونده قاچیارلر
فیطرمه ایله سرعتله — چاملیجه یه اوچیارلر
بازیده قیرده بایرده — صحرالرده چایرده
کزینوب کیف ایدرلر — بغچه لرده سیرده
یاری بوله صایقلوه — جمله حقد خودبینلك
لقم جنلریه بادخزاه — لقمانه هوتجه زینلك
اصلری اشیری — آلیسه درویشلری
حقیقة یاچیکیه — عیسه ونوسه وعاشقلری
کتاب آلمازلر اله — حساب قویمازلر دله
اخذ ایدرلر بحث ایتمزلر — صحبت ایدرلر ولوله
هذیان اوقورلر جذبه ایچوده — ذکر ایدرلر هیلهایچوده
شونی بونی عیاناً — قوللنیرلر کذب ایچوده
ریشدری منافقه — مروادکی مرافقه
فعل وحالی بلا ریب — لقب لقمانه مطابق

هوللهجی قیاریر — راست کلدیکده آیاریر
توکرك ایله بولنسه — صاغه یوزی قزاریر
بیل کوریر اولدیریر — کل کوریر صولدیریر
نفی ایلر برقیر — سونمخدده چیلدیریر
ش ووده کلسه یانه — بولماسه ایدر جانه
سویدیانده کی یه — نادنم عرفانه ،،
سرچه لرله اکلنور — خروس کوریر دیکلنور
شلغدری چوقه سور — چرکینده ایکره لنور
کهلك ایله قرداشور — قاریغلره بولداشور
ندیمیدر صقصفاده — بالیقوجه ایله سرداشور
جاسوسلقدر صنعتی — منحوسلغه ،، لعنتی
روز وصا ملعونك — اویقوسنه غرقی
هرذکر اولنسه بریده — روشن اوکز لصدرده
کوریر کونش شعاعی — چاتلمك دیدیك پرده
سالوسلغه صمالدیریر — جاسوسلره بیلدیریر
قویار قزل قیامت — درآمد ذکری دکدیریر

وای حالنه ذاکرك — اورده اولدی نادرك
درویشانه و باجیانه — ایری اوغلانه سائرك
لصدر بنیه قلب طیقار — جامه یاقیجی طوب صیقار
ظالم برکونه ایجنده — اوغلانه یاتیر بیقار
مولود اولسه تکبده — دعا اولسه مکده
برآیده جمعه اولسه — حتی داخل بکده
دیکز خبر بولنسه — بونی مؤمنلر ایشیتسه
اولور قوپوز بزیلانه — سویدقویدی تشویشلر
دوشر ساچنه تدهشه — قوت ویرمز صوباشه
ایدر دیلو یالیقاره — سیاست چیلانه خفاشه
دیرکه کیجه کوندوزه — دره تپه دمدوزه
شمع رحمی قوندوزه — تینه باکر برقزه
ارکانی جلب ایدر — اعوانی جمع ایدر
اوزاقه یقیدر برلردنه — اعیانی جذب ایدر
سویدقومیسه قیامت — پادشاهك الهانت
شوری طوپدم ایشتدم — لانه مکلدی عدالت

MILLÎ KÜTÜPHANE ANKARA 1940

بنه بوایشه مأمورز — کورهلم ایله مسرورز
اللهم احفظنا " — کورمزایسه ک محکورز
حاصل کلدم شوایلور — کیمیا ایر صواولور
نولور اولور ارمادر — زر اوستنه لهواولور
یشی کیسه سزایه — کبر بوزایه شوزایه
غریب عجیب تدبرله — وایر محرم ایزایه
یاشاسون دوکر کوزندن — ایکی غیرت اوزندن
حدیثه اویر الدیه — فائده یوقدر دیزندن
لهذکی قالیر حیرته — ایسه وار دینر النده
فی الحقیقه فویخشه — شهرلرده ملکنده
دیرلر هائم نه اولدی — یوزک نه یه صولدی
قب قوزی اولمشه — یوقسه برشی طولیولدی
سویله جابجه بیله لم — لهجانه جواب بوله لم
سویله سویله شیخنا — بوله مازسه قله اوله لم
آجیاه یشی فهلر سیه — دوکر سیلی دملدیه
الیه باصیاه کتابه — ایده صحیح سویلدیه

غائب اولمسه جمعیت — اسلامبنی مروت
عند ایجرم صحیحه — مفقود حکم وحکومت
هی خبر ویرمه دیه — مفتشی کورمه دیه
پایه هپسی نوله وغه — کلوب بنده صویمه دیه
کیمسه جمعه کونده — بیقمه سی اونده
البواه البواه صدایواه — لهجه کیمسه یوک برنده
ایکی دقیقه ظرفنجه — بری کوندن برکیجه
لهذه غایت سرسنجه — دوه ایشدم بویله جه
فلانده مولد اولمسه — ذکر ایلمسه ختم ایتمسه
اکسز اولمسه بولیسه کم — بزده کیمسه یوغیمسه
اولمسه عظیم جمعیت — ذکر وفکر و عبادت
یاندی بوکا یوره کم — مقتضای ریاست
ایجلرنده خواجه وار — دلقانیجه نجه وار
عسکر کاتب بک پاشا — برده توکسز جوجه وار
بونده بر ایسه اولمی — آلیسه ویرسه اولمی
حاجت یوقدر تحقیقه — تیز اولمی آلمی

صکره باشه چیقالمان — لهرکس یاپار صیقلمان
دروایسه عسکر خواجه لر — اله آوجه طیقلمان
تکلره سوز اولمان — جامعده یوز اولمان
تجسس تعقیب ایجوده — مسجدلره ایز اولمان
معلوم لهرکس ایاقده — کوزی صاغده صولده قز
سلاح یاروت طولیده — یاک چوقه اوده قوناقده
به بوقده بیلیرم — سویله مسم اولورم
حتی ایشک ایچنده — صاچم چوقه تی کوریرم
دلخانه لر غمز ایده — کوپرک نصل اوز ایده
س ، ش ، اولرینه حتی — غایت رقیوه رمز ایده
اصاساده کنده ده — دوزوب قوشه بنده ده
اول صیم صوچه باغدمحسه — دیلو متاع دکنده ده
آچیار طویده ، چیار چیلوه — لهیچ برینک اصلی یوقه
صمانکه یشی افندی — ابوالرهوا دده محمد
دیلو دیلو آنه ایله — بالیقوسه کی بنداله
غافللری صید ایده — حیرت افزا کنداله

باغده ، چنار اوغانه — یولده ، قطعی فرمانه
پاشالری بکلری — کنه ی پاتا ، تام پانه
بکلر قاناد اویله چه — کیدوب دیرلر بویله چه
اولسه صحیح شوکنلو — تمام یرلی برنجه
تدمسه کلوب سوصه نه — لهیچ دیمه کمه افسانه
ترتیب اولده دروغی — چیقار فرمانده میدانه
جلب ایدیلوب اوغلانده — فه لهراولوب حرف یالانده
دیک اولمز حاکمی — فیلی یوقا ، کوریلانده
آرقوه قلمز کوروملز — آرانماسه صوروملز
صولود اوقوندیقا نلک — نام و شانی طولیولمز
ایشه یشی بویشی — جنیلره لهم جلیسی
سویله قوروقوه ایلر — سچه ده اکا تام انیسی
ایچی طیشی آنلمه — ایشی شونک بونلمه
اوغلم شوبله محوانمیک — اوته بنی وار آکلمه
صوصه صاقلدیم مکریده — یالانده باکلسه فکرنده
صابنده ده قلنده — الهل حقی دکرنده

حاصل صنف سالوسك — درويشدرك يُبسك
نولدقدری فرعم اوله — شائعه قريد ابليسك
اوزيلولر بولرلر — بربرلريه كولرلر
اوچهوشولر لعواره — يوريلولر طولرلر
صفصاك خدايه — رسول كبرياية ..
بوكرولهك شرندن — پيزانه اولياية ..
آمرلرده بويله در — مأمورلرده اويله در
صاقه ساقوبياكيلوب — ديمه اويله شويله در
شاذدر عادل عاقلی — آزدر مؤمن كاملی
امنيت قيل عزيزم — نادر عالم عاملی
بوندن ده خارج قالانه — باغدريله قاوريلانه
خيانه نائله پريشانه — مؤمنه محسنه حسد يقالانه
غم وغصه قيفوده — لكبری برصايفوده
بالوه لی .. راغما — جلدلرده قيوده
كزلی كزلی كزرلر — لكيشيلری سيزرلر
آه وانين اليولكله — جاندرنده بزرلر

بوزمرهٔ باكاكانلر — پاك خاك ايله يكسانك
عالم عارف احسقا — مؤمنه اميد انسانك
خدمتلری همه ايجونه — منفعتلری خلوه ايجونه
بلد ريب واكريا .. — لهيب مكارم خلوه ايجونه
اركانلری شريعت — آدابلری طريقت
حلم وحيا عدالت — ساعانلری معرفت
نصدلری حقيقت — جولهلری صداقت
اُفت تخفيف عبادت — همواهرنيه اشعت
اولوالامری صنيعاته — اولولری قوريعاته
خواطر مستقيمه ده — سرمو آيرلماهه
محسنلری سولر — مؤمنلری صايارلر
اميد اصدقه احبابی — باسه اوسنه قويارلر
همه يولنی كودرلر — امری طوتار كيدرلر
كذبی كفر بيلرلر — طوغری صحبت ايدرلر
ايمانلری قرآنه — شرع پاكه فرمانه
تابعلرده بالاخلاص — نائب همه انسانه

احادیثی ,, صانیرلر	وحی نظم بیلرلر
پیامبر دنیاندك	تام اثنیجه یورلر
فرضه وسنت مستحب	عندلرنده یك احب
زوالصه ,, ایماندری	قلبلرنده لبالب
روافضه ,, اویمازلر	سوزیه صاویه طویمازلر
خواجکی ,, ملحدی	اوه باقه قویمازلر
باغیلدوده قاچارلر	تزیالره کوچرلر
سلامة للنفس	صغدده صغه اوچارلر
چوقه قورقارلر عاجیدده	ارباب ,, معاجیدده
قطعیاً بحث آچمازلر	استقباله دده ماجیدده
سیم الیتلرلر شمدده	سم اوچارلر چشمدده
صاقنورلر روز شب	شیطانه ایله جلیسدده
هذیانلری بعضدده	صانقله ملحد دده
اهل فسوه وفجوردده	مسرك کی زندقه دده
معتبره سوزلری	منوه ده یوزلری
نوه ایمانه عرفانله	مزینده اوزلری

باطل قیاسی اتمزلر	ایدنلری کورمزلر
رفضه وخروج اهلنك	ایزلریني کودمزلر
حقده قیاسی ایدرلر	فیضه اقتباس ایدرلر
باطل قیاسی بیلمزلر	طوغری یولی کودرلر
علم آلورلر عاملدده	عاملی ایله عاملدده
لدده دیمی کورلر	عارف بالله کاملدده
کذبه کلاه اکمزلر	ریاسمه بیلمزلر
بوکروه ,, عالیه	نفاقه نزده سیزمزلر
دیرلر عیب بخیلنك	یك مرغوبه بخیلنك
انسانلغه یراشمز	سفیهلکه ایکیلنك
بردده بشقه دیمزلر	سمعی یمك یمزلر
حرك قوقولی بزیمی	دله اله قومزلر
غفیلری ,, شاکردی	بیلرکی باکردی
بوزمده عندلیب	کبجه کوندز ذاکردی

ق

بلیشدی شکردها	لهراشدی حمدوثنا
مولعشوه والاخلاص	دیرلر دائم خیاخدا

مسلمانلری رشاد ایتمك * تجاری ارشاد ایتمك
محبوبلرك اونی عادتی * اسیرلری آزاد ایتمك
خدمتلری عدالتله * استقامتله مکافاتله
لهو هزلی تقبیلدن * دیمه اوغرینه شجاعتله

فروعه ایدرلر باطلی * حقه ده غافل عاطلی
ناصحه آلوب سومزلر * باغی، طاغی، قاتلی
اویمیه جاقلرله یاقماز لر * حقه غیره باقماز لر
کیدیشلری بالکه دیسنت * سیدب کی آقماز لر
اوزلری بالکه صوکی * یوزلری مهره کی
صحبتلری ،، سوزلری * تمام مغز لهو کی
حفظ ایدرلر قرآنی * علم وحیا ایمانی
قطعاً نسیانه اتمزلر * عهد ووفا پیمانی
اخبارده فضایله * بویله آکلرلر رضایله
حمد وشکر ایدرلر * نعم حکم جزایله
حفظه تسلیم کارلری * ناموسلری عارلری
تخصیص لفا ایجوزه * لهو آلعبدی زارلری

فیصه

فیصه ایرلر تفویضده * مفیصه الفوضده
یوقه - قطعاً کوزلری * اغماصه عوصه غرض
جبه دیرلر جانبزه * جسم وتنده سرانسر
قنع ایله نوامده * شمس وقمروسه جواهر
امامدی علیه - * شاالفشه ولیه -
قضا بلا رضاجه * ایمانلری جلیه -
صدقه وسخا شانلری * عدل وداد اونلری
علم وحیا حقیقت * تام جوهر جانلری
شوقه آلورلر شمدیه * مه لقایه انیسدیه
فضلنو - بوکلار * قدسی روح ولیسدیه
قولاری یه قلمدیه * فعللری عالمدیه
أسی المالی دوستلرك * احسانه اولور علیمدیه
حقیقتده - حالاری * کیمیا نقد مالاری
بوزمره مردانکم * محمدیك کلاری
صفالنو - حیادیه * عنبربوی عمادیه
ازلیه خط آلشلر * زیبا لطیف غدادیه

باغچه‌لری عدنانده — بلجیکی رضوانده
ساقیلری سلطان‌ده — بی‌شك شیرینداند
لهر فصلده آچیارلر — روحه صفا صاچیارلر
عشوه وشوخه وجنبه — خدا ویرمش اوچیارلر
ناعش دلك بوكلر — جرئت ایده بلبلر
زیا بوند قیدله — لهیج مذهب دكلدر
شوخلری شاهانه — وقتلری یكانه
بدخفا والرّیا — پیراقتری مردانه
فطرتلری لطیفه — خلقتلری شریفه
الحمد ایشو كلره — عود وعنبر ریحانه
كیمسه كورمه خوشدلنور — والدینه آشدلنور
بدكلفت والتكلیف } عقللنور اوصدلنور
" حتی اولسه یابانج }
اشته مؤمنه بوندر — لهم كل لهم یجاندر
دكل هاشا وكلا — اخلاقسز نادانلردر
مؤمنه طوغری ایزكودر — مولانی ذكر ایدر
عدول ایتمز عدلیله — رأی حقی فكر ایدر

بالك اعتقاد طوتانلر — هپسی قوری آتانلر
كرقضایا آللر — یوزه بریایه صاتانلر
مجتدی قرآندر — ساطع قاطع فرماندر
دیرلر بوكا قانمیانه — درت ایاقلی حیواندر
اوندن فرار ایدرلر — كوریكدن عار ایدرلر
مدّعی الحال مؤمنلر — هپسی یوریفه ایدرلر
بیلمدیكه حیوانلر — شریعتده آیانلر
اوصانمازلر بیقصانلر — بولوب كوروب قنارلر
یوزه خلقه ایدر احمقدر — حقدن غافل آلحقدر
بكزه رطز یرنجه — دیرلر هكذا بوجیاقدر
بیبیانه مانده اوكوزدر — آغزه سویلر بویوزدر
اشو عطل زالملر — خفاسه‌یی اولیوزدر
هپسی حقدن اوندردی — مثل دینسز جوندردی
بوند ایله برابر — محوندردی زندردی

اما بحث ایمانده — مسلم مؤمنه انسانده
كلا هاشا دكلدر — حیواندن شیطاندن

مؤمنه عفیفه کل کبی — بنفشه سنبل کبی
کلستانه توحید ده — رمکنار بلبل کبی
کل دانه قونارلر — زاغ کلی آکارلر
خارده کلی صورنرلر — کلده کلی صورارلر
خاری باشه طاقمارلر — ماری اوه صوقمارلر
صوردده بالی کزنرلر — زاره کوکل جیقمارلر
کاه جفته قونار تك قونار — دیرلر بوکا کیم قانار
ما دام سفیه مرغوبی — خانه سوز جانه یانار
چوق بوت پرست زاهدر — عجم افرنج کافردر
بونك ایله استغنا — مؤمنلرك عادتدر
انسانه اولوده اونیامان — اولمز لقله بی نهایه
فونسه قزغینه قرانه — شیطانه ایله قانیامان
دیه که اسلام دینمز — نماز قولك دکنمز
بوجبه ادا ایلیانه — ناسك اك جقمنیه
بوجبه نفس یاشایر — صوکی شوکا طایانیر
بیغی سوزك طوغریسی — شیطانه بوزه قاشانیر

نمازه دینه دیرکه — جسم اجره جانه یورکه
اشته بودر دولیسیا — برلك بالای یورکه
بولدرسن ته زاولور — جسم وبدنه زاولور
وار بیت خدایه — کلمه کیدنه زاولور
محولده رزقانه — سلیم عقله وجدانه
شو مصرعك تدقیقی — صاحب دیه وایمانه
بورج ویرمکی عبادت — ویرمه مکمی جنایت
عین فرضدر تفکر — تفضیلده در سعادت
عدل وانصاف بیلدیرر — لطف وجدانی قاندیرر
حق وعدل شرع یالك — جوق قوده سیلی دکدیرر
زکاة رضی براد — روشونده باقه سن سر
بش اولاد بصارده — صدقه ایله برابر
زیرا اونك نوعیدر — مثلی کوزل عنیدر
بوندن ایجوده دکلمی — مؤمنلرك دینیدر
کوم ویرلور نضابده — شی اکسیلمز حسابده
اما معطی قورتیلور — لطف بورج لطفده غائبده

لهم برنیه اوده کلور — بوسه جوله اوده کلور
اویله احسه عفو کم — سیم کیسه آلتونه کلور
سوندیرمك فقیری — الهی محل حقیری
مسه مریضه محتاجیه — بیکس یتیم ضعیفی
نام انسانلره کایده — قانونه بویله جایزدر
شیمکه شرعاً امر اولور — لهرغضبده عایده
نه اکسیلور ویرمکدن — خیر بابسه کورمکدن
بر برینه بلکه بیلك — کسب هلال ایمکدن
استو فصل سعادت — یمه وصحت سلامت
مضاطیس شبه سز — قبالمیه قناعت
رکاهیه صدقه — الهی بجوده نفقه
شکر بوقدیر یکی محل — ایده رب الفلقه
البته بره بیله ویریر — محزنلری طولدیریر
اول غنی المعالیه — لهردولیوزی کولدیریر
زکاة ویرمه شرفه — فطره طلبه سرفه
بو شرفه محرومه — ولو دیسونه تلفه

اوسوز جیل نسائی — حبیبی یخیلر شائی
جوکله اوندن ایچ انجز — قدسیت ، قرآنی
خبیبی ایمز نفسه — یخیل ثروت دولته
دیدر اولسونده ملیونر — یانار ناره حسرته
حبی انجزلر اهلی — سخاوه کی رفعتی
قنده عرفانده ایدنلر — امر رب الفرقانی

بر و احسانه صاحبی — قدسیلر مصاحبی
تقدیس توحیدله مألوف — رأیم حاضر غائبی
اعنی عظیم سبحانی — اول جسیم الرحمانی
واحد احد لهم صمد — ذات یالك بزدانی
حاصل بخی وفینك — مؤمنه بالله تقینك
کرکلی اولور یك غنی — امید محمد نقینك
عمر سوره ذوقله — قطعاً سونمز شوقله
لهردم ایدر تمدی — لهیج تونمز رقله
زلال اولور غمدی — آرتار عشقه وصفای
ایره ده مولایه — حمد وثنا دعای

« لطيفه »

نوعيم لطف الله — اصلك سنك نور الله
شكر ايدكم خدايه — سنك رضى اهل الله
خالقكه قيل سجود — ويردكلدنه ايد جود
وقف ايت دلك دعايه — سويله دائم يا ودود
جود كودك عينيه — كوزده نورك عينيه
الذى بيلمكلك — لهر مسلمك دينيه
خطاب مخصوص انسانه — اولو العلم و عرفانه
معلوم نازل ديت كتاب — بيامبر زيبانه
مكلفدر « مكرم — مؤمنلردر محترم
على العدد اهل حق — عرفانه ايله محشم
انصاف دينك بايسى — يانه بالا ياويسى
تبديل تحويل اولمان — معجزه فرمانه يازيسى
تضعيف ايله ايمانى — تقديسى عقل وعرفانى
بلا خفا والريا — بودر شاهد السانى

كل الله الله — قرب رسول الله
اوى كتاب و سنته — اويمه عدو الله
قويدقه كلدك اجلده — آشيانه ازلده
علمه زياده اوليه — رياضه لم يزلده
ايشته اودر بدايت — نهايت او بدايت
توحيد ايجوده خدائى — نصيب اولدى سياحت
بر سياره نائره — دائم اوچار حائره
عوالم و اشيائى — زوالرى سايره
معلوم قديم اصلمز — هادت رضى جسممز
زائده اولدقه لهوبا — شكر صلحم اسممز
لطف فضلله طوناندقه — زلت خطه اينانديقه
ملك كتب مرسله — ايمانه ايدوب هم فائقه
بوندر تكميل ازلده — ريوانه لم يزلده
محل بوقدر اخفايه — نزم الست اجلده
حقى اقرار ايلدك — بلا بلا سويلدك
برله مكجوده خدائى — عهد و پيمانه ايلدك

بو كزلنمز كزلنمز كوده بلوطده كزلنمز
فرهاد اين ساده دونمز آى ال ايله ايزلنمز
اماكه سوزيمز شوندن نه فهمده نه دنداده
عاجزانه موداده حقيقت انسانده
كشاف قلده بحث انجم كنايتده بث انجم
اوغلوم كلد وهاشا حقيقتى كتم انجم
وقتاكه اول حقيقت دانده اولا حقيقت
صانمه غرى حقيقت معرفت قيل معرفت
امر حقدده عبارت لطفى الها وريمت
خطاب عقاب شريعت بويله هر قيل قناعت
استقامت طريقت عدالت ومعرفت
منبع اول حقيقته علم وحكمت سلطنت
كلمه اشته اوسطده عباده ايدى يا عباده
امر دنياده عالمده سبحان الله المنا ده
هر شدى وحدت دياى طوندى حكمت ندامى
خلوه اسماى علمى فك لغز اولدى اداى

سر وحدت حكمتك حيرت افزا قدرتك
البته اولدم عزيزم سنك ده حقيقتك
آلدى خلقده برفرمانه قيلدى غرض شتابانه
سر تجلى ايجون بامرالله الديانك
عالم عالم طولاشدى رنكده رنك كزيشدى
تكميل ايدى ايكاتى جسم اونيه ايريشدى
نام اوده سكز عالمده اشيادده عوالمده
الى جفده طويدردى حتى اصلا احمده
حاصل كلام معاده اشبو خراب آباده
قدم باصمه كورندى بنى فانى دنياده
سر حقايقى اوسطه قى حقيقت انسانى
دست طوغلى برشاه ايى تكميل دردى اعيانى
اصل تقويم صورله تمام عكس كشدله
قوندى تخت انسانه لطف قوا لطفله
استوى غيبت ايلنده واسع كرسى حولنده
نفسه بيلوب دونمكدن بحر توحيد كولنده

لهركسى برسوء سويلبو۔ دردينه كمه بيلمبو۔
آه صبح الصجا شب سيرنه دله آلمبو۔
كيمى سويلر طبيعت عقد صبغهٔ حطيت
ايدوب كيدر بويونه قيلر خفيه قطيعت
الله الله نه حالت اولوبجه صحيح حقيقت
نام ديكر امرحق طبيعتدر عبادت
اول الباب طبيعت دينمه اولور اصابت
خه لهذا اولوكوره كيمى كنه وكيف حقيقت
حاكم محكوم اولمز خادم حاكم اولمز
لهيئى يوقدر موجود معدوم اولمز
ذكر دينمك مركوبه ذهب دينمك مرغوبه
عقل وشرعه مغايير طالب دينمك مطلوبه
بوحالى درك ايلمه كوكلك حقه يرك ايلمه
حقيقتك عرفانه قيل وقالى ترك ايلمه
الاحكمت زده سى حقيقت كزيده سى
لهادى الهدى آيلمه بالاستقامه شده سى

« خاتمه »

شالهبه شيريه برقوشمه۔ لهه قتله منقوشمه۔
جسم ولهيئت جثه سى كثيف صانمه سوخوشمه۔
عقلى يوقدر باشنده استقامت عيشنده
فاينال كى برمخلوقه كزر هه غفر باشنده
قوزغونده دخى برقوشمه۔ صداسى يك موحشمه۔
كبر وغرور الهنك لهركسوه سه بردوشمه۔
سويلر قدسى هه وسم ديمز خوشخوا۔ منحوسم
تذكار ايدر لهديوده قدسيدر مأنوسم
لهم دينمز غيرى نيست مملكده نيست مملكده نيست
نسنه غيرى حكمده قدسه وفعلك افدكى نيست
قصادلرم قوصى قوجه قولم كولدم آيمجه
شالهبه طوپرال پيچه سزايى لهركيجه
تك باشمه كزرم كندم بازار بولنارم
حتى چيقسه فاينوجه فارتاله يك قزارم
كل كزندده كولدمده قاره قوشنده قولدمه۔
آيمجه صفصفاندر تأكيدى قصاد قولدمه۔

الصرقونه مالکم ظلمه اولمیه محلوکم
حاصل کندی کندیجه برمقصد ـ ملیکم
کندم کسه بجرم کونل برم ایجرم
کیف بم کوی بنم طاغده طاشه کجرم
ایکیوم طاغده دوزلره قولاغه طوقنجام سوزلره
انیسم رخی احیاناً باقجم فوجه یوزلره

الک کنیش فوهه واوچ باشلی کمه

اوندجه انلی تنلیدـ سویلرده بلیدـ
علی الخصوص قوج اولدـ غایت شانلی اونلیدـ
بیلک قیوقی کودرلر آرتده اوکن کیدرلر
الک قوتلی جنکاورـ قوردی قات اولک ایدرلر
یایلدیشرلر قوزلریه آلقاده کوب یوزلریه
ازغیه قوردک قوشدقلک بنیه دیرلر ایزلریه
یالیاره دیه اوکرلر یاطردیه قورقمازلر
قویار دلسه توزه دومانه کوزلریی قیرپمازلر
قوزیلری بکلرلر قیوندری یوقلارلر
مرباجمه مرینه اوغلقدری صاقلارلر

قارغه لری

قارغه لری قرارلر تلکیلری یرلرلر
بیلادیه "ایاله کویسرلر ازوب یره سورلر
آلت ایدرلر ایسلانه زرتلاندری قیلانه
ویسه کجورمز برنیه الک حشمه اوده بیلانه
کلنجکی ره سوملرلر صاکصاره یوزه دیرملرلر
صقصقانه فاره لی قطمیاً دوست بیلمزلر
کرکدانی سوسرلر فیلک باشه کسرلر
چقال کریسه سویجه دهاک طوتوب آصارلر
اشکده بنجلر ـ آتده یره اینجلر
لصیح سومرلو قاطری اوکوزه کوتنجلر
ساندهکله صغرلسه ساندهیه صیقلسه
قوارلر صویه ایله جانه چیقه صیقلسه
رداتجلر دوه لی کتم اتجلر اووه لی
اعتباره آلمازلر افسانه لی یاده لی
خوشلنورلر طویاده قاچیورلر سورنادده
غایت نفرت ایدرلر بیتره طوتمازلهادده

حفظ ایدرلر قوالده خصوص نایده هوالده
بوندایله رز اوقولوب اکلدیلر مألده
حاضر لر سرحدلی لقدر جاقه پنجه لی
نوع نجی انسانده عزازیل وسه خواجه لی
حاضر لر حزوسی یخلر تجنید حاضر دنجلر
بوندایله جوللغی آغلده قوصانلر
قوشمه اوق ییرلر دکزلره سورلر
بعض قلعده طوریانلر صباه حاضر یورلر
بولدقلرنه صدایخلر بوزوغلده کچلر
طوغری یولده چیقصانلر صاغده صوله کوچلر
صاحبدیه حاضر لر نامه وتحلک بیلورلر
قورده قایشو قویمیخلرده کلی یولداسه صالیورلر
کوره ویرلر خدمته بیلدیرلر قیمتنه
لقرآنه دیرلر بیلملی صوایله طوز لغمنه
حاضر عسکری جوبانه بورک ایچ سوکنه
کوره دکجه باشلرنده لقب طوریرلر دیوانه

نسویلرسم دیکلرلر برابر طوریوب اکلدیلر
تحتی تام ایله دمادم چلوب ایکلدیلر
لقرخدمته کوریلر بیوکلیفنجه یورلر
سورلر اولرتبه کم اوغرینه جانه ویرلر
دیرلر بوکا شهادت قوجه ایچوده سعادت
راه حقده قطع اولنده بوجه دولت سلامت

« لنامقه »

بوجه در زنبی لسانه اولنه لقری قرآنه جوللری ایمانه اولنه
عاشقه ایچونه عرفانه خدا طلبه غیره میل اولمیه واصل جانانه اولنه

« نکته »

البته بنده اولنری اعنی اول جوبانلری
انیلک قولونه قونی لی بوندوسه جواندی
طبعاً سووب خوشلانم کل اولسه آشلانم
نه دنه یدیه سویلیم قدمم ایچره حاشلانم
برده کل خونه ترشیمی کوده لی خوشبوجی
سوندره سناشایم جوکسه لی شبوجی

يك شاشارم بلبله ايده ديلو ولوله
جسمي بيوك مانده ده بياغي بر خرقه
سنده يوقدر صوفت جسمي ثقلت كثافت
صاغده اوياغي باغده لهجه بيلمز مهانت
لحم فارلي صاغدمه اشاغي بوجه بللدده
ديكمز آه واحسله دكلردده كوللردده
باقمسه اوغلي قزلره الاكوزه دلبره
درى كوزي كحل ايله صوت برياغي كوزله
خرنه بولسه آچلمز كيميا كورسه دكيلمز
صاقلو ثقيل كحل ايله درى نوري آچلمز
مجلسده صوسه سويلر سويلرصوسي باسه بيلر
الماس آدلي صاقلو صاسه كوزه كيرسه زهرلر
اودم كورمز كوزلرم غائب اولور ايزلرم
كور كورنيه يول بلمز صاغي بيلمز بيلرم
كربلايي سرم بوطي كوللمز ايسم كحلي
بيمانه اولور لهوالسم كورمه اغلمز صاغلي

البشته بويله آه ايدر عمرمي كوتاه ايدر
بلبل دنياده قيا قوسه روز وشب ايواه ايدر
لقاى ديواني قوتجغز ايشي طبشي بوشجغز
آبدالميسك ،، دليمي آبوسه قضا بوسه بوغازي
اصلكي مي آرسك كرم كي نيا - سك
لهدم كلك باشنه پروانه سه روشنسك
اوده اجموسه كي مجنونلره (بده) كي
عقله دوشمه بيكانه لهدر وحشي خونده كي
صاله صوصامسه قاشنه قيمه ايچونه هيچ نه
سنجليه ،، اونكده بوغ ديرم به روحنه
روز وصا طولاشور بانمقلفه صاولاشور
آتا - ناره جسمي لهم بانا - لهم بنا شور
كه اكريلور طوغريلور آچه نيا - قاور - بلور
اسم وجسمه محوايدر كولي كوكه صاويلور
دونه دونه ساده آچه فوقه علاده
بنرياده اولور كليا قرب خدا علاده

بنه دردلی برقوزغونم — پروانه یه طاریغنم
شوندیجوده کونیکوده — حیرتده طالغنم
لجنه کوردم به آنی — دیدم طاغ کل بنی
اندی لقمی بطینت قوسه — طاشیده بیل سه بنی
زیرکه بنه عاشقز — عبدمزده صادقز
فلنه اتمه ای مستکبر — عبد عاقه عاتقز
مطیعدز فرمانه — منقاد معجز قرآنه
حمدلله قیلمادق — عصیانده امه یزدانه
مرحبه دخل مؤمنز — ذکر ایله ، مطمئنز
رحمتده خدانك — مالوی دخل امنز
هیوده ممنون انسانز — مشرف بالا بحانز
ناازلده شکر اولمه — صاحب عهد وپیمانز
رحمتله بو یانمجوده — عشوه اودیله یانمجوده
ذات پاك یزدانه — یولنوب یالنوب قانمجوده
بحر وصلت آنیله — شوقه جسم شرابنه
بو وجهه اوزره صارلمه — شکر الله بابنه

سرابه ایجوده یکانه — سنه ویروب دیوانه
چیقدوقه وحدت ایلنده — کلدك آخر جهانه
یانمجوده بزم شانمز — قنادده نشانمز
مطمئنه اول آقوزغونده — برکمال ، ایمانمز
خدانك ، برلکنه — کل اخلاق ، واصلنه
حمد اولسون بوده میلمز — قوزغونلر دیرلکنه
درد کم بانه دیوانه — کم دوشمنك بیکانه
اولیوب نفس والهوایه — دوشمنك تام شیطانه
تمام اولنك نشوه سه — روسه رفقاء بشوه سه
خفتانه بالوب کیمشلك — بویدیه بویه کسوه سه
بك مغرور سلك عمرکز — انصاف چیقمز اوغرکز
فنی عصیانه قیلمه سلك — عظیم کریم تمدکله
هیوده باشارسلك طومیانه — امر حقی طومیانه سلك
قلوب عرفانه ایمانه — لطادی الله اومیانه سلك
نه ایسترسلك بولدوقه — واز کچ والهی سوزلردوقه
آیرسلك کیت یانك آل — قارشاق فارغه قازلردوقه

بن حیاتی ,, نیلرز ,, ... نیله کوکلی اکلهرز
اصلاخزه ,, ایرتمکجوده ... یاشمق بیلمم یشدرز
نه ده کاری عاشقك ... یماننده صادقك
اولوالعلم والمعرفاده ... بر زره حاذقك
یاشمق بزه حیاتدر ... یاشمامقلغه محاتدر
مطلوب درك حقیقتك ... ایجوده ,, صبر و ثباتدر
بویله بیلو عاشقاده ... یاشمق حیاة جاودانه
سوزك بوده زبده سی ... شاهد اولسون دانشی وجانه
شو ارضه غربت ایلیه ... فقط قربت بولیه
تحقیقه بر سلوکك ... منزلنده ,, بریه
اوغرامشدر یولیمز ... بویله دیمه اولومز
مؤید ,, منده عندالله ... اما محو ,, ولیمز
صدقه صدقه هو بویله ... دیمشلرکا شو شویله
واز ذره ایمانك ... حقی سویله هو دیکله
واز کچ شو فوغولقدن ... عصیاندن آز غفلتدن
ایله کلسه انسانه ... حظ آل کل مرادلقدن

بوزن یولوب یانمازسك ... اکوب بجوب اوکمازسك
نولور آخر احوالك ... نقدی قونیه قومازسك
عمکره بنده بندرسك ... قنده قرار ایدرسك
زنجیر بوینکه کچدکده ... نصل فرار ایدرسك
اول عالم اخذ اولنده ... هود محشر کبار اولنده
واز عقل وانصافك ... واز کچ حبت لطافك
کیدیسه بردن کیسه یوقه ... اینسه بوقدن یوقوسه هوده
واز عقل وانصافك ... جویر یوزك حیا چیقاروه
بولندیغك جاهی بیل ... حضه چیقار الهی بول
عمر بوده فخوت کسوه سه ... کل کوزل اللهی بیل
آخر خاکدن منزلك ... دوشوندك عمرك موقتدر
حاصل اولدك طراقده ... اودن بنه موضعك
قناد قالمادن اوچه سك ... قیو بوقدن قاچه سك
کیر دکده بر آلتنه ... باچه بوقدن آچه سك
باوه قوزغونه شو حالکه ... عشقسه برکز بالکه
باقه عبه بصدله ... افعالکه فعالکه

اولر ایلر شهادت — باشقه شیئه نه حاجت
بو محشر ده صغیر اده — اتبه کرك کفایت
حساب جیقار مهدانه — کچیر اورایلر جزانه
حسنات و سیئات — اویر ایلر قرآنه
یالان ده ریخت سلطانه — یاوه صحبت سبحانه
فتوا آلسه قلبکدن — سویلر سکا دیوانه
نتدك عقل و عرفانی — عهد و پیمانه آمانی
قنده قیلدك اعتمادك — بو نخچه تروت سامانی
اویدك نفس و شیطانه — قیلدك یوسف کنعانه
اوچ کمدك الله ده — آندك دیه زندانه
دعوی و بروب ریاده — رکس بر بهایه
سوزك غایت ترکجه ای — یول ایلمز لهوایه
حاکم اولدی فرعونه — شیطانلر اوده یاتوده
کدیش مدی موسایه — بو نخچه پیلده تك بکوده
قالقه اندك لهامانه — آلقانه اندك جهانی
دوشدك غریب دهوایه — نسیانه اندك یزدانی

جمعك شاهد کندیکه — نفس و قولك غرمکه
حکماً اولدك فرعونه — دوشونده باقه جرمکه
قولك سکا لعنه ایده — فعلك سکا طعنه ایده
قناعت قیل قناعت — قلبك سکا لوم ایده
هی سویله لسانك — حالی اوزره زبانك
ذکر اولنامه فرعونه — صانمه کچدی زمانك

„ نکته “

خلقی اغفال ایلدك نه ایلدك — کندی وجدانکه جمعك ویلدك
جامه شرینك آلتنده هاستلدك
بیلدك اول بیچه لر مأوالری — باغ و صاغ محوالری حبالری
کیب قوملر ظلمه اندیکك کهیالری
کهانیا قاره دیکی یاولرك — حده کلوب مالدك سمارلرك
کیب کوله ظلمه قیلدیکك عسکرلرك
باغ حصص شدیکی معمارلرك — روز لدیکك مانع و بیل صحوالرك
قورد لیکك توشه ایده نبالرك

قنده فالدی دلربا دلبرلرك لعبتی اله بیلور راهدولرك
درت کتابه اویمیانه اوسوزلرك
اوبمادك موسیایه آخر نبیدك لحیه کی تلویشه اولمیه سویلدك
بز قانون نفسه آلهم سویلدك
کذبه قولك یه دینلدی اصفا ایدك صدقکه فعلك یه سویلدی ایما ایدك
علمکه جهلك یه دینه دیره عرفانه ایدك
کور جزای فعلکی کور فرعونه بول سزای حالکی کور فرعونه
بس ازای قولکی کور فرعونه

« لطیفه »

آکه یوز جیقاره دیوانه یاك اوزلرك انسانه
یالانه دوندی نه لازم صاغ سوزکرك یزدانه
یالانه شیطانه کاریده صاغکه روحی جاریده
کذب ودروغ استکلیاه انساندرك عاریده
صوغانه زاری بنامز قادیه جاری کیامز
اویله لبس لباسله راه حقده کیدلمز

چونکه فکور البیه یهیچ بزشمانه مردکه
باره طوتمانه تیز دوکر دیمی دلیلك طلدکیه

« معروضات »

ایکی کوزم الحمدلله نام دیکر نور الله
الف اوله ذکر الله صلوة زکاة فکر الله
اوندن دینی کلدی شریعتله سجلدی
بلکه یه ادیسله سکا خفتانه بچلدی
دیمه حجی اولوتدك بیل صوینی قوروتدك
خود بینیه اسلامدیه اوروج بچنه نایدك
اوندی ده سویدم تعجیل ایتمه دیدم
بعون الله الکریم بشیه تکمیل ایدم
بنا صاغلدم بنادر حقدنه بزه عصادر
فرصه اولنادیسه یکم روحه صفا غذادر
روحکده وار غذای دیلودیلو صفای
وار در اوغلوم شبهه سز باغ وبرباحیاسی

اوده ایستر اکلنسون — راحت کوروب دیکلنسون
حاصل اولسون آرزوی — سودیکیله سویلنسون
اوده سویله حاکم ایله — لطف بال ایله
سویله سویله شك ایتمه — فرهم ایله قال ایله
فقط صاغه کشیده — آهسته لطیفه
بحث اولنانه اوجوه — نیته لکسن شریفه
اوبر امر جیمدیل — ملکده یوقدر لهم مثیل
بلد ریب والتریا — فرسه وعرشه یهیج عدیل
حقك کوزل فرمانی — لطیف شریف احسانی
تقدیسی اولده اوجوه — نه شهر نیك سلطانی
غریب کلوب جرمانه — سف اولوب برمانه
تکمیل ایده سیرانی — نیه ایده جانانه
فاطمه ایچونه کلدی — اوبه فرمانه آلدی
آلنده ایچونه اول شریف — سیالنده یهیج قاطدی
نوردنه کلدی نوردن — عفو بونه بیلدیرین
حقیقه اولدی عشاقه — لطف قلنه سز دیرن

صوره نفسکه نه سویله — قلبه حس نسنه نه ایله
نوچشم ,, حقانیه — سرتك سکا نه سویله
رنکده رنکه رشی اولوره — درهته ایله برباسه اولوره
مقتضای ,, تجلی — امر برین بسنه اولوره
نحل رحل وحدته — موقوفه تمشیته
اشبو ظهوره اولدوم — لطف بقدره حکمته
صوا صلنده بی رنکده — قاچاق رنکه اوینکده
صوه بویله جه عیانه کلنه — صوه بونه صوه قدره
اعیانه اولوب سلطانه — سلطانه نیه برانه
سر یابیلدیه جرمانه — سخنه رحل افسانه
عالم عالم کز مکلك — رنکده رنکه کز مکلك
مستند فرمانه — اعیانه ارکانه دیکلك
عجب اولمز سلطانه — حاکم رانه شاهانه
بوده روشه فی الحقیقه — سلطنت ,, سبحانه
سیرایت ملك وملکك — فرسه وعرسه وافلاکك
کچوب اینجه الکدن — جیقار خشو رخاشاکی

نه لر قلوب يخيو ـ كيمر قونوب كوچيو ـ
كوركه عيبه بصرله قوشه نصل اوچيو ـ
آيه باقمه آيي كور كوندزه باقه كونكور ـ
بوم كوزكي سوادنه قصليجه كوظي كور ـ
قرآنه باقه انسانه كور ـ امواجه باقه عمانه كور ـ
لصت ايله اعراجه معراجه باقه سجاده كور ـ
نصحي اتمه استبداد اوغلوم معارفحصناد
درست سبيل سلوك ايت ناشاد قالمه اولورشاد
بيت الله المعظم ، عرسه الله المكرم
يعني منور قلبك اي ولد محترم
معراج وقوعبولمشدر ـ شكر سنت اولمشدر ـ
بوامت احمده اوركه مژده قيلمشدر ـ
عاطيك مضمري اينيالر رهبري
صلي وسلم اوبارك كائناتك هولهري

بقيه

نلكي اولور انيدره كوزي شاشه اولدره
بوندن ايجوه دكلمن قالور قاره كوندره

زيبا ايشي حيله در ـ لهربر كاري خدعه در ـ
قلبي ايسه في المثل برچاكلي چليپه در ـ
ساده سمي طيولمانه زيروحسه ده اولبولمانه
عند اهل التحقيقه ، أوه بارقم قولبولمانه
كزر يورر طولانده قندي قوينجاغه صمانده
صاده شيطانك ثانيسي كوزي دينده ايمانده
تيز قاندير ير خروسي آيفر اشك موروسي
درسي ويرير اينانديرير فارياك قوزغونه طاووسي
صاكصاغ آنك وزيري آلد فاغه كزيري
اولوك جانلي مخلوقك محصولدي لهربري
قاره ده كزر اينه ويرمز طورنالره يون ويرمز
باكر قالسه بك سنه شاشلمنده قز ويرمز
ايزلر كزر ايسلدكي كوزلر يورر قيلدكي
تخمجه سوناج بيلور بيلدنري ژيالكي
قوردايله نام بولدشدر آبولره قورشدر ـ
خاص روستده صاكصاغلر مايحونه ايله داشدر ـ

بالیقوشدره دیس ویریر — ٥٥ دُسده هوسی ویریر
یمده مرجی خوسه بیلور — ٥٥ دوقدره ٥٥ سی ویریر
باشه گیر قاووغی — آلور گویده صولوغی
بك اوزه گیر گوسه‌سن — بوغاز اوکجه چوللوغی
یوقدر لهدر گوسی — تللی بوللی تفسی
فقط طیقاز چاپیلر — مفذلری رز نفسی
گیر صکره اوطه یه — سرپیلر سه موده یه
فقط ویروب دیشغیلر — آچی‌لی صاو صودایه
زیاده دیلو رنکی وار — لهجیشنده رنکی وار
آسیابك یانده — دانه انه رنکی وار
قالب لهیئت بولنده — دیلیت قلم بلنده
یکزر کاذب لهنك یه — نزل یوقدر النده
شیشری جفری لعب بیلور — قحم دوکر بیلدیریر
مالهدانه رز وعدله — غمکینلری کولدیریر
بحث آچیلر صکمنده — معارفنده وحدتنده
کسیلور تام شیخ صنعا — هپوسه دم اورر ژوندنده

کیمیا آقاز آغزنده — سیمیا صاچیلر یوزنده
جداً رقت ایدلسه — آتشه بالقیلر کوزنده
لهدر یوزوکه ٥٥ سه‌دولور — کوزه کوره قاسه‌دولور
غایت فقاده لهرفنده — آغزه کوره دیسه‌دولور
آقی بویاز قاره‌یه — کیمیا سم افساده یه
حسرت قیلور مریضی — لقصانده چاره یه
قلمجکی رز گیدیریر — خوصپاپره بندیریر
سویلر باکر بریکر — اوکلوزلری قاندیریر
بیلدیه ابله یشور — اوخشار سور دللشور
غایت کوزل قاندیریر — هیناقلدر چیقلشور
٥٥ وُسی کلور هیدانه — سرپیلر سه عرفانه
فالقار کلفت هندیت — شطرنج اونیاریانه یانه
دیلولغز کوریلور — کوملکده خلوه یاپیلور
صورلدقده کیفیت — لطیفه‌در بیورلور
سویلر بوندن خبرسز — غائب بیلور ندیمار
ازدل وجانه اینانمك — کاف عالمنده قدیمار

برلك كلدك جنده — اوصانمش خدمتده
حقيقة بيفمش — اره اوغلنه منتده
قزمه وارصنا — الاندره قانا — نه
ثيب دنسه قضا — سله طوقات آتا — نه
چونكه باكه بردلبر — كوزه للكده صانه بيكر
مع الاخلاص فانعلى — ماشدى يوزه مجولفر
ملك لى مسوره — فلك لى مشهوره
شكه قطعاً محل يوقه — لهرتى الها صحوره
لهردم يوزى بيكه لى — لهم كوندز لهم كيجه لى
انكى الى آوجنده — شالغنلى آرتماجه لى
لهركس كوزه بيشنده — بولنوبلر ايشنده
زبا قالوه كوزلرى — قزك عيسه ولوشنده
خصوص ده تلى سوزيوبلر — ايكى پرده ده كوزه ايلر
تزه يلكده بك مالغر — آستاره كسه يوزه ايلر
آلم ويرمه دردانه — دوشونده منه اجرانه
اسبو دقيقه ايماجى — آتمايكز بابانه

جيانده لهرتى وار — غضى وكل آتشكار
حدسن كنجى كنزينه — تصديجه ايده بارغيار
خصوصى آچه بوغجه يه — سراى قوناغه باغجه يه
هد اتكى جكلمز — اوغلان اوتاغه باكجه يه
حسابسز سامانى وار — عمر فراوانى وار
سلطنتى بى شمار — شهرتى وار شانى وار
ثنائى ربنه بى حيوفه — احسانك حدى يوقه
مدى يوقدر وعدنك — انقادنه سدى حيوفه
بازايلغى كولتورى — دوفه وحظدن اولتورى
طوبمانه آدم اكداى — بك چوفه آمان قيترى
خوبه كجه وقتنى — لهرآنه وساعاتنى
بوكسلنه كجه بوكسلدير — اكلمك عادتنى
سويلر كلسه چكلسه — بيلور كيدسه بكلسه
كشى صفا انجلى — اولملدر دوشمانجلى
لهمانه جنسه انجلى — حاقدرون حافظلى
نجون ده آدم اكداى — عمرى افنا اتجلى

دنیا آنی دکرمی الهی صفا سوری
عقلی باشنده کشی اویله عمر سوری
هلک حلم نه رحمك رحمیه برحمك
برکز فکر ایجملی نه ایجوندر نامه نحمك
فادیه بنجوده اولمشدر بوزنیایه کلمشدر
بابا آنا قدر اوغلوده بربرینی کورمشدر
نه ده آیری غریلوه بومی عقل اوصلیلوه
باتسوده یره اوزلرم تکمیل معبود طوغریلوه
انسانه یوب ایجملی طوغمجه قولوق کوجملی
بنیوبه ایجملی تعصبه کجملی
بویله کرك حرلره فادینده ارلره
عدل وظلم کرکمز رندوره رلره
بوده حصل سوزمز ترجمانده قزمز
طولوایچ بیکده بر بیلدره وارده اوزمز

« لطیفه »

قز تلکینك اوشاغی طاووسی فالمز آیاغی
بیلدّ رحمی خاو دوکر بابا سوسلی قوشاغی
تلکی جاناور انسانه بیلدّ فالمز بیکانه
ارضه روشر ولوله طاووس جیقار میدانه
بری دیله قاندیریر بری دیشله پاندیریر
محصولو بویله دکر بری طیشله کولدیریر
بیلمیایجه بر مولکومز کوندرجه معلومز
کراعمالر معدوددر انکار ایدنه مفهومز
عالم اوقور قرآنی تضعیف ایدر ایمانی
اوباش عاقل انسانه توهین ایدر یزدانی
عقل یکه انسانه عرفانه ایله بابه بابانه
آیری رکی غیری یوخ ایمانله نور آمانه
بول کوشر شالهانه تبذیر ایدیریر سحابانه
عقل اویله برلور کم واصل قیلار سبحانه
لهو آنه عدلی جاغریر صاحبی قاچیریر
تفریحه ایدر باطلی حقی اوندن آیریر

قلم اکا تحقیقه ـ رضیه بر تحقیقه ـ
نور له روحله رتبه حضرت لطیف انوار توفیقه ـ
بوندن غایت لطیفه ـ بربرنده ریفه ـ
لطیف شریف ـ ریفلکم حقیقته لطیف بر ده ـ
آیری آیری عبادت تحتیت حکومت
بوندن روحمادن بوکم عبد حقیقت
جاری اولله تجلی ساری اولله تجلی
واحد احد کبریا جانبنده منجلی
اولور ذاته صفاته افعال بیر اثباته
برلیه کور اللهی وقتلک انیه افاته
بواطلاق توحیدده تام تثلیثی تبعیددن
ایمانکز بویله کم الله احد صمددن

لا اله الا الله وحده لا شریك له له الملك وله الحمد
یحی ویمیت وهو علی کل شئ قدیر سبحانه
ربنا رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین
والحمد لله رب العالمین

لطیفة النفحه

اوغلوم مادام انسانسیله صاحب عقل وایمانسیله
شکر شکر الله اولوالعلم عرفانسیله
توحیده کل توحیده ای کامل رر نور سیده
عبدالرحمن خالص وسه فوج کبی اول سوریده
افساده اویاده قرآنه کردده اکنه فرمانه
معلوم معهود شیطانده جرأت ایده عصیانه
رحمانیده هم برجیله فضل دینور شوشویله
محل بوقده اخفایه هم صحبت طوی هم سویله
انکی ایاقلی انساله الله باشلی انسانه
برده زی وکسوه ده فقط بللی تام انساله
نور عقل و عرفانله روح وعلم وایمانله
مشرفده حقیقت عدل وصدق واحسانله
طورمه علم تحصیل ایت حقیقتی تحقیق ایت
برله غنی سبحانی انساله اولده اولکیت
بواسفلده اعلایه قرب بالله مولایه
عشق وشوق وحبله ایریشیلور « بالایه

لهربی فانی هو باقی — لهوالخلاقه الباقی
وصلت ایجوده الله — ترهذیب کرك اخلاقی
بروده همه اخلاقه — قوللوه ایله خلاقه
سدکل الحال وقت قیل — همه وهقوقه احقاقه
عدالتده ایرمله — طوغریلقده آیرمله
عفت عصمت حلمه — عبدیتده آیرمله
بلبل پروانه اتجه وده — کل صراوب بتجه وده
غفلی وذهل جهل ایله — عمرکچوب کیتجه وده
جسمی نرباده ایده کور — رسمی نرباده ایده کور
آنلی بجه توحیده — نفسی عیاده ایده کور
کیمه قالاً دینه وده — قدری حلب قونیه وده
لهنه وحیه بیتنده — مدینه وده مکه وده
اولدلرده کلنده — آغلدیانده کولدنده
رجحانه وکل بنفشه — آچیلدنده صولدنده
اکلدیانه بوده سوزه — دیکرنیه طبل آنه
سوزده صاووده رموزده — شی اکلدمانه قوغیوده قانه

مقام الهل پرده یه — ذوفا حالاً زنده یه
مخصوص محبوب مولهوبه — وصل خرده مرده یه
انسانه بیلن انسانه — خود ناطقه قرآنه
بیلمشه لهم رحمی ـــ خوسه زبده اکوانه

محمدده دیکر بوده واصل اولسه قاب قوسینه
کروه انبیا ده کیرماسه برفرد او مابینه
حرمکاه وصاله احمدی تنزیه آلوب مولد
او خلوت اولدی مخصوص حضرت شاهه کونینه

احمد احمده / عشق اولدی " عالم امره / نور ایله کلدی
احمد " محمود " محمد — عالم خلقی امر ایله بیلدی
" اول مخلوق الله نوری " اول مخلوق الله روحی " " "
صلی وسلم وبارك علی روح سیدنا محمد وعلی اله وصحبه اجمعین
عرسه برنیه عقله مرسول — دیه بینه شرعه مرسول
اول سرور عالمکه محمد — قرآنده هبعوث دیه یوه مرسول

" اول مخلوق الله عقل "

فاعلك قدرتنه آگاه شيوخ همتنه آگاه
فاعلم ايده كور نازدرونه شيخم قدرتنه آگاه

" اول ما خلق الله القلم " صلى وسلم وبارك على سيدنا محمد وعلى آل سيدنا محمد وصحبه وسلم تسليماً كثيراً

" لطيفه "

قرآنده ايجاً عقل شايانه نظريه عجبانه جاهل جبانه
اولور بر حكمة حيرانه

بري مكلف لكمده " مقيد علم وعرفانله " مشيد
ضديني اظهاره مؤيد

اوبرگزله نحوت ايچه محكوم اعلم العالم فايق رهنمود
بل طينته اظهاره مسرور

بريسي مظهر نام جماله اوبري اظهر نام جلاله
فاعلم ايكيسك اسماي كماله

آدم نايجوده " آدم اوغلي ايسك اكلدبو برآدم
دخي بريوده آنام آدم

آدم اجمل اسماء الآلهي مجمل اشيادر دنيا الهي
مستجمع كمالات الآلهي

قدسيت آدم ضديله نمايانه اولدي غرائبل بوايجوده شايانه
شوخصوصي قيلمالي عرفانه

لكن ايكيسنك افعالي دخي ظاهر سويلنور نصل ايده قرآنده ايكي ظاهر
اخفايله نه حاجت عاقل وماهر

لكن سنك منشوي " الله اوقنور لقب عبد وبرينه
ويرده " مسجوده " يرنده

لكن سنك طالبي كرصه برينه بري كرمز ديكرينك درينه
اولدكده دخي جاهلانه من كورينه

لكن ايكي قابلي مذكر ايكي قضيلك اغلي ايسك فكر ايكي
ديمكم به كسريه نظر ايكي

الله ورسولك امريني طوت آدمك اثريني طوت يولني طوت
يوقسه اولورسك تابع طاغوت

بزدن بلكم انكار ايده منسك قرآني دخي اخفا ايده منسك
انيسك بيله كفر ايده منسك

دستانك كلى اولوغنايده ... شبستانه بلبلى اولوسعادته ...
دوليت صدره واقبالك واكرم ... كل ائده خاص اولطف غرت نقاوته ...

على امر صدر اولوسياسى ... جزا فضل اوستنه جازى
نه دير بيل ناموس عالمى
اوعصمته بلكم عصمت ... حقيقت يك كر انفعيت
بودر انسانه ايجوده دولت
اوكيماى سعادته ... قونماى سد مته ...
قوله حفظنده عنايته ...
عقل اركانيده آنك ... عدل ايمانى اعيانك
كوزل خوت صدقك ايمانك
حيا انسانه ايجوده پايه ... توكنمز مايه سرمايه
كه كيدر كوكده كى آيه
وفا بوندن قوام ... بافيتو كل ايجوده شيم
كلك وصفنده دل ابكم

لطيفه

كوزم نورى لطف الله ... محيط اولسونه بالله
دهم نورى بيت الله ... لااله الا الله
اكى معمور ايدن الله ... درونم نور ايدن الله
لطف قلنه رهبر معين ... بونك جوده دينى بيت الله
نظر كاه خداوند او ... مقدس برنهاد او
كرك حفظ ايله تقديس ... مقام انبيادر او
تحمل مى زمردده ... بنوده خاكى زبرجددده
ولى اول حضرتك تخصيصه ... بناى جوهر جودده
دوز جورى ايله غائله ... كبر لطف حضنه رفعته
درونده بلد برودا ... مراجعد ايله لجيا نه
وجودى نسخه كبرا ... درونى مصحف عليا
قيوسنده لطف قلنه ... منزه ظهره غنا
جلال اكمى جمال ايله ... بتوده آثار كمال ايله
اوصحفده اولو مشهود ... عيونه عين بال ايله

جداری محزنه جوهر — عمودی مدخنه کوهر
ابره اشفق عبره اعلایه — زمینی لؤلؤ زوهر
حالیوی بینج عرفانه — قیوی مجمع النسانه
خدوجه اول لطیفه حضرت — محفوظه معدنه ایجانه
جواری مرکز حکمت — عموم ذرات ایچونه شفقت
سماوی اول شریف حضرت — خداوند قولدره رحمت
شراب لایزال ایله — حیاتبخش زلال ایله
لطیف حوضی لبالبده — بلی کوثر شرابیله
سیر یوشیده سی انوار — مضیده صباکنه اول کوهر
صفالر نجسه ایده روحه — او انوار کبر اظهر
آقار آلتوندیکه کیبا — دوشر سیم اوستنه سیبا
دمادم زده اولوفدنکم — اولور احیا بتوده اشیا
زمینده سیر عرشی — سریل اشیا ایله فرشی
کورر حوله لیضیه الهی — سیه یوشی اوستنه رشی
اوبیت ایچره اولان سفائن — مقدس جوهر دنقائق
بیلور قدسیت وکنزیه — بیت وسعه اویسه زنقائق

قیدده اخذ ایله تقریر — زیاده حاک ایله تقدیر
لقاء تلثیم و تکریمله — خلوصه ایلیوب تکریر
ایده اوسید احجاء — محفوظه حامل اسراء
درونده اولان حجت — السنه برمه قیلده اضاء
صاقه صاغه سیه طاشده — درونی طاسی یا بوشده
دیلور بزم مودته — اوسوزانسانه ایچونه جوهیده
امانت حاملی دلبر — سماوی اول کبر کستر
که قوشمه کعبه یه اویله — اوسنان زبدهٔ جوهر
زیارت جانه منتده — بنیسه فاطمه سنده
الی تلثیم ایله توقیر — ایده اکمل سعادتده
نه موطلی حج ایده برقول — تقاضیه آجیاه لقد کمل
آنلک کوکلنده اولادم — دمادم محبت ایده بذل
معارفده حقیقتده — لقمانه کدوبه وصلتده
اوجیاء لهولهوده آخر — صوف صحرای کزنده

"ذیل"

عهده وفا مؤمنه — صدقه وصفا مؤمنه
خط اولنده تا ازل — نور لقدا مؤمنه

مؤمنه سوء سیرتی — مشربك صفایاء صورتی
کشف ایتمیسنی خدیجه — فرهم ایتمه ستر حکمتی
مؤمنه اولور روحیروء — اوبریسی تدبیروء
یکدیکره مخالف — حب الوطنیت والجواهر
عقل بولمز آیروء — علم اشکی رهبریه
بنا بریه عیناً — هم آچیقده جاغزیر
قولاق کرك طوغیشه — کوزالزمه کورمکه
عرفانه روح حقیقت — اولان الهم بیلمکه

« خاتمه »

آدمیت داد همه — بودر صحیح نطق همه
حدیث همه بوکنه — دیمه آنجق دل دوراده
اولان تنده باسه کی — کوزاوستنده قاسه کی
عفت عصمت صداقت — ایچره قدسی ایسه کی
سعده دخی واریسه — اصلك شهوا ایسه
بحث اولنانده شیدایه — دیمه واجمانه بایلیسه
آکله رازك اسودك — نام دیکر اسعدك
زیرده مستوء مرحم — رموزاتنه اسعدك

ح « اشارت وحدته — ج « جمال عزته
بلدریب والریا — ر « ملك قدرته
ا « الله اسمیه — س « سمانك رسمیه
الله اعلم بالصواب — و « هویت جمعیه
د « اشارت احمده — ع « علامت سرمده
قلب کوزیله عزیزم — سیاهله سیه اسوده
بیت ایچره آسوده در — حکمتله آلوده در
اولدم اولان قیلدیسك — مه کیده بیلمم نه در

زیارت قبل لحده برکسن — نی زیروح کی ایرکسن
سوزم کوسه ایله اولادم — حیاتوب اعمی کی اورکسن
فقط قلبك اولدصافی — خصوصاً صدقله صافی
الله ای کشوء صوفی — سکا رهبر بودر کافی
لهمانه صوء وحدت اسرایه — خصوص بزم الست یازنه
او قدسی سنك جواهردنك — بحوه بوسز ایچوده خازنه
اودم یاردء نورء وصله دلبر — صاحیاء رلخانه کوهر
آچیلور قلب کوزك فی الحال — کورسك سنك کل جواهر

اوت عبه بصیرتله کلم نور حقیقتله
مولا خلوص والعرفانله نفس فتله رحمن فتله

ذیل

صفا اصلنده درسولر جلا اصلنده درنولر
محققه قیلملی ایقانه وفا اصلنده درحمولر
مجولهدده آیر خاکی سیاه سنکلی خاشاکی
غباری سیل ولی کوردیه اودم کورمجولهه پاکی
سحاب ایجره کوزیاشماه امیه اول ای دل آگاه
قباب تخنده محفوظدر سرتاجی ایله حورشاه

خاتمه

قندیل بنای زیتندر شوقه اویانیر بیتندر
خبر صورم خبر بلبل سونولر قیلملی میتندر
اولولر یولر صاحبی کورمز حاضر غائبی
الله علیم قزندم روحسز جهانور قالبی
کندی اولمه بر قالب اولولر جانلر بر قالب
کیدرلرسه برکسوه سودل کی بر قالب

لطیفه

لطیفه

معلوم خبای اغاجی نه ده تلیدر نه آجی
عصیم قالمسه لهرشیدن صیوص ویرمز برباجی
بیچمز باغده هیچ برده اولورسه غش بایرده
حفظ ایلمز باغچه رده کوزی قرده قوریده
بالقوسه قوتیای باشنه قارتال کیرر دوشنه
صقصقانه قره قوسه قارغه باقای ایشنه
ایچی قووه برکوده کوکی چورولر اوزمرده
رائحه معروضه روزگاره بیراقمه دل بریرده
برکوده نهایه دوریلور یوز اوستنه چوریلور
زال بوداغه لقیتله کوکی کوکه صاوریلور
چوده نخاقه قریلور یکانه یکانه آیریلور
اصلی اصول عضولی اوچاقلرده قاویلور
کلی دوشمز باغلره اوچسه اوچماغلره
حسرت کیدر بیچاره دریایه ایرماقلره

نفحه

زینت اعجمی اویه مجی — تنبه والما اوبله مجی
فراهم ایت رمزی ایجابی — ایمود خرما اویلدمجی
بلک خوشه امثالی ضرب ایدم — رشی ورنلک اشکاره ایدم
کوکله غنا - قوندیروب — ظرفه ایله حرب ایدم

- « لطیفه » -

کیجه ده صوسه یورکه - — دکرمنده جوروکه -
کوزل ریکله اوزاکله — دنیاده بالالی بورکه -
اولك اولك امثله — بناده ده مسئله
علم حرفده نحوده — مقصد دینوه مثله
عالم طوغری سویلیاره — عاف بیلاره دیکلیاره
کامل کیجه بکلیاره — اکل کوروب بیلیاره
صوسه باشی بیاشدیر — قاشله کوزی بایشدیر
نیلر سك ایت لهجت ایت — یوزله اوزی بیاشدیر
صیشیر بری برینه — اوزه قوی صیقی برینه
حجاله سود کی — باقمه سیر و دور بنه
صیقی صیقلرك — عشوه وعافیلرك
نقی نقی اتقیا — ولیلر آصفلرك

تلطیف ایدر هوسی — تعظیم ایدر خلوسی
شرح انچه اولادم — تلمیح ایدر خلوسی
بیت حقده قاعده اول — مع الاخلاص ساجد اول
سنده اول اسعد کی — یوز اوزره دوسه عابد اول
بلکم هولقه اوزده در - — آیدینلغی یوزده در -
اوزده یوزه برده اویر — مقناطیسی کوزده در -
مظروف اوزدر ظرف اکم — اسم یسم برجسم
فرهم ایت لفظی معنایه — روحه دیکه شوکسم
اویلدیریر ره کنه بنی — هولقیرك رنك دنکی
حقیقتی ره وجهله — جزؤ فردك یکی
عقل آنك وزیری — نفس قدسی نظیری
عرشده کرسیده جودواسع — قلبده شهر شهریری
بولدرسه در - حقیقت — اصلدر در - حقیقت
مرد خدا اودر کم — نفسه قیلدی معرفت

دونه یمانلر بزم مودته ه
نیاریه وانلر شمع محبته ه
بتر بواسم ویسم ایدجسم آخر
قالور خوشه بر صدا صحرای کربته ه

حاصل حجر اسودی — نام دیگر اسعدی
حقیقت کعبه ایچی — حروفات « ابجدی
حقیقت دور بینیله — عبد قلبیله سر ایله
کورمك بیلمك ایمدی — علم وعرفانله عقلیله
تحقیقه حجر بیاضدی — اصلاً انور ابیضدی
صنف اولوالابصاره — معروضه لطف فیاضدی
قارده بیاضه اول حضرت — سودده بیضه اول حضرت
بك مبارك مقدس — الی الابده اول حضرت
سبب الصلدی یوزلرده — اعمی اولمز کوزلرده
بعد التنزیل کعبه ده — نابیان الله اوزلرده

« حکایه »

برسبب خدایه ده طلسم — مودیا لی قالمشدم
عقل وشعور ادراکده — تکمیل اوزاغ اولمشدم
بوده اوزره منامده — جسم رضی احصامده
عیانه کوردم حضرتی — بیت الله عقدمده
بنیه المحو والصحو — تحت السؤال والعفو
مشهود اولدی عینم — قدری نهایت علو

منظور حجر سماوی — اقدس اسعد نورانی
بك سامی برمقامده — امرایدر لهآلی
بالاخلاص سجده ایله — اوغراشمانه قصده ایله
صانه دوشمه یوزاوستنه — قانونه قاعده ایله
درآنده تلثیم ایدم — تکریم تعظیم ایدم
تکمیل داب وآدابله — رجاایدوب سویلدم
ایا رب جانیدوست — حجرمیسك یاجولهر
یاهودکهربا زولهر — نولور ویرسك برخبر
بوزائر بر عاجزه — خلوص بجره برناچیزه
بوده روشه مبارك — شانه شریفکزه
بالتجلی اول رب — ویله کلوب روحیدر
ایدی بقاکوسه ایله — حجر سکانه سویلر
باقمه سیه رویمه — باقمه خلقت خویمه
موقع مقام مکنته — قیاسی ایتمه صویمه
سیرتمه نظر ایت — خلعت اولکرده لذرایت
آشنا اول قدرته — سرك وحرکتده حذرایت

بارایت ازل زمانی — عهد ومیثاقه پیمانی
لهمده محفوظ قلمده — تخصیص «قالو» فرمانی
به صوکره دنه صاردم — رفته رفته قرارردم
درلو اکثار المله — بووجه اوزره قرارردم
اصلم قتی سنگ دکل — خانه سنکه دنیانک دکل
شو قویامسی عاصیه — سیاهلغه لکیح رنگ دکل
دقتله باقه اوزیمه — قناعت قیل سوزیمه
مشغول اولمه نظرله — ولی سیله یوزیمه
سمانی بر دلرم — غایت قدری جولغدرم
بنده خلقم حالمجه — کوریر بیلور سویدرم
جونکه الهی شهودم — حکمت ایله آلودرم
حقیقه صنعتی عشاقه — مولهوب مخصوص وجودرم
کورمدیکم سویدیکم — طوبمادیغم دیکدیکم
اقتضای خلقتم — روحسز کلام اکلدیکم
صوردل ویرمه زرره — حتی جانمز ایره یه
دیکیلره باقه نسویلر — قوانه ز آره یه

لهرشیلک وار لسانی — ذکری وردی زبانی
خلقتمه قدرنجه — حسن وعرفانه ایغانی
بیلک آینه آصل خانه کز — درت کوشه کاشانه کز
لهربنده کور کندی — آرنه صحبت بانه کز
عقل ایله توصیفایت — حضه کیمز الهی کوت
بندسک ایت عزیزم — بیت الله نظرایت
بیاخلاقمده بدلردده — حقمده غافل مردلردده
لهوا معاصی وغفله — بویله بوجهله قورقدلردده
قرآن بجمد حروفات — عالیات وسافلات
خالق کل تسبیحده — زیروح بروح موجودات
سماع شکی صاغ ایله — اوصاغک اوصولغ ایله
برلیه کور الهای — یوزک اوزک آغ ایله
تابع اولمه کتابه — اشیک اویسونه حسابه
صارل حبل متینه — دوشمه غضب عقابه
تجرد قیل سودنه — حب جاهدن لهودنه
حقیقتده عرفانه ایت — وارلغ قوری وعودنه

كوده شئوده خيالده ـ ملك وثروده ضلالده ـ
برليه كوه اللهى مطلوب مقصود بوجالده ـ
جهالتده خدر قيل ايكيلكده كذر قيل
لذتى فانى جهو باقى حيدانه بغض قيل
بواسفلده اعلايه قرب يانك مودتيه
درك ايت مبدأ معادى عبد اول اجل اعلايه
علم بيلمك كندى بلى عرفانه كندى كندى بلى
انسانه قبول ايلمز لفظ ايله افندى بلى
خفده عيانه نسنه يوقه نسنه بودر نشانه جهوقه
عارف بالله اولركم ذاتنى حق جهو حقوقه
معلوم نوع انسانه صاحب علم وعرفانه
كرمت وهبتى خمادى سوزم دكل افسانه
رطب ويابس قرآنده ليس ولايس قرآنده
بربه مطلوب محمد ـ كاه عرفانده و انسانده

نكته

انسانه عرفانه ايله انسانه علم و ايمانه اطاعتيله
ربه وانسانه روح بى جسمه طوى بويوزى بنده اكوانه

انسانه كى انسانه بشقه جهوده سايه انسانه بشقه
علم وعرفانه زياده ى الجهه تكمل انسانده كى جهوده بشقه
كامله كامل نه ايجيه دينى جاهل جاهل نه دينى
آدمى ، ابليس كتوريادة واصلكه شكر ايله افندى
ايمان واسارت عارفه كافى تقديره عجايب عادت جهوفى
حال الهى وذوقى عائشه معلوم " فسيكفيكهم الله " شافى

بسم الله الرحمن الرحيم

" ليس كمثله شئ وهو السميع العليم "

" لطيفه "

منكر لره صوركى انكار ايدرلر مشركره صوركى اقرار ايدرلر
ملحدلره دى نه دينه الحاد ايدرلر مفسدلره صوركى افساد ايدرلر

١ " بجاهه صدر في صفة العقول "
٢ " بجاهه صدر بقدرته يعجز الفحول "

كتاب منزل نبيه ايمانه منسوب صبيه
يعنى موحد بالله " كنى وفى صفيه

صدیقلره مخصوصدر شهیدلره مخصوصدر
حقك معجز قرآنی محسنده مرصوصدر
شواوح صنف شقیقلر بربرنه شفیقلر
اولادی اتباعك تزل خوبلی رفیقلر
شقی سعید جدیدر بوسوز کلمی جدیدر
فعلك ثابت پیشینی تکذیب کیمك جدیدر
سعید سعید ازلده شقی شقی ازلده
لهرکس آطه حظنی ظلم یوقه لم یزلده
الفده یکه طولوری ن کاسه ده قوندی
بوزده یوقه استعداد کافك قلبی اولوری
جوشدی غیب دریای خلقه کلدی صدای
بلا ریب والضحی شهادتك ندای
لهرتی تحریر اولدی بربر تقریر قلندی
یمین یسار افرادی تکمیل تحریر ایدلدی
ضد لهراولدی استعداد نشئه ده عموم شاد
لهرفرد آدی مطلوبه وصلمیدر بو وداد

طبعه ایده ماء بیننده نزکم وارمدر دیکلنده
محل یوقدر نزاعه لهرشی کندی دیکلنده
بیرتکدیلر اصلده یوغ ایدیلر فصلده
سبحان الله القادر اسکم ویکم ونسلده
امرله وار اولدیلر صناعصوله طورمیلر
ثابت اعیانه ایجابی اولمیهجقدر اولدیلر
لهرکسی دیکدی تاکیسیه بکندیکی جهه سیه
کندو سنك الیله باشه هیکدی قبه سیه
لهرفرد آدی براسکم اواسکم ایچونه برجسم
شویلی ولی دللرده دینامد دونمه اویکم
روحلندیلر امرله سوسلندیلر جسمله
سبحان الله الفاطر لهبری براسمله
حاضرلیوب البرانه دیزلدیلر دیوانه
سیرتجلی ایچون ناظراولوب فرمانه
قالوا امریه طوریلر بلی دیوب قاندیلر
سبحان الله انفاسکر سندلریله صونیلر

حفظ ایلدم بو اونی — سوزلی اونی لهو صوتی
غبای سیل ای ناتر — جانه کونکله کوره بنی
شجری یم ره حجری — بوده کمالده اثری
سیدی برسنك یا بیاصه — یاخود زنکیه جولقری
البت کوریر اکلدیسك — یاکولر یا اغلدیسك
مأمول اشبو سوزلرم — سمع جانله دقت ایدرسکز
عمر دنیه عالمی — جانله ایتدی آدمی
یاندی فرشته آتشی — کریانه ایتدی کل فهمی
جوده یاکلدی ناکریانه — اقبال ایتدی بانه بریانه
لهذا بکسی ره بعضلری — اولدی غریب سرگردانه
صور آدملك مأواسی * صفاسنی ره جواسنی
صکره دنی تخصیصاتیت * یریونده نداسنی
آخر نلر اولدی نلر * سرندیده جوده سنه لر
کتاب الله ایله ثابتت * بونی بیلنه فضل کولر
آچیلك کوزلك نلر کوره * قلبلك نلر خبر ویره
باشاد ایدوب جوده کولیره * یاخود عظیم کده ویره

آکله فضل ایتملد — باشه کلمه بریلد
بعد العرفانه فکر ایله — نه ده ره حال ره مبتلا
بیله سکا بوعبرت — آلده ایله غریبت
یاه عشقه خدا ده — امده نریه عنایت
سنه سنده سوزسنده — کیده سنده اونه بنده
شك وکمانه ایلمه — یورك بنم بنده
کاتم بنم مکتوم سه — کاتب بنم مکتوب سه
نه حاجت وار برهانه — خادم بنم مخدوم سه
لهذا مانك بنده در — حرمت دخی سنده در
عهدیه نسیانه ایتمه — مردخدا زنده در
خاك تنه طاشه بدنه — ایرلدم قدی ایلدنه
لهذا تعریفنده مستغنی — جولقرمده سویلدنه
بد کبده ره برحشم — قبله سره بولداشم
محل یوقده اخفایه — جهانده یوقه بکیجاشم
قندیل ایله کزرم — لهذی کوره سزرم
اهدایه صولله احمدله — کولتوریده یاشارم

اصلم جوهرى سه عصه — سحر اوستنه خواسه غوصه
عارفلرجه معلومدر — حقيقتده بوده غصه
اكمم دينور جده ده — مدينه ده مكه ده
صيت نبى ايشيتمه — لهراقليم و بلده ده
حضيضتم حمد بيلور — حقه اولان خلوص بيلور
ترضا عارفى — لهم بيلور لهم بيلديرير
اصوم عقلى اولياده — اعمى كوزى كورمياده
اصم صدا طويمياده — ابكم دلى اولياده
كورده بيلور كعبه يى — كيرده بيلور كعبه يى
سعى وطواف ايلياده — كورده بيلور كعبه يى

,, نكته ,,

نور كعبه نك اوزرى — ضيا صفا يوزنده
عالمه نرياده اولمه — ضيا خلقك كوزنده
يوزى اوزى بلشديرده — نورى قلبه يايشديرده
ارشده ايولله واده — نيا ايچى كورده
اكمى طويماده تعظيم ايده — ركنى كورده تفخيم ايده
كورده بيلمه اولانعارف — طواف اوزره توحيد ايده

مصروفيات

غزت ايله فرضايجوده — دبه وناموس عرضايجوده
نوافله لهمت ايت — آلتماب فيصه ايجوده
قال وفعلى زولهرايت — أسى الماى جولهرايت
عرفانه ايله اصلكى — نقدحالى آلده كيت
بوز آغيلم بوراده — وازكج آلده قاراده
بويله ايسترامبه اول — سائر سنى ياراده
سيحك روحى آلتوند — لهرسى اوكا مفتوند
كيميا جولهر بوزره — بيلميانلر مجنوند
سيم پرده مى وحدة — حضيضة ده حكمه
اوجه باطل خلعه الهى — نائل اولمان وصلته
شرع عالى قانوند — قويستيله مشحوند
لهرفقه سى حقيقت — معرفتله مكنوند
كوشمن بايسه اولمان — آلميه وبرسه لهيچ اولمان
حكم وحكام آسايش — كليسه كيديسه عيسه اولمان
اولسه بزده كوزدك — طويمايوبولوب بيلوردك
قلبه قنع حدكده — اتيمانه ايده يوردك

آی کزلنمز سعاده — کوده صاقدغنه لهذاده
روح واردیغنك کناهده — والهی موزده دعواده
آلتوده خالص عبادده — صاحبلری کبادده
اهل التقا والنقا — اخیاء ابراء احرادده
مقربده براببر — مفردده برابر
عشوه صادده محفله — جمع ایدرلر سراسر
مصروضاتم دقیقده — بك شایانه تصدیقده
واصل اولان کزینه — عبدالله العتیقده
بوصالی دیلك ایتمیانه — رمزی ادراك ایتمیانه
نادانه یاخود جهالکم — حمدیلونی کوتمیانه
طاغ بلده طولدیشی — یای قایمغه صاوشیر
حیل خدعه بدعتده — روباه ابره باداشیر
ارسلاندری یاکشلده — یاپلدینه ویسه بیلر
ساده ایکن حکمتده — علم طبنده دم اوراه
نیه فالده قرطی آیچ — سویلوکوکده طورنه قایچ
صوراه دیلك ناطردده — حمامده کی قورنه قایچ

بوندن لصیب دل ایسی — بوسه اولرك صوبه سی
آجی آجی سسی ویرمه — بلجیلرك صوبه سی

آسی الحالی اولیانه — روحی باندره اوکیانه
کیملردن بدشك — حقی عرفانه قیامیانه
تجارسه ده مفلسه — فعلی فعل ابلیسه
مشغول فساد الحادله — الشی کوجی تلویسه
کزه قیرده شهرده — باغ وبغچه دیرده
آیاقه یاصمان جامعه — لهجی بولنمان خیرده
دکرمنی بورد ایده — حسه قوعم ایده
چرخنده مسموع صدای — طلمه اوطیه قورد ایده
صمانه جوقه دیشرمشدری — انه یورمه باشلری
کوزه چیقایوجه عارفی — یایام دیکسه قاشلری
یاتیر قالکه کوشه ده — اوچیافه یاپانه مبتده
دیرسه ده ایانیر — اوچ موج فاطمانه ماشاده
نه طوتدیغنه بیلمز — قیونه قوزی کوره مز
هالیوانکه اول غافل — قطرانه دیر "کوره مز"

کوره مز دیودکه بیغورتده مرکب غایت لذیذ مقوی مفدی برطعامدر .

قطعه‌ده آلوب ذیقت صمانا ... شراب آلوب نفت یوتا ...
حسرت نانه عزیزه ... زلیخایه فانه فانا ...
سرایت ایلسه ویرسی ... رفقاسنه رویسی
شو اجمالده فهم ایله ... عاشی راشی لهوایسی
طوبخی آلوب کیما دره ... یوبخی ایچر سیما دره
دوشر قصه چرخابه ... هولیا ایده رؤیا ده
چوقله اوزی سرخوشده ... صمانکه قوصه بالیقوشده
بیرمز آجی حنظلی یی ... بالکه سویلر مای خوشده
بلبل اولسم الغی ... کسه آتا دیلغی
ایده شوچرکسه قوشنگ ... قیریوه فرضده بلغی
سسی اصلا دکلمز ... سوزی صداوی اکلامز
اما نه قوناد یوقوسنه ... لکیچ برلوکل آکلامز
اما کیرسه بانیه ... حریم ایوانیه
قوصی قوجه‌مانه بغوغوده ... منت اولور جانیه
سویلر قدسی حق دوسده ... غائب بیلور سالوسده
بونی قاریتال ظنه ایده ... لکه دولنده مأیوسده

تلثیم ایده طوراغنه ... اویر الله ایاغنه
لطفا تکریم تعظیمله ... تقبیل ایده دوراغنه
صکره کلور کلنجک ... یوزده سوسلی برونجک
اجمه کوریر بایلیر ... فی الحال اولور سونجک
کور بواجمه تاجری ... لهو ایرسه فاجری
نصل تقدیر ایلیور ... غیر باکر ساحری
ایده یاندم هوریچه ... بویکر و پریچه
ضیلی دمده دیلدم ... قاچه ایدم دریچه
شکر ایردم مطلوبه ... تشریف اندی مرغوبه
حاشا کلمز رکشمام ... الغی بیلک بر محجوبه
بویله وفا محمدلغی ... ذوقه وصفا محزنلغی
نصیب اولمز لهکسه ... قلبی کیما مدفنی
عرفانی شیوه‌سی وار ... احسانی عشوه‌سی وار
یوقده جور وجفاسی ... اذعانی نشوه‌سی وار
کوز لکده زنکی یوقه ... هوریلرده یکی یوقه
غایت مولنی بردلر ... الهی ایرسه جنیکی یوقه

جانه منت نازی وار — محصه حکمت نازی وار
سنی سوی غایت خوبه — روحه غذا سازی وار
کوردم ایچم آچیلدی — کوکلم شنجم صباحلدی
اولدی مشك خلستانه — کدرقسوت سچلدی
ایردم ذوقه وسروره — حدسز شوقه وحبوره
شکر یوزیه چویردی — بیکر استو بجوره

ب

دیکلدیونی مسخره — یوزی سفید ایچ قره
نکوه سوسلی خلنجلك — ایدر دیلو یاپیغره
سویدیکی سسلم محم — هاشا آکلوب بسلم محم
تسلیم ایدوب کندمی — یاك آدمی پیسلدیکم
به عضیه برقزم — یوزم اوزم به کوزم
قناعتلیك قناعت — ایکی اوطانه یکمیوزم
بوزایی به بیلدیم — نی ذاتا کوره دم
تصادفدن مذاقات — آیا ایکیه بولدم
نصل اولوب کلمیشم — نزده کلوب کریشم
استو دار قونه — باکلشلغه دوشمشم

به نامحرم کوردیزدم — کویسم بیله بیلمزدم
عفو ایجم "پاشم" — اصلده نسلمه صورمزدم
بویله ایکه نه اولدی — بیلمم بکا نه اولدی
نصل دوشدم شویله — قورقارمکه طویولدی
وای پاشم پاشم — هیوده شی یازدی قاشم
پاقمه پاقمه آدوستلر — کوزدن آقانه پاشمه
کصاده شوی سیل اولور — هیوشا قاشا نیل اولور
فایده تمام یوزیه — دریالی کول اولور
بوده نی اولدیریر — کل بناغم صولدیریر
ایواه ایواه صدایواه — دشمندی کولدیریر

ب

تاجر ایرنه — جریمه "فرقته"
هیوده کلنجك غیب اولور — سرایره سه صفته
طوغرولده مز دوغی — کزه لهذی آچمغی
کلنجکك پیشنده — چیه ماچیه یکمغی
کلوب بحر مکه ده — مدینه ده جده ده
مصوعده ینبعده — حیفا حضا قیرده

مرقوم تاجر جلبی — احمد دنیا جلبی
آرتوه تمام اولدو — عظیم کریم جلبی
اویاه باده لهوایه — صالدی حبّ سوایه
دوشدی دنیا پیشنه — صالیمان اولور خدایه
کچر قدّی مصر دره — شریف شامده جلبده
خبر آلمان اولور — سوا یوکلی جلبده
ایکی بغداد چولنه — دریسنجه غی // ایلنه
ایکسز چولده صحاده — کیدر مواصل یولنه
یولور بابل بلنی — کورر بیابه کلنی
اسیر کتیر آغزنده — طویار صاوی دیلنی
بحث آچیلور دیبنده — لهاروت ماروت کورنده
آیلوه یک مسروقیالو — سیر وجوندن دورنده
قالور اورده چوق زمانه — بحث بیچون لقمه نانه
باشلره ایکی چولیولور — مرقوم تاجر ازدل جانه
دیلور دیلو عبادت — صده کلنی ریاضت
محضا زکیه اولمغجوده — اسیر اخراب قرانت

زلفه وضعیت یولنده — ورع تقوا یرنده
ولکن شو محققه — تکمیل لقوا یونده
چوق چالیشور جمالله — قربرلری هابالر
فاما روزی مسایه — کوکسن اوته ال جمالر
قصدی کیما بوطقدی — قرنی الی اطاقدی
ایروب اولو دولته — ایشتدیکیه یاپماقدی
اونجه مطلوب بولندی — ثروت ساعاده شاندی
خلف اولوب فاروقه — خوجه کچیلک کوندی
زیرا زخی آخرت — معبود ایچون عبادت
کلنی بیله یادنه — لهول محشر قیامت
چوق دنیایه باغلولور — لقوا الله اکلمز
حق قوب سوا جناحمه — اوچیار دوشی دیکلمز
ریاضتله یرلشدیله — وقوه مفوه لهمزله
کسن آدی آیالی — کیجه زخی کوندزله
دوشدیلو قالیقویه — قوت ویره های هویه
اولور تاجر مبتدی — مولخوص مجهول صالیقویه

جوده طبیعت دکیشو۔ ماك خولیا کلیشو۔
ریاضت و یرلکز له اولدم کلوب کویشو۔
شیطانه منکوه تاجرله اونه نفسنه اسیوله
برلك اولو۔ زوالی ساخته شیخ کبیرله
تجربه سز شویده بقاء ذهی صوفیده
بیلمز ایکمه سیتمه ایده ایردم رشیده
مرشد صانو۔ قریدی ایچی بوزوقه بلیدی
اذدل قیلا۔ اعتقاد صاینز عمرك فریدی
لصاله ایده۔ حمد اوله ایردم کامه شکراوله
صوك اولوم ملیونز محتاج ایکمه برپوله
بولدم آیتوه عنقایی سیمیایه کمیایی
تیز اولورم به عنقا ضبط ایدم دنیایی
جوده مطلوبه ریاست دولت ثروت شرافت
مع الحکم و حکومت شهوت شهرت کرامت
لصاله اویر النی یکجه باغده۔ بلنی
ذکر اولنانه شیطانه دیکله مثلی دیلنی

ابلیس سویلر افندم سنی کوردم بلندم
روحم غایت حظ ایدی آنك ایجوده اکلندم
بوقسه ایشم جوغیدی اصلا وقتم یوغیدی
کیمیا ایله مشغولدم ایواه حاوه صوغیدی
تاجر طویار بوسونجی اکلدم رمز و رموزی
فوق العاده سروله ایده بولدم کنوزی
یوزیه سورر یرله سجده ایده دیله
کوریلیده احمغی نرلر یایار یلهره
لفظاً شرم وحجابله هپکی دوزنده حسابله
مع الاخلاص والصدقه تکریم ایده جوابله
سویلر بزم سوهبتمز لقمه دهر درمانمز
لطفاً بیو۔ قناعت قدر اولسونه بوجانمز
قسمنه حلو۔ کیدیرسك نصل برایز کوره سك
قبوکز ده افندم به قول اولسم بنده سك
اوکونلری سویرلی یاقیشقلی فورمه لی
باصمه قالپ طوپ صقال اوتی باتی صیرمه لی

سويلر باشمه صورتله — اوستمده كى كسبته
عارف بالله اميد اول — اويردى سيرتله
نجم يرم قاف حق غنى — عارفلرك اوحق غنى
كاشانه مز محقوق — كيميا سيميا اوصباغى
بهاء زكوده بنديم — لقد ديلكى ايديم
بديم طولد لقرفتن — لقيب يولجه كيديم
طوتمام باشمه لهريقى — بيلجم هارده حق رقى
نكتبر انجه سؤالى — جلب ايلمه حريقى
صندع يانفيه ايديسك — يانماء توتر كيديسك
اكر عضلك واريسه — صحت بيوفجم ايدرسك
نكلفى ايشو اشارت — مطلوبكسه سعادت
قلمالسك بالاخلاص — امرمزه اوحكمت
لقد شيدى طوياريم — ياده وعملك صايارم
فرهم ايتك ايشو ايجالى — خصاده طقوز عيارم
شمس وقمر فسنده — نجم زنكى دكنده
واردى بيه طولد مز — جوالمه زوالى زيلنده

الهى آلوردم الحمد لله — عارف اولدم وطمدم
سيجم وزرلى جواهرلى — بلم زنكى قوطمدم
سحر دنيايه نه مفتون — شوندم بوندم يوكسلدم
اونك بى اصل اولديغمه — بيلمز غبى مفتخر
صدرم طولدى علمله — حرف اولدم دبلمله
كوكلم اله آلدنه — تسليم اولدم الحمد لله
انتخابى كيمدنك — لقد نصاحى سيمدنك
بى شك اولدم مالكى — كنز نبه خفدنك
اوندم آلدم حرف ايدم — لسانى كف ايدم
اكسيك اولدم نظرى — حشر باقم برف ايدم
بوندم اوتم سوز اولمز — عارف اولدم سز اولمز
مشهور ضرب مثلم — كوه قافده قالمز اولمز
نه كنز سك بولماده — خزينه ده صحراده
لقد معدن محلده — كنز لرده قاره ده
نه كنز لرسه لقاردندم — نه ايتيرسه ماردندم
نه بكدسك بيلمم — مشهور عاجز جاهلوندم

اوندن بم یماغم — لهاروحیده جراغم
امنیت ایت سوزمه — یمامه جراره جوماغم
فقط دیکم اصلنی — لهاروت ماروت فضلنی
بو دنیده حی یحیّ — مرتضوعلنک نسلنی
لهاروت ماروت ملکدی — مأوای فلکدی
کتوبلرده لکیماندہ — امتالدی سیرکدی
بوندایمه عبدلکدن — سوزلشدیلر یکایکدن
حتی جبرئیل ایتمشدی — بوکا عرشده قدی دیلکدن
بویوزدنده اولدقجه — ایشیدیلدی دنیالقجه
خاص تکوینه ایدن — کرچکلری یالدیقجه
خصوص بنی آدمی — تکریم اولنه اعظمی
قنار قصصلرینی دیدیلر — ماسوت دنیاده عاطلی
بویله سوزلر ایدیلر — چیقمازدیلر یولدن طولدیلر
کندی زعملرنجه — چیقمزجه طلب ایدیلر
افغانه چیقدیلر یول — بیلمزدیلر چیه عائد حصل
اکثر شلسوزلرینه ایچره — تکریم اولنه نوعبشر قول

قید تکلیف حلقنی — بولبولده کی حلقنی
قیاسلرینه استفهام — سترحکمت وحدتی
ایجادندن حاصلی — الله زیاده فاضلی
بندهٔ صنعته فی الحقیقه — لهربرعملنک کاملی
قضاولرینه آجه بلر — سوبه رک اوجه بلر
باذن الله العلیم — بریوزینه دوشه بلر
ایشته بوندن اولیکی — ملکلرک بلک یکی
اعنی لهاروت ماروت کم — روی ارضنک تمام یکی
اوصورتله حقیقته — جوقه کورولدی عجایبات
نوع بنی آدمده — حرمت رأفت مروت
خلقه پیشی اولدیلر — انیس مونس اولدیلر
الله ایچون سویلدیلر — اولودولت بولدیلر
لهرکس کاسب کوشدی — الفت ایدوب آلشدی
اوزاقده یقینه الهالی — کلوب کوروب بیلشدی
زیرا عادل ایدیلر — عالم عارف ایدیلر
فرشته نزول اندیکده — غایت قدسی ایدیلر

طوغری سوزدی کاملری چیقدقجه لطف مضمری
موضحاً ،، مبدانه ایشدری ،، اشعارلری
بویله بویله بزمانه آلدیرمه خوشدیلم نشانه
لکه آخر کاملرینه طوغدی خلوه دوجرانه
تفصیلی دیمجم ،، دیوب طیانه بیمجم
سکا سوزلرك طوغریسی دیلم صوغانه صوبه مجم
صداح بیلدّه قاودوکه ده وُوی دخی توی آنار
بی شك یونیحه قاری اوغلوم قرغم لطیسوکه
سزی ستر ایلیانه سویدیلانی طویانه
الوالم واه دیمه یوسجزه کبره نه
لطیفی آچیوه سوبلمه بلکه بری دیکلمه
عقلی اولانه اکیشی ضغول قادینلر اوتلمه
خدمتکه یلك مهلم اشارتده قیل فلم
استو مهلم سخندنه لطیفی اولور منفهم

،، لطیفه ،،

سیاحت مفلس تاجری مسلم فقط فاجری
دوهوب دنیا یشنه طوغری یولدنه لهاجری

لصبح دیدی بسمله حمدله و صلوله
استعاذه قیلمدی شیطاندنه اول خرکله
بزی قایدی صورنه یاقشمادی سرنه
عقد دوشدی بیکانه قاندی قوری صحبته
فطنه ایلدی جمانی شیخ ایلدی شیطانی
اولدی نفس ولهویه ترك ایلدی ایمانی
ایدی شیخم ایمانم بودی عهد و پیمانم
قیوکدنه ،، بوکدانی رد ایلمه سلطانم
لطیبوریفنه ایدرم پیشیك صره کیدرم
نماجی سکا ایدرم لصلاه ایزلمه کودرم
وی معارف معدنی لطفاً قبول ایت بنی
عهدم بودر بعدنا لطیف دیزم به سنی

ب

ابلیس اولدی یرتنه صفا وفا یرعشوه
صید ایتدکده شکاری جوش کلدی لحرشوه
قیلدی قبه توجه ایتدی سویله تفوه
ای مریدی مریدی دیکله ایله تنبه

لطف امرمی اتمکه — بیشیم حق کتمکه
وقت سفر حضرده — قاب دیدیکی طوتمقه
عهد ومیثاقه ایدرسك — لطیف رویخوب کیدرسك
الی یوم القیامه — یولم ازهم کودرسك
سنی محزونه ایله مم — شفقه مرید بیله مم
هیکوب یوسف یقیذه — کبی لره سویله مم
تاجدایده شکر اولسه — لوفقی یکم بولسه
نصیب اولمز محضوظه — بشیوز بیك ده بر قوله
الم ویردم الکه — بویوم قویدم یولکه
عندلیجم سوکلی — جانم نسلیم دیلکه
لطف امریکه جانه قربانه — سوز ویرمیرم ازدلجانه
قناعت قیل وی لطفادی — بدکلیم سه سوکلیمدر

ب

بویله آلوه ویرمیلوه — عهد واماندن اولمه
اکسیك دکل درت آلتی لره — تاجر شیخه صاریلوه
محبته باشلادیلر — بالی یاغم جاشلادیلر
مروانه مرید شیخ شیطانه — بیله لك نرلر الشدیلر

تفصیلنه حاجت یوقدر — احمد شیلوه چاپچالوقدر
آتشده کی اجمالدن — هوده واحضاردلهم حضوردن
هوده کچه دده اره دده — آقه یکیلوه قاره دده
مضی مضی ماضی — نغمه‌ای اولی یوره دده
تاجر قزی آرزولر — ارتاده اسکی قیغولر
بره بیلك بر خصله — اصل اولهام صاپغولر
آکاه اولوشیخ بوکا — کشفا ایده باقه بکا
بیلك محزونه الفوادسك — نولدی ایواه واه سکا
یوقسه بردرلکی واه — وایسه آشکاره
ستر ایلمه تیز سویله — بداییده یم دیلوجیا
تاجر ایده بیمارم — معلوم سکا خبکارم
کشفا دخی محزونمك — بیجه درد لرم لهرکارم
بنه برقزه اورولدم — لهرشیدن دوه اولدم
اونك ناله لجه یله — یاندم قزل قوه اولدم
عالم یمانه ای هیلم — دردم عظیم بیك وخیم
مسلوب راحت حضورم — چاره سندن وی کریم

شیخ دوشنوب حاضیوب — قبله طوغری باقیوب
جمله دکل جدی دوب — متلدشنوب قاپیوب
سویدیواه واه اولدم — قلبی غایت ناشادم
یك آخندم حالکه — یازمه کرم عصتادم
نی محزونه اتمشلر — تحام مفتونه اتمشلر
دلربای ،، معلومه — حیف دلخونه اتمشلر
سه اندیشه ایلمه — بنده برشی کتملمه
لصدرم کشف رازه ایله — آخیردده ،، کوزلمه
صافنه دوا دردکه — سه دوام ایت وردکه
آیرلم یقیمی بیشمدن — یاقوب قالمه آردکه
بورج یکیدلك قلعه‌سی — اصل آدم قالمه‌سی
یولك اکیروب ایب ایروب — قماسه بیاله چوقه‌سی
سه یکا ایت رابطه — کورسم اکر ضابطه
تدشنوب صاقنوب — ایلمه یقیمی مغلطه
ایوالله دی یکیدن — قنادلنوب اوچیدن
بالتوسل ،، فقیره — اوچما غدن قاچیدن

صیقیمجه یاقمه قلبکه — اوندمه دخی سترکه
طریقیمده ثابت اول — خلل ویرمه سرکه
موفق ذکرایت فکر ایمه — کچمدی ذکر ایمه
کوده بوکوندن ایلر — کلمدی اورکوتمه
نولور اولور اولرجه — لصرتی یرینه بولرجه
محل یوقدر تدارشم — کل آچیلوب صولرجه
سرجی اول اوزاقدن — اینکی صوریوزاقدن
کچمه قورقونج کوریدن — اینمه قاریده قزاقدن
جانمه کونیلکی اچوب طوت — رابطه رقت ایت
لصرتی اولور آتیده — کچمدی صورمه کیت
ایشیدن بولنور — دلخانه‌لر کوریلور
اوغلوم استو دیاده — صبرایت نالی بیلنور
طورم واروب راقب اول — طیزیه ایچوده یاغب اول
صو صقلدده ارتلر — اوچوب کچوب یاغب اول
بل باغلدی کالوسه — هلاووی صوتیه سالوسه
امریه انقاد ایلدی — دوندی منحوسی ایلیسه

« خاتمه »

ایندی حوبینی بدله کیسه — نه دینور مایی یوقه مفلیسه
اعنی تاجر فاجر اعمی — بکزندی تمام کذیسی ابلیسه

« ذیل »

الطونانه لهوایی — بناه حب سوایی
اعمی کی فرقه اتمز — تحقیقه راه لهدایی
زنکینه سوده غمکینه — طبعاً غیر مکینه
مالك اولسه دنیاده — مسکینه نیه مسکینه
سیالی اورتوطمز — صفیلدنه قورتولمز
شدّ جورك یرفدوه — تك بفدایله تیلمانه
بعضی ساده عوفاندنه — حضی ادراك ایتمانندنه
اوزاقه طوریرانساندنه — لهجی آیلمانه شیفاندنه
اونك ایله لهذایسی — آلیسه ویرسه صاتیسی
دوشه فالقانه بابر — حتی یالتوب قالیسی

ب

عقلك دوشه باشکه — قایسدیرمه عیشکه
بحث اولنانه ابلیسی — صکره کچه قایشوکه

سویلر بوکی اصحابی — یابوینی کسملی
بولمز بنم مطلوبم — صولوغنی قیصملی
حسرت ایله جانه ویرسه — فرقت ایله کیرسه
اولسونه صکره دیرلسه — صولوك محشوده کولیسونه
هپسك فعلی جزاسه — اندیکینك اذاسه
طوریسونه موجه لحسنه — عوعووسی فنا سه
عامل قرآنه دکلدی — کامل انسانه دکلدی
لهذا یرست بوغافل — صاحب ایمانه دکلدی

ب

انسانه عقلله انسانه — علمیله ایمانه ایله انسانه
خیر وشری فرقه انسانه — یوقسه بولنه لهو نادانه
سد سبیل اتمکه مجبور — هلقی جمیل اتمکه مأمور
نص ایله آثار ایله ثابت — مؤمنلری تذلیل ایله مسرور
ابلیس لعینکه معلوم — طرد وتبعید ایله محکوم
نفس ولهذا حب سوا — محرومکه اونك کوزنه محروم
اوکیر یهوده صورتی شکسن — کزه مزهبله وهذیان دیکسن
کوزنیوه صورتی حفظ حقسن — کچه مزالی بیله جنکسن

نوع آدم ایله شیطانك حتی اقتدب زمانك
خلوه خلوه اولمی بی ریب حالی بودر خلوه جویانك
کیره من صدرت احمده انجوه حاصل سرنجی اسعده الحوه
آته من آدمنی قطعیًا نور محمدیله طولی بصده الحوه
اغفاله ده اضاله ده مجد شیطانه عدیله عدوله ده میال انسانه
استعاذه نه ایجوده فرمایت بیلدیریر لکه حالتی قرآنه
قرآنه اوشنمه برلکه اولمز فرمانه اوشنمه فرمانه اولمز
ایشکی عیشکی اوبه شرعه شیخی شیطانه اولدی انسانه اولمز
اقوالکی بیل افعالکی کور سرمایه کی بیل نقدیکی کور
جهل وغفلت باشه بلادر بیلمه یکه صورتنه عاقلدرکور
بیلمه یکی ایله عامل انسانه صانه صحرای اخلده کیدیانه
سمع حمدیه طوی کم قیدسه سوزیله معنینی معنای عرفانه
بیلمه یکه بیلمکه اولمز طالب ایلمه یولنی مطلوبه غالب
نفس وشیطانه دلقوایه ویرمه اوکم البت صوفی خالب
عاملی ایله عالمکم دکل عامل حکم ایمانی اوقره جاهل
ساده دل صوفیه بدزیکلجا دلقری کی عالم سوده غافل

حیفا بو صنف علمانك خیره مانع صنف دلقانك
ساده دل صوفی ایله بوده فرقی بوندایله عالم نیاتك
سطوت اسلام دیه ایله فاتح دیه متبه شرع ایله راتح
قرآنه کریم دلقه اسلام آچیق کوزیکی قالمامکه نائم

ب

علم وعرفانی سوء الله دیه وایمانی سوء الله
صالح عملی عدل وداوی شرعه ایمانی سوء الله
کفر ایله عصیانه جالب طوفانه غفلته نسیانه جاذب زیانه
امر وزهی قبلمای اوغانه اولوالعلم اولمز انسانه
اول طوفانه نه قویدی باشمزه هپ شمدیه آفتی
قوم لهود اوشنمه مشهور هرصرصر نه اسدی
نیشور بوعقله عبرت تکذیره وتفصیله زجاجت
قرآنه واحادیث وسیر جمله سیه اشعاریه البت
سده آشکی ایشکی درویشه حاصلی عیشکی نوشکی درویشه
درویشه آلیشه صاتشکی درویشه روشه وقیمارله باقشکی درویشه
هپ بشکتابه کم یاقلمیشك عقل وحسابه کم یاکلمیشك
ابده کور ایمانی تضعیف ایتا صدق بدنامی ایله اکلمیشك

قالنی اویه قیلی یوله افعالکی فعل یوله
محو ایله مرکز اسمی المثالی مالک اویه مالی یوله

« لطیفه »

شریعت آی کبی آیدینه طریقت شمسی وسط یکنه
بورج مشهود حقیقتدر همدرد سویلیاده بیدینه
معارف وجهه هویدک کرنوری شعله آیدک
وی کوسه اینه کمع جانکله بوده امری یوزی مالهدک

« قال رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم »

الشریعة اقوالی * والطریقة افعالی * والمعرفت
* اسی المثالی * والحقیقة نفس حالی *

« صدره رسول الله ونطقه حبیب الله صلی الله تعالی علیه وسلم »

حقیقت جوهر کیمیا بوسره آشنا عنقا
مکنه قاف قدرتده صدفدم تک ونربا
تعینه او حقیقتده تفیضه او حقیقتده
بودکلو سلطنت قدرت معینه او حقیقتده

آنک یکنه صورده غافل کیفیده بحث ایدر جاهل
حقیقت بیدوکنه بیلمز اولوبده نفسنه زائل
شریعت بیدوکنه طوپمانه طریقت نولدیغنه بیلمز
معارفدن خبر آلمانه حقیقت نولدیغنه اکمانه

« بیت »

کور جاهلی کم صاحب ایشاد اولدیغم دیر
دوده صلبته کیردی بوکون استاد اولدیغم دیر

دوشونه مبدأ نزد رأینا معادی بیلدیک هیهات
عجب اسود سکا سویلد دیلی ایله آمولدنا
بواعتقادنه کذب یوقمی اواعتقادنه صدق یوقمی
الله یا اعلم تقویم نفاقدن غیر یوقمی
فنی کلمه سزای عشوه ایا عاشق فنی معشوه
فنی عهد وصله میثاقه فنی هوه وهقوه اعتاقه
ولی اصلک اولوندکمی ویا عقلک قورندکمی
ویا خود خواب غفلتده عزیز عمری هدر ویردکمی

اویانه اوخواب غفلتده جهل شوداء ظلمتده
عقول تیز حصه توحیده فیضله نور وحدتده
نصل تصویر اولدی بیل نصل تشکیل قیلدی بیل
الای احمد نقویم نجومده تکریم ایدلدی بیل
کلمی یوغیکه اولدی عددده وایکی بولدی
تجلی سیرنه حیقدی حقیقت بوایکه تولدی
بیلمدی ویدیه کیمسه سنی وایلیه کیمسه
الست بزمه کلوب یاده دیوبمی اونی نه مده
روا اولمه ایکه اقرار سزای اصلکی انکار
دوشوده ای اجهل اکوانه بیلمز بونصل افشا
بونک مثلی وارمی ابیده بتوده هیولادیو انسده
دکل نوعی بنی جنسده طولاشه دار ملویده
سنی عبد ایدی معبود بتوده صنی ایده محمود
یوغیکه اول ایدی موجود اوو تحقیقه نه موجود
اوکا حمد وثنا لایق لهمانه شکر ودعا لایق
کرکسه حمد قیلمق قولاغی بودور کجوبده لایق

نظر قیل جسکه یالغو مبارک هسکه یالغو
جمیع جرو فردیکه لهله عبد آسکه یالغو
نصل برصورت وکسبت نصل لهیت نصل سرت
نه رکلو دولت ونعمت بولاسه لعب جالب رفعت
نه دوا اوصفت وقدرت الای کنوز حکمت
سنک حادث وجودکله معبد سلطنت فرضت
فقط صانع سنی ذاتم سنی ایجاد ایدن زاتم
بحث قیلمه بنم سیرم اوراحمد لهمانه قائم
نجومده قیلدی سنی ایجاد بودکلو لطفله دلشاد
عدم کمتنده ای عارف شوتنه ملکه کوزل آباد
نقطه ایدک حاصل اولوب بیله مقصده واصل
امیدم بو اودم دانا دیمز سک هیچی تحصیل
نظر قیل مرآت زانه ترقب قیل ظهوزانه
تمام اهدوص وصد قیلم ایره سک سر مرآته
اودم کوسترک کرک کندک تمام شی وکیف زنکک
اوره سک وزنده عرفانه بیلورسک هواهر دونکک

فقط اصدع اولاد عبادہ وداد عدلہ ارشادہ
تبتل ایلیوب تکمیل صدوح ایدہ جودہ اعدادہ
دلدصحمہ اصل عندہ تمام اقلیم وحدتدہ
قیلوب عبدی اظہار یکانہ ملک عزتدہ

ب

علم اللہ امانتدہ نہایت جہدہ بذلیدہ
درست سیر سلوک ایلہ عظیم دولت اصلہ وصلتدہ
ولی حقدہ کریم اکرم علیم اعلم حیم ارحم
واحد احد صمد اللہ قناعت قبل زادہ اکرم
کشی نقصانی کورملک اولیلدہ نفسی بیلملک
تمام آثار نفسدہ حقیقت بحرینہ کیرملک
الدیا ایتیا الانسانہ فضیلت نفسکی عرفانہ
قاریسہ کیت بحر عمانہ یرینہ بلسونہ تمام آمانہ

لطیفہ

قطع قویا دریادہ کچر عرسہ وسعادہ
نہ فتنہ سیر ایدہ نہ آب طراوہ لقدادہ

قلوب معدہ بناتہ حیوانہ اولی زیاتہ
اوندہ رطبی اوزہ کچہ صلب نبی بناتہ
بونلر مرعی اشیادہ تمہ ملکتہ اجزادہ
اولوتہ غل اصلکی دریا نیہ دریادہ
بوحہ انفصال اتصال مشہود اولہ لہر کمال
تموجدہ منتشر لازم دکل قیل وقال
نزل آبیکی کوجنی سیرایت بحرک موجنی
نصفیہ قیل قبلکی کوراسانلوہ کنجنی
دہ وندہ مایہ باقیہ اول بیرلک دریایہ باقیہ
دریا قدیم دریادہ عارف اول عمایہ باقیہ

البحر

باقیہ قابلک رتبہ اوبحر نفسک ربہ
صوہ قیہ باشلک زوایہ آسیابلک دہ دلکہ
جیم توحید وحدتلہ علم واقیادہ حکمتلہ
سیرایت سر ہدایتلہ لقد اشیادہ عصمتلہ

سفید سیاه لغیاسم — اطلس اخمر اوکسم
رنگم منسوب جمله سی — انصباغده در قسم
قابده قابه انتقال — رنگده رنگه اتصال
محل دخل وحدته — قناعت قیل بوالکمال
بولند قدرت اعدمی — وحدت حکمت افرامی
حاجت بوقده اخفایه — لغیب تجلی اجکامی
وجود در یا قطره سی — حقیقت برذره سی
شوانسانغه عالمی — صنع قدرت کره سی
انسانده کلمه سیایله — لغرکوشسه دوایله
عرفانه کل عرفانه — برانه نفسه جوابله
یاکده اصلك هو کبی — هولغرده کرو کبی
اکل ذوقك معلومی — اکل ایچنه لغو کبی
تکثیر ایله سجودی — ازوب کیف وجودی
لغه قلمه توحید ایت — اول واجب الوجودی
زیاده دوشدك کرنبه — قریب ایکه غیبنه
کیدك کثرت کوه سه — ایردك دار فرقه
معلوم اسدی رونمای — قلغاولدی امر یاه
سیرکلمای رو اوغرنه — جلوه لر لغیب آشکا

چیقدی بوزه بت بکی — سیه ایچنده ن بکی
آه منه العجایب — قلغه شن بکی
بحث رلی لغیب کلدله — کلشاندله کلبنده
اولور معلوم شیدانك — تابزم لم یزلده
سنده سویه دیکدم — دیکدمنه یا نیدم
لکه کوکلك قاطسوده — یشیه توفی سویدم
اصلك زاده بوقمیده — بویله اولمه چوقمیده
الله ایچونه سه سویله — بکم بوسوز طوقمیده
اولمیاندله نه اولور — نه بولنور غیب اولور
نه آلنور ویرلیور — نه بیلنور کورلنور
توحیده کل توحیده — مع التنزیه نقریده
لغرده وکیلده بکی — دوشمه تشبیه نقیده
افراط محل وحدته — تفریط علم وحکمته
طوغه اولیه ستیدی — اوچه اکل بدعته
مطلوب حقی برلمك — نفسی اصلح ایلمك
تحت السلوك والشهود — حقی سیلمك هم دیمك
حرف وصداد بولنجیه — عدل و وداد بولنجیه
محقق بیل عزیزم — عقل و رشاد بولنجیه

نه واره اکسیلمک کدیکدک — اکسیلمک شولبو دیدیکدک
اوندن صوندن طولیدیلمک — اولوتدیغه بیلدیکدک
مشغول اولم اوندرلم — سائله وشهرت اوندرلم
عزیز عمری محو ایتمه — فرصت بوندرلم
بیلمیوردک بر عاقبتلم — کیتدی قیل مقالم
بزمه ایز بارقه — شمدیلنور خمارقه
شنویه ایدم میدانی — عملایم فارقه
بللی اولور خدمتک — تکلیف کلفت صاغلم
المحمد مدیون اولدیغک — شکر وثنا ضمنک
قوللمه فنا شیمدیم — یوز اوتندن یکیدم
الزم فرض ونفلیکی — لازمی عجب شیمدیم
قول وکلمه یانمسک — نه سویلیم فانمسک
شاهد ایکه وجودک — بیلمیوم نادم یانمسک
فرلاک آدی اوملک — انک ایچون ملک فلک
خلعت اولدی بی بللی — سجاده المالک الملک
لولاک لولاک دیمک — خلعت انک نه دیمک
دوشونه صانمه کوزلم — اشیا امدک نه دیمک

خوجه صانمه وجدانم — هرلم قیل عرفانم
علم وعقل موهوبم — صاحب دیم وایمانم
نه یوز دیلم کل سویلم — صاغدی سویلم هوسویلم
توشمه بللی آی آیدیم — رحمل ایسه دی شویله
لهی آدملک یاویسی — انصاف دینمک یاپسی
آشندره ، محمد — یارنی الله یاپسی
لهجم بوزولمز جوزولمز — نقش یازی یانمامز
مطمئنه اول امیه اول — تحویل تقیب اولمامز
تبدیل اولمز برحرفی — نه مصدری نه حرفی
لهجم فیامتمز ایمانمز — تحقیقه ظرفی مظروفی
وجود ظرفه مظروفه — ظلمه ایدم محذوفه
معرف بی معروفه — اویمه فکر سخیفه
واضح مثلک ضربه اتیم — ظلمه اولیه حرب ایدم
صحبتمه آچدی صحبتی — لازم کلدی حرف ایدم
جوتکه کلدی قافیه — قابدم چیقدی صافیه
حاوی عموم علومی — حرفک صوکی کافیه
ن ، نقطه سز کلمه — کلیوردی رلمه
سجاده الله الفاطر — صکره ، ن ، له قلمم

یارذی فهم حرفذی ظرفذی مظروفذی
اجل ایجاد اهلاقی محولذی حرفذی
اکسیلك برشی یازذی آرتمه دخی دوزمذی
برکز تسطیر ایذی یازیلمقی بوزمذی
یارذی ایجاد اهلاقی امری خلقی ابعاقی
حاصل عمی بابسی حتی اهلدم اضعافی

ـ

ك « فتح اولدی بوراده الف قالدی آیاده
اما شتوب یا کیلدب صاقیه دیمه زده ده
او هدیه ده بولنور. هدیه حرفی کوریلور.
شبه اخیر شکل اخیر جزو آنلره بیلنور.
جذبکه احد الفیه. اقفاله قفلر. لفیه.
حکیات احدرده میزاندن کیفیه.
دور « ل » یا « ه » ارقداسه بیاض براقه دولاسه
جمله نسه اودرباسه بوکاسنده بش شاسه
کیره جیملی ایچنه برشی کلمز کوچنه
سبحان الله لطیف شی بنه لامك اوچنه

اودم کویسله جلدی اهل آثار کمالی
ترکده خلمه ایدم کمال جمالك زوالی
قونار « میملی » قبلنه کیره لامله کوکله
عقل وادراك ایرشمز اشبو جملی کیفه
سرایت ست کمالی جلدل ایچره جمالی
عالی ساقل اهل حرفده جملی زوالجلدلی
ایکی جیمی برلشدیر « الم » له سویلشدیر
عارف اولده ارنلر میمی قبله برلشدیر
دریا اونلك کوزیله کیجه اونلك اوزیله
بلد خفا والریا جلی جلدل یوزیله

ـ « استطراد » ـ

« احمد احمدلك فرقی همانه بیلمز مکاندر »
« آنی فرد ایلیانه فرد فریده سرفرقاندر »

آی نه کوزل برحجت تمام معنی معرفت
بویله اولور فی الحقیقه اکمل سوزی حقیقت
« زاحمد تا احد یك میم فرقت »
« اهل عالم دیمه یك میم عرقت »

بوده اویله برکلدم — حقی شامله التزام
سویلیه عارف بالله — والسلام رو/ بالتمام

ـ ب ـ

وارنه کچ ایکم ورسه‌یدی — تقیید ده رسه‌یدی
دریا دل اول ایمش — کوزیوم یکم کسه‌یدی
تجرد فیل سوادی — صبر دنیا قهادی
الشاب فیضه ایدی — بحثی کچمه دریادی
دیلی دل قلب ایدی — اختیاری سلب ایدی
قاریسه بحر عمانه — قلبی قلبه قلب ایدی
ولی امواج کوریمه — عالم اشیا دخیلدی
میحی کور عمانه کور — اودر دریا دخیلدی
تحلم اولدی صوت وحرف — اوکرندیکم نحو وصرف
رسید اولدی ختامه — بلله دیکم بونجه لاف
بندی سوزم اوزه کم — الده کیمی سوزه کم
نویم طوغمغم اوچیدی — لهجی قالمدی بخشی کم
وارم کارم اوچشدی — قطع بحره قاوشدی
علم وعقلی دیه ایجاده — بیلیم نصل صاووشدی

اثر یوقدر برنده — دلکرک جامع دیرنده
تکمیل کیمی بیضایه — بر قوریلدم جورنده
اکره یکیشه لهاولده — کلده کیده دخیلده
لهالخلد الباقی — قالده مطلوب بیلنده
محمد وحدک مذموم — مجهولدرک معلوم
وارنه وموزون علامت — جمع اسم موسوم

"بحث"

لهادخمدی کافیه — بر "لک" ایله برفدیه
الف قلبنده ایدی — معلوم عارف صوفیه
کافیه نک فاسنه — جرّ نک وفاسنه
عمرو آواده سامانه — دوقنه جفا سنه
باقدم کلم حمدرایت — لهمامه طدم سفرایت
آتش بحر عمانه — قیه وبندم کذرایت
وارلغمک باغلدیغه — یاصلدیغه اکلدیغه
کلسه کریجی دیوانه — قطعاً طوروب دکیلدیغه
کلن کور زنکی صور — برکزده عوری صور
کور اوقده کی رمحی — کوکسه جنکی صور

ف ، دها آکله قنالی اشیادکا بقایی
مال وبنوده عبسه ونومه دنوه طلب صفایی
خلقی نه خدمه اویالر بوزده کوزده بویالر
باغ وبنجه ده سه قیما قاشده ده شده قونیلر
برلقمه بوزیلور ایکجه الده سوزیلور
هیچ بخسه سرعتله برپر یولم دوزیلور
هیوه کدیر کیمکه خدمتدیر انیمکه
دانا تکمیل جاهدتات لهدای اولب بتمکه
بوسوزه کاهن تعلیمله لهیچ برحرفی تعدیلمه
اولسه اولسه عزیزم محتاج اولور تفصیله
باکفصه آلته سوزیمکجوده لهذا اسوب دیمکجوده
صوراجی طوب جیمقجوده طیاره طولیب قاچمقجوده
باقی قالدی محمد خمی نبات یوخسه حیوانمی
تفکر ایتیا احوالی یاخود اشرف انسانمی
قدغوزی نیلرسک فات اولک ایدون شدیرسک
اوزوده سؤال جوابله کندک مشغول ایدرسک
قاریشوکده کی کوپه باغه آقوب کیدوه هیوه باغه
سیرابیت ارضی سمایی قوریلسه کوزیمیه باغه

قاریشوشده کی کوپه باغه آقوب کیدوه هیوه باغه
سیرابیت ارضی سمایی قوریلسه کوزیمیه باغه
یوخکه نصل یجیوز قوشلر نصل اچیور
اشبو واسع عرصه یه نه لر قونوب یجیور
یادایت آتالک ، آدمی اولنوتمه کل خاتمی
افرینشده بری بونجه دوکونه ماتمی
بوینده بیر عائله بخ قره ده آقله
یوچی کرک بولنده اویالانمه خلقمه
دیوار طوتمه بیقیلور تمل کوکده سوکیلور
زلف یاره طوقونمه الک سو دیکلک صیقیلور
یا اکریلور بوکریلور یاخود یاک تز آریلور
یا اوصایز دنیا دده سروی بک دوریلور
آغاجی قویار کوکنده کمی قاچیار ایشنده
اصنیت قیل ارنلر بالطه چیقار صایشنده
اوعلده کیدر اولونه قیز اولنوب اونه
انالری ، دوکونه هیوانه دخی قونیونه

احباب سوء اقبالی — لطیف سودیکی افعالی
خوش کیده اقوالی — آرتقده دوشوده اهوالی
زنگینه باقمامه یوخسوله — صمانوده آلمامه برلیوله
قونوقده اولسه اونیه — لحل کورمز قیل حیوله
ترلا کسه دانه لی — قویوده انبك طانه لی
سراور ضرب شلده — آلتنده یقماه خانه لی
کمی باتاه دکزده — قزانه اولور اوکوزده
سوتحسوده طوپ مجیده — باروت قاطماز قویوزده
طوپیله یاطلاد وراغیلور — عسکر لشکر بایلور
صماغ قالاندر اولورسه — اسمدی صایلور
صماغك صوکی خسته لقه — اکلد یانده اوستلوقه
غایت تکته بسته — شرقی یایدم بسته لك
یاپ بسته سه نوادده — خبر ویرسوده لطف ایدر
سوادده صاسوادده — حفظ آلی دوقه وصفادده
خوجه دیکه نور یکیلور — آغربیا بچیلور
بویله دوقه وجنبشله — اکلنیلور کوچیلور

نرد قالاندقبه ده — قوتمی واز جبه ده
الك ایی یوقه باقه — آرقده کی جبه ده
آلتنده دوشر قاویلور — صوبه دوشر قیورلور
یاره لدیك عاقبت — طیاقه اولور یوغرلور
جومله اصلی طویراقدر — بویا ویرمه بایراقدر
ال یاپیسی یکلمی — نصیب اولسه ایبراقدر
آتاه برکوده زنگنی — لطف آلور دنکنی
سیاست قوجه زنگنی — بوده سوزك زنگنی

اقتباس

یوخسول ایکه بول بولدی — دنیا طولی ماك بولدی
خاتم اولی بروزیر — الك صوك اوجی زاولدی
آخر قادی جهیز جهلاقه — یالیه ایاقه باسه قیاقه
حصیره صمارلدی — انجاغمازلك صورده باقه
خبر ویرمه یدرلك — عجی رایی مادرلك
بوندن اولیاء انجه — سویلر احباب دادرلك
دنیا بیله جهلاقدر — ایجنده کی اویجاقدر
بوندك ده لطفی — صوکیوزمز قاعاقدر

او يماده قالمامه فاجاقده حساب كتاب صاغمقدده
باقنده باغه ماسوته كلمه كچمه ايرماقدده
بربر ايرصو كي صولاركيده رو كي
بونك برمثلي وجي سعاده كي جو كي
كاغي يكفي اشارت ايا صاحب فهم نت
بداشيده مزايت اصلمه بولمه سعادت

" منه بدء واليه يعود "

قال الله تعالى " انا لله وانا اليه راجعون "

" قال شيخ الاكبر "

انما الكون خيال فهو هو في الحقيقه " كل من يفهم لهذا حاز السر الطريقه "

" ى " معنى ياسيده اكم " جي " معنا سيده
لقرستيك احياسيده ياهو ديا ياسيده
شبنم صاحيا دلاده بلبلاده " دلبره "
زيروح بيروح ذراته غنجه لره " كلاده
نشئه لنه اوتزلر مسك وعنبر توتزلر
شو عرصه فانيه قونر كوجه بيتزلر

هويته مطلوب تجلده بيتيب بيتوب كيتلده
بيب ايجوب كيتوب هضى توحيد اتلده
عابد معبود ايجوند حيات بونلة ايجوند
شوبر بسيط مسئله دنيوى يصح نجوند
سيرابت كل تيه آتجاريده كلك هوه آتاريده
حكمت آمز طيب جولغه اول دريا فدانك
نفس كلوب ميدانه بوعالم " امكانه
بواجمالك تشريحي معروضه الهى عرفانه
نحس ايجوده دانسى بيلك اوندهنك دايسى
سبحان الله الكريم " لقرقه سيت مايسى
نفس ثابت اولده اولوب عين ديرمده
بارك الله لطيف تيه رنكده رنك كيرمده
كوكى تحت الثراده كوكلى عرشه وصاده
بونك ايجوده هالنوب روز وصا دنياده
شو اجمالى تفصيل ايت بالله باغى تعديل ايت
روحه كوزل عباده تيمله دينى تفضيل ايت

« استطراد »

بال شفاد۔ ناسی ایجوده — دوده حالی هی ایجوده
خصوص علم صاحبی — خاص وخواص ناسی ایجوده
فقط صو قاتمالی — طوز طویراده آتمالی
سوزوب موصه آمالی — صافیسه یاغمالی
بللور قابه قویملی — قدریه تقدیر قیلملی
بوخصوص بال صاتانه — وآقشامده اویمالی
جوده لطرشیك الهی واد۔ — ارباغ واد۔ آشقاد۔
ایجی بوسه بر تفطله — جید ایلز برشقاد۔
حاصل بال صاف اولملی — طاده وصاف اولمالی
حضیقت ۔ لذتی — خواجهٔ قاف اولمالی
بحث اتمایی قاعده — طاف نوده ایلم علمده
واز کجوبه اصلده — قورتاملی المده
الهی قبول اولملی — طالب ظهور اولملی
زلم کلور خدمده — اولیلم آلوب ویرملی
تقدیر کرك برباسه — ذوقده ولذت صفاسه
بوجمله۔ بوبالك الهنه — فهمه بیلملی اداسه

لطف اسراف اتمامك — مزینه کورتمك
بوده برهانه نادالطه — نوریوع تسلیم اتمامك
عمید فرضه۔ امینه — عارف عالم مؤمنه
اویله لطیف امانت — صاحبی لطف محسنه
صنکره زهراك صاحبی — بیلمه حضر غائبی
آلور تحت عقابه — سرا تملی تأدیبی
محروم قیلمه۔ لذتنده — قدسی نعمت دولتنده
جوده لطف نعمت امانت — مودوع رب العزتنده
همه صفه یه شربتنده — شوربتنده کوربتنده
نفس ولطواسطه لك — مزعج مهلك جوربتنده

« ذیل »

یاغمده شایانه تدقیقم — کمنده واد۔ دقیقه
معلوم حرمت یك الزم — حجج لولنده رفیقه
یاغمده بالك فیقی — بربرنیك تضیقی
لطف ایکیسی لطیفه۔ — جاذبه د۔ توفیقی
کر اولورسه قایغاقده — سوری براقه ایرماقده
بربا نیجه اول یاغمه — انسانه عاجز قالمقده

طلعمی غایت الذه ـ غداسی معرفه ده ـ
بوندن بویله ساده یاغ قیمتی لهم بك آزدر ـ
مکر وارث علم اوله بویله طالب علم اوله
بالذهنیاً ـ رضایی ایلیه تیز بوله
لب وفکره آشنا عاقل عالم بر دانا
آندن تحصیل تکمل قیلوب غدا اجتنا
واقف اوله لغته نائل فیضه ورفعته
خدمت لهمت ایله ایتو بخیب امنه

" لطیفه "

عالمك ایکی نوعی وار ـ بربریله نام عیار ـ
موطوب بالطبع قولاره ـــ اولسونه بویله آشکار ـ
سر قدرت حکومت حکمت عصمت عدالت
راه لهدا معرفت ـــ استقامت سلطنت
اصلاً علم بر علم ماخذ اعلم العلیم ـ
آیری دیرسم کل یراده قیلسونه دیینده رلم
ذات صفاتنده آیریجی بر بر بنك غیرجی
وبیشر عقل وجدانه بویسونه اکری بوکریجی
حاصل علم لطیفه ـ لطایکیس شریفه ـ
عندالصل الحقیقه " زه کیمیایه رفیقه ـ

بری ناسوت کیفی بری لاهوت ذوقی
لهذا یکیس بلد شاك انسانلغنك کزهی
بیلمه بر بیکیوده مولهوبه ـ اولواصله منسوبه ـ
معروضات موزائم ذوقه وحاله محسوبه ـ
زیرا حکمت کوملکه عدل وانصاف ایلمکله
اعلم ایدنه انسانه حقیقتی بیلمکله
ذکر اولنانده علمدنه الله اعلم علمدنه
اکرام ایدیلور قولاره اول هیچم وکریمدنه
مدینه سی بوعلمك کنز بنه سی لهیئ علمك
قلب پاك احمدی تکمیل علم وعلمك
نوردنه نوره ظهوری ولدنه ولد مروری
قانون وصف وبیانه آنلاق ذوقه وسروری
اوبیلدیرنه اسمایی حقایقه اشیایی
عرسه وکرسی اعلایی مسمایی لهمایی
دوشونه کیدنه وبولدی فضل ولدنه طولیولدی
لاهوت ناسوت بافیوضی لهیب علمله فیوضی
بنیادله " برابر عیانه اولدی سراسر
بویله آچیقه برلهانه نه سویلیونه ولدوه ـ

قرآنده مأذل انسانه علم وعرفانه یاندیرانه
ولدده ولد نقل اولور ایدر اهل ایمانه
سوزدده اول یوزه باقه اوندن فکره اوزه باقه
قالدیرآت جامع کونلکی جانده کلدی سوزه باقه
کراویارسه کتابه اودر کلدی جوابه
قبول ایله عینیله افکارده قابده فابه
تفصیل انجه تحصیل ایت حاصل کلدم تحصیل ایت
سؤلاشدوقجه والدیمانه علمی تحصیل تحصیل ایت
جهل مرضلك علتنه مقناطیس دلتنه
علم وعصمت معرفت انسانلغیوده دولتنه
مطلوب جهلی ازاله قلب علم اساله
هود جهله ایرلز ملك جمال وصاله
تحصیلده لصحیح وانجحه ثبات ایله کجکمه
فوت ایلمه فرصتی کلوب کچردده اویکمه
عمر شکوا ایتمه باد لهوا کیتمه
جهل وغفلت بیتمه ضایع اولوب بتمه
ایکی دمك برکله اکلدم تحقیقده بلدیکه
رازی علدم یوندن کلمك ایچوده دل دلبه

کل کلشنه توحیده وی کل نوریه
برله فه لقمر باطنی توحیده کل توحیده
یراده کله اولیفوند بلبل کله بالیفند
روز وسا آه ایدر نشوده کوکلی طولتوند
دائم کلی یاد ایدر کوکلی دلشاد ایدر
کلمك ذکر وفکریله ملکنی آباد ایدر
نور علم وصدقله عشقه ذوقه وذوقله
افنا قیلار وجودیه آخر حب حقه

تمت

بحث شجر تجدی لصحیح خاطرده کیتدی
دیمه صداقیه تبه بجنه فقیر اتمام ایتدی
او مؤمنه صالحه محمدیه امثاله
عارفانه فکر ایله صانمه سوزم مصاله
به اویله شی سویلدم سویلیرسه دیکه دم
عجم اوکا "نَقِّلْ" دَه لصحیح انتقال ایلدم
تنبیك قدری عالیه فوقه التعریف سامیه
شو آیتیه عالمی البت فهم جامیه

عارف دیمك لهدر ی تخفیفه ستاد سزای
کوره اوزاق ـــــ مسترحمدك انظاری
کوره اوتنیلك جسمنی حیرت آمیز رسمنی
برده دوشوده کیم وارقدی الها اول تیره اکمنی
شیره کوره بوتجری صنع حکمت اثری
سیرتنه خوشخه باصه سرایت لطیف جولری
نصل ثابت اولمشه ثابت اولوب قالمشه
نصل ایرمسه کمال خلقه غذا دیرمشه
صوریسانه حال ۱۲۹ نام صفوت بال ۱۲۹
کتم ایلمز لعب سویلر سرکذشته قال ۱۲۹
صانمه یوقه رسانی علم وحکمت بیانی
اویله خفیف برطبلك ـــــ بی شماره زبانی

" صانمه ای هوفی کا تسبیح توحید منحصر
" قیلدی خداوند جهانه اوصاف خلقی مقتضه
" سمع وجهانی طوتمکه یعنی برقدر ملك وملك
" طولی نصل تسبیح وترجیل ایدر مألوف مقتضه
" کور مقام شخصی برعارفه عقل ایرمز
" نیجه بیك پروانه وار تسلیم بولمه مفتخر

" صاغ کی جسمه عشوه جریه کیرمك محال
" هوسکه لهو ایله دلبر وشوخ مستتر
" اه عشقه قطع منزل ۱۲۹ کوی نوایسه ان
" کیت قایسه دریایه اولسون موج وخطر تشتر

م

آکلمز نطعه اخری دیکله نصح کشوری
قدسی دلله نه سویلر کلمز دلبری
بوندن غیر غیر وار لهو سوزنده جولمه وار
دکلمی کم صوح ایندی آنی ذات کبریا
دیمیوب ایلم برابر تفکر قیل براده
اشیوتیه وزیونلك قدستیه سراسر
غریبا دخی شخصیه الها وناصر رفیقه
آنیوا آیمود اوزره بربنه تخصیصه
بالخصوص بالله باغ کی اوجماغ ایچ جاغ کی

وجودلری ماوادن حیاتلری دریادن
ایلمشه تهیتمه وارسه دن ریادن

مدوصه تقدیر توفیراتی تکریم تجیل تعظیمات

لطیف اشجار حقنده دلسرده کلدیکه تقدیسات

ب

سلام بحث ایتمیه دیر بلکه جسم وقتده در

نه ایسه سلك قلمکده نه لفظده نه چیزده در

دیکلم دلقانه سویلر شبه دیلدن اول شجر

سایه هالی اوزره خوشه کوسترمیه ای پسر

بنم اصلم دریادنه قدیم کلدم عادتدنه

عالم عالم طولدیسوب خلق آلمیوب دنیادنه

آجیمه بنم دردمی ساده دیکلم وردمی

سوء تسبیح والترحیل لفیه اوزلرم یوردی

هیولا مراجعیم ایلمدنه قدمی کاشه کلمدنه

وافرقنا حسرتا بیشی کلمز الدنه

جیاغریم یاغمی رحم ایت یاایفه بی

یوقده نبضم مطلوبم سنی ایستدم سنی

ایردیه بی دریایه ازلده کی مأوایه

وی ایحم الراحمیه بیوایه بم بیوایه

دوشدم خاکه غریباً بحر غمه غرقیاً

لطف ایتمیوب عشوه وآزادقبل توغربتده قریباً

قویمه فرقت ایلنده قورقوبخ حسرت بلنده

دیدقاکوده تا نامم وایسوده ضلعك دیلنه

یاپانه جسم ووجودم تکمیل جود وبجودم

نه عفوکه لطف ایت حیم کریم معبودم

« حکایه »

بوکونه کوردم بر انسانه دیدم اسمك قیل بیانه

بالتبسم بیوردی ادم رضوانه انسانه

بحث آجیدم برباردنه کلستانه نه لقمانه

حیض وشتا خزانله لیل ونهار ایجاردنه

تکمیل حاصل محصولنه موسم فصولدنه

اشجار اثمار انعامیله اصل وفصوله اصولدنه

جواب ویردی اول مردانه اولوالعلم والعرفانه

حقایقه اشیانك تام واقفی بونلرنه

شبه نجه کلدی خیالی صحبت قلدی

آخر کلدم لطفله شویله بیانه جوابدی

باغ ایچی کوریانه — لطیف کسوه کیبانه
قال الله تعالی — شبنه توسیم بیریانه
اشبو طیبه شجرك — غایت لطیف جواهردن
وصفنی دل عاجزدر — قدری خلقتی دلبرك
صانکه مثل انسانه — دلیل اشبو فرمانه در.

بسم الله الرحمن الرحیم

ومثل کلمة طیبة کشجرة طیبة اصلها ثابت وفرعها فی السماء
تؤتی اکلها کل حین باذن ربها ویضرب الله الامثال
للناس لعلهم الخ

عارف عالم قلبنده — بویله غیر نریانه.
دوشونه لقدر حیاتی — اوصاغ واویما غفلتی
عینه بصیرتله کور — شهر ایچنده باغلی
آت بونکدنه زنجیری — اولمه نفس اجیری
غباری سیل کوزکدنه — اول شجر ایچیری
کورده اکمه حمدی — لفظی معنا مرامی
سراپای جسم شجرده — صنع وقدرت اولامی

لقدر دلی بوراغی — اصل واصول یاپراغی
نصل تزیین ایتمکده — باغده کل یاپراغی
نصل انلام آلمشدر — ارضه سایه صالمشدر.
نجه ایرمه کماله — نصل میوه ویرمشدر.
آل باغه بریه الیکم — فایده صوی قو دلیکم
نصل لذت بخش ایدر — کوکلکز و دماغکز
اول سکری لذتك — بالده مدتی حضرتك
روحه صفا بخش ایدر — جسمه غذا نعمتك
اولدم لطیف ثمره — شفا صفا نثاره
ذوقا تقدیر فیلدیرمه — غذای روح ثماره
برده شوکا رقت ایتمه — آلتاب فیضت ایتمه
انجیرك حکمه رکنه — بویله ظلمه ایتمه لطفه ایتمه
عارفانه و تحقیقه — ایجینه ایچه ندقیقه
واردر اشبو قطعه ده — صفای رفیقه و
حل ایتمکه شایانه — لقمی کوچ وکل آسانه.
بویولده کی سعی الهی — صاحب عقل وذکانه.

جمعه کوچک کونیله قولونه باغه ایچ یوزیله
طوتیکه نارسویله تیمه کندی دلی سوزیله
تیمه اولدی برداندم ایندی قدری لاندم
آخر ایردی طوپراغه گیدی نارلردم نارلردم
کوردم اول حیله دانه‌یی بولدم دیدی آنه‌یی
نظر قیلدم آنه‌ی قوجاقلدم دانه‌یی
برپره خوشه بولدیلر صاچاقلره دولدیلر
اویلم صاندم حقیقت بایلدیلر قالدیلر
حکمت آمیز تماشا عبرت انگیز تماشا
شهود صنعا بو یوقدر ضلالی صاشا
حاصل کلدم دانه آنه سیله جانه جانه
اویلو دیلر برزمانه خوشوب بیگانه
دریادرگاتیدی ایشی به براتیدم خوشی
وصفه کلمز طوپراله درکاه اولدم جنبشی
فی الحال ایردی آنه‌یه خبر ویردی دانه‌یه
آب حیات قطره سنه ایصال ایندی خانه‌یه

آنه دانه اویلانمدی تنه ایله بویلانمدی
سبحان الله العظیم زوجه ونسلی ده یانمدی
فه لقد عرسه اعدایه ایرمشدرکه بالدایه
اولدم غالب طوقوزنه یارادق یعنی صبایه
اسوبه کلدی سرعتله وصفه کلمز قدرتله
عقل وادراک نیشمز لطف قلدی حکمتله
صاچاقلری اول انه‌یی اوغشادی دانه‌یی
غوغایه‌لری صفایه شانه‌یی دلخانه‌یی
طوغدی اولدم کمی تاب سری طولدی نه قباب
بویلانمدی لعب انواع اشیا انلطاء آفتاب

"تمت"

"ذیل"

تیمه زیتونلم توآمدر دل وجنفشده ایکمدر
اشبو مثل انسانلق نکریمی یارادق الزمدر
نور برجه اوریلوزدنه سکر آقاچ اوزدنه
خوشه نظر فیل حضرته اعضا کمل کوزدنه
اوده کوزه نارلری برباغلری یازلری
جانه کوزیله سرایده لطیفلره یوزلری

زیبا اصلی مقدسی — صوفی صوفی مقدسی
حقیقتی یه لطیف — جنسی نسلی مقدسی
درونده جولغه وار — بیدونده اوکلر وار
خوب یاپاردوبده ع افیه — ذات یاپاق کردکار
فرعی شایع سایه — آسمانه اسمایه
اصلی ثابت زمینده — سایه صالور اشیایه
غایت علوی نشوه سی — یاپ کوزلده عشوه سی
روح جسم غذاسی — یاکده حیوانی میوه سی
لطرکوده کیر برلباسی — جزایه اولور کورنه ناسی
قدیمه بیلمز اعمالر — بیلور اولولادبصار ناسی
طوقونمانه لر کل ١٢٩ — اوفصار لریاق ال ١٢٩
تحسینه تعظیم ایدلر — مع الاخلاص رل ١٢٩
سخنده وار ذکایه — بیلور اهل حقایه
اول تجرئ حقیقت — ضد آمیز شقایه
فضاده لفظونکل ١٢٩ — تجانه نرسی سبللله
متحدلر حقیقت — باغده کی بلبل ١٢٩
خدمت ایدر طورلر — عبرصاچار یورلر
عود عبدك تشبیهی — بیلمه بو ١٢٩ کورلر

یحیایه طورور دیوانه — کل ایله نام یاپه یانه
رضی سبل جنفشه — برلاق کلور ایوانه
توحیده کل توحیده — مشیا فکی تأیده
صورته باقه سیرت کور — مؤمنه نور سیده
کرتن خادم وحورته — موفقه صاحبته
صدقه واخلاص زهد وعشوه — دلیلدر وصلته
صباغه صوبله باقمغه — شوکا بوکا آقمغه
نجلیه فیل فلکی — طوغریلقده صاقمغه
یحیایه کوره بخشی کور — لهر یوزده کانقشی کور
باقمغه املاك مالنه — سکا اوله بخشی کور
مؤمنه مرآت مؤمنه — لهرشی تسلیم الهنه
بلد خفا یاجمد — بخشی یحیایه اصلنه
فتوا ایتمه اوزلده — الکده کی یازلده
مقنع صحبت ویرلور — فقط صاقه کوزلده
آکری بوکری کورسوده — یامری یورمی بیلسون
رقت کرك قوده الحد — قازی فحری صاغلسون
باسه کوزله کویاسوق — حیاه لور ١٢٩ دلکوق
فرداتی فقط عقله — وق صاغه وق غوق

ولی اللہ ولیسی — اودہ قولدی اولوسی
حقی طالب زمرہ ندن — انیسی هم مونیسی
آلتونده اویاه جنده — توجده کندی جنده
تجوه ایسه پادشاهنه — تحقیقه کوشی جنده
لعربی موجود کره ده — عجب یوقدہ ذره ده
صماری آری نه لازم — سوزباك ویرده آره ده
نظر ایله قووانه — ایچنده کی ریوانه
بك دنیادن سچمانه — سوزم دکل افسانه
برقووانه بروخسه — باك موسی سوروخسه
ذکر اولنانه قدری بك — کلمه سکا کوروخسه
سنده کوروب الفتایت — ویلدہ دلرصحبت ایت
اسلامیه وقف اول — تحصیل رفعت ایت
هیوجه مرکلوره قووانی — لهواده کی طوغانی
بك ظلمایده قوصی قوجه — کورك کیمسه صوغانی
سده دقتایت آره یه — قووانه بك کیمه یه
الی آلتده یاه عیانه — کیرده هیچانه ذره یه
بوسو قولدی بیلمز — طوغمیه ایله باك بیلمز
مشهور جزب مثلده — کوره کمال دیلمز

نه لی کوروب بیلدیلك — نه آکلدیوب دیه جك
باکفضله خسه جلب ایتدی — فضل علمدن ویره جك
کورمز ظرفی ظروفی — بیلمز حرفی حروفی
کوریر کوزی بوریزی — فصل یاسوده صحوفی
الك صمانلو قالیوی — فلك بیلور قیلیوی
ایکی کوزی تام اعمی — قنده بیلسوده زنبوری
بم سوزم کوزلیه — اوکری واز یوزلیه
علم حال و عقل ایله — کوروب سویلر سوزلیه
اوبحث ایلدیلر دده — اعمی سویلر ازبرده
آه صد الفرائب — کوز للکده دلبرده
حفظ حسه فتری — ذوقی روحیده نری
اکلدیبوب انلر — اصم ایکمی ابلهی
عقل بیلور کندی — بیلمز نفسك کندی
فرهم ایلمز بجاره — بوشده کی نه بی
طنبور زنبوری — نغمه صانه نالیوری
شونده اصل غایت — کوزسز بیلدیقالیوی
آکلم کوزی قرشوی — ساده قولاده خرسوی
ایشیه نار لهب سویلر — طونقال کی لهر سوزی

صوبه قوله ایجاغی — نه اولدیغی بیلمیوب
عصبه اولوب لهو سوقه — تلك یول برمیا بیلمیوب
صوه صقلدیغی — کوزی قاشی یاغی
اعمی لر صیخلدیغی — دیسه و دلی دوداغی
اوزه یاپشوکوچ قویما — تیز بولاشور کچیقما
فاسم ایت اشو ایجابی — اکله دلفانه بیما

« لطیفه »

زنبور دیانه آیدی — صمانه فوجه قاچدی
ناسم شاقی باك ویرمه — لهرایشلك ایمه
عفی ایدمز سیرنیه — دوه بنه دورنیه
بو هیاشقانه اضافك — سیرنیه سیرنیه
کیمك اوندرك کونیه — یورلرنیه یرنیه
سیرنیك سعی وهالدیه — فقط حاصلیه درنیه
کوزلك حاضه کوزیکه — پرده هیچه یوزیکه
لهرشیلرده زیاده — صیقیجه باقمه اوزیکه
غبارسزجه کوزایله — دکل کلیم سوزایله
سعلوم اولور لهر پرده — انجه تلای سازایله

دیکدارای غلده — صوبجاق بالمشلده
سعی وضعیت لهذیه — خصوص صاحب اصولده
لهدیانتی منظم — اردوی یك محتشم
علی الخصوص بکلری — بك میرلك محترم
دائم اولوب تحتده — مقیم عالی نخجده
استبولقطك ضبطی — مستدر تحتده
آه برکورسك دلبری — احمد صوکشوری
صدق دیردم به سکا — حیدریك حیدری
کیرمز باغه آغزه — چیقماز صوشمز اغزه
تسلیم انجز وجودنه — چاغلغانه چایلدره
پروانه ایده بانه کی — شالمه لهوانه رکی
فقط غایت لطفاً — کتمی مشکل یانه کی
نرمانه اولوب کوزلردنه — زیانه برمیا کوزلردنه
ضبط اولمیان حقیقتی — شتالردنه بالدرنه
غائب اولوب اویله کلم — درك اولنماز کیف وکلم
غلمه قنده کورولمز — قنده قالدی بخشی کلم
فقط طویدم برنده — ضبط اتمه بیرندن
اوده برلی برندن — دیشلرنده دیرندن

ایتدی زنجوره لطیف — حقیقةً هیوه شدید
بالی لقربه شیدید صاف — جزوً فردی لقب عفیف
هیچیك طویمد باغلادیغنه — کلکدن باغچه لرده
معمور صحرا اوواده — غایت صباه ده غلغله ده
کلوب لطیف مالیله — ذوقه وشوقه وبالیله
تسلیم ایدر یرینه — همه شلوقه وحالیله
اسمی حکمت مدلولی — جسمی قدرت محصولی
کنده سنه محصولی — لفر مخلوقات مقبولی
هیکلم محض شفادر — دریادر دوادر
بلدر بیک دلرلیا — روحه قلبه غذادر
ذکرلری اکثر لهو — یالهویالهو یاحیه لهو
لایزال الله لهو — لیس الرباوی الله لهو

— « ذیل » —

لطیف

صباح بحری اوزاقده — بالی یاپان کوزلرك
عاشقه نریاده اولسون — هیچیکمدن یوزلرك

مقفادر قاطعن معمادر صاطعن
شك وکمانه ایلیه مصفادر باطعن
آقیه ایله آلمانه صوصوعه بولونمانه
اقبل کرك آطفه بوستر قوندی بیلمن

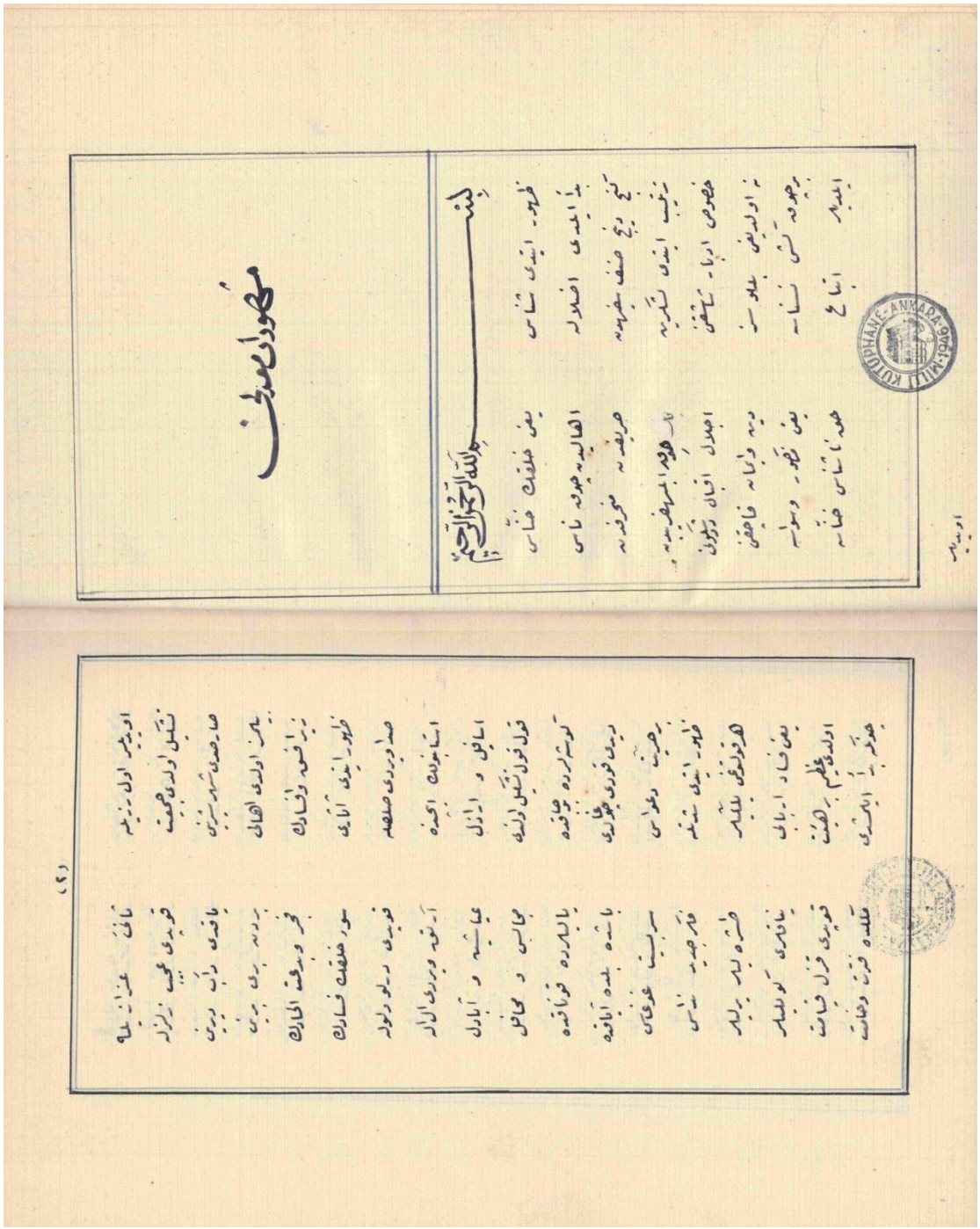
« لطیفه »

سینك کیدر کویده — اوکوز کیدر اولده
معلوم اولوادلیابه — خصی رضی قویلده
بری جك دوکلوبی — بری جك شاشقینی
بوقدر بونی اشتباه — بری دکل قاچیقینی
بری قوناغ قوردایدر — بری کیدر صردایدر
خصی ایکیده دریاده — بری قاچیا دردایدر
ورم اوزر برنده — قاچمامغله برنده
قناعت قیل عزیزم — طوزلو بلغم برنده
شواوچ دردی دیکوی — اولوآخر صراکوری
لهیلمن وصحتك — طوعیانه ذوقه وسوری

عمری کچه الله دائم آکداء الملة
آلهای ایده انفسی آیدم آکداء لهم غملة
کل توحیده توحیده قوللوه ایله معبوده
صنام بولدی یاله شکر الحمد ده ده
وافع شکته لته تقدمه ناشالته
اما الحمد و أفضله بربر آلسوند دسته

شو ناچیز یادکارم
تبلیغ ایت یاء غایم
مع السلام اخوانه
صدمه اخلاص نشانم

Yamza Metnin İkinci Bölümü (Manzum Bölüm)

Sayfa 1-2

صحبت روشنی ایاغه — تلکی جیقدی قواغه
چرك وجهاب قاچدی — تمز طاقه صواغه
صولر سعد بوزولدی — آزاده قجه آزادی
جهاب کیردی قاندره — فساد اهلی یوزبولدی
آیت آیت ایدی نکره — الحاد افساد نکره
جاسوسلره ریشوه‌لك — رفته رفته نفوذ
قورقماز ضاده — جیب کریاده
جونکه موظف دیلر — بیك جوفی اویاده
بیاده یه صوغه — فرعونلقه جوغه
سرچشمه یوزکوستردی — شهر اولدی طاقوغه
اما فسفا مقتولمدی — جوده ناعلر کوندی
کربری یاز قضایه — هلاك ایدوب کوندی
حتده قالقدی بوقلفت — احتیاطه رعایت
ایشه ایدی بی پروا — جوغه کب قطفت
فقط نامی حریت — رفع خلفت اساریت
تلکه ایشك طوغریسی — شرعه ریه اهانت
زهر یوطمی فاره‌لر — ایچی خیشی قاره‌لر
ملتی ایدی ایسکد — عاجز اولدی چاره‌لر

وجهدلری سرالفاء — وولتر جنك یاردی
جرار کبی اولدیلر — هر بنده ده آتشفا
فحاس اولدیلر کبری — فقط ایشه یجری
هیفا قولوقه زهیه — وامارله کیدری
بوزده شبهه قالماری — اینانیانه اولدی
تسلسله بردن بریکم — آحاد یانلر کولدی
ترتیب اولدقجه قالیر — تشکیل اولدقجه بوزیلر
شهدی رجل اولزمان — ظهور ایدی حالیا
واقع بوغلر ایچنده — فقط ملت ایشنده
یوقه رجعتی ملت — تام انسانلغه یشنده
تلکه اوبر دیسلر — حیاسز نامدسلر
اوغرینه کوراولیلر — وجدانی تدسلر
کربولسلغه وایدی — دینسز تلکه وایدی
اولیار اهوره — استبداد رجایدی
تلکه هوند اوغوسز — اوند رضی اوزخوسز
یعنی سوزلی تاکسی — خم خم ایلیر بروسز
تکدیکده طوریشدی — ملکه فساد کیرمشدی
بوقطامده اوروپا — خلقی فرصت بولمشدی

آقیه آقیه کلدیلر — حالی کوزل کوریلر
تلطیف ایدوب جوشری — مضرحا دوزیلر
یایس ایله استانبول — بنی اولدی یقیه یول
اشمه اول دم ارلسدی — هر برقوس تمام قول
نه لازمدر تفصیلی — نیفیر تبدیل تأویلی
بودر سوزك طوغریسی — ترکمز چوق تعمیلی
عصل جوشوب یول آلدی — لهر صنفدن جوغالدی
زاده قاندن بالخصوص — جوله اولیاء اژقالدی
آیته لهجه جوغالدیلر — یونه بولیلر طولیلر
قاوشره اولسره — اسلامبولدن قالقیلر
دیه دیانت کوسردی — اعتقادلر قاشیردی
همیتك قاریشدی — کیچ بصری اوخشادی
کوردی اوزدم اوزدی — دیدی دیکله سوزمی
اوریکدی قزاردی — یالدیه صانه سوزمی
قویدی اخلاقه زنجری — قیردی مشروع تیری
قودی قیونه قاریشدی — بوزدی سودی بیزی
اوسودکیردی قاندره — ایردی جسم وجاندره
یایس عصر ایچنده — قوتله کلدی جوشوره

لهرکوشه ده بوجاقده — قیونلرده قوجاقده
جوغالدقجه جوغالدی — کوچدی جولی اوچدی
مختل اولدی شیرازه — لهرکس شاشه بوزازه
رزك اولدی خاست — عشر چیقدی آزاده
حیف خدیاء اولدی — یاکه اصفا اولدی
یاخود دهرك جاهل — اراده دن غافلدی
اغفال ایدی سلطان — عبدالعزیز خانلغی
فقط یدی یکرمیست — برباد ایدی جلالی
اقبال دوندی ادباره — فرصت ایردی اغیاره
رواج دوشدی عافیت — اوردیاده هجاره
جوشدی بربر حولندی — کیت کیوب یاغلندی
یایس زیتونه یاغیله — قاچقده یاقلاندی
بسلندیلر قوزایلدیلر — آغلندیلر قزایلدیلر
کلدیحیف صدحیف — یاغلندیلر سوزایلدیلر
شوحال تمام سزلدی — بکلر بربر یازلدی
شهید مرحوم حضاره — فقط تکدیر ایدلدی
بوزمدی اولیاء — مؤسسه محسنه اصفیا
حضره قیدی اقبالله — برقزل یاسه بی وفا

باشلادی اوچ آلمه — کوه قوردی بی صاطماغه
برکوندہ بر ناظری — اوچ موقعه قویماغه
وار طمانه اولدی مستاء — جه ایلهام مدداء
نه ده نیه قاطشدی — احد عالی اول خطاء
قوت بولدی استبداد — تخریباته استعداد
اوده بولدی نهایت — تقدیس قیلدی عمار
آخذ اولدی اورجوه — دینی دها قولدجوه
فقط ایدی تحقیقه — بر قیامت قوپه جوه
واقع قویدی قیامت — تفصیلاته نه حاجت
جهنم ایدی مزاده — ایشده بولدی نهایت
جوقه کجه دی آه ده — آه سیجدی قاره ده
عاجز اولدی فهیمار — مریضه ایکوه چاره ده
اوده کجدی اویدجه — ایچ بوزلدی کیزلجه
قالسونه ایتوه بوداج — تحریر اولدنه بیلکه جه
نه لازمدر اعلامه — معلوم شیئ اوزاقه
تاریخده یازمشدر — وقوعاتی علامه
بر بر تصویر ایلسونه — کوزل تفسیر ایلسونه
قوروه بسه بیلاوه وقوی — دیلر توقید ایلسونه

قولهر شاشار باکلیر — دوشر یاقه یاپیشیر
عالم بویا عذیر سم — نهر اولوه کویلیو
صاغ باصالی ایاغی — الی قولی باجاغی
یاک الزمدر یاک طوقونه — اوی بارقی لومباغی

استطراد

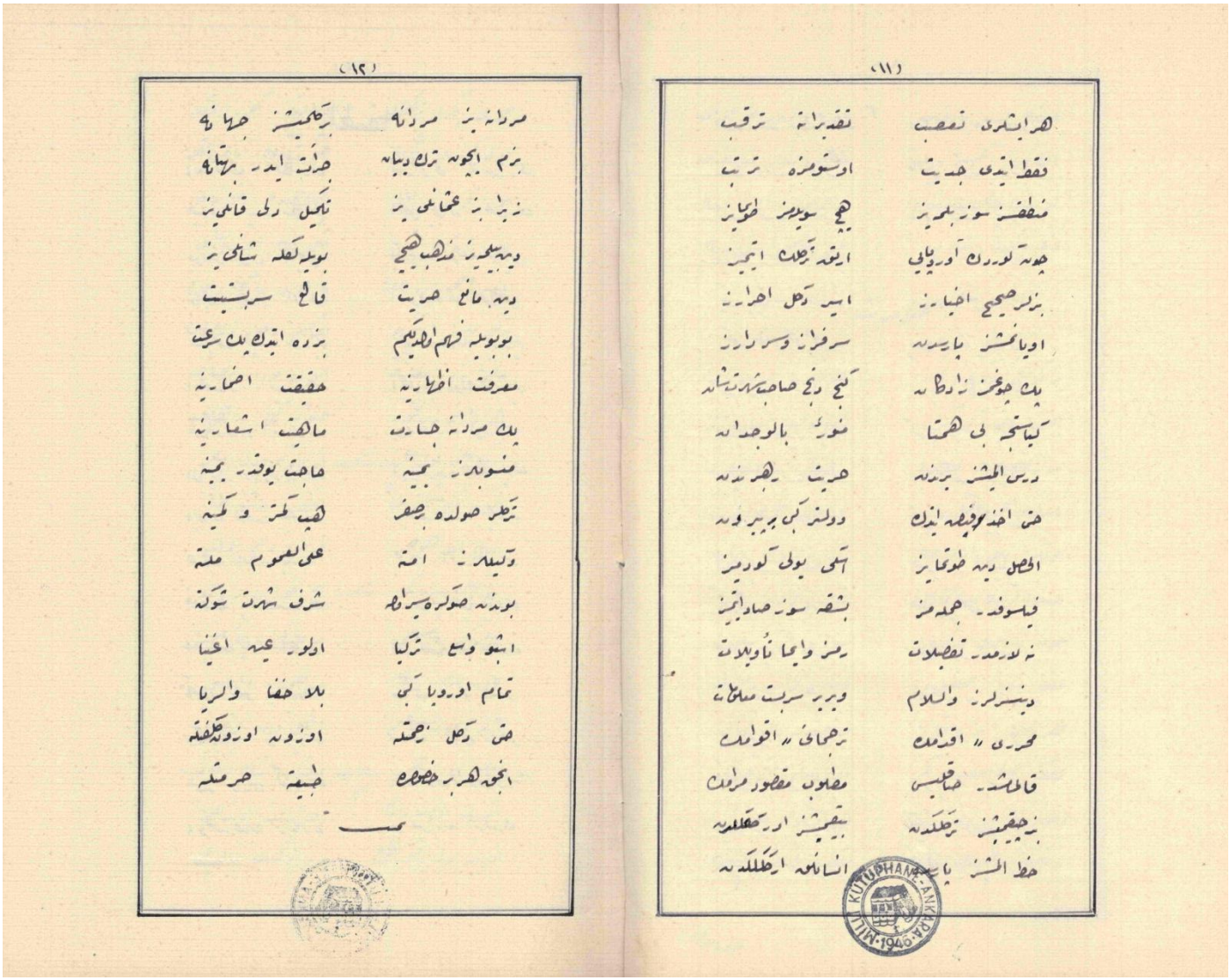
ایشلر باشه طاقیلیوه — طاسه ایاغه دکیلیوه
شکله دخلوه عکسوه — دینمز بوکا یاپیلیوه
آنجق لوزم احتیاط — حالا کلوه انضباط
اجنبه بیلمیه صیغیش — دعوت ایدر انخراط
اثر ده قوه بیلدیکه — بر ایشتراک کوسترمه
طوتار شهری کویلری — هپ اوطه اولدیرمه
هپ اوده کویلدیه — غایت کوچک کویلدیه
اولمه دینه اثر دها — اوسوه اولوه صرف یاپلدیه
انرژی کرک باشی — قرمه دخی دیشی
یاز بوه یاک الزمدر — مضر اولدیه آشی
عمده اولویانکورلک — فاجیا دیرلک روزکارلک
میدانه بولوه بی پروا — مزاجی میلک ایچوملک

خلقه ایده باینجاغه — عقله فکره طوغونجه
الک مهم کیسه ده — ظاهر اولور شاشیجاغه
کوشك مقصوده وده یه — براقدیغه اوده یه
وای نه کوزل تدبیردر — قیو مقصوده سوده یه

صوصت

بر کچلم ده وه دده — قیولرده سوده دده
بحث وض کرکسز — لفظ ویسه جاوه دده
سوز مخصوص جوبره — شقیقی ماصوندره
اسلام ایچره توره یه — معبود فرعوندره
بوندر بلاد اسلامه — بلکه زیروع انامه
حیف اولدی یك یانجغه — قدیس اولدده بر یامه
چونه نامدی مسلمانه — سوندره عثمانه سلیمانه
فقط معنا محققه — دینه وایمانه برلشمانه
لفظ بریسی بر وفا — ریللرنده بال آفا
فقط اویله مفسد کم — آور دیاده آنه چیقا
وجودلری مضرت — لفظ ایشدی ملفت
بوندر میدانه بولدی — ملتده قالقدی بیمنت

صورسك دیرلر اسلامز — فدده ایده فلانز
ملك وملت اوغرینه — تکمیل قول وقربانز
لفظ حریت کسترز — نام ترقی پرورز
ملك وملت اوغرینه — جانلر فدا ایدرز
یکی بیکانه انسانز — صاحب عقل وعرفانز
اسکی عقلی کوایکوده — یك جهت یك یانز
فرانسزجه لسانی — ادب اوظانه ایغانی
تقدیس تقدیر ایدرك — کریم وسرد جهانی
بویله جوبولی کوکسز — اینانمسز قانمسز
مسلمانجه کلفدده — کیفاً وزکمیسز
مقاومتسز افتقاد — حریتی اعتیاد
الدتوقه شیدده — خلقی قیلمه تام آزاد
ضعفز جوده عالیده — افکارمز سامیده
رأی وسعی وسعیز — لفظ عقلده غایبده
مقاومتسز ترقی — مقصده توقی
خلقی ایقاظ ایلیوب — حریتده نشئی
حیفا بزه یازیلر — لفظ وفادار دیلر
لفظ جنسز اسلامز — لفظ فکر ولفظ کاردیلر

هر ایشده تعصب — تقدیرانه ترقب
فقط ایدی جدیت — اوستومزه ترتب
مطلقا سوزیمز — هیچ سویمز خوبایز
چونکه کوردک آوریلی — ایتدی تحلیل ایتمیز
بزلر صحیح اخبارز — ایسه دخل اجنبی
اویانمش پایسده — سرفرازانه وسرداریز
یک چوغی زادطاسه — گیچ دیخ صاحب شهرتشاسه
گیباسنجه بی همتا — مفرد بالوجدانه
دیرس الیشز بزدنه — حریت یوقدنه
حق اخذ ایلیه ایدک — دولتکن پریشان ایده
الحاصل دیه خوجایز — آسی یولی کوریمز
فیلسوفه جمله مز — بلقه سوز صاتایمز
نه لازمدر تفصیلات — رمز ایما تأویلات
دینسزلرز والسلام — ویریر سرست صلاحات
محرری اقدامک — ترجمانی اقوامک
قالمامشدر صاتیلمس — مطلوب مقصود مرامدر
بی حقیقتی تحلیلدر — بیقیمز اوز حقلدر
خط السز یازیلدر — انسانلغه ارتحللدر

KUTUBHANE-ANKARA-1940-MILLI

مردانه بر مرداغه — برکلمیز جرأتله
بزم ایچون ترک دیاره — جرأت ایدر برحاله
زیرا بز عثمانلی یز — تکمیل ولی نعمتیز
دینیمیزه مذهب صحیحی — بویله کلمه شانلی یز
دیه صانمه جدیت — قالمیه سرسبزیت
بوبویله فهم ایدیکیمز — بزده ایدک یک سرعت
معرفت افکارینه — حقیقت اشعارینه
یک مردانه جسارت — مالکیت اشعارینه
منسوبدر بجمیه — حاجت یوقدر بجمیه
تحریر صولده جیفه — لکیه کلمه و کلمه
وکیللرز امته — علی العموم ملته
بوندن صوکره سیراکه — شرف شهرت شوکته
ایشو واسع ترکیا — اولور عیه اغنیا
تمام اوروپا کبی — بلا خفا والریا
حق دخل جمعیته — اوزدیکی اوزدیکفته
انجمن کبر خصوص — جمعیته عمومیته

KUTUBHANE-ANKARA-1940-MILLI

لطيفه

آخلاصالی افطاری — سراری اسراری
جرئت ایدوب تکلم — اهل ایمانه اخباری
بونلر کتاب الهیمی — بکرسه یوقسه ابراهیمی
یاخود فکور ادالی — اسوجوه لی جاهیمی
صاچمه جیانه سوزایله — بیچ اوجاغنه یوزایله
انلرلر میدانه — ایکی جورون قوزایله
ظهیانده اثر یوقه — لف فتنه کوریوقه
ال یوزکوزایچنده — کوزلرنده جوهر یوقه
ایمانه غصت بیلرلر — دینسزلکده بیلرلر
عرصه ناموس جیتیت — بحثنه دله المزلر
خلقک به منشدی — اشبو جهانقیه یوشری
حقیقت یلی مظفر — اهل نفاری ایشدی
تأمل اهل یرستر — جاهل قدح بیستر
دیمکدر نه دیرلر — تیرس اوغلی تیرشر
کیمکه یارس کوردی — اوده کوردی اسودی طوردی
اوکسه جلت دیناده — به مراده ایردی

عمری کچدی تکلفله — جهانده کوردیکله
اولکیسی آخالی — اهل دعلیث ناصردیکله
جوهر کوردی دیانی — آخلاسدی قوبانی
بعض ادراک ایدی — احوال اوریانی
اوبر اهمیسز دیکل — یا عرب یا کوردیکل
آصل ایسه ایشود — چیرس یاخود ترک یکل
بیلمز نزد معارف — ایده یوبر مصارف
اهل وفنی دیه ایجوبه — جیوانه بن یرلیف
اوبر بیلمز بولدیکنی — فرانسزجه دل بیلمز
دینسز اولورشیطانه کبی — اولور باشنه الماز
الله احد صمد — لم یلد ولم یولد
به جلم سه بن — هیچ قویسن بر ولد
بیوکره به مسلم — موحدم مؤمنم
عفت عصمت افتخار — منفعتده امینم
شعار اولسون مسلمانم — اهل دینه ایمانم
پیغمبرم محمد — یولده شاه وکمانم
شمدی بویله اولدیکی — اهل لفه اوبدیکی
طویسه بولی وقتورکوچ — دیه اولدی قالدیکی

اوعثمانی اسکی ترك — بعض محمدی تورك
یا محو ایدیلر اوف — یاخود قیلمان بن ترك
استانبولده جوده یوقمی — غیرمه واره حون یوقمی
حریت ویرسن لاکیوه — شرف شهدت اولیوقمی

آحادیلر حرلری — حراسی غیرلری
ایچی قاریه طشی جوه — دوزگوه یوزلی ایلری
حاکمیلر آلری — خصوص رسول اللهلری
وولتر عیاد صاحبلر — اتقدا اهل اللهلری
رعوالری حریت — اهل خاکری اساسیت
فصاحت عفت طوغریلوه — عدالتجه عبادت
فرمایدیلر بوندقلم — بیانکده یانه کلم
آحادیلرك رکن ایدن — اهلیت ویرمیلر ایلدکلم
عفت کوزل کیمدر — اهل ایمانه کز کلدر
اوزه اولدوه برلرم — بیله تعلیم ویرمدر
عفت محصد قیدر — اساسه آکوردر
بویله شیلر اوغرشمه — اصحقلقدن کورمدر

اشته جدی برحجت — کریکلر یوقمی اذیت
الزم اولدوه عائله — لهب سوئیلی حریت
اساسندن اوصاندوه — حربه طیاندوه
بر مدتی بقاسنه — اوه دیاردوه دیرلر آدوه
انسانه سرست اولمی — لهب اوزوسه قیاملی
ویلدیکی یرلرده — آچلغمی کولملی
مغلوب راحت یاشامه — یوقمی راحتسز اولمه
بالتمثل افرنجه — ویره قیمه ندیر حیرلوه
حق بزم قاریمز — وحاکیمز امیمز
نردن آچیقه کرمیوه — سیراتیوه اوینیلر
اوینیوره هر اولمی — اوینامی کولملی
بیجوه جدی دیمایه — آحادمی بیلملی
لهده آحاد یشیله — روس ایله ایشیله
سرست افتیوه — الی رطی باشیله
قاچموه کوچمك تعلق — دیمانك لهد محقق
اسلامیوره مخصوصه — قاریلرك نصحق
بویله شیلر یاپیلده — الطنیاره طیلره
شیطان مطلوبه وکیلده — اینلیاره هم ریس

مخصوص انجه تکثره — افعالی جمع وکثره
فقط برلر باقمازلر — روم ایسه افرنجه ره
نه خوسه الفت ایدر ۲ — آغلیور کیدر لر
قاچمق کوچیت اوینمق — غایت تقبیح ایدر لر
دیدکری بر نوع انس — ایتمز سرشت انس
لازم دکل تعجب — تحیت عجب قوم وجنس
بر آنده طوغمیشز — او یرده کچمیشز
نزد آیری غریبز — زیرا سزسز بزم بز
فرقمی واردر کلیشده — لکن حقیقده اولوشده
محل بوقدر معانیچی — ایری غیری اولوشده
عادم موجود سعادت — تابع بوطا اهل عادت
آکرچه قیده در — لازم اوطا مراعات
هیچ کسه یی تقبیح — محل بوقدر توبیخ
خصوص افرنج مسئله — تقبیح تقیید تصحیح
اهل فرنکستانک فکرنجه — وجدانجه رأیجه
عمل سورور کیمسه — علم وذوقه طبعجه
چیقمامی ادبدن — فرنکستانه مشربدن
واز کچمی غاردن — تعصبدن مذهبدن

حاصل کلام بالتمام — قیاسیدر استفهام
تفصیل اولدقه افکاری — حقیقتده یوقدر لهجه سلام
اورپالیلرک افکاری — هم ویرلرک کفکاری
تکمیل ایتمکدر زیده — حکمدن اطواری
طویلوب صحبت افکاری ۲ — روسه رفتار کفکاری
ذکر اولنانه حوشدر — بوده قول مختاری

قول مرجوح

قاچقچه اویونلر — کدیت ایدقورونلر
قطعا بوقدر برفرقی — شابقه ایدهوتونلر
کورده فرنکستانک — ترک ایدهقدستانک
حتا فرقی مفقوددر — چاپ شاپدفسانک
یوزده بردهقاعدهسه — ستره بنا توزیسه
البته بیک خوسه اولور — حکمت تکمیل بیسه
بیک مذمومه اسباب — منوع طاعت عباد
عقل وازغانه اهمیت — مطلوب راحت سلامت
حکم ایتمز حریت — محو اولمی اهل حکمت
فرده اولیم تفریح هیچ — سلمک مذهب حیثیت

چونکه عقلی ایرنسز — علم حکمت کورنسز
بویله قیلسه اعتقاد — سرّه واقف اولمز
پروتستانه قتولیك — قرنداشمه ایلمك
رمعلکده عبادت — رئیسزلك بجوسیلك
رضل ولدیصه بجلی — چیقاره بوله کیتمك
کرسونه قیوه قورتیله — اوکلو روبده یتمك
صاطه سپ کرسونلر — انواع می سوزیورلر
کهیانه ایله استه کله — نرده بوزوب چوزیورلر
معلومکله اوردیاده — اسپانیا آسیاده
بویله خصوصی اوسته — آفریقده روسیاده
رضل بوقده تعصب هیچ — دیرلر ایشك کورم کیچ
اولسه بیمه بابا سن — هیچ برینه دیمز هیچ
خصوصاً لوندیره م — لمسه ده آلمانیاده
حق مرغوب مؤید — بلرشده ایتالیاده
بوقده قطعاً تعصب — ترقی بن تادب
دیرلر بوجنس بیلدرمز — وبال ایتمز ترتب
هپالبو ایکیه نه حاجت — حدّ وقیده مراعت
ترقی بن البراهه — عادتده رعایت

اویله شیلر باطلده — ترقی تکمل عاطلده
قسم ایلر جمیعنه — حقیقتده غافلده

حکایهٔ رقیقه

کیمه قیسه بك اوغلنه — آل قزاغه صالوندنه
سرمفتشه لادیك — برجونه لوری یاندنه
اول آماده ناکهانه — بر زاتکمسه یانه یانه
سویلیور جونه ایله — اهل حیلوب آه یاندنه
قوردوقه خوشه کوچوك — دیکیلوبه بیلمه جك
جونه سویلیور حدتله — نرده قلدك بوکیجه
غریب طور وشفقه — دیور سویله بزه سویله
نره نره دیطولیدك — اونره بنی بزه سویله
خیلی ویرمه تیفه — افغانه شوقمه
دینارلری کیشم — برثانیه زوقمه
اول زات شاشدی قالدی — نادم اولدی حیرتده
کمه یتسونه یلسونه — سوزلرندی کیدیشه
دیدی یالکز مادرن — بزکمه شفقت یوقدن
بن سطا کوندوی — وفات ایتمه یدرن

قلعه‌یه چاپوقه یاتمه — یئنه ایرسوه آماده
وا بویله سلام ایت — اولادره جانه
چوقه قزاری حدتله — آتشلندی شدتله
دیلدیلر باقدی بخره — حدتله شهوتله
مرسل یدره تیاشدی — سوکسونی دوشدی
ایتدی ابدا فریاد — عضله باشده امشدی
قدرلندی قلعه ایچی — یاش یاکلدی خط ایچی
زیرا چوقده ایشدم — شوجهله سوز ایتدی
جانم بزم والده — قطعاً بیلم قاعده
ایشن کوچی تعجیزلت — نه فائده فائده
بابام وفات ایتمه — بزده اوزاقه کتمه
لازمیدی بایقده — اوره ذکوره تمه
اولسه یمه اصابت — الله ویرسوه سلامت
کلمیدی شمدیکی — بویله ازدحاج قساوت
بوزده بنم ایشم وار — رحمه دوشدم آغلیور
اولدی تراپ ایلیپ — کتمه ایچوه نه کار وار
بن اکمه حیازلر — عادی بر تراپ حیازلر
بوندقده اجباهم — کوزیمه اوچ یازلر

شمدی قزلر سویلیور — تمام اویوه باشلیور
لقب اجباهم اقرانم — قانم قانم آغلیور
بنه زوقمی تراپ ایتمم — قویسه قیامت کتمم
نولور بنه اولمکه — آند اولسونه کتمم کتمم
وا سویله اول بوقه — صاحب اولسونه قوناغه
برشی ضایع اولویر — قانه دوکرم یاناغه
بیلیور بنم همتم — لعه شیده جدیتم
اویوه بندکدقده — کتمکدن بر یتمم
کلیه وقت بولمایم — صباحلیوبه قالمایم
بکلدیکوبده — ایشه شغول اولمایم
بر آیلوه اوغلم — خطرلیه جوقلم
اولمز ایسه عفو بیوروه — ارکی سویلی ماریم
زاتی اوریه صفحه‌شم — فاریولمی یقیشدم
اوچمکدن آردمدن — لعه خونیه یقیشدم
آکسیک اولدی راحه — المسه بیلیور آوه ناغه
شبه ایتمه براده — باشده کیتدی صاچوقماغه
باقدی قالدیرمکه یرلی — ایشدیمی کوزیرلی
یاره‌ی وایولاوا — نه لازمسه یاپه یرلی

اوغراشمغه وقتم یوقه — همده شدی ایشم چوقه
بکلیه وار یوقه ده — کیتمیم هم چار چاره
هم سویه دادیمه — سوکیلی مادیمه
بر یولده وازکچم — ویرل قورقم برمیه
اوکا تسلیم ایتسونلر — صفیه کتم ایتسونلر
میراثده لقب حقمی — ویرسونلر قورتولسونلر
عیب اولور اوغراشمه — قیو باجا اولارکچمه
دوغریکه سوزمده — بدک عیبده اولاشمه
جدی سوزم صحتم — کچه یوقه منتم
صبات کاینرم چوقه — یوقه بشقه ضمنم

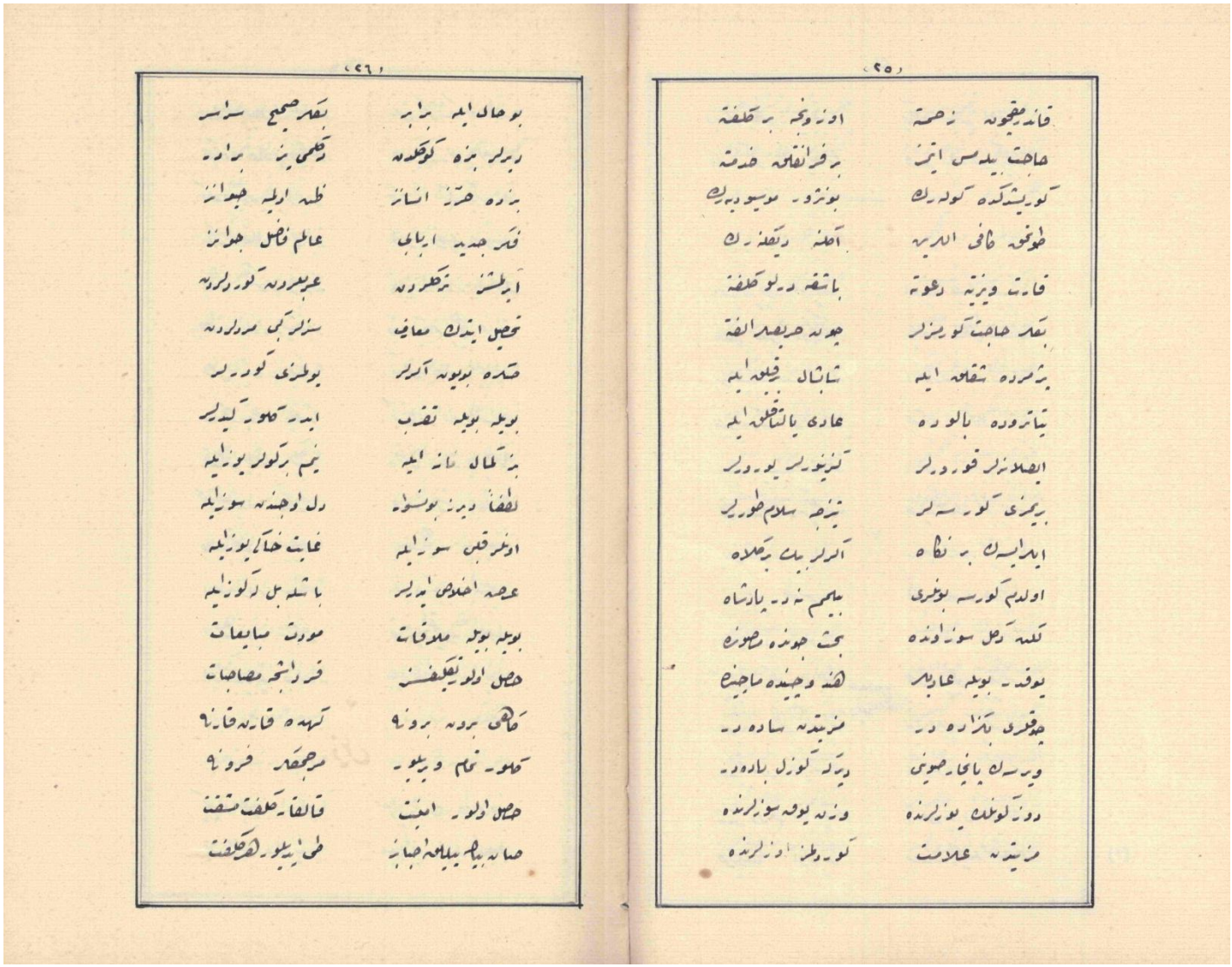
افادهٔ مخصوصه

وقت کرک چوقلغه — همشیره صوبلمیوقلغه
همه خلقدن صیریلوب — قرغونه اویلمیوقلغه
چم و شفقت نعمتی — عفت عصمت دولتی
همحقوقه رعایت — ایتملك قدسیتی
نه اولدیغنی بیلمزلر — اشنالغه قیلمزلر
یوزلرینه توکرولسه — بیقامزلر سیلمزلر

ویرلر یاغمور یاغیور — یاکه شنم ایتیور
آی نه کونل سیرتلك — ایچه یك خوشه کیدیور

صورت

انسانه ایچون علویت — ادب حیا مدنیت
عقل نفس روح کبی — وسعت اهل حقیقت
بونلرسزده دوه اولدیغه — انسانه بکزیور اولدیغه
حیوانلرکه حیوندر — حیاك ایله کلاه اولدیغه
ایشو رسمده حریصلر — اعمی اسیر هیجانلر
قولدوغه خوشنه کیدیور — صایه قیمتی طاغیلمیور
بعضلرده ریاکار — روم ایمه کرایونیاکار
نه سویلیور طوریورلر — کچه لری صویاکار
اهل صلیب اولدقلرینی — صاحالی بیلمزلر
کندی رحمتی ایچون — صوقمغه ایچون بیلمزلر
چوقلر عاقل اولسه لر — وقته نظیر تولدقدیه بیلسه لر
خدمتجیلر قالیرمه — فکرمزی سزسه لر
شکر اولکم شاشقلر — اکلمغه یه دوشکونلر
قویلغه اولدینز — بغدای ایچه فشقلر

يول آچيلور اولره — حق كوشكه باغلره
صكره عارم خاطره — ال ويرر الله ره
بكزه يلور يره — سماسا كيدر بكره
بلكه جفال چاچ ايله — كهربه فيوض سرسره
قالمامه خرقه وفارقه — تام اولورنه برفرقه
جفت اولور عشقلر — بعد حاكم هپ فرقه
فصل بتر بويله جه — آرتوقه قالور بيلمز جه
باشلر يلور ايونه — كشاد اولور هپ يوزلره
قيلر جيقار ميدانه — رقص ايدرلر يايه يايه
كويلره بكلرى — عقام روشن بيقانه
بابلره جه بابلور — بابلره جه بابلور
الله ويرر صداسى — قره كوبنه فيلور
اشته بويله برفصل — قانه يوقيور بوصول
اوروياجه برقدر — بلا جفا اشو يول

ذيل

كيم قاچيره آوغ — ريسه بتر هر اوغ
لشتنه دل يانه — قاچيورلرى قاووغ

بر تجارته اهل بر — آوره وبالى لهلى بر
كسوب بكوب اچيكده — غايت سهاتى بر
بعد آكسيك اولسوه — هپ غالده قچه جقسوه
ايسه كوبرلر اچرسز — تك نامدن آكسوه
بوندن ريسه سيغمز — هپسى بوندن قچمز
دنيانه الوب ايچرلر — ريسلر كوزل بازارلر
هپ بولورلر هپ يانلر — صرف ايدرلر آلمانلر
تك زيلسوه سوسيو — باشقه دولت بيلورلر
بركدره هپ اوروسوه — قرنكده قوورسوه
الك زياده زوقلرى — اسلامى كورسه خرلرسوه
شكر بولمز چوقلرى — صاحبلرنه قيصالرى
اوروياده جه ويلر — همتى آزالدى
سوزم حكيم مشربلر — نوعاً ورلتر مذهبلر
فقط ايشك فوقرسى — افرنج ايكوه مركبلر
بحكمكه مناسب — ريسه جمله محاسب
ولو اولسوه كهربى — صاحبه بتر مناصب
عارم اولوب ويلرى — كريسز ربلرى
بيلوبه بيانه بيليب — بيلمز نه ربيلرى

بیلسه شفقه کرسونلر — اوقوسونلر بایسونلر
مطاوعتری تعلمی — راحت کرسونه طوریسونلر
بونه نوع حیوانلره — حاشا رحم انسانلره
جایقفه بر باتمایسه — جونه یقدیغه طوغمایانلره
بیلونه بیلونه ماره یی — جه قیه جاقه یی
یوتسه فیلی قرنجه — کچیسه مصری جیقه یی

لطیفه در حق فقیر

فرنقاره جونه اسکی — اکلا بشده بیلی کوشکی
جونکر جیمسه فاصولیه — بیوبرکه لقمه اسکی
واقع رشکی قرابت — مناسبت ترببت
کلسه جامسه فاصولیه — سرلب ربلت غلاوت
یونکر نیه آیاقله — بیلی ایچیر دورلقله
ضعف اولور رکلر — لقمکونه یوزه چیقه
بیلر یوقه حیاسز — کلسه بیلی رایسز
جیلرمز خونسه معلوم — اللهدن فقد زایل
انکچونه فرصتی یوق — کوصلی لقمه قوتی یوق
نازله قولوقه جونه قوبرلمه — بغایت زیرکی یوق

نازه الوجهدن لرزه — زیاده خمر بقمز نه
کسه اره دوس اولمایسه — کوصلی کم بیلمز نه
لازم رحم اولسی — بیلی کیزلی صاولسی
آجیمه آجیمه سویلمه — حریت صاجلسی

ذیل

فحش وکیر وکوتوده — بیطاقلقه نسبتده
یوقه زکوه جونلره — ملی هیچ بر علقه
استانبوله توره دی — بر دنه بره اوره دی
سلانیکلی دونکلری — آلسونه جوندره قره دی
جونکه افعال اهمالده — لقه بر فعال واقعاله
درس ویرلر اوغره — الله اتقدنه لقه صالده
یکسدی یاپسده — بر قوله وار فایسده
بیلی جونه جنه واردی — روسیه ره قیریسده
مرکزلری استانبول — مصرله سوریستول
لوندره ده کچه ده — آکسیلن رحم الله قول
یتسه بیلده جیقاردی — جونه برلره طوغلدی
لقه اولیه قره بصره — بلی اولیور جیلیدی

لدرس رحل ترده جوئس ایشدی تدده
جیقاره ده الحقار حقه ایمن تعبد

" خاتمه "

جوئس دیرکه فرنکلر بزم ایله هم یکلر
جنس ومذهب طاییاله هم عاری هم زنکلر
بویله طویده ایاده دیشرکه ضیاده
ظله اویله اعتقاد دیمه بنده جیقاره
بری بزه ترک دیسه کورکومزه برک دیسه
علی فضلی اصلا بحه مذهبدن برک دیسه
اصلا قبول ایتمز زیرا مذهب قویمز
بوئلرده بحث ایلیه مجلسه یقین
کیشه لق بزه عار کلور دیکر باشه طاقیلور
الماس کبی آدمز اوستونه غبار کلور
قاوبلرده طویلور آدمز ترک قویلور
هی جنا اولمیور کوزلرمز ایلور
دیرلر تولدی جدیت مدخیت حدیت
بوئلر دوشسه فکرنده ترقیات بولسه کرچکده

فالقوده تماس آغلسون یوره جکنه راغلد سوسه
کیندی بوشه اکلسه قاره لری یاغلد سوسه
اکاه اولسون اکاه بك هم حمیتلی ضیابك
احمد مدحت افندی دوشه اولسه نوری بك
ابوالضیا توفیقك بحر فیضه شفیقك
لطف قویدی کوکلری ایلدك صفده کی صدیقك

" تحقیقات مخصوصه "

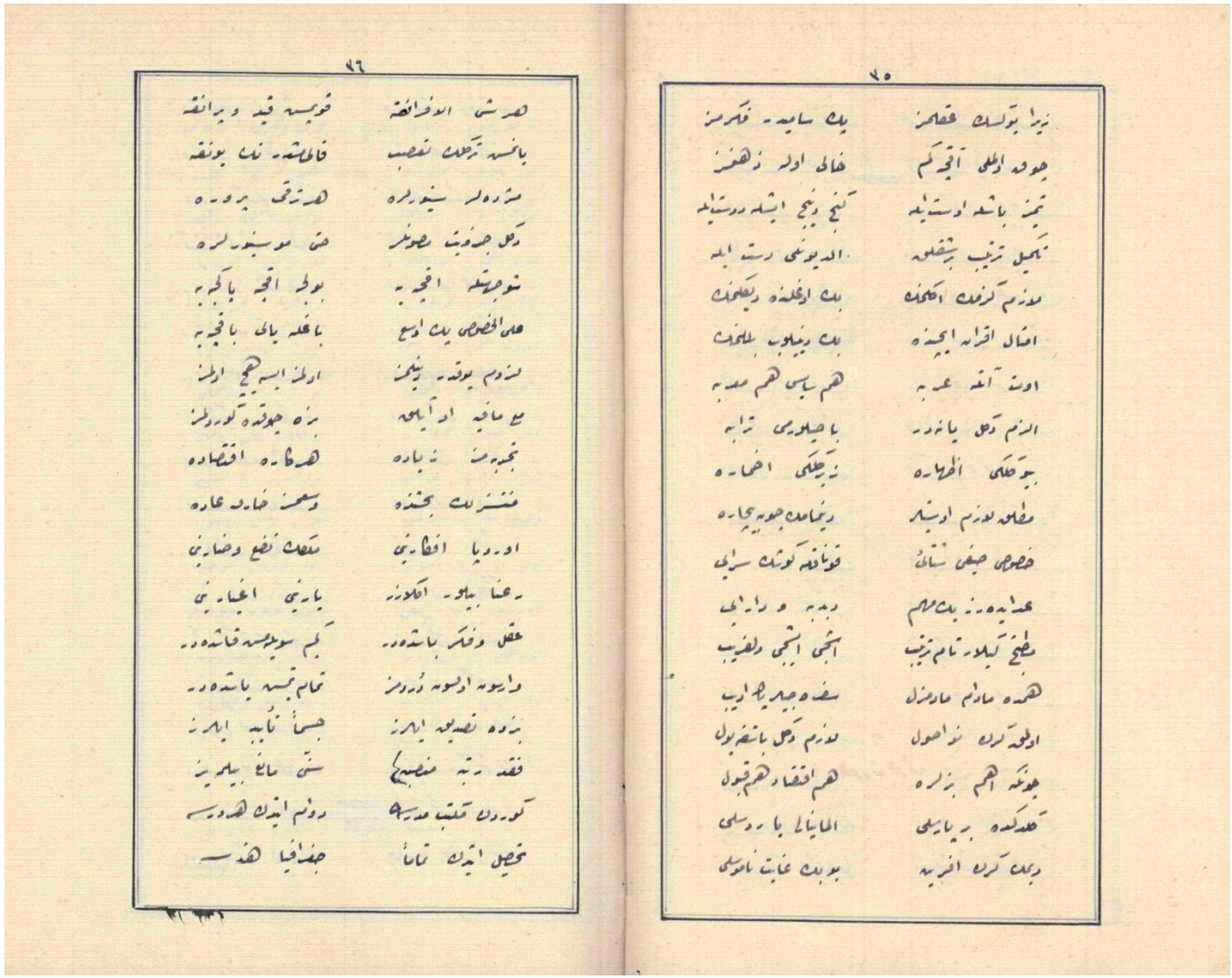
شمدی جوئس جدالی الک واجبی جرایده
قصه یکمه هم شاید بری رحل دیاده
ایلسلر ترکلرده کوزلرده بوزکلرده
صیلسلر حیاتی ترکی اورنك یکلرده
جوده قوئلسه اولری آچسه اغز داولری
آسلی فضلی ترکلری تحقیرده مصادلری
بك چوقلری یاسه بونده یه قیاسه
سفر فیلوب کلدیلر آکر موسم یاده ایسه
چوقی قالوب قیشلادی اوردده ترک طاشلادی
آتریسی آچلقده کرمکه باشلادی

بوسه ـ دهی اولدیلر صبا نجوب اولدیلر
قالدیلری یالواریب اشیانه گلدیلر
قصه بودره رشدی برر بره یرلشدی
قوللهر حاله ده خطاره صبائله برآز اوزاقلشدی
چونکه سرده یخلدی دلر الده یوقدر تشفی ـ
ایچیرنده اولی آز هم شاهد وهم بیان ـ
الیسدی ایقاعر اهانه عجب یللقاعر
حباب اولسه شویله کبی دینر آیقاعر
انجمه اویله ایقاعر قوده العاده یللقاعر
هیچ یاقشمز اللهه اتحاقسز یللقاعر
دینسه عفیته اولورلر بربرینی بولورلر
دوکیلورلر قاپشیه کوبیکلی تولورلر
دکوت اولور قوبیانه دونر قوپانده شاپانه
توتسولنور قفالر ویرلر یایس المانه
بزه وضعه اولمی یوقسه دیرتون اولمی
یاخود قدر وتاغ ترکمرجه بیلمی
یوقسه خویا بویالر دده کوشك مایالر
بربر چیقار میدانه دکزده کی قیالر

اینه کوزه باشلره حتی چاغنه قاشلره
آغز کساد اولوبرر نمایشه ایشلره
لهد شدی بریمز پایس کویسه ایمز
تنظیم ایتسونه بزدن خبر ویرسونه بریمز
ویسونه بقدر وهلهٔ بالالتفاته جملهٔ
کیده جقلر یایسه آنده ایجاد رفقهٔ
همده وقیعه سوایلر رسوایلر رسوایلر
خاطرلیه جوقلیشی حاضرلیسه بر ایلر
فقدان ده رجحیتسونه اما کوزل خرج ایتسونه
عین اقتضاسی جوقلی وضوحله مزج ایتسونه
حکمه بزی یاشایلر ضلهٔ اولمه آشایلر
اولسه اولسه قیاقلوه کیفیتی فاشایلر
سؤال جواب اولورسه بر قوتیلوه ظهوره
آخر فائده شویله جواب ویره یوریره

صورت جواب

بنه بوحادی سوزلری عدلی اولانلری
ویکلمیز خویایه الدیوتوقه سانلری

٧٥

زیرا بو کسلک قصاصی — یک سایه‌سی فکرمزی
چوقه اولمی آچه کم — خالی اولمه دفترمز
تمیز باشه اوستایله — کیچ دیمیه ایشله روستایله
تکمیل ترتیب ایتملره — الله یولنی رست ایله
لازم کرکدر اکلمک — یک ارخلنه دیکلمک
امثال اقرانه ایچنده — یک دیلبوب یلمک
اوسته آلمه عهده — هم باس هم صدره
لازم دکل یاندرمه — باصیلدیمی تراشه
چوقلغی اظهاره — نه چلکی اخفاده
مقابله لازم اوسته — دیکامدن چوپه بیچاره
خصوصی صیغی سنلک — قوناقده کوشک سرایلک
عمایده نه یک مراسم — دبدبه و رایلک
طبخ کیلوه تام ترتیب — آشجی آشجی دلقلیب
قصده مادام مادمزل — سفره چیدیاه ایب
اولمه کرک نواصول — لازم دکل باشقه بول
چونکه اهم بزاره — هم اقتصاد هم قبول
قصدکده بر یایلی — الیاتاق یاردملی
دعلت کرک افریه — بوبک غایت نامولی

قصه‌سنی اندوانلمه — قوبسنه قیدو برانلمه
یانسنه ترکلک تعصب — قالمیاسنه نادان یونلمه
مشاره‌لر سیوره‌لره — قصه‌ترقی یروده
دکل جدوبت مصوبلر — حتی موسیو لره
شوجیلمه اقچه به — بوطه اقچه یاکیه
علی الخصوص یک اوسع — باغله یالی باقچه یه
لازم یوقسه ینیلمز — اولمز ایسه کچی اولمز
مع مافیه او آیلغه — نره چوقده کورولمز
تجربه‌سز نه یاره — قصه‌خانه افتتاحه
مفسرلک بخشده — وسعت خارجه عاره
اودیا افقاینی — متعلک نفع وضاینی
رعنا بیلوه اکلوز — یاینی اغلاینی
عقل وفکر باشده‌در — کلم سویلمسه قاشده‌در
وایسونه اولسونه دیرمز — تمام تسمه باشده‌در
بنده نصیحه ایلرز — جسارت نایه ایلرز
فقط بنه مقصدمز — سنی مائع بیلمرز
کوردکی تقلب مدیه — دیمه ایدک قصدیه
تحصیل ایدک تماما — جدافیا قصد

ﺷﻦ ﻋﺎﻟﻢ ﺣﻘﻮﻗﺪه ﻓﻨﻪ ﺷﻤﺲ ﻭﻓﻘﺪه
ﻭﺍﺭﺩﺭ ﻳﺪ ﻃﻮﻟﻮﻣﺰ ﺑﺖ ﺍﻧﻔﺲ ﺁﻓﺘﺪه
ﻋﺼﺮﻟﻚ ﻛﺮﻡ ﻭﺳﺮﺩﻧﻲ ﺑﺮﻟﻚ ﺟﺪﻩ ﻭﻣﺪﻧﻲ
ﻛﺸﻒ ﺍﻳﺘﺴﻦ ﺑﺎﻟﺘﻤﺎﻡ ﺧﻠﻘﺖ ﺳﻦ ﻭﺟﻬﺪﻧﻲ
ﺩﻧﻴﺎ ﺩﻟﺮ ﻟﻬﻮ ﻓﺪﻩ ﻣﻌﺎﺭﻓﺪﻩ ﻓﻮﻧﺪﻩ
ﺩﻧﻴﺎﻳﺖ ﻭ ﻛﻔﺎﻳﺘﻪ ﻣﺄﻣﻮﻟﺪﻥ ﻓﻮﻗﺪﻩ
ﺑﺖ ﺍﻭﻟﻤﻪ ﻣﻌﺪﻭﺭﺩﺭ ﻓﺮﻗﺪﻩ ﻣﻌﻠﻮﻣﺰ
ﺯﻳﺮ ﻗﻠﻜﺪﻩ ﻋﻘﺪﻩ ﺍﻭﺭﺩﻳﺎﺟﻪ ﻣﺮﺗﻮﺭﺩﺭ
ﻛﻴﺪﻳﺐ ﻗﻠﺪﻩ ﺍﻋﻀﺎﺳﻨﻪ ﺍﺭﻗﺎﻧﺰ ﺍﺟﺰﺍﺳﺰ
ﻟﻮﻧﺪﻩ ﺩﻩ ﻳﺎﺭﺩﻩ ﺑﻘﻴﻢ ﺍﻭﻟﺪﻩ ﺍﻭﻟﺰﺳﺰ
ﺣﻴﻠﺴﺪﻩ ﺯﻗﻠﻜﺪﻩ ﺗﻌﺼﺪﻩ ﻳﻘﻠﻜﺪﻩ
ﺯﻳﺎ ﺑﻴﻠﻮﺏ ﺍﻗﻠﺪﻭﺭﻩ ﻫﻘﺎ ﺁﻟﺪﻩ ﻭﻳﻘﻠﻜﺪﻩ
ﺷﻮ ﺯﻗﻠﻘﺖ ﺳﺘﺪﻧﻪ ﻓﻠﻪ ﻳﻜﻮﻝ ﺗﻘﻠﻨﻪ
ﺁﺗﺪﻩ ﺑﺎﺷﺪﻩ ﻗﻮﻳﻠﻮﺩﻩ ﻣﻠﻼﻧﻪ ﺣﺠﺘﻨﻪ
ﺑﻮﻟﻮﻧﻤﻲ ﻛﻮﻩ ﻟﻪ ﻗﺮﻳﺖ ﻳﺠﻪ ﺯﻳﺮﺍﻳﺘﺖ
ﺍﻭﻟﻤﻠﻐ ﺍﻋﻤﺎﻩ ﺍﻳﺘﻤﻪ ﺩﻩ ﻳﺘﻮﻥ
ﺑﺰﻩ ﺗﻘﺪﻳﺮ ﺍﻳﻠﺮ ﻏﺎﻳﺖ ﻟﻄﻒ ﺳﻮﻳﻠﺮ
ﺍﻭﺭﻳﺎﻧﻠﺮ ﺍﻭ ﻗﻮﻟﻪ ﺟﺎﻧﻪ ﺗﻮﻗﻴﻪ ﺍﻳﻠﺮ

ﻧﻪ ﻟﺰﻣﻪ ﺗﻌﺼﺐ ﻓﺮﻗﻪ ﻭﺗﻔﺮﻳﻘﻪ ﺗﺪﻳﻦ
ﻗﻮﻳﻠﻤﺶ ﺣﻘﻨﺪﻩ ﺗﻘﺒﻴﺢ ﺗﻮﻫﻢ ﺗﻌﺠﺐ
ﻗﺎﺑﻠﻤﻲ ﻭﺍﺭ ﺳﻨﺪﻩ ﻟﺰﻭﻡ ﻭﺍﺭﺳﻪ ﺭﺍﺣﻪ
ﺍﻭﻳﻪ ﻳﻠﻲ ﻋﺎﺻﻠﻲ ﻟﻜﻦ ﺑﺎﻳﺶ ﻣﺸﻜﻞ
ﻧﻪ ﺍﻳﺴﺘﺮﺳﻪ ﻗﻴﻤﺖ ﺍﻭﻟﻮﺟﻪ ﻋﺰﻳﺰﺕ
ﺍﻳﻮﺏ ﻋﻤﻮ ﺳﻮﻳﻠﻲ ﺑﻮﺩﺭ ﺷﺎﻫﻪ ﺩﻧﻴﺎﻳﺖ
ﺍﻭﻟﻮﻗﻠﻘﺪﻩ ﻛﻴﻤﻠﻲ ﻛﻮﻧﻞ ﺑﻴﻮﺏ ﺍﻳﻤﻠﻲ
ﺍﻑ ﻗﻠﺪﻡ ﺟﻬﺎﻧﺪﻩ ﻧﻮﻗﻠﺖ ﻧﻘﻄﻪ ﺍﻳﺠﻠﻲ
ﻗﺪﺱ ﺍﻳﺸﻪ ﻋﺎﺷﻖ ﺑﻮﻟﻤﺶ ﺍﻳﺸﻖ
ﺧﺼﻮﺹ ﻓﺴﻪ ﺩﻧﻮﺷﻖ ﻫﻤﺪﻩ ﺍﻭﺳﺘﻲ ﺑﺎﺷﻖ
ﺗﺎﻡ ﺍﻭﺭﻳﺎ ﺍﺻﻮﻟﻲ ﺁﻳﻲ ﻓﻜﺮﻱ ﻗﺒﻮﻟﻲ
ﺍﻭﺯﺭﻩ ﺍﻫﻞ ﺍﻳﺘﻤﻲ ﺗﻌﻘﻴﺐ ﻗﻴﻠﻮﺏ ﺑﻮﻳﻮﻟﻲ
ﻗﻮﻳﻤﻠﻲ ﻫﺎﺯﺭﻩ ﺳﻔﺎﻟﺘﻪ ﻗﻬﺮﺭﻩ
ﻭﺍﺭ ﻛﻴﻤﻠﻲ ﻛﻴﺒﺎﺭ ﺍﺳﻜﻲ ﻋﻘﻞ ﻭﺍﻓﻜﺎﺭﻩ

لطيفه

لنائقه

اكلدمسى صاجمه يك — درت نعل ايله ايجمه يك
اوده برجمه ياشنده — افقه قاره سچمه يك
قصريمى بر اوطاقده — بانه قدر ياتاقده
نه لر قورديمه بيلمزلر — كوشه لرده بوهاقده
قاله طاقن بجوقلره — سخره لره مقولره
بلاه اولسه كلسه — بونده جوقلره صوقلره
عجائب بر جهانيلره — حقه بايلره اوستلره
آلمز بولمز كليسه بر — مطاعه سايه خشتلره
زيرا شهر قاليور — باغچه صفا چيقيور
اشجار فساد بولمده — اولمه خش اوليور
تعليم اولور كيمسه — اسلاميت بيلمده
ادب اخلاقه يوروس — تحصيل يانوب تولمده
رويم ايسه جاهلرلر — جزو يرقله آلورلر
دوكونه بيلم اتمده — موسيولر چيقارلر
حكمت نحنه فريسى — يوم البز بوريسى
اسلام ايچره توره يه — ناكهان جوزم موريسى

مشهورات

قرعونه قاره ايله — بلوزده صاره ايله
انا بابا برقرارسچ — جمعه سى صاغونه ايله
بر جوزه كيم كويشور — صاوشه ده برلشور
صانكه چاى دكلن — اوست باسه برديليشور
مقدره برتمونه — ريمه قيمه جيقارمه
اولور جبا بالقلن — تمله اوطاغه تولمه
انسانه قالور چيلاغه — بالله ايله باكه قباغه
فرصت قايمه يوخسه كه — هر داينه بر چيلاغه
بيلمه بوينه سلف نم — هيچ يانم اقرانم
آى ايدنه كونه للى — يوقده زره يالانم
غايت ربط بعلت — فوته التوصيف صيت
ريشه ده جوزلمه — عدوم اهل حقيقت
تاهد بدعا وقوعات — مستورات وسوئات
حكمت قيدى استلا — ارض اشجار بليات
شو علت و رياست — يع النفله سفاهت
ضعف ريشه و اخلاص — رذيلو رذالو وخامت

ایدی حیفا امام — کلمه وصف و علامه
بیله اولسون همان صوفه — تأکیل اهل اسلامه
جلب ایتسه لر لقمانی — الهامی جبرائی
صورسه لر که نوره بو — القاء ایدوب فرقانی
ویرلر علت فرنگی — اولمان بلایه چیچی یکی
کچسه آتلی ریشه — تیمه ایدلر رنگی
باتقه لشسه قانلری — اولوطشسه جانلری
مفقود اولسه حقیقت — رنجری ایمانلری
نه بوجودوره نه معدوم — نه مشهوره نه مکتوم
کلمه وحی توصیفی — ویلر ایکی قلب مفهوم
ایشو مقصود سویلسه — بعض اشکی آریسی
کچسونه سیف علیه — چیچی قانلوه بریسی
قوندقلری خانه ده — مأوا ده کاشانه ده
خیر قانلی حقیقت — عاقله ده ریوه ده
عقل بوکونه بولندوره — اعمی بریسه جوشدوره
کوسه ایدن برین — نوعی ده عوندوره

بیلدی اولسه بیلمیشه — کیر کله شاشه
غریب ان صون نفسه — سویلر یاپسی تریشه
بنه آتا ده مدینه — صوکره یلموه آری نه
کلمه حدت شدتله — سویلر بونلری دینه
بحث اجماده کلمه ده — بیت الله ده بکلمه ده
سویلر غیبت خطا ایتمز — جاهلمه ده تیله ده
اماده آکاه شوندری — زمزمی سجوندری
سزه دیچی روحقه ری لوه — اسلامه مقوندری
قالقه کیدلر یاتمه ده — بیقه بیلمه جاتمه ده
باقسونه بکا به طیبه — اولسونه قانی قاتمه ده
به طیبی مسلم به — ایکی ده سرپسته
کلمه ش یاپاه طیبت — غیری نه بیلمیه
اولمه ایسم اولورم — صکره یه کلورم
کرچی تلکی کر بایقوسه — نه اولویسم اولورم
اولی بیلمه طیبت — بلمه حکمت حقیقت
بلمه دیمه مذهب دیانم — بچی ویرمیه اذیت

« لطيفه »

طيب بوقا يلسونه — نصل علاج سويلسونه
يفدرته ويرسه شاه ده — كلسونه بوقسه اغلدسونه
تأمل قاز صولوقسه — جه طاب ايله بولوقسه
شفا ريسه بال ايجونه — سويله طويدم يالوقسه
كلمه حيقار قويمزده — انكر يده اويه يده
مارام رحمي آتمه — اغزه الطام ويمزده
شفا ويمايه تيكلرده — عرب عجم كولرلرده
بونلر ايسه مسلمكه — كلمم احمه كلمم مزرلرده
باللده شفا وار ديمك — يا ده كولمه ايلمك
آنسه اولسه عقلكز — اتمز ديكز ريكلمك
نه ده اويله اعتقاد — ايمانكزي اعتياد
كلمه ئي بيلمه طبيعت — معلوم سنه استاد
سزده باري طويدنك — عقلكزي قوللدنك
اويوكز كلمك بزلره — بو ذاتلرنه زاللدنك
بويله قالوب كيدينه — تركي رفقاء روشنه
اوروبا انقاريه — بيقانه لك ايدينه

اولمانه كيتمك ايدرى — قالوبكز يدى كيرى
هنى قومه ايتمز سكز — اولكولرى بيلكرى
سوزم قيلمك تلقين — اولمانه تركيه ترقى
سكز جاهله ايتمك — تقصيره تدقى
جيقاريلمى تاقيه لى — كيلمك شابقه لى
قسم بونلك فوقى يوقه — همه يالياكن قيه لى
باقمالى اسكى تركلكه — عرب عجم كولدركه
ريسه كنه وراغه — شمديكى زكولدركه
كيدن بزه ياسه — دوام ايدن هوسه
كيف كيلسه زهابه — مطلوبكز فاء ايسه
الله يولى متابعى — دوكمك بالى قيمتى
كيف فاشى يقايم — كولمك يوكه اوجمغى
اول كوزه لم بالولسه — قافه شقه بالولسه
اوروبايه كيدوب — بزه كلوب شوفى قيلسه
عمده جلد بحسه ايسه — قلبه صفا بحسه ايسه
فقط تركه انسيت — كوكله جيقاريسى ايسه

وصل برآز آجیلیك — شو ترحلكده سیجیلیك
بیه لك لولو وصو كبی — لعل به قابه دولیلیك
قلوبلرده كباره له — صاحب عقل وافكاره له
قلوب الفت انسته — صاحب وضع وقاره له
استقامه ایلیك — طوغری یول آكلایلیك
فكر جدید اهلنك — لطفیه ریكم ایلك
معلوم شیخ خواجه لر — عقل ضعیف حاجیلر
الفتری روح صیقار — انا بابا باجیلر
بونه اسكی مسلكه — نه عقل وار نه عرفانه
لعب قالمه سوره لی — عمی ولی داره له
چوجقلری به ایلدم — ایچیرنده چیرلدم
صكره بانقه الحاقیه — خواجه لكه قاپیلدم

لطیفه

آكلاسلی خواجه لق — استانبولی ساچیلق
بیتسه قله طمدیه لوله — كوز طرناقنه باچیلق
بكلم بویله بوسه قباله — یالمه ایانه بسمه قباله
ایانمازسن شیشلیه — بك ارغلمه جیقده باله

لقمه لری جابانه لوله — اوسته لقای غمانه لوله
عجایب بر قوجبانه — قلمه ایلمه بك آزلوله
یكوبه طوتمز نصایحی — چوقه اعضا مخابری
یتسه ری قالمز — اشكنه صاچوزای
مخبرلری صاقصاره له — جنس بیزنس اقصاره له
سویلی قاره كلمه لری — تلكه كبی اخباره له
كوزنه سوزنه چكرلر — پیچ كوزلی گزرلر
كذب اصلی عجمه — تولمه له عفتانه بچرلر
یانه كسیجی باشلری — یاره چالمه ایشلری
كیچ دیمج امدر شایكیت — استو سلكم یوشلری
عفته عصمت بیلمزلر — هلال آكلی زیلمزلر
بیلمه بر لیرا چایرلر — بر كره چاه كولمزلر
دیرلر اوزه اویونه — قصه قالمان قویونه
اچمه یتر بر قشره — ایتمان هویوهویونه
قدس وطمه غیرتی — اوردیانك ایچی
فرضه اعتنا ایلمك — بزه اول دلیجی

استطراد

لغت يول كلك يرجمه — قباله باشده لغت تمه
وايسه دوار ترتيب ايتمه — سوء باشه سرلغمه
زيرا اشك لغت يقار — ان نقطه ده صريقار
همده زيلانه آكيلانه — جايقيلقده ضايقار
تمده البسه لغت يه — لغتمه ده غريبه
روحي كيشه صدمه — بنده زيلوه ايريه
تام قالب وقيافت — نه لغتده يه نفاقت
بريه صويسه لقضا — آصلا بيلوه حياتك
بوروده روشه قوقوده — عقل ناشا قيقاده
زيلوه بوزه كچمشه — ارده حيا صايقاده
ابدسك غسل ضلالت — انساندهم نفاقت
يوزه چوبرسه بوزده — سعادتم لغت
شهايچنده نفاقت — تمه ايچنده ضلالت
نعمتنه محرومسه — استه اهل سفاوت
عجب روحي هيكلك — هجره فضول هركلك
كناه ايتمه سويليه — بوزه تركسي ياكلك

الحمه زقوم اغاجي — قوقولري يك آجي
ياغمور ياغه باشلدي — حيا يقيلدي عدوجي
كل اشلرنه قوتسلر — عين اولوب توتسلر
لغت ايشدي الهاشت — غيبه وصواب ايتسلر
بوزه ايلدي انسيت — ايده بيلوه رحمت
مقدور دنيا بوجقلر — لغت بوزده عبادت
حاصلدر زنادنه — كيم بيلوه قاچي بابادنه
لغت هاليدي شاهدر — عباي سمع ديارنه
اسيري تركجه ده — عجبه ايشورم
خالص بيكيه شهرستي — اوردم ايسه كوردم
فرنكجه سي يقدوبدر — وقف يقي مطلوبدر
عموم اقدام قتنده — شروع مذهب جعفريدر
نزهتي ايله فرقدري — بولدم ريسه حوقدري
دقدن صكره بيلدرمك — صدقه واردر حقدري
ايلمشلر افادي — استرآبلي آصادي
علما سنوبه بوزمه — مستدلر هپاري

صدرسن انشاء ایتمزلر — قطعا اصلاح ایتمزلر
چوجه بسیله طاقمزی — بیلوروز عاد ایتمزلر
صاحت ایدرلر دلوله — قاتیال بی عقلمه
تربیت ایمشلرله — طوتیشورلر الله الله
موصیا ترتیب ایدرلر — خلقی تهدید ایدرلر
اکر سکله اولورسه — اصلی تخریب ایدرلر
استوصف الاصل — عقده قورقمز ازال
لفظوندن مرتب — تام اجاد غازال
لکه بن مطلوبم — تفصیلاتده مقصودم
تقصیر ایتمه یا الهم — ایتدکه لامسئولم

"لمائفه"

ایشیه فرقی یوقدر چوجقلرن — دیکره صدمجی بوجمعلرله
تجسه ایکی بوزده یاریم ایتمز — هرمزیت مقدس مقولرن
دینه صفدیه ایدوب دلی یقیا — بیهوده ایدی دکل بی پیا
بری عوامی بری خواصی دیری — هم شریعتم جمله حاضر ایدی
چوقمه بوقمزی جیا اضافیسه — شرع و دینه سوزلرن افاضیسه
غالبا بوندن ایچونکی حکم اولور — جاهلدر یا انکار اضادیسه

هیچ بلمز هرشیدن کسیه — خلق اکثر مقلد اولورلر لسیه
هپسی سوزلر هپسی بی معنالری — سلکم اسمیه هیچ قومازلر رویه
لفظ ایتیاده قلریله عاشقی — ریشخنده دیله ایسه ستلفق
مطلقا بو تقدایچونه توظهور — عرصه عجمت علم وحکمت قیلفق
اولری یوقه برلری هپسی یکسان — لفظری دینه عادتا ازبان
دینه وار دیمک سوزلرنده کاشکه — یوزلری روزکونکی بوایکدر
ایسه هرفقری وار دیشنه — یوقسه رکل کنه بر ارکشنه
وارسه کنه ایسه نخصوصه اکثر — ایسه اولسه کسوزلری ایشنه

امده دیده ساقطوزده — تقی نقی شنیده
عالم عالملرکم عاقل — معارفه آلوده
ایسه محسه کم خطیه — سلدری بیت مبتنیه
وهابلری تقدس — اهل السهود والبقیه
علم الحقیقه نفانده — نقی نقی ذوانده
کسوزلری بلاغت — حقایقه بیانده
تقصیه ایتمه عالمیه — دیسه رفقا قالمیه
مذهب مشرب ذهبیه — آمال و افعالریه

مع الحذر والقدر — رعيتي اي رعيتي
مشهود آيه عبدنده — احوال فعل هدايته
تدقيقاته نه حاجت — وضاحت چوقده علامت
وجودلري چوقلرن — تمام ايلر شهادت
حصل سوزن طوغريسن — حاشا دخل آكريسن
قد ايلدوه بوندن — عالمين تكريسن
ان عقلدن اوصليسه — صافليق فعليسه
كوره ايسه ان بنه صادره — صورة كيمث نسليسه
زيرا بيلن چوقدن — چوقدرن چوقدن
ان اولن تقدير ايلر — اسلوبلغث ضدين
چف القلم قرآني — حديث نفس فرقان
انفا ايدوبي بردا — ديه وعده وايماني
طوغيشدن بسله — قدره حمد وصلوة
هم بابادن بركونا — ايشتمز صدقه
نه صلاة نه طاف — يكه نقده ياهو
ايشو نايان نمره سن — نشوه بقاشيخ خوف

يار ايدسه طريقت — يا آكلسه شريعت
في الحال عفريت اولور — قويا ره قزل قيامت
ديرلر قيلدن اونمزده — سماوي قانونمزده
اصلا يوقدر قورقوسز — صرصرده طوفانمزده
هي سلك مذهبه — ديه وايمانه شربه
ايديمز اعتقاد — عقده دينانه بولمه
اشته بولدم چاپقيني — دينده بولدم صاپقيني
بيچده بيچوي آدقوتاني — باغده بلده قويلقشر
مايه لري بيوده — قرانلغده بيوده
تمام شراب طوريسن — دكل باكن بيوده
تقصدلري رياست — شاه دستهن شفاعت
ايستر تلم قالسون — دون اوغدن سعادت
عدولري شريعت — عفت عصمت ديانت
فقط جانده دوشلري — زيرا كعبه دنانت
ايشو سلم بيچيري — يعني يوسدال قوجاري
عرصه نامدن صويلونا — جونم صاون ديمكدن

اوبله بحث اجارلر — تاوبله قاچارلر
آنده اجرلر ناموس — هپ سرمایه صاچارلر
دعواسی عدالت — هپ بشری خیانت
مطبوعاتی خیانت — کتبلری خیانت
اوزولری سرسلمك — فقط هپ یشلمك
یوقسه ملل وملتجه — حاشا رجل دیمك
مقدمدر اقبال — اختفاسز اجدادله
الده ایکن حقیقت — ناشنا مایله بوحاله
هیچ افکسز هدیسز — تکلفسز تصنعسز
دیرلر اولسون عالمز — نهایتسز حسابسز
اوزولری آچلمك — سوء توبه کزمه سونلر
کیجه لوندوز زوجه ایچه — یوز دلبچه دیکلمك
یاد اولمه اسمك — سود اصلوبه دیرلمك
فقط تأسیسه قیلمه — سرمشق اهل تجارت
اما تکمیل عیاشجه — طغیانجه صیغه شجه
تقاوتلی انواعی — ماهیاته کیاشجه

دیرلر سرمست گزمسون — بیچون یوله اوزمسون
تعلقت قالقسون اورتهدن — فرنکلکه بوزولسون
قورد قیون قاریشسون — مختلف قوریشسون
تعلقت مانع الفتدر — نفت ایله ناگوبیشسون
هپسی دیرلر شوبله ایش — اولمیه بویله ایش
اهل آمانه بر لفظ — دایسون اولسون کولهایش
باش سرمه طوتمق — فسق کیمیاب تمس
نه فرقی وار شاهقدن — امر نهی ترس
زیرا مانع الفتدر — ثروت دولت دهشت
قه دولتی بدیسنجه — مغایرت مخالفت
هم رعایه ضیقت — علم وارخاده دیمك
الزم اولسون زیردست — سرمشق حیات
قید وقیود عبادت — نهیه امره اطاعت
بتون عمر تدریسی — قیلمیه قناعت
نه کم اولیر ضیقت — یاپمه اوغ عدالت
قلسه اینك اعتقاد — اوغیسی بنا عبادت

تعلم ایسه ترك ایتمه — بیلمیجه نه وار نه گیتمه
اشته بوندن ایجو نلکم — بری ایکنجی کیتمه
قصه قالدیرمه کیریده — آدم اولمانه دیده
جهانه کیمسه کلمز گیدر — یانه کلمز دیده
اما دونمه بونی دینه — اولدنه صاقلیه هوشدار دینه
سعدولسون زیاده — بلی سوزنه اوشمه دینه

« لغاتچه »

آغلاسونه انظاری قهر مسلمانه — بلاسونه اغیار و یاری مسلمانه
فهم ایدوب احوالی یاخود بلسونه — شرف دینی بیلنده متکون مسلمانه
بلی هرکیمه فکری بی مذهبدر — شرف یاتمز ابی لرهبدر
دینه اولمش اعدای ایجون مطلقا — سعی و غیرت خدمتی بوکلمدر
صورتا باقسه صانوپ مسلمانه — حقیقه بکمیلی ایده بهانه
آرزیه صویسه ایدر لرعتاف — یاپیلمایه یاکه نفعانه بی کلمایه
حالبوکه اقوال و فعل و حالدی — اجنبیه تکه بأس الحالدی
دینه و دولته ملتی بی اشتباه — محوه مخصوص نیت و آمالدی
سز بوجهالت حدتی تقصیرن — نقطه حرفنی حصه مدلولن
سمع جانله دیکلیوب عزیز ایدیگ — سوز اولدوقه لفظه مغرورلن

کیمی خبرسز کیمی غافل بیتانه — صورت انسانه خلق الدانه
نه کی سی هوشی حضوری آلدی — حضرته دوشدی نوم طویلانه
بوندن تعلیم ایده یاریسیده — بسیاره الیانا یاریسیده
فکر ده لوندره ده اینانیلاده — شبهه سز اول ازلی سی دیسیده
صد حقیقتلی برمعما اوته ده — آکلاشیلمز فعلی قالمسه اقدم
یازیلا آیده صد صناعه خدمتی — خط بالو ایتمکی عادتی
یاکه کوریمز اولدی کوزلر عاجزیه — عادتا صاقلاری عار قاچیره
بالخصوص قوزغونه قره قوسه صقفانه — تلکه یی بابقوشلر دهی خدعه یه
سوایلم غالب کلوب اولدی دیده لر — یاکه خواجه لدی لقب بیزنده لر
آوروپا و آسیا ده دیسه ده — کیفیت باقسونه قضایلم شوییده لر
صد عنایت ایلسونه بو دولته — نوعه زیاده حیثیتونه اته
قالدی زیاده اولمه وقار بوکونه — سحصه لفظ و حرمی بالفعله

« افاده مخصوصه »

ذکر اولنانه ایازل — الجمه عاجز اساقل
حقا هذه شیاطینه — اعنی جوهر الحصل

واقع شكوك انسانلر — كلمه فعلاً شبهه لر
قوى غضبى اسلامك — راشيو الجه نارانلر
شهوتى شقاوت — ويه اهمه اهانت
فاسد نفس اولقاعده — اوبر ايكوه عبادت
كبر وغرور طارلرى — رأفت شفقت عاريدر
تأكيل اغلوط اوستوه — آه واينه زارلرى
رفيقلرى يلدوز — شفيقلرى هدم بالدوز
غضبلرى انرژى رهبانه — ويه واسلام ايمانه
نسيانى روحانى — شهوتى شيطانى
بقيه لرى بهائمه — ويه ابابيل انسانى
بت شهوتلرى شهيدى — قلبلرى چرن شهيدى
وجودلرى عادتا — آه سوزلرى زهيدى
هيوه لى ضيافتلرى — هدم وقتلرى يدافتلرى
اقعايدى كيسلرى — قوسه قطه اولور ايراقلرى
يول بولورلر سرايه — بتلم محرم آرايه
قصرلرى بابيلر — قويولور شوراييه

هيئت كلوب — شيخلرى
ريزلر قيافتلرى تقريب — عفتيت محفوظ شهرى

عصر اسلام هوشلرى — انسانلر صويلوشلرى
اولوشدرى شهرلرى — وبالى طاغيشلرى
يه ره يبدا اولورلر — خلقى عجب اورلر
قصه اولسون طويلده — صكره شفا بولورلر
بيلمياشلر ريه تريم — خلقا بوشر بيك كريم
بعد التسليم سويلرلر — اما به بابه الرحيم
بوشر نصل مخلوقدر — سوزه وجوابه موفقدر
ياخود نسلاً يا خصلاً — لعب اولدر هوللقدر
بحث اجابلر حقائق — قانه يقيوه انسانى
تعليل ايدر يورورلر — احاديثى قرآنى
غيبدى آولورلر — زكيدى طولورلر
الحاقه ايدوب اضافه — الحق ولسه بحلورلر
بوصفده ماهرلرلر — كيد وشرجوه فاجرلرلر
طبيعتدى بدئ بوزوقه — ريشه ايتمك ماهرلرلر

وعوالری انسانلره — انسانلر جوره آسانلره
تکمه فعلرڈھم قصاً — رستملره بی ایمانلره
ذات پاك سبحانه — سلوکله قرآنه
قطعاً سوسه دکلدر — انبیای ذیشانه
فقط دیلر انسانه — صاحب علم وعرفانه
ترجمه تکیدر جوبانده — بزلر عقل جوانه
حله خرستیانلق — اهل نوع عاسیرلقدر
قانلدر بلا شك — ناموسه یوسرلقدر
بزلر لهب بیچ هم کبده — یا یقیلقده یا دیکده
غائلکده اسلامه — یوکسلری صانه طوکده
یوکسلری نعمتله — سوه کیری دولتله
نام اسلام التنده — ایزهری یاقتله
شقاوتی نانکو — لق — انصافسزلوه دیسزلق
هانه مخصوص بوشره — بویله تیغ بردیلر
تحقیقه بوده — حقیقت جهت جهت
عقل ایمز سر ایمز — یاره نه دیه بولت

جوبانه دیوه انسانه — تقریب ایله حیوانه
بوده جوقلوه شافکم — هرسوزلری انسانه
یوقه بنده یی ایمانه — انصاف ادعانه هکم عدالته
عدلسزده بلا شك — مسلمانلر لهب جوبانه

لطیفه

دیمش اولدم انسانلر — جوقلر کی جوانلر
البته عالی بوشردیه — قیوه کوره جوانلر
جوبانه دیمش خدمتجی — اهل خیلوب بیچی
موسه امیه مسلم که — بیلن شیطانلوه نه جی
عمل عبا دینلی — کوره قیوه اینله
فیطوی یوقه الی یوقه — ایاقدده بیلکله
تکمه بی دیه دکلدر — عرضه مرهه دکلدر
ناموس ایکیوه جانریه — نرك ایلك دکلدر
عهده وفا ایدرلر — حقده حیا ایدرلر
تسلیم آلوب امانت — عالی کی کورلر

غایت ایسه اولورلر — حلال اجرت آلورلر
ایسه گلورلر صدقه — فیطره و زکات بولورلر
قیوتلری یوللرلر — سوردره یاغمه یل قزلر
اماتی خائنلرلر — میهه اولوب چالمزلر
هوئکه تکمیل الصل دیه — وار یانه مسلمه
گذبه و نفاقه بیلمزلر — نامسلمری بلی بیتمه
سوزه ریمزلر مفصلا — فقط تکمیل مصفا
هرده آچیقدر آچیقه — یوقدر لفظ معمما
دیرلر دینسز اولمش — چابقیه تیکرا اوغلمش
اوزه آدملری هوه ایسه — طوپسوره گیه طوپلمز

هرسی لقده ماهرلر — بلی انصافسز ساحرلر
دینسز سزا روادر — نفاقه ایکوه ضاهرلر
انسانه پیش چالدمز — خلقی یاقوب یاندمز
فاده گویلی قودقجه — گوره یکی صالدمز

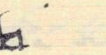
« افادهٔ مخصوصه »

اولدر اهل سعادت — ایدر حلال نجات
ایتمیه هر نعمتی — قیلمه شکر و عبادت
تاره بیلورلر قضیی — عاره بیلورلر تمطیی
دیرلر بزهم قوطی ده — یوقدر بونلر تاویلی
عالم اولمه امی لر — فرزندلرینه عمی لر
عالم طالب جهلدن — بیلمز بوقی زمی لر
گیلسه دیکمز سویلرلر — هرزه گویلک ایدرلر
چوبانه جهلنه دیرلر — صانکه بیلوب اکدیرلر
خطه الیاسه عالمه — چوقه خوشلنوب قالمه
گیم سویلمه فرعونه — خدا بولمشدی گلمه

شواهالت تفصیلی — تأویل تمثیل بجمیلی
بوروح اهل عرفانه — بحمد تحلیل تشریحاه

« ذیل »

هرقومدن وار یقظتکی — باغلمه باجه یوردلغی
قیوره اینك جانوار — بالقاقلغی قوردلغی
هرقومدن وار جاهلی — عالم عاقل فاضلی
کلمه جنس نباتی — حیوانه بیلدره عائلی
بوقدره بر مستعدده — اوزاقده یقینه سلکده
تحقیق بویله جنسی — هیچ بر قوم دیلمشدر
قیوره کوره حیوانی — قیاس یاپار انسانك
قسماً یاپاری بیلیاره — فقط اهل ایمانك
مایه لری صداقت — استقامت عدالت
هوالری پاك — عرصه ناموس دیانت

زیاده اولدقجه بر حیوانه — حیوانیته یاقلاشماه
بونك فرقه وارمزسه — عمل ایله بالوجدانه

اولدیغمز محول — سخنه دخل سؤال
شهود ذاتك اقدسی — حقیقته مدلل
آکلری طوغری یولنك — هر حیوه وار دیانك
آی آیدنلر کوریلمز — ایسه رؤیته عائلك
استو رؤیت هویدره — هیاس مصوندره
وار زیاده ایسه وار — دیمك اولور یقینك
بوده محل حکمه — سلفنك قدرتنه
زاتاً اولمان اخلاصه — اقتفای خلقه

آچ اولمان طوغرمزدم — طوقه اولمان آکرمزدم
بوقدره غیر وظیفت — به ضیفت بکلرمزدم
بر ریاسك یوقدره — قطع ضیعه ذاهبدره
فرقی وار ده فضیلت — ضعیف روشن عائلده
عیب دکل جهالته — شقاوتده ذاهلده
دیه ناموس اهلنه — مخصوص ایتمه جهلنه
ادیم صرف حقیقه — اولسونه ولو بر حیوانه
مادام حرمت حقی وار — اقدس بیلور انسانه

مطلوب انسانه اولمقدر — حقدن حیا قیلمقدر —
یوقسه جهنم نارنی اولمقدر — دخل نارانه اولمقدر —
اونمز اهل اسلامی — ملك کبی اغنامی
برلی تحقیق ایدرلر — مؤمنه محسنه انامی
حاشا بویله عاصیلره — جیاسزلره یوزسزلره
بر انسانه باقیلسانه — عصیانه کفرانه بیلسانه
فقط سعود جهنمده — قرعونی مصونمده
تام بیکلرجه سنه — حقه نابینه نارنمده
عبا اجره اولیاء — رائحه جوهر صفا —
زیارتده صاحبلرنه — سعد صاحبه فایده —
عبادتده قصد علامت — افعال ایده تجارت
تونسه کبی بدن عیانه — شقاوت وسعادت
نزد ربنده مصونمز — قرعونمز اوجهنمز
کونه بالفعله جیوانمز — وار اولسونه مسلمانمز
عقدنه غافل جیوانمز — بیلیه سعود نارلمز
هامه ربنده خورسونه — اسلامز لقب جیوانمز

اویله دینی جنة — عدو اینك خلقة
عالمزنه جسامة — عظمة قامة
فرصه ایتمه جوابه امید — کلمه یوسه بر عمید —
کلمه جهنم شاطی — نه رئیس نه زعیم —
عبد رحمن امیلك — شقاوتدن زمیلك
یاخود قاچق مصونمز — نزد قدس عمیلك
عمی دینی انارده — تیزه دینك انارده
ایمانیله یوسوزه — صحیح ولد نه نارده
امیدده آتامز — انك ایله اتامز
وهدو ایکوه بابیکم — لقف ایدوب خدامز
لقب بیکلر بابامز — هم سنه قرداشمز
کوچکدنبرو شوشمز — اولدرمز جاشمز
باقمه کرك شوحاله — افعاله هم اعماله
وایسوزك خلوتده — کلسونه قاله مقاله
فقه اویسونه کتابه — عقله شرعه حابه
یاده اینمز سفلهه — سلوم اولوالالبابه

ارب ندرم انسانه صاحب علم و عرفانه
غائبه اولم روشنه دیه عقله بیقانه

« افادهٔ مخصوصه »

دیه طوتمز برکشیده کرارکدن کری دیشیده
دوست طوتمز ندن فرقیزده فرنکی یه آشیده
تسیم ایده قائمزی باقار عزیز جانمزی
خراب ایدیه تزه جاه تخته خانه دمانمزی
قزار عرفه واعصابه کوایلر هپ نصابه
خلوج بولمز حاصلی بوعلتک مصابی
تنقید ایده اجابی تلویث ایده اثابی
عاجز قالور حکیملر بیلز نیچه صابی
کم بولنیلور سیاره عقلی ایرمز بوزاره
علت ایلر یت شدنی قولوقه آصمز اوزاره
خاصی ایاق آلیمز ارتقه اوغری کلمز
شهری قیلار استیلا صیقه دیرسه هوایجیلر

تحقیل اولور عافیت خطا لرده جمعیت
علت قوت سرعتله ارتقه ایلر سرایت
هپ ارجاف اولور شهرلره کوپلور
ارتقه قاچیور هپسی اهل ایمانه طاغلور
زیبا یازیجه اوغرر صدانه قالور بوغلور
آنده ایکیسه باکی یوقه فرعونه صوغلور
بوتمز ایسه خصم دیه اسلوبله صرف دیه
حفظ ایدیه امتی لطف ربالعالمیه

- لطیفه -

وفا ارمیه برصوندیه شفا ارمیه صوندیه
یاکه دیه رعایت ارمیه چیندیه ژاپوندیه
تکلور دیمز ارسز مسلک مذهب سز سز
اک کیمسه اجنادی هپسه دیلیور اوکرنسز
برحرفک کیمسه بلمز معارفده نشانسز
ادبزل و اسافل انسانلقده پیشوا سز

سلوکلرك مقصودی — فکر فساد آلودی
قضا تمام آلدیره — بولماسی ممکن دوری
قانه بویسه کوزلریه — قطعا نه رضا ویرلریه
جمعه وشنبه بیقاسه — چرچاب ایله یوزلریه
قورونه کن صالدیرمه — خلقی یاقوبه یلدیرمه
بویله بویله بی خطا — اسلام نامه قالدیرمه
مفاوضری جونکرك — دوشمه بو سلوکلرك
کزه رك دل یدی آچمه — فکری فرعونکرك
دیمه دیرکه قلع اینك — صاحبیه ضلع اینك
یکسی قیلوب مروتی — حلال حرام بلع اینك
حقدندنه خوف ایلمه — هم کوزلری کور ایلمه
بویونکری شریعت — سیفی ایله دوریلمه
بونك چوغی نادانه — کیزلی دل یاغیانه
جنت دیمه شرعده — حقیقتی کیم یاپاه
فرقه صوفی جوکلری — جمع دیکلدی اوزلری
علم اسلام اجلاس — اسلامه اویوزلری

حرف بیلمز فسادنه — اعاریشه فرمادنه
طاپدرلر هوایه — اوچ نمازلرینه زادنه
اصل آیینه الحقد — لعنه وضعه البغض
انسانلقده حقیقت — بی خبر بو احمقلر
اینا نمازلر قرآنه — هم حبیب بزدانه
موته بعث وایمه — کیزمزلر اعمانه
حق طاعت طاعات — ایدمز غیر عبادت
اهل اولدم اسلامه — بالتزام حقارت
ایشلری سوءلر — خطالریه صایارلر
دیمه بری یزدم — قبلدیه طوپارلر
تیز اولور کیلوجور — کیزلی دل خود بخود
اوچ نمازلر سویمزلر — تیمم جاهل هم عذر
حق اکلیوه نمازده — ایدمز غیر نمازده
ریا غفلت اوزره — الله یه آوازده
نه اولورکم بیلسونلر — نامحرم باقسونلر
حرمتیه قزلریه — آلوب سوقه چیقسونلر

قارئیدی محسده — اولدوری قصده
جفا ایدر ایسه — کوریر هر نفسده
بویله حلقت اذیت — خارج از حریت
قول وفعل واحواله — اولو یوقدر منیت
خوشحه یوب ایچکلک — هر تکلیفده گچکلک
دائم باقوب اندن — ادبا غفلتدن بچکلک
حدیه ده ده — علم وعقل فکده
البته البته مواظبه (وقیه) — طبیعته ضده ده

بالفرض ایدسه الفده — صفتلریوب قاطفده
معاش وار بیلن — بسه کز نازلی فیلفده
بوئله ذهت مخلوده — ذوقه وصفا سوده
گچکده ده صفا یوق — خوشحه سوده عبوده
آچلقده ده صفا یوقه — یوزلرصولو چاپاچابه
او وچ طوتاه آچ طوره — یا اهلقه یا آلچه
بوده زمانه وبیلمز — خلقی نسل اتمکلک
بولنز ایسه بدایه — نردن پیدا اتمکلک

بزلر بویله تعلم ایدلر — اویله شیئ ترن ایدلر
بلکه شعور قادرلر — طریقه تقدیر ایدلر
اقتصاده اویمایه — عقله لیقه حلمایه
بویله سرف واسراف کم — اوردیاره اولمایه
سیدی بنه ایتیز — هر یول اعمه ایتیز
حصل کلدم ترکلرن — هیچ یولن کورمیرز
کم بوینده ایده لم — چیقاره یوله کیده لم
زلواه ویه موجودی — اویله اسراف ایده لم
هپی وضی کوزله — تقلید ایدن اوزوکه
کیده مدن ترکلرن — اعتقاد و ایزکه
او نه خلقت نه خلقت — هیس زحمت شفقت
عاجز زبانمت ایچون — سحو وجودکم ترسن
قول اولوشی دکل — شفا ویرشی دکل
ولو زیسوه نفع هیچ کمه — آچیلم چوچه کی دکل
ورلم اولسوه اهمیز — آیی دنه بلمیز
ترکلر کبی تنبه — کیده بز زمزلم ایچمیز

ديمز ديسوه سوركي شاخ نهد باد كبي
بر آغاوده لذته نرقوسده ٧ ياد كي
بوده ذكر نه ديمك كيمه كوندوز ايكدمك
خواب وراحت بيلمز آه و اينه ايلمك
بالده طاتلي اويقوده تصوره صايقوده
واقع لذت وايسه ذكر ذوقر وقايغده
نه لوندمه اويله شي تضايقه دكمي مي
معاش وار اصحقده سيه لرده داغده كي
كيمه كوندوز آه ايله غمه غصه واه ايله
غفلت ايدوب ديناره نرلي جب جباه ايله
عمر وفاي اقليه عنقوانی الحايه
يكوه كلدي بس بلي نه بولرز قفايه
انسانه فرح اولمز اويناملي كولملي
كيمسه آلداتمي خوشجه عمر سورمي
قيشمه اوزوه كيجه ده عمر سوركي لوجه در
بايله رضي جمه دك تياتروده باغجه ده

صفا سوروب آغلمك يوب ايچوب رقصلمك
كيمسه كلوب جاجا بليل كبي ديللمك
وار كل فضاسي شروع ذكل زياسي
كيمسه وارمي زمانده اسير صاغمه اماني
كمسه شدي سرمسته قطه ايله سرخوشه
كلم اتمكيه هريت عالم باره بدسته
ديدكيه ايچمكده سرمست قولوب كوچكده
قماشه ده ايشنه كوره غفلته كچكده
تعصبه كيمز بدن ارغده كوچمز
هركوس ايم تيدوجود اولوب يوب ايچمز
ظرغري بولكيمز ابث ياشايمز
زيرا بارمي خلقمك تام ايزليه كوريمز
كيجه لرده كوندزلرده بالولرده بالوزده
حتي اوده اوكده قاچغه يوله برقرده
نوع وجنسه باقمان قيد وتعلقت آقمان
عقل ريشه ايكدمه تيكلمز بن صيقمان

خصوص یاتاه ولرده — اونیاپاه کلدولرده
صفا کلدی انسانه — قوتیلدی قایغولرده
سسدی یقاری آقاتدی — صوی اونتدی نهاتدی
بیشه قصبه جدیده — خدمتی ایدن خلوقه
عظیم عبرت الدی — ولی قیمت بیلدی
آچلیغی قصه دن — هم ده قه قه گولدی
قزلرده ز یاپایسه — عصه وآه آلدیسه
عفیفه بخسه ایدن — کدکله زهر کتابسه
اوپاپه قاش خطاده — بر ولی محاطده
کیسه دیمز شونه دن — اشکی بسه قالده
غائله لرده ز ایدیلمه — قزلرده ز یاپیلمه
قیمت ویرن انسانه — زوقده حصه شیطانه
تا یصباح بویله جه — اوصباح قاش زده جه
تویه بو زوقه دوشوه — بتونه اهل کرده جه
عصه بوکیمه ایدیر — بزلری خور گولدیر
تقصیر کیمین — اوزکلریه بورلیر

کدر قسوت کیمین — زوقه وصفا ایچین
جاری اولدی تکلفات — محو اولدی بتمین

استدلال

روزگاره سورلی یوزایله — افرنج واری سوزایله
التونه گوزلدن تنه طاقلی — تونه وفرلی گونایله
جوقه دینیلدیکه صویسونلر — زهرلیسنه دم خویسونلر
یغن سوزلی تدکیسی — هم چاقوی هم زیسلر
زهرلیلرلی طویماملی — آچلیغه بیلمهلی
صاتمه قدری قدرلری — جانه گوزیله گویلی
طولویسه بوشسه — یاغیسه خوشسه
صاتدیغه الده چاپقلی — ایده یسه یوتسه
غایته سویله بیلمه — عیناً عین گویله
طعمه اتیاه بوشدی — ارضده اکه بولمه
اوده اصمه یا الچه — بقدای دکل تاپوچه
یاده یسه شبهه سز — ایدر بر یومرو چه

عصی بولمز عنایت — هر ایشده عنایت
انك ایچون دوا اولمسه — کیدیلمز دنیادن
بونکله اشبو قوزیلر — حقیقه آچی یوزیلر
کتاب سنت حکمت — ادیمانه عظمت سوزیلر
بنده مذنب انسانه — دکل بوسوزه افسانه
ویرسه هرکونه بیلدیرا — شکر ایتزلر یزدانه
نانکور کسه خارلری — نعمت بیلمز عارلری
صاغلغنه آزمانی — حاجتی صو کیبارلری
بورولمزلر ایسه ایلم — صاغ ایسه ویرسه ایلم
هپ خارلری نایسه — فیطلوه سوه کیدیلم
غایت قتی کسنلر — ساره مصدر ایسنلر
ویرسه بلغاری حاغن — کیبانده ایسنلر
شابه اولمز دیلسه — مشروع عذر دیلسه
بوده عظمت اولویرلر — اولدیمی بری کورلسه
همت حلوه انسانه — دوشر عفله بیقانه
زیرا نکور هیاسز — اولوقتاله دیوانه

فالقان اوبه بوره سی — چیقاره سوزلی نه ده سی
تیز جه اولور نکور جوده — به ایچنلی بنده سی
قصار رقعه قیاره بنه — قطعه اولیه اوج بنه
قطعه اولور قونشنامه — یا بخاره کبی قصاره بنه
سویلمه بولیسه بیلمز — تقطیعی ایلمز
به اوطانه دیمه سی — به یاسی کیلمز
قطعه ایچنلی حلوه سی — دائم اوده قالوبی
که یاسی که لوندره — که مصدره اولوبی
ایتالیا اطالیاده — نجه ره دیسیاده
بوزنجه ایشلی دوکلی دار — بکرشده بلغاره یاره
یازی حلوه الده — قدیمی دوز دلده
نه دار نه یولده یازاجم — دفترده اباجم
اوده یاره صنعتم — معلوم قدر قیمتم
شاعری نادیده — عنی شاعره دکلدیم
شو سنده بیلمیجکسکم — اوقیه یازاجم بیلمیجکسکم
دکلمه به امیانه — نه زره عالم کیلمیجکسکم

حصل بولیسه اولمی — بنم یورم کولمی
صول جوابم صحفه — امتیانه دیلمی
لعب جدید سویلرم — انجمه برکونه کوزیرم
بنده حضاره عرضه ایلرم — بنده صوره ایلرم
اهمال اغماضه خیانت — اتبك علیهم فبالحقیقت
نظامه جدی بیلمز — سوزم بوندن عنایتی
صانمان قضاء دوزم — بالاشره قناعتم
آخلاقیسم تغیر حال — بقاکزده صاباتم
اولیاتم تقاضی — بوینوکزده کیلمی
بیچ اولمایه اسیرلرم — سوکیلم یارشلمی

"لطیفه"

آخلاکیمز بکمری — بویه لری کشمری
رتبه لریه صوره لیرلر — بك اوغلی بکمریلر
کشفه مزده بویارلر — لعبه بزکه اویارلر
آچ قالسه لر بساعت — اوره جوالمه اویارلر

غریبه لغت ضبط — جریخسه تبصیت
مطلعه مخصوص جوزه — اشبو حالت حقیقت
لعب تفنك لعبی ایلیوب — لعب کوره وب کلیوب
حتی جوزه اوزاری — تام شوتری اویلیوب

بیچ ارزو

بیچ آکلمز جوده ترتیب — استحقاقسز ریاست
هر موقع ومقامده — کندوسنه عنایت
فرصت اشبو دولتجه — تحصیل ملك ومنفعت
فقط محبت اولیه — دیه وانصاف عضویت
بحث اولیه مذهبیه — مسلمانجه زهابیه
حتی تك سوز دیمه — عساکر عذاب وعقابیه
سلام کلام الفته — یعنی بجمله خدمتنه
اخذ وعطه الیتك — تحصیل دولتده
اوه ویاننت افکاریه — اطوار شوار کفتاریه
تأیید قیلمه ترك ایدن — تزیلنت هوسکاریه

بوندن باشقه چاره یوقه — محوولمق - چاره چاره یوقه
اویوملاسه — انسانجه — بلاس اولمز عهده حضوره

" افادهٔ مخصوصه "

تك یول كلمز سوزلره — بقا كوریمز كوزلره
بصیرتله — باقمالی — عقلمزه كی یوزلره
افكار لریه — بركره — فهم ایله غیر نه ره
دیرلر فضل شی بوكم — نه هیئت - نه سره
شكی مسموعه دیلمز — اعتماد ولمز آنلره
اویله سخت و سخیفلكم — شكر ایله بیلمز
یوزلرنده اوكر دیه — سوزلرنده جوهر دیه
قطعاً اثر كورولمز — كوزلرنده كوهر دیه
بورته دیوانه دلك — ایمانه بیگانه دلك
نسل اسلام ایچنده — رونما جنسانه دلك
فاعلهٔ مخصوص جوزه — شو اهل - تجویزه
فعلهٔ قولهٔ اعمالك — شكلهٔ فرعونلره

لبس لباس قیافت — اسلامیتده خطایت
كلمه اعمال تماماً — خوفخوار لقمه عیالت
یوزده اوزده نفاقك — فاد افساد شقاوتك
شكی مسموعه دیلمز — سوء ظنه اعتماد قلمز
بموقع و محله ده — موجود قوم و بلده
زیرا اویله اهل كلم — حد سه قویمز محله ده

" استطراد "

بسه شی اسلام بناسی — اسلامیتك اساسی
صوم و صلاة ذكری — حج و زكاة ارسی

" حدیث صحیح : قالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ رَسُولِ اللهِ "

تل یوقه - بناده — صویوقه دیاده
چیقسه كی اهلنه — كوزی اولمه هداده
توجهی آنكو - یه — تراجعی اونكو - یه
محوی درك ایتمز — هوایه اویا - یو - یه

طوتمق طوغری یوصه — باقمق اصل واصوله
طوتمق بغداد یولی — یقیمق کیمسه موصله
صانمه باغده اغاجه — هدیه یاپ تام طوغسه
صویسز لر فضل صاحب بو — سویلر اشته بو دوغسه
اوده بویله مقید — عذجه بیک مؤید
ایشته طوغری قاضی — بنجه شاهد مؤکد
قضاء دوغرو قولدیه — بیک ایشم فصلدیه
بن داده چیقسه لر — هیچ ایرطام یولدیه
یوزیه یکمه کیدیرم — هرچیقاپ یولکوردیم
بجه بقا طبیعت — تکلم ایستر ایدیم

لطیفه

اشته احوال بویله در — در انسانی سویلمه
چیپاره یقمه دیمشده — ایشلدیکی ایکمه دیمه
زیاده ایدر دویشیر — یولسه ایزینه تاشیر
طوتمق اولور پنجه سی — صانمه پایه دویشیر

قوردقوشه لوحیاپ باشنه — نلکی قونمه قاشنه
کلمه قرمزی قاره قوشه — باقمه عیسه وشاشه
بایقوشه دینمه بجه ایماپه — آلدقاپخه صنعتمه
طوپلوزلر یکه یک — قره ییلانه بونیه یلانه
فاره لر فاره لر — عقبنسه ارتاچلر
تیز اوجوشوب طوپلوشر — طقن قازلر سچلر
ایشلانه قالور خیرنده — بجه یم دهشنده
بوغلر دهشی ارلر — عالم حیرت سنده
یوقاریسی بولنور — هرکتابده اوقنور
ولو اولسونه تصوف — آصلدیکلر بیلنور
هرشی مثل ونسیله — اصولیله اصلیله
مرغوب مذموم تکلم وار — کشف اولنور یشلیله

بزکلم ایشلر نه — دیمزده یقیمه چیپاره
چیپاره تزیانه ونمز — اتمه لم بیاننه

هر آکیس مضرر۔ هر کس بوی مضرر۔
هر بر مضرتی وار قتل قطعی امرر۔
یوزده یقیناً سیویلیر ازیلمز ایلك اولمز
هکذه اولور قاعده جاریه معلوم بزه هر کسه
حاجتی وار تفصیله صاغلام شیئ تقلیله
ازمك کرك کوچکله سیویلیر یی یوللیه
کم اولسون قانعدار هکذه رضی تام قزانه
بوسون اچیله تركجه سسز اولماز شاهرانه
مارلم یلدیم یلدیز سسز دیلك بالوندز۔
دیمی ایلر شهادت زیرا ارتقه قلاوز۔
اوشی سوزلر افکار معاشرلره بر سنکی
معلوم قیاس الناس اقچه ایچون بر زنکی
مارلم یلدیم آیسه۔ زهد دیلك جیبده۔
دیمیر یسون بر صوقدم بوسون غایت ریبده۔
اینا نفاقه عبادت بلاهنده کفایت
اهل عقول نزدنده اولسه بویله قناعت

— حکایه —

کوردم کچه بر عقرب طوریمز آیاق بر مرکب
کچمك ایچون بحر دنه دیمر اولسون مرتب
اوردم کوردی طوپلغی ارقه سنده قپاغی
دیدی تمام بولندی عقبلرنه اوتاغی
طوتاق بنم یندمی یوقلدیرم کندمی
هم صوقاریم هم کیم آچلوقده دیر کندمی
وارمی آصه یانه سویدی طوپی باغه
کرمکلرم افندم بکا آندم اوجاغه
قانه اقیدی کوزنده یاغ بال روکدی کزینده
تجربه سز طوپلغی قاندی سوزه اوزنده
دیدی بکا بر اره سویله دیدی سزلسه
کلمه روا ایدرم باشم ایله برابر
عقبه غایت کیفلندی طوپی قفره یکلندی
قیدی عظیم اقدام دیوانه طوپی یکلدی

صدره ایتدی آی‌یوز ـ زیروح ایچره یاتر دلبر
عرضحاله ایتدم رائدگ ـ غایت سخی ـ رحیمدر ـ
دوشدم غربت ایلده خوف مولای جلاله
حسرت قالدم حقیقت اهل و عیال صالاده
لطف ایت ایسنه رادمه بولدل ناشادمه
بلا خطا آعلادم مأمور یدک احضاره
مطلوب کیمدر بلمدمه قورقمه سزلکدن زهرمه
حاشا ایتمم رضایت وارمیم بو سرده
دیدیلر سه کس بوینی قاننه طولدی ـ قوینی
ازدل وجانه یاغیم صدمه ایله ازبیغیم
لعب بوزده صائلم نه بویله قاتلم
دیمیم حاشا وکلا سلطانمحمده قاتلم
باغدم قولم کوشنه دیدم اولدم ـ یاشنه
امر وفرمانه شکر ـ یکی بحثه ایشنه

آنده ایکیم ایکیه اول طقسانه اول حیله اول
ندن قاچایم نه یردن باشمه ایکیه جیه اول
لطف ایت بخیر شوصورده قوریتمیم قیمتده
اویقدم یوقدر ـ ایچیکم کیمسه کوندرمه جیقدمده
باسه قویدم قوجاغکه دوشدم بو اوجاغکه
دیدم ـ دایه یا اولدم ـ جانه تسلیم اولدم

ظویدی بوغ ظوصباغی ایدی یولک یاغی
کلدی رعم و شفقه تیز بویلدی ایرماغی
عقبه بندی اوسته زهری آلدی دوسته
یولی ایله دکده کناره سلام ویردی دوسته
اشته کلدی بریسی عضرلندی کریسی
بوندن اوته سلامت یوزیکره دوستم اولیسن
الده کاغد صوقماجه بصانه نامه یاقماجه
زیبا خلقت ایچاری عرضه آنده یاقماجه

ايدى اودم طوصبغى گيدى اولدى بدك چاغى
گله زوقاً اكلارم ايا هو بوزده قايغى
قلق ايتمم مضرتى بم بولنى مقدرتى
تمام تسليم ايتسونه بارى عقبى مضرتى
ديوب دوندى يانه دوزه عقبى دوشدى يدى دوزه
ايدى بوده غلطه‌ده واپسونه تام قيمتده
عقبى باندى غوره اولدى قاچلو بيغ قويدى
قيدى وار ذاتك ايسه بويله جه اويدى

— « مضر وضايع مخصوصه » —

عصه قيانه قصه‌ده قويملو - حيوه غصه‌ده
ريسه كرجك ايدر كزنيه‌ك حصه‌ده
سعيه اولمه سريه دوشمن مؤمنه اميه
اهل اولسونه پرهيز اكر ياى كر كيمه
الزم اما نفاوه حق اولمه صداوه
بولر - شاك انسانه عكس وضع طبيعه

بويله ايمانه ايدنلر حقى عرفانه ايدنلر
ضرب ايدرلر خوشه‌يشل عصه يولنى كورنلر
سويلياندنه ديكلياه طوليوب بيلوب اكلياه
ايشته ايبه ايبه - عصه‌سويلمه ايلياه
اجمال اولكم عاصيه - وجدانى بك قاسيه -
قلبى طولى جمكده ايشترى معاصيه -

— حيوه‌ت —

عالم الزم انسانه صاحب ديك وجدانه
اشته بولر - كيفياكم كمن يد حيوانه
عالم عالم نافعه - اهل بلدى راضيه -
عرفانه اك رفيقى عمل جويله جه واقعه -
توفيقه وضع برابر اعتدالى عمل سرسر
تحقيقه موهوبانه‌ك ايمانه ايله برابر -
عالم نوره مدينه باك قدسى كزنيه
سخنه‌كى لطافت مخصوص اهل يقينه

- لطيفه -

علمك لطيف دقيق — غايت شريف شيفيق
نور عقل شبه سز — حفظ لطف وتوفيقن
بولمهوب منسوب انسانه — قرآنه توأمانه
فقط بوندن خط يوقدر — معلوم نوع ليوانه
عقل عشقدن شعله در — اندن يانانه طعمدر
عرفانه شمعك شعاعسن — نور ايمانه شعله در
علم وعقل عرفانه — حاكم وفضل ايمانه
عفت عصمت بوكزله — خلوت ايدر انساندن

- ذيل -

وك عقل آكليدر — برى غايت يكيدر
معاد معاشه آدمى — معاد متعلقك يكيدر
معاد با لفرضه وزيره — معاشه رضى كزيده
تمثيل تشبيه ايدر — اصله اولور نظيره

" خاتمه "

وزير در عليه ده — كزير كويده قريه ده
اشبو رمز وايمايله — عرفانه كرك بويرده
كزير ايسه وزيرى — ايشوبه رائم اسيرى
اولسوبه افكم ايجيده — كندى خلقت ايرى
اقتضاى خلقت بو — اولمان بوشا لفظ شو
الزم اولديه قولدوكله — انسانه ايكوبه عنوانه بو
ميدانه در عقيقت — خلقت خدمت حكومت
بولمه ايكوبه محققه — علم حكمت معرفت
تحصيل ايتمك انسانه — صاحب عقل وايقانه
لهم فرضه ديدكلرى واجب — معلوم اهل عرفانه
جاهل قاله بانسانه — حلول ايدر كويشيقه بو
قويان ديلو فتنه لر — ايشه اولور بين يكانه
فى الحال زلخا يول بولور — كزير ايله به اولور
يوسف كبى سلطانه — بيسر ان نصيب اولور

چونه سلطنت وزیری — اولور خلقك اسیری
کزیر ایسه عکومت — اولور یلقك امیری
بند عصمت چوزیلور — شیرازه لر بوزیلور
بتون اقلیم ایچنده — فتنه وفساد سزیلور
سوز صاوروشسز ایاغه — تلاق چیقار قواغه
چیقونه زرلیغت کیلور — کیدر قصب قوناغه

٭

یغمایه لر دف چالار — کوز دلر کوبك چالقالار
قوز دلر کیز آغیلم — قیونلری آیلر
فاحشه اولور موشتاق — یغن بکرسه پشتاق
قیونه کن قویلور — اول بوزلی کوپشتاق
نشه لنور بایقوشلر — کچه یوکسه هرته روشلر
زوقه کلر قوزغونلر — چایلاقلر قره قوشلر
قرلوغلر یرده — کیر روشسز مرده
غائب اولور بلبللر — النور سزده

میانه بولور سرچلر — صولور کلر غنچلر
فیصل شهری یغمالر — خرابه اولور باغچلر
صوسز قالور فدانلر — بیارلر نوجوانلر
باغی آیلر کیدر — چوغی باغی چیوانلر
باصقنلری یرلره — شهرلره کویلره
ایمن یشمز صحت — هپ خسته چوغلره
خرابه اولور محرملك — دوکن اولور چوخ فلك
اقار زیاسیل کبی — غائب اولور چیلر دیکرلر
بایرام ایدر کاربلر — شاقلر غائب
کچرلر باسه سیره — آیلی غیر غائبلر
خرابه اولور چوجوقلر — ساقلر ده معدوملر
نیابتله ریاست — ایدر فساد آلورلر
چوغی یانلر عقدلی — دیکلری مخلوقی
غصوصه یتیم ایچیدیرلر — عفیفلری خلوقی

- لطيفه -

غمّاز ايله منافقه — كاذب ايله مطابقه
شفقه اولوب ساقط — يكديگره موافقه
ملحد مقصد حصولدر — منافقك مقصودلر
دينسز كمك شرتاب — مطلوبه مطلوبه مردودلر
دورلو دورلو اعتساف — زهد وزقوم اتقاف
قيلوب خلقي صوبارلر — بيچ ايتمز اعتساف
ديرلر ظلمه عدالت — نهي - اهل شقاوت
كتورمزلر يادلرينه — نور - عصمت صداقت
كاذبلري وقايه — سايقلري حمايه
قاتل قاتل مدافعه — مشركلري سرمايه
قيلوب ايسه كوچ كورير — معنا برلك اولورلر
مؤمنه محسنه صادقلر — عليهنده يورورلر
عصيان اهلي — عصمت عفت اربابي
قالمز صف نعلده — محشرده اهلي

باشه كيمز عابقلر — مضمرلر منافقلر
ديرلر بونلر سوزده - ظنه اولمه عابقلر
شو سوزلرنه يانه ارمك — دوشمكيوزه اهلاكه
تحرير اولنه يوزلرك — معدوددر اصلي ياكه
چونكه لازم اولمز — كل مصونه جوابنده
كفر وكبر اياغي — عاري فرعونلرده
ولي بويله تيمنده — باشقه تاويل تقديرنه
مطلوب خلقي بزدر - تدلسه نه تسلسله

- حديث -

بز كلدك وزيره — غايت عالي تبيره
ناس عقل معادر - البته تقديس توقيره
زيرا حقي باطلي — تفريقه ايده حاصل
اودر - عالم مقصدك — اصل اصول حاصل
عقل كلده مفقود - اولكلمه اعتماد
مؤمنه محسنه عاقل — زيرك بوسوزه لفظ -

چوقه کوشه بیدانده — آیده وجل نه دانده
آیین آیین دن ایده — دیوه بزم عرفانده
معاشه اهلی عرفانده — اوزانه طوره انسانده
بیک زیاده خط ایده — نفس لهوا تیقه نده
صاحب معار معاشی — اشی ایشی لهم عاشی
اوید یقوبه کتابه — چوقجه ایده هواشی
چیدنکه مطلب عدله — عکس حقده عدوله
دین ایجابه شوریدی — لهم کل لهده فوخله
معاشه اولمان معارش — معار یوقدر معاشش
اوجاغه زینه زوالی — مأوس ایکی قارشی
تحکوم قیامه حاکمی — محروم قیامه خادمی
معایده خاصته — عفو ایتمدن نادمی
عصل مقصود عدالت — مطلوب زیاده سعادت
عدالت ایسه کوره — اولی حوکی سلوکت

کیم در ایده معاشی — کوزی اوستنده قاشی
فقط قدس پیشی — صانکه عاری هواشی
دوا وجل انسانه — صاحب عقل وجدانه
لهذه خطاب مخصوصنا — نخوص صاحب ایمانه
لهش حادث ضدیله — حدوثیله عدیله
حق نهر دریاسی — حشرلی سدیله

⁂

ترازیده اوقیه — مرکبده حقه یی
خالی قویمیه بلاهت — طولدرله حلال لقمه یی
عصل حکوم اشیایی — سعی ایسه یی
عمرنه کرن انسانه — ولی دنیا اهلنه
نورعیه عالمه — عقل وعدل رهنمه
لهرشه یی یرنده — عمه استعمال ایله
با لقمه مقامه زیری — صانکه کوبک کزیری
اولنوقطه برابر — مبشر و نذیری

— « افادهٔ موصوفه » —

وزیر معلوم عالیدر — قدیمدن مالیدر —
بالفرضه ملك دولتده — مثل صدر سابقدر —
صدر سعادتده اولدقده — امر وفرمانه یتیشده
صاحب علم وقلمدر — سیف توحید بلنده
روحی کبی سلطانك — پادشاه جهانك
سر دفتر امر وامورى — رعیه و اعیانك
تدبیر ایدر کارى — تفریحه طاغ وباغلرى
عدل ایله حکمدر — اودر شاه سعادى
انصاف عصمت رفیقی — صدقه وعفت شفیقی
استقامت خادمی — شفقت حیا شفیقی
عالم لسانی معارف — اندن ایدر مصارف
مال قال افعالی — نقدی بتون اقوالی
رأیی یاکدر حیثیتدر — عادی باطل دکلدر
انسانیتك وزیری — دینك اولوالالباب

مطیع امر وفرمانه — امر ونهیی سعادتدر
بویوردینه کم اولمشدر — وزیر ملك جهانمدر
صلاح اصلاح مطلوبی — فوز وفلاح محبوبی
تکمیل افهام ایچون — فیض وفتاح مرغوبی
انسانلقك مفتوحی — اسلامیتك مکتوبی
اولدیغنه محبوبکم — قدوس اولدن محبوبی

— لطیفه —

مؤمنه صدقات نوعندن — محمد رضا امینه
البته اولور جرالصحی — فضلم ریه بینه
بو ایجابه منطقدر — اقتضای فکرتدر
بیلورم کوردیکیکك — مقتضای فطرتدر
جهل علم پیدیر — ظلمت عقل پیدیر
نوردن کوزلك عشقیله — جهان ای کیدیر
جهد عمدن لیقیر — عقل غیبت الیقیر
عصمت افندینه شاهسك — جهد نفسه شریقیر

علم عالی عمایجون — عقل سامی املایجون
موهوب بالخوانسانه — محو مقاصه تمایجون
بوقوریلور صبر له — تحقیقه عسه خلقه
سخا غارم اکمال له — عفت عصمت عدله
حصل علم اجمالی — عقل سلیم ایله بالی
مؤسسه محسه اولورلر — حبیب محبوب اولورلر
اوحیلرلر خدادنه — رسول کبریادنه
دائم بحث وتبلری — اولور خوف وجهادیله
حرمتلری وداده — عهد ومیثاقه صداقه
دوا کورلر برفردی — بنی نوع العباده
حسه خلقی عصمتی — حمده اخلاقی حفظی
بیک زیاده سورلر — خاصه اوسته شفقتی
نعمت شناس اولورلر — قیمه وقیمت بولورلر
عالیلرلر انعامدنه — عیه کلمز بیلورلر

KUTUPHANE-I MILLI 1946

شاکر نعمی ارتلمز — حمد وثنا قیلمز
فرصه وسنت کتابه — اثر دل وجانه اوچمز
دیرلر جانه منت — بیک معذرت خصلت
زیرا طاعت عبادت — انسانه ایکیوه دولت

"صوت"

اوزان ایده دینمز — ادا ایله دینمز
عقل نقد آکدمت — قول خالقه بوینمز
عاجز اولدنه غایه — بدا دیرمز صفایه
اسیر اولور هزیانه — بی وفایه کدایه
انسانه قوتیا یغلتدنه — الحاد افکار بیتدنه
علی الخصوص خاصه — کذب ونفاقه سرقتدنه
جهاله پیرو جاهل — باطل مذهب ذهابی
انك ایکیوه انسانه — دیکوه خلقه یالانی
استقامت صدقت — عصمتیمز عفتمز
شانمزدر خلقه — انسانلرن عدالت

KUTUPHANE-I MILLI 1946

رضی حضن اولمقامه — نفس نفسی اولمقامه
بخل وحسد بیلکوب — غایت سنی اولمقامه
ایشو غضبا غایت — زلف دولت اوچمه
قناعتلم حسد خلقه — ادب عنیانه سعادت
مظهر مخصوص انسان — صاحب عقل وایمان
بوقسه حیوان قیشیان — اهل کفر وطغیان
انسانه نظیر حکمت — کفر ودولت غفلت
هیچکمه ایتمز پرستش — حقد وحسد شهوت
انسانه دنیا معدنی — حمد وصفا مخزنی
زیرا قلبی انسانلر — کنز مخفی سرلری
اوزیان ایدنه سوزیمز — معدوم صنایع رموزی
آخیر قبر خوفنه روبه — کورمز کنز وکنوزی
ایتمه صاحبه استعداد — سرقبلکه قیل کشاد
علم بیلمز کندوی — ویرسه خاص الخاص عباد
انسانلغنی بولدری — علم حکمت زوالری
انسان ایچون بولنور — فائده کیبا کولدری

- خاتمه -

خان اولیانه یان اولمان — نایان محلنان اولمان
سوقتا قبل انه تموت — عار فی عنوان اولمان
وط اعلی المراتب — بولمز بالله صاحب
خان اولمی انسانکم — بیلمزه نادر مواهب

- لطیفه -

قوزغونه اوچیان لعداره — کوکلی یاره دلعداره
هرمحسی انساندنه — خالی اولمغله فیاده
اوده طائر سائرده — کندنه غیر طاهردر
انسی رحمی قدسی یوقیچی — سفیلی نفسدر
علویتدنه بی خبر — قلبی دائم پرکدر
مردار اولسه فیل ایچون — نارنا جانه تراید
به یاره جیفه لحم ایچون — اشتهه وشحم ایچون
روز وسایر ایدر — مخلوقاته رحم ایچون
قلبی معقول اوچیفه — حق عندنه طاهر قاچیقه
بیتاب وپریشان مخلوقه — اولمان یاره آچیقه

اشته اوبله سیر ایدر — بلدولره ایله دور ایدر
ایشو خرابیه الجاده ی — مخلوقاته جور ایدر
قرتالدی فوشدی (قاش) وحشی یل دشوشدی
عصو کلدم کورکی ایشدی
کوردی عینه بصره — بو کیف نور کوردی
صکره تطبیعه ایلدی — آیت حدیث ایتدی
یدی یاشنه انسانه — صاحب عقل وعرفانه
معلوم بوقه — بی ایمانه
زیرا اقوال افعاله — اقوال افعال اعمال
نظر کرن کمالده — اعمال اقبال اقبال
عالم کوکس بیشلی — مقفل ایسه بیشلی
اکر نعم کر سقم — صحه کلیه کیشلی
اولمانه بوطا چیاجوه — یدی دیمک یانجیه
فقط کلیم الدیمک — ضدی ایلسه فرعونه

کیم کشف اولمه حقیقت — عالم کمت علومت
قدمی ایله عیاناً — ابتدا اسما نثبت
کوردوه بر اسمله — حیرتجه جسمله
کوردی مألوف مستقبله — فعلاً بر یحکم
کوردی فعلات محصولی — فاعلنه مقبولی
اولمه امر ضیقه — کلمه اولمه اصوله
سوقه دخی محصه ایلمه — قیمتی بولمه یمه
اما دخل عادیاً — اهل سوقی قاعدیه
زیاده قیلمه اونجه — کوملمه دیا ضونجه
جیبه کیمه اوسنجه — مؤنه یوخه هونجه
کوردی بیلدی اهلنی — کر نفعی کر اعالی
ایتمه جهد همه اوستنه — یکی برشه تعالی
ناموس انعام ایلیانه — نمود حق بیلیانه
هم جهانه هم انجمن — مؤنه حقیقه ایلیانه

« ذيل »

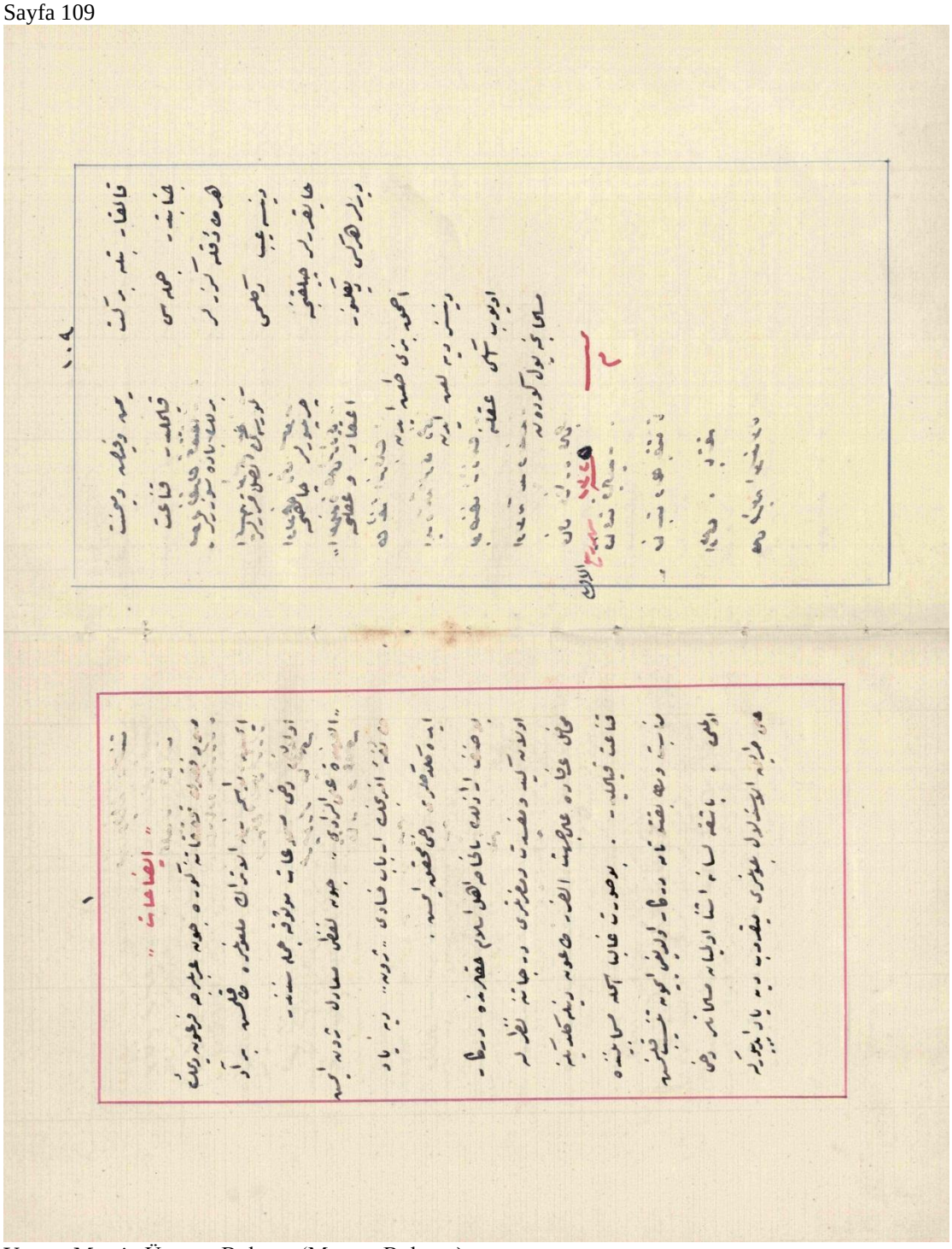
كوده جه‌انمان باطله بالاجماع قياسجه‌لر
البته عالى فرقه‌اولور خدى لوحه آلجه‌مه
برفكرك انكارى خلقتك اطلاقى
هر مؤمنك اقرارى ايمانك آثارى
بونى بويله اشاره شو موقعده بيان اولنمشدر
مخصوص اولديغى معلوم مكتوبدر
حوزيوزه جه‌ناسه مرئى شيطانه دوشه
على الخصوص جه‌وده دينامه فرد جه‌نده خاصه‌در

- فقه مخصوص -

قوزغونه دوستى فرجونه قارتال وحوانه دونك
جونكر وحى بونكر له لشكريه طاقوتله
بلعام وحى نصرى خلعه‌اجره ايتمكدر
شوقه تلم ريشه‌لو حاتم صوفى نصرانى
بجلوسرى صاچى آيرى ديرلو قوچى
هندوستانى ديو قوجه‌سى كيريشلرى صوچى

هر كوتكده اوتلر ديلو نعره آتارلر
خانه‌لرى كوسى كبى خلقه غوغا صالارلر
لعب ديوانه‌ديكدرى چرس چوبانه بكزر
بونكر خلقتى بوكزى بونكر خلقتى بوكزى
غايت ساقه نياسه غايت ساقه نياسه
كوكله ويرمه‌ز كوكله ويرمه‌ز
قصه‌زيرجه جلسه‌لرى قصه‌زيرجه جلسه‌لرى
ديشى كيلم خصلتلرى ديشى كيلم خصلتلرى
يغى صاچلو جونكرجه يغى صاچلو جونكرجه
عيب نوره بزكرجه عيب نوره بزكرجه
عباسزاده عرضيزاده عباسزاده عرضيزاده
ماندسزاده ايسيزاده ماندسزاده ايسيزاده
خلعه ايله حاوسه‌ده خلعه ايله حاوسه‌ده
كنه‌دوشه ناموسه‌ده كنه‌دوشه ناموسه‌ده
جاهه ويرلر كلخه جاهه ويرلر كلخه
قحط ايله خرمنه قحط ايله خرمنه

Sayfa 109

Yazma Metnin Üçüncü Bölümü (Mensur Bölümü)
Sayfa 1

بو تمام فرائضدن در. بر ده اهل فساد اولدقلری وجهله
عباد مسلمین اوندن الفته منع ایچون توصیه اولنمقده در
کنایه در. معلوم آ بیه اولدقلری بیانه اشاره
فسأ نتیه صویله وبعضاً کتفه شبانه اولمه جمله
دن بر مقصد امثال ایراد اولنمه بدعت دخل اتمکدر.

والحاصل استیجاده لفظنه متعدد معنیلر اولدیغی جهتله
منکر. فقط شو ایس محققدر که بوندن قیاس
بعضلرینه اقتباس طریقیله بعض اناس یاد اولنمیه
جق دکلدر. بوندن بعضاً فرعونه نامه آحد فکری دخی
ایشبیلیور.
سوءخاتمه کونه کلنجه بو خصوص اوستنه بر بحث
مخصوصه سوق اولنمقده بوندن عند البعض فرعونه
ربنکزه اسباب موجبه سی موضوع بحث ایدیلمه رهجتله

شو جمله سوزه ختام ویرلمشدر. یعنی ذکر اولنان افعال
افعال اولوالعزمدن یاد ایدیلمش شوندن اوتوری ایشکه فرعون عظیم
الشأنده امر مهم اولدیغه فرعونک اقوال واعمال والهوانیه
بوندن ذکر ایتمکه فصلاً وقولاً وفعلاً شایان کورلمه اشته شو
بیان اولدیغی زمان جمله سنده فرعونیدر دیمکه محل مناسبت بولمشدر.

بو دیدیکمز فرعونه یاد ایدیلن واقعه بولده محققدر
افاده ایتمکه بعضلر اصولنجه اساساً بحث اولنوب
لکن بعضلرجه وقعه تامه مشهود اولمشدر وفرعونه نامه بحث
ایسه تحقیقات بولمشدر وفعلاً یدیکمز وقعه تامه
مشهود اولمشدر تشبث ایدیورسه
بو مشهود اولنه بحث نجه اولده حق شکل بیان وکلمه
لری فرعونک لهجه دینه تکلم ایتدیکی بالسنه کبار و
اجیلیو کوتیده اولدیغی حالده جمله سی هم جیلیقچه حرکتلیدر
هم ده جیلیقچه دینه نظم کیه بیلیرسه " الدعوی لم لذبا "

« حكايه »

كيندوه اجباره بر ذات ربيقلى اولدقجه يانشقلى برشيقانى بر قورباغه
اولنه قونشوركه كوريسه واجبايم نه دخاكره ايده جكم حقيقى
مصاحبه ده سوزلشه جكم اولديغى سؤال ايتسه ايدم . كيندوسى
غايت ظريف واديب وشريف اولديغندن كمال نزاكت واديبانه
« حمالة الحطب » لهجه سيله كلمات ايراد ايتمز . بيلسون
ايجاب وايجاره استعمال اولنديغنه كوره بيلمزسه مقدما بر
مجلس ظريفانه آچدقجه بولرسه لقى استعمال اولنديغنه
لقب مذكوره ده طوغرى واردقطه اولديغنه دقت ايدر
يعنى بوفاره ايله جنوبى افاره قلمزده كلمات تقاطع مذاكره لرى
وحقيقت حاله نظراً لقيب جفا تشبيه طوغرى تشخيص ايدرسه
كيمسه مقصدى تفاهم ايتمز . بوقسم جذر فيه بولرسه ديمك اولمز
بحقه شبه بولمغه غيرى ديمك اولديغنه اشارت اولنمز .

— لطيفه —

فانوس سحا آدملرى بكتاب يازلشه كه هرنه ديمك فصل حقنده
اتصاف ايتمليسى انكله توصيف اولنمه امر ضروريدر . مثلا :

اقوال واحوال واطوار حقايقه تمايل احوال وما حقيقة دركنكه
مرغوب حقما . قولنه اولنمزه صاحبه شاهد صاحبى تومه
محسنه ديمكدر حقيقة موافق والدهما وفيانه تماما مصاحبه اولسركى
كلمه شاهقه تومه مشركه شاهقه ، مريه ايله بحثوه فيلمه
خاطره كيمسه ، باطقه زيده ديمك شوقا بكزركه قارغه بوكسه
آرقه قوزغه قاريوزغى شهرتى زهد معروف وشهوده جهلاده
بر غافل قزانه كريم اتمه ايله وصف اولنمه تيمه ديمه ايتمز .
فى سبعة دهى كيمسه وصل مرغوب عيمه ديمه ايرسمز بوكون
اشته بوكا ايتمه نه محزنى قازنه ومرزنه فحوليندقجه
جهلاسى شعبه وتيمورلديكز بر وه كيم شهادت نفايسه تابع
اولديغى وزده معلوم بيدر ديكز « فاعرف »